

**МІНІСТЕРСТВО ОСВІТИ І НАУКИ УКРАЇНИ
ДЕРЖАВНА НАУКОВА УСТАНОВА
«ІНСТИТУТ МОДЕРНІЗАЦІЇ ЗМІСТУ ОСВІТИ»
ДЕРЖАВНИЙ ВИЩИЙ НАВЧАЛЬНИЙ ЗАКЛАД
«УНІВЕРСИТЕТ МЕНЕДЖМЕНТУ ОСВІТИ» НАПН УКРАЇНИ
ТЕРНОПІЛЬСЬКА ОБЛАСНА РАДА
ДЕПАРТАМЕНТ ОСВІТИ І НАУКИ
ТЕРНОПІЛЬСЬКОЇ ОБЛАСНОЇ ВІЙСЬКОВОЇ АДМІНІСТРАЦІЇ
ТЕРНОПІЛЬСЬКИЙ ОБЛАСНИЙ КОМУНАЛЬНИЙ ІНСТИТУТ
ПІСЛЯДИПЛОМНОЇ ПЕДАГОГІЧНОЇ ОСВІТИ
ЛЮБЛІНСЬКА ВИЩА ШКОЛА В РИКАХ (Польща)
ЄВРОПЕЙСЬКА ВИЩА ШКОЛА МЕДИЧНИХ І СОЦІАЛЬНИХ НАУК
У ВАРШАВІ (Польща)
ЄВРОПЕЙСЬКИЙ УНІВЕРСИТЕТ ВІАДРИНА
У ФРАНКФУРТІ-НА-ОДЕРІ (Німеччина)
УНІВЕРСИТЕТ МАРМАРА (Турецька Республіка)
ТЕРНОПІЛЬСЬКИЙ НАЦІОНАЛЬНИЙ ПЕДАГОГІЧНИЙ УНІВЕРСИТЕТ
ІМЕНІ ВОЛОДИМИРА ГНАТЮКА
УМАНСЬКИЙ ДЕРЖАВНИЙ ПЕДАГОГІЧНИЙ УНІВЕРСИТЕТ
ІМЕНІ ПАВЛА ТИЧИНИ
КОМУНАЛЬНИЙ ВИЩИЙ НАВЧАЛЬНИЙ ЗАКЛАД
«ХЕРСОНСЬКА АКАДЕМІЯ НЕПЕРЕРВНОЇ ОСВІТИ»
ХЕРСОНСЬКОЇ ОБЛАСНОЇ РАДИ**

ЗБІРНИК МАТЕРІАЛІВ

**Всеукраїнської науково-практичної конференції
з міжнародною участю**

**ОСВІТНІЙ ПРОЦЕС СЬОГОДЕННЯ:
ДОСЯГНЕННЯ, ВИКЛИКИ, ПЕРСПЕКТИВИ**

**м. Тернопіль
2025**

УДК 08:37.01/.09
О 72

Освітній процес сьогодення: досягнення, виклики, перспективи : збірник матеріалів Всеукраїнської науково-практичної конференції з міжнародною участю (м. Тернопіль, 25 квітня 2025 року) / Редколегія: О. М. Петровський, І. М. Вітенко, О. І. Когут, О. Я. Колодійчук, Г. Р. Корицька, О. Р. Олексюк, Ю. М. Починок, В. Я. Гайда, І. І. Подлесна. Тернопіль, 2025. 388 с.

У збірнику публікуються тези доповідей учасників Всеукраїнської науково-практичної конференції з міжнародною участю «Освітній процес сьогодення: досягнення, виклики, перспективи», яку проведено на базі Тернопільського обласного комунального інституту післядипломної педагогічної освіти 25 квітня 2025 року.

Усі матеріали збірника подаються в редакції авторів. Відповідальність за достовірність фактів, цитат, власних імен та інших даних несуть автори.

Рекомендовано до друку науково-методичною радою Тернопільського обласного комунального інституту післядипломної педагогічної освіти (протокол № 2 від 09.05.2025 р.)

СЕКЦІЯ 1. АКТУАЛЬНІ ПРОБЛЕМИ ПІДГОТОВКИ ТА СТАЛОГО РОЗВИТКУ ПЕДАГОГА, АДАПТАЦІЇ ЙОГО ДО РЕАЛІЙ СЬОГОДЕННЯ

АЛЕКСЄЄВА О. І.,
доцент кафедри педагогіки, психології та менеджменту освіти,
КНЗ КОЗ «Київський обласний інститут
післядипломної освіти педагогічних кадрів»,
кандидат психологічних наук,
olenka150783@ukr.net

БЕЗБАР'ЄРНІСТЬ ЯК СОЦІАЛЬНО-ПЕДАГОГІЧНА КАТЕГОРІЯ В СИСТЕМІ СУЧАСНОЇ ОСВІТИ

***Анотація.** Розглядається поняття безбар'єрності як ключової соціально-педагогічної категорії в контексті сучасної освіти. Проаналізовано основні бар'єри, що перешкоджають рівному доступу до освіти, та окреслено напрями створення безбар'єрного освітнього середовища.*

***Ключові слова:** безбар'єрність, інклюзія, освіта, доступність, освітнє середовище, педагогіка партнерства.*

У добу глобальних викликів, воєнних потрясінь та сучасних соціально-освітніх викликів в суспільстві відбувається переосмислення життєвих цінностей і питання безбар'єрності набуває особливої уваги як складової загальнодержавної політики рівності, інклюзії та життєстійкості. Перехід до людиноцентричної моделі освіти передбачає створення освітнього середовища, у якому кожен учасник освітнього процесу, незалежно від фізичних, психологічних, соціальних чи культурних особливостей, матиме рівні можливості для навчання, розвитку, самореалізації, соціальної інтеграції тощо.

Актуальність дослідження безбар'єрності як соціально-педагогічної категорії зумовлена низкою чинників, а саме:

– збільшується законодавча база щодо забезпечення прав осіб з особливими освітніми потребами (ООП), що вимагає глибшого осмислення цієї категорії на науково-теоретичному рівні;

– стрімке впровадження інклюзивної освіти вимагає від педагогічних працівників розвитку нових компетентностей, здатності працювати в умовах різноманітності та взаємоповаги.

Крім того, в суспільстві зберігаються бар'єри не лише фізичного, а й психологічного, комунікативного, соціального характеру, що перешкоджають повноцінній участі деяких груп учнів у освітньому процесі. Це актуалізує необхідність цілісного розуміння безбар'єрності як багатовимірного соціально-педагогічного явища, що охоплює ціннісні, нормативні, поведінкові та освітньо-практичні аспекти.

Таким чином, вивчення безбар'єрності як соціально-педагогічної категорії є надзвичайно важливим для формування інклюзивного освітнього середовища, розвитку педагогіки партнерства, забезпечення сталого розвитку освіти відповідно до національних пріоритетів і світових тенденцій.

У межах аналізу освітньої практики в Україні та за кордоном можна виокремити такі основні види бар'єрів в суспільстві:

- **фізичні бар'єри:** архітектурна недоступність будівель, відсутність спеціального обладнання;
- **інформаційні бар'єри:** нестача адаптованих матеріалів, не достатнє інформування суспільства про особливості взаємодії з особами з особливими освітніми потребами;
- **соціально-культурні бар'єри:** наявність упереджень, дискримінація, недостатній рівень інклюзивної свідомості суспільства;
- **психологічні бар'єри:** емоційна незахищеність, самостигматизація, страх перед змінами, домінування стереотипів та упередження.

Упродовж останніх років в Україні спостерігається активне впровадження принципів безбар'єрності в освітній сфері, що знаходить відображення у державній політиці, законодавчих ініціативах, оновленні стандартів освіти та розвитку інклюзивного навчання, зокрема:

1. **Відбулися зміни у нормативно-правовому забезпеченні:** розвиток правової бази,

яка гарантує рівні права на освіту (Закон України «Про освіту», «Національна стратегія зі створення безбар'єрного простору до 2030 року», «Національна стратегія розвитку інклюзивного навчання на період до 2029 року»).

2. **Дотримуються принципи універсального дизайну:** облаштування закладів освіти згідно з нормами (ДБН В.2.2-40:2018), які оновлені у 2025 році.

3. **Змінились підходи у підвищенні кваліфікації педагогічних працівників:** розвиток інклюзивної компетентності, розвиток емоційного інтелекту, засвоєння сучасних методів адаптивного навчання.

4. **Запровадження цифровізації в освіті:** використання технологій для забезпечення доступності матеріалів, платформ для дистанційного навчання, засобів альтернативної комунікації.

5. **Розроблені моделі співпраці з родинами та громадами:** налагодження ефективного партнерства між закладом освіти, батьками, соціальними службами.

Одним з важливих аспектів безбар'єрності в освіті є створення програм професійної підготовки учителів, зокрема в контексті інклюзивної освіти. Це включає **розробку та реалізацію навчальних програм і курсів** для підвищення кваліфікації педагогічних працівників з питань інклюзивної освіти, тренінги з роботи з дітьми з особливими потребами, педагогічні студії, майстеркласи для поширення досвіду кращих моделей співпраці асистентів вчителів в інклюзивному класі тощо.

Отже, **безбар'єрність** у системі освіти як **соціально-педагогічна категорія**, відображає гуманістичні та людиноцентричні засади освіти, сприяє реалізації принципів рівності, інклюзії, взаємоповаги та розвитку особистісного потенціалу учня.

Впровадження безбар'єрного підходу в закладах освіти передбачає трансформацію як матеріально-технічної бази (архітектурна доступність, цифрові ресурси), так і зміну педагогічної культури.

Безбар'єрність є багатовимірним поняттям, що охоплює не лише фізичну доступність освітнього середовища, а й психологічну, соціальну, інформаційну та педагогічну відкритість до потреб кожної особистості. Тому, потребує постійної роботи на всіх рівнях – від державної політики до щоденної практики в закладах освіти і має стати основою для розвитку інклюзивної системи освіти в Україні.

Список використаних джерел

1. Конституція України URL: <https://www.president.gov.ua/documents/constitution>
2. Довідник безбар'єрності URL: <https://bf.in.ua/>
3. Конвенція про права осіб з інвалідністю. URL: https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/995_g71#Text
4. Національна Стратегія із створення безбар'єрного простору в Україні на період до 2030 року. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/366-2021-%D1%80#Text> (від 14 квітня 2021 р. № 366-р).
5. Національна стратегія розвитку інклюзивного навчання на період до 2029 року <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/527-2024-%D1%80#n10> <https://prosvitcenter.org/topics/tema-1-2-bezbarierne-osvitnie-seredovyshche/>

БАЗИЛЕВСЬКА О. О.,

к.пед.н., доцент, доцент кафедри загальної та спеціальної педагогіки,

МАКАРОВА Н. М.,

здобувач вищої освіти другого (магістерського) рівня

Комунального закладу вищої освіти

«Дніпровська академія неперервної освіти»

Дніпропетровської обласної ради

natalamakarova121@gmail.com

ТЕОРЕТИЧНІ ЗАСАДИ ПРОБЛЕМИ ФОРМУВАННЯ ГОТОВНОСТІ МАЙБУТНЬОГО ПЕДАГОГА ДО РОБОТИ З ДІТЬМИ З ООП

Анотація. У статті розглядаються теоретичні аспекти формування професійної готовності майбутніх педагогів до роботи з дітьми з особливими освітніми потребами (ООП) в умовах інклюзивної освіти. Акцентовано на структурі готовності, яка включає чотири

взаємопов'язані компоненти: мотиваційний (внутрішнє бажання педагога сприяти успіху дітей), когнітивний (спеціальні знання про нозології, методiku роботи, нормативно-правову базу), операційний (практичні вміння адаптації матеріалів, проектування індивідуальних траєкторій) та рефлексивний (здатність до самоаналізу та професійного вдосконалення).

Обґрунтовано методологічні підходи: системний, компетентнісний, особистісно-орієнтований та аксіологічний, а також ключові принципи (гуманізації, індивідуалізації, інтеграції теорії та практики, неперервності, рефлексивності). Підкреслено, що успішність інклюзивної освіти залежить від системної підготовки педагогів, спрямованої на формування професійних компетентностей, гуманістичних цінностей і практичного досвіду.

Ключові слова: *інклюзивна освіта, діти з ООП, професійна готовність педагога, компоненти готовності, методологічні підходи.*

Сучасна освіта зараз переживає період активних змін та адаптації до нових викликів. Інклюзивна освіта стала одним з пріоритетних напрямків розвитку, яка передбачає залучення дітей з особливими освітніми потребами до освітнього середовища. Втілення інклюзивного підходу вимагає не тільки змін у структурі освіти, але й нового погляду на підготовку педагогів. Питання формування готовності майбутніх педагогів до роботи з дітьми з особливими освітніми потребами стає надзвичайно важливим, адже саме від рівня підготовки педагогів залежить успішність всього освітнього процесу.

Багато дослідників, які досліджують дану тему сходяться на думці, що саме мотивація – це фундамент, без якого неможливо побудувати інші складові готовності. Тільки коли педагог по-справжньому хоче допомогти таким дітям досягти успіху, він зможе подолати труднощі, які неминуче виникатимуть у роботі з ними [1, с. 152].

Когнітивний компонент готовності містить систему спеціальних знань про психологічні особливості дітей різних нозологій, специфіку їхнього сприйняття навчального матеріалу, методи та форми роботи. Сформованість когнітивного компоненту передбачає розуміння педагогом нормативно-правової бази інклюзивної освіти, володіння психолого-педагогічними знаннями щодо організації інклюзивного освітнього середовища.

Операційний компонент готовності охоплює практичні вміння та навички педагога, необхідні для ефективної взаємодії з дітьми з ООП. Сюди належать уміння адаптувати навчальні матеріали, розробляти індивідуальні освітні траєкторії, застосовувати спеціальні методики навчання, організовувати інклюзивне освітнє середовище.

Рефлексивний компонент готовності характеризується здатністю педагога до самоаналізу, критичного оцінювання своєї діяльності, постійного професійного самовдосконалення. Рефлексія допомагає вчителю усвідомлювати проблеми, що виникають у процесі роботи, та знаходити шляхи їх вирішення [2, с. 430].

Процес формування готовності майбутніх педагогів до роботи з дітьми з ООП має базуватися на певних теоретичних засадах, які визначають зміст, форми та методи професійної підготовки. Серед основних методологічних підходів, що становлять теоретичну основу формування готовності, можна виділити системний, компетентнісний, особистісно-орієнтований та аксіологічний.

Системний підхід передбачає розгляд процесу формування готовності як цілісної системи взаємопов'язаних елементів. Згідно з цим підходом, готовність майбутнього педагога до роботи з дітьми з ООП формується в єдності всіх її компонентів та потребує системної організації освітнього процесу у закладі вищої освіти.

Компетентнісний підхід орієнтує процес підготовки на формування у майбутніх педагогів системи професійних компетентностей, необхідних для роботи з дітьми з ООП. Дослідження свідчать, що до таких компетентностей належать діагностична, прогностична, корекційна, комунікативна, організаційна та інші.

Особистісно-орієнтований підхід у формуванні готовності майбутніх педагогів базується на визнанні унікальності кожного студента, його права на власний шлях професійного розвитку [3, с. 192]. Згідно з цим підходом, процес підготовки має враховувати індивідуальні особливості студентів, їхні потреби, інтереси та здібності.

Аксіологічний підхід передбачає формування у майбутніх педагогів системи професійних цінностей, серед яких особливе місце посідають гуманістичні цінності, толерантність, емпатія, повага до особистості дитини з ООП.

Здійснений теоретичний аналіз проблеми дозволяє визначити основні принципи формування готовності майбутніх педагогів до роботи з дітьми з ООП: принцип гуманізації, принцип індивідуалізації, принцип інтеграції теорії та практики, принцип неперервності та послідовності, принцип рефлексивності.

Принцип гуманізації передбачає створення у закладі вищої освіти атмосфери поваги до особистості кожного студента, визнання його права на власну думку, власний шлях професійного розвитку. Реалізація цього принципу сприяє формуванню у майбутніх педагогів гуманістичного ставлення до дітей з ООП, розуміння цінності кожної дитини незалежно від її особливостей.

Принцип індивідуалізації орієнтує процес підготовки на врахування індивідуальних особливостей студентів, їхніх потреб, інтересів та здібностей. Дослідження показують, що індивідуальний підхід дозволяє розкрити потенціал кожного студента, сприяє формуванню його професійної ідентичності та готовності до роботи з дітьми з ООП [4, с. 424].

Принцип інтеграції теорії та практики передбачає органічне поєднання теоретичної підготовки з практичною діяльністю студентів. Формування готовності майбутніх педагогів до роботи з дітьми з ООП потребує не лише засвоєння теоретичних знань, але й набуття практичного досвіду взаємодії з такими дітьми.

Принцип неперервності та послідовності орієнтує на організацію процесу формування готовності як неперервного та послідовного, що починається з перших курсів навчання у закладі вищої освіти та продовжується протягом усієї професійної діяльності педагога. Дослідження показують, що неперервність підготовки забезпечує систематичне накопичення знань, умінь та досвіду, сприяє формуванню стійкої готовності до роботи з дітьми з особливими освітніми потребами.

Принцип рефлексивності передбачає створення умов для розвитку у студентів здатності до самоаналізу, критичного оцінювання своєї діяльності, усвідомлення проблем та пошуку шляхів їх вирішення.

Отже, теоретичні засади проблеми формування готовності майбутнього педагога до роботи з дітьми з ООП включають визначення сутності та структури готовності, обґрунтування методологічних підходів, принципів та педагогічних умов її формування. Аналіз наукової літератури свідчить про необхідність системного, цілеспрямованого процесу підготовки майбутніх педагогів до роботи в умовах інклюзивного освітнього середовища, який забезпечує формування всіх компонентів готовності – мотиваційного, когнітивного, операційного та рефлексивного.

Список використаних джерел

1. Колупасва А.А., Таранченко О.М. Інклюзивна освіта: від основ до практики. Київ: АТОПОЛ, 2016. 152 с.
2. Мартинчук О.В. Підготовка фахівців зі спеціальної освіти до професійної діяльності в інклюзивному освітньому середовищі. Київ: Центр учбової літератури, 2018. 430 с.
3. Пометун О.І., Пирожено Л.В. Сучасний урок. Інтерактивні технології навчання. Київ: А.С.К., 2004. 192 с.
4. Синьов В.М., Шеремет М.К. Основи корекційної педагогіки. Київ: НПУ імені М.П. Драгоманова, 2015. 424 с.
5. Чайковський М.Є. Соціально-педагогічні умови реабілітації студентів з особливими потребами. Хмельницький: Університет «Україна», 2006. 216 с.

ВІТЕНКО І. М.,

*заступник директора Тернопільського обласного комунального інституту післядипломної педагогічної освіти з науково-методичної роботи та міжнародного співробітництва,
кандидат географічних наук,
i.vitenko@ippo.edu.te.ua*

РОЛЬ STEM-ЛАБОРАТОРІЙ В РОЗВИТКУ ІНФОРМАЦІЙНО-ЦИФРОВОЇ КОМПЕТЕНТНОСТІ ВЧИТЕЛЯ

Анотація. У статті розглянуто значення STEM-лабораторій як сучасного освітнього середовища для підвищення інформаційно-цифрової компетентності педагогічних працівників. Визначено основні напрямки використання цифрових технологій у процесі професійного розвитку

вчителів. Проаналізовано переваги інтеграції STEM-освіти в навчальні практики та окреслено перспективи впровадження інноваційних інструментів в освітній процес. Зроблено акцент на необхідності створення умов для ефективного використання ресурсів STEM-лабораторій з метою формування цифрової культури та навичок роботи з інформаційними технологіями у педагогів.

Ключові слова: STEM-освіта, STEM-лабораторія, інформаційно-цифрова компетентність, цифрові технології, професійний розвиток учителя, цифрова грамотність.

Сучасна система освіти перебуває на етапі трансформації, що зумовлено стрімким розвитком інформаційно-комунікаційних технологій (ІКТ) та глобальними викликами цифровізації. У цих умовах особливої актуальності набуває проблема розвитку інформаційно-цифрової компетентності педагогічних працівників, яка є однією з ключових у професійній діяльності сучасного вчителя. Одним із ефективних інструментів формування такої компетентності виступає STEM-лабораторія — інтерактивне середовище, що забезпечує міждисциплінарну інтеграцію знань і практичне застосування цифрових технологій. STEM-лабораторія - навчальний кабінет або приміщення закладу освіти, оснащене сучасними засобами навчання та обладнанням для залучення здобувачів освіти до навчально-дослідницької, дослідницько-експериментальної, конструкторської, винахідницької та пошукової діяльності відповідно до стандартів освіти, освітніх та навчальних програм з використанням проектних технологій в освітньому процесі [1].

Інформаційно-цифрова компетентність визначається як здатність ефективно використовувати ІКТ для планування, організації, супроводу та рефлексії освітнього процесу, а також для особистого та професійного розвитку. Згідно з європейськими та національними стандартами, ця компетентність охоплює такі компоненти:

- цифрову грамотність;
- здатність до роботи з великими обсягами даних;
- володіння електронними освітніми ресурсами;
- інтеграцію ІКТ у навчальні практики;
- безпечне та етичне використання цифрових технологій.

Для сучасного вчителя важливо не лише знати технічні можливості цифрових інструментів, але й уміти інтегрувати їх у власну педагогічну діяльність з урахуванням дидактичної доцільності.

STEM-лабораторія створює унікальні умови для підвищення цифрової грамотності педагога, зокрема через:

- практичне застосування цифрових інструментів, як-от Arduino, LEGO Education, Scratch, Tinkercad тощо;
- освоєння новітніх платформ для моделювання, аналізу даних та програмування;
- розвиток навичок проектної діяльності з використанням цифрових ресурсів;
- організацію міжпредметних STEAM-проектів із залученням цифрових технологій;
- співпрацю у професійних спільнотах, де вчителі обмінюються досвідом використання STEM-обладнання.

Переваги STEM-лабораторії для професійного розвитку вчителя:

1. Інтеграція сучасних цифрових технологій у педагогічну практику.

STEM-лабораторії забезпечують доступ до інноваційного обладнання: 3D-принтерів, мікроконтролерів (Arduino, Raspberry Pi), робототехніки, сенсорних датчиків, симуляторів тощо. Вчителі мають змогу експериментувати з новими інструментами, що стимулює розвиток технічного мислення та цифрової культури. Наприклад, учитель біології може самостійно моделювати 3D-органи для використання під час уроків анатомії.

2. Розвиток проектної та міждисциплінарної компетентності.

STEM-лабораторії сприяють формуванню навичок проектної діяльності через інтеграцію кількох предметів у межах одного завдання. Учитель навчається планувати, реалізовувати та аналізувати STEAM-проекти з командною роботою, творчим підходом та критичним мисленням. Наприклад, спільний проект учнів з фізики та інформатики — створення "розумного" термометра — може бути ініційований, модерований і реалізований педагогом із підтримкою STEM-лабораторії.

3. Професійне самовдосконалення та підвищення мотивації.

Робота в STEM-лабораторії викликає інтерес до нових форм навчання, стимулює вчителя до постійного професійного розвитку, участі в тренінгах, вебінарах, хакатонах. Це знижує професійне вигорання, адже педагог отримує можливість реалізувати себе як дослідник, ментор, інноватор.

4. Формування цифрової педагогічної культури.

В умовах STEM-лабораторії вчитель засвоює не лише технології, але й педагогіку цифрового навчання: як ефективно організувати навчання з використанням онлайн-платформ (Tinkercad, ClassVR, CoSpaces); як здійснювати оцінювання у цифровому середовищі; як підтримувати розвиток цифрових навичок учнів, керуючи ними в інформаційному просторі.

5. Підвищення якості навчального контенту.

Завдяки STEM-лабораторіям учитель створює інтерактивні навчальні матеріали (візуалізації, симуляції, 3D-моделі), адаптує уроки до індивідуальних потреб учнів, використовує диференційований підхід. Наприклад, можна візуалізувати математичні моделі в 3D або програмувати фізичні експерименти з використанням сенсорів.

6. Посилення колаборації та мережевої взаємодії.

STEM-лабораторія виступає осередком взаємодії між учителями різних предметів, а також між навчальними закладами, центрами науки, ІТ-компаніями. Це відкриває нові можливості для партнерств, обміну досвідом, проведення спільних заходів (хакатони, фестивалі, майстер-класи).

7. Підготовка до викликів Нової української школи (НУШ).

STEM-підхід відповідає вимогам НУШ щодо інтегрованого навчання, наскрізних умінь та формування компетентностей XXI століття. Вчитель у STEM-лабораторії може ефективно реалізовувати принципи компетентнісного навчання та формувати освітнє середовище, орієнтоване на майбутнє.

Зазначимо практичні аспекти в розвитку інформаційно-цифрової професійної компетентності вчителя з досвіду роботи лабораторії STEM-освіти Тернопільського ОКІППО. Лабораторія STEM-освіти Тернопільського ОКІППО була створена у січні 2022 р., здійснює інноваційну та науково-дослідну (експериментальну) роботу за напрямками: еколого-географічний, фізико-математичний, хіміко-біологічний, цифровізація освіти, робототехніка, 3-D моделювання, 2-D комп'ютерна графіка, рослинницький, агроосвіта (агроінженерія), здоров'язбережувальний, профорієнтаційний; забезпечувала науково-методичний супровід реалізації інноваційного освітнього експерименту регіонального рівня на тему «ЕКО-школа» (16 закладів освіти) та дослідницького проекту «Вікові дерева Тернопільщини», забезпечує науково-методичний супровід реалізації інноваційного освітнього проекту за темою «Організаційні та науково-методичні умови створення STEM-центрів» (5 закладів освіти).

Для реалізації інноваційної та науково-дослідної роботи лабораторія STEM-освіти ТОКІППО оснащена таким обладнанням: 3D принтер з відповідними витратними матеріалами для виготовлення виробів; 3D ручка разом з витратними матеріалами; навчальні роботи (комплект з робототехніки Robo KIT, комплект з робототехніки DIYGO, робот конструктор mBot2, навчальний робот Makeblock mTiny, набір для змагань CyberPi Educational Competition Kit, розумний будинок); програмовані електронні модулі; фото-відео студія з системою голографічної проекції; цифрове вимірювальне обладнання; набір демонстраційний для вивчення електродинаміки; інтерактивна дошка; короткофокусний проектор; окуляри віртуальної реальності; швейно-вишивальна машинка.

Лабораторія STEM-освіти ТОКІППО є активним учасником різноманітних заходів: Всеукраїнського заходу «Ми розвиваємо STEM», «STEM-школа», «STEM-тиждень», Інженерного тиждень, Всеукраїнського фестивалю STEM-весна, всеукраїнських та міжнародних конференцій.

Методисти лабораторії з метою упровадження в освітній процес нових форм роботи, зокрема в умовах дистанційного навчання, проводять різноманітні за тематикою та змістом науково-методичні заходи. За формою – це: педагогічні форуми, фестивалі, семінари, практикуми, засідання за круглим столом, тренінги, інструктивно-методичні наради, освітні форсайти, засідання творчої групи, інтерактивні презентації, конкурси, акції.

Одним із вагомих напрямів діяльності лабораторії є організація роботи біостаніонару ТОКІППО у с. Гадинківці Чортківського району Тернопільської області. Видовий склад рослин біостаніонару налічує: 37 видів однорічних, 9 видів дворічних, 95 видів багаторічних красиво

квітучих декоративних рослин і 56 видів деревних рослин. Він постійно поповнюється за рахунок співпраці з рядом наукових установ, садових центрів та селекціонерів.

Створено та систематично наповнюється інформаційними, науковими та методичними матеріалами сайт «Лабораторія STEM-освіти ТОКІППО» та блог «Терно-STEM», Viber-спільноти «Лабораторія STEM-освіти ТОКІППО» і «STEM-центр», сторінки Facebook групи «Лабораторія STEM-освіти ТОКІППО». На допомогу педагогічним колективам області працівники лабораторії готують методичні рекомендації. Зокрема, створено такі науково-методичні матеріали:

1. Екологічна стежина як освітній інструмент для формування екологічної культури учнівства : Методичний посібник / Упор. І. М. Вітенко, З. П. Миколів. Тернопіль: Тернопільський ОКІППО, 2024. 64 с.

2. STEM в освітньому просторі закладу освіти (навчально-методична скарбниця): методичний посібник/ Уклад. О. Я. М'ялковська. – Тернопіль: Тернопільський ОКІППО, 2023. – 148 с.

3. STEM-технології в освітньому процесі. Теорія. Досвід. Практика : Навчально-методичний посібник / уклад. : І. М. Вітенко, О. Я. М'ялковська, Л. А. Кучер, З. П. Миколів. Тернопіль: ТОКІППО, 2023. 132 с.

За системний підхід у розвитку STEM-освіти, вагомі досягнення в інноваційній педагогічній, науковій діяльності відповідно до наказу Державної наукової установи «Інститут модернізації змісту освіти» від 12.08.2024 № 21/03-34 «Про відзначення закладів освіти» нагороджено відзнакою «Лідер розвитку STEM-освіти».

Отже, впровадження STEM-лабораторій у закладах освіти є ефективним інструментом для розвитку інформаційно-цифрової компетентності вчителя. Такі лабораторії сприяють формуванню інноваційного освітнього простору, де педагог має змогу експериментувати, досліджувати та впроваджувати нові методики викладання. Результатом такої діяльності є не лише зростання професійної майстерності вчителя, але й підвищення якості освітнього процесу загалом.

Крім того, STEM-лабораторії забезпечують умови для безперервного професійного розвитку, адже технології постійно оновлюються, і вчитель має бути готовим до адаптації та впровадження нових цифрових рішень у свою діяльність. Участь у STEM-проектах дозволяє педагогам бути активними учасниками інноваційних змін, критично осмислювати власний досвід, підвищувати рівень цифрової культури та відповідати сучасним запитам освіти в епоху цифровізації.

Таким чином, STEM-лабораторії виступають не лише засобом технічного забезпечення навчального процесу, а й стратегічною платформою для формування нової парадигми професійного зростання вчителя.

Список використаних джерел

1. Про схвалення Концепції розвитку природничо-математичної освіти (STEM-освіти). Розпорядження Кабінету Міністрів України. Концепція від 05.08.2020 № 960-р. – [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/960-2020-%D1%80#Text>

ВОЛОТОВСЬКА Н. В.,

*доцент кафедри фізіології з основами біоетики та біобезпеки,
Тернопільський національний медичний університет імені І.Я. Горбачевського,*

*доктор медичних наук,
volotovskanv@tdmu.edu.ua*

ФОРМУВАННЯ ЗДОРОВ'ЯЗБЕРІГАЛЬНОЇ КОМПЕТЕНТНОСТІ ОСВІТЯН – ВІД ТЕОРІЇ ДО ПРАКТИКИ

Анотація. У тезах розглянуто можливості впровадження фізіолого-обґрунтованих методик для профілактики професійного вигорання серед освітян. Наведено доцільність включення елементів майндфулнес-практик і арттерапії, зокрема терапевтичного письма, в програми формування здоров'язберігальної компетентності. Описано результати авторських курсів підвищення кваліфікації педагогічних працівників.

Ключові слова: психофізіологія, майндфулнес, арттерапія, здоров'я, зоровий режим, астенопія.

Професійна діяльність освітян в умовах тривалого психоемоційного навантаження, соціальної нестабільності та високої відповідальності за результати навчального процесу призводить до хронічного стресу, зниження когнітивної ефективності, зорового перевантаження та, зрештою, до синдрому емоційного вигорання. Психічне та фізичне здоров'я тісно пов'язані: дорослі, які мають психічні розлади, частіше мають і фізичні проблеми зі здоров'ям, а також нижчий рівень якості життя, пов'язаної зі здоров'ям [1, 2]. Крім того, тривожні або депресивні розлади можуть негативно впливати на фінансовий стан людини, а також на її працездатність чи успішність у навчанні [3, 4].

Згідно з даними Національного звіту з питань охорони здоров'я США, тривожність і депресія – це два з найпоширеніших психічних станів, які трапляються серед дорослих у Сполучених Штатах [5]. У 2019 році близько 6% дорослого населення повідомили про середні або тяжкі симптоми тривожності впродовж останніх двох тижнів [6], а 7% – про середні або тяжкі симптоми депресії за той самий період [7]. Ці прояви зросли протягом 2020 року і на початку 2021 року – в період початку пандемії COVID-19 [8]. Що стосується України, то різниця із даними США разюча. Згідно з дослідженням «Психічне здоров'я та ставлення українців до психологічної допомоги під час війни» (ініціатива першої леді України О. Зеленської щодо створення національної програми психічного здоров'я та психосоціальної підтримки [9]) 71% опитаних осіб відчували останнім часом стрес чи сильну знервованість, а причиною найчастіше була війна (72%), на другому місці – фінансові труднощі (44%).

Відповідно до міжнародних клінічних настанов щодо ведення пацієнтів із тривожними та депресивними розладами, найбільш ефективним підходом до лікування вважається комбінація медикаментозної терапії та психотерапевтичної підтримки. Проте, за рекомендаціями NICE, психотерапія розглядається як пріоритетний метод лікування при тривожних розладах і є обов'язковим компонентом комплексного підходу до терапії депресії.

Враховуючи вищенаведене, автором була розроблена освітня програма для освітян, а ключовою ідеєю те, що знання фізіологічної основи стресу мають стати не лише академічним надбанням, а й практичним ресурсом саморегуляції. У рамках авторських занять, які проводяться для слухачів ТКМЦНОІМ Тернопільської громади, розглядається робота гіпоталамо-гіпофізарно-надниркової осі, роль симпатoadреналової системи, функціональні зміни в роботі серцево-судинної, дихальної, шлунково-кишкової систем. Окремим компонентом розроблених освітніх програм є гігієна зору та профілактика астенії – поширеного серед педагогів синдрому візуального перенапруження. Вивчення механізмів акомодатії, зорової втоми, ролі мигального рефлексу в умовах тривалого цифрового навантаження дозволяє педагогам переосмислити підходи до організації робочого місця та режиму праці.

Поряд із фізіологічними знаннями, слухачам курсів пропонуються практичні інструменти регуляції стресу – зокрема, тілесні сканування, дихальні техніки, а також терапевтичне письмо як форма арттерапії. Цей метод дозволяє освітянам усвідомити й відрефлексувати власний досвід, емоції та внутрішні конфлікти, перетворюючи хаотичну тривогу на структуровану думку та спокій.

Застосування простих, доступних практик з потужним регуляторним потенціалом – майндфулнесу та арттерапії у педагогічному середовищі сприяє зменшенню напруги, підвищенню внутрішньої стійкості, розвитку емоційної грамотності та емпатії, що є основою не лише професійного довголіття освітянина, а й формування безпечного освітнього середовища.

Список використаних джерел

1. Barnes A. L., Murphy M. E., Fowler C. A., Rempfer M. V. Health-related quality of life and overall life satisfaction in people with serious mental illness. *Schizophrenia Research and Treatment*. 2012. P. 245103.
2. Eisner M. D., Blanc P. D., Yelin E. H., Katz P. P., Sanchez G., Iribarren C., Omachi T. A. Influence of anxiety on health outcomes in COPD. *Thorax*. 2010. Vol. 65, No. 3. P. 229–234.
3. Haslam C., Atkinson S., Brown S. S., Haslam R. A. Anxiety and depression in the workplace: Effects on the individual and organisation (a focus group investigation). *J. Affect Disord*. 2005. Vol. 88, No. 2. P. 209–215.
4. Van Ameringen M., Mancini C., Farvolden P. The impact of anxiety disorders on educational achievement. *J. Anxiety Disord*. 2003. Vol. 17, No. 5. P. 561–571.

5. National Health Statistic Reports, № 213? November 7, 2024. Режим доступу: <https://www.cdc.gov/nchs/data/nhsr/nhsr213.pdf>
6. Terlizzi E. P., Villarroel M. A. Symptoms of generalized anxiety disorder among adults: United States, 2019. NCHS Data Brief. 2020. No 378. Hyattsville, MD: National Center for Health Statistics.
7. Villarroel M. A., Terlizzi E. P. Symptoms of depression among adults: United States, 2019. NCHS Data Brief. 2020. No 379. Hyattsville, MD: National Center for Health Statistics.
8. Vahratian A., Blumberg S. J., Terlizzi E. P., Schiller J. S. Symptoms of anxiety or depressive disorder and use of mental health care among adults during the COVID-19 pandemic — United States, August 2020, February 2021. Morb. Mortal. Wkly. Rep. 2021. Vol. 70. P. 490–494.
9. Хаустова О.О. Тривожно-депресивні розлади в умовах дистресу війни в Україні. Режим доступу: <https://health-ua.com/psychiatry/trivozni-rozladi/71710-trivozhnodepresivn-rozladi-vumovah-distresu-vjni-vukran>

ГАМОЛІН П. В.,

аспірант кафедри психології та педагогіки

Вищий навчальний заклад «Університет імені Альфреда Нобеля»

gamolin.art@gmail.com

СКЛАДОВІ ПРОФЕСІЙНОГО ІМІДЖУ ВИКЛАДАЧА-ХУДОЖНИКА

Анотація. У тезах окреслюються ключові складові професійного іміджу викладача-художника; зокрема: професійні компетентності, комунікативні навички, психологічні якості, соціально-культурна активність, цифрова грамотність та зовнішній вигляд викладача. Наголошується, що сьогодні педагог повинен бути не тільки джерелом знань, але й наставником, мотиватором та культурно-мистецьким лідером, який впливає на здобувачів освіти, використовуючи свій позитивно сформований імідж.

Ключові слова: комунікація, позитивний імідж, учасники освітнього процесу.

Освітні тренди ХХІ століття обумовлюють формування нових вимог до викладача-художника, який сьогодні має бути не лише носієм знань, але й джерелом натхнення, наставником, котрий демонструє високі художньо-естетичні та психолого-педагогічні професійні стандарти, мотиватором, який скеровує здобувачів освіти на творчий розвиток і самовдосконалення. Переконані, що ключову роль у впливі на студентів відіграє позитивно сформований імідж педагога, складові якого окреслимо нижче.

Перш за все, зазначимо, що поняття «імідж» (англ. «image») – зображення, образ), яке було запроваджено в обіг наприкінці 60-х років ХХ століття, педагогічним словником потрактовується як «зафіксований у масовій свідомості стереотипний емоційно забарвлений образ будь-кого або будь-чого» [5, с. 220]. Чимало розвідок вітчизняних учених присвячено дослідженню питання впливу позитивно сформованого іміджу викладача на побудову освітньо-виховного процесу у закладах освіти взагалі, та на їх вихованців зокрема. З-поміж цих розвідок варто відзначити дослідження Е. Галицької та Н. Донкоглової [1], О. Грейліх [2], І. Жердевої та С. Рашидової [3], Л. Куземко [4] та багатьох інших.

На основі аналізу варіативних розвідок із досліджуваної проблематики, а також керуючись особистим багаторічним досвідом роботи у позашкільних закладах освіти художнього напрямку, виокремлюємо такі складові професійного іміджу викладача-художника:

- *професійні едукативні компетентності* – це сукупність знань, умінь і навичок, необхідних викладачу образотворчого мистецтва для ефективного здійснення освітньо-виховної діяльності, які забезпечують якісне викладання предмету, створення комфортного середовища у закладі освіти та розвиток студентів як самостійних, творчих особистостей;
- *комунікативні навички* – сукупність дій, які уможливають ефективну взаємодію зі студентами, колегами та іншими учасниками освітнього процесу, котрі відіграють ключову роль у створенні продуктивного навчального середовища, адже допомагають встановлювати довірливі відносини, мотивувати студентів до активної участі у навчанні тощо. Комунікативні навички

складаються з численної низки аспектів; з-поміж яких: уміння доступно пояснювати складні поняття, розвинена мова, образність висловлювань, емоційна виразність, здатність зацікавити студентів, відкритість до діалогу, вміння слухати та ін.;

- *психологічні якості* – це сукупність особистісних характеристик педагога, які допомагають йому ефективно організовувати освітній процес, взаємодіяти зі студентами, створювати сприятливу атмосферу для їх квазіпрофесійного зростання. Вони відіграють важливу роль у формуванні довіри, мотивації та емоційного комфорту здобувачів. До таких якостей варто віднести: творче мислення, креативність, терпіння, толерантність, емоційну стабільність, стресостійкість тощо;

- *соціально-культурний аспект*. Сьогодні роль викладача-художника виходить далеко за межі традиційного освітнього процесу, адже він не лише передає знання та технічні навички, але й формує художньо-естетичне світобачення студентів, залучає їх до культурно-мистецького життя, сприяє розвитку образотворчого мистецтва тощо. Соціально-культурний аспект у діяльності педагога охоплює взаємодію з мистецькою спільнотою, збереження та популяризацію культурно-мистецьких цінностей, виховання соціально активних і творчо мислячих особистостей. Зокрема, це: активна участь у художньо-мистецькому житті (художні виставки, конкурси, майстер-класи), авторитет серед колег і студентів, готовність до саморозвитку та професійного вдосконалення та ін.;

- *цифрова грамотність* – це сукупність знань, умінь і навичок, необхідних для ефективного використання цифрових технологій у професійній діяльності, адже у сучасному освітньо-мистецькому просторі цифрові інструменти відіграють значну роль у навчанні, творчості та комунікації. Складовими такої грамотності є: здатність до використання сучасних технологій у навчанні, робота з графічними редакторами, мультимедійними засобами та обладнанням, уміння презентувати свої роботи у віртуальному середовищі та ін.;

- *зовнішній вигляд*. Зовнішність викладача-художника має велике значення, оскільки це не лише відображення його індивідуальності, але й інструмент, що допомагає формувати певний імідж, який впливає на сприйняття викладача студентами та колегами. До елементів зовнішнього вигляду, як складової професійної репутації та авторитету педагога-художника, належать: охайні та відповідні до ситуації одяг, взуття, зачіска; доглянутість та належна особиста гігієна; доречні аксесуари, парфуми, макіяж; характер постави тощо.

Отже, позитивно сформований професійний імідж викладача-художника – це синтез його зовнішнього вигляду, фахових художньо-педагогічних едукативних компетентностей, особистісних якостей та соціальної активності, який не лише формує його авторитет, але й впливає на здобувачів освіти, адже від того, як сприймають викладача його вихованці, залежить рівень їх довіри, мотивація до навчання, загальна атмосфера в освітньо-виховному середовищі закладу, а також ступінь популяризації художньо-педагогічної освіти в суспільстві.

Список використаних джерел

1. Галицька Е. В., Донкоглова Н. А. Основні характеристики іміджу викладача вищої школи та чинники впливу на нього. *Наукові записки НаУКМА*, 2022. Том 7. Вип. 1. С. 29–34.
2. Грейліх О. Психологія формування іміджу викладача вищого навчального закладу. *Гуманітарний вісник Державного вищого навчального закладу «Переяслав-Хмельницький державний педагогічний університет імені Григорія Сковороди»*. Переяслав-Хмельницький, 2010. Вип. 19. С. 294–299.
3. Жердева І. С., Рашидова С. С. Методика формування іміджу викладача вищої школи. *Духовність особистості: методологія, теорія і практика*, 2016. Вип. 4 (73). С. 48–61.
4. Куземко Л. В. Формування іміджу педагога як складник його особистісно-професійного розвитку. *Педагогіка формування творчої особистості у вищій і загальноосвітній школах*, 2020. № 71. Т. 2. С. 127–131.
5. Педагогічний словник / за ред. М. Д. Ярмаченка. Київ: Педагогічна думка, 2001. 516 с.

ГАНУШКЕВИЧ Р. В.,
магістрант Навчально-реабілітаційного Закладу Вищої Освіти
«Кам'янець-Подільський державний інститут»,
військовий у відставці, інвалід внаслідок захисту Батьківщини,
ветеран військової служби
ДУДЧЕНКО В. С.,
доцент кафедри професійної та спеціальної освіти
НРЗВО (Навчально-реабілітаційний Заклад Вищої Освіти)
«Кам'янець-Подільський державний інститут»,
кандидат філософських наук, доцент,
vds190565@gmail.com

ПСИХОЛОГІЧНІ ОСОБЛИВОСТІ ІНКЛЮЗИВНОЇ ПЕДАГОГІКИ В УМОВАХ ВІЙНИ

Анотація. *Об'єктом наукової розвідки є психологічні процеси формування нової соціокультурної реальності існування української нації в умовах російсько-української війни, соціокультурних феноменів української культури, на етапі формування нової військово-політичної, етико-моральної, суспільно-політичної реальності.*

Ми поклали у перший шерег тих акторів соціальної дії, котрі мають проблеми фізичному чи психосоматичному розвитку, ВПО, ветеранів війни. Дослідження методів і методології, які допомагатимуть кожному індивідууму, дитині, студенту з особливими освітніми потребами повноцінно приймати участь в політико-суспільному житті держави в умовах російської агресії.

Ключові слова: *психологічні особливості педагогіки; моральні цінності; особи з особливими потребами; гуманізація; інклюзивна педагогіка, російсько-українська війна.*

Визначальними критеріями розвитку освіти в Україні під час дії режиму воєнного стану і мобілізації та в післявоєнний період постають ідеали гуманізму та емпатії в суспільно-політичних системах і це набуває першочергової значення в річищі формування педагогіки духовності для студентів, здобувачів з особливими освітніми потребами. Актуалізація означеної проблематики обумовлена перетворенням духовних цінностей на один з ключових культурних імперативів формування інклюзії, як процесу активного залучення людей з особливими потребами до активного політико-соціального життя країни.

Становленню методології досліджень української і світової педагогічної думки сучасного суспільства, крізь методологію філософії освіти, як варіанту розвитку інформаційного суспільства, присвятили свої дослідження Петер Дракер, Е. Тоффлер, Ф. Уебстер, П'єр Тейяр де Шарден, Альберт Швейцер, Макс Шеллер тощо.

Вагомий внесок в розробку проблем філософії освіти, психології зроблений такими мислителями, як Мартін Бубер, Макс Шелер, Хосе Ортега –і-Гассет, Еріх Фромм, Віктор Франкл, Ханна Арендт. Базовою ідеєю цих мисленників є те, що людина освічена на зламі століть, в умовах випробувань і військової експансії виявилась нездатною подолати екзистенційні кризи життя, зокрема глобальні, тому їй на зміну повинна прийти людина духовно піднесена.

Значну аналітичну роботу з висвітлення аспектів функціонування філософії освіти, в річищі педагогіки духовності, здійснено українськими науковцями. Проблеми дослідження філософсько-педагогічної парадигми проаналізовані в роботах В. Андрущенка, В. Астахової, В. Вікторова, Л. Горбунової, Д. Дзвінчука, В. Кременя, В. Кудіна, В. Кушерця, В. Лугового, М. Лукашевича, В. Лутая, М. Михальченка, С. Ніколаєнка, В. Огаренка, Б.С.Братусь та більш широкого загалу українських мисленників і педагогів .

Слід зауважити, що первинні міфологічні, метафізичні, містичні, поза наукові, конструкції філософії освіти в умовах спеціальної освітньої діяльності виявилися неспроможними комплексно генерувати сучасні духовні і соціокультурні процеси в українському суспільстві, яке потерпає від російської навали четвертий рік поспіль. У новопосталих реаліях війни і воєнного стану постає вимога формування нових принципів соціогуманітарного дискурсу, нових методів і підходів до феномену суспільства заснованого на знаннях і гуманізмі, педагогіки духовності, створення нових наукових та освітніх програм, моделей філософії освіти і виховання молодих українців на засадах патріотизму і любові до Батьківщини.

Дискурс в проблемному полі інклюзивної освіти припускає, що отримані і згенеровані

знання повинні бути «людиною мірними», гуманістичними, емпатійними, тобто звучати на одному регістрі з фундаментальними положеннями відносно матеріального буття людини та її духовного буття, культурної і релігійної ідентичності, духовної сутності, філософії освіти для людей з особливими потребами, ветеранами і волонтерами.

У процесі наукових роздумів ми спробували збагнути роль освіти та виховання в інтеграційних тенденціях у світі, під якими ми розуміємо сукупність процесів, спрямованих на консолідацію світового співтовариства, з метою протидії зовнішнім і внутрішнім деструктивним чинникам, насиллю і військовій агресії путінського режиму.

Сучасні проблеми збереження державного суверенітету і територіальної цілісності нашої держави, стратегія консолідації української нації, проблеми духовної єдності суспільства в умовах військової агресії РФ належать до визначальних як у плані геополітичної реальності, теоретико-пізнавальної рефлексії, так і щодо суспільної практики, соціальної роботи і політичних реалій військового стану сьогодення.

Психологічна особливість адаптації до культурних змін і трансформацій в полікультурному просторі в умовах військових дій, як предмет соціокультурної динаміки, в реаліях військової агресії і загрози повсякденної реальності втрати рідних і близьких викликає зацікавлений інтерес серед студентської молоді і молодих науковців нашої держави, ветеранів російсько-української війни. Актуальність будь-якого соціокультурного феномену, як і його теоретично-практичне опрацювання, екстраполюють теоретичні дискурси із практичним досвідом і трансформаціями самого предметного дискурсу об'єктивної теорії і практики повсякдення воєнного стану і мобілізації, об'єктивація якої дає здатність конструктивного переосмислення саме ключових розбіжностей, в соціокультурній реальності і розвиток сенсу самого явища вже на рівні усвідомлення його онтологічних процесів буття нашої держави в умовах гібридної і гарячої фази військових дій. Під час дії воєнного стану соціокультурні пріоритети духовного і психологічного аспектів педагогічної практики є продуктом науково-педагогічної синергії раціональних, емпіричних досліджень та їх духовного осмислення в рамках визначених психологічно-філософських і соціально-філософських студій.

Відмінність новопосталої військово-політичної ситуації в нашій державі зокрема і глобальному світі в цілому, «екстравагантна» поведінка президента Трампа і його адміністрації, виступи віце-президента Джей Ді Венса на безпековій конференції (лютий 2025 р. Мюнхен), необґрунтовані мита проти всього світу (квітень 2025р.) вимагають перегляду цінностей, цілей, змісту, стратегії і тактики, технологій діяльності і спілкування в педагогічному процесі. Перегляд обумовлений розумінням реалій суті найстрашнішої ядерної катастрофи, і реальної можливості третьої світової війни, перед реальністю якої опинився сучасний світ, всі люди і кожна людина окремо. Всяка непередбачувана катастрофа фізичного знищення людства, можливо, і всього живого, є антропологічною і педагогічною бідною, викликаною тим, що в людині не розкривається істинно людське, рано деформується особа і проявляються тваринні риси. Є така проблема – як людині стати людиною. Тепер люди багато чому навчилися – літати, як птахи, плавати, як риби, але жити, як люди, не уміють до цього часу. Можна погоджуватися або не погоджуватися з тим, що провина лежить на «антропосі», яким народжується людина, але навряд чи можна заперечувати, що особу виробляють, формують та створюють соціокультурні складові суспільства. Тому, в усі часи від системи та виховання залежить, яким буде соціум загалом і кожна людина зокрема, чи вдасться втілити ідеали ненасилля, гуманізму і толерантності у практичному вимірі сьогодення.

Ми вважаємо, що потрібно забезпечувати поєднання знань, умінь, навичок, які складають базу інтелектуальної спадщини нації з використанням новітніх знань і технологій для створення модерної моделі духовності для осіб з спеціальними освітніми потребами в системі філософії освіти.

З першої чверті XXI століття світова цивілізація отримала цілий «багаж» небачених викликів, загроз, у вигляді локальних, регіональних, гібридних воєн, геноцид, рецесія світової економіки, інфляція, техногенні катастрофи, голод і зубожіння значної кількості країн світу внаслідок військової агресії РФ, лихоманка Ебола, цілий набір штамів грипу (курячий, свинячий, пташиний), нова пандемія COVID – 19 і похідні мутовані штами (Бразильський, Британський, Індійський, Дельта, Омикрон. Наша країна отримала гарячу фазу війни 24.02. 2022 р.,

спровоковану режимом «північного сусіда» і як наслідок мільйони переселенців, знищена економічна і цивільна інфраструктура, карколомна інфляція звірства в Бучі, Ірпіні, вбивство полонених в Оленівці, щоденний дронний і ракетний терор мирного населення. Це реальність сьогодення і слід шукати нові рішення, вибудовувати нову стратегію і соціокультурну парадигму, відповідно духовних ідеалів спеціальної освітньої діяльності крізь призму філософії освіти.

Можливість світової економічної кризи (на кшталт Великої депресії 1929 р.), реальність рецесії, стагнації, дефляції направляють погляд на духовні цінності християнства, йоги, буддизму, джайнізму проповідують про наближення, Апокаліпсису, Ери Духовності, нової концепції освіти, коли акцент з матеріальної сторони життя має переорієнтуватися до духовної складової. В. Вернадський, Ціолковський, В. Андрущенко, роздумували про те, що сучасна цивілізація поступово повинна переходити на новий етап коеволюції – ноосферний, космічний, Вселюдський.

Г. Калінічева зазначає, що на початку нового століття стратегічними визначаються цілі: багатовимірний розвиток освіти, посилення її впливу на економічне зростання і рівень життя людей. Освіта виступає мірилом суспільно-політичного розвитку, який створює духовний та виробничий потенціали суспільства, а педагогіка духовності відіграє ключову роль в спеціальній освітній діяльності. Підкреслює, що: «...в сучасній Україні володарює культ посередності, панують поверхові життєві орієнтації, низька моральна культура...» [1, с. 4].

Д. Дзвінчук вважає, що є всі підстави погодитись з П. Дракером про перспективу руху людства до суспільства знань заснованому на гуманізмі. Якщо відкинути позитивний інтелектуальний потенціал технологій він: «...змушений був сподіватися на духовні зміни, екологічну освіту й виховання, формування у нових генерацій потужних самообмежень толерантності» [2, с. 3].

В. Андрущенко переконує, що реальність формує педагогіку духовності, яка зближувати людей загальнолюдськими цінностями. Адже «... факт домінування відкритого раціоналізму, вибудованого на принципах глобального еволюціонізму, єднання наук про природу й наук про духовність, тобто синтезування різних способів духовно-практичного осягнення світу» [3, с. 16].

Л. Горбунова вважає, що: «Буття перетворюється в діяльність креативного комунікативного конструювання нових активних нелінійних середовищ, складних реальностей, що перетинаються й взаємно відтворюються: інформаційних, чуттєво-емоційних, інтелектуальних і духовних» [4, с. 42].

В. Жадько підкреслює, що завданням для філософії освіти є виховання моральності, духовності у молоді, і це завдання покладено на творчість: «Напрямок в розробці цієї проблеми полягає в вивченні джерел духовності на матеріалі творчого засвоєння ряду провідних наук (філософських та соціогуманітарних)» [5, с. 278].

Надважливо, що сучасна політика, в умовах воєнних дій, враховує психологічні особливості інклюзивної педагогіки і детермінує необхідність пошуку ефективної модернізації системи освіти і виховання. Тому філософії освіти слушно звернути увагу на інклюзивне навчання і виховання, як збалансований комплекс повноцінного доступу до освіти дітям з особливими освітніми потребами.

На цьому тлі інклюзивна педагогіка дає змогу:

- а) формувати особливості, таланти учня;
- б) залучати дітей в шкільну систему і соціум;
- в) працювати над розвитком особистості, для участі в житті школи, інституту;
- г) залучати батьків до навчання і виховання школярів, студентів;
- д) формувати створення умов поваги до навчального закладу, даючи можливість розвиватися і поважати особливості інших дітей;
- ж) вибудовувати збалансовані відносини з дітьми, педагогами.

Враховуючи психологічні особливості інклюзивної педагогіки, в умовах спеціальної освітньої діяльності, вона повинна реформуватися як спадок найкращого вітчизняного й зарубіжного педагогічного доробку, трансформованого в глибинах філософії освіти. Вона використовує креативний характер, базується на історико-філософському розумінні духовності української нації, як вищого космічного плану буття. Її визначальними категоріями є загальнолюдські гуманістичні пріоритети: Добро, Справедливість, Честь, Гідність, провідні

символи: Віра, Надія, Любов тощо.

Ми вважаємо, що потрібно формувати зміст інклюзивної педагогіки відповідно до останніх досягнень модерної науки (педагогічної, філософської, інформаційної); долучати до наповнення курсів духовно-містичні та духовно-етичні філософські скарби нашої Батьківщини щодо змісту та методів духовного розвитку особистості з особливими освітніми потребами; включати нові поняття і категорії, які б відображали проблеми духовності в його еволюційному поступку і послідовне висвітлення основних ідей формування духовності сучасної особистості крізь тло філософії освіти.

На наше переконання ключову роль у розв'язанні психологічних проблем формування особистості, в умовах війни і повоєнний час, відіграватиме педагогіка духовності, де учень, студент буде поставати як тілесно-духовно-душевно особистість. Інклюзивна педагогіка формуватиметься в річищі синтезу наук про людину: політології, педагогіки, психології, філософії, природничих наук, а також фундаментальних духовних пошуків української нації.

Список використаних джерел

1. Калінічева Г.І. Модернізація системи вищої освіти України в контексті національних пріоритетів XXI століття. URL: http://archive.nbu.gov.ua/portal/soc_gum/vchu/N154/N154p023-030.pdf (дата звернення: 10.09.2019).
2. Дзвінчук Д. Суспільство знань – чергова мрія чи реальність майбутнього?. К. : «Віче», 2008. №8.
3. Андрущенко В.П. Філософія освіти XXI століття: пошук пріоритетів. *Філософія освіти*. К., 2005. №1. С. 5-18.
4. Горбунова Л. Складне мислення як відповідь на виклик епохи. *Філософія освіти*. К., 2007. №1(6). С. 40-55.
5. Жадько В. Творчість як чинник формування духовності. *Філософія освіти*. К., 2006. №3(5). С. 274-281.
6. Основи демократії: Навч. посібник для студентів вищ. навч. Закладів., За заг. ред. А.Колодій. – К.: вид-во «Ай Бі», 2002. – 684с.
7. Міжнародний День толерантності в Україні // Педагогіка толерантності.-№4(34) 2005 - №1(35) 2006. С.16-31.
8. Guzhva, A., Shevchenko, Z., Debych, M., Kudrina, T., Dudchenko, V. The Discourse of Ethical Principles of Interaction with Artificial Intelligence as a Condition for Sustainable Development of Society // AIP. – ISSN: 1551-7616. <https://www.scopus.com/sourceid/26916> Cite as: AIP Conference Proceedings 2656, 020028 (2022); <https://doi.org/10.1063/5.0106367> Published Online: 29 August 2022. Pp. 0200281-5.
9. Oleksandr Polishchuk, Zoreslav Samchuk, Volodymyr Dudchenko, Dmytro Shtanagei, Iryna Storozhuk, Oleksandr Zhabenko6, Lesya Chervona. Digitization and globalization: navigating the impact on social capital, natural resources, and environmental sustainability. <https://www.scopus.com/authid/detail.uri?authorId=59203315400&origin=recordpage>
10. Polishchuk, O. S., & Dudchenko, V. S. (2023). Ukrainian Identity in Heterogeneous European Collective Action. *Anthropological Measurements of Philosophical Research*, (23), 34–43. <https://doi.org/10.15802/ampr.v0i23.283586>

ІЛІЙЧУК Л. В.,

доцент кафедри початкової освіти та освітніх інновацій,
Прикарпатський національний університет імені Василя Стефаника,
кандидат педагогічних наук,
liubomyra.iliichuk@pnu.edu.ua

ВПЛИВ ОСВІТНІХ РИЗИКІВ НА ЯКІСТЬ ПРОФЕСІЙНОЇ ПІДГОТОВКИ МАЙБУТНІХ ФАХІВЦІВ У ЗАКЛАДАХ ВИЩОЇ ОСВІТИ

Анотація. У статті досліджується вплив освітніх ризиків на якість професійної підготовки майбутніх фахівців у закладах вищої освіти в умовах динамічних глобальних і локальних трансформацій, посилені соціально-економічними й політичними викликами в

Україні. Автор акцентує на важливості системного аналізу ризиків для розуміння їхнього впливу на якість освітнього процесу, що дає змогу виявити ключові загрози, оцінити їхній потенційний вплив на формування професійних компетентностей і розробити обґрунтовані підходи до підвищення адаптивності закладів вищої освіти до сучасних соціально-економічних і технологічних викликів.

Ключові слова: освітні ризики, професійна підготовка, вища освіта, загрози, якість вищої освіти.

Сучасні освітні процеси вирізняються значною динамічністю, нестабільністю та невизначеністю, що зумовлено як глобальними трансформаціями, так і специфікою локальних умов функціонування освітньої галузі. Особливо ці виклики посилюються складною політичною ситуацією й соціально-економічними труднощами, спричиненими військовою агресією з боку РФ та введенням в Україні воєнного стану. Безумовно, що освітні ризики, які мають потенційно глобальний вплив через стратегічну роль освіти у суспільному розвитку, можуть включати ризики, пов'язані зі зниженням якості професійної підготовки фахівців, недостатнім рівнем формування ціннісних орієнтацій і особистісних якостей людського капіталу, обмеженістю інноваційного потенціалу держави, послабленням конкурентоспроможності на міжнародній арені. Крім того, до цих ризиків додаються проблеми недостатньої адаптивності освітніх програм до сучасних вимог ринку праці, обмеженого доступу до якісних освітніх ресурсів і технологій, недостатньої інтеграції принципів сталого розвитку в освітній процес, що ускладнює підготовку фахівців, здатних ефективно реагувати на виклики глобалізованого світу.

Поняття «ризик» є багатогранним і відіграє ключову роль у контексті аналізу освітніх процесів, зокрема в системі вищої освіти, де невизначеність і динамічність середовища зумовлюють потребу в осмисленні цього феномену. Воно охоплює як імовірнісний характер прийняття рішень, так і потенційні наслідки діяльності в умовах обмеженої інформації чи загроз, що вимагає системного підходу до його визначення та оцінки.

Деякі дослідники трактують «ризик» як комплексне явище, що включає процес вибору між альтернативними стратегіями в умовах невизначеності, активну діяльність суб'єкта, спрямовану на досягнення бажаного результату, а також дії в ситуаціях із потенційними загрозами чи невизначеними обставинами. Ризик також інтерпретується як ймовірність невдачі чи помилки за наявності кількох варіантів дій, можливість виникнення втрат через специфіку природних або соціальних процесів. Крім того, ризик розглядається як подія, що несе в собі загрозу певних збитків, зумовлених як зовнішніми чинниками, так і внутрішніми особливостями діяльності, а також як потенціал прийняття некоректних управлінських рішень чи отримання непередбачених результатів [3].

Згідно з іншим підходом, дослідники концептуалізують ризик як феномен, що проявляється в індивідуальній або колективній свідомості в умовах прийняття рішень за наявної невизначеності. У цьому контексті акцентується увага на тісному взаємозв'язку всіх типів ризику з потенційними загрозами, а відтак, відсутність загрози унеможливорює виникнення ризику. Поняття ризику набуває значення лише в контексті невизначеності, коли існує розбіжність між очікуваним і реально досяжним результатом, що зумовлено обмеженістю інформації про об'єкт, процес чи явище, а також природними обмеженнями когнітивних і аналітичних можливостей людини в умовах динамічних інформаційних потоків [1, с. 263]. Такий підхід акцентує, що невизначеність, зумовлена обмеженістю інформації та когнітивними бар'єрами, спричиняє розбіжності між очікуваними й реальними результатами освітнього процесу, що може призводити до зниження якості підготовки фахівців, неефективного використання ресурсів і недостатньої адаптивності освітніх програм до сучасних суспільних і ринкових вимог.

Хоча в науковій літературі наявні певні теоретичні напрацювання щодо дослідження освітніх ризиків, єдиної чіткої дефініції цього поняття досі не сформовано. У цьому контексті ми поділяємо позицію окремих науковців, які, адаптуючи загальнонаукове розуміння ризику до сфери освіти, визначають ризик у вищій освіті як імовірність виникнення непередбачених результатів через вплив несприятливих факторів, спричинених невизначеністю внутрішніх і зовнішніх умов функціонування закладів вищої освіти. Крім того, ризик розглядається як потенційна загроза, що може порушити безперервність освітньої діяльності, науково-дослідницької роботи та загальну

стабільність функціонування університетів чи інших освітніх інституцій [2].

У контексті сучасних трансформаційних процесів заклади вищої освіти, виступаючи суб'єктами ринку освітніх послуг, постійно зіштовхуються з різноманітними ризиками, що походять як із зовнішнього, так і з внутрішнього середовища. Це обумовлює необхідність їх ідентифікації та систематизації для розробки ефективних превентивних стратегій, спрямованих на мінімізацію негативного впливу ризиків, збереження конкурентоспроможності освітніх інституцій і забезпечення високої якості надання освітніх послуг.

Для оцінки впливу ризиків на функціонування закладів освіти науковці систематизують їх за кількома критеріями:

1) за масштабом впливу: макроризики (зумовлені чинниками на державному рівні); мезоризики (пов'язані з особливостями освітньої галузі); мікроризики (обмежені діяльністю окремого закладу освіти);

2) за джерелом походження: зовнішні (незалежні від діяльності закладу освіти) і внутрішні (спричинені функціонуванням закладу освіти); суб'єктивні (виникають через дії суб'єктів освітньої системи) та об'єктивні (обумовлені зовнішніми умовами та обставинами);

3) за характером прояву: прогнозовані (піддаються попередженню чи зменшенню їхніх наслідків) та непередбачувані (неможливо усунути чи пом'якшити їхній вплив);

4) за часовим виміром: короткострокові (пов'язані з оперативною діяльністю закладу освіти); середньострокові (ситуаційні, з віддаленим моментом прояву); довгострокові (мають тривалий вплив і віддалені від моменту прийняття рішень);

5) за періодом дії: ретроспективні (результат минулих рішень, що реалізуються нині); поточні (пов'язані з актуальною діяльністю та змінними факторами); перспективні (зумовлені потенційними змінами умов, що вплинуть на майбутню ситуацію);

6) за факторами виникнення: політичні (пов'язані з нестабільністю державного управління, етнічними чи соціальними конфліктами) та економічні (спричинені змінами в економічних умовах на різних рівнях);

7) за сферою походження: політико-правові (зміни в державній освітній політиці, недоліки в механізмах її реалізації, трансформація законодавства); фінансово-економічні (недостатнє бюджетне фінансування, неефективність залучення зовнішніх ресурсів); організаційно-технічні (невідповідність організаційної структури цілям закладу освіти, дефіцит матеріально-технічного забезпечення, порушення норм безпеки); кадрові (зниження кваліфікації персоналу, плинність кадрів, порушення корпоративної культури, демотивація працівників, професійні деформації); управлінські (неефективне планування, порушення тайм-менеджменту, трудової дисципліни, впровадження інновацій, помилки в прогнозуванні чи прийнятті рішень); інформаційно-комунікаційні (збої в інформаційних системах, ризики впровадження нових технологій, загрози інформаційної безпеки); соціокультурні (прояви нетерпимості, зниження етичних стандартів, корупційні ризики); навчально-методичні (зниження якості освіти, невідповідність освітніх програм стандартам, недостатність методичного забезпечення) [4].

Отже, освітні ризики, зумовлені невизначеністю внутрішніх і зовнішніх умов функціонування закладів вищої освіти, мають суттєвий вплив на якість професійної підготовки майбутніх фахівців, що проявляється у зниженні ефективності освітніх програм, обмеженості формування ціннісних орієнтацій і професійних компетентностей, зниженні конкурентоспроможності випускників на ринку праці. Систематизація ризиків дозволяє ідентифікувати ключові загрози, які перешкоджають сталому розвитку освітньої системи. Для забезпечення високої якості професійної підготовки майбутніх фахівців необхідне систематичне впровадження комплексних стратегій ризик-менеджменту, спрямованих на прогнозування, попередження та мінімізацію негативних наслідків, а також посилення адаптивності закладів вищої освіти до сучасних соціально-економічних і технологічних викликів.

Список використаних джерел

1. Артемов В. Ю. Формування ризик-орієнтованої компетентності фахівців недержавних безпекових структур. *Розвиток суспільства : соціальні, економічні та психологічні аспекти* : колективна монографія / за ред. Лаптева С. М., Мігус І. П. Київ : ВНЗ «Університет економіки та права «КРОК». 2020. С. 259–276.

2. Ключкова Т. І. Менеджмент ризиків у вищій освіті : характеристика понятійно-

термінологічного апарату дослідження. *Педагогічні науки: теорія, історія, інноваційні технології*. 2014. № 10 (44). С. 30–36.

3. Удовиська Т. А. Проблеми якісної підготовки спеціалістів у системі вищої освіти : аналіз можливих ризиків. *Вчені записки ХГУ «НУА»*. 2012. Вип. 1. Т. 18. С. 177–185.

4. Черненко Н. М. Теоретичні і методичні засади підготовки майбутніх менеджерів освіти до управління ризиками у навчальних закладах : дис. ... д-ра пед. наук : 13.00.04. Одеса, 2016. 511 с.

КАВЕЦЬКИЙ В.Є.,

*доцент, в .о. завідувача кафедри педагогіки і
психології та інклюзивної освіти,
Тернопільський обласний комунальний інститут
післядипломної педагогічної освіти,
кандидат педагогічних наук, доцент,
vikkav@ukr.net*

ОСОБЛИВОСТІ ПІДГОТОВКИ ПЕДАГОГІВ ДО РЕАЛІЗАЦІЇ ЗАВДАНЬ ІНКЛЮЗИВНОЇ ОСВІТИ В УМОВАХ НОВИХ СУСПІЛЬНИХ ВИКЛИКІВ

Упродовж останніх років фіксується тенденція до зростання кількості учнів з ООП, які навчаються в закладах загальної середньої освіти. Тому нагальною є проблема забезпечення готовності вчителів до реалізації завдань інклюзивної освіти в умовах воєнного стану. При підготовці педагогів до роботи в інклюзивних класах доцільно орієнтуватися на профіль вчителів інклюзивних закладів опрацьований Європейським агентством з особливих потреб та інклюзивної освіти відповідно до якого визначено чотири основні цінності в їхній професійній діяльності:

- Цінування різноманітності учнів – різниця між учнями розглядається як ресурс та переваги для освіти.
- Підтримка всіх учнів – викладачі мають великі очікування щодо досягнень усіх учнів.
- Робота з іншими – співпраця та робота в команді є важливими підходами для всіх учителів.
- Постійний персональний і професійний розвиток – викладання є навчальною діяльністю, і викладачі беруть на себе відповідальність за власне навчання протягом усього життя [3].

Ураховуючи той факт, що інклюзія почала упроваджуватися в системі вітчизняної освіти відносно недавно, чимало педагогів не має ґрунтовної підготовки з даного питання, тому важливо організувати постійний супровід підвищення компетентності освітян щодо навчання і виховання учнів з ООП. Зокрема, слід спрямувати зусилля на формування інклюзивної культури педагога, в якій виділяють такі складові:

- шанобливе ставлення вчителів до поглядів, які відсутні в їх особистому життєвому досвіді;
- усвідомлення педагогами того, що інтелектуально розвинені люди зустрічаються не тільки серед тих, хто наділений високим соціальним і академічним статусом;
- визнання рівних можливостей всіх учнів в праві на отримання освіти та соціальний розвиток, задоволення цих прав з урахуванням індивідуальних потреб кожної дитини;
- усвідомлена гуманістична спрямованість, пріоритетність цінностям інклюзії [2].

До даного переліку доцільно додати ще безумовне сприйняття педагогом дитини з ООП, що є визначальною умовою налагодження ефективної взаємодії з нею. Також до компонентів професійної діяльності педагога в умовах інклюзії відносять такі як мотиваційно-ціннісний, когнітивний, психолого-регуляційний, діяльнісний.

Мотиваційно-ціннісний компонент зумовлюється позитивним ставленням до професійної діяльності, наявністю потреби в набутті необхідного обсягу спеціальних і психологічних знань, професійних умінь та навичок, націленістю на високі результати педагогічної діяльності та абсолютністю прийняття цінностей інклюзивної освіти. Когнітивний компонент – це комплекс знань побудови педагогічного процесу з урахуванням особливостей психофізичного розвитку

учнів. Він базується на сучасній системі знань із загальної педагогіки, психології та методик навчання учнів, а також на медичних (клініка, психопатологія, невропатологія) і дефектологічних (корекційна педагогіка, спеціальна психологія, спеціальні методики) засадах. Психолого-регуляційний компонент розглядають як спроможність до психологічних і поведінкових самоперетворень, самоперебудов, спрямованих на збереження його гармонійних стосунків з учасниками інклюзивно-педагогічного процесу. Діяльнісний компонент характеризує функціональну сферу готовності вчителя до інклюзивної діяльності й позиціонується як здатність до виконання конкретних професійних завдань в освітньому процесі; здатність передбачати результати тих чи інших педагогічних дій в умовах інклюзії [2]. Важливо щоб у своїй діяльності щодо супроводу дітей з ООП педагог гармонійно поєднував усі ці компоненти. Ефективна реалізація поставлених інклюзивних завдань можлива за умови належного розвитку в педагогів необхідних компетентностей, до яких відносять такі:

- *організаційно-педагогічну*, що включає у себе здатність створювати відповідне інклюзивне середовище; розробляти навчально-методичне забезпечення, індивідуальні програми розвитку особистості з особливими освітніми потребами; уміння організовувати й керувати учнівським колективом; застосовувати різноманітні форми, методи, технології навчання;
- *соціально-корекційну* – здатність до удосконалення якостей кожного учня; створення відповідних умов для саморозвитку усіх учнів; уміння визначити та правильно реагувати на зміни поведінки учня з метою визначення способів подальшого подолання труднощів; уміння створити умови для соціалізації дітей з особливими освітніми потребами;
- *діагностично-прогностичну*, що полягає у здатності виявити труднощі і перешкоди в освітньому процесі усього учнівського колективу, в тому числі й дітей з особливими освітніми потребами; вивчити особливості комунікації й діяльності між учнями в класі, вплив освітнього середовища на розвиток кожного учня; прогнозувати результати навчання й соціальної взаємодії учнів;
- *соціально-профілактичну* – уміння приводити в дію психологічні й юридичні механізми, спрямовані на виявлення і подолання негативних проявів, конфліктних ситуацій у класі; організувати, у разі потреби, необхідної допомоги із залученням відповідних фахівців;
- *патронатну й охоронно-захисну* – сприяти встановленню тісних зв'язків з різними громадськими й спеціалізованими організаціями, навчальними закладами, діяльність яких спрямована на надання якісних різноманітних освітніх і соціальних послуг особам з особливими потребами; здатність здійснювати психолого-педагогічний супровід цих осіб, виробити стратегію захисту та толерантного ставлення до дітей з особливими освітніми потребами [4].

До даного переліку слід віднести й психологічну компетентність, а саме здатність до розуміння, спілкування й взаємодії з учнями з ООП та їхніми батьками, спроможності до самопізнання й саморозуміння власної позиції стосовно питань, пов'язаних з упровадженням інклюзивної освіти. У цьому контексті важливо звернути увагу на можливі внутрішні бар'єри, що перешкоджають самому педагогу налаштуватися на розв'язання інклюзивних завдань. До таких перешкод відносять такі:

- вчителі вважають, що все й так достатньо добре, не бачать, як запропоновані заходи можуть змінити на краще навчальну практику;
- думають, що у них немає необхідних знань і навичок;
- не впевнені, що в них достатньо фахової підготовки аби працювати з дітьми з особливими потребами;
- побоюються, що їхня некомпетентність стане очевидною для них самих, для колег та адміністрації;
- що робота в інклюзивних умовах забиратиме надто багато часу;
- не впевнені, що їм надаватимуться потрібні ресурси та підтримка;
- їх турбує перспектива співпраці з іншими фахівцями тощо [5].

Одним з шляхів подолання можливих внутрішніх перешкод у педагогів стосовно інклюзії є наявність чіткого алгоритму діяльності педагога з дітьми з ООП. Зокрема, можна взяти за основу таку послідовність дій:

1. Ознайомлення з особою справою дитини, історією й особливостями перебігу захворювання.
2. Консультація з дитиною та її батьками з метою визначення рівня можливостей дитини (самообслуговування, спілкування, пізнавальних можливостей, самоконтролю поведінки тощо).
3. Оцінка освітнього середовища, визначення його відповідності потребам і можливостям дитини, надання пропозицій із внесення змін.
4. Вивчення індивідуальних особливостей дитини.
5. Участь у розробленні індивідуальної програми розвитку дитини.
6. Проведення зустрічі з батьками й учнями класу (школи), педагогами з метою формування їхньої психологічної готовності до взаємодії з дитиною з особливими освітніми потребами.
7. Дослідження соціально-психологічного клімату в колективі та статусу дитини у групі.
8. Сприяння соціальній інтеграції дитини: залучення до позакласної та позашкільної діяльності.
9. Моніторинг рівня адаптованості й інтегрованості дитини, здійснення відповідної індивідуальної програми її розвитку [6].

Водночас, педагогам при взаємодії з дітьми з ООП слід урахувати те, що освітній процес здійснюється в умовах воєнного стану. Тому важливо, щоб учителі були ознайомлені, з ознаками ситуацій, котрі можуть стати стресовими для дитини з ООП; усвідомлювали реакції які можуть бути від дитини з ООП що допоможе заздалегідь приготуватися до ефективного втручання під час реагування на надзвичайну ситуацію. Педагогам необхідно розуміти, що значна частина психологічних наслідків може бути для дитини з ООП глибшою ніж для всіх інших дітей в класі/групі, саме через емоційну чутливість та подразливість. Задачею педагога в реагуванні на надзвичайну ситуацію буде попередити психологічну травму, відслідковувати та не допускати її розвиток або вплив на дитину на значних для розвитку особистості та соціалізації рівнях [7].

Урахування вище перелічених аспектів у професійній діяльності педагога в умовах інклюзивного середовища сприятиме організації належного супроводу учня з ООП в умовах нових суспільних викликів.

Список використаних джерел

1. Барбінова А. Структура готовності вчителів до професійної діяльності в умовах інклюзії. *Український педагогічний журнал*. 2021. № 1. С. 58-64.
2. Волошина О., Дмитренко Н. Педагогічний аспект підготовки майбутніх учителів до роботи в умовах інклюзивного освітнього середовища. URL: <file:///D:/%D0%9C%D0%BE%D1%97%20%D0%B4%D0%BE%D0%BA%D1%83%D0%BC%D0%B5%D0%BD%D1%82%D0%B8/Downloads/82-%D0%A2%D0%B5%D0%BA%D1%81%D1%82%20%D1%81%D1%82%D0%B0%D1%82%D1%82%D1%96-237-1-10-20200813.pdf> (дата звернення: 12.04.2025).
3. Головіна О. Професійна підтримка вчителів в інклюзії: європейський досвід. URL: <https://nus.org.ua/articles/profesijna-pidtrymka-vchyteliv-v-inklyuziyi-yevropejskyj-dosvid/> (дата звернення: 14.04.2025).
4. Козіброда Л. В. Особливості підготовки вчителів до роботи в інклюзивному середовищі. *Science and Education a New Dimension. Humanities and Social Sciences*. 2020. VIII(38), I.: 230, June. P.55-58.
5. Колупасва А.А., Таранченко О.М. Інклюзивна освіта: від основ до практики: [монографія]. К.: ТОВ «АТОПОЛ», 2016. 152 с.
6. Ноздрова О.П. Підготовка майбутніх учителів до впровадження інклюзивної освіти в освітній простір Нової української школи. *Інноваційна педагогіка*. 2019. Випуск 19. Т.2. С. 48-52.
7. Про методичні рекомендації «Безпечне освітнє середовище: Надання індивідуальної підтримки учням з особливими освітніми потребами під час підготовки до реагування на надзвичайні ситуації». Лист МОН № 1/1149-23 від 03.08.23 року. URL: <https://mon.gov.ua/osvita-2/inklyuzivne-navchannya/dlya-fakhivtsiv/metodichni-rekomendatsii-2> (дата звернення: 14.04.2025).

КАЦЕДАН О. С.,
учитель української мови та літератури
першої кваліфікаційної категорії,
комунального закладу «Харківський ліцей №113
Харківської міської ради»,
katsedanoksana@ukr.net

ПІДГОТОВКА МАЙБУТНІХ УЧИТЕЛІВ УКРАЇНСЬКОЇ МОВИ І ЛІТЕРАТУРИ ДО ПРОФЕСІЙНОЇ ДІЯЛЬНОСТІ

Анотація. Пріоритетними завданнями вищої школи визначено: формування необхідних професійних компетентностей у певній галузі, що дозволять учителю бути ефективним в умовах змін у суспільстві. Серед основних проблем виокремлено застарілі: зміст, структуру, стандарти та методики навчання в системі педагогічної освіти, які не забезпечують реалізації компетентнісного підходу і таким чином не формують окреслених компетентностей у здобувачів вищої освіти.

Ключові слова: основні завдання; проблеми та недоліки; шляхи удосконалення та перспективи покращення; підготовка; майбутні учителі української мови і літератури; професійна діяльність.

Якісна професійна підготовка майбутніх учителів української мови і літератури є ключовим чинником у формуванні української нації. Висококваліфіковані вчителі здатні виконувати завдання, які суспільство покладає на заклади загальної середньої освіти.

Вчителі української мови та літератури, які навчатимуть нові покоління, повинні мати глибокі знання та володіти ефективними методиками викладання, щоб якісно передавати національні цінності учням. На сучасному етапі розвитку професійна підготовка вчителів української мови та літератури стикається з численними викликами. Дослідник Д. Біловус виділяє основні проблеми підготовки майбутніх викладачів у системі вищої освіти: застарілі зміст, структура, стандарти та методики навчання в педагогічній освіті, які не забезпечують реалізацію компетентнісного підходу і не формують необхідних компетентностей у студентів; низький рівень оплати праці, зниження соціального статусу, можливостей і мотивації до діяльності та професійного розвитку педагогічних працівників; недостатня ресурсна підтримка професійної діяльності педагогів, майже повна відсутність експериментально-лабораторної бази та обладнання для підготовки вчителів природничих і технічних спеціальностей, а також педагогів професійного навчання; неефективність профорієнтаційної роботи в закладах педагогічної освіти, відсутність комплексних заходів професійного педагогічного та психологічного відбору майбутніх студентів педагогічних спеціальностей; невідповідність умов науково-педагогічної діяльності сучасним стандартам, що не дозволяє забезпечити підготовку педагогічних працівників для роботи в умовах швидкої модернізації змісту освіти та методів навчання; використання моделей та методик професійного розвитку педагогів, орієнтованих на формальне дотримання вимог, а не на особистісне та професійне зростання педагогічних працівників [2].

Ще одним важливим завданням є розвиток педагогічної майстерності викладачів, що включає розвиток педагогічної уваги, техніки, спрямованості, творчості, орієнтацію на використання колективних форм аудиторної та позааудиторної роботи, а також проблемно-орієнтованого навчання. Дослідження показують, що здобувачі краще засвоюють матеріал, коли викладання проводиться у формі взаємодії та активної партнерської співпраці [9].

До основних пріоритетних завдань з підготовки майбутніх учителів української мови та літератури до професійної діяльності, на думку науковців Р. Дубровського, І. Камінярська є набуття компетентностей:

- «лінгвістичної (мовної) компетентності: знання української мови як системи, її функцій та правил;
- мовленнєвої компетентності: сприйняття на слух, розуміння мовлення та вміння вести діалог й монолог;
- комунікативної компетентності: культура спілкування, норми мовленнєвого етикету з урахуванням соціальних норм поведінки;
- методичної компетентності: досконале володіння методикою української мови та

застосування лінгводидактичних знань у роботі з учнями інших національностей;

– оцінно-регулятивної компетентності: взаємоконтроль у процесі навчання та самооцінювання;

– крос-культурної компетентності: синтез лінгвокультурного та міжкультурного аспекту культури та спілкування певного соціуму, його національно-культурні традиції та системи цінностей» [3, с. 106].

Окрім набуття компетентностей, професійна підготовка майбутнього вчителя української мови та літератури передбачає поглиблення професійних особистісних знань з української мови і літератури; формування здатності застосовувати інноваційні методи теоретичної підготовки та практичної діяльності; розвиток критичного мислення й здатності до саморефлексії; прагнення до самоосвіти, що уможливорює системне й неперервне професійне зростання [3].

Основними складниками, що органічно вдосконалюють підготовку майбутніх учителів української мови та літератури до професійної діяльності, є професійно-педагогічна компетентність, акмелінгвістична майстерність, педагогічний артистизм, художньо-педагогічна творчість, художньо-естетична спрямованість професійно-педагогічної діяльності, технологічна культура та професійно-педагогічне спілкування з учасниками освітнього процесу. Компоненти педагогічної майстерності проявляються на різних рівнях під час професійного становлення, розвитку та вдосконалення вчителя української мови та літератури в умовах післядипломної освіти [12; 13].

Виконане дослідження стану професійної підготовки майбутніх учителів української мови та літератури в сучасних умовах уможливорює виокремлення низки проблем, пріоритетних завдань та окреслення шляхів удосконалення цієї підготовки. Серед пріоритетних завдань виокремлено забезпечення вищою школою формування необхідних професійних компетентностей у певній галузі, що дозволять учителю бути ефективним в умовах змін у суспільстві, оволодіння новими методиками, технологіями навчання, поглиблення розуміння предметної галузі, підвищення обізнаності в новітніх наукових дослідженнях та технологічних досягненнях, відповідати потребам ринку праці, володіти інформаційними технологіями, уміти взаємодіяти з якісними і кількісними змінами в контингенті здобувачів освіти; змінювати методи та підходи до навчання, застосовуючи інтерактивні педагогічні технології, та впроваджувати інновації у свою професійну діяльність.

Основними проблемами є застарілі зміст, структура, стандарти та методики навчання в системі педагогічної освіти, які не забезпечують реалізацію компетентнісного підходу і не формують необхідних компетентностей у здобувачів вищої освіти. Також відзначається неефективність профорієнтаційної роботи в педагогічних закладах, відсутність комплексних заходів професійно-педагогічного та психологічного відбору майбутніх педагогів, невідповідність умов науково-педагогічної діяльності сучасним стандартам, а також склад працівників, який не може забезпечити підготовку педагогів для роботи в умовах швидкої модернізації освіти та методів навчання. Основними шляхами вдосконалення визначено: забезпечення соціальної та професійної мобільності студентів; практико-орієнтовану підготовку в педагогічних закладах вищої освіти; ефективну комунікацію та освітньо-професійну рефлексію під час організації освітнього процесу; самоорганізацію освітньої та наукової діяльності майбутніх учителів на всіх етапах професійного становлення; єдність управління та студентського самоврядування в освітньому процесі; гнучкість і прогностичність розвитку системи вищої педагогічної освіти; колективне співробітництво.

Список використаних джерел

1. Безлюдний, О. І., Лукіячук, І. В. (2023). Роль освітніх Інтернет-ресурсів у підготовці майбутніх учителів української мови. Сучасні інформаційні технології та інноваційні методики навчання в підготовці фахівців: методологія, теорія, досвід, проблеми, 67, 5–14.
2. Біловус, Д. (2024). Основні проблеми сучасної підготовки майбутніх викладачів системи вищої освіти. Актуальні проблеми професійної педагогіки та освіти: досвід, новації, перспективи: збірник матеріалів Міжнародної науково-практичної конференції. (м. Львів, 25 квітня 2024 року). (с. 118-119). Львів: Національний університет «Львівська політехніка».
3. Дубровський, Р., Комінярська, І. (2022). Маркери професійної компетентності вчителя української мови та літератури. Науковий вісник Кременецької обласної гуманітарно-

педагогічної академії ім. Тараса Шевченка, 14, 99-108. 8 АКАДЕМІЧНІ ВІЗІЇ Випуск 35/2024

4. Златів, Л. (2020). Актуальні проблеми підготовки вчителя філолога в умовах змішаного навчання та шляхи їх розв'язання. Актуальні проблеми лінгводидактики в сучасному освітньому середовищі: матеріали Всеукраїнської науково-практичної інтернет-конференції (з міжнародною участю). (м. Тернопіль, 6 листопада 2020 року). (с. 57-60). Тернопіль: Вектор.

5. Златів, Л. (2020). Проблеми підготовки вчителя-словесника в умовах викликів сьогодення. Лінгвістичні студії молодих дослідників, 11, 155–160.

6. Коваленко, Л. В. (2017). Розвиток професійної компетентності вчителя української мови та літератури в системі післядипломної освіти. Методичний посібник. Суми: Ніко.

8. Ничкало, Н., Лук'янова, Л., Хомич, Л. (2021). Професійна підготовка вчителя: українські реалії, зарубіжний досвід: науково-аналітична доповідь. Київ: Видавництво ТОВ «Юрка Любченка».

9. Олефіренко, Т. О. (2021). Проблеми професійної підготовки майбутніх учителів до розвитку кар'єри в дискурсі педагогічної теорії. Імідж сучасного педагога, 4(199), 14–19.

10. Підпригора, О., Локарева, Г. (2023). Деякі аспекти проблеми підготовки викладача вищої школи в умовах реформ суспільства. Педагогіка вищої школи: досвід і тенденції розвитку: матеріали VII Всеукраїнської науково-практичної конференції. (м. Запоріжжя, 25 жовтня 2023 року). (с. 63-65). Запоріжжя: Запорізький національний університет.

КІТУРА Г. Я.,

доцент кафедри іноземних мов,
Тернопільський національний медичний
університет імені І. Я. Горбачевського МОЗ України,
кандидат філологічних наук,
pavlyshyn@tdmu.edu.ua

ПРОКОП І. А.,

доцент кафедри іноземних мов,
Тернопільський національний медичний
університет імені І. Я. Горбачевського МОЗ України,
кандидат педагогічних наук,
prokop@tdmu.edu.ua

СЛАГІНА Н. І.

доцент кафедри іноземних мов,
Тернопільський національний медичний
університет імені І. Я. Горбачевського МОЗ України,
кандидат педагогічних наук,
yelaginani@tdmu.edu.ua

АКТУАЛЬНІСТЬ МЕДИЧНОГО ПЕРЕКЛАДУ В КОНТЕКСТІ ВИВЧЕННЯ АНГЛІЙСЬКОЇ МЕДИЧНОЇ ТА СТОМАТОЛОГІЧНОЇ ТЕРМІНОЛОГІЇ

Анотація. У статті проаналізовано особливості медичного перекладу в контексті вивчення англійської медичної та стоматологічної термінології. Особливу увагу зосереджено на вивченні специфіки, різновидів та функцій перекладу англомовних фахових лексем крізь оптику медичного дискурсу. Зазначено, що прийомами перекладу англомовної медичної термінології є калькування, транслітерація і транскрипція.

Ключові слова: медичний переклад, термін, медична термінологія, стоматологічна термінологія, медичний текст.

У сучасній медичній та стоматологічній практиці лікарі часто стикаються з необхідністю розуміння та використання англомовних термінів адже англійська мова – основна мова міжнародної медичної комунікації. Це зумовлено глобалізацією медицини, міжнародною співпрацею, доступом до сучасних наукових публікацій та необхідністю правильного перекладу фахової документації. Основними аспектами застосування англійської мови в медицині є наукові дослідження, міжнародні конференції, інструкції до ліків та обладнання, міжнародні публікації, використання англомовних джерел у навчанні тощо.

Медичний переклад – це трактування іншою мовою вузькоспеціалізованих текстів, пов'язаних із медициною, стоматологією, фармацією та охороною здоров'я. Перекладознавчий аспект медичного дискурсу є однією з найскладніших проблем, оскільки потребує достовірності, точності та дотримання мовних норм. Переклад медичних документів вимагає високого рівня професіоналізму, адже від будь-якої помилки чи розбіжності у перекладеному тексті залежать здоров'я і життя людей. Неточний або некоректний переклад може призвести до неправильного діагностування, ускладнень у лікуванні та помилок у комунікації між фахівцями. Тому дослідження актуальних питань медичного перекладу є важливим для підвищення якості медичних послуг та професійної компетентності лікарів.

Медичний переклад відноситься до видів наукового перекладу і є одним із найскладніших, адже характеризується великою кількістю фахової термінології медичного спрямування, тому потребує фахового перекладача, який має спеціальну медичну освіту та досконало володіє термінами та скороченнями або професійно займається медичними перекладами. Варто врахувати, що численні медичні дослідження пандемії, коронавірусної хвороби та посттравматичних станів потребують перекладу іншими мовами, тому актуальність, значення та якість медичного перекладу постійно зростає.

Основними видами лексичних трансформацій, які використовують при перекладі медичних термінів є транскрипція, транслітерація, калькування, лексико-семантичні заміни (конкретизація, генералізація, модуляція). Серед найпоширеніших граматичних трансформацій виділяють членування речення, об'єднання, синтаксичне уподібнення (дослівний переклад), граматичні заміни (форми слова, частини мови або члена речення). Комплексні лексико-граматичні трансформації включають в себе антонімічний переклад, метод експлікації (описовий переклад) і компенсації [1]. Перекладений текст може містити безеквівалентні та еквівалентні лексичні одиниці. Приблизно 40% усієї англомовної терміносистеми мають словникові україномовні відповідники. Однак необхідно врахувати, якщо словники подають декілька трактувань одній лексемі, правильний еквівалент у перекладеному тексті потрібно обирати один.

Переклад текстів медичного спрямування ґрунтується на принципах правдивості, однозначності, точної інтерпретації термінів та збереження конфіденційності.

Ключовими проблемами перекладознавчої інтерпретації медичної термінології є труднощі у перекладі аббревіатур фахового спрямування; термінологічна синонімія, полісемія чи омонімія лексем фахового застосування; невірне трактування англомовних медичних термінів та назв захворювань, сплутування дозування через некоректне розуміння одиниць вимірювання; огріхи у використанні лікарських засобів та обладнання через неправильний переклад медичних інструкцій із застосування тощо.

Отже, медичний переклад англомовних термінів є важливою складовою роботи лікаря та системи охорони здоров'я в цілому, тісно пов'язаний з доступом до міжнародних наукових досліджень, комунікацією з іноземними колегами та дозволяє забезпечити доступність медичної інформації для людей, які говорять різними мовами.

Список використаних джерел

1. Шепітько С. В., Тарапатов М. М. Особливості перекладу сучасної медичної термінології. Вчені записки Таврійського національного університету ім. В. І. Вернадського. Серія: Філологія. Соціальні комунікації. 2019. Том 30 (69), № 1, ч. 1. С. 175-179.

КОРИЦЬКА Г. Р.,

*доцентка кафедри змісту і методик навчальних предметів,
Тернопільський обласний комунальний інститут*

післядипломної педагогічної освіти,

кандидатка філологічних наук, членкиня-кореспондентка УАА

h.korytska@ippp.edu.te.ua

ОСВІТНІЙ ХАКАТОН ЯК ІНСТРУМЕНТ РОЗВИТКУ ПРОФЕСІЙНИХ КОМПЕТЕНТНОСТЕЙ ПЕДАГОГА (ЗА ПОВІСТЮ ГАЛИНИ ГУЗОВСЬКОЇ- КОРИЦЬКОЇ «НА СЬОМОМУ НЕБІ ВІД ЩАСТЯ»)

Анотація. Розглядається досвід використання освітнього хакатону як ефективного інструменту розвитку професійних компетентностей педагогів і формування читацької компетентності здобувачів освіти. На прикладі проведеного хакатону за повістю Галини

Гузовської-Корицької «На сьомому небі від щастя» проаналізовано етапи, форми взаємодії учасників та ефективність інтерактивного підходу до вивчення художнього тексту.

Ключові слова: освітній хакатон, професійні компетентності педагогів, читацька компетентність, інноваційна методика.

Сучасна освіта потребує інтерактивних підходів до професійного зростання педагогів і формування читацької компетентності здобувачів освіти. Учитель стає не лише транслятором знань, а й фасилітатором, ментором, інноватором.

Хакатон або Гакатон (англ. *hackathon*, від *hack* (див. хакер) та *marathon* – марафон) – захід, під час якого різні спеціалісти в галузі розробки програмного забезпечення інтенсивно й згуртовано разом працюють над розв’язанням якоїсь проблеми або створенням нового додатку чи сервісу [3].

На нашу думку, «Освітній хакатон – ефективний формат взаємодії, що поєднує інноваційність, командну роботу та творчість; інструмент розвитку професійних компетентностей педагогів і підвищення читацької компетентності учнів».

У грудні 2024 року на базі Тернопільського обласного інституту післядипломної педагогічної освіти за сприяння Міністерства освіти і науки України (Котусенко О. Ю.) було проведено методичний хакатон для педагогічних, науково-педагогічних, методичних працівників закладів освіти всіх рівнів, у якому взяло участь 452 бажаючих. Реєстрація показала зацікавленість освітянською спільнотою такою формою діяльності, оскільки можливості методичного хакатону передбачали використання сучасних практик, які сприяли б, з одного боку, професійному зростанню педагога, а з іншого – формуванню читацької компетентності здобувачів освіти (за повістю для підлітків Галини Гузовської-Корицької «На сьомому небі від щастя» [1], яка вивчається в 7 класі за програмою з української літератури).

Проведення хакатону передбачало певний алгоритм дій. Було визначено такі етапи.

Підготовчий. 1. Створення майданчиків діяльності кожної команди із використанням дошки Lino it.

2. Формування команд педагогів. Під час реєстрації учасникам надавалася можливість вибрати одну із запропонованих команд для діяльності, однак, під час першого дня роботи, після ознайомлення з темами, завданнями, можна було змінити команду. Зауважимо, що форма проведення хакатону передбачає генерування ідей від 24 до 48 годин.

3. Добір тематики («Методична дегустація: як читанням не набити оскому»; «Авторські ідеї до проведення уроку: методи, прийоми, інструменти»; «Поза межею «підручничкової дидактики»»).

4. Створення джерельної бази підтримки («Як працювати в Lino it», електронна версія повісті; статті «Читацька грамотність vs вміння читати: із чим насправді мають труднощі українські підлітки та як цьому зарадити»; «Читацька грамотність: що це таке і чому варто зменшити кількість творів у програмі з літератури?»; «Читацька грамотність українських школярів і школярок: чому «просідає» і як цьому зарадити» тощо).

Основний (хакатон). 1. Робота команд над генеруванням ідей та їх обговоренням (48 годин):

- «Методична дегустація: як читанням не набити оскому» (<https://surl.gd/bivjhz>);
- «Авторські ідеї до проведення уроку: методи, прийоми, інструменти» (<https://surl.gd/rtmlld>);
- «Поза межею «підручничкової дидактики» (<https://surl.li/umizge>).

2. Створення освітніх продуктів (квестів, цифрових майданчиків, інтерактивів).

Презентаційний. Представлення результатів та оцінювання експертами [2].

Рефлексійний. Визначення ефективності проведення освітнього хакатону як засобу розвитку професійної компетентності педагога та формування читацької компетентності здобувачів освіти.

Проведення всеукраїнського методичного хакатону сприяло реалізації таких завдань: розробка інтерактивного заняття з читання; гейміфікація читацьких практик; застосування технологій для «занурення» в літературний світ; створення квестів за мотивами повісті.

Методологія дослідження включала: *методи* (опитування, спостереження, анкетування

учасників хакатону, аналіз продуктів, які були створені); *інструменти* (Google Forms, ментальні карти, Learningapps, Wordwall, Canva тощо); *оцінку ефективності* (за критеріями якості продукту, зворотного зв'язку, самооцінки педагогів).

Проведений *всеукраїнський методичний хакатон* є ефективним педагогічним інструментом, що поєднує фахову майстерність із формуванням читацької грамотності здобувачів освіти, забезпечує зростання мотивації педагогів до саморозвитку, набуття досвіду застосування активних методів навчання, покращення навичок командної роботи, фасилітації, рефлексії. Це інноваційний педагогічний інструмент, який вартує впровадження в регіональну та шкільну практику. Повість «На сьомому небі від щастя», яка вивчається семикласниками на уроках літератури, завдяки емоційній глибині та сучасному контексту є вдалою основою для такої роботи.

Результативність проведеного заходу сприяє підвищенню фахового рівня педагогів, активізації читацької діяльності здобувачів освіти; створенню сучасного методичного контенту, позитивній динаміці зворотного зв'язку.

Список використаних джерел

1. Гузовська-Корицька Галина. На сьомому небі від щастя. Тернопіль : Підручники і посібники, 2021. – 80 с.
2. Сторінка хакатону. URL : <https://surl.li/katcrx> (дата звернення: 20.03.2025).
3. Хакатон. URL : <https://surl.li/xaslhp> (дата звернення: 18.03.2025).

КУКОВСЬКА О. А.,

заступник директора з НВР.

Комунальний заклад позашкільної освіти

«Центр туризму, краєзнавства та екскурсій учнівської молоді

"Мандрівник» Криворізької міської ради

kukovskaya.alexandra@gmail.com

СТАЛИЙ РОЗВИТОК ПЕДАГОГА: ВИКЛИКИ ПІДГОТОВКА ТА АДАПТАЦІЇ ДО РЕАЛІЙ СЬОГОДЕННЯ

Анотація. У статті розглядаються актуальні проблеми підготовки та сталого розвитку педагога в умовах сучасних освітніх викликів. Аналізуються ключові аспекти професійного зростання, такі як безперервне навчання, адаптація до змін, використання цифрових технологій, емоційна стійкість та інклюзивність. Окрема увага приділяється мотивації педагогів, підвищенню престижу професії та необхідності розвитку культури співпраці. Робота підкреслює важливість формування компетентного, гнучкого та психологічно стійкого вчителя, здатного ефективно працювати в умовах динамічного освітнього середовища.

Ключові слова. Педагог, професійний розвиток, адаптація, безперервне навчання, емоційна стійкість, цифрові технології, інклюзивна освіта, мотивація, престиж професії, освітні інновації.

Сучасний світ швидко змінюється, а разом із ним трансформується й освітній процес. Сучасний педагог повинен не лише володіти фаховими знаннями, а й бути готовим до безперервного навчання, впровадження інноваційних методів викладання, роботи в умовах цифрової трансформації та викликів інклюзивної освіти. Важливою складовою професійного розвитку є здатність адаптуватися до змін, зберігаючи при цьому високу якість навчального процесу.

У цьому дослідженні розглядаються основні проблеми підготовки та професійного зростання педагога, а також шляхи їх подолання. Окрема увага приділяється питанням формування культури безперервної освіти, підтримки емоційної стійкості та підвищення престижу професії вчителя.

Динамічні зміни в освітній системі

Сучасна освітня система зазнає постійних трансформацій, спричинених швидким розвитком технологій, змінами в соціально-економічному середовищі та оновленням державних стандартів освіти. Основні аспекти цих змін включають:

1. Оновлення освітніх стандартів та програм
 - Перехід до компетентнісного підходу в навчанні.
 - Інтеграція міждисциплінарного підходу та проєктного навчання.
 - Орієнтація на розвиток критичного мислення, креативності та соціальних навичок.
2. Діджиталізація освіти
 - Впровадження дистанційного та змішаного навчання.
 - Використання інтерактивних платформ, онлайн-курсів та цифрових підручників.
 - Автоматизація процесів оцінювання та моніторингу успішності здобувачів освіти.
3. Розширення інклюзивної освіти
 - Адаптація навчальних програм для дітей з особливими освітніми потребами.
 - Запровадження універсального дизайну навчального середовища.
 - Використання спеціалізованих методик та цифрових інструментів для інклюзії.
4. Глобалізація освітнього простору
 - Інтеграція міжнародних стандартів у національну систему освіти.
 - Участь у міжнародних освітніх програмах та обмінах.
 - Підготовка фахівців для глобального ринку праці.
5. Реформа вищої педагогічної освіти
 - Актуалізація змісту підготовки майбутніх педагогів.
 - Посилення практичної складової навчання.
 - Орієнтація на сучасні методики викладання та цифрову компетентність.

Недостатня практична підготовка

Однією з головних проблем, з якими стикаються педагоги на етапі професійного розвитку, є недостатній рівень практичної підготовки під час навчання у вищих навчальних закладах. Це питання набуває особливої актуальності через швидкі зміни в освітньому процесі та вимогах до педагогів. Таким чином, недостатня практична підготовка є одним із найбільших бар'єрів на шляху до ефективного навчання учнів і потребує змін у підходах до підготовки майбутніх педагогів.

Психологічна стійкість педагога

Психологічна стійкість педагога є важливим аспектом його професійної діяльності, оскільки викладацька робота супроводжується високими емоційними та психологічними навантаженнями. Сучасні педагогічні реалії вимагають від учителів не лише високої професійної підготовки, а й здатності справлятися з різноманітними стресовими ситуаціями та емоційними труднощами [1, 46]:

1. Професійне вигорання: часто педагоги стикаються з професійним вигоранням, яке спричиняється постійним емоційним та фізичним навантаженням. Надмірна робота, стресові ситуації, непередбачувані проблеми з учнями, високі вимоги до якості освіти можуть призвести до втрати мотивації, апатії та депресії. Відсутність психологічної підтримки на робочому місці й недостатня увага до емоційного стану педагога можуть погіршити ситуацію та знизити ефективність роботи.

2. Емоційне навантаження: педагог щодня має справу з великим обсягом емоційної інформації, яка надходить від учнів, батьків, колег. Високий рівень емоційного стресу може призвести до емоційного вигорання, якщо педагог не має механізмів для саморегуляції та управління стресом. Також до емоційного навантаження додаються соціальні вимоги, що очікуються від педагога: бути наставником, психологом, лідером для учнів і створювати позитивну атмосферу в класі.

3. Нерозуміння та неадекватна підтримка з боку адміністрації або колег: відсутність належної підтримки з боку керівництва закладу або колег може підвищити рівень стресу в педагогічному колективі. Без розуміння та підтримки з боку оточення, педагог може відчувати себе ізольованим і неефективним.

Шляхи подолання проблеми психологічної стійкості:

1. Психологічна підтримка та тренінги – проведення регулярних тренінгів для педагогів на тему емоційної стійкості, стрес-менеджменту, саморегуляції та профілактики професійного вигорання.

2. Розвиток емоційного інтелекту – навчання педагогів розпізнавати свої емоції, керувати ними та знаходити способи їх вираження.

3. Колегіальна підтримка – створення в закладах освіти комунікаційної та підтримувальної атмосфери між педагогами для обміну досвідом, подолання труднощів і вирішення проблем.

4. Психологічні консультації та супервізії – організація можливості для педагогів отримати індивідуальну психологічну допомогу та супровід у разі потреби.

5. Саморозвиток та відпочинок – важливість регулярних перерв, фізичного відновлення та розвитку хобі або інших видів діяльності, що допомагають знижувати рівень стресу [1, 23].

Інклюзія та диференційований підхід

Інклюзія та диференційований підхід є двома ключовими принципами сучасної освіти, які допомагають забезпечити рівні можливості для всіх учнів, незалежно від їхніх індивідуальних особливостей чи обставин. Ці підходи мають на меті створення більш адаптованого та доступного навчального середовища для учнів з різними потребами, здатність педагогів ефективно працювати з різними рівнями здібностей учнів та створення умов для гармонійного розвитку кожної дитини.

Мотивація та соціальний статус педагога

Мотивація та соціальний статус педагога є важливими факторами, які впливають на ефективність його професійної діяльності, а також на якість освіти в цілому [2,34]. Педагог є однією з найважливіших фігур у суспільстві, і його роль в розвитку дітей неоціненна. Однак, мотивація до роботи та соціальний статус педагогів потребують належної уваги для того, щоб забезпечити високий рівень професійного зростання та стабільність в освіті [3,12]. Важливо створювати умови, які забезпечують гідне визнання і підтримку педагогічної професії, щоб педагоги могли працювати з максимальною ефективністю і приносити користь суспільству.

Шляхи сталого розвитку та адаптації педагога

1. **Перехід на концепцію безперервної освіти**
 - ✓ Курси підвищення кваліфікації та самоосвіта.
 - ✓ Використання онлайн-платформ для навчання та обміну досвідом.
2. **Цифрова грамотність**
 - ✓ Впровадження сучасних EdTech-рішень у навчальний процес.
 - ✓ Використання інтерактивних методів та онлайн-ресурсів.
3. **Розвиток емоційного інтелекту та навичок саморегуляції**
 - ✓ Психологічна підтримка та тренінги для педагогів.
 - ✓ Практики саморефлексії та управління стресом.
4. **Співпраця та обмін досвідом**
 - ✓ Участь у професійних спільнотах, семінарах та конференціях.
 - ✓ Розвиток наставництва серед педагогів.
5. **Підвищення престижу професії**
 - ✓ Запровадження програм мотивації та підтримки вчителів.
 - ✓ Покращення умов праці та забезпечення соціальних гарантій.

Висновки. Сучасний педагог має бути не лише фахівцем у своїй галузі, а й психологом, комунікатором, новатором та постійним учнем. Сталий розвиток педагога можливий лише за умов безперервного навчання, адаптації до змін та підвищення рівня професійної підготовки. Тільки так можна створити ефективне освітнє середовище, яке відповідатиме викликам сучасного світу.

Список використаних джерел

1. Загурський, О. В. (2017). Психологічна підтримка педагогів у професійній діяльності. Київ: Вид-во «Ліра-К».
2. Тарасова, І. О. (2019). Мотивація педагогічної діяльності: теоретичні та практичні аспекти. Харків: ХНУ ім. В. Н. Каразіна.
3. Гончаренко, С. С. (2018). Соціальний статус педагогів та його вплив на якість освіти. Освітня політика, 1(12), 24–28.
4. Лисенко, Л. В. (2020). Інноваційні підходи до підвищення соціального статусу вчителя в Україні. Педагогічний журнал, 5(2), 45-50.

КУРАЧ М. С,
*професор кафедри теорії і методики трудового навчання та технологій,
Кременецька обласна гуманітарно-педагогічна академія ім. Тараса Шевченка,
доктор педагогічних наук, професор,
kurachnick113@gmail.com*

ДЕКОРАТИВНО-УЖИТКОВЕ МИСТЕЦТВО В ОСВІТІ: ВИХОВНІ АСПЕКТИ В КОНТЕКСТІ СТАЛОГО РОЗВИТКУ

Анотація. У статті висвітлюється роль декоративно-ужиткового мистецтва як важливого інструменту реалізації концепції сталого розвитку. Акцентовується на його виховному потенціалі, здатному формувати в молоді цінності, національну свідомість, патріотизм та повагу до культурної спадщини. Окрему увагу приділено необхідності системного впровадження мистецтва в освітній процес через гурткову роботу, екскурсії, творчі конкурси та оформлення навчального простору. Матеріал ґрунтується на дослідженнях провідних вітчизняних науковців і підкреслює необхідність цілеспрямованого використання декоративно-ужиткового мистецтва у вихованні свідомих громадян України.

Ключові слова: освіта для сталого розвитку, трудове навчання і виховання, декоративно-ужиткове мистецтво, художньо-естетичний смак, патріотизм, національна свідомість.

Розглядаючи концепцію сталого розвитку як необхідність і здатність суспільства забезпечувати потреби сучасного покоління без створення загроз для майбутніх поколінь, задовольняти свої власні потреби через рівновагу між економічним, соціальним та екологічним розвитком, виокремимо такий вагомий інструментарій її реалізації як декоративно-ужиткове мистецтво.

Мистецтво можна розглядати як важливий аспект сталого розвитку, оскільки воно впливає на формування цінностей, естетичного смаку та культурного спадку суспільства. Воно стимулює емоційний інтелект, сприяє розвитку креативності та відчуття гармонії з природою та середовищем [1, 3]. Суспільство через втілення мистецтва в різноманітних формах, від декоративно-ужиткового чи навіть утилітарного до високої мистецької творчості, може розширювати своє розуміння та сприйняття світу, сприяючи більш глибокому взаєморозумінню і відчуттю спільності. Саме мистецтво виступає ключовим чинником в контексті сталого розвитку, оскільки може викликати емоції, підвищувати свідомість та інсценувати соціокультурні зміни.

Декоративно-ужиткове мистецтво має надзвичайно високий виховний потенціал [1, 3]. Беззаперечним є факт, що виховання учнів виступає ключовим елементом у реалізації концепції сталого розвитку, оскільки воно формує цінності, уявлення та погляди на світ у майбутніх поколіннях. Національне виховання, зокрема, має велике значення, оскільки сприяє формуванню ідентичності, поваги до традицій та культурних цінностей. Правильно спрямоване виховання забезпечує розуміння важливості збереження природних та культурних ресурсів для майбутніх поколінь.

На превеликий жаль сьогоденне суспільство характеризується помітним падінням рівня культури, моральності та загалом вихованості і людяності підростаючого покоління, про що говорить телебачення, пише преса, свідчать численні психолого-педагогічні дослідження.

У концепції національного виховання молоді зазначається, що головною його метою є формування свідомого громадянина – патріота Української держави, активного провідника національної ідеї, представника української національної еліти через набуття молодим поколінням національної свідомості, активної громадянської позиції, високих моральних якостей та духовних запитів. Зауважується, що національне виховання має стати фундаментом становлення світогляду молодого людини, на якому формуються її фахові знання та професійна відповідальність. [2, с 1]

Згідно концепції виховання дітей та молоді у національній системі освіти стрижнем усієї системи виховання в Україні є національна ідея, яка відіграє роль об'єднуючого, консолідуючого фактора у суспільному розвитку, спрямованого на вироблення життєвої позиції людини, становлення її як особистості, як громадянина своєї держави. Інтегруючою основою національної системи виховання є спільність історико-географічного походження, мови, традицій,

усвідомлення своєї приналежності до українського суспільства, виховання на його духовних та культурних надбаннях.

Вагомі педагогічні аспекти реалізації окремих підходів у вихованні засобами декоративно-ужиткового мистецтва розглянуто у дисертаційних дослідженнях О. Гевко, Л. Оршанського, Б. Прокоповича, В. П. Титаренко, Д. Тхоржевського та інших вітчизняних педагогів-науковців.

Головними ознаками виховного впливу художньої праці на розвиток особистості ці дослідники вважають: трудову вихованість, розвиток інтелектуальних здібностей, розвиток і набуття практичного досвіду, розвиток мотиваційної сфери, формування стійкого інтересу до праці, уміння бачити в праці красу.

Ще В. Сухомлинський, розглядаючи трудове виховання у взаємозв'язку з моральним, фізичним, естетичним в єдиному комплексі, писав: «Людина не може бути всебічно розвиненою, якщо вона не художник, не поет у своїй справі, якщо у неї немає улюбленої справи, а улюблена справа відкривається знову ж таки в тій сфері діяльності, де людина може стати творцем, поетом, художником. Праця і тільки праця – основа всебічного розвитку особистості. Не може бути й мови про всесторонній розвиток, якщо людина не пізнає радості праці» [4, с 161].

«При дослідженні і оволодінні техніками декоративно-ужиткового мистецтва формуються глибокі патріотичні почуття, пориви, прагнення, що стимулюють пізнавати і берегти матеріальні й духовні здобутки, результати праці попередніх поколінь, активно долучатись до творення нових матеріальних та духовних цінностей...» – зазначає Оксана Гевко. [1, с 121].

Саме тому для формування у підростаючого покоління національно-патріотичних рис велике значення має розуміння того, що необхідність ідеології кожного народу зумовлюється історичною потребою самоутвердитися в колі інших народів, зберегти свою творчу індивідуальність, щоб залишатися у віках самобутньою національною спільнотою. Такі й подібні ідеї мають великий виховний вплив на учнівську молодь, пробуджують у неї патріотичні почуття і шанобливе ставлення до національних цінностей.

Б. А. Прокопович у своєму дослідженні зазначав: «Нас завжди приваблювала й приваблює краса і доцільність творів народного мистецтва. Специфічний зміст їхньої образності завжди знаходив в собі найвиразнішу в художньому відношенні та найлаконічнішу – в технологічному – форму, яка максимально доносила ідею твору. Нашу увагу не може не привертати шанобливе ставлення майстрів до матеріалу, з яким їм довелося працювати. Воно завжди співвідноситься з таким же ставленням до природи, розумінням непорушного зв'язку з нею» [3, с 161].

Проте вивчення досвіду виховної роботи показує, що часто у закладах освіти немає системності використання засобів української культури, зокрема декоративно-ужиткового мистецтва, як основного чинника національно-патріотичного виховання та духовного становлення молодшої людини. В більшості випадків спостерігається відсутність чіткого планування комплексного виховного впливу на особистість учня. Недооцінюється застосування потенціалу українських народних звичаїв та обрядів, міфів, легенд, символів, недостатньо приділяється уваги формуванню практичних вмінь і навичок з творення виробів декоративно-ужиткового мистецтва.

Також недооцінюється значення факультативів, гурткових занять, виховних заходів, вечорів на національно-патріотичну тематику, проведення зустрічей з народними умільцями, художниками, майстрами.

Недостатньо уваги приділяється вихованій ролі екскурсій в історичні, етнографічні, краєзнавчі музеї, до центрів декоративно-ужиткового мистецтва України, таких як Косів, Опішніа, на виставки майстрів народного мистецтва, етнографічні фестивалі. Не приділяється значної уваги оформленню кабінетів, аудиторій, інших навчальних приміщень у традиційному українському стилі, з використанням виробів декоративно-ужиткового мистецтва, яке покликане безпосередньо впливати на емоційну сферу студентів. Хоча загальновідома фраза В. Сухомлинського нагадує, що «в школі навіть стіни повинні говорити» [4].

Вищезазначені обставини призводять до послаблення вихованого впливу на здобувачів освіти, у них помічається недостатній теоретичний та практичний рівень знань з проблем розвитку української культури та декоративно-ужиткового мистецтва, низький рівень обізнаності з обрядами та традиціями народу, недостатнє розуміння значення декоративно-ужиткового мистецтва в культурному житті суспільства.

Покращенню виховання дітей і молоді засобами декоративно-ужиткового мистецтва може сприяти:

- створення сприятливого морально-психологічного клімату поваги до мистецтва, творчості, праці;
- використання різноманітних форм і методів з їх поєднанням та розумним співвідношенням між інформаційно-теоретичними складовими та залученням учнів до практичної творчої художньо-трудової діяльності;
- створення умов для розвитку самостійності та ініціативності;
- організація конкурсів творчих робіт, підготовка виставок учнівських робіт, створення музеїв;
- проведення екскурсій в історичні та краєзнавчі музеї, до центрів декоративно-ужиткового мистецтва, організація зустрічей з народними умільцями, майстрами декоративно-ужиткового мистецтва;
- забезпечення високого рівня емоційності усіх виховних заходів;
- розширення кола наукових досліджень проблеми виховання;
- підготовка та впровадження в освітній процес нових курсів, гуртків та факультативів з етнографії, краєзнавства, декоративно-ужиткового мистецтва.

Підводячи підсумки зазначимо, що декоративно-ужиткове мистецтво має величезний потенціал у вихованні дітей і молоді, особливо в контексті сталого розвитку. Воно не лише надає людям можливість виразити свою креативність та індивідуальність через створення різноманітних об'єктів, але й надихає на розуміння важливості бережливого використання матеріалів та ресурсів.

Шляхом включення декоративно-ужиткового мистецтва у навчальні програми та позаурочні заходи, можна сприяти формуванню естетичного смаку, творчого мислення та відповідального ставлення до навколишнього середовища. Різноманітні техніки та матеріали, що використовуються у декоративно-ужитковому мистецтві, можуть стати засобом для вивчення екологічних аспектів, переробки відходів та збереження ресурсів.

Список використаних джерел

1. Гевко О. І. Національно-патріотичне виховання студентів вищих педагогічних закладів засобами декоративно-ужиткового мистецтва : дис. ... канд. пед. наук : 13.00.07. Київ, 2003. 209 с.
2. Концепція національного виховання молоді. Додаток до рішення колегії МОН від 25 червня 2009 р. протокол № 7/2-4.
3. Прокопович Б. А. Зміст і методика навчання народним художнім ремеслам майбутніх учителів трудового навчання : дис. ... канд. пед. наук : 13.00.02. Київ, 2000. 190 с.
4. Сухомлинський В. О. Серце віддаю дітям Київ : Радянська школа, 1977. 668 с.

ЛЕБЕДИК Л. В.,

*професор кафедри мистецтвознавства та позашкільної освіти,
Полтавський національний педагогічний
університет імені В.Г. Короленка,
доктор педагогічних наук, професор
lebedyk_lesya@ukr.net*

АКТУАЛЬНІ ПРОБЛЕМИ ПІДГОТОВКИ МАЙБУТНІХ ПЕДАГОГІВ ЗАКЛАДІВ ПОЗАШКІЛЬНОЇ ОСВІТИ

Анотація. У тезах розкрито актуальні проблеми підготовки майбутніх педагогів закладів позашкільної освіти в умовах трансформації освітнього простору. Окреслено основні виклики, пов'язані зі змістом освітніх програм, практичною підготовкою, цифровою компетентністю та психолого-педагогічною готовністю. Запропоновано напрями вдосконалення професійної підготовки з урахуванням сучасних тенденцій сталого розвитку, цифровізації та інклюзивності.

Ключові слова: позашкільна освіта, професійна підготовка, педагог, освітні технології, компетентнісний підхід.

Заклади позашкільної освіти є важливою ланкою в системі національної освіти, що забезпечує розвиток творчого потенціалу, соціалізацію та формування ключових компетентностей здобувачів освіти. У контексті соціокультурних змін, викликів війни, діджиталізації і впровадження компетентнісного підходу виникає потреба у модернізації підготовки фахівців для цієї сфери. Майбутній педагог закладу позашкільля має бути готовим до інноваційної діяльності, психологічно чутливим, креативним, мобільним.

Аналіз останніх досліджень і публікацій показує, що дослідження актуальних проблем підготовки майбутніх педагогів закладів позашкільної освіти може базуватися на теоретико-методологічних і методичних працях В. Андрущенка, І. Бежа, С. Гончаренка, М. Гриньової, О. Дубасенюк, І. Зязюна, В. Кременя, А. Кузьминського, Л. Лук'янової та ін.; працях з дидактики вищої професійної освіти Р. Гуревича, Н. Коваль, В. Лозової, Н. Ничкало, І. Осадченко, В. Струмаського, І. Трубавіної, Л. Хомич та ін. Разом з тим, аналіз праць вітчизняних науковців, проведений у наших дослідженнях [2, с. 211–217; 3, с. 216–221 та ін.], спільно з О. Блохою [1, с. 122–143] та В. Стрельниковим [4, с. 112–117], публікаціях В. Стрельникова [9, с. 106–109; 10, с. 178–183; 11, с. 281–285; 12, с. 305–307 та ін.], у співавторстві з К. Мисаном [5, с. 429–432], В. Міськом [6, с. 60–63; 7, с. 162–167], Р. Пустьком [8, с. 472–474], показав актуальність дослідження проблем підготовки майбутніх педагогів закладів позашкільної освіти в умовах магістратури.

Серед основних проблем підготовки педагогів для позашкільної освіти заслуговують на увагу: 1) відсутність системної державної політики у сфері підготовки кадрів, адже позашкільна освіта часто розглядається як другорядна, що зумовлює брак інституційної підтримки, недостатню кількість спеціалізованих освітніх програм та кадрову нестабільність; 2) невідповідність освітніх програм потребам сучасної позашкільної освіти; як показує досвід реалізації освітньо-професійної програми «Позашкільна освіта» у Полтавському національному педагогічному університеті імені В.Г. Короленка, чинні освітньо-професійні програми часто не враховують специфіку роботи у гуртках, студіях, секціях, потребу в інтеграції мистецьких, технічних, гуманітарних знань, психолого-педагогічний складник позашкільного навчання [2, с. 211–217; 3, с. 216–221; 9, с. 106–109; 12, с. 305–307]; 3) обмежене опанування сучасних освітніх технологій, недостатній рівень цифрової грамотності, обмежене застосування STEAM-підходів, фасилітаційних методик, онлайн-комунікації знижують ефективність підготовки майбутніх педагогів закладів позашкільної освіти; 4) слабкий зв'язок теоретичної підготовки з практикою – недостатня кількість практик і стажувань у реальних умовах позашкільної освіти призводить до низької адаптації випускників до професійної діяльності; 5) недостатня увага до соціально-психологічної підготовки, оскільки педагоги у закладах позашкільної освіти все частіше працюють із дітьми, що мають досвід травматичних подій, перебувають у вразливих соціальних умовах, що вимагає спеціальної психологічної підготовки [1, с. 122–143; 8, с. 472–474; 9, с. 106–109; 12, с. 305–307].

Зважаючи на вказані проблеми підготовки педагогів для позашкільної освіти, виокремимо такі напрями удосконалення означеної підготовки: 1) оновлення змісту освітніх програм із урахуванням актуальних викликів, компетентнісного та інклюзивного підходів; 2) упровадження практико-орієнтованого навчання, проєктної діяльності, наставництва, кейс-методів; 3) підвищення цифрової та методичної грамотності студентів через інтеграцію ІКТ, онлайн-платформ, цифрових лабораторій; 4) розширення психолого-педагогічного блоку з акцентом на роботу з дітьми в умовах кризи, війни та відновлення; 5) інтеграцію міждисциплінарного та фасилітаційного підходів, що забезпечують гнучкість і відкритість педагогічного мислення.

Зробимо висновок, що актуальні проблеми підготовки майбутніх педагогів закладів позашкільної освіти вимагають системного аналізу й реформування змісту, методів та організації освітнього процесу. Підготовка має бути зорієнтована на компетентнісний розвиток, практичну значущість, психологічну готовність до роботи в умовах викликів сьогодення. Ефективне вирішення означених проблем сприятиме підвищенню якості позашкільної освіти, що є вагомим чинником формування цілісної, творчої й соціально активної особистості.

Список використаних джерел

1. Лебедик Л. В., Блоха О. М. Формування лідерських якостей майбутніх педагогів закладів позашкільної освіти засобами студентського самоврядування. *Теорія і практика*

2. Лебедик Л. В. Педагогічні аспекти розвитку ключових компетентностей майбутніх фахівців позашкільної освіти. *Реалізація концепції едукції фахівців освітньої галузі в умовах інноваційного розвитку суспільства* : матеріали Міжнар. наук.-практ. конф. (17 трав. 2024 р., м. Харків) / за заг. ред. Г. Ф. Пономарьової. Харків : ХГПА, 2024. 415 с. С. 211–217.

3. Лебедик Л. В. Розвиток корпоративної культури майбутніх педагогів закладів позашкільної освіти у процесі професійної підготовки. *Тенденції розвитку педагогіки та освіти в умовах цифрових трансформацій (ByteEd-2024)* : матеріали I Міжнар. наук.-практ. конф. (17–19 квіт. 2024 р., м. Харків, Україна) / за заг. ред. І. В. Таможської. Харків : ХНУ імені В. Н. Каразіна, 2024. 560 с. С. 216–221.

4. Лебедик Л., Стрельников В. Підготовка магістрів освітньо-професійної програми «Позашкільна освіта» до надання психологічної підтримки учасникам освітнього процесу в умовах війни. *Імідж сучасного педагога*. 2024. № 2 (215). С. 112–117. URL : <http://isp.poippo.pl.ua/article/view/301204/296030>

5. Мисан К., Стрельников В. Сучасні стратегії формування професійної толерантності майбутніх педагогів закладів позашкільної освіти в умовах магістратури. *Сучасні стратегії сталого розвитку держави та суспільства: наукові горизонти та перспективи* : збірник матеріалів II-ї наук.-практ. конф. за міжнародною участю / за наук. ред. О. В. Чепелюк, В. Д. Філіппової, В. М. Демченка. Хмельницький: ХНТУ, 2025. Т. 2. С. 429–432.

6. Місько В. В., Стрельников В. Ю. Розвиток інформаційної компетентності педагога закладу позашкільної освіти в умовах війни. *Наука і освіта в глобальному та національному вимірах: виклики, загрози, перспективи розвитку* : тези доповідей II Міжнар. наук.-практ. конф. (16–17 листоп. 2023 р., м. Лубни). Полтава; Лубни; Миргород, 2023. 284 с. С. 60–63. URL: <http://dspace.pnpu.edu.ua/handle/123456789/24005>

7. Місько В. В., Стрельников В. Ю. Складники розвитку інформаційної компетентності педагога закладу позашкільної освіти. *Мистецтво, мистецька та позашкільна освіта: історія, теорія, практика, перспективи взаємодії* : матеріали I Всеукр. наук.-практ. конф. (відкрита для іноземних учасників) (29–30 листоп. 2023 р., м. Полтава) / упоряд. М. М. Погребняк. Полтава : ПП Астроя, 2024. 237 с. С. 162–167. URL : <http://dspace.pnpu.edu.ua/handle/123456789/23503>

8. Пустяк Р., Стрельников В. Сучасні стратегії підготовки майбутніх педагогів закладів позашкільної освіти до організації інклюзивної освіти. *Сучасні стратегії сталого розвитку держави та суспільства: наукові горизонти та перспективи* : збірник матеріалів II-ї наук.-практ. конф. за міжнародною участю / за наук. ред. О. В. Чепелюк, В. Д. Філіппової, В. М. Демченка. Хмельницький: ХНТУ, 2025. Т. 2. 728 с. С. 472–474.

9. Стрельников В. Ю. Концептуальні засади підвищення кваліфікації педагогів закладу позашкільної освіти еколого-натуралістичного профілю. *Освітній фактор. Всеукраїнський науково-педагогічний журнал*. 2022. С. 106–109. URI: <http://dspace.pnpu.edu.ua/handle/123456789/19211>

10. Стрельников В. Ю. Неперервна освіта педагогів закладів позашкільної освіти як стимул проектування і розвитку індивідуальної освітньої траєкторії. *Мистецтво, мистецька та позашкільна освіта: історія, теорія, практика, перспективи взаємодії* : матеріали I Всеукр. наук.-практ. конф. (відкрита для іноземних учасників) (29–30 листоп. 2023 р., м. Полтава) / упоряд. М. М. Погребняк. Полтава : ПП Астроя, 2024. 237 с. С. 178–183. URL : <http://dspace.pnpu.edu.ua/handle/123456789/23506>

11. Стрельников В. Ю. Ознаки неперервної освіти, яка стимулює індивідуальну освітню траєкторію педагогів закладів позашкільної освіти в умовах війни. *Вдосконалення позашкільної освіти в умовах сучасних трансформацій* : матеріали I Всеукр. наук.-практ. інтернет-конф. (Кропивницький, 19 берез. 2024 р.) / За заг. ред. Т. С. Плачинди. Кропивницький : ПП «Поліум», 2024. 290 с. С. 281–285. URL : <http://dspace.pnpu.edu.ua/handle/123456789/24004>

12. Стрельников В. Сучасні стратегії розвитку системи позашкільної освіти. *Сучасні стратегії сталого розвитку держави та суспільства: наукові горизонти та перспективи* : збірник матеріалів II-ї наук.-практ. конф. за міжнародною участю / за наук. ред. О. В. Чепелюк, В. Д. Філіппової, В. М. Демченка. Хмельницький: ХНТУ, 2025. Т. 2. 728 с. С. 305–307.

МАТВІЄНКО В. М.,
*методист, викладач економічних дисциплін,
ВСП «Технологіко-економічний фаховий коледж
Білоцерківського національного аграрного університету,
matvienko_vm@tec.ukr.education*

СУЧАСНІ ВИКЛИКИ ПРОФЕСІЙНОГО СТАНОВЛЕННЯ ПЕДАГОГА: ШЛЯХИ ТРАНСФОРМАЦІЇ ОСВІТНЬОЇ ПІДГОТОВКИ

***Анотація.** У статті розглядаються актуальні проблеми професійного становлення педагогічних кадрів у умовах динамічних змін сучасного освітнього простору. Особливий акцент робиться на необхідності трансформації системи підготовки вчителів, інтеграції інноваційних підходів та створення умов для їхнього постійного професійного розвитку.*

***Ключові слова:** педагогічна освіта, професійне становлення, інноваційні методики, безперервна освіта, освітні трансформації.*

Сучасна освітня система переживає глибокі трансформації, зумовлені технологічним прогресом, глобалізацією та зміною соціальних потреб. Ці зміни кардинально впливають на освітній процес, структуру навчання та роль педагога. Сьогодні від вчителя очікують значно більшого, ніж просто передача знань — він має формувати в учнів критичне мислення, розвивати цифрову грамотність, соціальну відповідальність та інші ключові компетентності, необхідні у ХХІ столітті. Усе це відбувається на тлі нових суспільних викликів, що ще більше ускладнює діяльність педагога.

Попри зростання вимог до вчителя, система його підготовки та підвищення кваліфікації не завжди відповідає реальним потребам. Це створює низку проблем у професійній діяльності педагогів. Однією з найгостріших є невідповідність традиційних програм підготовки сучасним освітнім викликам. У багатьох педагогічних університетах і коледжах досі використовуються застарілі методики, які не враховують важливих аспектів, необхідних у роботі сучасного педагога. Зокрема, часто ігнорується потреба в інтеграції цифрових технологій у навчальний процес. Майбутні педагоги отримують мінімальні знання про дистанційне навчання, штучний інтелект, використання інтерактивних платформ, що вже стали частиною щоденної практики вчителя.

Також недостатньо уваги приділяється розвитку так званих «м'яких навичок» (soft skills), які сьогодні є невіддільною складовою ефективною педагогічної діяльності. Уміння працювати в команді, емоційний інтелект, креативність, здатність до комунікації та гнучкість мислення мають стати обов'язковими елементами підготовки майбутніх вчителів. У системі підготовки педагогів також слабо відображено потребу в роботі в умовах інклюзивної освіти, що вимагає спеціальних знань з психології, дидактики та методик взаємодії з дітьми з особливими освітніми потребами.

Як наслідок, випускники педагогічних закладів часто виявляються невідповідними до реальних викликів шкільного середовища. Вони стикаються з труднощами у впровадженні сучасних освітніх технологій, не можуть знайти спільну мову з учнями, які виростили в цифровому світі, та відчувають фрустрацію через розрив між теоретичною підготовкою і практикою. Це знижує їхню впевненість у собі та впливає на якість освітнього процесу.

Педагогічна професія вимагає постійного вдосконалення, адже знання швидко втрачають актуальність, а методи навчання потребують оновлення відповідно до нових тенденцій. Однак система підвищення кваліфікації вчителів у багатьох випадках залишається формальною. Вона не завжди цікава, практично корисна чи навіть доступна для всіх освітян. Наприклад, багато вчителів, особливо в сільській місцевості, не мають доступу до якісних навчальних курсів через обмежене фінансування, нестачу технічної інфраструктури чи інтернету. Часто освітяни змушені самостійно шукати можливості для професійного зростання, що вимагає від них додаткових зусиль.

Окрім того, відсутність мотивації до навчання залишається серйозною проблемою. Підвищення кваліфікації нерідко проводиться формально, «для галочки», без реального зацікавлення самих педагогів. Часто це пов'язано з тим, що пропонувані курси не відповідають практичним запитам учителів, не враховують їхніх реальних потреб і не пропонують інноваційних підходів до навчання. Відчутна також нестача доступних цифрових ресурсів для самоосвіти. Хоча в Україні створено кілька державних платформ для вчителів, багато з них працюють з перебоями

або не мають достатньої наповненості актуальними матеріалами. Це змушує педагогів покладатися на неофіційні джерела, що не завжди є надійними.

Без постійного оновлення знань та методик вчителів не може ефективно реалізовувати свої професійні обов'язки. Це призводить до зниження якості освіти, втрати довіри з боку учнів і батьків, а також до емоційного виснаження самого педагога. Сьогодні вчителі працюють у надзвичайно напруженому середовищі, що негативно позначається на їхньому психічному здоров'ї. Надмірне навантаження, зокрема адміністративна робота, підготовка до державних іспитів, численні звіти, вимоги батьків і керівництва — усе це спричиняє хронічний стрес. Зміна поведінки учнів, які часто мають труднощі з концентрацією, залежні від гаджетів та демонструють низький рівень дисципліни, також ускладнює роботу вчителя в класі.

Додатковим джерелом стресу є невизначеність у державній освітній політиці. Часті зміни стандартів, реформи, нові навчальні плани та методичні рекомендації, які нерідко змінюються без попередньої підготовки педагогів, змушують учителів постійно адаптуватися. Це призводить до почуття тривоги, втоми та розгубленості. На жаль, чинна система підготовки педагогів мало уваги приділяє цим психологічним аспектам. Як результат, багато вчителів страждають від синдрому професійного вигорання, що проявляється в апатії, втраті мотивації, емоційному виснаженні.

У сучасних умовах для подолання цих викликів необхідні системні зміни на всіх рівнях — від підготовки в педагогічних закладах до організації професійного супроводу та психологічної підтримки на робочому місці. Передусім потрібно модернізувати педагогічну освіту. Необхідно впроваджувати практико-орієнтовані програми, які дозволяють майбутнім учителям з перших курсів занурюватися в реальне освітнє середовище. Важливо активно використовувати цифрові симулятори, віртуальні класи, гейміфікацію, щоб сформувати у студентів навички, необхідні в сучасній школі.

Паралельно має розвиватися ефективна система підвищення кваліфікації. Створення онлайн-платформ із безкоштовними та якісними курсами для вчителів, розвиток партнерств із провайдерами неформальної освіти, надання грантів і стипендій для професійного зростання мають стати пріоритетами державної політики. Крім цього, важливо звернути увагу на психологічну підтримку педагогів. Потрібно створювати шкільні психологічні служби, які працюватимуть не лише з учнями, а й з учителями. Проведення регулярних тренінгів із управління стресом, розвитку емоційної стійкості та саморегуляції допоможе знизити ризик професійного вигорання.

Таким чином, підготовка та сталий розвиток педагогічних кадрів мають стати основою ефективної освітньої реформи в Україні. Без сучасної, гнучкої, доступної системи навчання, постійної підтримки та адаптації до нових викликів вчителі не зможуть повною мірою виконувати свою місію. Держава, освітні установи, громадські організації та саме педагогічне середовище мають спільно працювати над створенням сприятливих умов для зростання і самореалізації вчителів. Адже саме від них залежить якість освіти та майбутнє нових поколінь.

Список використаних джерел

1. Закон України «Про освіту» : № 2145-VIII від 05.09.2017 р. // Відомості Верховної Ради України. — 2017. — № 38–39. — Ст. 380. — Режим доступу: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/2145-19#Text>
2. Освітні технології в Новій українській школі : метод. рек. / за ред. Л. М. Пуховської. — Київ : Генеза, 2020. — 112 с.
3. Педагогічна майстерність та емоційне вигорання вчителів: сучасні підходи до запобігання / П. Ю. Саух. — Житомир : Вид-во ЖДУ, 2022. — 94 с.
4. Професійна підготовка педагогів у контексті сучасних викликів освіти / О. І. Вовк. — Київ : Педагогічна думка, 2021. — 168 с.
5. Цифрова компетентність педагога: теорія і практика розвитку / Н. І. Чапайло. — Львів : Світ, 2021. — 130 с.
6. ЮНЕСКО. Перепідготовка вчителів у XXI столітті: глобальні тенденції та перспективи [Електронний ресурс]. — Режим доступу: <https://unesdoc.unesco.org>

STEM-ОСВІТА ЯК ПРОСТІР ДЛЯ ПЕДАГОГІЧНОГО САМОВИРАЖЕННЯ ТА ІННОВАЦІЙ

Анотація. Концепція STEM-освіти як інноваційний освітній підхід поєднує науку, технології, інженерію та математику в єдиний навчальний простір. STEM-освіта є платформою для творчої реалізації педагогів та впровадження новаторських підходів у навчальний процес.

Ключові слова: STEM-освіта, педагогічне самовираження, інновації в освіті, інтегроване навчання, освітні технології, креативність педагога, модернізація освіти.

В умовах розвитку цифрових технологій та глобальних викликів виникає необхідність модернізації системи освіти. STEM-освіта (наука, технології, інженерія та математика) є одним із ключових напрямів, що сприяє формуванню компетентностей XXI століття, зокрема критичного мислення, творчості, командної роботи та інноваційного підходу до розв'язання проблем.

STEM-освіта (Science, Technology, Engineering, Mathematics) сьогодні стає не лише ключовим інструментом підготовки учнів до життя у світі високих технологій, а й потужним простором для самореалізації вчителя. Цей міждисциплінарний підхід відкриває нові горизонти для педагогічної творчості, інноваційного мислення та професійного зростання [3].

Концепція STEM-освіти на сьогодні є предметом досліджень науковців та зацікавлених серед педагогів-практиків як шлях до створення реформ в освітній галузі та удосконалення методик навчання дисциплін природничо-математичного циклу. Для успішного упровадження інтегрованої STEM-освіти компетентність учителя є ключовим елементом [1].

Сучасна система освіти вимагає від педагога не лише передання знань, але й здатності до творчого мислення та гнучкого реагування на виклики часу. STEM-освіта, що поєднує міждисциплінарні підходи в галузях науки, технологій, інженерії та математики, відкриває нові можливості для педагогів у реалізації власного потенціалу.

STEM-освіта спонукає учнів та вчителів до активної дослідницької діяльності, експериментування та пошуку нестандартних рішень. Такий підхід створює сприятливе середовище для педагогічного самовираження вчителя, дозволяючи йому:

-
- Виходити за межі традиційних предметних рамок.
 - Реалізовувати творчий потенціал у розробці навчальних матеріалів.
 - Застосовувати різноманітні педагогічні методики.
 - Виступати в ролі фасилітатора та натхненника.

Сучасний педагог у STEM-просторі трансформується з класичного передавача знань на наставника, ментора, фасилітатора, здатного організувати пізнавальну діяльність учнів у новий спосіб. Учитель отримує можливість створювати авторські міждисциплінарні курси, поєднувати знання з різних галузей, формувати інтегровані завдання та проекти.

Орієнтованість STEM-освіти на вирішення реальних проблем та використання сучасних технологій створює широке поле для педагогічних інновацій.

STEM-освіта природно інтегрує використання цифрових інструментів, програмного забезпечення, віртуальної та доповненої реальності, робототехніки. Вчитель має можливість експериментувати з цими технологіями, розробляти інноваційні навчальні сценарії та підвищувати зацікавленість учнів.

STEM спонукає до створення нових навчальних курсів, що об'єднують знання з різних предметних областей навколо конкретних проблем або проєктів. Це вимагає від педагогів співпраці, обміну досвідом та розробки спільних інноваційних навчальних програм.

Проблемно-орієнтоване навчання є ключовим елементом STEM-освіти. Педагог має можливість розробляти проблемні ситуації, що стимулюють учнів до самостійного дослідження, пошуку рішень та застосування міждисциплінарних знань.

STEM-клас у свою чергу стає лабораторією, де учні мають можливість проводити експерименти, створювати прототипи, тестувати свої ідеї. Вчитель відіграє ключову роль у створенні безпечного та стимулюючого навчального середовища, що сприяє інноваційній діяльності учнів.

STEM-освіта відкриває можливості для реалізації найсміливіших ідей: створення робототехнічних гуртків, проведення хакатонів, запуску стартапів у межах шкільної програми. Така діяльність стимулює креативність вчителя, дозволяє втілювати новаторські підходи в освітній практиці, експериментувати з форматами та інструментами навчання.

Сьогодні STEM-орієнтовані підходи в освіті реалізуються у формі різноманітних конкурсів, олімпіад, турнірів, фестивалів, проявляються в діяльності Малої академії наук: Intel Eco Ukraine, Intel Techno Ukraine, Фестиваль науки Sikorsky Challenge, STEM Festival, наукові пікніки тощо[2].

Використання сучасних цифрових технологій та STEM-лабораторій: 3D-друку, доповненої реальності, програмування, віртуальних лабораторій – розширює педагогічний інструментарій та дає змогу вчителю працювати у форматі, максимально наближеному до реального технологічного світу. Це сприяє оновленню професійної ідентичності педагога та дає новий імпульс для професійного зростання.

Важливою складовою STEM-освіти є співпраця: між учнями, між вчителями різних предметів, між школами та зовнішніми партнерами (вишами, бізнесом, науковими установами). Такий формат сприяє формуванню відкритого професійного середовища, у якому вчитель може реалізовувати себе як лідер освітніх змін.

Реалізація потенціалу STEM-освіти як простору для педагогічного самовираження та інновацій пов'язана з певними викликами. До них належать необхідність перепідготовки вчителів, забезпечення належного матеріально-технічного оснащення, розробка якісних навчальних матеріалів та інтеграція STEM-підходів у існуючу освітню систему.

Проте, переваги STEM-освіти є очевидними. Вона не лише сприяє розвитку ключових компетентностей учнів, але й створює сприятливі умови для професійного зростання педагогів, їхнього творчого самовираження та впровадження інноваційних підходів до навчання. Підтримка та розвиток STEM-освіти є важливим кроком на шляху до якісної та конкурентоздатної освіти в Україні.

STEM-освіта – це не лише виклик, а й унікальна можливість для вчителя реалізувати свої ідеї, проявити творчість та ініціативу. Вона формує нове бачення педагогіки, де в центрі – розвиток не лише учня, а й самого педагога як інноватора, дослідника і творця.

Інтегрований підхід, проблемно-орієнтоване навчання та використання сучасних технологій створюють унікальний простір, де вчитель може реалізувати свій творчий потенціал, експериментувати з новими методиками та розробляти інноваційні навчальні рішення. Подальший розвиток STEM-освіти вимагає системної підтримки, інвестицій у підготовку педагогів та створення сприятливого середовища для впровадження інновацій на всіх рівнях освіти.

Список використаних джерел

1. Вітенко І. М., Олексюк О. Р., Кучер Л. А. Реалізація концепції STEM-освіти в системі підвищення кваліфікації педагогічних працівників. URL: <https://surl.ln/suwwfn>
2. Гайда В. Я. Ефективні прийоми STEM-навчання URL: <https://journals.indexcopernicus.com/api/file/viewByFileId/2028256>

МОТУЗ Т. В.,

*завідувач кафедри загальної та спеціальної педагогіки,
Комунальний заклад вищої освіти «Дніпровська академія
неперервної освіти» Дніпропетровської обласної ради»,
кандидат педагогічних наук, доцент
tetmotuz@gmail.com*

ФОРМУВАННЯ ПРОФЕСІОНАЛА НОВОЇ ГЕНЕРАЦІЇ В УМОВАХ РЕАЛІЗАЦІЇ ОПП «ЗАГАЛЬНА ПЕДАГОГІКА»

Анотація. У статті обґрунтовано актуальність підготовки педагога нової генерації, здатного ефективно діяти в умовах змінного освітнього середовища, що характеризується цифровізацією, інтернаціоналізацією, інклюзивністю та зростанням вимог до якості освіти. Розкрито потенціал освітньо-професійної програми другого (магістерського) рівня «Загальна педагогіка» як інструмента формування висококваліфікованих фахівців, готових до роботи в різних освітніх контекстах і типах закладів освіти. Показано, що програма поєднує фундаментальну теоретичну підготовку з науково-дослідною, інноваційною та практичною діяльністю, сприяє формуванню інтегральних, загальних і професійних компетентностей, орієнтованих на сталий професійний розвиток, академічну доброчесність і міждисциплінарну взаємодію.

Ключові слова: загальна педагогіка, педагог нової генерації, освітній процес, освітньо-професійна програма, професійна підготовка, компетентності, освітні контексти.

Глибокі трансформації в соціокультурному, економічному та освітньому середовищі вимагають переосмислення традиційних підходів до професійного становлення вчителя та науково-педагогічного працівника. Освітній процес дедалі більше характеризується поліфункціональністю, гнучкістю, інтернаціоналізацією, цифровізацією, а також зростаючим запитом на інклюзивність, академічну доброчесність і сталий розвиток. У цих умовах постає необхідність у фахівцю, який здатен не лише транслювати знання, але й моделювати, проєктувати, досліджувати й упроваджувати інноваційні педагогічні рішення, адаптуючись до динаміки змін.

Педагог нової генерації має володіти системним мисленням, інтердисциплінарною обізнаністю, високим рівнем педагогічної рефлексії, цифровою компетентністю, здатністю до роботи в мультикультурному, інклюзивному та варіативному освітньому середовищі. Це вимагає не лише оновлення змісту педагогічної освіти, але й цілеспрямованого формування компетентнісної моделі випускника, що здатен діяти в різних освітніх контекстах – від традиційного класно-урочного до змішаного, дистанційного, інформального та інклюзивного. Особливої ваги набуває вміння педагога ефективно функціонувати в умовах невизначеності, реагувати на виклики воєнного часу, епідеміологічної нестабільності, соціальних трансформацій, забезпечуючи якість освіти, її гуманістичну спрямованість та сталість.

У контексті викладених викликів модернізації освіти та запиту на фахівців, здатних ефективно діяти в умовах змін, особливої ваги набуває конструювання змістово насичених, науково обґрунтованих освітніх програм, які інтегрують сучасні педагогічні підходи, дослідницьку складову та інноваційні освітні практики. Однією з таких програм є освітньо-професійна програма другого (магістерського) рівня «Загальна педагогіка» за спеціальністю 011 Освітні, педагогічні науки, реалізація якої спрямована на формування у здобувачів фахової готовності до професійної діяльності в різних освітніх контекстах — формальній, неформальній, інклюзивній, дистанційній освіті. Структура, зміст і організаційно-педагогічні засади цієї програми відображають системну відповідь на потребу підготовки педагогів нової генерації, здатних забезпечувати якість освіти в умовах складної, мінливої реальності.

Освітньо-професійна програма «Загальна педагогіка» розроблена з урахуванням сучасних

запитів освітньої сфери та спрямована на підготовку висококваліфікованих фахівців, які здатні вирішувати складні задачі дослідницького й інноваційного характеру у сфері педагогічних наук, освітнього менеджменту та практики. Програма відображає стратегічні орієнтири розвитку освіти в умовах глобалізаційних змін, цифровізації, розширення інклюзивного освітнього простору, а також посилення вимог до якості професійної підготовки педагогів. Система компетентностей, яка є основою програми, охоплює інтегральні, загальні та спеціальні професійні складники й забезпечує гармонійне поєднання дослідницької, практичної, комунікативної та етичної підготовки майбутнього фахівця.

Зміст ОПП передбачає опанування здобувачами широкого спектра дисциплін, що включають філософію освіти, педагогічну майстерність, методологію наукових досліджень, інклюзивну педагогіку, освітні вимірювання, методику викладання у вищій школі, цифрові технології в освіті тощо. Особливий акцент зроблено на здатності здійснювати освітню діяльність у контексті особистісно зорієнтованого та студентоцентрованого підходів, застосовувати сучасні освітні технології, організовувати наукову комунікацію державною й іноземною мовами. Важливою складовою підготовки є організація практик, науково-дослідної діяльності, участь у семінарах, конференціях, курсах підвищення кваліфікації, що сприяє розширенню досвіду професійної взаємодії та підвищенню мотивації до саморозвитку.

Освітньо-професійна програма «Загальна педагогіка» вирізняється високим ступенем універсальності й прикладної значущості для фахівців, які здійснюють професійну діяльність у закладах освіти різних типів і рівнів — від загальної середньої до вищої та післядипломної. Її змістове наповнення орієнтоване на всебічне осмислення освітнього процесу як багатовимірного феномена, що охоплює не лише формальну, а й неформальну та інформальну освіту, інтегрує сучасні педагогічні теорії, контекстно залежні практики, інноваційні технології навчання та управління освітніми системами. Такий підхід забезпечує підготовку фахівця, спроможного проектувати, аналізувати й удосконалювати освітній процес у широкому соціокультурному, інституційному й методологічному контексті.

Завдяки цьому програма є релевантною як для викладачів закладів фахової передвищої та вищої освіти, так і для педагогів загальної середньої освіти, методистів, керівників освітніх установ, фахівців системи підвищення кваліфікації. Вона сприяє розширенню професійної рефлексії, розвитку дослідницької й аналітичної культури, здатності до міждисциплінарної взаємодії та адаптації до різних освітніх форматів, зокрема інклюзивного й цифрового. Таким чином, ОПП «Загальна педагогіка» виступає як освітній інструмент підготовки педагогів нової генерації – здатних до продукування нових знань, їх апробації в освітній практиці, конструювання власної траєкторії професійного розвитку та ефективної діяльності в умовах трансформацій сучасної освіти. Програма поєднує теоретичну глибину, методологічну виваженість і практичну орієнтацію, що є запорукою формування конкурентоспроможного фахівця у галузі педагогіки.

Список використаних джерел:

1. ЗВО «Дніпровська академія неперервної освіти» ДОР. Освітньо-професійна програма другого (магістерського) рівня вищої освіти за спеціальністю 011 Освітні, педагогічні науки «Загальна педагогіка». Дніпро, 2024. URL: [https://www.dano.dp.ua/attachments/article/1195/2024%20-%20ОПП%20Загальна%20педагогіка%20\(ЗП-м\).pdf](https://www.dano.dp.ua/attachments/article/1195/2024%20-%20ОПП%20Загальна%20педагогіка%20(ЗП-м).pdf)

МОХУН С. В.

*завідувач кафедри фізики та методики її навчання
Тернопільський національний педагогічний університет
імені Володимира Гнатюка
кандидат технічних наук, доцент,
mohun_sergey@ukr.net*

ГОРОШКЕВИЧ О.О.

*аспірант кафедри фізики та методики її навчання,
Тернопільський національний педагогічний університет
імені Володимира Гнатюка
ab270991hoo@gmail.com*

АСТРОНОМІЯ ЗА МЕЖАМИ ПІДРУЧНИКА: НЕСТАНДАРТНІ ЗАДАЧІ ЯК ІНСТРУМЕНТ ЗАЦІКАВЛЕННЯ

Анотація: *Стаття присвячена дослідженню педагогічного потенціалу нестандартних задач з астрономії як ефективного засобу формування стійкого інтересу здобувачів освіти до її вивчення. Розглядається проблема зниження мотивації до вивчення природничих дисциплін та обґрунтовується необхідність використання нетрадиційних підходів у навчальному процесі. Проаналізовано сутність поняття «нестандартна задача» в контексті астрономії, виокремлено її ключові характеристики та переваги порівняно з типовими завданнями. Наведено приклад нестандартної задачі, що стимулює творче мислення, дослідницьку діяльність та застосування міждисциплінарних знань.*

Ключові слова: *нестандартні задачі, астрономія, мотивація, компетентнісно-орієнтовані завдання, міждисциплінарність.*

Всесвіт завжди вабив людство своєю безмежністю, загадковістю та величчю. Зорі, планети, галактики – усе це колись викликало нечуваний інтерес у дітей та дорослих. Проте сьогодні нерідко можна спостерігати втрату цього первісного захоплення серед здобувачів освіти. Чому ж так відбувається і як повернути цю жагу до знань про Всесвіт?

Однією з головних причин зниження інтересу є відірваність навчального матеріалу від реального життя та сучасних технологій. Часто астрономія подається як набір сухих фактів, застарілих моделей та складних формул. Відсутність наочності, можливості інтерактивного дослідження космосу, використання застарілого обладнання в школах та університетах – усе це не сприяє пробудженню цікавості.

Іншою важливою причиною є конкуренція з боку інших предметів та розваг. Сучасний інформаційний простір перенасичений різноманітним контентом, який часто є більш яскравим, динамічним та доступним. Астрономія, з її потребою в абстрактному мисленні та довготривалому вивченні складних процесів, може здаватися менш привабливою на фоні миттєвих розваг та предметів, що обіцяють швидке практичне застосування.

Не останню роль відіграє і методика викладання. Пасивне слухання лекцій, монотонне заучування термінів та розв'язування однотипних задач рідко запалюють іскру дослідницького інтересу. Відсутність можливості для самостійних досліджень, проєктної діяльності, використання сучасних віртуальних лабораторій та симуляцій робить процес навчання нудним та формальним.

Проте втрата інтересу до астрономії – це не вирок. Існує чимало шляхів для повернення цього захоплення та розкриття перед здобувачами освіти неймовірного світу космосу.

Перш за все, необхідно модернізувати навчальний процес. Інтеграція сучасних цифрових технологій є ключовою. Використання інтерактивних комп'ютерних моделей, віртуальних планетаріїв, симуляцій космічних явищ, даних з реальних астрономічних обсерваторій може зробити навчання більш наочним, захоплюючим та зрозумілим.

Слід змінити методику викладання, віддаючи перевагу активним та інтерактивним формам роботи. Проєктна діяльність, розв'язування проблемних завдань, дебати, рольові ігри, створення власних мультимедійних презентацій та наукових проєктів – усе це сприяє розвитку критичного мислення, дослідницьких навичок та підвищує зацікавленість.

Нестандартні (компетентнісно-орієнтовані) задачі з астрономії здатні стати потужним інструментом для відновлення та підтримання інтересу до цієї галузі знань.

Що ж робить астрономічну задачу нестандартною? Це не просто вправа на застосування готової формули чи відтворення зазубреного визначення. Нестандартна задача вимагає від здобувача освіти творчого мислення, здатності комбінувати знання з різних розділів астрономії та суміжних наук (фізики, математики, інформатики), уяви, інтуїції та вміння знаходити оригінальні підходи до розв'язання. Вона може бути сформульована у вигляді цікавої історії, парадоксу, проблемної ситуації, що потребує аналізу реальних астрономічних даних або моделювання космічних явищ.

Нестандартні задачі можуть бути розподілені, наприклад, за такими критеріями: «задачі-малюнки», «уявіть собі...», «якби...», «оцініть...», «задачі з історичним змістом», «задачі з художнім змістом» та ін.

Наведемо приклад нестандартної задачі.

Уявіть собі, що ви отримали у спадок стародавню карту зоряного неба, датовану 3000 роком до нашої ери, створену цивілізацією, що мешкала на території сучасного Єгипту. На карті дуже точно зображено розташування яскравих зір та деякі сузір'я, знайомі нам сьогодні. Однак, ви помічаєте одну суттєву відмінність: Полярна зірка на цій карті вказана зовсім іншою, ніж та, яку ми бачимо зараз (α Малої Ведмедиці).

Запитання:

1. Чому «Полярна зірка» на стародавній карті відрізняється від сучасної? Яке астрономічне явище є причиною цього?
2. Яка яскрава зірка могла бути найближчою до Північного полюса світу близько 3000 року до нашої ери? (Підказка: зверніть увагу на сузір'я Дракона).
3. Чому знання про положення Полярної зірки було важливим для стародавніх цивілізацій, зокрема для єгиптян?

Розв'язок:

1. Причиною того, що «Полярна зірка» на стародавній карті відрізняється від сучасної, є явище прецесії земної осі. Земна вісь не є абсолютно стабільною у своєму напрямку, а повільно обертається, описуючи за один повний цикл, який триває близько 26000 років, конічну поверхню. Внаслідок цього повільного руху Північний полюс світу (точка на небесній сфері, на яку вказує північний кінець земної осі) поступово зміщується, і тому різні зорі по черзі опиняються поблизу цієї точки, виконуючи роль «Полярної зірки».

2. Близько 3000 року до нашої ери яскрава зоря Тубан (α Дракона) була значно ближчою до Північного полюса світу, ніж сучасна Полярна зірка. Сузір'я Дракона розташоване між Великою та Малою Ведмедами, і Тубан була досить яскравою зорею, щоб слугувати орієнтиром для визначення напрямку на північ.

3. Знання про положення Полярної зірки було надзвичайно важливим для стародавніх цивілізацій, зокрема для єгиптян, з кількох причин:

а. Полярна зірка вказувала майже точно на північ. Це було критично важливо для орієнтування на місцевості, особливо під час подорожей пустелею або плавання по Нілу.

б. Єгиптяни використовували знання про положення зір, включаючи ті, що знаходилися поблизу полюса світу, для точної орієнтації своїх храмів, пірамід та інших монументальних споруд за сторонами світу. Точна орієнтація мала релігійне та символічне значення.

в. Спостереження за сходом та заходом певних яскравих зір, а також їхнім положенням відносно полюса світу протягом року, допомагало єгиптянам визначати пори року та передбачати розливи Нілу, що було життєво важливим для їхнього сільського господарства.

г. Небесні тіла відігравали значну роль у давньоєгипетській релігії та міфології. Знання про їхній рух та розташування були важливими для ритуалів та розуміння космологічної картини світу.

Звісно, розробка та впровадження нестандартних задач вимагає від педагога високого рівня професійної майстерності, глибокого розуміння предмета та творчого підходу до організації навчального процесу. Проте, зусилля, витрачені на створення таких завдань, неодмінно сприятимуть зростанню інтересу здобувачів освіти до астрономії, розвитку їхнього інтелектуального потенціалу та формуванню стійкої мотивації до наукового пізнання.

Список використаних джерел

1. Горошкевич О.О., Мохун С.В. Щодо змісту компетентісно-орієнтованих завдань в системі вищої освіти. *Сучасні інформаційні технології та інноваційні методики навчання: досвід, тенденції, перспективи*: матеріали XIII міжнар. наук.-практ. інтернет-конф., м. Тернопіль, 5 квітня 2024 р. С. 189-192.

2. Мохун С.В., Федчишин О.М. «Нестандартні задачі з астрономії»: Навч. посібн. – Тернопіль: ТНПУ, 2023. – 82 с.: іл.

ПІКОВЕЦЬ Н. В.,
завідувач кафедри психології,
Комунальний навчальний заклад
«Черкаський обласний інститут післядипломної освіти
педагогічних працівників Черкаської обласної ради»,
кандидат психологічних наук
natpicovets@meta.ua

СУБ'ЄКТИВНЕ БЛАГОПОЛУЧЧЯ І БЕЗПЕКА ЯК АКТУАЛЬНІ ВИМІРИ ПРОФЕСІЙНОЇ РЕЛІЗАЦІЇ

***Анотація.** Провідною сферою соціальної реалізації людини в сучасних умовах залишається сфера професійної праці. Робота дає нам можливість прожити змістовне, наповнене життя, вона є джерелом нашого прибутку, важливим осередком соціального життя.*

Водночас, часто робота є також джерелом стресу – в професіях системи «людина-людина», і в педагогічній сфері зокрема. А за певних умов цей стрес може стати надмірним і виснажливим.

***Ключові слова:** стресові чинники, професійна реалізація, професійні деструкції, психічне здоров'я, психологічне благополуччя.*

У контексті війни з'являється ціла низка додаткових стресових чинників і передумов, відтак уміння запобігати вигорянню, ефективно менеджерувати стресову реакцію, відновлюватися – набуло зараз особливої ваги.

Професійний стрес у поєднанні з іншими чинниками може спричинити психологічні стани, пов'язані з відчуттям емоційного виснаження, зменшення інтересу та захопленості щодо праці, розвитком негативного сприймання здійснюваної професійної діяльності – її результативністю і стосунками з колегами, та стати детермінантою розвитку професійних деструкцій.

Професійні деструкції, що можуть розвиватися впродовж професійного життя, є значною проблемою, оскільки, охоплюючи чимале коло людей, вони призводять до порушення психологічної рівноваги, ускладнення психологічної атмосфери в колективі, зміну когнітивної спроможності, погіршення працездатності (зниження якості і продуктивності праці), що може, призвести до проблем у сфері фізичного та психічного здоров'я, впливати на інші важливі сфери життєдіяльності людини.

Подолання професійних деструкцій супроводжується психічною напруженістю, психологічним дискомфортом, а іноді, і кризовими явищами (а часто саме внутрішнє зусилля і страждання зумовлюють особистісне і професійне зростання).

Психологічна допомога сьогодення «позитивно» орієнтована, тобто передбачає культивування благополуччя в сенсі не лише відсутності розладів, але й покращенні якості життя («щастя», «процвітання»), міжособистісних взаємин, особистісного зростання, творчої самореалізації.

У світлі викликів сьогодення серед пріоритетних завдань освіти України визначено формування відповідальності людини за власне фізичне і психічне здоров'я, психологічне благополуччя, фізичну та духовну безпеку через усвідомлення цінності життя крізь призму фізичного, психічного, соціального і духовного розвитку.

Навички турботи про власний психоемоційний стан, самопідтримки і самодопомоги здатний сформувати психологічно здоровий вчитель. Здоров'я педагога – це не лише про його добрий фізичний і психічний стан, а й про ціннісне ставлення до свого здоров'я, знання власних ресурсів і вміння скористатися ними в разі необхідності, а також надати підтримку іншим. Усе це органічно пов'язане зі сформованістю культури психічного здоров'я зокрема та психологічної культури загалом, що передбачатиме культуру професійного мислення, ставлення до свого здоров'я як до цінності, прагнення до того потенціалу енергії, що сприятиме успіху та професійному довголіттю у педагогічній діяльності.

Основними чинниками, що впливають на психічне здоров'я людини, визначають: прийняття відповідальності за своє життя, зокрема за своє здоров'я, самопізнання як аналіз себе, саморозуміння і прийняття себе, уміння жити сьогоденням, усвідомлено вибудована ієрархія цінностей, здатність до розуміння, слухання і прийняття інших [1].

Вміння екстеріоризуватися, орієнтуватися на зовнішній світ і взаємодію з ним постає одним із особистісних ресурсів, що позитивно впливає на самопочуття і здатність власної саморегуляції на емоційному, когнітивному і поведінковому рівнях [2].

Серед основних видів психологічної допомоги людині традиційно розглядають індивідуальну та групову. Так, індивідуальна допомога може надаватися у формі індивідуальної бесіди, консультації чи психотерапевтичної сесії. Найчастіше у роботі з педагогами використовуються саме перші дві форми. Психологічна консультація завжди передбачає звернення до самосвідомості особистості, на усвідомлення людиною своїх бажань, потреб, установок, цінностей, потенційних здібностей та бажань.

Групова психологічна допомога надається через участь людини у групових заходах психологічного спрямування. Різні форми групової психологічної роботи зберігають популярність через свою ефективність і більшу економічність, ніж індивідуальна консультація. Водночас вона зберігає своє значення та забезпечує особливу комфортність у зв'язку зі своїми організаційно-методологічними особливостями. Професійно створена в групі атмосфера створює для людини умови, в яких вона здатна до самодослідження, самопізнання, може експериментувати з різними способами поведінки, міжособистісних взаємин, схильна оцінити власні почуття, переживання, установки, вчинки, сприяє підсиленню впевненості у собі, саморозкриттю, саморозвитку, психологічним змінам.

Ідея сучасної школи як безпечного місця впроваджується, передусім, через взаємодію педагога з дітьми за принципом «не нашкодь»; працівники закладу освіти мають власним прикладом показувати, як турбуватися про себе; завдяки конструктивним стратегіям педагогічної взаємодії сприяти підвищенню самооцінки дитини, її впевненості у власних здібностях і спроможностях, самоповазі та повазі до оточуючих; діти стають здатними підтримувати конструктивні взаємини з іншими. «Школа як безпечне місце має виконувати функцію прийняття, розуміння та підтримки» [3].

Отож, психічне здоров'я визначають однією з найбільших людських цінностей як з індивідуальної, так і з соціальної точки зору. Проблема здоров'я дорослих і дітей – стратегічна проблема сучасного українського суспільства, особливо в нинішніх умовах, її вирішення зумовлює якісні характеристики збереження і розвитку країни, його інтелектуальний та духовний капітал.

Психічне здоров'я важливе – і турбота про нього – справа кожного!

Список використаних джерел:

1. Миколайчук М. І. Екологічність психологічної допомоги як чинник культури психічного здоров'я індивіда. *Актуальні проблеми психології* : зб. наук. праць Інституту психології імені Г. С. Костюка НАПН України. Т. VII, Вип. 36. К., 2014. С.290–297.
2. Піковець Н. В. Психопрофілактика професійних деструкцій та розвиток психологічної ресурсності педагога: навчально-методичний посібник. Черкаси: комунальний навчальний заклад «Черкаський обласний інститут післядипломної освіти педагогічних працівників Черкаської обласної ради», 2024. 68 с.
3. Соціально-педагогічна та психологічна робота з дітьми у конфліктний та постконфліктний період : метод. рек. /Н. П. Бочкор, Є. В. Дубровська, О. В. Залеська та ін. Київ: МЖПЦ «Ла Страда-Україна», 2014. 84 с.

ПРИГОДІЙ А. В.,

*доцент кафедри професійної освіти та безпеки життєдіяльності,
Національний університет «Чернігівський колегіум» імені Т.Г. Шевченка,
кандидат педагогічних наук,
prigodii.alla@gmail.com*

ДОЛЯ А. М.,

*здобувач першого (бакалаврського) рівня вищої освіти
ННІ професійної освіти та технологій,
Національний університет «Чернігівський колегіум» імені Т.Г. Шевченка
artemmm997@gmail.com*

РОЛЬ НЕФОРМАЛЬНОЇ ОСВІТИ В СИСТЕМІ ПІДГОТОВКИ МАЙБУТНІХ ПЕДАГОГІВ ПРОФЕСІЙНОГО НАВЧАННЯ

Анотація. *Неформальна освіта є важливим чинником професійного становлення майбутнього педагога професійного навчання. Її участь у системі підготовки сприяє розвитку фахових компетентностей, самостійності, ініціативності та мотивації до безперервного навчання. Завдяки гнучким та варіативним формам, вона доповнює формальну освіту і дозволяє реалізовувати індивідуальні освітні траєкторії. Інтеграція неформального навчання у формальні освітні програми підвищує якість професійної підготовки педагогів і відповідає сучасним викликам освіти.*

Ключові слова: *неформальна освіта, професійна підготовка, майбутній педагог, компетентності, освітній простір.*

Сучасна система вищої педагогічної освіти перебуває в постійному розвитку й трансформації, що зумовлено глобалізаційними процесами, цифровізацією, змінами в структурі ринку праці та запитом суспільства на фахівців нової формації. У таких умовах ключовою вимогою до підготовки педагогів є формування гнучких, мобільних, креативних особистостей, здатних до постійного професійного самовдосконалення. Одним із засобів, що сприяє цьому процесу, є *неформальна освіта* – гнучка, індивідуалізована та варіативна складова освітнього середовища, яка доповнює традиційну формальну підготовку. Її роль у професійному становленні майбутнього педагога набуває все більшого значення, оскільки дозволяє не лише розширити зміст навчання, а й активізувати здобувачів освіти до самостійної пізнавальної діяльності.

Відповідно до Закону України «Про освіту», «неформальна освіта – це навчання за спеціальними програмами, яке не передбачає отримання державних освітніх кваліфікацій, але може завершуватися присвоєнням професійних чи часткових кваліфікацій» [3].

Є. Савельєв дає визначення неформальній освіті як гнучкій формі навчання, що може відбуватися поза межами освітніх закладів і не передбачає обов'язкової систематичності чи формального оцінювання. До неї належать індивідуальні заняття з тренерами, тренінги та короткострокові курси, орієнтовані на практичні цілі. Така освіта є доступною для людей будь-якого віку та фаху, часто використовує інноваційні методики й технології навчання [6].

Науковець О. Василенко зазначає, що неформальна освіта – це організоване навчання поза межами формальної системи, яке її доповнює та сприяє розвитку необхідних умінь і навичок для особистісного й професійного зростання. Така діяльність має чітку мету, часові межі, підтримку інфраструктури і відбувається на свідомому рівні [2].

В своєму дослідженні, О. Огієнко вказує, що однією з визначальних ознак неформальної освіти є відсутність педагога, в його традиційному понятті. Замість нього виступає лідер – особа, яка не стільки навчає, скільки створює умови для самостійного навчання, організовує взаємодію та підтримує обмін думками між учасниками. Визначений формат навчання орієнтований на партнерство, рівність і врахування досвіду кожного учасника [4].

Такий підхід допомагає активізувати внутрішню мотивацію, дозволяє здобувачам освіти брати відповідальність за власний освітній простір, розвивати вміння самостійно здобувати знання, критично мислити й працювати з інформацією. Це, у свою чергу, сприяє формуванню педагогічної майстерності та готовності до професійного розвитку в умовах сучасної освіти.

В умовах сьогодення, де знання швидко оновлюються, а вимоги до фахівців постійно зростають, неформальна освіта стає необхідною складовою професійного становлення майбутнього педагога.

Науковці О. Шелевер, І. Шевченко і А. Квятковська зазначають, що професійний розвиток майбутнього педагога охоплює адаптацію, набуття досвіду та постійне вдосконалення. Він базується на поєднанні формальної і неформальної освіти з урахуванням особистісно орієнтованого та компетентісного підходів. У межах неформального навчання значущими є тренінги, короткострокові курси та індивідуальні заняття з освітніми наставниками, результати яких можуть визнаватися як елемент професійної кваліфікації [8].

Завдяки поєднанню практики, досвіду та особистої зацікавленості, неформальна освіта виступає ефективним доповненням до формальної підготовки педагогів. Вона формує не лише професійні навички, а й позитивне ставлення до навчання.

Це зумовлено притаманними неформальній освіті характеристиками, такими як:

- добровільність участі;
- гнучкість форм і змісту;
- спрямованість на практичні результати;
- різноманіття освітніх ініціатив: від воркшопів до онлайн-платформ.

Для майбутніх педагогів професійного навчання важливими формами неформальної освіти є:

- участь у тренінгах, вебінарах, майстер-класах;
- освітні події, конференції, круглі столи;
- академічна мобільність, стажування;
- діяльність у студентських наукових гуртках;
- проєктна діяльність, хакатони, професійні конкурси;
- використання масових відкритих онлайн-курсів (МООС).

Н. Павлик, у своїх дослідженнях неформальної освіти, підкреслює важливість діалогу між учасниками як основного елемента ефективного навчання. Формати і методи навчання визначаються характеристиками неформальної освіти: добровільність, партиципативність, орієнтація на потреби учасників, інтерактивність, відсутність централізації та жорстких вимог до теоретичного матеріалу. Аналіз джерел свідчить, що організатори надають перевагу активним та інтерактивним формам і методам навчання, що стимулюють залученість та мотивацію учасників [5].

Такі форми сприяють розвитку як професійних, так і загальнокультурних та соціально-комунікативних компетентностей, які є важливою складовою педагогічної майстерності. Зокрема, участь у неформальних ініціативах сприяє формуванню навичок роботи в команді, публічного виступу, критичного мислення, тайм-менеджменту.

Серед відкритих платформ для неформальної освіти майбутніх педагогів, можна навести такі приклади:

- Insha-osvita.org – громадська організація, яка пропонує освітні курси для педагогів за програмою Theodor Heuss Kolleg (Німеччина).

- Prometheus.org.ua та EdEra.com – українські платформи з безкоштовними онлайн-курсами, що надають сертифікати. Курси містять лекції, додаткові матеріали, гнучку систему оцінювання та доступні у будь-який час.

- Coursera.org – іноземна освітня платформа з курсами від провідних університетів світу. Доступні безкоштовні й платні курси, багато з них мають українські субтитри. Під час війни відкрито безкоштовний доступ для українців.

- Pifa.com.ua – український портал підвищення кваліфікації освітян з понад 50 напрямками курсів. Більшість курсів є платними.

- Learnlifelong.net – платформа неформальної освіти, реалізується за підтримки DVV International та Української асоціації освіти дорослих. Охоплює широкий спектр тем для педагогів та дорослих слухачів.

- Osvita.diia.gov.ua – національна цифрова платформа Міністерства цифрової трансформації України для підвищення цифрової грамотності.

- Udemy.com – міжнародна платформа для розвитку м'яких навичок (soft skills) з курсами у сферах: освіта, бізнес, технології, мистецтво, мови, здоров'я тощо [1].

Педагоги Скорик Т. В., Вергунова В. С. зазначають, що неформальна освіта в сучасному освітньому просторі України є важливим інструментом формування індивідуальної освітньої траєкторії майбутніх педагогів. Вона доповнює формальну підготовку, сприяючи розвитку ключових професійних і соціальних компетентностей, зокрема емоційної стійкості, вміння працювати в команді, здатності до прийняття нестандартних рішень. Завдяки варіативності форм, практичній спрямованості та гнучкості змісту, неформальна освіта підвищує конкурентоспроможність майбутніх педагогів, забезпечуючи їхню готовність до професійного зростання і навчання впродовж життя [7].

Аналіз підходів до організації неформального навчання дозволяє виділити два основні напрями: із залученням особи, яка сприяє самостійному здобуттю знань, та самостійне навчання без зовнішнього втручання. Найбільш ефективним є перший напрям, оскільки він поєднує елементи формальної та неформальної освіти, забезпечуючи безперервність навчання. У цій

моделі викладач або лідер не лише підтримує пізнавальну активність, а й формує у здобувачів здатність до самонавчання, що є ключовим елементом для якісної професійної підготовки майбутніх педагогів.

Таким чином, неформальна освіта – ефективне доповнення до формальної підготовки, яке посилює фаховість, компетентність, професійність, мотивацію до навчання впродовж життя та здатність до саморозвитку. Її інтеграція в систему професійної підготовки майбутніх педагогів професійного навчання сприяє розвитку не лише фахових знань, а й сучасних м'яких навичок. В умовах трансформації освіти важливо не лише визнавати цінність неформального навчання, а й активно впроваджувати його інструменти в освітній процес ЗВО.

Список використаних джерел

1. Богданов С. С. Неформальна освіта як феномен сучасності. *Інноваційна педагогіка* : науковий журнал. Одеса, 2023. Вип. 66. С. 99–101.
2. Василенко О. В. Розвиток системи неформальної освіти дорослих в умовах соціально-економічної кризи. *Актуальні проблеми професійної орієнтації та професійного навчання в умовах соціально-економічної нестабільності*. 2014. Т. 2. Вип. 2. С. 138–146.
3. Закон України «Про освіту». Документ 2145-VIII, чинний, поточна редакція – Редакція від 06.10.2024, підстава - 3792-IX. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/2145-19#Text> (дата звернення: 12.04.2025).
4. Огієнко О. Шведський досвід організації та функціонування навчальних гуртків для дорослих. *Освіта дорослих: теорія, досвід, перспективи*. 2010. Вип. 2. С. 182–192.
5. Павлик Н. П. Роль неформальної освіти у процесі професійної підготовки майбутніх соціальних педагогів. *Нові технології навчання* : наук.-метод. зб. Інститут інноваційних технологій змісту освіти МОН України. К., 2015. Вип. 86. Частина 2. С. 70–77.
6. Савельєв Є. В. Неформальна освіта як інструмент розвитку додаткових можливостей молоді. *Вчені записки Університету «КРОК»*. 2021. № 1 (61). С. 228-232.
7. Скорик Т. В., Вергунова В. С. Неформальна освіта як чинник професійного розвитку майбутніх учителів. *Синергія формальної, неформальної та дуальної освіти майбутніх фахівців дошкільної та початкової освіти* : матеріали Всеукр. наук.-практ. конф. Чернігів, 2021. С. 86-89.
8. Шелевер О. В., Шевченко І. А., Квятковська А. О. Роль неформальної освіти в умовах воєнного стану в Україні. *Інноваційна педагогіка*. 2023. Т. 2. Вип. 61. С. 202-206.

РЕШІТНИК Ю. В.^{1,2}, ІЛЬНИЦЬКА К. С.^{1,3},

¹доцент кафедри фізики та інтегративних технологій навчання природничих наук

¹Уманський державний педагогічний університет імені Павла Тичини,

²кандидат фізико-математичних наук, ³кандидат педагогічних наук

²dikhtiarenko_iu@udpu.edu.ua, ³e-ilnitskaja@udpu.edu.ua

РЕАЛІЗАЦІЯ ЦІЛЕЙ СТАЛОГО РОЗВИТКУ НА ЗАНЯТТЯХ З ФІЗИКИ

Анотація. У даній роботі розглянуто можливості інтеграції ідей сталого розвитку під час викладання загальної фізики у закладах вищої освіти. Підкреслено, що фізика як фундаментальна природнича наука сприяє формуванню екологічної свідомості, розвитку критичного мислення та відповідального ставлення до природного середовища. Наголошено на доцільності вивчення фізичних явищ у контексті актуальних глобальних викликів, зокрема енергетичної безпеки, зміни клімату й раціонального використання ресурсів. Приведено приклад заняття, орієнтованого на формування ключових компетентностей, що відповідають цілям сталого розвитку.

Ключові слова: сталий розвиток, цілі сталого розвитку, загальна фізика, критичне мислення, екологічна свідомість, розвиток компетентностей.

У сучасному світі освіта все частіше розглядається не лише як процес засвоєння знань, але як стратегічний інструмент для досягнення Цілей сталого розвитку. Згідно з позицією ЮНЕСКО, «глобальні проблеми – зокрема зміна клімату – вимагають термінової трансформації способу нашого життя, мислення і дій, що потребує нових навичок, цінностей і установок, здатних

забезпечити сталий розвиток суспільства» [1].

У цьому контексті важливо переглянути підходи до викладання навчальних дисциплін. Фізика як фундаментальна природнича наука формує базу для глибокого розуміння процесів, що лежать в основі взаємодії суспільства з довкіллям. Інтеграція ідей сталого розвитку в курс загальної фізики дозволяє розглядати звичні теми крізь призму глобальних викликів – енергетичної безпеки, кліматичних змін, збереження ресурсів, переходу на відновлювані джерела енергії та розвитку енергоефективних технологій.

Особливе значення мають заняття, які можна адаптувати до задач сталого розвитку. Наприклад, дослідження теплопередачі через різні матеріали може бути застосоване до оцінки теплоізоляційних властивостей екологічних будівельних матеріалів. Наведемо короткий зміст даного заняття.

Тема заняття: «Теплопровідність матеріалів та її значення для енергоефективного та сталого будівництва»

Мета заняття: ознайомити студентів з основними фізичними поняттями теплопровідності; показати практичне значення властивостей матеріалів у контексті енергозбереження; розвивати критичне мислення щодо вибору матеріалів у сталому будівництві; сформувати розуміння ролі фізики в досягненні цілей сталого розвитку (ЦСР 7, 11, 12, 13).

Очікувані результати: після заняття студенти зможуть: пояснити механізм теплопровідності на молекулярному рівні; порівнювати теплопровідність різних матеріалів; робити висновки щодо доцільності використання певних матеріалів у будівництві; пов'язати фізичні знання з глобальними екологічними викликами.

Структура заняття:

1. Актуалізація опорних знань та вмінь(10 хв):

Що таке теплообмін (теплопередача)?

Пригадайте приклади теплопередачі в повсякденному житті.

Чому утеплення будинків стало такою важливою темою сьогодні?

2. Вивчення нового матеріалу (20 хв):

Механізм теплопровідності в твердих тілах: Пояснюється, що теплопровідність – це один із трьох видів теплообміну, який відбувається через прямий контакт тіл або частин одного тіла. На мікроскопічному рівні тепла енергія передається внаслідок коливання атомів та молекул, що передають свою енергію сусіднім частинкам.

Для **металів:** основну роль відіграють вільні електрони, які переносять енергію дуже швидко. Саме тому метали – хороші теплопровідники.

Для **діелектриків** (наприклад, дерево, пінопласт, скло): передача тепла відбувається за рахунок коливань ґраток, і цей процес менш ефективний, тому такі матеріали мають низьку теплопровідність і використовуються як теплоізолятори.

Формула теплового потоку:

$$Q = \lambda \cdot S \cdot (\Delta T / d) \cdot t$$

Де Q – кількість теплоти, що передається за час t ,

λ – коефіцієнт теплопровідності матеріалу ($\text{Вт}/(\text{м} \cdot \text{К})$),

S – площа поверхні теплопередачі (м^2),

ΔT – різниця температур (К або $^{\circ}\text{C}$),

d – товщина шару матеріалу (м),

t – час (с).

Розглядається приклад: якщо зовні -10°C , а всередині $+20^{\circ}\text{C}$, то за інших однакових умов тепловтрати через скло будуть значно вищими, ніж через пінопласт чи ековату.

Властивості матеріалів: Коротко розглядаються значення коефіцієнта теплопровідності для різних матеріалів:

Метал (алюміній, сталь) – дуже висока теплопровідність ($200\text{--}400 \text{ Вт}/(\text{м} \cdot \text{К})$),

Скло – приблизно $0,8\text{--}1 \text{ Вт}/(\text{м} \cdot \text{К})$,

Цегла – $0,6\text{--}1 \text{ Вт}/(\text{м} \cdot \text{К})$,

Бетон – $0,5\text{--}1,5 \text{ Вт}/(\text{м} \cdot \text{К})$ залежно від типу,

Дерево – $0,1\text{--}0,2 \text{ Вт}/(\text{м} \cdot \text{К})$,

Пінопласт – $0,03\text{--}0,05 \text{ Вт}/(\text{м} \cdot \text{К})$,

Ековата, целюлоза – 0,04–0,06 Вт/(м·К),

Біомаса (солом'яні блоки, торф тощо) – низька теплопровідність, подібна до ековати.

Підкреслюється, що правильний вибір матеріалів із низькою теплопровідністю сприяє зменшенню втрат тепла, зниженню енергоспоживання та скороченню викидів парникових газів. Це напряму пов'язано з ЦСР 7 (чиста енергія), 11 (сталий розвиток міст), 12 (відповідальне споживання) та 13 (боротьба зі змінами клімату).

3. Дослідницький блок (25 хв):

Виміряти ефективність теплоізоляції різних матеріалів (експеримент з однаковими контейнерами, заповненими гарячою водою, обгорнутими різними матеріалами).

Побудувати графік охолодження.

Зробити висновки щодо їх теплопровідності.

4. Інтеграція з ЦСР (15 хв):

Обговорення:

Як вибір матеріалу впливає на енергоспоживання будівель?

Чому енергоефективність допомагає боротися зі зміною клімату?

Які матеріали є найбільш сталими з точки зору екології та вторинної переробки?

5. Завершення та рефлексія (10 хв):

Студенти заповнюють таблицю «Що дізнався – Що здивувало – Як використаю»

Обговорення можливостей використання фізики для сталого розвитку у професійній діяльності.

Матеріально-технічне забезпечення:

Термометри, ємності з водою, теплоізоляційні матеріали

Таймери, калькулятори

Робочі аркуші для занотування даних

Домашнє завдання (на вибір):

Підготувати міні-презентацію про один з енергоефективних матеріалів.

Розробити макет «зеленого» будинку з поясненням фізичних принципів, які дозволяють зменшити втрати тепла.

Такі завдання формують у студентів розуміння практичного значення фізичних знань у вирішенні реальних екологічних проблем.

Також важливим є розвиток міждисциплінарного підходу. Поєднання фізичних знань з прикладами з екології, економіки, соціології та інших галузей науки дозволяє створити цілісне бачення складних глобальних проблем. Такий підхід не лише збагачує освітній процес, а й сприяє розвитку системного та критичного мислення, формує в студентів екологічну свідомість, здатність бачити наслідки технічних рішень у ширшому соціальному й природному контексті. У результаті студенти не просто засвоюють наукові факти, а й набувають навичок відповідального прийняття рішень, готовності інтегрувати принципи сталого розвитку у свою майбутню професійну діяльність та повсякденне життя.

Таким чином, загальна фізика є однією з базових дисциплін для формування ключових компетентностей сталого розвитку у студентів природничих спеціальностей, поєднуючи глибокі знання законів природи з розумінням сучасних глобальних викликів.

Список використаних джерел

1. UNESCO. Education for Sustainable Development Goals: Learning Objectives. Paris: UNESCO, 2017. 62 p. <https://unesdoc.unesco.org/ark:/48223/pf0000247444>
2. Ляшенко О. І., Товканець Г. О. Формування природничо-наукової компетентності учнів в умовах освіти для сталого розвитку. *Фізика та астрономія в рідній школі*. 2018. № 2. С. 3–7.
3. ООН. Цілі сталого розвитку: Офіційний сайт [Електронний ресурс]. Режим доступу: <https://sdgs.un.org/goals> (дата звернення: 16.04.2025).
4. Савченко О. Я., Лук'яненко Л. М. Фізика і сталий розвиток: методичні аспекти викладання. *Проблеми сучасного підручника*. 2020. № 25. С. 146–153.

ЗАСТОСУВАННЯ ЕФЕКТИВНИХ ТЕХНОЛОГІЙ ДЛЯ ФОРМУВАННЯ У ЗДОБУВАЧІВ ОСВІТИ КРИТИЧНОГО МИСЛЕННЯ НА ЗАНЯТТЯХ ІСТОРІЇ

Анотація. *Актуальність розвитку критичного мислення особистості зумовлена інтенсивними соціальними змінами, за яких виникає необхідність у її пристосуванні до нових політичних, економічних та інших умов, у розв'язанні нею проблем, значну частину яких неможливо передбачити. Здатність людини критично мислити забезпечує систематичне вдосконалення процесу і результатів розумової діяльності на основі критичного аналізу, розуміння та оцінки.*

Ключові слова: *критичне мислення, соціальні зміни, критичний аналіз, об'єктивна істина, компетентнісний підхід.*

Діти — це майбутнє нашої країни. Від них залежить, якою буде Україна в майбутньому. Чи зможемо ми, викладачі історії, закласти основи для формування покоління, яке буде розбудовувати Україну після перемоги?

З огляду на це в сучасному закладі освіти, особливо перед викладачами історії, першочерговим має стати завдання не накопичення студентами інформації, а розвитку критичного мислення, вміння аналізувати ситуацію, планувати свої дії на кілька кроків уперед, адекватно оцінювати результати, самостійно добувати і переробляти інформацію, перетворюючи знання в інструмент пізнання інших видів діяльності, вміння конструктивно взаємодіяти з іншими.

Людина, яка критично мислить, нічого не сприймає на віру. Отже, вона має здібність і устремління оцінювати різні твердження та робити об'єктивні судження на основі добре обґрунтованих доказів. Мета критичного мислення полягає у встановленні об'єктивної істини.

Залучення прийомів критичного мислення до навчального процесу розпочинається з найпростіших прийомів, як-от «Відкритий мікрофон», «Мозковий штурм». Саме вони дають можливість викладачу активізувати діяльність здобувачів освіти на занятті налагодити змістовний діалог і перевірити рівень засвоєння матеріалу попередніх занять. «Мозковий штурм» можна проводити як з усією групою, так і в парах. Цей прийом у загальному колі можна використовувати тоді, коли розглядається проблемне питання і за його допомогою можна знайти відповідь на задану проблему.

Для розвитку критичного мислення викладач також може застосовувати Google Forms. Саме створення у Google Forms різнопланових тестових завдань дасть можливість педагогу перевірити рівень засвоєння знань, а здобувачеві освіти — проаналізувати запитання, критично його осмислити й дати правильну відповідь.

Жодне з занять історії не може проходити без роботи з документами. Для цього виду діяльності дуже доречним і цікавим є прийом «Інтерв'ю».

В арсеналі сучасної педагогічної науки існує чимало технологій по формуванню критичного мислення. Серед них компетентнісний підхід визначено як «місток, який поєднує навчання з реальним світом і тими потребами, які ставить перед людиною життя», а компетентність трактується як «поєднання знань, умінь, навичок, способів критичного мислення, поглядів, цінностей, особистих якостей, що визначає здатність особи успішно провадити діяльність у нових непередбачуваних умовах».

Відомо, що студентам швидко набридає виконувати одне й те саме, їхня робота стає малоефективною, сповільнюється процес розвитку. Щоб матеріал сприяв розвитку в студента вміння самостійно осягати явища навколишнього життя, продуктивно мислити, можна застосовувати проблемне навчання. Суть його в тому, що перед студентами ставиться проблема (навчальна задача). В результаті спільних зусиль окреслюються способи її вирішення, визначається план дій, який студенти реалізують самостійно за мінімальної допомоги викладача. При цьому актуалізується весь запас наявних у них знань і вмінь і з нього вибираються ті, що мають стосунок до предмета вивчення. Проблемне навчання забезпечує більш міцне засвоєння

знань; розвиває критичне мислення; сприяє тому, щоб зробити навчальну діяльність для студентів більш привабливою, заснованою на постійних труднощах; орієнтує на комплексне використання знань.

Проектна діяльність ефективно використовується, не замінюючи традиційну систему, а органічно доповнюючи, розширюючи її. Від студента вимагається вміння координувати свої зусилля із зусиллями інших. Щоб досягти успіху, учневі доводиться добувати необхідні знання і з їх допомогою виконувати конкретну роботу. Ідеальним вважається той проєкт, для виконання якого необхідні різні знання, що дають змогу вирішити цілий комплекс проблем. Проєктування ставить студента в активну позицію діяльного суб'єкта, оскільки він сам генерує ідеї, ініціює діяльність, реалізує свої творчі задуми. Включення студентів у проєктну діяльність вчить їх розмірковувати, прогнозувати, передбачати, формує адекватну самооцінку, і головне — відбувається інтенсивний розвиток особистості.

Найголовніше завдання кожного викладача в будь-якій ситуації — створити в групі атмосферу творчості. Розвивати творчість означає виховувати у студентів інтерес до знань, самостійність у навчанні. Студент добре вчиться тільки тоді, коли переживає успіх, хоча б невеликий. Хочеться, щоб кожен студент розвивався всебічно, і якщо в ньому «дрімає» якийсь талант, то треба, щоб він розкрився на користь його та інших.

Отже, формування критичного мислення у студентів здійснюємо за допомогою впровадження в навчальновиховний процес інноваційних креативних технологій; проблемних, дослідницьких, евристичних, пошукових, ігрових, наочних методів навчання; застосування системи творчих вправ і завдань з урахуванням індивідуальних особливостей і рівня творчих здібностей студентів; створення в групі атмосфери творчості і ситуації успіху, адже саме на заняттях історії закладається основа для формування особистості майбутнього громадянина України.

Список використаних джерел

1. Возна І. В. Розвиток критичного мислення учнів на уроках історії. URL: <https://naurok.com.ua/rozvitok-kritichnogo-mislennya-uchniv-na-urokah-istori-286925.html>.
2. Маринченко Г. М., Моцак С. І. Формування критичного мислення студентів під час дистанційного навчання. URL: <https://ojs.ukrlogos.in.ua/index.php/grail-of-science/article/view/12312>.
3. Нова українська школа: основи Стандарту освіти / за заг. ред. Мирослави Товкало. Львів, 2016. 64 с.

СІТКАР В. І.,

*Доцент кафедри психології розвитку та консультування
Тернопільського національного педагогічного
університету імені Володимира Гнатюка,*

кандидат психологічних наук,

sitkarv@gmail.com

СІТКАР Н. С.,

вчителька початкових класів

ТЗОШ І-ІІІ ступенів №13 ім. Андрія Юркевича

sitkarv@gmail.com

СІТКАР Т. В.,

Доцент кафедри комп'ютерних технологій

ТНПУ імені Володимира Гнатюка,

кандидат педагогічних наук,

sitkarv@gmail.com

ЗМІНИ В УКРАЇНСЬКІЙ ОСВІТІ, ЩО ДЕТЕРМІНУЮТЬ ЇЇ УСПІШНІСТЬ ТА ТРАНСФОРМАЦІЇ В УМОВАХ СЬОГОДЕННЯ

Анотація. У статті висвітлено особливості освітньої галузі знань в Україні. Наголошено, що сьогодні українська освіта ще не стабілізувалась, бо втрати спричинені пандемією та воєнним станом — це не просто пропущені уроки чи недоотримані знання, але й втрата мотивації, психологічний тиск, труднощі із соціалізацією та недоотримання ключових

навичок, необхідних для успішного дорослого життя. Сьогодні, на думку експертів, щоб детермінувати успішність в середній та вищій освіті, бюрократичне навантаження, що відволікає педагогів від суті професії – навчати дітей – має піти.

Ключові слова: Україна, освіта, детермінація, трансформація, вчителі, реформи, мотивація.

Війна в Україні призвела до дестабілізації в багатьох аспектах суспільного життя. Однією з найбільш уразливих галузей стала освіта, яка не встигла стабілізуватися після випробування глобальною пандемією. Навчальні заклади, змушені адаптуватися до обмежень та загроз, стикнулися із завданням гарантувати безпеку, надійність та доступність освіти в найскладніших умовах. Тому, вплив війни на освіту в Україні – це питання, яке потребує аналізу та обговорення, адже від нього залежить культурне майбутнє, як країни загалом, так і наступних поколінь [2].

Про освітні втрати, спричинені онлайн-навчанням, заговорили ще під час пандемії. Початок поширення захворювання зафіксовано 3 березня 2020 року, коли підтвердився перший випадок хвороби в Чернівецькій області у людини, яка приїхала з Італії через Румунію до Чернівецької обл. [1], а вже з 2022 року ситуація погіршилася ще більше.

У зв'язку з вищенаведеними фактами, виконавча директорка ГС «Ре:Освіта» **Олена Заплотинська** зазначає: *«Результати дослідження Державної служби якості освіти показали, що більшість учнів не можуть впоратись із завданнями, які мають бути обов'язковими для засвоєння з математики та української мови. Така ситуація створює проблему накопичення освітніх втрат, ускладнює перехід учнів на новий рівень навчання та негативно впливає на формування базових навичок. У майбутньому це позначиться на підготовці фахівців у ключових сферах – інженерії, медицині, хімії тощо. Разом із цим спостерігається **втрата мотивації до навчання як у школярів, так і у вчителів**»* [5].

Аналіз наукових джерел та соціальних мереж з проблем сучасної освіти дають підставу говорити, що сьогодні українська освіта стикається з низкою проблем, включаючи організацію офлайн навчання, долю вчителів, низьку оплату праці, мовне питання, та академічну недоброчесність у вищій освіті. Другим аспектом є те, що Міністерство освіти і науки (МОН) планує скорочення онлайн-учнів, запровадження кадрового резерву для вчителів, підвищення зарплат, а також оптимізацію мережі університетів і боротьбу з академічною недоброчесністю [4].

Спираючись на результати досліджень ГС «Освіторія» та дослідницької агенції FAMA заслуговують на увагу результати в яких зазначено, що нестача вчителів – загальноосвітний тренд, який в Україні посилюється впливом повномасштабної війни (табл.1). Згідно з результатами, **вчителів дедалі меншає і в містах, і в селах**. Із початком повномасштабного вторгнення учительський склад скоротився на 12%, тобто майже 40 тисяч учителів. Існує значний розрив між учителями гуманітарних і технічних напрямків – останніх менше у півтора рази [3].

Окрім того, вчителі стають старшими. Середній вік українських педагогів становить 45 років, а понад 30% учительського складу – педагоги передпенсійного та пенсійного віку. З професії вимиваються молоді вчителі до 30 років – з 2018 по 2023 роки їх кількість зменшилась більш ніж в 1,6 разів [3].

Таблиця 1

Плани вчителів та студентів на роботу вчителем [3].

	Наступні два роки (%)	До 2030 року (%)
Вчителі	79	58
Студенти педагогічних спеціальностей	54	56

Понад 40% вчителів налаштовані піти з професії до 2030 року. І тільки трохи більше половини студентів педагогічних спеціальностей планують працювати вчителем у школі найближчими роками. Математичне моделювання показало: **до 2030 року прогнозований брак учителів ймовірно складатиме 108 тисяч педагогів**, але ця цифра може бути значно більшою [3].

Крім вищезазначеного, проведене дослідження містить аналіз педагогічної спільноти, потреб у навчанні, ставленні до реформи НУШ, та прогнози щодо браку кадрів, а також мотивації. Отримані дані, щодо мотивації та демотивації представлено в табл. 2.

Таблиця 2

Мотиватори та демотиватори [3].

На думку вчителів		На думку студентів	
Скорочення бюрократичного навантаження	94%	Зростання заробітної плати вчителя до комфортного рівня	98%
Зростання заробітної плати до комфортного рівня	91%	Підвищення поваги до роботи вчителя в суспільстві	96%
Створення сприятливих умов для професійного розвитку	90%	Підвищення поваги учнів до вчителя	96%
Дружній робочий колектив	87%	Розширення кар'єрних перспектив професії учителя	96%
Наявність сучасного ремонту та матеріального забезпечення шкільного приміщення	84%	Дружній робочий колектив	95%

Аналіз наведеного фактологічного матеріалу виявив, що вчителі переважно вдоволені стосунками із учнями, колегами та батьками, а головними демотиваторами називають бюрократію, низьку заробітну плату та велике навантаження. До того ж, експерти зазначають, що крім гідної зарплати, вчителів варто звільнити від навантаження, яке відволікає від основної суті професії – навчати дітей. Понад 94% вчителів зазначили, що це їх значно мотивує. Окрім того, необхідне реформування педагогічної освіти, стан якої є наразі одним із ключових викликів професії.

Щодо вирішення зазначеної проблеми, заслуговує на увагу думка представниці ГС «Освіторія» експертки З. Литвин: *«По перше, бюрократичне навантаження, яке відволікає від суті професії – навчати дітей – має піти. Це не потребує додаткових вливань коштів, але значно розвантажить вчителя! Звичайно, мають бути достойні зарплати. Але молодь відлякує не тільки низька платня – а низький престиж та неготовність до реальної роботи в школі. Шоку введення в професію, який молоді педагоги відчувають у перший рік, могла б запобігти адекватна підготовка із акцентом на практику, як це працює в таких освітніх супер державах як Фінляндія. Від себе відзначимо ще Естонію, бо рейтингові результати PISA-2018 та PISA-2022 підтверджують їх високу освітню якість (додано нами). Педагогічна освіта має йти в ногу з освітніми реформами. Кадровий потенціал у нас є, головна задача – не втратити його!»* – підсумовує З. Литвин [3].

Отже, що потребує сьогодні вирішення в середній та вищій освіті. Зокрема **щодо середньої освіти** – це, на думку освітньої омбудсменки Н. Лещик [4], не розв'язано такі питання: 1) **Потребує врегулювання «Школа офлайн».** Зокрема, МОН України у 2024 р. анонсувало прагнення скоротити кількість учнів, які навчаються онлайн, – з 600 тисяч до 300 тисяч. Ця ініціатива супроводжується побудовою укриттів, підземних шкіл, закупівлею автобусів, додаткових гаджетів. Проте, є моменти, які треба владнати.

Ключовий момент «Школи офлайн» – це те, що: **а) батьки-переселенці мають *перевести дітей до шкіл за місцем фактичного проживання.*** Але батьки мають право самостійно обирати заклад і формат навчання дитини, а добровільно-примусова вимога про переведення до шкіл за місцем перебування на очне навчання – не зовсім законна. А якщо потрібно впровадити подібні зміни, то лише – вносити відповідні зміни в закон, а не обмежитись наказом Міністерства освіти і науки.

б). Інше питання – організація навчання дітей, які залишаються за кордоном, але зрештою хочуть і планують повернутися в Україну. «Школа офлайн» передбачає з 1 вересня 2025 року лише українознавчий компонент – українську мову, літературу, історію України тощо. Повний цикл предметів за українською програмою не буде доступний, що викликає обурення у батьків. І це може призвести до втрати зв'язку з Україною.

в). Третя проблема впровадження політики «Школа офлайн» – невизначеність долі

вчителів, зокрема з прифронтових територій, які можуть втратити роботу під час зміни мережі шкіл (адже дітей, які навчатимуться в Україні очно, у будь-якому випадку вже буде менше, ніж до повномасштабного вторгнення) [4].

2). Перевантаження вчителів. Окрім уроків, у вчителів є ще така діяльність, як **підготовка до конкурсів та олімпіад учнів**. Розпорядження, які «спускають» з високих кабінетів директорам шкіл, а ті – вчителям, часто не враховують навантаження педагога.

3). Низькі зарплати учителів. Самі педагоги також заявляють, що перевантажені. Але рівень заробітної плати залишається невисоким. Навіть додаткова тисяча доплати ситуацію не змінила.

Низька оплата праці підриває престижність професії, **знижує мотивацію і бажання як досвідчених, так і молодих педагогів**, які лише проходять університетські практики, **залишатися у школах**. Це змушує освітян шукати додаткову роботу чи репетиторство.

4). Мовне питання. Це і досі болюча тема на четвертому році повномасштабної війни. Російська мова у школах ще лунає, хоч, переважно, і на перервах [4].

Стосовно вищої освіти зауважимо, що вона теж зазнає трансформації. МОН України оптимізовує мережу університетів по країні – їх має залишитися не більше 100; запровадило державні гранти для студентів; запустили експериментальний проєкт про наглядові ради в деяких університетах тощо. Однак, у секторі вищої освіти також є своя «вічна» проблема, яка досі залишається невирішеною – **академічна недобросовісність** [4].

Проте, досі не визначено, як особи, які були позбавлені або добровільно відмовилися від звання, мають компенсувати держбюджету витрати на багаторічні доплати за науковий ступінь. Тут є питання і культури суспільства – розголос, плагіатори мають нести репутаційні та економічні втрати й до них не мають толерувати та давати шанс на «перевиховання» [4].

Крім зазначених вище освітніх проблем на часі вже нова реформа, яку розпочало МОН України. Ця **реформа** націлена на **скорочення кількості академічних ліцеїв** – із восьми тисяч мають залишитися усього дві тисячі. Відомство вирішило залишити лише ті, що мають якісне обладнання та кваліфікованих педагогів [6].

Мережа академічних ліцеїв має оновитися до 1 вересня 2025 року. Раніше громади мали інший дедлайн – 1 вересня 2024 і статус академічного ліцею отримало приблизно вісім тисяч закладів середньої освіти, однак не усі з них відповідають нормам.

Отже, до 1 вересня 2024 р в Україні мала сформуватися мережа закладів освіти – громади мали визначити, які школи навчатимуть лише початкові класи, які будуть гімназіями для 5-9 класів, а які ліцеями для 10-12 класів. Ще був варіант стати ліцеєм і лишити у своїй структурі початкову та середню ланки. Така лазівка з'явилася у 2021 році, коли до закону про формування мережі ліцеїв були внесені зміни, які давали змогу створювати ліцей, у якому будуть учні з 1 до 12 класу, а в 10-12 класах дозволялося мати не менше двох класів на паралелі із трьома профілями навчання. Чимало закладів обрали цей варіант, хоча першоідея реформи НУШ передбачала, що старша школа має бути відокремленою.

Аналіз оприлюдненого і такого, що набув нині суперечливого обговорення, проєкт наказу МОН України «Концептуальні засади реформування профільної середньої освіти (академічні ліцеї)» виявив, що з 1 вересня 2025 року академічний ліцей – це заклад, що:

- відокремлений від початкової та базової школи;
- має на кожній паралелі не менше ніж чотири класи (100 учнів);
- пропонує на вибір щонайменше три профілі в межах одного, двох або трьох кластерів (мовно-літературного, соціально-гуманітарного чи STEAM) [7].

Тож нинішній навчальний рік – це можливість для шкіл, черговий раз проаналізувати, чи готові вони ставати ліцеями, наскільки відповідають новим вимогам. І потихеньку готувати комунікаційну кампанію, зокрема:

- 1) про те, що зі школи зникає початкова та базова ланки, а лишається тільки старша;
- 2) або про те, що статус ліцею більше не актуальний, заклад стає початковою школою чи гімназією, бо не зможе набрати 300 учнів [7].

Обидва варіанти означають чергові зміни, можливі суперечки, конфлікти та непорозуміння між батьками, вчителями й засновниками.

Це далеко не усі проблеми освіти, але зазначені вище вимагають нагальних дієвих рішень.

Висновки. Зруйновані школи, евакуація, вимушена зміна формату навчання, постійна небезпека – війна не лише ускладнила доступ дітей до освіти, а й призвела до серйозних освітніх втрат. Ці втрати – це не просто пропущені уроки чи недоотримані знання, але й **втрата мотивації, психологічний тиск, труднощі із соціалізацією та недоотримання ключових навичок, необхідних для успішного дорослого життя** [5].

«Вберегти нашу освіту від занепаду можна лише одним шляхом – через створення умов для вчителів, бо без них жодна освітня реформа чи стратегія не спрацює» [3]. Такою є думка чималої кількості експертів та фахівців галузі «Освіта».

Список використаних джерел

1. Коронавірусна хвороба 2019 в Україні. URL: <https://uk.wikipedia.org/wiki/> (дата звернення 22.03.2025).
2. Освіта в умовах війни: виклики та перспективи для України. URL: <https://iaa.org.ua/articles/education-in-times-of-war-challenges-and-prospects-for-ukraine/> (дата звернення 21.03.2025).
3. Понад 40% вчителів налаштовані піти з професії до 2030 року: Освіторія презентувала масштабне дослідження. URL: <https://rubryka.com/2024/11/13/ponad-40-vchyteliv-nalashtovani-pity-z-profesiyi-do-2030-roku-osvitoriya-prezentovala-masshtabne-doslidzhennya/> (дата звернення 20.03.2025).
4. Пора закривати хвости: головні проблеми української освіти, які тягнуться з минулого року. URL: https://24tv.ua/education/problem-i-osviti-2024-roku-ukrayini-golovni-vikliki-shkolah-zvo_n2729089 (дата звернення 25.03.2025).
5. Що робити з освітою в Україні: освітні ГО про проблеми і рішення під час війни. URL: <https://rubryka.com/article/shho-robyty-z-osvityu-v-ukrayini/> (дата звернення: 20.03.2025).
6. Якими будуть академічні ліцеї в Україні з 1 вересня 2025 року: з восьми тисяч залишаться всього дві. URL: <https://shkola.obozrevatel.com/ukr/news/yakimi-budut-akademichni-litse-i-v-ukraini-z-1-veresnya-2025-roku-z-vosmi-tisyach-zalishatsya-vsogo-dvi.htm> (дата звернення 29.03.2025).
7. Як із восьми тисяч ліцеїв залишити лише дві? URL: <https://nus.org.ua/2024/10/29/yak-iz-vosmy-tisyach-litseiv-zalishyti-lyshe-dvi/#:~:text=> (дата звернення: 28.03.2025).

СЛОБОДЕНЮК О.О.

старший викладач

КЗВО «Дніпровська академія неперервної освіти» ДОР»

yutyna2021@gmail.com

НЕПЕРЕРВНА ОСВІТА ЯК СТРАТЕГІЯ ПОДОЛАННЯ ПРОФЕСІЙНИХ ТРУДНОЩІВ І СПРІЯННЯ УСПІШНІЙ АДАПТАЦІЇ ПЕДАГОГА

Анотація. У статті розглядаються теоретичні та практичні аспекти неперервної освіти як ключового інструменту професійного розвитку педагога в умовах трансформацій сучасної освіти. Проаналізовано роль безперервного навчання в адаптації вчителя до змінних вимог освітнього процесу, впровадження інклюзії, цифровізації, а також у подоланні професійних труднощів, стресу та вигорання. Обґрунтовано необхідність доступної, системної та інтегрованої неперервної освіти як умови для якісної педагогічної практики та забезпечення сталого розвитку освіти загалом..

Ключові слова: неперервна освіта, професійний розвиток педагога, педагогічна мобільність, компетентності вчителя, освітні трансформації.

У сучасних умовах освіта та її учасники стикаються з численними викликами, що виникають через постійні зміни в освітніх стандартах, технологіях, методах навчання та вимогах до професіоналів. Сучасному закладу освіти потрібен творчий, компетентний, конкурентоспроможний педагог, який готовий успішно позиціонувати себе на ринку праці і в професійній діяльності, здатен адаптуватися до динамічних вимог і запитів, вмiє вирішувати нестандартні завдання в непередбачуваних ситуаціях, відзначається прагненням до особистісно-

професійного зростання та саморозвитку [2]. Педагоги, в свою чергу, потребують постійного розвитку та вдосконалення своїх знань і навичок для ефективної роботи в умовах швидко змінюваного освітнього середовища. Одним із основних інструментів, що дозволяє подолати ці труднощі, є неперервна освіта, яка є невід'ємною частиною професійної діяльності педагога.

Неперервна освіта визначається як процес навчання, що триває протягом усього життя, зокрема, це освіта, яка починається після формальної освіти й продовжується впродовж професійної кар'єри. Вона включає в себе різні етапи та форми навчання, які дозволяють професіоналу адаптуватися до змінних умов, підвищувати рівень своїх компетентностей і ефективно виконувати професійні обов'язки.

Ідея неперервної освіти — це стратегія розвитку мислення та діяльності, у якій особистісний розвиток людини й удосконалення виробничих систем розглядаються лише як окремі складові. Вона передбачає особливий підхід не лише до організації навчання, а й до структурування вільного часу, суспільних взаємин і соціокультурного середовища [4, с. 26].

У випадку педагогів, неперервна освіта набуває особливо важливого значення. Враховуючи постійні зміни в освітніх програмах, інтеграцію нових технологій у навчальний процес та вимоги до формування інклюзивного середовища, вчителі повинні активно вчитися і оновлювати свої знання. Це сприяє їхній адаптації до нових реалій, знижує рівень стресу та професійного вигорання, а також підвищує рівень учнівської успішності.

Ключовою умовою такої діяльності вчителя є наявність професійної якості, яка формується й виявляється лише за умови розвитку в нього аналітичної спрямованості щодо власної педагогічної практики та дослідницьких умінь. До таких умінь належать: виокремлення проблем, виявлення чинників і умов, що спричинили їх виникнення, володіння різноманітними способами подолання протиріч на основі наукових теорій, а також уміння обґрунтовувати обрані шляхи вирішення.

Цей аспект професійної підготовки вчителя завжди залишався актуальним, а в умовах модернізації вітчизняної освіти його значущість суттєво зростає. Це пояснюється як ключовим значенням практико-орієнтованої педагогічної науки, так і важливою роллю дослідно-експериментальної діяльності вчителя у вирішенні як поточних, так і стратегічних освітніх завдань. Постійний аналіз педагогічних ситуацій вимагає від педагога здатності до самостійного пошуку ефективних рішень на основі моделювання, встановлення причинно-наслідкових зв'язків, діагностики параметрів явища, визначення педагогічно доцільних шляхів дії та прогнозування результатів [3].

Без активної участі в процесі неперервної освіти педагоги можуть стикатися з низкою професійних труднощів. Зокрема, виникає ризик невідповідності вимогам сучасного навчального процесу, адже педагог, який не оновлює свої знання, може не відповідати новим освітнім стандартам чи технологічним змінам. Така стагнація часто призводить до професійного вигорання: відсутність розвитку знижує мотивацію, спричиняє втрату інтересу до роботи та негативно впливає на якість навчання. Окрім того, педагогу стає важко адаптуватися до новітніх методик і підходів, таких як інклюзивна освіта або цифровізація освітнього середовища, що потребують опанування нових навичок. Також недостатній професійний розвиток зменшує професійну мобільність і звужує можливості для кар'єрного зростання.

Неперервна освіта є основною стратегією, яка дозволяє педагогу адаптуватися до викликів сучасної освіти. Зокрема, вона дає змогу:

Підвищити кваліфікацію і адаптуватися до нових реалій: за допомогою програм підвищення кваліфікації, тренінгів та семінарів педагоги можуть освоювати нові методики, інструменти та технології, що дозволяє їм більш ефективно працювати в умовах інноваційного освітнього середовища.

Розвинути професійні компетентності: неперервне навчання допомагає педагогу розвивати навички, що є важливими для роботи в умовах швидких змін. Наприклад, це можуть бути навички інтеграції цифрових технологій у навчальний процес, а також уміння працювати з різними категоріями учнів.

Знизити рівень стресу та вигорання: навчання новому, удосконалення власних професійних умінь та знань дає відчуття впевненості в своїх силах і запобігає емоційному вигоранню.

Підвищити мотивацію: участь у безперервній освіті мотивує педагогів до професійного зростання, дає їм можливість бачити перспективи кар'єрного розвитку та реалізації своїх ідей.

Неперервна освіта є незамінним інструментом для подолання професійних труднощів та адаптації педагога до змін у сучасній освіті. Вона дозволяє вчителям розвивати необхідні компетентності, адаптуватися до нових вимог та технологій, знижувати рівень стресу і вигорання, а також підвищувати свою професійну мобільність і кар'єрні перспективи. Для успішної адаптації педагогів до реалій сьогодення важливо, щоб безперервна освіта була доступною, системною та інтегрованою в їх повсякденну професійну діяльність.

Список використаних джерел

1. Каденко І. В., Щетініна А. С. Феномен професійного розвитку в сучасному освітньому середовищі. *Педагогіка формування творчої особистості у вищій і загальноосвітній школах*, 2019. № 67. Т. 2. С. 24–30.
2. Мешко Г. М., Мешко О. І. Управління професійним розвитком учителів у закладі загальної середньої освіти. *Науковий вісник УжНУ. Серія: Педагогіка. Соціальна робота*, 2023. Вип. 1(52). С. 110–114
3. Сисоєва С. О. Розвиток дослідницької компетентності викладачів вищої школи: навчальний посібник. Київ, 2016. 155 с.
4. Tovkanets Hanna. Lifelong learning in enhancing professional teacher training in the european countries. *Comparative Professional Pedagogy*. 8(2). 2018. С. 23–28.

СТРЕЛЬНИКОВ В. Ю.,

*професор кафедри філософії і економіки освіти,
Полтавська академія неперервної
освіти ім. М. В. Остроградського,
доктор педагогічних наук, професор,
strelnikov@pano.pl.ua*

СКЛАДНИКИ СТАЛОГО РОЗВИТАКУ ПЕДАГОГА В ЗАКЛАДІ НЕПЕРЕРВНОЇ ОСВИТИ

***Анотація.** У тезах висвітлено сутність і значення сталого розвитку педагога в контексті функціонування закладів неперервної освіти. Розкрито основні складники сталого професійного становлення сучасного вчителя, зокрема: ціннісно-світоглядний, інформаційно-цифровий, рефлексивний, інноваційно-проектувальний, соціально-комунікативний та емоційно-регулятивний. Акцентовано на ролі закладів неперервної освіти у формуванні стійкої педагогічної позиції, здатної відповідати на виклики сучасності та інтегрувати принципи сталого розвитку в освітню практику.*

***Ключові слова:** сталий розвиток педагога, неперервна освіта, професійна компетентність, рефлексія, цифрова грамотність.*

Сталий розвиток сучасного суспільства неможливий без педагогів, які здатні до безперервного вдосконалення, саморозвитку та усвідомленої професійної діяльності. У цьому контексті особливої актуальності набуває питання формування складників сталого розвитку педагога в закладах неперервної освіти. Такі заклади є осередками не лише трансляції новітніх знань, а й платформами для формування цілісної педагогічної культури, світоглядної позиції та активної професійної позиції вчителя.

У цьому контексті поняття сталого розвитку педагога розглядається як поєднання особистісних, професійних та ціннісних характеристик, що забезпечують довготривалу ефективність педагогічної діяльності в умовах змін.

Аналіз педагогічної, філософської, психологічної та іншої літератури, проведений у працях І. Карпань [1, с. 33–39], Л. Лебедик [2–9], В. Огнев'юка [11], наших дослідженнях [15–17 та ін.] та роботах у співавторстві з Л. Лебедик [4, с. 298–302; 14, с. 65–69; 18, с. 128–157], В. Міськом [10, с. 434–437], О. Опoшняном [12, с. 457–459], Р. Пустяком [13, с. 472–474], вказує на потребу враховувати такі основні складники сталого розвитку педагога в умовах неперервної освіти: а) ціннісно-світоглядний компонент – формування особистісного ставлення до ідей

сталого розвитку, усвідомлення ролі освіти у формуванні відповідального громадянина та носія екологічної культури; б) професійна рефлексія – здатність педагога до аналізу власної діяльності, постановки цілей професійного вдосконалення, самооцінки та готовності до прийняття конструктивної критики; в) інформаційно-цифрова компетентність – уміння використовувати сучасні цифрові ресурси для забезпечення сталого професійного розвитку, самоосвіти, обміну досвідом та організації навчання учнів із дотриманням принципів сталості; г) інноваційна та проєктувальна компетентність – орієнтація на впровадження новітніх методик, освітніх технологій, участь у проєктній діяльності з тематики сталого розвитку, здатність до конструювання освітнього процесу в нових умовах; д) психологічна стійкість і резиліентність – уміння зберігати професійну ефективність в умовах змін, викликів та кризових ситуацій, включно з викликами воєнного часу; е) комунікативна та партнерська взаємодія – уміння вибудовувати ефективну співпрацю з колегами, адміністрацією, учнями, батьками, громадою; участь у професійних спільнотах і командній роботі; є) екологічна та соціальна відповідальність – усвідомлення глобальних викликів, пов'язаних з охороною довкілля, соціальною справедливістю та економічною рівновагою, інтеграція цих тем у професійну діяльність.

Заклади неперервної освіти мають забезпечувати не лише трансляцію нових знань, але й створювати середовище для розвитку зазначених складників. Важливими є впровадження змішаного навчання, фасилітаційного супроводу, коучингових практик, майстер-класів, тренінгів і рефлексивних сесій.

Нами з'ясовано [15], що філософські основи освіти сталого розвитку ґрунтуються на таких ключових ідеях: 1) гуманістична парадигма освіти – освіта сталого розвитку базується на принципах гуманізму, які акцентують увагу на повазі до людської гідності, розвитку особистості та її потенціалу; Людина розглядається як основний суб'єкт і цінність освіти, здатна впливати на суспільство і довкілля; 2) екзистенціальна відповідальність – філософія освіти сталого розвитку передбачає формування у громадян відповідальності за власне життя, життя майбутніх поколінь і планети; це пов'язано з екзистенціальним розумінням сенсу буття, де людська діяльність має враховувати обмежені ресурси планети; 3) інтегративність знань – освіта сталого розвитку вимагає подолання традиційної фрагментації знань, об'єднання природничих, соціальних та гуманітарних наук для вирішення глобальних проблем; це відповідає філософській концепції холізму, яка розглядає світ як єдине ціле; 4) етичний імператив – філософські основи освіти сталого розвитку ґрунтуються на принципах екологічної та соціальної етики, основні етичні категорії включають справедливість, рівність, солідарність і екологічну свідомість; 5) принципи стійкості та розвитку – філософія сталого розвитку передбачає гармонізацію трьох компонентів: економічного зростання, соціальної справедливості та екологічної стійкості; у центрі цієї концепції – ідея гармонійного співіснування людини і природи (В. Огнев'юк [11]); 6) діалог культур – у філософії освіти сталого розвитку велика увага приділяється міжкультурному діалогу як засобу збереження культурної різноманітності та формування толерантності; 7) освіта як процес змін – освіта розглядається не лише як передача знань, а й як засіб трансформації мислення, поведінки та способу життя людей; це відповідає ідеям прогресивізму в філософії освіти; 8) філософія майбутнього – освіта сталого розвитку орієнтована на майбутнє, враховує довгострокові наслідки прийняття рішень і діє у напрямку створення світу, який забезпечить достойне життя для наступних поколінь.

Місія освіти для забезпечення сталого розвитку: готувати людей до того, щоб передбачати проблеми, що загрожують життю нашої планети, протистояти їм і знаходити розв'язки; поширювати цінності й принципи, які є основою сталого розвитку: рівність поколінь, соціальна толерантність, скорочення масштабів бідності, захист і відновлення навколишнього середовища, збереження природних ресурсів, створення справедливого і мирного суспільства; показувати складність і взаємозалежність трьох компонентів: природи, суспільства і економіки (В. Огнев'юк [11]).

Отже, філософські основи освіти сталого розвитку акцентують на інтеграції етичних, екологічних і соціальних цінностей у систему освіти. Вони спрямовані на формування нового типу мислення, який дозволяє людині бути відповідальною перед природою, суспільством і собою. Освіта сталого розвитку – це не лише стратегія навчання, а й філософія життя, що базується на усвідомленні цілісності світу та важливості кожної дії.

У цілому, заклади неперервної освіти виконують ключову роль у забезпеченні умов для розвитку таких складників сталого розвитку педагога: ціннісно-світоглядний компонент (формування у педагога усвідомленої позиції щодо сталого розвитку та розуміння ролі освіти як чинника впливу на соціальні та екологічні процеси), рефлексивна здатність (здатність аналізувати власну діяльність, бачити зони професійного зростання та формувати індивідуальну освітню траєкторію), інформаційно-цифрова компетентність (знання і вміння у використанні цифрових технологій для підвищення якості викладання та власної професійної ефективності), інноваційно-проектувальна діяльність (готовність до проектування освітніх програм і навчальних курсів з урахуванням ідей сталості), психологічна стійкість (уміння зберігати ефективність у стресових умовах, використовувати техніки саморегуляції та забезпечувати ментальне здоров'я учнів і себе), комунікативна компетентність (побудова ефективної взаємодії з учасниками освітнього процесу, здатність до конструктивного діалогу та співпраці).

Сталий розвиток педагога – це інтегративний процес, що передбачає взаємодію між особистісною мотивацією, соціальним замовленням та інституційною підтримкою з боку системи неперервної освіти. Ефективне формування цих складників можливе за умови впровадження особистісно орієнтованих та фасилітаційних підходів у підвищенні кваліфікації педагогів.

Список використаних джерел

1. Карпань І. Філософія сталого розвитку як основа відкритої освіти. *Вісник Львівського університету. Серія філос.-політолог. студії*. 2020. Вип. 30. С. 33–39. URL : <https://journals.indexcopernicus.com/api/file/viewByFileId/1146789>
2. Лебедик Л. В. Педагогічні аспекти розвитку ключових компетентностей майбутніх фахівців позашкільної освіти. *Реалізація концепції едукції фахівців освітньої галузі в умовах інноваційного розвитку суспільства* : матеріали Міжнар. наук.-практ. конф. (17 трав. 2024 р., м. Харків) / за заг. ред. Г. Ф. Пономарьової; Комунальний заклад «Харківська гуманітарно-педагогічна академія» Харківської обласної ради. Харків : ХГПА, 2024. 415 с. С. 211–217.
3. Лебедик Л. В. Розвиток ключових компетентностей майбутніх фахівців мистецтва і позашкільної освіти. *Ukrainian professional education*. 2023. № 14. С. 119–128. URL: <https://upernpu.pnpu.edu.ua/article/view/300237/292746>
4. Лебедик Л. В., Стрельников В. Ю. Соціальна адаптація учасників війни у системі неперервної освіти. *Психологія і соціальна робота у XXI столітті* : зб. наук. матеріалів І Міжнар. наук.-практ. форуму (1-3 листоп. 2023 р., м. Полтава). Полтава, 2023. 362 с. С. 298–302. URL : <http://dspace.pnpu.edu.ua/handle/123456789/23035>
5. Лебедик Л. В. Сучасні підходи до розвитку творчості майбутніх психологів. *Восьмі Геретівські читання* : зб. наук. статей, тез доповідей та інших матеріалів Всеукр. наук.-практ. конф., 27 верес. 2024 р. / Редколегія: О. М. Петровський, В. С. Мисик, І. М. Вітенко, О. І. Когут, Ю. Ч. Шайнюк, Т. В. Магера, Ф. І. Полянський, Н. Б. Стрийвус, Г. І. Герасимчук, М. І. Чорна. Тернопіль : ФОП Осадца Ю. В., 2024. 396 с. С. 213–217.
6. Лебедик Л. Управління розвитком креативності особистості. *Інноваційні педагогічні рішення у початковій освіті* : зб. наук. праць [за заг. ред. О. А. Федій, відп. ред. Ю. Г. Павленко] / Полтав. нац. пед. ун-т імені В. Г. Короленка. Вип. 5. Полтава : Сімон, 2022. С. 105–115.
7. Лебедик Л. В. Філософсько-педагогічні аспекти інтелектуального і духовного розвитку майбутнього фахівця соціальної роботи. *Актуальні проблеми соціального розвитку в суспільстві змін* : Матеріали І Міжнар. наук.-практ. конф. 27-29 квіт. 2023 р., м. Харків. За заг. ред. Кіпенського А. В. Х. : НТУ «ХП», 2023. 209 с. С. 19–22. URL: <http://dspace.pnpu.edu.ua/handle/123456789/21189>
8. Лебедик Л. В. Форми неперервної освіти педагогічних працівників закладів позашкільної освіти. *Філософія освіти і педагогіка*. 2023. №51–52. С. 184–201. URL: <http://dspace.pnpu.edu.ua/handle/123456789/21342>
9. Лебедик Л. В. Шляхи розвитку професійної компетентності педагогів закладів позашкільної освіти. *Інноваційний потенціал та правове забезпечення соціально-економічного розвитку України: виклик глобального світу* : Матеріали VI Міжнар. наук.-практ. конф., 17-18 трав. 2023 р. / Полт. ін-т економіки і права ЗВО «Відкритий міжнародний університет розвитку людини «Україна» ; ред. колег. : Н. Мякушко (голова), Р. Шаравара, Р. Басенко та ін.; відп. ред. Р. Басенко. Полтава : ППЕП, 2023. 430 с. С. 80–83. URL: <http://dspace.pnpu.edu.ua/handle/123456789/22124>

10. Місько В., Стрельніков В. Сучасні стратегії розвитку інформаційної компетентності педагога закладу позашкільної освіти в умовах магістратури. *Сучасні стратегії сталого розвитку держави та суспільства: наукові горизонти та перспективи* : збірник матеріалів II-ї наук.-практ. конф. за міжнародною участю / за наук. ред. О. В. Чепелюк, В. Д. Філіппової, В. М. Демченка. Хмельницький: ХНТУ, 2025. Т. 2. 728 с. С. 434–437.
11. Огнев'юк В. О. Освіта в системі цінностей сталого людського розвитку. К. : Знання України, 2003. 450 с.
12. Опошнян О., Стрельніков В. Сучасні стратегії формування проєктувальної компетентності майбутніх педагогів закладів позашкільної освіти. *Сучасні стратегії сталого розвитку держави та суспільства: наукові горизонти та перспективи* : збірник матеріалів II-ї наук.-практ. конф. за міжнародною участю / за наук. ред. О. В. Чепелюк, В. Д. Філіппової, В. М. Демченка. Хмельницький: ХНТУ, 2025. Т. 2. 728 с. С. 457–459.
13. Пустяк Р., Стрельніков В. Сучасні стратегії підготовки майбутніх педагогів закладів позашкільної освіти до організації інклюзивної освіти. *Сучасні стратегії сталого розвитку держави та суспільства: наукові горизонти та перспективи* : збірник матеріалів II-ї наук.-практ. конф. за міжнародною участю / за наук. ред. О. В. Чепелюк, В. Д. Філіппової, В. М. Демченка. Хмельницький: ХНТУ, 2025. Т. 2. 728 с. С. 472–474.
14. Стрельніков В., Лебедик Л. Розвиток професійної компетентності хіміків-технологів у системі неперервної освіти. *Імідж сучасного педагога*. 2025. № 1 (220). С. 65–69. DOI: [https://doi.org/10.33272/2522-9729-2025-1\(220\)-65-69](https://doi.org/10.33272/2522-9729-2025-1(220)-65-69)
15. Стрельніков В. Ю. Філософія і стратегії освіти сталого розвитку для сталого суспільства. Лекція для вчителів ЗЗСО. Полтава : ПАНО, 2025. –20 с. URL : <https://docs.google.com/document/d/1sQsKLHvSYSks0H-o78wEEH6lg6b8K1lQ/edit>
16. Стрельніков В. Ю. Філософія проєктування і реалізації індивідуальної освітньої траєкторії педагога в умовах війни. *Постметодика*. 2024. № 2. С. 21–31. URL: <https://pano.pl.ua/wp-content/uploads/2024/12/PM-2-143-2024.pdf>:
17. Стрельніков В. Ю. Філософія проєктування неперервної педагогічної освіти. *Дидактика : часопис* : зб. матер. Міжн. наук.-практ. конф. «Реформування вищої освіти в контексті забезпечення сталого розвитку суспільства», 15–16 лист. 2022 р. / Кафедра загальної педагогіки та андрагогіки ПНПУ імені В. Г. Короленка. Полтава, 2022. № 23. 431 с. С. 31–35. URL: <http://dspace.pnpu.edu.ua/handle/123456789/21658>
18. Lesya Lebedyk, Viktor Strelnikov. Educational space of continuous education of teachers: a facilitating approach. *Educational space: post-non-classical perspectives*. Monograph / Eds. Dimitrina Kamenova, Svitlana Arkhypova. Varna: Varna university of management, 2023. 261 p. P. 128–157. DOI: <https://doi.org/10.54055/mbmj2917>

ФАРЯТЬЄВ І. Ю.,

аспірант кафедри комп'ютерних наук,
Сумський державний університет,
il.fariatiev@cs.sumdu.edu.ua

ФАРЯТЬЄВА Л. В.,

викладачка,
КЗ СОР «Сумський фаховий медичний коледж»,
lada_vf@summedcol.ukr.education

ДОЦІЛЬНІСТЬ ВИКОРИСТАННЯ ГЕНЕРАТИВНОГО ШТУЧНОГО ІНТЕЛЕКТУ НАДАВАЧАМ ОСВІТНІХ ПОСЛУГ У ПРОЦЕСІ ВИКОНАННЯ ПОВСЯКДЕННИХ ПРОФЕСІЙНИХ ЗАВДАНЬ

Анотація. Проведено опитування, метою якого було виявити й охарактеризувати основні моделі й чинники використання інструментів генеративного штучного інтелекту у навчальній діяльності здобувачів фахової передвищої освіти України спеціальностей, що не пов'язані з інформаційними технологіями. 89,51% респондентів вже використовували генеративний штучний інтелект. 75,41% респондентів бажають, щоб штучний інтелект дозволили використовувати для виконання навчальних завдань. За результатами дослідження, надавачам

освітніх послуг рекомендовано використовувати генеративний штучний інтелект для виконання повсякденних задач з метою забезпечення відповідності динамічним запитам здобувачів освіти, адаптації навчального процесу до актуального стану науково-технічного прогресу та контролю за дотриманням вимог академічної доброчесності.

Ключові слова: *штучний інтелект, генеративний штучний інтелект, велика мовна модель, академічна доброчесність.*

Стрімкий розвиток генеративного штучного інтелекту (ГШІ), зокрема, великих мовних моделей (ВММ), вже впливає на вимоги до кандидатів певних професій. З метою попередження витоку конфіденційної інформації, персональних даних, замовники можуть обмежувати чи забороняти використання ГШІ. Упереджене ставлення та недостатній рівень компетентності також можуть бути причинами заборони використання великих мовних моделей. Для того, щоб готувати конкурентоспроможних спеціалістів, у яких теоретична підготовка й навички відповідають актуальному стану науково-технічного прогресу, необхідно адаптувати навчальний процес. Для ефективної адаптації навчального процесу, зважаючи на існування безкоштовного програмного забезпечення, доступного для самостійного використання здобувачами освіти, необхідно виявити й охарактеризувати основні моделі та чинники використання інструментів генеративного штучного інтелекту в навчанні здобувачів фахової передвищої освіти.

Моделі та методи

Об'єкт дослідження – освітній процес у закладах фахової передвищої освіти України в умовах цифрової трансформації.

Предмет дослідження – закономірності, моделі та детермінанти інтеграції інструментів генеративного штучного інтелекту в навчальну діяльність здобувачів фахової передвищої освіти.

Мета дослідження – виявити й охарактеризувати основні моделі й чинники використання інструментів генеративного штучного інтелекту у навчальній діяльності здобувачів фахової передвищої освіти України спеціальностей, що не пов'язані з інформаційними технологіями.

Для проведення дослідження було обрано метод опитування, а саме анонімне інтернет-опитування за допомогою програмного забезпечення Google Forms. Респондентами виступили здобувачі фахової передвищої освіти КЗ СОР «Сумський фаховий медичний коледж». Опитування складається із закритих і відкритих запитань, що розділені на декілька блоків.

Результати

У рамках даної роботи представлено релевантну частину результатів проведеного опитування.

Анонімне опитування було проведено з 23 березня до 4 квітня 2025 року викладачкою КЗ СОР «Сумський фаховий медичний коледж» серед здобувачів освіти коледжу. В опитуванні взяли участь 305 респондентів. Похибка складає 5,7%. Результати наведені у форматі: відсоток респондентів від загальної кількості, а також у дужках кількість респондентів. Наприклад, 10,49% (32).

Запитання: «Чи користувались ви коли-небудь програмами зі штучним інтелектом для генерації зображень, тексту, музики, виконання інших завдань? Наприклад, ChatGPT, Gemini, DALL·E, Anthropic Claude, тощо.» «Так» відповіли 89,51% (273), «Ні» – 10,49% (32).

Якщо респондент відповів «Ні» на запитання, то потрібно було відповісти на додаткове запитання: «Якщо ви не користувались штучним інтелектом, то чи хотіли б спробувати?». «Так» відповіли 50% (16 з 32 респондентів), що складає 5,25% (16 з 305) від загальної кількості респондентів, «Ні» – 50% (16 з 32 респондентів), 5,25% (16 з 305) від загальної кількості респондентів.

Запитання: «Чи потрібно дозволити студентам використовувати штучний інтелект для розв'язання навчальних завдань?». «Так» відповіли 75,41% (230), «Ні» – 24,59% (75).

Обговорення

Респонденти, які використовували штучний інтелект, мали на увазі саме генеративний штучний інтелект, зокрема, великі мовні моделі.

89,51% респондентів вже використовували ГШІ і 5,25% бажають спробувати, що загалом складає 94,76% респондентів. 75,41% респондентів, вважають, що штучний інтелект доцільно дозволити використовувати для розв'язання навчальних завдань. Деякі респонденти декларують

використання великих мовних моделей для розв'язання навчальних завдань. Є респонденти, які асоціюють ВММ виключно з допомогою у навчальному процесі. Ці результати свідчать про те, що ігнорувати генеративний штучний інтелект вже не можна, а доцільно інтегрувати в освітній процес.

Проблематика застосування генеративного штучного інтелекту у навчальному процесі полягає у тому, що існують два аспекти: академічна доброчесність і ринок праці. На ринку праці вище будуть цінувати спеціалістів, які можуть виконувати задачі як самостійно, так і за допомогою ГШІ. У рамках академічної доброчесності здобувач має виконувати завдання самостійно. Важливо зберегти баланс між принципами академічної доброчесності та вимогами сучасного ринку праці.

Чому надавачам освітніх послуг рекомендовано використовувати генеративний штучний інтелект у своїй повсякденній роботі? По-перше, для дослідження доступного програмного забезпечення, його можливостей і обмежень, здобуття навичок і компетенцій. По-друге, для ефективної адаптації навчального процесу до сучасного стану науково-технічного прогресу, зокрема розробці відповідних політик, створення нових завдань і відповідного оцінювання. По-третє, для того, щоб контролювати дотримання академічної доброчесності. Треба розуміти, яким чином її можна порушити, які контрзаходи можна застосувати та що потрібно робити, щоб ефективно використовувати сучасні цифрові інструменти у рамках академічної доброчесності.

Дистанційне навчання ставить під загрозу академічну доброчесність при виконанні навчальних завдань, а саме домашніх, курсових і дипломних робіт, самостійних і контрольних робіт, а також під час онлайн-олімпіад. Хоча, можна закликати до доброчесної поведінки або заборонити використання генеративного штучного інтелекту, проте, неможливо проконтролювати, чи виконав здобувач завдання самостійно, чи за допомогою ГШІ. Надавач освітніх послуг може тільки емпірично з певною ймовірністю й похибками визначити спосіб виконання завдань здобувачем освіти. У випадку онлайн-олімпіад необхідно змінити парадигму розробки завдань і контролю за їх виконанням, можливо, використовувати програмно-апаратний комплекс для ускладнення використання ГШІ та залучення сторонніх осіб.

Висновки. Проведено опитування, метою якого було виявити й охарактеризувати основні моделі й чинники використання інструментів генеративного штучного інтелекту у навчальній діяльності здобувачів фахової передвищої освіти України спеціальностей, що не пов'язані з інформаційними технологіями. 89,51% респондентів вже використовували штучний інтелект, а саме генеративний штучний інтелект. 75,41% респондентів бажають, щоб штучний інтелект дозволили використовувати для виконання навчальних завдань.

Результати опитування свідчать про те, що надавачам освітніх послуг доцільно використовувати для виконання повсякденних задач генеративний штучний інтелект, зокрема, великі мовні моделі. Метою використання є дослідження переваг і обмежень наявного програмного забезпечення, можливість реагувати на динамічні потреби здобувачів освіти, адаптувати навчальний процес до актуального рівня науково-технічного прогресу та вимог ринку праці, а також забезпечувати контроль за дотриманням академічної доброчесності.

KHVALYBOHA T. I.

*Professor of the Foreign Languages Department,
I. Horbachevsky Ternopil National Medical University,
DSc in Pedagogy, Professor,
gorpinich@tdmu.edu.ua*

FEDCHYSHYN N. O.

*Head of the Foreign Languages Department,
I. Horbachevsky Ternopil National Medical University,
DSc in Pedagogy, Professor,
fedushunno@tdmu.edu.ua*

KHVALYBOHA D. V.

*Assistant Professor of the Department of Surgery № 2,
I. Horbachevsky Ternopil National Medical University,
PhD in Medicine,
hvalyboga@tdmu.edu.ua*

PREPARING EDUCATORS FOR THE CHALLENGES OF GLOBALIZATION IN MEDICAL EDUCATION IN SOUTH KOREA

Annotation. *The paper explores the evolving landscape of medical education in South Korea, emphasizing the importance of integrating cultural and social dimensions alongside scientific and technological advancements. It highlights how globalization and shifting medical standards necessitate adaptability in teaching methods, with a focus on preserving Korean cultural values. Key areas include developing emotional intelligence, addressing social inequalities, and incorporating simulation-based training. The ultimate goal is to prepare medical professionals capable of operating effectively in both local and global healthcare environments, ensuring culturally competent and socially aware patient care.*

Keywords: *medical education, cultural competence, globalization, social factors, South Korea.*

Medical education in South Korea is one of the most innovative and adaptable to the demands of the modern world. At the same time, for the successful preparation of medical professionals, the country must consider not only scientific and technological advancements but also the cultural and social aspects that significantly impact the educational process. Globalization and rapid changes in medical standards require educators to be flexible and capable of adapting traditional teaching methods to new conditions. Therefore, the integration of cultural and social factors into medical education is particularly relevant in South Korea.

One of the important aspects of medical education in South Korea is the need to preserve national cultural traditions in the face of globalization. Korean culture demands that medical professionals possess not only high levels of professionalism but also a deep understanding of the moral and ethical norms inherent to Korean society. The cultural approach to patients, particularly older individuals, is an essential part of medical practice in the country. Since South Korea is influenced by various cultural trends, it is crucial for future doctors to understand and consider cultural differences when interacting with patients from diverse backgrounds.

In particular, the training of doctors places emphasis on developing emotional intelligence, which allows future medical practitioners to better understand their patients and take social and cultural aspects into account when diagnosing and selecting treatment methods. Such training involves interaction with various cultures and the flexibility to communicate, which is an essential skill for healthcare professionals in today's globalized world.

Social factors also play a crucial role in the preparation of medical professionals in South Korea. The country has a well-developed healthcare system, but social inequalities, such as differences in access to medical services between urban and rural areas, require particular attention during training. Therefore, one of the tasks for educators is to prepare students to work in socially challenging conditions, such as providing medical services in remote areas or working with patients from lower socio-economic backgrounds.

Medical educators in South Korea must be able to integrate social issues into the curriculum, for example, through case studies related to medical ethics, healthcare access, and psychological support for patients in difficult life circumstances. It is important for students not only to gain theoretical knowledge but also to learn how to adapt these insights to real-world social conditions.

In the context of globalization, medical education in South Korea faces the necessity of integrating international standards and knowledge while preserving national traditions and cultural peculiarities. Medical educators must be prepared for rapid changes driven by new technologies and approaches to teaching. They need to continually update their knowledge and skills to incorporate the latest global trends in medical practice, as well as to prepare students for working in multicultural environments.

One of the key aspects is training medical educators in Korean traditions and methods of patient interaction, as well as teaching strategies that take into account cultural and social aspects. For instance, the integration of simulation-based training, where students can practice not only medical skills but also social and cultural competencies in real-life scenarios, is becoming increasingly important.

Thus, cultural and social aspects are crucial components of medical education in South Korea. The adaptation of medical educators to the challenges of globalization requires a deep understanding of these aspects and the ability to integrate them into the educational process. The preparation of medical professionals must take into account cultural, social, and technological changes so that future doctors can

effectively interact with patients from various national and social backgrounds. Only in this way can the sustainable development of medical education in a globalized world be ensured.

List of References

1. Kim, J. H., & Park, K. H. (2016). *Medical education in South Korea: Challenges and opportunities in the globalized era*. Journal of Korean Medical Science, 31(9), 1415-1423.
2. Lee, H. Y., & Ryu, Y. M. (2017). *Emotional intelligence and medical professionalism: The role of medical education in South Korea*. Korean Journal of Medical Education, 29(1), 21-29.
3. Park, J. H., & Lee, S. M. (2019). *Globalization and medical education in South Korea: Balancing tradition and innovation*. Medical Teacher, 41(8), 925-931.

ЯКОВИШИН Р. Я.,

ректор, проф., Люблінська Вища Школа, м. Рики, Польща

кандидат педагогічних наук, доцент,

ORCID iD:0000-0002-7882-6545

SOCHACKI PIOTR,

mgr, kanclerz,

Europejska Uczelnia Nauk Medycznych i Społecznych w Warszawie,

sochacki.piter@gmail.com

ІСТОРИЧНІ ПАРАЛЕЛІ ДОСЛІДЖЕННЯ ПЕДАГОГІЧНОГО ДОСВІДУ ПІДГОТОВКИ ВЧИТЕЛІВ У ГАЛИЧИНІ

Сьогодні маємо нагоду спостерігати безперспективність поступу будь-якої держави, котра не піклується справами власної освіти. Процес опіки повинен розпочинатися із вивчення передового педагогічного досвіду, із ознайомлення з кращими дослідженнями в галузі освіти з тим, щоб корисні для власної діяльності аспекти досвіду попередніх поколінь безпосередньо застосовувати на практиці в умовах сьогодення. Аналізуючи архівні матеріали не можна не зауважити, що провідні педагоги Галичини надзвичайно пильно стежили за науковими дослідженнями тих проблем, які вивчали їх закордонні колеги. Безумовним авторитетом у вітчизняних вчених користувалися праці німецьких дослідників у царині педагогічної науки: Е. Шпрангера, А. Карела, В. Дерінга і Г. Кершенштайнера.

Варто зауважити, що місцеві педагоги, незважаючи на те, що вони певною мірою намагалися використати у своїй діяльності передовий світовий педагогічний досвід, могли також претендувати на створення власної оригінальної системи [3, 81].

У другій половині XIX століття постало питання щодо утворення і функціонування спеціальних закладів для підготовки вчителів. Хоча сама ідея не була новою. Ще у 1685 році в місті Реймс (Франція) Лассаль — засновник християнських шкіл для дітей простолюдинів — відкрив учительську семінарію [1, 34].

Після створення у 1848 році Міністерства віросповідань і освіти розпочалися деякі позитивні зміни в організації шкільництва. Прикладом цього є спеціальне розпорядження від 1854 року під назвою: “Основний загальний план улаштування препаранд в Галичині”. **Препаранди** були “причеплені” до нормальних або зразкових головних шкіл, директори і вчителі яких за рівнем своєї кваліфікації не могли забезпечувати якісну підготовку кандидатів на вчителів. До дворічних “препаранд” приймали кандидатів, які закінчили два класи нижчої реальної школи, або чотири класи нижчої гімназії. Дворічний курс навчання поділявся на два етапи: теоретичний і практичний [7, 89].

Відбулися окремі зміни в організації підготовки кандидаток — учительок. Розпорядженням від 10 листопада 1856 року Міністерство віросповідань і освіти дозволило створити “препаранди” при деяких жіночих школах. Було їх відкрито три, але тільки у Західній Галичині (на теренах Східної Галичини жіноча “препаранда” відкрилася лише у 1869 році).

Таким чином, впродовж майже 100 років учителів для народних шкіл Східної Галичини готували у “препарандах”. І хоч з часом вони перестали відповідати суспільним вимогам, усе ж певну позитивну роль у розвитку педагогічної освіти краю відіграли. Тому, організовувати і надалі підготовку вчителів тільки у “препарандах” стало недоцільно [1, 36].

За прикладом західноєвропейських країн (Німеччини, Швейцарії, Франції) створювались

педагогічні “сіменища”, або “воспіталища”. Щоправда у Східній Галичині це були фактично гуртожитки-інтернати, котрі відкривалися на кошти архієпархії і призначалися для утримання й виховання здібних, але бідних учнів-препарандистів. У березні 1863 року перше сіменище у м. Львові прийняло 10 кандидатів на повне утримання

На особливу увагу заслуговує факт відкриття у 1854 році при вищих реальних школах спеціальних курсів, що готували вчителів для нижчих реальних шкіл. Так само як і “препаранди”, вони послужили основою для створення в 1871 році учительських семінарій [6, 85].

Отож, саме життя вимагало кардинальних змін у підготовці вчителя та покращення його становища в суспільстві. Реформи в підготовці вчителів розпочалися в Галичині із створення учительських семінарій. Розпорядженням Крайової шкільної ради від 25 лютого 1871 року №1740, виданим на підставі рескрипту міністра віросповідань і освіти від 20 жовтня 1870 року №11238, було прийнято рішення про відкриття учительських семінарій як окремих закладів для підготовки вчителів для народних шкіл. Хоча учительські семінарії класифікувалися як середні навчальні заклади, але їх закінчення не давало права на вступ до університету [4, 63].

Робота вчительських семінарій будувалась на основі “Статуту організаційного” і навчального плану від 1874 року. Хоча відкриття цих навчальних закладів і давало змогу поступово розв’язувати питання підготовки вчителів для народних шкіл, але кількість таких установ була явно недостатньою. Упродовж останніх років XIX століття діяльність цих навчальних закладів перебувала у полі зору галицького сейму. На його засіданні 8 березня 1899 року було запропоновано реформувати їх, поділивши на два типи: нижчі — підготовка вчителів для нижчих народних шкіл і вищі — підготовка педагогів для вищих народних шкіл [1, 38]. Зважаючи на дані архівних джерел, можемо стверджувати, що учительський корпус у звітний період нараховував у загальному 5.420 осіб (не враховуючи катехитів та учителів надобов’язкових предметів). 3-поміж них 3.803 учителі чоловічої і 1.617 жіночої статі. Якщо говорити конкретніше, то, наприклад, в 1889/90 шкільному році кількість вчителів на постійному місці роботи визначалася в межах 2.186 осіб чоловічої статі і 536 — жіночої. Число вчителів, що тимчасово займали свої посади, відповідало таким показникам: 1.244 мужчин і 677 жінок [5, 37].

Вкрай важливим є акцентування уваги на діяльності чи не центральної освітньої та наукової установи краю — Львівському університеті. Хронологічний підхід до розгляду питання розвитку та удосконалення підготовки вчителів вищої кваліфікації у Львівському університеті та їх аналіз дають змогу зробити такий висновок: у Галичині впродовж досліджуваного періоду не було спеціальних вищих навчальних закладів, котрі б займалися підготовкою вчителів для середніх шкіл. Це завдання частково виконували Львівський університет і Політехнічний ВУЗ [2, 60].

Висновки

На систему підготовки учительських кадрів вплинула політика онімечення, ополячення, пригноблення українського народу. Уряд не був зацікавлений у наявності освіченого українського вчителя. Тому максимально обмежувалася можливість вступу українців до учительських семінарій та права їх випускників. Вчителям було заборонено брати участь в прогресивних товариствах, проявляти громадянську позицію, впроваджувати в життя нові методи і форми роботи. Тому галицька прогресивна інтелігенція та громадські об’єднання активно боролись за українську школу та покращання прав і становища вчителів. Саме з цією метою 1896 року в Новому Сончі виникло перше незалежне учительське об’єднання під назвою “Товариство учителів Галичини”, яке боролося за покращення матеріального і морального становища вчительського корпусу.

Список використаних джерел

1. Барна М. Розвиток педагогічної освіти в Галичині // Рідна школа. — К., 1998. — № 7-8. — С. 33-48.
2. Барна М. Філософсько-педагогічна підготовка вчителів у Львівському університеті (1867–1839) // Рідна школа. — К., 1996. — № 9. — С. 59-67.
3. Біленський Т. Дальше образоване учителів народних // Учитель. — Львів, 1902. — Ч. 6. — С. 81-88.
4. Вісник законів Галичини за 1871 рік // Учитель, Ч. 16. — Львів, 1809. — С. 63.
5. Державний архів Тернопільської області. Ф. 231. — Оп. — 1. — Спр. 340, 27 арк.

6. Ступарик Б. Шкільництво Галичини (1772–1939). — Івано-Франківськ: Вид-во Прикарпатського університету імені В.Стефаника, 1994. — 144 с.

7. Центральний державний історичний архів України у Львові. Ф. 146. — Оп. — 9. — Спр. 3796, 9 арк.

N. I. YELAHINA

Associate Professor, Department of Foreign Languages

I. Horbachevsky Ternopil National Medical University

yelaginani@tdmu.edu.ua

N. O. FEDCHYSHYN

Professor, Head of the Department of Foreign Languages

I. Horbachevsky Ternopil National Medical University

fedushunno@tdmu.edu.ua

APPROACHES TO STUDYING MEDICAL TERMINOLOGY BY STUDENTS OF HIGHER MEDICAL EDUCATION INSTITUTIONS

Abstract. *Medical terminology is a cornerstone of medical education, essential for accurate clinical practice, academic achievement, and effective communication within healthcare systems. This article explores the challenges faced by students in mastering medical terminology and examines various pedagogical strategies, including traditional and innovative methods, that aim to enhance learning and application of medical language in both academic and clinical settings.*

Keywords: *medical terminology, medical education, pedagogical approaches.*

In the rapidly evolving landscape of medical education, the ability to comprehend and use precise medical terminology is a foundational skill that underpins clinical accuracy, academic performance, and effective communication within the healthcare system. As students progress through their training, mastering this specialized vocabulary becomes essential for understanding complex concepts, interpreting clinical documentation, and engaging in interdisciplinary collaboration.

Despite its undeniable importance, the process of learning medical terminology is often perceived as daunting by students in higher medical education institutions. The sheer volume of terms – many of which are derived from Latin and Greek roots – presents a significant cognitive challenge. Furthermore, traditional educational methods may not always cater to diverse learning styles, making it difficult for some students to retain and apply the acquired knowledge effectively.

In response to these challenges, educators and institutions have begun to explore a variety of pedagogical approaches, ranging from conventional rote learning techniques to innovative, technology-driven methods designed to enhance engagement and long-term retention.

Medical terminology forms the linguistic backbone of the healthcare profession. It is not merely a vocabulary list to be memorized but a complex system that encodes essential information about the human body, diseases, treatments, procedures, and interactions within healthcare systems. For students of higher medical education institutions, understanding and fluently using medical terminology is a foundational competency that influences every aspect of their academic and clinical journey [2; 3].

Medical terminology provides a standardized language that facilitates clear and precise communication among healthcare professionals. In clinical environments where decisions can significantly impact patient outcomes, the accurate use of terminology ensures the delivery of safe and effective care. Miscommunication due to incorrect or vague use of medical terms can lead to diagnostic errors, incorrect treatments, or misunderstandings among interdisciplinary teams.

For medical students, early exposure to this standardized language allows them to actively participate in clinical discussions, understand patient records, and engage with evidence-based literature. It also prepares them for standardized exams and assessments that heavily rely on accurate term usage. For example, at I. Horbachevsky Ternopil National Medical University, elective courses “English Medical Terminology” and “German Medical Terminology” have been introduced into the curriculum. These courses are aimed at mastering basic lexical and grammatical knowledge and skills necessary for effectively passing the subtest of the English for Specific Purposes exam, which is a mandatory component of the first stage of the Unified State Qualification Examination (USQE) for the specialty

“Medicine.” This institutional initiative highlights the growing recognition of terminology as an essential part of both language proficiency and professional readiness.

Students’ ability to master medical terminology is closely linked to their overall academic performance. A strong grasp of terminology aids comprehension of complex subjects such as anatomy, pathology, pharmacology, and internal medicine. Without a solid vocabulary base, students may struggle to keep up with lectures, textbooks, and clinical case studies, which often assume familiarity with specialized terms [1].

In the clinical phase of their education, students are expected to document case histories, present patients, and communicate with healthcare professionals using appropriate terminology. Their fluency in this medical language directly influences how confidently and competently they can perform in real-world settings. It also affects their professional credibility, both with colleagues and patients.

Recognizing its importance, most medical schools integrate medical terminology into the early phases of their curricula. Some institutions offer dedicated courses during the first year, while others embed terminology instruction within broader subjects such as anatomy or physiology. The instructional methods vary, but the goal remains the same: to equip students with the linguistic tools they will use throughout their careers [3].

Curricular integration also allows for a progressive learning model, where students initially learn root words, prefixes, and suffixes, and gradually build up to more complex, multi-syllabic terms and clinical jargon. This scaffolding approach supports long-term retention and application in more advanced settings [2; 3].

Beyond its functional value, medical terminology also plays a cultural and ethical role. Understanding the origins and meanings of terms fosters a deeper appreciation of the historical and scientific contexts in which modern medicine developed. It also helps students become more sensitive to how language influences patient perceptions and the doctor-patient relationship. For instance, choosing between technical and layman’s terms can significantly affect how patients interpret a diagnosis or treatment plan, impacting trust and compliance.

In conclusion, medical terminology is a vital component of medical education, serving as the foundation for academic success, clinical competence, and professional communication. Addressing the challenges of learning this complex language through varied and innovative teaching methods can significantly enhance student understanding and performance. As demonstrated by initiatives like those at I. Horbachevsky Ternopil National Medical University, integrating structured and language-specific courses empowers future healthcare professionals with the tools needed for both national qualification and international practice.

References

1. Nakhaieva Ya., Fedchyshyn N., Vykhreshch A., Yelahina N., Horpinich T., Kolodnytska O., Novitska O. Formation of Professional Speaking for Future Doctors Through the Prism of Medical Terminology Study. *International Journal of Applied Exercise Physiology*. 2020. Vol. 9 (4). P. 27-37.
2. Yelahina N., Fedchyshyn N. Methods of Learning Professional English Vocabulary by Medical Students. *Медична освіта*. 2021. №3 (93). P.106-112.
3. Yelahina N. The efficacy of interactive strategies in teaching English medical terminology to medical students in distance learning environment. *Медична освіта*. 2024. № 1. P. 104-109.

СЕКЦІЯ 2. ВІТЧИЗНЯНИЙ ТА МІЖНАРОДНИЙ ДОСВІД РОЗВИТКУ АНДРАГОГІКИ, ІНТЕГРУВАННЯ ЙОГО В СИСТЕМУ СУЧАСНОЇ ОСВІТИ УКРАЇНИ

ВДОВІНА О.О.,

*провідний науковий співробітник
науково-методичного центру організації та провадження освітньої діяльності
Національний університет оборони України,
кандидат наук з соціальних комунікацій, доцент
svitljahok@gmail.com*

БАРАНЕЦЬКА М.А.,

*науковий співробітник
науково-методичного центру організації та провадження освітньої діяльності
Національний університет оборони України,
rainbow15@i.ua*

АНДРАГОГІКА В УМОВАХ ЦИФРОВОЇ ТРАНСФОРМАЦІЇ: ВИКЛИКИ ТА МОЖЛИВОСТІ ДЛЯ УКРАЇНСЬКОЇ ОСВІТИ

***Анотація.** У статті розглядаються ключові тенденції цифрової трансформації в освіті дорослих в Україні. Проаналізовано виклики, пов'язані з цифровою нерівністю, адаптацією методик, забезпеченням якості та безпеки онлайн-освіти. Особливу увагу приділено можливостям персоналізованого навчання, використанню онлайн-ресурсів і міжсекторальній співпраці. Сформульовано рекомендації щодо розвитку цифрової андрагогіки в національному контексті.*

***Ключові слова:** андрагогіка, цифрова трансформація, освіта дорослих, онлайн-навчання, цифрова компетентність.*

Андрагогіка, як наука про навчання дорослих, відіграє ключову роль у забезпеченні безперервного професійного розвитку [1] та адаптації фахівців до швидкозмінних умов сучасного світу. З впровадженням цифрових технологій освітній процес зазнає суттєвих трансформацій, що відкриває нові можливості та водночас ставить перед педагогами-андрагогами низку викликів. Цифрова трансформація є глибоким інтегративним процесом [2], спрямованим на трансформацію суспільства та економіки через впровадження цифрових технологій у всі аспекти життя.

Використання цифрових технологій у навчанні дорослих сприяє індивідуалізації освітнього процесу, забезпечуючи доступ до різноманітних ресурсів та можливість навчатися у зручному форматі. Однак, поряд із перевагами, цифровізація освіти дорослих супроводжується викликами, такими як необхідність розвитку цифрової грамотності, адаптація традиційних методик до онлайн-середовища та забезпечення мотивації здобувачів освіти. Рівень сформованості цифрових компетентностей сучасного педагога-андрагога показує його готовність до активного застосування цифрових технологій в навчальному процесі [3].

У контексті України цифрова трансформація освіти дорослих відіграє важливу роль, сприяючи інтеграції держави до глобального інформаційного простору та підвищенню конкурентоспроможності фахівців на міжнародному ринку праці. Цей процес вимагає від педагогів постійного вдосконалення професійно-цифрових компетентностей і готовності впроваджувати інноваційні підходи в освітній процес.

Сучасний педагог-андрагог повинен володіти здатністю обирати, створювати та модифікувати цифрові ресурси, керувати ними, забезпечувати їх захист і поширення, ефективно застосовувати їх у навчанні, реалізовувати особистісно-орієнтований і компетентнісний підходи, а також використовувати цифрові технології для вдосконалення викладання і підтримки навчального процесу з урахуванням психологічних аспектів. Водночас цифрова трансформація освіти дорослих, хоча й відкриває широкі можливості для модернізації навчального середовища, супроводжується низкою викликів, які потребують ґрунтовного аналізу та системного вирішення. Одним із найактуальніших є виклик цифрової нерівності серед дорослого населення. Різний рівень доступу до цифрових технологій та інтернету, а також недостатній рівень цифрової компетентності значної частини дорослих ускладнює їхню повноцінну участь в онлайн-навчанні. Це, своєю чергою, створює ризики соціального відчуження, освітньої маргіналізації та зниження

ефективності навчального процесу. Подолання зазначеної проблеми потребує розробки та впровадження комплексних програм цифрової інклюзії, орієнтованих на підвищення цифрової грамотності, формування базових ІКТ-компетентностей і забезпечення рівного доступу до сучасних освітніх платформ для всіх категорій дорослих здобувачів освіти. Серед інших суттєвих викликів цифрової трансформації освіти дорослих варто виокремити необхідність адаптації традиційних методів навчання до цифрового освітнього середовища.

Перехід до дистанційних та змішаних форм навчання потребує від педагогів-андрагогів перегляду усталених дидактичних підходів, модернізації навчальних матеріалів і впровадження нових педагогічних стратегій. Це передбачає інтеграцію інтерактивних інструментів, активне використання мультимедійних ресурсів, віртуальних симуляцій і гейміфікованих елементів, що сприяють залученню дорослих слухачів і підвищенню їхньої мотивації до навчання. Водночас надзвичайно важливо забезпечити не лише технічну реалізацію таких рішень, а й відповідність змісту освітніх продуктів віковим, професійним і психологічним особливостям дорослого контингенту, спираючись на принципи особистісно зорієнтованого та андрагогічного підходів. На цьому тлі актуалізуються питання якості онлайн-освіти та визнання цифрових сертифікатів, що набувають дедалі більшого поширення. Зростання кількості онлайн-курсів вимагає впровадження чітких механізмів контролю якості освітнього контенту, а також створення прозорих процедур акредитації онлайн-програм, які б гарантували відповідність змісту навчання встановленим освітнім стандартам і забезпечували визнання цифрових сертифікатів з боку роботодавців і закладів освіти.

Не менш значущим є виклик, пов'язаний із кібербезпекою та захистом персональних даних у процесі онлайн-навчання. Цифровізація освітнього процесу підвищує ризики витоку конфіденційної інформації, а тому потребує впровадження надійних систем кіберзахисту, підвищення цифрової обізнаності учасників навчального процесу та дотримання етичних норм при роботі з інформаційними технологіями. Вирішення зазначених викликів можливе лише за умови комплексного, міжінституційного підходу, що передбачає тісну співпрацю між державними органами, закладами освіти, науковими установами, цифровими платформами та громадянським суспільством задля створення стійкої та інклюзивної системи андрагогіки в умовах цифрової трансформації.

Попри наявні виклики, цифрова трансформація освіти дорослих відкриває низку вагомих можливостей, які значною мірою сприяють оновленню змісту, форм і методів навчання та створюють умови для більш гнучкого й доступного освітнього середовища. Насамперед йдеться про розширення доступу до якісних освітніх ресурсів через онлайн-платформи, серед яких особливої популярності набули масові відкриті онлайн-курси (Massive Open Online Courses – MOOC). Такі платформи, як Coursera, edX, Prometheus та інші, забезпечують вільний доступ до навчальних матеріалів провідних університетів світу, дозволяючи дорослим слухачам здобувати знання у зручний час, у власному темпі та з урахуванням індивідуальних потреб.

Цифрові інструменти також відкривають нові можливості для персоналізації навчального процесу. Адаптивні технології дозволяють системам навчання автоматично підлаштовувати зміст, складність та формат подачі матеріалу відповідно до рівня підготовки, темпу засвоєння та стилю навчання конкретного здобувача освіти. Такий підхід сприяє підвищенню мотивації дорослих до навчання, зниженню рівня тривожності, а також ефективнішому досягненню навчальних цілей. Ще одним перспективним напрямом є використання мобільних додатків і соціальних мереж у неформальній освіті. Доступність смартфонів і мобільного інтернету дає змогу дорослим учасникам освітнього процесу інтегрувати навчання у повсякденну діяльність, розширюючи межі традиційного навчального середовища. Популярні мобільні застосунки для вивчення мов, професійної підготовки або самоосвіти дозволяють підтримувати безперервний контакт із навчальним контентом, а спільноти в соціальних мережах сприяють обміну досвідом, рефлексії та взаємопідтримці між учасниками освітнього процесу. Крім того, цифрові технології значно посилюють можливості для безперервного професійного розвитку та перекваліфікації дорослого населення. З урахуванням динаміки ринку праці, зміни професійних вимог та необхідності швидкої адаптації до нових умов, онлайн-освіта стала інструментом оперативного оновлення знань і формування нових компетентностей. Це особливо важливо для осіб, які з різних причин не мають змоги навчатися у формальній системі або перебувають у періоді професійного

переходу.

У світлі окреслених практик і тенденцій подальший розвиток української андрагогіки в умовах цифровізації потребує стратегічно вивірених і науково обґрунтованих рішень. Насамперед актуальною є розробка національної стратегії цифрової освіти дорослих, що охоплюватиме цілісне бачення цифрової трансформації в цій сфері, визначення ключових пріоритетів, індикаторів ефективності та механізмів реалізації на всіх рівнях — від нормативно-правового до організаційно-методичного. Така стратегія має бути міжсекторальною, із залученням не лише освітніх інституцій, а й державного, громадського та бізнес-сектору.

Важливим напрямом реалізації стратегії є підвищення цифрової компетентності викладачів та педагогів-андрагогів. Успішне впровадження цифрових технологій у навчальний процес можливе лише за умови, що самі освітяни володіють сучасними цифровими навичками, здатні використовувати ІКТ у професійній діяльності, критично оцінювати цифрові інструменти й забезпечувати емоційно безпечне онлайн-середовище. У цьому контексті доцільно запроваджувати спеціалізовані програми підвищення кваліфікації, цифрові стажування та підтримку професійних спільнот викладачів. Окрім того, значущим вбачається створення інклюзивних цифрових освітніх середовищ, доступних для представників різних соціальних груп — осіб старшого віку, осіб з інвалідністю, внутрішньо переміщених осіб тощо. Йдеться не лише про технічну доступність (адаптивні інтерфейси, мовна підтримка), а й про педагогічну інклюзивність — варіативність форматів подачі матеріалу, гнучкість темпів навчання, врахування мотиваційних і когнітивних особливостей дорослих слухачів.

Завершальним, але не менш важливим елементом є впровадження системного моніторингу та оцінювання ефективності використання цифрових технологій у навчанні дорослих. Такий моніторинг має охоплювати не лише кількісні показники (залученість, проходження курсів), а й якісні аспекти: рівень досягнення освітніх результатів, ступінь задоволеності учасників, вплив на професійний розвиток. Важливо, щоб результати такого оцінювання ставали основою для подальшого вдосконалення освітніх політик, програм і цифрових рішень у сфері андрагогіки.

Цифрова трансформація освіти дорослих в Україні створює потужний імпульс для розвитку андрагогіки як науки і практики. Вона відкриває нові можливості для персоналізованого, гнучкого і доступного навчання, водночас формуючи низку викликів, пов'язаних із цифровою нерівністю, якістю онлайн-освіти, кібербезпекою та педагогічною інклюзивністю. Ефективне подолання цих викликів вимагає комплексного міжсекторального підходу, стратегічного планування та професійного зростання педагогів. Саме це забезпечить формування сучасної, адаптивної системи освіти дорослих, що відповідає вимогам цифрової епохи.

Список використаних джерел

1. Просіна О. Історія та перспективи розвитку андрагогіки як науки про освіту дорослих. URL: <https://surli.cc/glokzw> (дата звернення 25.03.2025).
2. Беялов Т., Кохно В. Виклики та можливості цифрової трансформації в освіті, науці та підприємстві в умовах глобалізації. URL: <https://surl.li/flztlc> (дата звернення 25.03.2025).
3. Ярич І. Інформаційно-цифрова компетентність сучасного педагога як інноваційно-освітній тренд. URL: <https://surl.li/mmfyfq> (дата звернення 25.03.2025).

Valeriy Yednak

*Candidate of Pedagogical Sciences, Associate Professor, Ternopil Volodymyr Hnatiuk National Pedagogical University,
Ternopil, Ukraine
ednakv@tnpu.edu.ua*

Halyna Yednak

*Methodologist of the Department of Methodology of Natural and Mathematical Subjects,
Technologies and Physical Education
Ternopil Regional Communal Institute of Postgraduate Pedagogical Education
Ternopil, Ukraine
galinaednak@ukr.net*

KIDS' ATHLETICS AS A MEANS OF A COMPETENT APPROACH

Abstract: *the use of «Kids' Athletics» as a means of a competency-based approach to physical education will contribute to the formation of physically developed, adapted and self-aware individuals, and create the basis for their full development in various aspects of life.*

Keywords: *«Kids' Athletics», competency-based approach, competency, New Ukrainian School, physical education.*

Анотація: *використання «Дитячої легкої атлетики», як засобу компетентнісного підходу у фізичному вихованні сприятиме формуванню фізично розвинутих, адаптованих та самосвідомих особистостей, створить основу для їхнього повноцінного розвитку в різних аспектах життя.*

Ключові слова: *Дитяча легка атлетика, компетентісний підхід, компетентність, Нова Українська школа, фізична культура.*

Relevance. The conditions of modern life, the growing volume of information require that schools prepare students who are able to independently acquire knowledge, highlight the main thing, and quickly navigate in a specific situation. Reforming the education system in Ukraine is global in nature.

«The modern world is complex. It is not enough to give a child only knowledge. It is also important to teach them how to use it. Knowledge and skills, interconnected with the student's value orientations, form his life competencies necessary for successful self-realization in life, study, and work,» says the Concept of the New Ukrainian School. [1]

The competency-based approach means that the educational process is focused on the formation and development of key and subject competencies of each student. The result of such a process should be the formation of general competence, which is an integrated characteristic of the individual, which includes knowledge, skills, attitudes, experience of activity and behavioral models. The implementation of the competency-based approach to education proclaimed by the concept of the "New Ukrainian School" should take into account the personal interests of students and ensure the development, first of all, of key competencies necessary in real life.

Competence is a dynamic combination of knowledge, ways of thinking, attitudes, values, skills, abilities, and other personal qualities that determine a person's ability to successfully carry out professional and further educational activities. [2]

Being competent means being able to implement knowledge, apply experience, will, and emotional state to solve problems in specific circumstances.

The goal of the educational branch of physical culture is the harmonious physical development of the student's personality, increasing the functional capabilities of the body, improving vital motor skills and abilities, and expanding motor experience through the formation of stable motivation of students to engage in physical culture and sports.

The goal is achieved through the "Model Curriculum "Physical Culture. Grades 5-9" for secondary education institutions", which implements value orientations, key competencies and cross-curricular skills of schoolchildren through physical education. It is built on a modular system and contains: an invariant (mandatory) module: theoretical and methodological knowledge and general physical training; and 75 variable modules. □3□

Among the program requirements for the variant module is to ensure a comprehensive increase in the functional capabilities of the body and harmonious physical development during its use. The module «Kids' Athletics» fully meets these requirements. It is based on the content of the program «Kids' Athletics», which was developed by the World Athletics Association (WA). □5□

The purpose of the study: to determine the possibility of using «Kids' Athletics» as a means of a competency-based approach in physical education at the National School of Physical Education.

Research methods: analysis, synthesis, generalization and systematization of existing scientific data and own work experience.

Research results. In 2005, the IAAF (since 2019 WA), in order to popularize athletics among the youngest children, with the ultimate goal of making athletics the number one sport in educational institutions, initiated and developed a new concept of the sport, most adapted to children's perception. The program was called «Kids' Athletics» IAAF» and was implemented in 134 federations and reached an estimated total audience of over 13 million children. □4□

The Children's Athletics program is one of the largest for mass development in the world of sports. It offered a fresh and modern look at athletics for children and youth. The peculiarity of this program is that:

- only teams compete. The program is designed for three age levels: 1 – 4-7 years; 2 – level 8-11 years; 3 – 12-14 years. (the ratio of boys and girls is approximately the same);
- competitions must be held in the form of an all-around competition;
- special equipment is used (projectiles are lighter, safer and adapted for children);
- Classes can take place in almost any public place: a recreation park, shopping center, pedestrian zone, playground in the yard, etc.

All this proves that the implementation of the «Kids' Athletics» module provides opportunities, in accordance with the NUS concept, for students to acquire ten key competencies:

- communication in the state language (correctly use terminology, communicate in different situations during physical education and sports, resolve conflicts through communication, popularize the ideas of physical education and sports through language. During the study of modules, the teacher forms in students the competence of communication in the state language. This competence allows students to communicate in sports terminology, express their own opinion, respect national traditions in physical education, the Ukrainian sports movement);
- communication in foreign languages (using a foreign language to communicate about physical culture, its importance for human self-realization, write texts in a foreign language about one's own sports hobbies, search for information in foreign sources about effective health programs, sports news. When conducting distance learning, view sports news in a foreign language, use sports terminology);
- mathematical competence (work in small groups, creating a "situation of success", competitive method. Students calculate heart rate at rest and during physical activity. During speed and endurance running, they calculate efforts to achieve their goal. They use mathematical methods during physical education classes, to create individual physical education and health programs, to self-assess their own physical condition, to keep records during competitions in various sports, to calculate and analyze heart rate at rest and during physical activity, to calculate efforts to achieve the goal, analyzing speed and distance);
- basic competencies in natural sciences and technologies (organize and carry out tourist trips, apply innovative technologies to improve health, perform various physical exercises in the natural environment, use the forces of nature in the process of physical education classes. Lessons are held in the fresh air, which is a source of health, students perform exercises in the natural environment, realize the importance of nature management);
- information and digital competence (use digital devices to teach motor skills, physical exercises, assess one's own physical condition, monitor motor activity. Awareness of the impact of information and communication technologies and devices on human health, the benefits and risks of their use, understanding the problems and consequences of computer addiction. Use of computer programs to correct physical condition, master classes on various sports, video lessons and videos on conducting various forms of physical education and health classes);
- the ability to learn throughout life (mastering the skills and abilities necessary for further learning, organizing one's own learning environment, obtaining new information in order to use it to assess learning needs, determining one's own learning goals);
- initiative and entrepreneurship (to implement different roles in game situations, to be responsible for one's own decisions, to recognize shortcomings in tactical actions in different sports, to plan and implement sports projects, tournaments, competitions, to organize one's time and mobilize resources, to assess one's own capabilities in the process of motor activity, to fight and win, to control one's emotions).

- social and civic competence (organize a game or other type of team physical activity, communicate in different situations, resolve conflicts, win and lose by following the rules of fair play, comply with sanitary and hygienic requirements and rules of safe behavior, monitor one's condition during physical education classes);
- awareness and self-expression in the field of culture (express one's cultural potential through physical activity, improve movement culture, observe speech etiquette, self-realize through physical culture and sports, participate in sports holidays, competitions, active breaks and physical culture breaks);
- environmental literacy and healthy living (organizing games, communicating in various situations of physical education and sports activities, developing in students a conscious attitude towards their own health and the health of others, various types of health-improving and physical activities, awareness of the role of the environment for human life and health).

Conclusion. The use of «Kids' Athletics» as a means of a competency-based approach in physical education lessons will not only contribute to the formation of physically developed, adapted and self-aware individuals, but will also create a basis for their full development in various aspects of life. This approach takes into account the individual needs of each student, develops not only physical skills, but also social and cognitive competencies. This approach stimulates students to actively engage in sports, forms in them the ability to work in a team and make their own decisions, which in the aggregate will become the basis for their success and a healthy lifestyle.

List of sources used

1. New Ukrainian School (conceptual principles of secondary school reform). URL: <https://mon.gov.ua/static-objects/mon/sites/1/zagalna%20serednya/nova-ukrainska-shkola-compressed.pdf>
2. Law of Ukraine "On Education". URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/2145-19#Text>
3. Model curriculum "Physical education. Grades 5-9" for secondary education institutions. / URL: <https://mon.gov.ua/static-objects/mon/sites/1/zagalna%20serednya/Navchalni.prohramy/2024/Model.navch.prohr.5-9.klas-2024/fizkult-5-9-kl-bazhenkov-ta-in-22-08-2024.pdf>
4. Єднак В., Єднак Г. «Дитяча легка атлетика» – варіативний модуль навчального предмета «фізична культура» / Медико-біологічні проблеми фізичного виховання різних груп населення: матеріали VIII наук. практ. конф. (24-25 листопада 2022 року) / ред. В. В. Чижик, В. А. Голуб. Кременець – Луцьк 2022. – С. 37-40.
5. Єднак В.Д. «Дитяча легка атлетика» - інноваційний проект розвитку масового спорту. / Молода спортивна наука України // Збірник тез доповідей. / за заг. ред. Є.Пристаупи. Вип. 21: у 4-х томах – Львів: ЛДУФК, 2017. С. 13

ЗАРЕЧЕННА Н. М.,

викладач загальноосвітніх дисциплін,
ВСП "Бобровицький фаховий коледж імені О. Майнової",
natvorona564@gmail.com

АНДРАГОГІКА ВИКЛАДАННЯ ІНОЗЕМНОЇ МОВИ

Анотація. Андрагогіка – це галузь педагогічної науки, спрямована на дослідження проблем освіти дорослих. У роботі підкреслено необхідність вдосконалення системи безперервної освіти та навчання протягом життя. Досліджено особливості освіти старшого населення. Висвітлено основні прийоми методу соціалізованого навчання.

Ключові слова: андрагогіка, навчання дорослих, безперервна освіта, парадигма викладання, перекваліфікація, соціальні ролі, навчання протягом життя, рефлексивне спостереження, саморегульоване (автономне) навчання, фасилітоване учіння, модель емпіричного навчання, активні методи навчання, післядипломна освіта, концептуалізація, метод соціалізованого навчання, гуманістичний підхід.

Сучасна освіта зазнає постійних змін. Розвиток науково-технічного прогресу, безперервні міграційні, геополітичні процеси та загальна глобалізація суспільства значно впливають на

розвиток педагогіки, зокрема андрагогіки, як процесу навчання дорослих. Відбувається постійний обмін інформацією. Якість освіти потребує нових форм передачі знань та вдосконалення системи безперервної освіти (lifelong learning). Постійні зміни у освітньому середовищі вимагають від педагогів безперервного вдосконалення парадигми викладання різних вікових категорій. Останнім часом значна роль приділяється роботі із студентами старшого віку. Це вплинуло на необхідність підготовки фахівців у сфері андрагогіки з метою навчання конкурентноздатних фахівців.

Провідною рушійною силою економіки стає володіння інформацією та новітні технології. Економічна сфера має потребу в підготовці компетентних висококласних професіоналів різних галузей інфраструктури. З'явився попит на отримання другої вищої освіти, перекваліфікацію, зросла потреба у підвищенні кваліфікації працівників та професійному вдосконаленні їх вмінь на навичок. Створюються відділи по роботі з навчання та перекваліфікації.

Мета: проаналізувати андрагогіку викладання іноземної мови в сучасних умовах, а також методику викладання іноземної мови для дорослих.

Андрагогіка, як педагогічна наука, що займається теоретичними і практичними проблемами освіти і виховання дорослих [1] займає провідну ланку в системі наук про людину, які впливають на вирішення важливих професійних проблем. Це наука про можливості набуття нових знань і навичок та її спроможність виконувати загальні соціальні ролі як члена суспільства, так і фахового працівника.

Навчання впродовж життя — це процес системного, безперервного особистісного та професійного зростання людини, що відбувається з урахуванням її потреб та запитів [2]. Це комплексна система, яка залежить від змісту освіти і форм навчання дорослих. Процес підготовки дорослих пов'язаний із сприйняттям інформації та її обробки (рефлексивне спостереження).

Типологічні цілі навчання: отримання інформації, нових знань; пізнання нового; вироблення нових умінь та навичок; закріплення та вдосконалення раніше набутих вмінь.

Досвід людини, як особистий, так і виробничий, відіграє надзвичайно важливу роль, адже її навчання є саморегульованим (автономним). Так, студенти прагнуть до найефективнішого використання життєвого та професійного досвіду. У сучасних умовах навчання осіб старшого покоління варто спрямовувати на усвідомлене фасилітоване учіння, адже провідною характеристикою навчання дорослих є самостійний пошук знань, вдосконалення навичок і умінь.

За базовою моделлю емпіричного навчання Д. Коулба виокремлюють чотири етапи [4], а саме:

- learning (навчання є самокерованим, провідну роль відіграє переосмислення набутого раніше досвіду);
- observation (студент обдумує свій набутий досвід, “рефлексивне спостереження”);
- conceptualization (формування абстрактних ідей);
- experimentation (активне застосування знань, отримання конкретного практичного досвіду).

Важливо, щоб у процес навчання були залучені всі вищезазначені етапи, адже за таких умов залучається не лише досвід та теоретичні знання, а й практика.

Чільне місце у сфері андрагогіки займає питання мотивації студентів. Педагоги відходять від традиційних методів викладання таких, як наприклад, лекція. Все частіше увага приділяється сучасним педагогічним технікам, спрямованим на активне залучення студентів до навчальної діяльності. Загалом, на підвищення їх мотивації впливає застосування викладачем дослідницьких та практичних завдань, коли відбувається закріплення теоретичних знань на практиці. Популярними стали активні методи навчання здатні стимулювати залучення студентів до роботи (workshop, quiz, training, conference).

Викладання дисципліни Іноземна мова (за професійним спрямуванням) для дорослого населення базується на провідних навичках: говоріння, читання, аудіювання та письмо. Важливо також застосовувати методи асоціацій та концептуалізації нової інформації. Нова лексика краще запам'ятовується через певні образи, а інформація використовується студентом під час мовлення.

Педагогіка навчання дорослих вимагає створення системи безперервного професійного зростання та виняткової цілісності післядипломної освіти, адже рівень життя суспільства залежить від активного розвитку працездатного населення.

Виникла потреба застосування спеціальної методики викладання іноземної мови для

дорослих. Так, використовується метод соціалізованого навчання (Community Language Learning)[5]. В його основі — гуманістичний підхід, за яким передбачається всебічний розвиток особистості. Процес вивчення мови розглядається як з психологічного, так і мовознавчого боку. До ментальної складової за цією теорією можна віднести концепцію SARD [6] (security; attention and aggression, reflection, discrimination). Під час мовлення, студент повинен почувати себе вільно, його увага повинна бути зосереджена саме на процесі мовлення. Він проявляє набуті знання, як елемент самоствердження. Важливу роль також відіграє зворотній зв'язок на занятті та те, як студенти спілкуються іноземною мовою, застосовуючи необхідні граматичні та лексичні структури.

Серед прийомів CLL виділяють[7]:

- 1) Think-Pair-Share (постановка проблеми- обдумування- обговорення);
- 2) Group Investigation (проведення досліджень у групах);
- 3) Jigsaw (поділ на групи, кожна з яких вирішує певне питання та спільне обговорення);
- 4) Round Robin (круглий стіл);
- 5) Three-Step Interview (діалоги у групах та їх обговорення з усіма студентами);
- 6) Inside-Out Circle (обговорення по колу).

Стрімкий розвиток технологій вплинув на те, що роль викладача іноземної мови вийшла на надзвичайно важливий рівень. Особливо це питання стосується методики навчання дорослих, яка є базовою темою андрагогіки. На сучасному етапі раціонально впроваджувати методику CLL для навчання іноземної мови для дорослого населення. Цей метод впливає на поліпшення сприятливої атмосфери навчального колективу, а також підвищує мотивацію до вивчення мови. Не варто також забувати про сучасні інтерактивні платформи для вивчення іноземних мов націлені на вдосконалення загального мовленнєвого рівня студентів. Відтак, необхідно створювати та впроваджувати новітні методики та прийоми навчання іноземної мови для дорослих, адже безперервна освіта, так само як і вивчення іноземної мови — це основа підготовки висококласного спеціаліста.

Список використаних джерел

1. Енциклопедія сучасної України <https://esu.com.ua/article-44105>
2. Венгловська О. Андроґогічний підхід у супервізії. УІРО. 2024. – 15 с.
3. Пашко О. Навчання дорослих: виклики, специфіка, інтерактивні методи. Український досвід в регіональному економічному розвитку. – Посібн. Львів: Галицька видавнича спілка – 2013. – 108 с.
4. David A. Kolb. Experiential Learning: Experience as the Source of Learning and Development. Pearson Education, 2015– 390с.
5. <https://www.teachingenglish.org.uk/community-language-learning>
6. Charles A. Curran. Counseling-Learning in Second Languages. Apple River Press, 1976. – 133 p.
7. <https://eflcafe.net/the-essentials-of-cooperative-language-learning-cll/>

KHVALYBOHA D. V.

*Assistant Professor of the Department of Surgery № 2,
I. Horbachevsky Ternopil National Medical University,
PhD in Medicine,
hvalyboga@tdmu.edu.ua*

KHVALYBOHA T. I.

*Professor of the Foreign Languages Department,
I. Horbachevsky Ternopil National Medical University,
DSc in Pedagogy, Professor,
gorpinich@tdmu.edu.ua*

MEDICAL EDUCATION IN ISRAEL AS A MODEL OF INTEGRATING INTERNATIONAL EXPERIENCE INTO ADULT PROFESSIONAL TRAINING: LESSONS FOR UKRAINE

Annotation. *This text explores Israel's innovative approach to medical education, emphasizing its practical orientation, continuous professional development, and integration of international standards. Israel combines Western educational practices with its national values, focusing on lifelong learning, clinical practice, and emotional intelligence. The model's relevance to Ukraine is highlighted, especially in light of ongoing reforms and challenges. By adopting learner-centred approaches,*

strengthening post-graduate education, and fostering international cooperation, Ukraine can benefit from Israel's experience in medical education. Additionally, the role of educators trained in andragogy is crucial for guiding students through professional growth, making the education system more adaptive and effective.

Keywords: *Medical education, Israel, lifelong learning, adult learning, international cooperation.*

Modern medical education must be flexible, adaptive, and capable of responding quickly to both global and local challenges. In this context, Israel's experience deserves particular attention. As a country with a high standard of healthcare, limited natural resources, and ongoing social challenges, Israel has succeeded in creating an effective, dynamic model of medical training. This model combines international educational standards, national traditions, and innovative approaches to adult learning [1].

One of the key features of Israel's medical education system is its practical orientation and continuity. From the early stages of medical school, students are involved in clinical practice, internships in leading hospitals, and simulation-based training that replicates real-life medical scenarios. Great emphasis is placed on the development of clinical thinking, teamwork, ethical reflection, and emotional intelligence – qualities essential for effective interaction between physicians, patients, and medical teams [2].

Equally important is the concept of education as a lifelong process. Israel has a well-established system of continuing medical education (CME), in which physicians are required to regularly update their knowledge, attend courses, and participate in professional conferences. Both state and private institutions support and encourage ongoing professional development, fostering a culture of self-improvement among healthcare professionals [2].

Another distinguishing aspect of Israeli medical education is its international integration. Israel actively adopts Western standards – particularly the American model of medical training – and collaborates with top medical schools in the United States, Canada, and Europe. At the same time, it maintains core national values, such as viewing the patient as an active participant in their own care. This balance between global and local elements is a key factor in the success of the Israeli model.

This experience is especially relevant for Ukraine. As the country undergoes profound reforms in both the healthcare and educational sectors – amid war, socio-economic hardships, and aspirations for European integration – it must adopt new approaches to training medical professionals. Here, the Israeli model offers valuable insights.

First, the Ukrainian educational system must become more learner-centred, particularly for adult learners in the medical field. This means focusing not only on theoretical knowledge but also on the development of practical competencies, reflective thinking, and decision-making in uncertain conditions. Second, post-graduate and continuing education must be transformed from a formality into a meaningful mechanism for professional growth.

Third, in the context of globalization and digital transformation, international cooperation should be strengthened through joint programs, academic exchanges, and involvement of foreign experts in Ukrainian medical education. At the same time, it is crucial to preserve Ukraine's national identity, culture, and social context in training medical professionals – especially those who will be working with patients recovering from trauma and stress [2].

The role of educators is also critical. In Israel, medical educators receive specialized training in andragogy – the science of adult learning. This allows them to become not only knowledge transmitters, but also facilitators of the learning process, mentors who guide students through their professional development. For Ukraine, this is highly relevant within the context of educational reforms, the New Ukrainian School initiative, and a broader shift toward a human-centred education model.

Thus, Israel presents a compelling example of how international experience, innovation, and national values can be successfully integrated into adult medical education. Ukraine has every opportunity to adapt these strategies to its own context. Most importantly, we must understand that medical education today is not just an academic discipline – it is a key tool for building a healthy, resilient, and humane society.

List of References

1. Knowles, M. S., Holton, E. F., & Swanson, R. A. (2015). *The Adult Learner: The definitive classic in adult education and human resource development* (8th ed.). Routledge.
2. OECD Report on Medical Education and Training in Israel. (2023). *Medical Education and Training in Israel: Towards a Better Governance Structure for Health Workforce Planning and Policy Making*. OECD Publishing

АЧКАН В. В.

док. пед. н., професор
Тернопільського національного
університету ім. В. Гнатюка

ШЕВЧУК А. Т.

студентка групи КМ - 24
Тернопільського національного
університету ім. В. Гнатюка

ОСОБЛИВОСТІ СИСТЕМИ МАТЕМАТИЧНОЇ ОСВІТИ У ПОЛЬЩІ

Анотація: У статті аналізується система математичної освіти в Польщі, її структура, методики викладання та вплив на успішність учнів у міжнародних дослідженнях, зокрема PISA. Розглянуто багаторівневу систему навчання, що включає базовий, розширений і профільний рівні, а також акцент на практичному застосуванні знань. Описано основні підходи до викладання, включаючи поєднання традиційних методів з інноваційними технологіями, такими як інтерактивні мультимедійні засоби. Висвітлено роль вчителів у розвитку математичних компетентностей учнів та значення цифрових інструментів у навчальному процесі. Досвід Польщі демонструє ефективність комплексного підходу до математичної освіти, що може стати орієнтиром для вдосконалення навчання в інших країнах.

Ключові слова: Математична освіта, методика навчання математики, цифрові технології, міжнародні дослідження PISA, навчальні програми.

Математична освіта – це фундамент освітнього процесу, бо вона розвиває критичне мислення, аналітичні вміння та здатність розв'язувати важкі завдання, які потрібні у сучасному світі. Держави, що показали високі результати у викладанні математики, демонструють кращі показники у науково-технічному розвитку та економічному зростанні. Прикладом є Польща, яка за минулі десятиліття значно реформувала свою освітню систему та досягла вагомих успіхів у підготовці учнів з математичних дисциплін. Специфікою польської математичної освіти є багаторівнева система навчання, спрямована на практичне використання знань, гнучкі програми та активне впровадження новітніх технологій. Окремим аспектам математичної освіти у Польщі присвячені дослідження Наталії Кугай [5], Марта Скотна [1], Вікторія Конопля [4] та інші. Освітні реформи в Польщі дозволили створити ефективний механізм підготовки учнів, що підтверджується стабільно високими результатами у міжнародних освітніх дослідженнях, зокрема PISA. Важливим моментом є також розгалужена система профільного навчання у старших класах, яка дає змогу учням обирати рівень математичної підготовки відповідно до майбутньої професії. Вивчення особливостей організації навчального процесу, методик викладання та підходів до оцінювання в Польщі.

Математика у польських школах відіграє важливе значення в навчальному плані та є обов'язковим предметом. Математична освіта сприяє когнітивному розвитку та зміцнює основні навички, такі як спостереження, вміння представляти дані, їх інтерпретація, аналіз і синтез, а також оцінювання виконання запланованих дій. Освітня програма передбачає три рівні складності: базовий, розширений та профільний, що дозволяє учням адаптувати навчання відповідно до їхніх здібностей та майбутніх професійних планів. Старшокласники, які хочуть здобути вищу освіту за технічними, математичними чи природничими спеціальностями, можуть обрати поглиблений курс, що включає складніші теми, аналітичні завдання та розширену підготовку до вступу у вищі навчальні заклади. Такий підхід сприяє ефективнішому засвоєнню матеріалу та формуванню необхідних компетенцій для подальшого академічного розвитку [3].

Під час уроків математики вчителі, як правило, поєднують традиційні пояснювальні методи з активними формами навчання, які залучають учнів до роботи. Одним із найпоширеніших елементів уроку є лекція, особливо у старших класах середньої школи. Крім того, широко застосовувалася практична робота на дошці, коли учні самостійно розв'язували завдання після того, як учитель демонстрував спосіб їхнього виконання. Важливою складовою уроку було також

наведення учнів на правильне розв'язання шляхом постановки запитань, що стимулювали логічне мислення та пошук оптимального способу розв'язку. Такий підхід сприяв не лише засвоєнню матеріалу, а й розвитку навичок аналізу та самостійної роботи.

Серед найбільш поширених дидактичних засобів, які використовуються вчителями математики під час уроків, можна виділити: підручники, збірники задач, навчальні плакати з формулами, робочі картки, моделі геометричних фігур, калькулятори, координатні сітки, а також креслярські інструменти для роботи на дошці. У школах, які мають відповідне технічне оснащення та доступ до Інтернету, активно застосовуються інтерактивні мультимедійні дошки, комп'ютери, проектори та електронні підручники. Використання сучасних цифрових технологій сприяє покращенню якості навчання, дозволяючи учням працювати з інтерактивними моделями, анімаціями та тестовими завданнями в режимі реального часу. Це робить уроки математики більш наочними, цікавими та ефективними [2, с. 38-46].

Одним із ключових показників ефективності математичної освіти є результати тестувань PISA. Польща займає високі позиції у цьому рейтингу, демонструючи стабільно високі результати у порівнянні з іншими європейськими країнами. Серед ключових факторів успіху польських учнів: комплексний підхід до викладання математики; регулярні оцінювання знань та адаптація навчальних програм; висока кваліфікація вчителів, які проходять постійне підвищення кваліфікації; підтримка обдарованих учнів через олімпіади та наукові конкурси.

Польська освітня система зазнала суттєвих змін за останні десятиліття. Запровадження нових стандартів, цифрових технологій та оновлених програм сприяло покращенню рівня математичної підготовки учнів. Інноваційні методики, такі як навчання на основі проблем та диференціація, дають змогу розвивати не лише алгоритмічне мислення, а й здатність до аналізу та креативного підходу до розв'язання завдань.

Отже, можна стверджувати, що її успіхи польської математичної освіти ґрунтуються на комплексному підході до організації навчання. Застосування багаторівневого навчання, зосередження на практичному використанні знань та використання новітніх методик сприяють ефективному оволодінню математичними дисциплінами учнями. Досвід Польщі демонструє, що гнучкість навчальних планів, сучасні методи викладання та інтеграція цифрових технологій позитивно впливають на формування математичних компетентностей. Це може бути поштовхом для вдосконалення математичної освіти в інших країнах.

Список використаних джерел

1. Скотна М. Математична освіта дошкільників у Польщі. *Молодь і ринок*. 2013, №12(107), С. 137-142.
2. Nauczanie matematyki w szkołach, departament nauki, oświaty i dziedzictwa narodowego, с.38-46 URL: <https://www.nik.gov.pl/plik/id,20330,vp,22953.pdf> (дата звернення 28.03.2025).
3. Польська школа: особливості шкільної освіти URL: <https://migrant.biz.ua/polsha/navchannya/polska-shkola.html> (дата звернення 28.03.2025).
4. Конопля В., Кугай Н. Порівняльний аналіз інформатичної складової підготовки майбутніх учителів математики. *Молодь і ринок*. 2018. №5 (160), С. 49-54.
5. Кугай Н. В. Порівняльний аналіз підготовки майбутніх учителів математики у Польщі та Україні. *Український педагогічний журнал*, 23-32, №2, 2015. URL: <https://uej.undip.org.ua/index.php/journal/article/download/64/37> (дата звернення 05.04.2025).

ВАСИЛЬЧЕНКО Л. В.

*Завідувач кафедри дидактики та методики навчання
природничо-математичних дисциплін*

Комунальний заклад «Запорізький обласний інститут післядипломної педагогічної освіти»

Запорізької обласної ради, Запоріжжя, Україна

Кандидат педагогічних наук, доцент

liliwasil@gmail.com

ШАЦЬКА Н. М.

Доцент кафедри філософії та суспільно-гуманітарних дисциплін

STEM/STEAM-ТЕХНОЛОГІЇ – НЕОБХІДНІСТЬ СУЧАСНОЇ ОСВІТИ

Анотація. STEAM – це один із трендів у світовій освіті, який наочно демонструє здобувачам освіти, як пов'язати воедино науку та мистецтво у повсякденному житті, а іноземна мова є сполучною ланкою всіх цих дисциплін. STEAM-технологія сьогодні є однією з найбільш затребуваних технологій освіти, що забезпечує міжпредметну інтеграцію безлічі навчальних предметів із різних освітніх галузей. Практика застосування STEAM-підходу в українських закладах освіти показує, що науковий метод цілком може бути застосований до повсякденного навчання.

Ключові слова: STEAM-технологія, міждисциплінарний підхід, інтегративний підхід, креативне мислення, міжпредметна інтеграція мистецтва та науки.

У сучасному світі стрімкі потоки інформації, високотехнологічні інновації та розробки, перетворюючи всі сфери нашого життя, змінюють і запити суспільства. Саме тому, найважливіші завдання сучасної освіти – навчити учнів критично мислити, застосовувати отримані знання на практиці, взаємодіяти з іншими учасниками освітнього процесу, працювати у команді, знаходити компроміс творчо підходити до справи.

Особливого значення при цьому сьогодні набуває STEM/STEAM – технологія, яка передбачає міждисциплінарний підхід у навчанні на основі інтеграції чотирьох академічних областей: природничих наук (Science), технології (Technology), інженерії чи проєктування (Engineering), математики (Mathematics) та мистецтва (Arts), що поєднує різні види: живопис, театр, музику, а також гуманітарні науки та іноземні мови.

STEAM – це один із трендів у світовій освіті, який наочно демонструє здобувачам освіти, як пов'язати воедино науку та мистецтво у повсякденному житті, а іноземна мова є сполучною ланкою всіх цих дисциплін.

STEAM – освіта сьогодні – сучасний освітній феномен [1]. Його мета – розвинути в учнів високоорганізоване мислення та навчити ефективного застосування отриманих знань у таких дисциплінах як природничі науки, технологія, інженерія, математика та мистецтво, за допомогою проєктного навчання.

Актуальність STEAM-технології освіти полягає у переосмисленні освіти та у перегляді цілей навчання і виховання, норм, форм та методів тощо [3]. Навчання не повинно базуватися на запам'ятовуванні, на думку Мічіо Кайку, професора теоретичної фізики Нью-Йоркського коледжу, а розумовий резерв, що звільнився, необхідно переорієнтувати на розвиток здатності думати, аналізувати, аргументувати та приймати правильні рішення [5]. Сучасна школа має розвивати ті здібності, які будуть цінними у майбутньому: креативність, уяву, ініціативність, лідерські якості, критичне мислення та здатність до розвитку когнітивно-креативного потенціалу особистості. Саме ці можливості розвиває проєктна діяльність [3].

Тим часом слід зазначити, що STEAM-освіта – це найширший сегмент здібностей професійного становлення (ефективність застосування ще й тому, що в країні набирає обертів загальнонаціональна кампанія через запровадження технологій вивчення STEAM-дисциплін) [2].

STEAM-технології означають створення такого середовища навчання, яке дозволяє здобувачам освіти бути активнішими. Що б не сталося, вони залучені до свого власного навчання [1, 6]. Результат: здобувачам освіти краще запам'ятати те, чого вони навчилися, коли були залучені до процесу, а не просто були пасивними спостерігачами. Ми та наші учні розуміємо, що STEAM-технології вимагають розвитку здібності критичного мислення, а також умінь працювати як у команді, так і індивідуально, сприяють розвитку інтересу до технічних дисциплін [6]. STEAM-освіта є своєрідним містком, який з'єднує навчальний процес, кар'єру та подальше професійне зростання. Інноваційна освітня концепція дозволить на професійному рівні підготувати випускників до технологічно розвиненого світу [6].

До того ж необхідно зазначити, що особлива увага до розвитку математичних та природничих наук цілком усвідомлено доповнилася включенням до освітніх програми

навчальних предметів прикладних розділів наук, включаючи художнього та творчого спрямування [1].

З погляду фізіології людини міжпредметна інтеграція мистецтва та науки необхідна. Загальновідомі та давно науково доведені функції півкуль головного мозку людини: ліве – розвиток логіки, що дає можливість заучувати необхідну інформацію та робити логічні висновки, праве – мислення у вигляді прямого сприйняття. Їхня взаємодія, взаємозв'язок формують креативне інструктивно-інтуїтивне мислення [3]. Використання STEAM-підходу в освітній діяльності дозволить задіяти відразу обидві півкулі людського мозку.

Заняття мистецтвом підвищує когнітивні вміння та навички учня. При цьому відбувається розвиток пам'яті та уваги, які позитивно впливають на якість навчання. При цьому не виключено зростання не тільки самої якості учнівських знань, а й розвиток інтересу до будь-яких інших життєвих навичок. В історії безліч прикладів цього – Альберт Ейнштейн дуже любив грати на скрипці, Галілео Галілей був знаменитим літературним критиком свого часу, Семюел Морзе – художником-портретистом [4].

На наш погляд, STEAM-технологія сьогодні є однією з найбільш затребуваних технологій освіти, що забезпечує міжпредметну інтеграцію безлічі навчальних предметів із різних освітніх галузей.

Практика застосування STEAM-підходу в українських закладах освіти показує, що науковий метод цілком може бути застосований до повсякденного навчання. Сьогодні використовуються такі елементи STEAM-технології, як викладання теми за інтегративним підходом; застосування науково-технічних знань у реальному житті; розвиток навичок критичного мислення та вирішення проблем; підвищення впевненості у своїх силах та можливостях; активна комунікація та командна робота; розвиток інтересу до технічних дисциплін; підготовка дітей до наступних технологічних інновацій; розвиток креативності особистості та підвищення її інтелектуального рівня [3, 6].

Отже, не доводиться сумніватися у тому, що учнів сучасного періоду в майбутньому чекає така професійна діяльність, яку зараз важко уявити, їм доведеться застосовувати не існуючі поки технології, вирішувати найскладніші завдання, відповіді за якими навіть не передбачаються. Саме тому сучасна освіта має відповідати цілям випереджального розвитку.

Інтегрований навчальний процес, який включає дослідницьку та предметно-практичну діяльність, сприяє розпізнаванню об'єктів дослідження, придбання навичок проєктування та програмування, що, безсумнівно, створить надійну платформу для перспективного майбутнього сучасних здобувачів освіти.

Сьогодні STEAM – це один із напрямів реалізації проєктної та науково-дослідної діяльності в закладах освіти. Навчальний план заснований на ідеях навчання із застосуванням міждисциплінарного та проєктного підходу, STEAM інтегрує їх у єдину схему навчання, натомість, щоб вивчати окремо кожну з дисциплін. Необхідно особливо відзначити складність і багатогранність STEAM-освіти, в результаті чого для вирішення питань, пов'язаних з відсутністю STEAM-грамотності, розробляються найрізноманітніші за видом, напрямом і рівнем складності програми [2, 6].

Основною відмінністю STEAM-підходу є те, що придбані здобувачами освіти знання стають їх своєрідними самостійними відкриттями.

Елементи STEAM-технології, які застосовуються сьогодні у викладанні навчальних предметів активізують інтерес до математики, природознавства; допомагають придбати знання в галузі техніки, робототехніки, конструювання; сприяють розвитку творчих здібностей та комунікативних навичок; сприяють виявленню потенційних можливостей учнів та ймовірності швидкого професійного самовизначення.

Застосування елементів STEAM-технології в закладах освіти дозволяє учням удосконалювати навички критичного мислення, долати нестандартні навчальні перепони, тобто створювати умови для підготовки до майбутньої життєдіяльності, де вони зможуть виявити готовність до вирішення незвичайних, нестандартних проблем, завдяки широкій міжпредметній інтеграції знань.

Упровадження елементів STEAM-технології включає в себе вміння працювати в групі, оскільки більшу частину часу учні спільно досліджують та розвивають запропоновані моделі,

вибудовують діалог у процесі спільної діяльності.

STEAM-освіта є своєрідною платформою, яка з'єднує навчальний процес та подальшу професійну діяльність. Інноваційна освітня доктрина здатна на професійному рівні підготувати здобувачів освіти до життя у розвиненому світі, який постійно змінюється.

Створювана українська система STEAM-освіти формує передумови широкого впровадження в освітній процес дослідницького навчання, яке передбачає як знання предметних теоретичних основ, так і використання різноманітного інтернет-матеріалу, а експериментальна діяльність надалі призведе до раннього професійного вибору.

Як стверджують сучасні науковці та практики «Майбутнє шкільної освіти стоїть за вмінням користуватися інформаційно-комунікативними технологіями, цифровими лабораторіями, використовувати фізичні, хімічні, біологічні знання для вирішення насущних життєвих проблем. А STEAM-освіта вчить саме цьому, заняття стають динамічними та пізнавальними, здобувачі освіти вчаться взаємодіяти у робочих групах, де вони акумулюють ідеї, обмінюються роздумами та здійснюють свої наукові відкриття» [1, 2]. Таким чином, елементи STEAM-технології дозволяють підготувати всебічно мислячих людей, які вміють проводити різноманітні наукові дослідження, вирішувати складні завдання сучасного моделювання та конструювання, аналітично думати, поєднуючи раціональне та ірраціональне мислення.

На відміну від традиційних технологій освіти STEAM-технологія практично реалізується як метод навчання не на окремих навчальних предметах, а на інтеграції досліджуваних тем, а також у проєктній та позаурочній діяльності.

Підсумовуючи, слід зазначити, що порівняно з традиційними методами навчання, STEAM-підхід заохочує учнів до проведення експериментів, конструювання моделей, втілення своїх ідей у реальності та створення кінцевого продукту. Велика увага на заняттях приділяється розвитку комунікабельності та проєктної діяльності. Ці якості будуть особливо важливими для роботи в організаціях майбутнього [1].

Таким чином, STEAM-технологія орієнтована на активне впровадження експерименту, створення моделей та побудові логічних зв'язків, самостійне виконання творчих, інтелектуальних проєктів, утілення своїх ідей у реальність. Як результат – учні отримують продукт своєї діяльності. Як метод дана технологія полегшує процес інтеграції теорії та практики, тим самим забезпечує підвищення якості освіти та подальшу соціальну успішність випускників.

Список використаних джерел

1. STEAM-освіта: від теорії до практики : матеріали конференції (Київ, 12-14 червня 2024 р.). – Київ : Інститут обдарованої дитини НАПН України, 2024. – 406 с.
2. STEM-освіта в Україні. – Режим доступу: <https://www.ilovkids.net.ua/stem-ukraine/>
3. Вознюк О. В., Горобець С. М. Використання концепції функціональної асиметрії півкуль головного мозку у побудові інформаційно-цифрової технології роботи з обдарованими дітьми та молоддю // Інформаційно-цифровий освітній простір України: трансформаційні процеси і перспективи розвитку. Матеріали методологічного семінару НАПН України. 4 квітня 2019 р. / За ред. В. Г. Кременя, О. І. Ляшенка; укл. А. В. Яцишин, О. М. Соколюк. – К, 2019. – 361 с. – С. 312-321.
4. Демидюк О. В., Ткаченко О. К., Федьович М. В. Нетрадиційні уроки фізики в школі: навч. посібн. для фізичних спеціальностей. – Житомир: Вид-во ЖДУ ім. І.Франка, 2007. – 318 с.
5. Кайку М. Майбутнє розуму. Наукові спроби осягнути, вдосконалити і підсилити інтелект : монографія. Літопис, 2022. – 408 с.
6. Компетентнісно орієнтоване навчання: сутність, форми і методи : практичний посібн. [Електронне видання] / Доротюк В. І., Піддячий М. І., Горошкіна О. М., Левченко Ф. Г., Харченко О. В., Рогоза В. В., Чудакова В. П., Тишковець М. Д. К. : Педагогічна думка, 2022. – 235 с.

ВОВК С. Б.,

учитель трудового навчання та технологій,

заступник директора з навчально-виховної роботи

Лицей №1 м. Хоростків, Хоростківської міської ради Тернопільської області,

svovk78@gmail.com

ІННОВАЦІЙНІ ПІДХОДИ ДО ВИКЛАДАННЯ ТЕХНОЛОГІЙ У КОНТЕКСТІ НОВОЇ УКРАЇНСЬКОЇ ШКОЛИ

Анотація. У матеріалі розкрито інноваційні практики викладання освітньої галузі «Технології» у закладах загальної середньої освіти в умовах реалізації Концепції «Нова українська школа». Проаналізовано застосування компетентнісного та діяльнісного підходів, акцентовано на ролі проєктного навчання, цифрових освітніх інструментів і STEM-освіти. Наголошено на важливості професійного розвитку педагогів як ключової умови успішної трансформації освітнього процесу.

Ключові слова: освітні інновації, Концепція «Нова українська школа», навчальний предмет «Технології», проєктне навчання.

Освітня реформа, яка реалізується через Концепцію «Нова українська школа», вимагає кардинальних змін у підходах до викладання [7], зокрема в рамках освітньої галузі «Технології». Державний стандарт базової середньої освіти орієнтований на формування ключових компетентностей учнів, розвиток ініціативності, підприємницького мислення, креативності та здатності до критичного аналізу тощо [2]. Відтак, навчання здобувачів освіти має відповідати запитам сучасного суспільства та вимогам цифрової епохи.

Викладання навчального предмета «Трудового навчання» трансформується у викладання навчального предмета «Технології» відповідно до принципів діяльнісного, інтегрованого та особистісно орієнтованого навчання. Освітній процес переорієнтовується з передачі знань від вчителя до учня на розвиток практичних умінь та навичок самостійного розв'язання проблем здобувачами освіти. У центрі навчання – активна участь учня, співпраця в групах, використання кейс-методу, дизайн-мислення, а також організація навчання на основі реальних життєвих ситуацій.

Однією із ключових освітніх технологій стала проєктна, яка сприяє поєднанню змістового наповнення навчальних предметів різних освітніх галузей, забезпечує практичну спрямованість навчання та формує в учнів навички планування, самоорганізації, відповідальності, а також розвиває інженерне та підприємницьке мислення [1].

Інтеграція STEAM-компоненту в уроки технологій сприяє налагодженню міжпредметних зв'язків з природничими науками, математикою, інформатикою та мистецтвом. Це дає можливість урізноманітнити освітній процес та зробити його більш актуальним і прикладним. Цифрові ресурси, такі як Tinkercad, Canva, Scratch, Arduino, Micro:bit активно використовуються для моделювання, створення прототипів, візуалізації ідей та реалізації творчих проєктів [4].

Приклади проєктної роботи на уроках технологій:

- виготовлення екологічних пакетів із вторинної сировини;
- створення макетів побутових пристроїв із використанням мікроконтролерів;
- організація шкільної міні-тепліці;
- дизайн соціальної реклами для громади.

Такі завдання підвищують мотивацію, стимулюють дослідницьку діяльність і формують відповідальне ставлення до навколишнього середовища та громади [5].

Успішне впровадження інноваційних методик вимагає від учителя нових професійних компетентностей: уміння фасилітувати освітній процес, володіти цифровими технологіями, організовувати командну роботу та міжпредметну інтеграцію. Підвищення кваліфікації, зокрема участь у науково-практичних і педагогічних конференціях, курсах підвищення кваліфікації, тренінгах, вебінарах і спільнотах практиків – необхідні умови для професійного зростання. Також важливо впроваджувати систему наставництва та підтримки, яка допоможе вчителям адаптуватися до нових вимог і забезпечити сталий розвиток педагогічної майстерності [3]. Подальша ефективність цих підходів залежить від комплексної підтримки вчителів, забезпечення їх дидактичними, матеріально-технічними та методичними ресурсами, а також створення умов для впровадження сучасних освітніх технологій [6].

Інноваційні практики викладання предмета «Технології» у контексті Нової української школи сприяють глибоким змінам у змісті та формах освітнього процесу. Їхнє впровадження забезпечує розвиток компетентностей, що необхідні сучасному випускникові для успішної самореалізації, адаптації до викликів часу та ефективної участі в житті суспільства.

Список використаних джерел

1. Бібік Н. М. Компетентнісний підхід: рефлексії на рівні парадигми. *Педагогіка і психологія*. 2018. №3. С. 5–13.
2. Державний стандарт базової середньої освіти. *Міністерство освіти і науки України*, 2020. URL: <https://mon.gov.ua/osvita-2/zagalna-serednya-osvita/derzhavni-standarti> (дата звернення: 12.04.2025).
3. Кравченко Т. В. Проєктна діяльність як засіб формування життєвих компетентностей учнів. *Педагогічні науки*. 2020. №85. С. 28–33.
4. Литвинова С. Г. Цифрові технології в системі загальної середньої освіти: український та світовий досвід. *Інформаційні технології і засоби навчання*. 2021. Т. 83. № 1. С. 1–15.
5. Логвиненко С. І. Розвиток підприємницьких компетентностей учнів засобами проєктної діяльності. *Освіта та розвиток обдарованої особистості*. 2022. № 5 (88). С. 56–60.
6. Маркова О. М., Дем'яненко С. М. Сучасні освітні технології: проєктне навчання в школі. *Інноваційна педагогіка*. 2021. Вип. 36. С. 40–44.
7. Нова українська школа. *Міністерство освіти і науки України*, 2016. URL: <https://mon.gov.ua/static-objects/mon/sites/1/zagalna%20serednya/nova-ukrainska-shkola-compressed.pdf> (дата звернення: 14.04.2025).

ГОРОДЕЦЬКА О. В.,

доцент кафедри менеджменту і методології освіти,
Тернопільський обласний комунальний інститут
післядипломної педагогічної освіти,
кандидат педагогічних наук,
o.gorodetska@ippo.edu.te.ua

ГЕЙМІФІКАЦІЯ В ОСВІТНЬОМУ ПРОЦЕСІ ЯК ЗАСІБ РОЗВИТКУ ЗДОБУВАЧІВ ОСВІТИ

Анотація. Ігрова діяльність – це один з найдієвіших способів залучення здобувачів освіти до активного освітнього процесу й оволодіння навчальним матеріалом, формування в них практичних навичок і компетенцій. Ефективна гейміфікація вимагає ретельного планування та розуміння цільової аудиторії. Важливо збалансувати ігрові елементи зі змістом та завданнями, щоб уникнути ситуації, коли гра стає самоціллю, а корисний ефект втрачається. У статті розглянуто структурні елементи гейміфікації у вигляді піраміди за рівнями.

Ключові слова: освітній процес, інформаційні технології, інформаційно-цифрова грамотність, ігрова діяльність, гейміфікація, здобувачі освіти.

Гейміфікація стрімко набирає популярності в освітній сфері, стаючи одним із провідних сучасних освітніх трендів. Це застосування ігрових механізмів та елементів у неігровому навчальному контексті з метою підвищення мотивації, заохочення, активності, енергійності, зацікавленості та покращення результатів навчання учнів, а також залучення до вирішення проблем та виконання завдань.

Ігрові технології мотивують здобувачів освіти виконувати домашнє завдання, проходити навчальні тести, розуміти складні теми й загалом краще орієнтуватися у вивченому матеріалі, розвивають критичне та творче мислення. Щоб ефективно використовувати гейміфікацію, важливо розуміти її ключові компоненти, принципи роботи та динаміку гри, яку вона створює [4].

Також одним зі способів підвищення ефективності навчання є використання у навчанні комп'ютерних ігор.

За визначенням професора Пенсільванського університету Кевіна Вербаха: «Гейміфікація – використання елементів гри та ігрових технік у неігровому контексті» [3, с. 114]. Під гейміфікацією освіти можна розуміти використання ігор, ігрових технік та ігрових практик з освітньою метою. Професор Вербах пропонує структуру елементів гейміфікації у вигляді піраміди, яка зображена на рис. 1.

До компонентів гейміфікації можна віднести: цілі гри, соціальну взаємодію, змагання, зворотний зв'язок, віртуальні винагороди, зовнішні атрибути [3, с. 114].

Рис. 1. Структура гейміфікації за Кевіном Вербахом

Цілі та завдання для здобувачів освіти мають бути чітко визначені та сформульовані. Вони можуть бути як короткостроковими, так і довгостроковими. Під час гри учні можуть співпрацювати, що підвищує мотивацію до виконання завдань. Також можливість змагатися та взаємодіяти стимулює активність, вмотивованість і залученість до процесу. Система віртуальних винагород та зовнішніх атрибутів: аватарів, балів, значків, рівнів, лідербордів та інших форм визнання, дозволяє дотримуватися основних етапів створення ігрового механізму та принципів гри. Учасникам також важливо отримувати інформацію про свої досягнення та прогрес [3, с. 115].

Принципи роботи гейміфікації – це мотивація, залучення, соціальна взаємодія, прогрес, досягнення, виклик, персоналізація та майстерність.

Гейміфікація використовує внутрішню та зовнішню мотивацію для залучення, стимулювання користувачів. Внутрішня мотивація пов'язана з особистими інтересами, тоді як зовнішня – із нагородами. Використання ігрових елементів створює більш інтерактивний, захоплюючий досвід для здобувачів освіти та активізує їх діяльність. Гейміфікація часто включає елементи соціальної взаємодії, що дозволяє користувачам спілкуватися, змагатися, співпрацювати, відстежувати досягнення й прогрес, що підвищує мотивацію продовжувати та підтримує зацікавленість. Ігрові елементи мають відповідати індивідуальним потребам та вподобанням користувачів. Також створення викликів допомагає здобувачів освіти адаптуватися до світу, який надзвичайно швидко змінюється.

Динаміка гри визначає, як користувачі взаємодіють з ігровими елементами та один з одним. Основні аспекти динаміки гри включають: конкуренцію, співпрацю, взаємодію, досягнення, емоційну залученість, зворотний зв'язок, вираження себе.

Змагання між користувачами стимулює їх до досягнення кращих результатів, а спільна діяльність розвиває вміння працювати в команді та створює відчуття спільноти. Активна участь здобувачів освіти в ігровому процесі може призвести до більш глибокого занурення в контент. Гра викликає емоції, які підвищують інтерес та мотивацію до навчання: радість, задоволення, азарт змагання; розвиває творчість, критичне мислення; дає можливість оволодіти навичками пізнавального процесу. Для учнів дуже важливий негайний зворотний зв'язок, що допомагає зрозуміти, як вони просуваються і що ще потрібно виконати, щоб досягти кращих результатів [3, с. 115].

Гейміфікація надає безліч можливостей для впровадження штучного інтелекту та хмарних технологій. Ігрова діяльність викликає позитивні емоції, що робить навчання більш приємним та корисним. Завдяки використанню балів, нагород і таблиць лідерів учні стають більш залученими до уроку, із задоволенням виконують завдання та вирішують проблеми. Педагогам необхідно ефективно використовувати інноваційні методи навчання, орієнтуватися в останніх розробках та створювати динамічне, ефективне навчальне середовище [6].

Приклади гейміфікації в освіті:

- використання онлайн-платформ та додатків з ігровими елементами (Kahoot, Quizizz, Duolingo, Classcraft та інші);

- створення навчальних квестів та ігор на уроках;
- впровадження систем балів та винагород за активність та успіхи;
- використання рольових ігор для моделювання реальних ситуацій;
- застосування елементів гейміфікації в оцінюванні (ігрові тести, вікторини).
- створення віртуального навчального середовища з елементами гри.

Відмінною особливістю гейміфікації є дозвіл на помилки. Отже, учні можуть не боятися осуду та покарання за помилки, почувати себе вільно. У них зникає страх перед неправильними діями, а на зміну йому приходить ініціативність і впевненість. Вони можуть самостійно обирати варіанти дій, що заохочує до активної діяльності та формує почуття відповідальності за власні вчинки [2, с. 46].

Використання гейміфікації в освіті дає можливість підвищити залученість та мотивацію учнів, покращити розуміння та запам'ятовування навчального матеріалу; розвивати критичне мислення та навички розв'язання проблем, створювати позитивну та менш стресову навчальну атмосферу, заохочувати до співпраці та командної роботи, надати миттєвий зворотний зв'язок, персоналізувати освітній процес.

Ефективна гейміфікація потребує ретельного планування та інтеграції ігрових елементів таким чином, щоб вони підтримували навчальні цілі, а не відволікали від них. Гра повинна бути інструментом для навчання, а не самоціллю.

Гейміфікація має великий потенціал у різних сферах, таких як освіта, бізнес, маркетинг та охорона здоров'я, управління персоналом, розробка програмного забезпечення. Розуміння її компонентів, принципів роботи та динаміки гри дозволяє ефективно впроваджувати гейміфікаційні елементи для досягнення бажаних результатів. Це не просто модна тенденція, а ефективний інструмент, що відповідає потребам сучасної освіти та сприяє підвищенню якості освітнього процесу, роблячи його більш захоплюючим, мотивуючим та результативним для здобувачів освіти.

Список використаних джерел

1. Гавриліна В. В. Гейміфікація як засіб підвищення мотивації учнів до навчання. *Classtime blog* : веб-сайт. URL: <https://www.classtime.com/blog/heymifikatsiya-zasib-pidvyshchennya-motyvatsiyi/> (дата звернення: 12.04.2025).
2. Карабін О. Й. Гейміфікація в освітньому процесі як засіб розвитку молодших школярів. *Педагогіка формування творчої особистості у вищій і загальноосвітній школах*. 2019. Т. 1, № 67. С. 44–47.
3. Лященко Т.О., Гришуніна М.В., Пічкур В.Р. Гейміфікація як одна з інноваційних форм навчального процесу. *Інформатизація вищої освіти. Управління розвитком складних систем*. 2018. № 35. С. 113–123.
4. Найпопулярніші освітні тренди – 2022. *Незалежна Освітня Корпорація TEACHHUB* : веб-сайт. URL: <https://teach-hub.com/naypopuliarnishi-osvitni-trendy-2022/> (дата звернення: 17.04.2025).
5. Самолова І. Гейміфікація один з трендів сучасної освіти. URL: <https://www.slideshare.net/slideshow/ss-53922372/53922372> (дата звернення: 15.04.2025).
6. Hyperlink Eric Top Education Trends to watch in 2024. *EHL Insights* : веб-сайт. URL: <https://hospitalityinsights.ehl.edu/education-trends>

ДАВИДЧЕНКО І. Д.,

доцент кафедри української лінгвістики,
літератури та методики навчання,

Комунальний заклад «Харківська гуманітарно-педагогічна академія»

Харківської обласної ради

кандидат педагогічних наук, доцент

davidchenkoid@ukr.net

ІННОВАЦІЙНІ ПРАКТИКИ ВИКЛАДАННЯ ФІЛОЛОГІЧНИХ ОСВІТНІХ КОМПОНЕНТІВ В ЗАКЛАДАХ ВИЩОЇ ОСВІТИ В КОНТЕКСТІ НУШ

Анотація. У статті розглянуто інноваційні практики викладання філологічних освітніх компонентів в закладах вищої освіти у контексті НУШ, проаналізовано технології та дидактичну структуру занять з філологічних освітніх компонентів (сучасна українська

літературна мова, українська мова за професійним спрямуванням, українська та зарубіжна літератури). Установлено вимоги до проектування структури занять з філологічних освітніх компонентів в системі особистісно орієнтованого навчання на засадах педагогіки партнерства та компетентнісного підходу.

Ключові слова: *інноваційні практики, філологічні освітні компоненти, Нова українська школа.*

Реформування системи освіти відповідно до Законів України «Про освіту», «Про вищу освіту», «Про повну загальну середню освіту», Державного стандарту базової середньої освіти, ініціативи «Нова українська школа», Концепції реалізації державної політики Нова українська школа передбачає не лише зміни, запровадження нових освітніх стандартів та підвищення вимог до педагогічних та науково-педагогічних працівників, а й трансформацію педагогічної комунікації між учасниками освітнього процесу. У закладах освіти має панувати атмосфера взаємоповаги, взаємодії, довіри та підтримки.

Випускники закладів вищої освіти повинні бути цілісними, всебічно розвиненими особистостями, здатними критично мислити, патріотами, які поважають людську гідність і права, інноваторами, які навчаються упродовж життя, здатними змінювати світ навколо себе [1]. Для досягнення цієї мети на зміну педагогіці навчання має прийти педагогіка партнерства, заснована на співпраці педагогіка та здобувача, що реалізується через інноваційну діяльність, соціальні та дослідницькі проекти й експерименти. Освітнє середовище також потребує суттєвого оновлення. Зокрема, необхідно активно використовувати сучасні інформаційно-комунікаційні технології, які підвищують ефективність роботи педагога та уможливають особистісний підхід до навчання. Однак, навіть за умови докорінного оновлення підходів до освіти, структура викладання філологічних освітніх компонентів, що складалася десятиліттями, також потребує перегляду та модернізації, оскільки основною формою організації освітнього процесу в закладах вищої освіти залишається заняття (лекційні, практичні, семінарські).

Мета статті – розглянути інноваційні практики викладання філологічних освітніх компонентів в закладах вищої освіти у контексті НУШ, проаналізувати технології та дидактичну структуру занять з філологічних освітніх компонентів (сучасна українська літературна мова, українська мова за професійним спрямуванням, українська та зарубіжна літератури). Установити вимоги до проектування структури занять з філологічних освітніх компонентів в системі особистісно орієнтованого навчання на засадах педагогіки партнерства та компетентнісного підходу.

Нова українська школа (НУШ) використовує особливу методологію викладання української мови, літератури та зарубіжної літератури в середніх та старших класах закладах загальної середньої освіти (ЗЗСО). Метою викладачів закладів вищої освіти підвищити якість освіти та допомогти здобувачам вищої освіти – майбутнім педагогам – підвищити свій рівень знань та навчатися у зрозумілий та цікавий спосіб. Отже, визначимо деякі з ключових методологічних принципів, що використовуються в НУШ: *інтеграція освітніх компонентів, презентація результатів, активне навчання, самостійне навчання, формування життєвих та предметних компетентностей, мовленнєвий розвиток.*

Інтеграція предметів: необхідно інтегрувати зміст між різними освітніми компонентами, щоб сприяти кращому розумінню та асоціаціям між здобувачами. Наприклад, здобувачі пов'язують літературні твори з історичними подіями чи природними явищами. Уроки літератури можна проводити паралельно з мовою, звертаючи увагу на нові та цікаві факти, слова та їхні значення. Доречно використовувати сучасні пошукові системи, а також літературознавчі, тлумачні та орфографічні словники.

Презентація результатів – це вміння відкрито виступати публічно, доводити свою гіпотезу чи думку, коментувати відповіді та ставити запитання.

Активне навчання. НУШ робить акцент на взаємодії та активній участі здобувачів. Здобувачі вищої освіти повинні бути активними на заняттях. Заняття мають бути спрямовані на залучення здобувачів до обговорення, постановки запитань, проєктної діяльності та творчих завдань. Водночас слід визнати, що всі несподівані ідеї та інтерпретації здобувачів мають право на існування. На заняттях з літератури здобувачі часто пишуть листи героям оповідань, продовжують кінцівку, діляться своїми думками про прочитані твори. Доречно запитувати

здобувачів стосовно певних вчинків героїв, характеризуючи вчинки, перевтілюватися в образи. Здобувачі із захопленням долучаються до розробки реклами книг, написання інтерв'ю з автором.

Зважаючи на те, що формування життєвих та предметних компетентностей є першочерговим, філологи мають звертати увагу на розвиток у здобувачів самостійного навчання, креативності, ініціативності. Особливу увагу слід приділяти розвитку у здобувачів умінь формулювати власну думку та відстоювати свою громадянську позицію щодо різних подій і явищ. Важливо також, залучати здобувачів до проектної та дослідницької діяльності. У цьому контексті навчання спрямоване на активне використання дослідницьких методів, включаючи постановку завдань, організацію дослідження, презентацію і захист результатів та самооцінку. Важливою формою взаємодії на заняттях є діалог між викладачем та здобувачами, індивідуальна та групова робота, спрямована на творчий процес навчання.

Мовленнєвий розвиток. Українська мова є ключовим предметом у НУШ, і велика увага приділяється розвитку мовлення, грамотності та комунікативних навичок здобувачів. Викладачі впроваджують у практичну діяльність здобувачів багато творчих робіт, таких як написання есе та віршів на певні теми. Викладачі – це лідери, які підтримують і надихають, а не диктатори, які вимагають, щоб кожен виконував певне завдання за шаблоном.

Викладачі філологічних освітніх компонентів намагаються показати зв'язок між матеріалом і реальним життям здобувачів вищої освіти, щоб зробити навчання більш значущим. Здобувачі вищої освіти поглиблюють знання, які отримали у ЗЗСО, а потім повинні вміти застосовувати навички, які набувають у закладах вищої освіти, у повсякденному житті. Тому важливо, щоб викладачі не лише надавали навчальні матеріали, а й показували, де вони можуть бути корисними і чому їх важливо вивчати.

Уроки літератури, особливо зарубіжної, – це справжня подорож у світ історій, де здобувачі можуть познайомитися з різними культурами та стилями життя, відчуті відмінності в поведінці персонажів, знайти схожість і відмінності в моральних питаннях та світогляді героїв. Головне завдання на уроках літератури – дати здобувачам можливість зрозуміти текст і з'ясувати, що для них важливо, а також висловити власну думку про моральні аспекти, погляди і вчинки персонажів. Важливо дати здобувачам можливість уявити собі образи та події, описані в тексті, оскільки така візуалізація допомагає глибше зрозуміти текст, і тільки тоді літературні персонажі стають для них реальними, моделями для наслідування та об'єктами для критики.

Заохочуючи здобувачів до навчання, держава в майбутньому матиме прогресивне суспільство та нестандартне мислення. Педагогічні та науково-педагогічні працівники – одне з головних джерел мотивації здобувачів вищої освіти в до навчання. Прогресивні філологи, які займають позитивну позицію, можуть мотивувати кожного здобувача до нових досягнень.

Сучасне вивчення філологічних освітніх компонентів визначається як «багатофункціональне й багатоаспектне явище в освітньому процесі, що характеризується низкою ознак» [3], найважливішими з яких є: виховання мовної особистості, розвиток пізнавальних і творчих компетентностей, мовленнєва спрямованість, моральне, естетичне й етичне виховання, вивчення мовного матеріалу на основі текстів, оптимальне співвідношення теорії і практики, реалізація внутрішньо- і міжпредметних зв'язків, розширення і систематизація знань, умінь і навичок.

Водночас, на думку І. Кучеренко, поняття «технологія» в теорії і практиці сучасного заняття з філологічних освітніх компонентів слід розглядати в проєкції дій суб'єктів освітнього процесу, які, з одного боку, підпорядковані дотриманню алгоритмізованих дій, норм і правил, а з іншого боку, «творчо та імпровізаційно будують освітню діяльність з метою досягнення запланованих результатів» [2], забезпечуючи таким чином легкість педагогічної взаємодії між учасниками освітнього процесу.

Технологічність навчання розглядається лише як алгоритм педагогічної діяльності викладача на занятті з дотриманням етапів мотивації та організації освітньої діяльності, постановки цілей і проєктування результатів навчання, використання засобів навчання мови, літератур, контролю і корекції якості освітньої діяльності та її рефлексії. Водночас технологія не виключає інших вимог сучасного викладання української мови, а доповнює їх. Чимало мовознавців виокремлюють вимоги до сучасного навчання філологічних освітніх компонентів: загальнопедагогічні, дидактичні, психологічні та гігієнічні; згідно з концепцією НУШ кожен

освітній компонент має гарантувати формування десяти ключових компетентностей, зміст яких має враховувати зміст суміжних освітніх компонентів.

Проблемний виклад навчального матеріалу може застосовуватися на будь-якому етапі заняття, ефективно поєднуватися з бесідою чи спостереженням. Принципи такого опрацювання навчального матеріалу повністю відповідають засадам концепції НУШ, таким як: розвиток мислення і позитивного ставлення до здобуття знань; формування наукового світогляду, критичного сприйняття інформації, почуття впевненості у власних силах, навичок дослідницької діяльності. Позитивним є те, що здобувач вищої освіти не отримує готові знання, а з допомогою викладача (принципи партнерства й розподіленого лідерства) самостійно здобуває необхідні знання, що робить їх надзвичайно міцними.

Ігрові технології активізують позитивні емоції та емоційну пам'ять, забезпечують мимовільне запам'ятовування мовного матеріалу, створюючи на занятті і атмосферу розкутості й задоволення від процесу здобуття знань (НУШ), що так само забезпечує реалізацію принципу психологічного комфорту, змінює погляди на оцінювання власної діяльності та діяльності однокласників.

Заняття із використанням мультимедіа стає цікавішим для здобувачів, тому й ефективнішим для засвоєння знань, дає можливість використовувати наочність вищого рівня – відеоматеріали, анімацію, динамічні таблиці, рухливі алгоритми про процес народження правила, що дає змогу швидко запам'ятати, а інколи й побачити те, що в реальному житті недоступне.

Із нашого погляду, суттєвого оновлення потребує методична структура занять із філологічних освітніх компонентів шляхом активнішого застосування елементів проблемного навчання, ігрових технологій, інтерактивних технологій, виправданого залучення можливостей інформаційних технологій та мультимедійних засобів навчання. Активне введення до структури сучасних занять зазначених технологій сприятиме реалізації на практиці засадничих положень Концепції НУШ.

Проведене дослідження не вичерпує всіх аспектів проблеми. Потребують подальшого удосконалення методичні розробки із запровадження інтерактивних та інноваційних технологій на заняттях із філологічних освітніх компонентів, збагачені практичними завданнями, які допоможуть педагогічним та науково-педагогічним працівникам реалізувати багатющий теоретичний матеріал з інноваційної педагогіки та педагогіки партнерства у практиці навчання.

Список використаних джерел:

1. Концепція «Нова українська школа». Київ: МОН, 2016. URL: <https://mon.gov.ua/storage/app/media/zagalna%20serednya/nova-ukrainska-shkola-compressed.pdf>.
2. Кучеренко І. Технологічний аспект вивчення української мови. *Дивослово*. 2018. № 6. С. 9–15.
3. Пентиліук М.І., Окуневич Т.Г Сучасний урок української мови. Харків: Вид. група «Основа», 2007. 176 с.

ДОНІК С. О.

*вчитель української мови та літератури,
заступник директора з навчально-виховної роботи
комунального закладу «Харківський ліцей № 113 Харківської міської ради»
s.donik160787@gmail.com*

ЗАСТОСУВАННЯ ІННОВАЦІЙНИХ ТЕХНОЛОГІЙ НА УРОКАХ УКРАЇНСЬКОЇ МОВИ В КОНТЕКСТІ НУШ

***Анотація.** Діяльність педагога-словесника – це безмежне поле, яке потребує виснажливої, але творчої праці. Щодня – пошук, щодня – несподіванки, щодня – відкриття. Нетрадиційні форми проведення уроків дають можливість не тільки підняти інтерес до досліджуваного предмета, а й розвивати їх творчу самостійність. Навчати роботи з різними джерелами знань, зняти з душі дитини почуття страху, нав'язати впевненість у своїх силах, налаштувати на успіх, виявити здібність до творчості.*

***Ключові слова:** мова, проект, ігри, урок, література, навчання, технології навчання.*

Моделювання процесу навчання в сучасній школі є ефективною формою технологічного підходу до уроку української мови та літератури. На сьогодні надзвичайно актуальним є застосування інноваційних технологій, які зорієнтовані не лише на поповнення знань здобувачів освіти з української мови та літератури, а й на розвиток умінь творчого, самостійного вирішення завдань практичного характеру, посилення інтелектуальної спроможності, пізнавальної активності школярів.

Ідеалом сучасного навчання є особистість не з енциклопедично розвиненою пам'яттю, а з гнучким розумом, з швидкою реакцією на все нове, з повноцінними, розвинутими потребами, з добрими орієнтувальними навичками й творчими здібностями.

У зв'язку з цим зростає потреба у застосуванні особистісно зорієнтованих інноваційних педагогічних технологій.

Під час вивчення української мови та літератури слід активніше використовувати сучасні технології: ігрові, мультимедійні, проектні, інтерактивні види і форми роботи, які стимулюють творчу активність школярів.

Ефективність навчання рідної мови значною мірою залежить від чіткої та ґрунтовної організації освітнього процесу, уміння враховувати психофізіологічні особливості школярів. Використання гри під час навчання сприяє мимовільному запам'ятовуванню мовного матеріалу й формуванню міцних навичок усного мовлення. Існують й інші функції, що реалізуються у проведенні гри - навчати мови, виховувати засобами мови, викликати та підтримувати інтерес здобувачів освіти до вивчення мови, розвивати пам'ять, мислення та уяву в дітей у процесі оволодіння ними мовою.

Гра є інструментом викладання, який активізує розумову діяльність здобувачів, дозволяє зробити освітній процес привабливим і цікавим.

Викладаючи українську мову та літературу, слід ставити перед собою мету зробити урок не лише пізнавальним, інформативним, але й цікавим, у роботі використовувати такі форми та методи навчання, які збуджують пізнавальний інтерес і стимулюють самостійне мислення здобувачів освіти.

У процесі гри в здобувачів освіти виробляється звичка зосереджуватися, самостійно думати, розвивати увагу. Захопившись грою, діти не помічають, що навчаються, до активної діяльності залучаються найпасивніші учні. Коли вчитель використовує на уроці елементи гри, то в класі створюється доброзичлива атмосфера, бадьорий настрій, бажання вчитися. Під час гри в учня виникає мотив, суть якого полягає в тому, щоб успішно виконати взятую на себе роль. Отже, система дій у грі виступає як мета пізнання і стає безпосереднім змістом свідомості школяра.

На ігрових уроках діти спостерігають, порівнюють, класифікують предмети за певними ознаками, виконують аналіз і синтез, роблять узагальнення, висловлюють свою думку у зв'язній і зрозумілій формі, використовуючи термінологію. Ось декілька прикладів ігрових форм – «Ти - редактор», «Спіймай помилку», «Мовна дуель», «Грунування», «Мозаїка», «Найрозумніший», «Хто швидше», лінгвістичні загадки, мовні конкурси, та інші. [4]

Ігрові завдання можна використовувати на різних етапах уроку, тому що вони дають можливість активізувати увагу учнів, відпрацювати засвоєні знання, і зняти напруження, підвищити продуктивність роботи.

На кожному уроці повинен бути елемент несподіванки. Особливо популярними є рольові ігри: «Авторське крісло», «Суд над персонажем». Застосовую такі ігри при вивченні творів: «Кайдашева сім'я», «Хіба ревуть воли, як ясла повні?». Розігрування ситуацій за ролями імітує реальність, призначення ролей учасникам і надання їм можливості діяти, наче насправді. Кожна особа в рольовій грі має чітко знати зміст її ролі та мету такої гри взагалі [4].

Мета рольових ігор – визначити ставлення до конкретної життєвої ситуації, набуття досвіду шляхом гри, допомогти навчитися через досвід та почуття. Завдання такого типу стимулюють творчу активність здобувачів освітнього процесу.

Слід сказати, що безперервний потік нової інформації, застосування комп'ютерних технологій практично в усіх галузях життя суспільства впливають на формування дитини і на сприйняття нею навколишнього світу. Тому сучасний урок вимагає від учителя творчого пошуку, нових методів подання інформації. Використання мультимедійних технологій якраз і допомагає підняти урок на якісно новий рівень, сприяє розвитку дослідницьких, аналітичних, творчих

здібностей. Новітні інформаційні технології, електронні засоби навчального призначення дають можливість підвищити ефективність освітнього процесу. Уроки з використанням комп'ютера, проектора стають більш наочними і цікавими, а також дозволяють змінити саму технологію надання освітніх послуг. Електронні засоби навчального призначення забезпечують активізацію діяльності вчителя та учнів на уроці, сприяють здійсненню диференціації та індивідуалізації навчання, розвитку обдарованості, формуванню знань, посилюють міжпредметні зв'язки. Все це дає можливість покращити якість знань.

Мультимедійний урок дає можливість комбінувати на одному занятті велику кількість цікавих завдань, залучаючи учнів до активної роботи. Завдяки мультимедійному супроводу вчитель може збагатити урок додатковим матеріалом, що неможливо під час роботи із звичайною шкільною дошкою.

Важливим є також проєктне навчання, дедалі більше набирає обертів, оскільки є дуже ефективним і актуальним підходом до викладання та навчання. Численні дослідження педагогів вказують на те, що після його впровадження в здобувачів освіти покращується мотивація до навчання та підвищується рівень досягнень. Робота над проєктом – практика особистісно зорієнтованого навчання в процесі конкретної праці учня на основі його вільного вибору, з урахуванням його інтересів. У свідомості школяра це має такий вигляд: «Все, що я пізнаю, я знаю, для чого це мені треба і де я можу ці знання застосувати». Для педагога – прагнення знайти розумний баланс між академічними і прагматичними знаннями, уміннями та навичками. Проєктна діяльність допомагає усвідомити відповідальність кожного за спільну справу, підвищити рівень особистої участі, якомога ефективніше виконати роботу та представити її результат. Також проєктне навчання дає можливість вчителям побачити учнів у новому світлі, допомагати їм розвивати вроджені здібності в новий спосіб, що не вдається часом у традиційній системі уроку. Таке навчання відбувається природним шляхом, ненав'язливо, адже ціль – не вивчити, а виконати завдання, отримати результат, що дійсно мотивує дітей.

Завдання проєктної технології полягає у пізнанні об'єктів навколишньої реальності, вивченні способів розв'язання проблем, оволодінні навичками роботи з джерелами інформації, у вмінні ставити перед собою мету, планувати та коригувати діяльність, приймати рішення, у вмінні конструювати, моделювати, проектувати.

Таким чином, сучасний урок вимагає від учителя пошуку нових методів подання інформації. Застосування інновацій якраз допомагає підняти шкільний урок на якісно новий сучасний рівень.

Список використаних джерел

1. Богосвятська А.І. Відчувати, думати, діяти! Методична скринька прийомів рефлексії.- Львів: академія гармонізації особистості, 2019. – 48 ст.
2. Богосвятська А.-М. Як зробити смачний, ароматний, кольоровий урок. Методичний посібник. Львів: Академія гармонізації особистості. 76 с. 2019.
3. Жданова Н., Жеміоніс І., Кузьменчук І.. – К: Шк. Світ, 2009. 128 с.
4. Основи нових інформаційних технологій навчання 2 Посібник для вчителів /за ред. Ю.І.Машбіца. – К: 2 ТЗМН, 1997.
5. Пастушенко Н. Нетрадиційне навчання і викладання української літератури. К: ж. «Дивослово» 1998.

КИРИЛЕНКО В. В.

*доцент кафедри методики навчання іноземних мов
Вінницького державного педагогічного університету
імені Михайла Коцюбинського
кандидат психологічних наук, доцент,
val19kir83@gmail.com*

КИРИЛЕНКО Н. М.

*доцент, зав.кафедри інформатики
та інформаційних технологій в освіті*

Комунального закладу вищої освіти
«Вінницький гуманітарно-педагогічний коледж»
кандидат педагогічних наук
nelly_112@ukr.net

КРИЖАНОВСЬКИЙ А. І.

директор Коледжу фахової передвищої освіти, доцент кафедри інформатики та
інформаційних технологій в освіті
Комунального закладу вищої освіти
«Вінницький гуманітарно-педагогічний коледж»
кандидат педагогічних наук, доцент,
andylapatanoff@gmail.com

ЦИФРОВІ ТЕХНОЛОГІЇ ОРГАНІЗАЦІЇ ОСВІТНЬОГО ПРОЦЕСУ ДЛЯ ДІТЕЙ ІЗ ОСОБЛИВИМИ ПОТРЕБАМИ

Анотація: У статті розглядаються можливості цифрових технологій у контексті організації інклюзивного освітнього процесу для дітей із особливими освітніми потребами. Зазначено, що цифровізація освіти є важливим чинником забезпечення доступності, індивідуалізації, мотивації та гнучкості навчання. Проаналізовано приклади використання онлайн-сервісів, адаптивних платформ, інструментів альтернативної комунікації та хмарних технологій. Особлива увага приділяється ролі цифрових інструментів у реалізації принципів Нової української школи та підтримці педагогів, учнів і батьків в інклюзивному середовищі.

Ключові слова: цифровізація освіти, інклюзивне навчання, особливі освітні потреби, цифрові платформи, індивідуалізація навчання.

У сучасному світі інклюзивна освіта стала невід'ємною складовою демократичного суспільства, що орієнтується на гуманістичні цінності, рівність можливостей і доступність якісної освіти для кожної дитини, незалежно від її індивідуальних особливостей розвитку. Особливої актуальності ці питання набувають у контексті організації освітнього середовища для учнів початкової школи з особливими освітніми потребами, де важливу роль відіграють як педагогічні, так і технологічні чинники.

Інклюзивна освіта в контексті Нової української школи – це забезпечення рівного доступу до якісного навчання для всіх дітей, незалежно від їхніх фізичних, інтелектуальних, емоційних, соціальних чи мовних особливостей. Це підхід, за якого кожна дитина – повноцінний учасник освітнього процесу.

Інклюзивна освіта не виділяє дітей за особливостями розвитку, а створює умови, за яких усі учні можуть навчатися разом, отримуючи підтримку, необхідну саме їм. Це важлива частина гуманістичного підходу НУШ, що базується на повазі до гідності, прав і потреб кожної дитини [3].

В інклюзивному класі навчаються діти з особливими освітніми потребами, діти з інвалідністю, діти з тимчасовими труднощами в навчанні (психоемоційними чи соціальними), усі інші діти, які мають право на індивідуальний підхід.

Цифровізація освіти виступає потужним засобом підтримки інклюзії, створюючи рівні умови доступу до якісної освіти для всіх дітей, незалежно від їхніх індивідуальних особливостей. Вона дозволяє реалізувати головний принцип інклюзивної освіти – «навчання для всіх» [1]. Крім того, вона суттєво змінює підходи до організації інклюзивного навчання, відкриваючи нові можливості для здобувачів освіти з особливими освітніми потребами. Завдяки використанню цифрових технологій забезпечується:

1. Доступність навчального процесу: матеріали стають доступними у різних форматах (текст, звук, відео, графіка), що враховує індивідуальні потреби учнів. Створюються умови для участі дітей з обмеженою мобільністю, сенсорними чи когнітивними порушеннями.
2. Індивідуалізація та адаптація навчання: освітні цифрові платформи дозволяють налаштовувати темп, обсяг і складність навчального матеріалу відповідно до потреб кожної дитини. Застосування адаптивних навчальних середовищ сприяє успішному засвоєнню знань.
3. Підтримка альтернативної комунікації: інструменти додаткової та альтернативної

комунікації допомагають дітям з мовленнєвими порушеннями краще висловлюватися та взаємодіяти з оточенням.

4. Залучення до активної взаємодії: цифрові ресурси сприяють підвищенню мотивації, уваги та емоційної залученості учнів через інтерактивні та ігрові елементи. Діти з ООП отримують можливість брати участь у груповій роботі, проєктах, обговореннях.

5. Гнучкість і безперервність навчання: завдяки онлайн-інструментам забезпечується неперервність навчального процесу навіть у разі відсутності учня в школі. Платформи дозволяють здійснювати дистанційне навчання, що особливо важливо в умовах ізоляції або тривалого лікування.

6. Підтримка педагогів та батьків: цифрові сервіси спрощують процес комунікації між учасниками освітнього процесу. Педагоги отримують інструменти для моніторингу прогресу учнів, а батьки – змогу супроводжувати навчання дитини вдома.

Діти з порушеннями мовлення або аутизмом можуть користуватись комунікативними додатками (до прикладу, CBoard, SymboTalk, Avaz), які дозволяють висловлювати думки за допомогою піктограм, тексту або голосового синтезу.

Хмарні сервіси (наприклад, Kahoot, LearningApps, BookWidgets) роблять процес навчання цікавим, інтерактивним, візуально привабливим. Ігрові форми особливо ефективні для дітей із порушеннями уваги, поведінки або емоційного розвитку.

Цифрові платформи (наприклад, Google Classroom, ClassDojo, Padlet) полегшують спілкування між учасниками навчального процесу, моніторинг прогресу дитини, надання зворотного зв'язку.

Інтернет пропонує широкий спектр адаптованих навчальних матеріалів: електронні підручники, відеоуроки з субтитрами, інтерактивні вправи, інклюзивні освітні середовища (наприклад, Inclusive Education Hub) [2].

Отже, індивідуалізація навчання, підтримка альтернативної та додаткової комунікації, інтерактивність та ігрові форми навчання, доступ до навчання в умовах дистанційної або змішаної форми, підтримка батьків і педагогів – все це надає впевненості та розвиток самостійності дитини, формує відчуття успіху та сприяє розвитку мотивації до навчання.

Все це реалізується завдяки індивідуальній програмі розвитку. Для кожного учня з ООП розробляється план навчання, адаптований до його можливостей. Асистент учителя допомагає дитині з ООП у щоденному навчальному процесі, а також підтримує вчителя. У школі працюють фахівці: логопеди, психологи, дефектологи, які надають підтримку дитині, родині та педагогам. Педагоги проходять спеціальні тренінги та підвищення кваліфікації, щоб працювати з дітьми з різними потребами. Школи адаптують інфраструктуру (пандуси, ліфти, навігацію), використовують спеціальні навчальні матеріали й технології. Це важливо, адже інклюзивна освіта формує у дітей толерантність, співпереживання і повагу до різноманіття, дозволяє кожній дитині реалізувати свій потенціал, сприяє справжній рівності в освіті.

Отже, цифровізація освіти в контексті Нової української школи – це впровадження цифрових технологій у всі сфери навчального процесу з метою підвищення його ефективності, інтерактивності та доступності. Це один із важливих інструментів для реалізації принципів НУШ, зокрема індивідуалізації, компетентнісного підходу та сучасного освітнього середовища.

Список використаних джерел

1. Богданович, Л. В. Цифровий контент як засіб оновлення дидактики початкової школи. *Теоретико-методичні проблеми виховання дітей та учнівської молоді*, 27. 2023. С. 56-61.
2. В. Кириленко, Н. Кириленко, А. Крижановський. Педагогічні умови підготовки майбутніх учителів початкової школи засобами хмарних сервісів у закладах вищої освіти. *Дрогобицький державний педагогічний університет імені Івана Франка. ж. «Молодь і ринок».* Молодь і ринок № 3-4, 2020. С. 104-108.
3. Колупасва, А. І., Таранченко, О. М. *Навчання дітей з особливими освітніми потребами в інклюзивному середовищі*. Київ: Атіка. 2019.

КОЛОДІЙЧУК О. Я.,
доцент, в. о. завідувача кафедри змісту і методик навчальних предметів
Тернопільський обласний комунальний інститут
післядипломної педагогічної освіти,
кандидат педагогічних наук,
o.kolodiichuk@ippo.edu.te.ua

ОСОБЛИВОСТІ ВИКОРИСТАННЯ ЕЛЕМЕНТІВ STEM-ОСВІТИ У ВИКЛАДАННІ НАВЧАЛЬНОГО ПРЕДМЕТА «ТЕХНОЛОГІЇ»

***Анотація.** У публікації проаналізовано значення STEM-підходу для розвитку системи освіти України. Описано особливості інтеграції STEM-освіти в навчальний предмет «Технології» та висвітлено її роль у підвищенні зацікавленості здобувачів освіти, розвитку критичного мислення, формуванні навичок вирішення проблем і творчого підходу шляхом виконання практично орієнтованих завдань. На прикладі реалізації проєкту «Виготовлення годиннички для птахів» продемонстровано застосування STEAM-підходу для розвитку технічних та естетичних навичок учнів, а також поглиблення їхнього розуміння екологічних проблем. Наголошено на важливості STEM-освіти для підготовки учнів до вирішення реальних життєвих проблем і відповідно успішної діяльності в умовах глобалізованого та технологічного світу.*

***Ключові слова:** навчальний предмет «Технології», проєктно-технологічна діяльність, STEM-освіта, STEAM-підхід, інтеграція навчальних предметів.*

В Україні, яка сьогодні активно інтегрується у світовий науковий та технологічний простір, з кожним роком підвищується значущість STEM-освіти. Необхідність впровадження такої освітньої технології зумовлена різними чинниками. Так, у багатьох сучасних загальноосвітніх закладах середньої освіти спостерігається низький рівень зацікавленості учнів навчанням, здебільшого через те, що:

- на уроках, які мають переважно теоретичну спрямованість, здобувачі освіти засвоюють значну кількість формул, правил і законів, проте не отримують достатніх знань щодо їх практичного застосування;
- навчальні предмети у більшості випадків викладаються ізольовано один від одного, що зумовлює відсутність цілісності у формуванні знань, умінь і навичок, необхідних для успішної життєдіяльності в умовах глобалізованого та динамічного світу. Унаслідок цього знання, які опановують учні, часто залишаються відірваними від реального життя.

Відсутність практико-орієнтованих занять, творчих завдань та експериментальної діяльності спричиняє зниження мотивації дітей до навчання.

STEM-освіта (природничі науки, технології, інженерія, математика), яка поєднує проєктну та інтегративну міждисциплінарну діяльність:

- забезпечує узгодженість між змістовим наповненням різних навчальних предметів, що допомагає учням формувати комплексне розуміння світу і підходити до проблем з різних точок зору;
- робить навчання більш цікавим і практично орієнтованим (відповідно до досліджень Едгара Дейла та інших науковців, найкраще засвоюється той матеріал, який було опрацьовано на практиці), готує учнів до вирішення реальних життєвих проблем, що сприяє підвищенню мотивації та залученості учнів у освітній процес. Вони бачать реальні застосування своїх знань, що стимулює їх до активного навчання;
- допомагає оволодіти хмарними технологіями, здібностями до програмування, опрацювання алгоритмів, конструювання та обслуговування електронних пристроїв, а також ефективного використання різноманітних програмних і апаратних засобів для розв'язання прикладних завдань;
- сприяє розвитку у здобувачів освіти гнучкості розуму, критичного та практично орієнтованого мислення, навичок логічного аналізу та розв'язання проблем. Вони опановують методи наукового підходу до виконання завдань, здійснюють пошук та аналітичне опрацювання даних, на основі отриманого досвіду, аналогій та узагальнень роблять обґрунтовані висновки. Це надає здатність орієнтуватися у складних ситуаціях, ефективно вирішувати проблеми без сторонньої допомоги, реалізовувати власну позицію та ухвалювати виважені рішення;

- розвиває здатність учнів працювати в команді, приймати рішення в умовах неповної визначеності, комунікувати і ефективно презентувати свої ідеї;
- формує здібності до аналітичної та дослідницької роботи, експериментування, генерування нових ідей і створення інноваційних рішень щодо існуючих проблем;
- уможливорює професійну мобільність випускників ЗЗСО, що у сучасному суспільстві стає нормою, бо обумовлено динамічними змінами ринку праці та зростаючими вимогами до компетентності фахівців. Традиційна вузькоспеціалізована освіта поступово втрачає актуальність, адже сучасні економічні умови потребують адаптивного підходу до виконуваної роботи, здатності до швидкого самонавчання та орієнтації у різних сферах діяльності. Набуття універсальних професійних вмінь та навичок є ключовою вимогою до підготовки конкурентоспроможних спеціалістів [1; 2].

Дієвим засобом реалізації STEM-освіти на уроках технологій є проєктно-технологічна діяльність учнів. Виконання навчальних проєктів передбачає інтегровану, дослідницьку та творчу діяльність школярів, спрямовану на отримання самостійного результату під науково-методичним керівництвом учителя. STEM-підхід створює умови для застосування проєктного навчання, що поєднує знання з різних галузей і забезпечує формування навчального середовища, орієнтованого на розв'язання конкретних практико-орієнтованих завдань із залученням усіх учасників освітнього процесу.

З огляду на положення чинного Державного стандарту базової середньої освіти, яким у межах технологічної освітньої галузі передбачено вивчення модуля «Творче застосування традиційних і сучасних технологій декоративно-ужиткового мистецтва», доцільним є впровадження розширеного підходу STEM-освіти – STEAM, що інтегрує мистецтво (A – art) як важливу складову творчого розвитку здобувачів освіти.

В якості прикладу застосування STEAM-підходу у викладанні навчального предмета «Технології» пропонується опис реалізації проєкту «Виготовлення годівниці для птахів».

Організаційно-підготовчий етап.

На цьому етапі здобувачі освіти об'єднуються у малі групи (по 3–4 особи) для дослідження аналогів та вибору прототипу виробу, який будуть виготовляти. Під час вибору прототипу учні залучають знання з різних галузей:

- S (Science – наука): застосування знань біології, фізики та хімії для дослідження потреб птахів. Учні вивчають видовий склад птахів регіону, їхні харчові потреби та поведінкові особливості; визначають оптимальні місця розміщення годівниць. Поряд із цим досліджуються властивості матеріалів із позицій їхньої екологічності, стійкості до атмосферних впливів та безпечності для птахів. Зокрема, встановлено недоцільність використання картону, паперу, фанери без відповідної обробки, а також рослинних матеріалів через їхню недовговічність. Легкі пластикові ємності також визнано малопридатними для виготовлення годівниць, оскільки через незначну масу вони можуть надмірно розгойдуватися під дією вітру, що, у свою чергу, потребує додаткових кріплень, збільшує витрати і погіршує естетичні характеристики виробу. Крім того, годівнички яскравого неприродного кольору або з декоративними елементами у вигляді зображень інших птахів чи тварин можуть викликати настороженість у пернатих і відлякувати їх.
- T (Technology – технології): використання інформаційно-комунікаційних технологій для пошуку зразків конструкцій годівниць, а також аналіз можливостей виготовлення виробів із різних матеріалів з урахуванням технологічних особливостей (наприклад, складність обробки металів).

На основі результатів проведеного дослідження, з урахуванням основних вимог до виробу – функціональності, довговічності, економічності, екологічності та оригінальності – учні ухвалюють рішення щодо вибору прототипу годівнички з деревини.

У процесі подальшої роботи розглядаються такі аспекти:

- E (Engineering – інженерія): вивчення конструктивних особливостей виробу, аналіз варіантів з'єднання дерев'яних елементів, оцінювання міцності та доцільності використання різних типів кріплень;
- A (Art – мистецтво): обговорення питань естетичного оформлення виробу, вибору оздоблювальних матеріалів і кольорової палітри з урахуванням екологічних вимог;

— М (Mathematics – математика): визначення геометричних параметрів виробу та його складових, виконання відповідних розрахунків.

Конструкторський етап.

На даному етапі учні:

— Е (Engineering): складають план виконання проєкту, розробляють технічну документацію (ескізи, кресленики, технічні малюнки технологічні карти), добирають необхідне обладнання та інструменти, організовують робочі місця та розподіляють між собою завдання в групах;

— Т (Technology): використовують комп'ютерні програми для створення креслень і 3D-моделей годівничок, підготовки презентацій результатів проєкту; здійснюють добір технологій обробки матеріалів;

— А (Art): виготовляють трафарети зображень для декорування виробу, вибирають орнаменти та матеріали для оздоблення;

— S (Science): здійснюють економічне та екологічне обґрунтування виготовлення виробу;

— М (Mathematics): здійснюють розрахунки розмірів конструкції годівнички, об'єму контейнера для корму, визначають необхідну кількість матеріалів, а також проводять відповідні обчислення в межах мінімаркетингового дослідження. Окрему увагу приділяють встановленню пропорцій отворів конструкції відповідно до фізіологічних потреб птахів. Крім того, учні виконують графічні зображення виробу із застосуванням відповідних інструментів і технологій креслення.

Технологічний етап.

Під час технологічного етапу здобувачі освіти безпосередньо виконують заплановані технологічні операції, дотримуючись правил охорони праці:

— Т (Technology): застосовують різноманітні технології обробки деревини та інших матеріалів необхідних для виготовлення виробу.

— S (Science): отримують пояснення фізичних та хімічних законів і процесів, що безпосередньо пов'язані з технологічною діяльністю. Зокрема, учасники проєкту ознайомлюються з важливістю розведення зубів пилки для запобігання перегріву полотна, необхідністю витримки клею для забезпечення міцності з'єднання деталей, а також з вимогами безпеки при роботі з електричним обладнанням (наприклад, з обґрунтуванням того, чому електроприлади не можна вмикати мокрими руками). Крім того, учні аналізують вплив геометричної форми деталей на надійність конструкції.

Заключний етап.

На завершальному етапі здобувачі освіти здійснюють апробацію (тестування) готового виробу, його корегування за потреби, рефлексію (самооцінку та самоаналіз результатів діяльності), підводять підсумки.

Т (Technology): використовують комп'ютерну техніку для презентації своїх проєктів перед однокласниками, педагогами, представниками адміністрації, громадськості.

Відповідають на запитання, аналізують ефективність застосованих рішень і роблять висновки щодо досягнутих результатів [3].

Висновки. Інтеграція елементів STEM-освіти в навчальний предмет «Технології» сприяє розвитку здобувачів освіти шляхом виконання практично орієнтованих завдань, що позитивно впливає на процес засвоєння матеріалу та забезпечує підготовку до вирішення реальних життєвих проблем. Проєктно-технологічна діяльність дає змогу поєднувати знання з різних дисциплін, що забезпечує розвиток критичного мислення, навичок вирішення проблем і творчого підходу. Застосування STEAM-підходу під час реалізації проєкту «Виготовлення годівнички для птахів», сприяє розвитку технічних та естетичних навичок учнів, а також поглиблює їхнє розуміння екосистемних проблем загалом і специфічних потреб птахів зокрема. Загалом, STEM-освіта забезпечує підготовку учнів до успішної діяльності в умовах сучасного технологічного світу.

Список використаних джерел

1. Васенко В. В. Досвід забезпечення STEM-освіти у предметно-перетворювальній

діяльності школярів. Перспективи та інновації науки. 2024. № 6 (40). С. 94–107. URL: <http://perspectives.pp.ua/index.php/pis/article/view/12419/12480> (дата звернення: 15.04.2025).

2. Гайда В. Я., Бабовал Д. С. Роль вчителів у створенні стимулюючого STEM-середовища. *Сучасні цифрові технології та інноваційні методики навчання: досвід, тенденції, перспективи* : матеріали XIII Міжнар. наук.-практ. інтернет-конф., м. Тернопіль, 5 квіт., 2024 р. Тернопіль : ТНПУ ім. В. Гнатюка, 2024. С. 183–186.

3. Сікоза А. Використання елементів STEM-освіти на уроках трудового навчання та технології. *На урок*. 2023. <https://naurok.com.ua/stattya-vikoristannya-elementiv-stem-osviti-na-urokah-trudovogo-navchannya-ta-tehnologi-372113.html> (дата звернення: 15.04.2025).

КОНЕНКО Л. Б.,

методист, завідувач відділу дошкільної та початкової освіти

Тернопільського обласного комунального

інституту післядипломної педагогічної освіти

o.ivanochko@ippo.edu.te.ua

ІВАНОЧКО О. В.,

методист відділу дошкільної та початкової освіти

Тернопільського обласного комунального

інституту післядипломної педагогічної освіти

o.ivanochko@ippo.edu.te.ua

ВИКОРИСТАННЯ ІННОВАЦІЙНИХ ТЕХНОЛОГІЙ НА УРОКАХ В ПОЧАТКОВІЙ ШКОЛІ

Анотація. Актуальність даної теми полягає в тому, що українське суспільство на сучасному етапі розвитку має потребу в самостійних, творчих особистостях. Нові завдання шкільної освіти в Україні, що спрямовані на гуманізацію та демократизацію всього освітнього процесу в школі, визначають нові пріоритети навчання і виховання, потребують формування ініціативної особистості, здатної до раціональної творчої праці.

Ключові слова: інноваційні технології, особистісно-орієнтованого навчання, інтерактивні форми роботи, технології ситуативного моделювання.

Сучасний педагог у освітньому процесі повинен намагатися вдосконалювати свою роботу, використовувати нові форми, методи, засоби, прийоми на уроках. Інтерактивні методи навчання у професійної діяльності сучасного вчителя початкової школи є сукупністю форм, методів і засобів навчання, виховання і управління, об'єднаних єдиною метою, добір операційних дій педагога з учнем. Це сприяє мотивації учнів до освітнього процесу, є одним із шляхів реалізації особистісно-орієнтованого навчання.

Особистісно-орієнтована освіта базується на таких засадах:

- дитина в школі – повноцінна особистість;
- метою освіти є становлення особистості;
- педагогічні відносини базуються на принципах гуманізації й демократизації;
- учень є суб'єктом навчальної діяльності;
- талановитою є кожна дитина;
- в основі навчання лежить позитивна Я-концепція особистості;
- навчання на основі успіху, відмова від примушування.

Таким чином, можемо виділити спільні ознаки методик і технологій, які забезпечують реалізацію принципів особистісно-орієнтованої освіти:

- 1) своєю метою вони проголошують розвиток та саморозвиток учня з урахуванням його здібностей, нахилів, інтересів, ціннісних орієнтацій і суб'єктного досвіду;
- 2) створюються умови для реалізації та самореалізації особистості;
- 3) забезпечується суб'єктність учня за рахунок можливості впливу на хід діяльності (вибір змісту, засобів, методів, форм навчання);
- 4) навчання будується на принципах варіативності;
- 5) кінцевим продуктом є не лише здобуття знань, вироблення умінь і навичок, а й

формування компетентностей.

Інтерактивні форми роботи допомагають приділити увагу кожному учню. Працюючи в групах чи парах, школярі самостійно розв'язують доступні для них завдання, стають дослідниками, разом переборюють труднощі на шляху до мети. Крім того, інтерактивні форми навчання розвивають комунікативні вміння та навички, допомагають встановленню емоційних контактів між учнями. Школярі вчаться критично мислити, дискутувати, самостійно приймати рішення.

У практиці ефективно використовувати технології ситуативного моделювання (побудова навчального процесу за допомогою залучення учнів до гри), технології колективного навчання (методи «Мікрофон», «Мозковий штурм», «Метод Прес», «Карусель», «Навчаючи - учусь», «Два, чотири – всі разом» тощо) та кооперативного навчання (робота в парах, групах). Проводячи уроки такого типу, потрібно зацікавити школярів предметом, формувати активну життєву позицію, розвивати творчі здібності. Разом із тим удосконалюють мовленнєві й розумові навички, створюють ситуацію успіху, де кожен учень почувається невимушено, а це, передусім, сприяє самовдосконаленню його як особистості. А вчитель тут виступає в ролі друга.

Цілі й завдання інтерактивного навчання:

- розширення пізнавальних можливостей учнів, зокрема в здобуванні, аналізі та застосуванні інформації з різних джерел;
- можливість перенесення отриманих умінь, навичок та способів діяльності на різні предмети та позашкільне життя учнів;
- формування глибокої внутрішньої мотивації.

Організація інтерактивного навчання передбачає моделювання життєвих ситуацій, використання рольових ігор, висловлювання своєї точки зору стосовно тієї чи іншої проблеми, вміння доказово міркувати, спільне вирішення питання на основі аналізу та відповідної ситуації.

Розвиток пізнавальної активності є і результатом, і необхідною умовою шкільного навчання. Успіх у свідомому опануванні шкільної програми залежить від творчої активності учня на уроці, вміння доказово міркувати, обґрунтовувати свої думки, вміння спілкуватися. Тож визначальними рисами навчання у моїй роботі є: взаєморозуміння, взаємоповага, творче співробітництво. Щоб навчити дитину, треба не просто передати їй знання і вміння, а викликати в неї пізнавальну та практичну активність.

Ефективне навчання неможливе без пошуків шляхів активізації пізнавальної діяльності учнів. Адже діти повинні не тільки засвоїти певну суму знань, а й навчитися спостерігати, порівнювати, виявляти взаємозв'язок між поняттями, міркувати. А досягти цього можна лише засобами, що активізують пізнавальну діяльність. До них належать: дидактичні ігри, ігрові ситуації, цікавинки, завдання творчого характеру, нестандартні завдання.

Для того, щоб учень добре навчався, він повинен постійно бути включений у процес учіння шляхом спілкування з учнями, учителем, він має говорити на уроці не один і не два рази, а постійно бути у спілкуванні. Уроки, організовані за інтерактивними технологіями сприяють розвитку мислення учнів, розвитку мовлення, уміння вислухати і зробити свої висновки, вчитись поважати думку інших і вміти аргументувати свою тощо.

Для того, щоб учням дійсно було цікаво, щоб вони не втратили інтерес до навчання, поряд із стандартними завданнями можна запропонувати такі, які вимагають мислення, творчих пошуків, оригінальності, винахідливості. Саме такі творчі, пізнавальні, інтелектуальні завдання допомагають вчителям розвинути в учнів пізнавальні процеси – пам'ять, увагу, уяву, логічне мислення. Усі завдання творчого характеру розраховані на пошукову діяльність учнів, творче й уміле застосування набутих знань. Зміст завдань сприяє розвитку гнучкості й широти мислення, які необхідні для успішного розв'язання як навчальних так і життєвих задач. Усі творчі завдання допомагають вчителю виявити індивідуальні особливості учнів.

Розвивати творчість – означає виховувати у дітей інтерес до знань, самостійність у навчанні. Маленький учень добре вчиться лише тоді, коли він переживає успіх, хоча б невеликий.

У наш час пріоритетним завданням освітнього процесу в сучасній школі є всебічний розвиток учнів. Саме вчитель впливає на пробудження допитливості та інтересу до знань. Саме від нього, який спрямовує, виховує пізнавальну діяльність учнів, залежить розвиток цікавості й допитливості, на яких формується пізнавальний інтерес. І це повинен бути вчитель, який не

примушує, а підносить; не диктує, а навчає; не вимагає, а спонукає до праці і тим самим переживає разом з дітьми творче натхнення.

І саме від вчителя залежить, які він обирає методи і прийоми, шукає легких шляхів чи віддає перевагу інтерактивним технологіям для того, щоб забезпечити комфортні умови, за яких кожний учень відчує свої успіхи, інтелектуальну роботу, продуктивність навчання, виключення домінування однієї думки над іншою.

Використання інноваційних технологій навчання надають учням можливості для формування основних пізнавальних і громадянських умінь, а також навичок і зразків поведінки в суспільстві. Інтерактивні форми роботи сприяють розвитку ініціативи, незалежності, уяви, самодисципліни, співпраці з іншими учнями. Вони стимулюють розвиток когнітивних процесів, залучають до активної участі у процесі навчання, заохочують учнів працювати разом, висловлювати свої думки, виражати почуття та використовувати свій досвід, брати на себе відповідальність за навчання та розвивати вміння вчитися.

Список використаних джерел

1. Пометун Н.О., Пироженко Л.В. Сучасний урок. Інтерактивні технології навчання. – Київ, 2005
2. Стребна О.В., Сошенко А.О. Інтерактивні методи навчання в практиці роботи початкової школи. – Харків, 2004.
3. Інноваційні технології навчання на уроках у початковій школі. URL: <https://naurok.com.ua/innovaciyni-tehnologi-navchannya-na-urokakh-u-pochatkovi-y-shkoli-407507.html> (дата звернення: 15.04.2025 р.)
4. Новітні технології викладання освітніх галузей у початковій школі, І. Шумілова, 2023.

КОРШЕВНЮК Т. В.

провідний науковий співробітник відділу
біологічної, хімічної та фізичної освіти,
Інститут педагогіки НАПН України,
кандидат педагогічних наук,
старший науковий співробітник,
korsevnukt@gmail.com

НОВІ АКЦЕНТИ У ЗМІСТІ БАЗОВОЇ СЕРЕДНЬОЇ ПРИРОДНИЧОЇ ОСВІТИ

***Анотація.** Розкрито особливості змісту природничої освіти учнівства на рівні базової середньої освіти в єдності знаннєвого, діяльнісного, ціннісного складників. Зазначено прагматизм як ефективний напрям конструювання методів і технологій формування компетентностей у навчанні предметів та інтегрованих курсів природничої освітньої галузі.*

***Ключові слова:** базова середня освіта, зміст природничої освіти учнівства, зміст навчання.*

Змісту освіти належить особлива роль в організації навчання здобувачів базової середньої освіти з метою забезпечення «всебічного розвитку, навчання, виховання, виявлення обдарувань, соціалізації особистості, яка здатна до життя в суспільстві та цивілізованій взаємодії з природою, має прагнення до самовдосконалення і здобуття освіти упродовж життя, готова до свідомого життєвого вибору та самореалізації, відповідальності, трудової діяльності та громадянської активності, дбайливого ставлення до родини, своєї країни, довкілля, спрямування своєї діяльності на користь іншим людям і суспільству; формування в учнів компетентностей, визначених Законом України "Про освіту" та державними стандартами» [2, стаття 3].

Досягнення зазначеного в циклі предметного навчання засобами природничої освіти детермінувало трансформацію її змісту відповідно до Державного стандарту базової середньої освіти [1]. Модельні навчальні програми інтегрованих курсів і навчальних предметів увиразнюють особливості змісту природничої освіти в Новій українській школі в єдності діяльнісного, знаннєвого і ціннісного складників [4]. Знаннєвий складник включає знання з природничих наук та про методи їх дослідження (знання змісту, процедур та епістемне знання),

що формуються під час опанування змістом природничої освітньої галузі в закладах загальної середньої освіти. Згідно рамкового документа міжнародного порівняльного дослідження PISA для оцінювання природничо-наукової грамотності 15-річних осіб наукові знання включають знання змісту (знання фактів, об'єктів, процесів і закономірностей природного світу й технологічних артефактів, знання про науку і принципи організації наукових досліджень), знання процедур (знання про те, яким чином наукові ідеї перевіряються, спростовуються чи підтверджуються в експерименті чи на практиці) та епістемне знання (розуміння логічного обґрунтування загальних практик наукового дослідження, стану згенерованих наукових тверджень і значення фундаментальних термінів «теорія», «гіпотеза» й «дані») [5, с. 7].

До процедурних належать знання, що використовуються під час виконання конкретної задачі, зокрема різноманітні методи отримання нового наукового знання, стандартні дослідницькі процедури, а також розпізнавання й виявлення особливостей, які характеризують наукове дослідження/

Діяльнісний складник змісту охоплює вміння використовувати набуті природничо-наукові знання під час взаємодії з природою, її пізнання та трансформації. Ціннісний складник розкриває стійкий інтерес до пізнання природи і набуття знань про її об'єкти й закономірності, рефлексію власної діяльності, усвідомлення можливих наслідків та коригування своїх дій на основі отриманого досвіду.

Аналіз чинних модельних навчальних програм з біології, хімії, фізики, географії для 7-9 класів дає підстави для висновку, що всі навчальні предмети, які реалізують зміст природничої освітньої галузі,

- 1) побудовано на принципах науковості й системності;
- 2) сприяють формуванню наукової картини світу й активної життєвої позиції вибірково й недостатньою мірою;
- 3) орієнтовані на розв'язання задач:
 - засвоєння учнівством основних понять, наукових фактів, законів, теорій, провідних ідей відповідно до базових знань, визначених у Держстандарті;
 - формування вміння самостійно набувати й застосовувати знання, досліджувати й пояснювати природні явища, працювати з різними джерелами і формами інформації природничого змісту, порівнювати, виявляти причиново-наслідкові зв'язки, узагальнювати й робити висновки;
 - усвідомлення учнівством ідей єдності природи, невичерпності й цінності її пізнання;
 - формування в учнів/учениць розуміння практичного значення природничо-наукових знань як основи діяльності людини, розвитку техніки й технологій;
 - розвиток пізнавального інтересу до природничих предметів [3].

Оскільки формування ключових компетентностей як освітніх результатів здобувачів базової середньої освіти насамперед ґрунтується на розвитку міжпредметних і міжгалузевих умінь і знань, актуальності набуває обґрунтування адекватних компетентнісному підходу методів і технологій навчання. Попри їх розмаїття в методичній літературі і шкільній практиці реалізації природничої освітньої галузі, питання змісту навчання є предметом дискусій науковців і вчительства. Методологічна рефлексія власного дослідницького пошуку утворює ефективності прагматичності як основного напрямку обґрунтування і розроблення ефективних практик навчання природничих інтегрованих курсів і навчальних предметів. Дві головні інтерпретації цього напрямку: по-перше, зміст навчання повинен мати виключно діяльнісний характер, по-друге, зміст навчання повинен бути адекватний не лише рівню розвитку природничих наук (як донедавна це відбувалося у вітчизняній середній школі), але обов'язково суспільного життя та економіки.

Список використаних джерел

1. Державний стандарт базової середньої освіти. Затверджено постановою Кабінету Міністрів України від 30.09.20 №898. URL: http://search.ligazakon.ua/l_doc2.nsf/link1/KP200898.html.
2. Закон України «Про повну загальну середню освіту» від 16.01.2020 №463-IX. Законодавство України : офіц. вебпортал / Верхов. Рада України. Київ, 2020. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/463-20>.

3. Коршевнік Т.В., Задорожний К.М. Формування природничо-наукової компетентності учнів гімназії у навчанні біології. Методичний посібник. Київ, 2024. 204 с.
4. Природнича освітня галузь. Модельні навчальні програми. URL: <https://imzo.gov.ua/model-ni-navchal-ni-prohramy/pryrodnycha-osvitnia-haluz/>
5. PISA: природничо-наукова грамотність / уклад. Т. С. Вакуленко, С. В. Ломакович, В. М. Терещенко, С. А. Новікова; перекл. К. Є. Шумова. Київ : УЦОЯО, 2018. 119 с.

ЛИХОЛАТ С. Є.,

вчитель фізики,

Тернопільський навчально-виховний комплекс

«Загальноосвітня школа І-ІІІ ступенів-правовий ліцей №2»,

svitlat26@gmail.com

РОЗВИТОК STEM-ОСВІТИ В УКРАЇНІ ТА ЗА КОРДОНОМ

Анотація. STEAM-освіта – це інноваційний системний підхід до освітнього процесу, що полягають у отриманні теоретичних наукових знань природничих наук, технології, інженерії та математики у ході практичної діяльності на основі цих знань. За останні кілька років STEAM-освіта стала популярним і дуже важливим напрямком у освітньому процесі України. Однією з основних задач STEM-освіти є навчити школярів системного мислення, щоб у майбутньому наші діти стали новаторами, вченими і лідерами інженерної сфери, які завтра вирішуватимуть нагальні для людства проблеми, а нашій країні, в післявоєнний час і час відбудови це просто необхідно.

Ключові слова: STEAM-освіта, освітні технології, спеціалізовані лабораторії, ментор.

Сучасного школяра важко зацікавити механічним заучуванням сухої теорії, низькими оцінками, чи дзвінком до батьків. Потрібні зміни, і вони в нас є. Єдине, що, ще не усі педагоги їх використовують. Наше основне завдання – допомогти педагогам у цьому. Потрібно акцент змістити на практику: щоб учні вчилися знаходити рішення не в теорії, а безпосередньо на практиці, шляхом спроб і помилок. Також учні мають вирішити конкретну задачу і вивчити природне явище в спеціалізованих лабораторіях, за допомогою технологічного обладнання та за підтримки вчителя, який більше не буде центральною фігурою на уроці, а виступить в ролі ментора для учнів. Тоді дитина отримує набагато більше автономності і їй стане цікавіше навчатись, бо це її успіхи, бо це її робота. За рахунок цього учень вчиться бути самостійним, приймати власні рішення та брати за них відповідальність.

Таким інноваційним системним підходом і є напрямок в освіті під назвою STEAM (Science, Technology, Engineering, Arts and Mathematics). Сьогодні його активно обговорюють і впроваджують у освітній процес ті, кому не байдужа доля сучасного школяра [4].

Розвиток STEAM-навчання дає можливість педагогам підготувати дітей до тих професій, яких ще немає, бути готовими до викликів і вимог майбутнього. Такий підхід не просто дозволяє якісно освоювати природничі дисципліни та набувати навички і знання в сфері технологій, а й формувати у дітей критичне мислення, навички командної роботи, бачення цілісної картини світу та вміння застосовувати знання для розв'язання завдань з реального сьогодення.

В Україні історія STEM-освіти розпочалась з того, що розпорядженням Кабінету Міністрів України від 5 серпня 2020 року № 960-р було схвалено Концепцію розвитку природничо-математичної освіти (STEAM-освіти) [1].

Основною метою цієї Концепції є сприяння розвитку природничо-математичної освіти (STEM-освіти), як основи конкурентоспроможності та економічного зростання нашої держави, формування новітніх компетентностей громадян, підготовки фахівців нової генерації, здатних до засвоєння знань і розроблення та використання новітніх технологій.

Розвиток STEM-освіти набув широкого значення і підтримується на державному рівні. 05.02.2025 року було видано Наказ ІМЗО від №21/03-4 «Про проведення Всеукраїнського заходу «Ми розвиваємо STEM». У ньому було вказано, що 2025 рік затверджений наказом Державної наукової установи «Інститут модернізації змісту освіти» від 08.01.2025 № 03, є роком поширення інноваційних освітніх практик з питань розвитку напрямів STEM-освіти та створення

Всеукраїнської мережі закладів, що запроваджують напрями STEM-освіти [2].

Це полегшує впровадження STEM-освіти в сучасну систему освіти і в усі навчальні заклади. Також, є розроблені серії методичних посібників, що допоможуть сучасним вчителям краще зрозуміти можливості STEM та розвивати його у своїх класах, навіть тих, що не беруть участь в експерименті НУШ.

Ці посібники містять детальні інструкції, практичні завдання та рекомендації щодо інтеграції науки, технологій, інженерії та математики в навчальні програми. Вони спрямовані на те, щоб підтримати вчителів у створенні інноваційного навчального середовища, яке стимулює учнів до критичного мислення, вирішення проблем та творчого підходу до навчання. Посібники схвалено для використання Міністерством освіти і науки України.

В Україні, попри війну, з 8 до 18 квітня 2025 року Міністерство освіти і науки України прийматиме заявки на отримання освітньої субвенції в частині створення сучасного освітнього простору. Її розмір становить 499,4 млн грн. Програма передбачає модернізацію навчальних кабінетів у межах реформи старшої школи «Профільна». За ці кошти заклади освіти зможуть обладнати кабінети біології, фізики, хімії, географії, математики та створити STEM-лабораторії: сучасним лабораторним обладнанням, комп'ютерною технікою та інтерактивними засобами навчання, новими меблями [3].

Акцент у використанні субвенції буде на створенні єдиного освітнього простору в закладі освіти (STEM-кластер). Це передбачає не лише оснащення кабінетів сучасним обладнанням, а й ремонт приміщень, який має бути здійснений коштом місцевих бюджетів або інших джерел, не заборонених законодавством [2].

Хоч, більшість рейтингів показує, що найкращу освіту у світі можна знайти в таких країнах, як США, Великобританія, Німеччина та Австрія. Ці регіони відомі своїми престижними ВНЗ, такими як Гарвард, Оксфорд та Університет Гейдельберга. Проте, якщо ми плідно розвиватимемо STEM-освіту, то на мою думку, Україна буде поряд з цими країнами, оскільки у них вже давно існують державні програми в галузі STEM-освіти, а ми є лише початківцями.

Також до 2020 року ці програми були впровадженими у Австралія, Великобританія, Ізраїль, Китай, Корея, Сінгапур, США, країни ЄС. А у 2023 році приблизно 43,1% населення ЄС у віці 25–34 років мали вищу освіту, причому багато хто обрав саме STEM напрямки. При тому, деякі країни, такі як Люксембург, Кіпр та Ірландія, мають показники здобуття вищої освіти, що перевищують 60%, а 15,5% студентів вишів там були залучені до інженерії, виробництва та будівництва, причому переважна більшість (73,1%) складала чоловіки [5].

У Німеччині також значна частина студентів переходять з середніх програм STEM до інженерних і технологічних курсів у університетах.

Якщо говорити про приклад успішної реалізації STEM-освіти, то значних результатів у цьому здобула Фінляндія. Ця країна вже демонструє досить успішну реалізацію STEM-освіти, що виявляється у зростанні інтересу учнів та студентів до наукових спеціальностей. У 2020 році була впроваджена програма «STEM for All», що додатково стимулює учнів до навчання у STEM-дисциплінах через проведення конкурсів, майстер-класів та інших заходів. За такої активної підтримки до 2025 року кількість студентів, які обирають STEM-спеціальності, зросла на 25% (за даними Міністерства освіти Фінляндії).

Також, Швеція підтримує STEM-освіту через програми, такі як Ericsson Innovation Awards, де студенти можуть представляти свої інноваційні ідеї. Компанія також співпрацює з університетами, надаючи ресурси для досліджень та розвитку.

Українські ІТ-компанії також активно долучаються до цього руху, зокрема: SoftServe активно підтримує STEM-освіту через різні ініціативи, такі як Code Club, де діти можуть навчатися програмуванню. Компанія також співпрацює з університетами, надаючи студентам можливість стажувань та роботи над реальними проектами. EPAM Systems підтримує освітні програми, організовує хакатони та майстер-класи для школярів і студентів. Компанія має власну освітню платформу, де студенти можуть отримати знання з різних технологічних напрямків. Ciklum співпрацює з університетами і технічними школами, пропонуючи студентам стажування та тренінги. Вони також підтримують різні освітні заходи та конкурси для молодих ІТ-спеціалістів.

Отже, в останні роки попри війну, смерть, руїни, ми спостерігаємо значний розвиток

STEM-освіти саме в Україні, а не тільки в усьому світі. Багато шкіл включають STEM-дисципліни в базові навчальні програми, а учні з раннього віку отримують практичні знання з науки і технологій, фокус змістився на практичний зміст навчання, все частіше використовують цифрові технології, віртуальні лабораторії. І найголовніше, що Уряд нашої країни почув і зрозумів, що без належної освіти в Україні немає майбутнього. Результатом є активні інвестування в STEM-освіту, створення нових програми та ресурсів для шкіл.

Список використаних джерел

1. Концепція розвитку природничо-математичної освіти (STEAM-освіти), схваленої розпорядженням Кабінету Міністрів України від 5 серпня 2020 року № 960-р
2. Наказ ІМЗО від 05.02.2025 №21/03-4 “Про проведення Всеукраїнського заходу «Ми розвиваємо STEM»”.
3. Субвенція на STEM-обладнання старшої школи у 2025 році. <https://mon.gov.ua/news/subventsia-na-stem-obladnannia-starshoi-shkoly-iak-podaty-zaiavku#:~:text=>
4. Що таке STEAM-освіта? <https://atschool.com.ua/za-tsim-majbutnye/>
5. STEM у Євросоюзі та Україні: цифри й факти. <https://osvita.ua/blogs/93024/>

ЛУКАЧЕВИЧ А. Ф.,

старший викладач кафедри

інформатичної та технологічної освіти,

Комунальний заклад «Запорізький обласний інститут

післядипломної педагогічної освіти» Запорізької обласної ради

lukacevicandrej@gmail.com

ІНТЕГРАЦІЯ ЗНАНЬ З ПРИРОДНИЧИХ НАУК, ТЕХНОЛОГІЙ, ІНЖИНІРИНГУ ТА МАТЕМАТИКИ ДЛЯ РОЗВ’ЯЗАННЯ ПРАКТИЧНИХ ЗАВДАНЬ У ТЕХНОЛОГІЧНОМУ ОСВІТНЬОМУ ПРОСТОРІ НУШ

Анотація. Інтеграція знань з природничих наук, технологій, інженерії та математики для розв’язання практичних завдань у технологічному освітньому просторі НУШ є ключовим елементом STEM-підходу в освіті. Акронім STEM (Science, Technology, Engineering, Mathematics) – це міждисциплінарний підхід до навчання, який об’єднує ці чотири галузі знань у єдиний контекст, орієнтований на розв’язання реальних проблем. Вправи та завдання на уроках технологій розробляються таким чином, щоб показати взаємозв’язок між природничими науками, технологіями, інженерією та математикою.

Ключові слова: міждисциплінарні зв’язки, інтеграції, природничі науки, технології, інженіринг, математика, біоніка, проєктно-технологічне навчання.

Міждисциплінарні зв’язки на уроках технологій є незамінним інструментом сучасного освітнього процесу. Така практика дозволяє учням побачити цілісну картину світу, застосовувати знання з різних предметів на практиці та розвивати системне мислення. Встановлення міждисциплінарних зв’язків з математики допомагає учням самостійно розрахувати розміри деталей, скласти кошториси, вираховувати пропорції, масштаб зображень тощо. Вивчення властивостей матеріалів, принципів роботи механізмів та пристроїв, елементи електротехніки є яскравим прикладом встановлення міждисциплінарних зв’язків з фізики. Ознайомленню зі складом матеріалів, хімічними процесами обробки, безпечним використанням хімічних реагентів, сприяють знання основ використання природних матеріалів, опануванню аграрних технологій, ергономіки робочого місця тощо. Дистанційні форми навчання, комп’ютерне проєктування, 3-D моделювання, створення презентаційних матеріалів, пошук інформації в Інтернеті, використання програмного забезпечення для керування обладнанням неможливо реалізувати без використання ІКТ. Еволюція розвитку технологій, діяльність видатних винахідників, розвиток ужиткових ремесел та багато іншої інформації – це яскраві приклади інтеграції історичної науки у галузь «Технології». Не менш важливим постає інтеграція предметів «Образотворче мистецтво» та «Креслення». Такі інтеграції сприяють розвитку естетичного смаку, вмінню komponувати, кольорознавства та дизайну, допомагають виконанню клаузури, технічних креслень, ескізів, схем. Визначення понять та термінологію, презентування результатів на етапах проєктування, опис технологічних процесів, зміст інструкцій, складання рекламних матеріалів неможливо

реалізувати без знань, вмінь та навичок з мовно-літературної галузі, у тому числі – іншомовної.

Встановлення міждисциплінарних зв'язків на уроках технологій сприятиме глибшому розумінню навчального матеріалу, розвитку творчих здібностей учнів, формуванню ключових компетентностей та підготовці до реального життя. Така практика підвищує ефективність створення спільних навчальних продуктів, проведення інтегрованих уроків, дослідницької роботи, використання міжпредметних завдань та проблемного навчання.

Міждисциплінарні зв'язки на уроках технологій у контексті НУШ є ключовим аспектом формування цілісного уявлення учнів про навколишній світ та взаємопов'язаність різних галузей знань. Інтеграція (від лат. *integrum* – ціле, лат. *integratio* – відновлення) – це процес об'єднання різних елементів (частин) в одне ціле. Процес взаємозближення й утворення взаємозв'язків [2]. Інтеграція знань з інших предметів робить навчання технологій більш змістовним, практично орієнтованим та сприяє глибшому розумінню матеріалу, свідоме використання знань, умінь та навичок, отриманих на уроках інших предметів (природничих наук, математики, інформатики, мистецтва, історії, мови та літератури), для розв'язання технологічних завдань та розуміння технологічних процесів. І навпаки, технологічні знання та вміння можуть бути застосовані для кращого засвоєння матеріалу з інших дисциплін. За їх допомогою формуємо цілісну картину світу й відповідно - провідні життєві компетентності учнів. За таких умов усвідомлюється взаємозв'язок між різними галузями знань та їхнє практичне застосування, підвищується мотивація до навчання та демонструється практична значущість знань з різних предметів у контексті технологічної діяльності, а також застосування знань з інших дисциплін для пояснення технологічних явищ та процесів. В процесі розв'язання реальних технологічних завдань, конструювання, моделювання, активізується та стимулюється пізнавальна діяльність учнів, пошук спільного між різними предметами та застосування цих знань у нових ситуаціях. Відповідно, відбувається розвиток критичного мислення, навички аналізу технологічних проблем з різних точок зору та синтезу прийнятних результатів чи рішень.

Встановлення міждисциплінарних зв'язків на уроках технологій робить навчання більш осмисленим, сприяє кращому засвоєнню матеріалу з різних предметів та готує учнів до розв'язання складних реальних завдань.

У технологічному освітньому просторі НУШ такий підхід можливо реалізувати через проблемно-орієнтоване навчання, де учні стикаються з реальними або змодельованими проблемами, для розв'язання яких необхідно застосувати знання з різних навчальних дисциплін. На відміну від традиційного підходу, де спочатку подається теоретичний матеріал, а потім пропонуються вправи для його закріплення - проблемно-орієнтоване навчання починається з постановки реальної, значущої та цікавої для учнів проблеми. Учні, працюючи індивідуально або в групах, досліджують означену проблему, визначають необхідні знання та навички для її розв'язання, самостійно шукають інформацію, генерують ідеї, розробляють та впроваджують рішення, а потім аналізують отримані результати. Саме завдяки необхідності аналізувати проблему, визначати її складові, оцінювати інформацію та генерувати обґрунтовані рішення активізується розвиток критичного мислення. Формуються дослідницькі навички, учні самостійно планують дослідження властивостей матеріалів чи перебіг технологічних процесів, збирають та аналізують дані, роблять певні висновки. Відбувається розвиток творчості та інноваційності через пошук нестандартних рішень та розробку оригінальних матеріальних продуктів. Дуже важливим є набуття саме практичних навичок та застосування теоретичних знань для розв'язання конкретних технологічних завдань. Важливим компонентом такого навчання є розвиток комунікативних та кооперативних навичок, таких як робота в групі, колективне обговорення ідей, розподіл завдань, презентація результатів тощо. Формуються такі якості, як самостійність та відповідальність за процес та результати власного технологічного навчання.

Ефективним інструментом тут є саме інтеграція знань з різних предметів, бо успішний розв'язок технологічних проблем часто вимагає застосування знань з природничих наук, математики, інформатики тощо. Відповідно, спостерігається підвищення рівня розуміння навчального матеріалу, знання, отримані в процесі розв'язання реальної проблеми, краще запам'ятовуються та усвідомлюються. Так формуються ключові життєві компетентності та вміння розв'язувати складні завдання, з якими учні можуть зіткнутися в майбутньому. Таке навчання починається з постановки цікавої, актуальної та технологічно значущої проблеми, яка пов'язана з

тематику творчого проску. Бажано зважити на те, що проблема має бути достатньо складною, щоб вимагати дослідження чи моделювання процесів, але водночас посильною для учнів.

Наступними логічними кроками є вибір найбільш прийнятного рішення та розробки детального плану його реалізації, створення виробу/послуги. Тут учні практично застосовують свої знання та навички для втілення обраного рішення. Це може включати конструювання, моделювання, виготовлення пілотного виробу тощо. На етапі тестування продукту та оцінки результатів, перевіряється ефективність розробленого рішення, аналізують отримані результати, виявляють недоліки та пропонують шляхи їх усунення. Ключовим моментом є презентація та обговорення діяльності, де учні представляють свої рішення та результати роботи, обговорюють процес розв'язання проблеми, обмінюються досвідом. На етапі рефлексії учні аналізують свій освітній процес, визначають, що вони дізналися, які навички розвинули, які труднощі виникли та як їх можна подолати в майбутньому.

I. Під час організаційно-підготовчого етапу відбувається вибір теми проєкту, який здійснюється учнями самостійно або за допомогою вчителя з урахуванням їхніх інтересів та потреб. Відповідно, визначається мета та завдання проєкту, планується робота над проєктом, розподіляються обов'язки, визначаються терміни, відбувається пошук та аналіз необхідної інформації.

Практичне виготовлення виробу/об'єкта проектування або надання послуги згідно з розробленою технологічною картою є ключовим елементом використання як традиційних, так і новітніх та декоративно-ужиткових технік та технологій. На цьому етапі відбувається контроль якості складових та виробу в цілому, постає необхідність внесення необхідних коректив у технологічний процес. Дотримання правил безпечної праці сприяє формування здоров'язбережувальної компетентності учасників проєкту. По завершенню проєкту виникає необхідність оцінювання якості готового виробу або наданої послуги, проведення випробувань, створення портфолію, само та взаємооцінювання завдань, виконаних учасниками проєкту. Презентація та захист проєкту перед класом, вчителем або іншою аудиторією вимагає ІКТ-компетентностей та певного артистизму.

цікавих та актуальних тем для проєктування особистісно та соціально значущих об'єктів. Як фасилітатор він сприяє самостійній роботі учнів, надає консультації та підтримку на різних етапах проєкту. Організаційна компонента педагогічної діяльності допомагає учням у плануванні роботи, розподілі завдань, забезпечує необхідними ресурсами. Координаційна роль педагога сприяє співпраці між членами проєктної групи, налагоджує комунікацію. Як Експерт-консультант, педагог надає необхідні знання та вміння, допомагає у вирішенні проблем, що виникають у процесі роботи. Важливим також є оцінювання педагогом не лише кінцевого продукту, а й процесу роботи учнів, їх активність, самостійність та творчий підхід до створення виробу.

Проектно-технологічна діяльність є ефективною платформою інтеграції основ наук у технологічну освіту в умовах НУШ, оскільки вона не лише формує предметні компетентності, але й сприяє розвитку ключових компетентностей, необхідних для успішної самореалізації учнів у сучасному світі.

Дослідницька діяльність учнів постає конче необхідним елементом технологічного навчання, спрямованим на формування їх ключових компетентностей, таких як критичне мислення, вміння аналізувати інформацію, ставити запитання, шукати шляхи розв'язання проблем, експериментувати та робити висновки. Використання конструкційних матеріалів у технологічному освітньому просторі НУШ спонукає учнів до проведення спостережень, експериментів, збору та аналізу даних для розуміння наукових принципів та їх застосування в технологіях та інженерії. Вона виходить за межі простого виконання інструкцій і заохочує учнів до самостійного пошуку знань та практичного їх застосування.

Така діяльність передбачає залучення юних технологів до процесу самостійного дослідження технологічних явищ, процесів, матеріалів або конструкцій. Це сприятиме розвитку пізнавального інтересу учнів до технологій та інженерії, формуванню наукового світогляду та розумінню принципів функціонування технічних об'єктів, набуття ними практичних навичок проведення експериментів, спостережень та аналізу даних.

Відповідно – йде розвиток критичного мислення, набуваються вміння ставити запитання та формулювати гіпотези. Заохочення до колективної творчості та інноваційної діяльності допоможе формуванню вміння працювати самостійно та в команді, розвивати комунікативні навички під час обговорення результатів дослідження та їх презентації. Також, доречним буде застосування знань з математики, фізики, хімії, біології та інформатики для розв'язання технологічних завдань.

Це може бути вивчення властивостей матеріалів, дослідження простих механізмів, вивчення основ електротехніки, дослідження історії розвитку певної технології, порівняльний аналіз різних способів обробки матеріалів, вивчення впливу певних факторів на технологічний процес, пошук оптимального способу з'єднання деталей, розробка ефективного кріплення, проєктування ергономічного інструменту, створення моделі технічного пристрою, експериментування з різними конструктивними рішеннями тощо.

Така методика зазвичай базується на створенні проблемних ситуацій, наданні необхідних ресурсів, та забезпеченні учнів матеріалами, інструментами, лабораторним обладнанням. Важливими компонентами є консультування та підтримка, надання допомоги у формулюванні гіпотез, плануванні експериментів, аналізі даних, керівництво дослідницькими процесами, надання порад та спрямування учнів у правильне русло, допомоги у подоланні труднощів. Обговорення та презентації результатів та створення умов для обміну досвідом, представлення висновків та є важливим складником дослідницької діяльності

Упровадження дослідницької діяльності в технологічний освітній простір НУШ зробить навчання більш захоплюючим, змістовним, сприятиме розвитку життєвих компетентностей, необхідних для успішної самореалізації в сучасному технологічно розвиненому світі.

Для створення фізичних або віртуальних моделей, учні мають використовувати інженерні принципи та конструкції, які спираються на математичні розрахунки та наукові знання. Конструювання та моделювання матеріальних об'єктів у технологічному освітньому просторі НУШ є надзвичайно важливим видом навчальної діяльності, який сприятиме розвитку їх конструкторських навичок, технічного мислення, творчості, уяви та здатності застосовувати теоретичні знання на практиці.

Такий підхід насамперед, передбачає створення функціональних матеріальних виробів,

пристроїв, механізмів з доступних матеріалів за попередньо розробленим планом або проектом або побудови зменшених або збільшених копій існуючих або задуманих об'єктів, які відображають їхні основні характеристики, структуру або принцип дії. Моделі можуть бути як матеріальними, так і віртуальними.

Це позитивно вплине на розвиток практичних умінь учнів та навичок роботи з різними матеріалами, інструментами та обладнанням, формуватиме їх технічне мислення, просторову та конструкторські здібності. Тут також є необхідність застосування знань з математики, фізики, креслення, біології, у практичній діяльності моделіста-конструктора. Так відбувається розвиток творчості, винахідливості та здатності генерувати нові ідеї, навчання плануванню, організації та контролю власної діяльності, формуються вміння працювати за інструкціями, кресленнями та схемами. Як додатковий бонус – покращується розвиток дрібної моторики, координації рухів та окоміру, виховується працелюбність та охайність, почуття відповідальності за результат своєї праці. Профорієнтаційна складова має на меті підготовку учнів до майбутньої професійної діяльності, пов'язаної з технікою та технологіями.

Конструювання та моделювання матеріальних об'єктів зазвичай відбувається за певним алгоритмом:

1. Визначаються мета та завдання: що потрібно сконструювати або змоделювати, якими є вимоги до виробу?
2. Аналізуються вироби-аналоги або прототипи, зокрема – їх конструктивні особливостей, переваги та недоліки.
3. Розробляються клазури майбутнього об'єкта, ескізи, кресленники або схеми, йде визначення його розмірів, форми, способу з'єднання елементів.
4. Відбираються матеріали та відповідні інструментів з урахуванням їхніх властивостей та технологічних можливостей.
5. Планується технологічний процес, визначається послідовність виконання операцій, розробляються технологічні карти.
6. Виготовляються елементи, за технологічною картою відбувається їхня обробка та монтаж.
7. На кожному етапі відбувається перевірка точності виготовлення деталей, надійності з'єднань.
8. Проводиться перевірка працездатності сконструйованого об'єкта/моделі, вносяться необхідні корективи.
9. Результати роботи оформлюють належним чином та презентують виготовлений об'єкт та опис процесу конструювання або моделювання.
10. Обов'язково проводять аналіз виконаної роботи, визначають досягнення та недоліки.

Організуючи процес конструювання чи моделювання, педагог-технолог створює умови для практичної діяльності учнів, забезпечує необхідними матеріалами, інструментами та обладнанням, пояснює правила безпечної праці, демонструє прийоми роботи з інструментами та матеріалами, надає допомогу учням у розробці конструкцій, виборі матеріалів та технологій, вирішенні проблем, що виникають у процесі роботи, заохочує учнів до творчості, підтримує їхню ініціативу та самостійність та оцінює не лише кінцевий результат, але й процес роботи учнів, їхню старанність, творчий підхід та вміння застосовувати знання.

Конструювання та моделювання матеріальних об'єктів постає дуже ефективною формою набуття учнями технологічної компетентності, розвитку їхньої практичної кмітливості та вирішення технічних завдань різного ступеня складності.

У сучасному освітньому просторі активно застосовуються комп'ютери, 3D-принтери, датчики та сенсори, онлайн-застосунки, роботизовані системи та інше сучасне технологічне обладнання, яке доцільно використовувати для розв'язання освітніх STEM-завдань на уроках технологій у контексті НУШ. Така практика є не просто бажаною, а й конче необхідною для підготовки учнів до життя в цифровому світі. Інтеграція сучасних технологій значно розширює можливості технологічного навчання, робить його більш інтерактивним, захоплюючим та ефективним для формування ключових компетентностей.

Інтерактивні інструменти, мультимедійні ресурси та можливості цифрових платформ роблять навчання більш цікавим та динамічним. Учні навчаються ефективно використовувати

комп'ютери, програмне забезпечення, інтернет та інші цифрові інструменти для навчання та розв'язання практичних завдань. Застосунки для моделювання, 3D-графіки та анімації допомагає учням краще розуміти складні технічні процеси та конструкції. Мережа інтернету надає миттєвий доступ до актуальних знань, навчальних матеріалів, відеоуроків, онлайн-бібліотек та віртуальних процесів. Цифрові платформи мають можливість адаптувати навчальний контент до індивідуальних потреб та темпу навчання кожного учня, полегшують взаємодію між ними та вчителем, а також сприяють командній роботі над проєктами. Також, цифрові інструменти використовуються для оцінювання, тестування та збору даних. Практика показує, що використання ІКТ сприяє розвитку критичного мислення, креативності, комунікації та співробітництва, саме учні отримують практичний досвід роботи з технологіями, які вони будуть використовувати у своєму подальшому навчанні та професійній діяльності. Враховуємо, що для такої форми роботи необхідна наявність відповідного обладнання та програмного забезпечення – комп'ютерів, планшетів, інтерактивних дошок, проєкторів, 3D-ручок та принтерів, відповідного програмного забезпечення. Для доступу до онлайн-ресурсів та використання хмарних сервісів бажано мати надійне інтернет-з'єднання. Відповідно, педагог-технолог повинен володіти навичками ефективного використання сучасних технологій в освітньому процесі та пам'ятати про те, що технології повинні бути інструментом для досягнення навчальних цілей, а не самоціллю, а також – про дотримання правил безпеки в інтернеті та при роботі з технікою.

Використання міжпредметних інтеграцій на основі STEM-підходу у технологічному просторі НУШ відкриває нові горизонти для навчання, робить його більш цікавим, ефективним та щодо формування компетентних та успішних учнів, сприяє розвитку в учнів критичного мислення, творчості, вміння розв'язувати проблеми, працювати в команді та застосовувати знання на практиці, що відповідає вимогам Нової української школи

Список використаних джерел

1. Збірник матеріалів «STEM-тиждень – 2021» / укладачі: Патрикеева О. О., Василяшко І. П., Коваленко М. В., Черноморець В. В. К. Видавничий дім «Освіта». 2021. 575 с. URL: <http://surl.li/ncdaj>
2. Збірник матеріалів «STEM-школа – 2022» / уклад.: С. Л. Горбенко, Н. І. Гущина, Л. Г. Булавська, І. П. Василяшко, О. В. Коршунова – К. : Видавничий дім «Освіта», 2022. 215 с. URL: https://yakistosviti.com.ua/userfiles/image/2022_Zbirnyk_STEM-school.pdf
3. «Інтеграції» Вікіпедія: вільна енциклопедія. Електрон. дані. URL: <https://uk.wikipedia.org/wiki/%D0%86%D0%BD%D1%82%D0%B5%D0%B3%D1%80%D0%B0%D1%86%D1%96%D1%8F>
4. Про схвалення Концепції розвитку природничо-математичної освіти (STEM-освіти): розпорядження Кабінету Міністрів України від 5 серп. 2020 р. №960-р. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/960-2020-%D1%80#Text>
5. Стрижак, О. Є., Сліпучіна, І. А., Поліхун, Н. І. (2017). STEM-освіта: основні дефініції. Інформаційні технології і засоби навчання, 16–33. URL: <https://journal.iitta.gov.ua/index.php/itlt/article/view/1753/1276>
6. Юрженко, В. В. (2019). Технологічна освіта і STEM-освіта: їх протилежності й феноменологічні паралелі. Наукові записки Центральноукраїнського державного педагогічного університету імені Володимира Винниченка. Серія: Педагогічні науки, 177, С. 163–167.

ЛУЦИШИН Р. О.

*аспірант кафедри машинознавства і транспорту
інженерно-педагогічного факультету*

*Тернопільського національного педагогічного університету імені Володимира Гнатюка
lutsyshyn.ds@gmail.com*

СПЕЦИФІКА ПІДГОТОВКИ МАЙБУТНІХ ФАХІВЦІВ ЦИФРОВИХ ТЕХНОЛОГІЙ ДО ЗАСТОСУВАННЯ АДАПТИВНИХ У НАВЧАННІ СТУДЕНТІВ ЗАКЛАДІВ ФАХОВОЇ ПЕРЕДВИЩОЇ ОСВІТИ

***Анотація.** Цифрова трансформація економіки потребує конкурентоспроможних професійних кадрів у галузі цифрових технологій. Вагоме місце в професійній діяльності фахівців з цифрових технологій займають адаптивні системи навчання. Підкреслено, що концепція*

адаптивного навчання передбачає, що індивідуальне навчання є ключовим компонентом у досягненні стійкого академічного прогресу.

Ключові слова: системи адаптивного навчання, майбутні фахівці цифрових технологій, студенти, професійна освіта, цифрові технології, індивідуалізація.

Розвиток вищої професійної освіти в сучасних умовах тісно пов'язаний із глобальними тенденціями переходу до цифрового суспільства та цифрової економіки. Цифрова трансформація економіки потребує конкурентоспроможних професійних кадрів у галузі цифрових технологій, котрі здатні реалізувати в освітньому процесі закладів фахової передвищої освіти потенціал сучасних засобів індивідуалізації та диференціації навчання, зокрема адаптивних систем.

Нині передвища освіта розвивається поруч із технологіями, що сприяють підвищенню якості підготовки та збільшенню потенціалу особистості. Адаптивні системи навчання з використанням машинного навчання пропонують технологічні рішення для організації індивідуальних маршрутів навчання. Оцінюючи знання та враховуючи соціально-емоційні характеристики здобувачів, адаптивні системи сприяють диверсифікації освіти [1.a.i.3]. Тобто адаптивні системи навчання підтримують ідеї зміни парадигми професійної освіти в напрямі використання даних щодо конкретних потреб здобувача, відомостей про досягнуті ним освітні результати, щоб забезпечити найбільш відповідні освітні ресурси, дії, інструкції та зворотній зв'язок, які необхідні студентам в певний час для покращення їх продуктивності [1.a.i.1].

Теорія адаптивного навчання дотримується підходу до навчання, який пристосовує навчальний досвід до індивідуального стилю навчання кожного студента. Використовуючи дані для створення індивідуальної програми, вона враховує різні здібності та потреби, а не дотримується заздалегідь визначеного шляху. Це призводить до персоналізованого досвіду навчання на основі даних [1.a.i.4]. Концепція адаптивного навчання передбачає, що індивідуальне навчання є ключовим компонентом у досягненні стійкого академічного прогресу. З огляду на це важливим завданням вищої освіти нині є підготовка фахівців цифрових технологій, які здатні організовувати навчання в закладах фахової передвищої освіти (далі – ЗФПВО) на основі реалізації ключових постулатів персоналізованого та адаптивного навчання студентів, розроблених зарубіжними дослідниками [1.a.i.1], а саме:

1. Цифрові технології створюють розумне навчальне середовище, забезпечуючи ефективне та комфортне персоналізоване навчання.

2. Цифрові технології можуть забезпечити персоналізоване та гнучке навчання для покращення успішності студентів.

3. Середовище значною мірою впливає на ЗФПВО та доповнює взаємозв'язок між персоналізованим та адаптивним навчанням за допомогою цифрових технологій та успішністю студентів. Окреслені постулати ґрунтуються на структурі технологічного організаційного середовища, яка є цінним інструментом для ретельного аналізу впровадження та інтеграції різноманітних інновацій в освітній процес ЗФПВО.

Розвиток готовності майбутніх фахівців цифрових технологій до реалізації можливостей адаптивного навчання студентів у ЗФПВО повинен базуватись на розширенні обізнаності здобувачів про те, що середовище (онлайн або особиста модальність), збагачене технологією адаптивного навчання, може вплинути на успішність студента, тобто результати тестів і підсумкові оцінки. З іншого боку, щоб створити ефективне навчальне середовище, важливо постійно оцінювати та вдосконалювати процес розробки курсу. Слід також враховувати відгуки студентів і теорії навчання. Оцінювання має проводитися поетапно, щоб вирішити технічні проблеми та безпосередні проблеми. У цьому відношенні задоволеність учнів – це те, як користувачі сприймають корисність інформаційної системи для досягнення своїх цілей. Це відображає те, як студенти ставляться до свого досвіду навчання, і може вплинути на їхню відданість програмі. Висока задоволеність призводить до нижчих показників відсіву та більшої наполегливості [1.a.i.2].

Метою такої підготовки є збагачення професійного кругозору майбутніх фахівців цифрових технологій щодо мети адаптивного навчання, яка полягає у створенні унікального досвіду навчання з урахуванням індивідуальних відмінностей кожного студента ЗФПВО, визначених як процес (зосереджується на тому, як зміст подається учневі. Стратегії адаптивного

навчання зосереджені на створенні досвіду навчання на основі попередніх знань студента щодо результатів навчання; все це підтримується технологіями (програмним забезпеченням), які дозволяють аналізувати прогрес студента та отримувати дані для зміни інструкцій відповідно до результатів [1.a.i.1].

Суть адаптивних систем дозволяє майбутнім фахівцям цифрових технологій по-новому підходити до змісту підготовки студентів у ЗФПВО та презентувати матеріал у різному темпі, настільки швидко чи повільно, як це дозволяє структура курсу. Крім того, програмне забезпечення адаптивних систем, традиційно, розроблено для забезпечення безперервного зворотного зв'язку та адаптації вмісту відповідно до того, як студент відповідає на запитання та дії. Питання використання адаптивних систем навчання майбутніми фахівцями цифрових технологій у викладацькій діяльності потребує подальших наукових розвідок у напрямі виокремлення педагогічних умов такого процесу.

Список використаних джерел

1. Clark R. M., Kaw A. K., Braga Gomes R. Adaptive learning: Helpful to the flipped classroom in the online environment of COVID? Computer Applications in Engineering Education. 2022. № 30 (2). P. 517–531.
2. Dron J. Smart learning environments, and not so smart learning environments: A systems view. Smart Learning Environments. 2018. № 5 (1). P. 1–20. <https://doi.org/10.1186/s40561-018-0075-9>
3. Lim L., Lim S. H., Lim R. W. Y. Measuring learner satisfaction of an adaptive learning system. Behavioral Sciences. 2022. № 12(8). P. 264. <https://doi.org/10.3390/bs12080264>
4. Osadcha K., Osadchy V., Kruglyk V., Spirin O. Modeling of the adaptive system of individualization and personalization of future specialists' professional training in the conditions of blended learning. Educational Dimension. 2021. № 5. P. 109–125. <https://doi.org/10.31812/educdim.4721>
5. Sezgin S., Yüzer T. V. Analysing adaptive gamification design principles for online courses. Behaviour and Information Technology. 2022. № 41(3). P. 485–501. <https://doi.org/10.1080/0144929X.2020.1817559>

МАР'ЯШ М. Д.,

вчитель фізики і астрономії,

опорний заклад Коропецька загальноосвітньої школи I-III ступенів Тернопільської області.

СХЕМИ ВІЗУАЛІЗАЦІЇ ЛОГІЧНИХ ЗВ'ЯЗКІВ (СВЛЗ) ЯК ДІЯЛЬНІСНИЙ КОМПОНЕНТ ПРЕДМЕТНИХ КОМПЕТЕНТНОСТЕЙ ПРИ ВИВЧЕННІ ФІЗИКИ В ЗАГАЛЬНООСВІТНІЙ ШКОЛІ.

Анотація. В статті автор на основі багаторічної роботи пропонує під час вивчення фізики використовувати СВЛЗ, котрі, як показує практика, полегшують учням сприймати як фактичний матеріал так і прискорюють вироблення в учнів навичок розв'язку задач і виведення одиниць фізичних величин, а також при складанні звітів про виконання лабораторних робіт. Даний матеріал розрахований на використання вчителями практиками. Його також можна використати при складанні нових програм і написанні підручників з фізики.

Під час навчання фізики приходить часто виводити формули тих чи інших фізичних величин. Вивід формул дуже часто зустрічається і при розв'язуванні задач, при виконанні лабораторних робіт, а також при розв'язуванні експериментальних задач. Слід зауважити, що подібні операції зустрічаються також і при викладанні фізики у вищій школі. Як саме відбувається цей процес? Учитель записує в певній послідовності використані для виведення формули, а потім відбувається їх підстановка у початкову формулу. Така підстановка в залежності від кількості формул може бути досить громіздкою і потребує неабиякої затрати психічної енергії. Звісно, якщо для вчителя ця робота іноді є непростотою, то для учня вона стає просто непосильною. Поясненням цього явища є те, що підстановки потребують певних навичок у роботі із схематичним кодом. Такої роботи не навчають ні на одному освітньому рівні. Все зводиться до того, вміє чи не вміє учень абстрактно мислити від природи. Якщо вміє – то це його щастя, якщо ні, то прийдеться йому пасти задніх до кінця навчання в школі.

Що стосується навчання фізики, то слід зазначити, що вперше знайомство з роботою за схемою відбувається в сьомому класі, як тільки виникає необхідність виражати одні фізичні величини через інші і використовувати математичний апарат, який це описує. Саме складність роботи з математичним апаратом стає каменем спотикання для багатьох учнів. Це автоматично відбивається на інтересі учнів до предмету і їх успішності. Не на користь є і те, що початковому рівні вони здебільшого розв'язували задачі синтетичним методом і зовсім не мають досвіду роботи з підстановки формул. Давайте подивимось на те, що в нас є і зробимо висновки. Є у нас робота зі схематичним кодом, а самого коду наочно нема. В усякому разі в очі його ніхто не бачить, а працювати з ним треба вміти. Це один з парадоксів нашої сучасної освіти. Методична наука вже достатньо визріла, щоб невидиме зробити видимим. У різних авторів схематичний код виглядає по-різному. Свій варіант коду автор вперше виніс на розгляд великої аудиторії у 1989р. на першому фестивалі “Урок фізики 89”, який відбувся в Полтаві. Існують також інші схеми розв'язку задач і виведення формул. Переважна їх більшість досить громіздка і не вписується у традиційний запис розв'язку задачі. Це обумовлено тим, що автори часто використовують для побудови своїх схем декілька символів: знак дорівнює, стрілки одинарні, стрілки подвійні і т.д. Наявність кількох символів суттєво ускладнює запис схеми і орієнтування в ній. Знак дорівнює заставляє розвивати схему тільки в горизонтальному напрямі, що теж є не завжди доцільно. Для такої схеми потрібно відводити іноді окреме місце на аркуші паперу.

Для побудови своєї схеми автору потрібно було використати тільки одну стрілку, але для цього їй потрібно було надати наступні властивості: а) знака дорівнює, б) дороговказа напрямку подальшого пошуку, в) фіксатора руху логічної побудови схеми. Завдяки таким властивостям стрілки схему стало можливим розвивати в будь-якому напрямку де тільки є вільне місце на аркуші паперу. Така схема органічно вписується у звичну форму запису розв'язку задачі, а тому не потребує перебудови у роботі як вчителів так і учнів. Натомість вона сама спонукає до здійснення логічних кроків під час виводу тієї чи іншої формули, тобто вивід формули стає більш логічним і послідовним.

Наведемо приклад запису схеми: $F=ma \longrightarrow \frac{v-v_0}{t}$. Підстановка формули відбувається відповідно до схематичного коду, тобто замість букви а підставляємо її відповідне значення і одержуємо відповідну формулу $F=m \frac{v-v_0}{t}$

Як можна використати побудову логічних схем на першому етапі вивчення фізики і як це може вплинути на подальший хід підвищення результативності у її вивченні? Нагадаємо, що на першому етапі вивчення фізики переважає синтетичний метод розв'язування задач. Це мотивується тим, що у дітей даної вікової групи не в достатній мірі розвинуте абстрактне мислення, а це якраз і є гальмом для використання більш складного математичного апарату. Правда, тут є один нюанс на який слід звернути увагу. Учні теперішнього 7 класу вже вміють працювати з раціональними виразами, знаходити відсотки, спрощувати вирази, знаходити значення виразу, розв'язувати лінійні рівняння, виконувати дії над степенями і т. ін. Деякі задачі з математики потребують більш глибокого логічного мислення, ніж люба задача з програмового матеріалу з фізики. Отже інструмент для роботи є, але немає системи використання його в комплексі. Найбільш важкою для учнів, як уже було зазначено вище, є підстановка одних виразів в інші і не тому, що ця робота є важкою по суті, а тому, що шкільна методика такі питання не розглядає взагалі і не вчить доступними методами як цю роботу виконувати. Єдине на що спроможеться вчитель під час пояснення, це сказати: «Давайте діти підставимо цей вираз замість цієї букви». Ці слова, в кращому випадку, він буде супроводжувати рухом руки. А що буде, якщо якийсь учень не зрозуміє з першого разу цієї підстановки? Тоді учителяві ще раз і ще раз прийдеться рухати рукою по дошці. А під час виконання домашніх завдань яка рука буде показувати те що робив вчитель на уроці? Отож візуалізація роботи по підстановці формул чи окремих виразів є конче необхідною. Наведемо приклад виводу формули тиску стовпа рідини у восьмому класі.

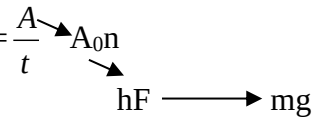
$p=\frac{F}{S} \searrow gm \rightarrow \rho V \rightarrow hS$. Підстановку величин у першу формулу робимо у відповідності до стрілок схематичного коду, користуючись певними правилами. В кінцевій формулі повинні бути

тільки ті букви від яких не ідуть стрілки (їх можна виділяти кольором, або іншим методом), а саме це такі букви p, g, S, ρ, h, S з відповідними математичними діями, а саме $p = \frac{g\rho h S}{S}$ після скорочення площі одержимо $p = g\rho h$. До речі, розташування на першому місці константи g більш доцільне.

Розглянемо приклад задачі для восьмого класу. Ця задача має три підстановки і належить до групи підвищеного рівня.

Задача. Під час виконання важкої фізичної роботи серце людини скорочується 150 раз в хвилину. Під час кожного скорочення воно здійснює роботу, яка дорівнює роботі по підняттю вантажу масою 0,5 кг на висоту 0,5 м. Визначити потужність, яку розвиває воно при цьому.

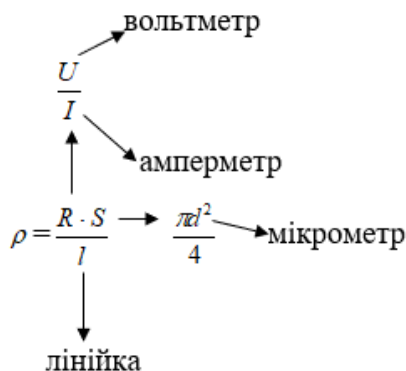
Через брак місця приведемо тільки структурно-логічну схему розв'язку даної задачі. $N = \frac{A \rightarrow nA_0 \rightarrow hF \rightarrow mg}{t}$. Напрямок стрілок необов'язково горизонтальний. Все залежить від вільного місця на аркуші паперу. Ця сама схема може мати і такий вигляд

Ще один приклад використання схеми під час виведення одиниць фізичних величин

$$[I] = \frac{\frac{H}{A \cdot m}}{\frac{Tl \cdot m^2}{\underset{A}{\underset{B \cdot c}{\rightarrow}}}} = \frac{H \cdot m^2 \cdot A}{A \cdot m \cdot B \cdot c} = \frac{H \cdot m \cdot m}{m \cdot B \cdot c} = \frac{\underset{B \cdot c}{\underset{A \cdot c}{\rightarrow}}}{B \cdot c} = A.$$

А ось як виглядає звіт про виконання лабораторної роботи.

Слід зауважити, що СВЛЗ не є панацеєю від всіх проблем методики фізики, але допомога від них може бути досить відчутною. Потрібна тільки відповідна зацікавленість методичних служб щодо їх пропаганди.

МАЦЮК В. М.

доцент кафедри фізики та методики її навчання
Тернопільський національний педагогічний університет
імені Володимира Гнатюка
кандидат педагогічних наук, доцент

mvm279@i.ua

РАПІНДА Р. В.

здобувач другого рівня вищої освіти спеціальності
Середня освіта (фізика)

КОМП'ЮТЕРНЕ МОДЕЛЮВАННЯ У ФІЗИЦІ ЯК ІНСТРУМЕНТ НАВЧАННЯ: УКРАЇНСЬКИЙ ТА СВІТОВИЙ ДОСВІД

Анотація. У даних тезах досліджується застосування комп'ютерного моделювання як сучасного дидактичного засобу у викладанні фізики.

У роботі представлено аналіз вітчизняного та закордонного досвіду впровадження комп'ютерного моделювання в навчальний процес. Розглянуто онлайн-ресурси, що дозволяють здійснювати віртуальні досліди, створювати моделі фізичних процесів та проводити навчальні експерименти. Досліджено практики застосування моделювання в Україні, США, Великій Британії, Фінляндії та Канаді.

Підкреслено необхідність адаптації міжнародного досвіду, удосконалення цифрової інфраструктури українських шкіл й системної підготовки вчителів до застосування сучасних ІКТ-інструментів у викладанні фізики.

Ключові слова: цифровізація освіти, STEM-освіта, освітні технології, віртуальні лабораторії, комп'ютерне моделювання, інтерактивні симуляції, міжнародний досвід.

У ХХІ столітті цифровізація проникає в усі сфери життєдіяльності людей, і освіта – не є винятком. Особливо активно вона впроваджується у природничих дисциплінах, зокрема й у фізиці – науці, яка ґрунтується на спостереженнях, експериментах й глибокому розумінні взаємодії між об'єктами. Проте традиційні методи навчання не завжди дозволяють здобувачам освіти побачити та усвідомити складні фізичні процеси, що відбуваються в природі. Саме тут на допомогу приходить комп'ютерне моделювання.

Ця проблема є однією з ключових в сучасній науці. У вітчизняній і зарубіжній науковій літературі представлено широкий спектр підходів та методів моделювання, що активно використовуються у різноманітних галузях – від природничих наук та техніки до економічних досліджень.

Моделювання – є одним з важливих методів наукового пізнання, яке вже давно стало невіддільною частиною процесу навчання. Його використання під час занять відіграє ключову роль у формуванні пізнавального інтересу учнів. Це, в свою чергу, підтримує їхню пізнавальну активність та мотивує учнів до навчання, сприяючи розвитку різних аспектів особистості: інтелектуального, соціального, психічного та мотиваційного рівнів, а також стимулює творчу навчальну діяльність [4].

Моделювання – це дослідження об'єкта, системи, явища або процесу через побудову та вивчення його моделі [5, с. 486].

Фізичне моделювання – це представлення об'єкта у вигляді збільшеної або зменшеної копії, що дозволяє проводити дослідження (переважно в лабораторії). Результати, отримані на моделі, переносяться на об'єкт [1].

Проблематика моделювання у фізиці привертала увагу як вітчизняних, так й іноземних вчених.

В Україні досить активно втілюють цифрові технології в освітній процес. Одним із головних напрямів є застосування інтерактивних онлайн-симуляцій для проведення демонстраційних дослідів, що в свою чергу сприяє покращенню якості навчання та розвитку цифрових компетентностей учнів.

У вітчизняних школах учні здійснюють експериментальні роботи з фізичними моделями, наприклад, маятників, електричних ланцюгів, механічних систем тощо [2]. Все більшої популярності набуває проєктне навчання, яке включає використання комп'ютерного моделювання. Воно поступово інтегрується в українську навчальну програму як невід'ємна частина фізичної освіти. В шкільних підручниках все частіше зустрічаються завдання, що вимагають від учнів створення власних моделей фізичних явищ і процесів, таких як аналіз руху об'єктів під дією сил, моделювання опору повітря та теплових процесів тощо.

Наведемо приклади платформ, які використовуються в Україні для створення комп'ютерних моделей. Це: Wolfram Mathematica Online – система для математичного моделювання та обробки

даних, Multisim Live – платформа для симуляції електронних схем. Також активно використовується наукова платформа для фізичних симуляцій «Фізика в школі – HTML5» (<https://www.vascak.cz/>), оскільки на ній розміщені якісні розробки українською мовою та вона є доволі простою у використанні.

Аналіз світового досвіду впровадження моделювання під час викладання фізики показує, що воно активно впроваджується як елемент STEM-освіти. Дослідження також підтверджують ефективність використання моделювання фізичних явищ під час самостійної роботи учнів або проєктної діяльності [3, с. 56-67].

Чимало держав вдаються до інтерактивних онлайн-симуляцій не тільки для візуалізації, але й для повноцінного проведення лабораторних робіт. Наприклад, у США є досить популярною платформа PhET Interactive Simulations, що розроблена в Університеті Колорадо (Boulder). Вона використовується як основа для віртуальних лабораторних занять, дає можливість змінювати параметри в режимі реального часу, з її допомогою можна проводити досліди з механіки, молекулярної фізики, електродинаміки, оптики, атомної фізики, тощо. Для прикладу наведемо лабораторну роботу з дослідження законів геометричної оптики (див. рис.1).

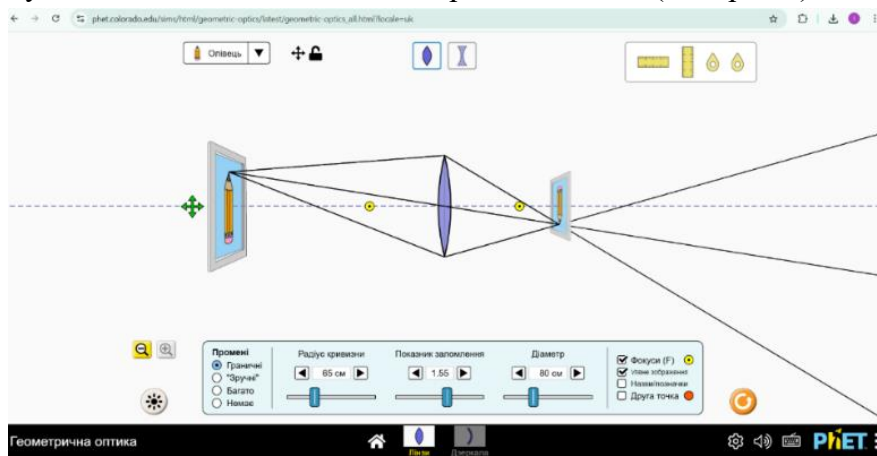

Рис. 1. Віртуальна симуляція для демонстрації законів геометричної оптики

У Великій Британії користується популярністю ресурс Crocodile Physics, що є платформою для моделювання електронних і фізичних схем. Вона часто використовується в середній школі як заміна доволі дорогому обладнанню. Вчителі мають можливість розробляти завдання на основі симуляцій, а учні можуть досліджувати закони Ома, конструювати електричні схеми, вимірювати напругу та струм тощо.

У Фінляндії відбувається активне поєднання симуляцій з реальними експериментами. У рамках проєктного навчання учні працюють над реальними проблемами, які частково вирішують, використовуючи віртуальні симуляції. Зокрема, можливе створення моделі екологічного енергоспоживання із використанням симуляцій сонячних панелей чи теплових двигунів.

Вчителі Канади в своїй роботі використовують віртуальні лабораторії на базі платформи Labster. Тут учні можуть проводити лабораторні дослідження у VR-середовищі, наприклад, аналіз оптики, хвильових процесів, енергії тощо.

На основі вищесказаного зробимо порівняльну таблицю використання моделювання у викладанні фізики в Україні та за кордоном:

Табл. 1

Критерій	Україна	Зарубіжні країни
Підхід до впровадження	Часткове впровадження, переважно з ініціативи окремих вчителів та шкіл.	Системне включення в навчальні програми на національному рівні (наприклад, у Фінляндії, США, Сінгапурі).
Програмне забезпечення	Широко використовуються PhET, GeoGebra, Mozaik, Vascak.	Використовується великий спектр інструментів, включаючи віртуальну реальність (VR).

<i>Навчання вчителів</i>	Переважає через вебінари, курси, тренінги або самоосвіту, участь у грантах, проєктах тощо.	Передбачено офіційне підвищення кваліфікації у сфері STEM- та ІКТ-компетентностей.
<i>Освітня інфраструктура</i>	Обмеженість у технічному забезпеченні в багатьох школах, особливо у сільській місцевості.	Більшість шкіл забезпечені комп'ютерними класами та швидкісним інтернетом.
<i>Доступ до цифрових ресурсів</i>	Існує безкоштовний доступ до основних симуляцій, але не всі українські школи мають стабільне підключення до мережі інтернет.	Постійна підтримка з боку держави та міжнародних програм у забезпеченні шкіл цифровими ресурсами.
<i>Методика викладання</i>	Акцент на теоретичні знання, поступова інтеграція практичних моделей.	Поєднання теорії, симуляцій і практичних досліджень у проєктно-орієнтованому навчанні.

Отже, можемо зробити такі висновки:

- Україна активно рухається у впровадженні комп'ютерного моделювання, проте головні успіхи ґрунтуються на ініціативі вчителів.
- закордоном моделювання інтегровано в систему освіти та підтримується на державному рівні.
- необхідно адаптувати позитивний міжнародний досвід до українських реалій, розвивати цифрову інфраструктуру та навчати вчителів.

Список використаних джерел

1. Басистий П. В., Бачинський Ю. Г., Габрусев В. Ю. Використання методу моделювання у процесі навчання фізики. Інноваційні технології цифрової освіти у вищій та середній школі України та країн Євросоюзу: зб. тез доп. міжнар. наук.-практ. конф., м. Тернопіль, 30 квітня 2020. С. 98 – 102.
2. Калапуша Л. Р. Комп'ютерне моделювання фізичних явищ і процесів : навч. посіб. для студ. вищих навч. закл. // Л. Р. Калапуша, В. П. Муляр, А. А. Федонюк. – Луцьк: РВВ „Вежа” Волин. нац. ун-ту ім. Лесі Українки, 2007. – 192 с.
3. Коновал О. А. Комп'ютерне моделювання як засіб підтримки самостійної роботи студентів при вивченні теоретичної фізики / О. А. Коновал, Т. І. Туркот // Інформаційні технології в освіті. – 2013. – № 17. – Режим доступу: http://nbuv.gov.ua/UJRN/itvo_2013_17_5.
4. Сільвейстр А. М. Теоретико-методичні засади навчання фізики майбутніх учителів хімії і біології : дис. доктора пед. наук : 13.00.02. Кропивницький, 2017. 633 с.
5. Сучасний тлумачний словник української мови: 100000 слів / За аг. редакцією д-ра філол. наук, проф. В. В. Дубічинського. Х.: ВД «Школа», 2008. 1008 с.

МЕЛЬНИКОВА Р. М.,

доцент кафедри української мови та літератури,
Ізмайльський державний гуманітарний університет,
кандидат педагогічних наук,
ryslana.melnikova@gmail.com

ВИКОРИСТАННЯ ІННОВАЦІЙНИХ МЕТОДІВ НАВЧАННЯ НА УРОКАХ УКРАЇНСЬКОЇ ЛІТЕРАТУРИ (НА МАТЕРІАЛІ КАЗКИ І. ФРАНКА «ФАРБОВАНИЙ ЛИС»)

Анотація. У статті подається методика впровадження інноваційних методів навчання на уроках української літератури. Вони підвищують інтерес в учнів до предмету, розвивають критичне й асоціативне мислення, мовлення, пам'ять.

Ключові слова: інноваційні методи навчання, українська література, І. Франко, літературна казка «Фарбований Лис».

Серед завдань курсу «Українська література» в закладах загальної середньої освіти основним є «розвиток і формування грамотного, естетично розвинутого і творчого читача з гуманістичним світоглядом, який володіє українською мовою, читає інформаційні та художні тексти задля духовного, культурного та національного самовираження, для збагачення емоційного досвіду, творчої самореалізації, формування ціннісних орієнтирів і ставлень» [4]. Оскільки в наш час актуальною є проблема національного виховання, виховання національно свідомих громадян, то казка – найбільш благодатний матеріал для цієї мети. «Цей жанр використовують як засіб для досягнення різних цілей: від розвитку емоційного інтелекту та соціальних навичок до лікування травм та вирішення внутрішніх конфліктів, що є вкрай важливим сьогодні. Через процес ідентифікації з персонажами казок та їх переживаннями діти можуть знаходити вирішення своїх проблем, а також отримувати підтримку та натхнення для особистісного зростання та розвитку» [1].

Наголошуючи на педагогічному значенні народних казок, І. Я. Франко писав: «Я бажав би, щоб наші діти в інтересі здорового і морального розвою якнайдовше витали фантазією в тім світі простих характерів і простих відносин.., відси вони винесуть перші і міцні основи замилювання до чесності, правдомовності і справедливості, а надто любов до праці і охоту – придивлятися близько її творам»[3, с. 254-256]. А у статті «Байка про байку» письменник говорив про незабутність дитячих вражень від казки, її роль у зміцненні любові дитини до рідного слова.

Серед тематичних розділів, що вивчаються в 5 класі, значне місце посідає «Велике диво казки». Він передбачає ознайомлення з такими темами: літературна казка. Жанрові ознаки літературної казки. Зв'язок літературної казки з фольклорною. Іван Франко «Фарбований Лис».

У програмі сформульовано такі результати навчання:

- **«читає літературні казки у різний спосіб відповідно до мети читання;**
- **знаходить у казках відому й нову інформацію;**
- **визначає спільні та різні елементи змісту і форми подібних за певними структурними ознаками текстів;**
- **використовує заголовок для оптимізації роботи з текстом;**
- **переказує зміст казки відповідно до завдання;**
- **відповідає на запитання за змістом казок;**
- **формулює тему та основну думку казки;**
- **характеризує емоційний стан літературних персонажів, їх поведінку та вчинки, виявляючи толерантність;**
- **формулює висновки відповідно до поставленого завдання на основі аналізу казки;**
- **переказує зміст казки відповідно до завдання» [4].**

Ознайомлення з казкою І. Франка «Фарбований Лис» відбувається після вивчення народних казок, тому доречно буде актуалізувати теоретичні знання учнів за допомогою методу «Діаграма Венна» (Рис. 1). Він допоможе визначити, чим літературна казка відрізняється від народної, а також її специфічні ознаки.

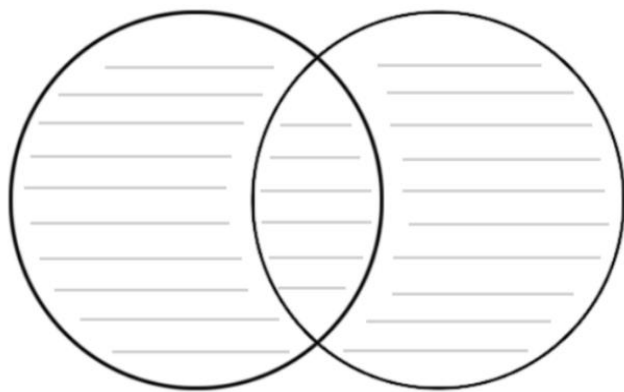

Рис. 1. Діаграма Венна.

Діаграма Венна, як зазначає Пометун О., є «методом графічної організації інформації, що сприяє навчанню учнів зіставлення, порівняння, знаходження спільних рис, явищ, ознак в образах

літературних героїв, творчості письменників тощо. Частину діаграми, обмежену лівим колом, використовують для запису властивостей першого об'єкта, а ту, що обмежена правим колом, – для запису рис, притаманних другому об'єкту. У просторі, утвореному перетином кіл, вписують спільні характеристики обох об'єктів» [2, с. 42].

Для систематизації теоретичних знань про казку можна застосувати метод «Картографування тексту/ментальна карта». Він сприяє «розвитку в учнів уміння узагальнити значний масив інформації, засвоєний протягом одного чи кількох уроків, у наочній формі» [2, с. 44]. У центрі аркуша позначаємо тему, основне поняття; показуємо основні ідеї (поняття, ключові слова) тексту як компоненти схеми, карти; встановлюємо зв'язки між ідеями (поняттями, ключовими словами) різними стрілками.

Опрацьовуючи зміст казки «Фарбований Лис», варто впроваджувати ігрові елементи з метою зацікавлення учнів, підвищення інтересу до твору. Так, аналізуючи образ Лиса Микити, можна запропонувати розглянути хмару слів (Рис. 2) і виписати риси характеру, які властиві цьому персонажу. Важливо обґрунтовувати власну думку, наводячи приклади з тексту. Це допоможе з'ясувати, наскільки уважно діти читали казку, як вони орієнтуються у змісті. Учні можуть запропонувати створити власну хмару слів, яка б містила біографічні відомості про І. Франка, героїв казки, риси їх характеру, цитатні характеристики тощо.

Рис. 2. Хмара слів.

Цікавим методом роботи є літературна вікторина «Упізнай героя»:

1. «Зараз занюхали, хто він, загарчали та й як кинуться на нього!»
2. «Він ще вчора був добрий знайомий нашого Микити, але тепер...аж завив із переляку...».
3. «Ревли басом, аж дуби тряслися».
4. «Витягали соло, аж око в'януло».
5. «Вистригли йому три жменьки волосся з-поміж очей і пустили на вітер...»
6. «В народних строях задзявкотіли тоненькими тенорами, то цар не міг витримати» [5].

Таким чином, ці і багато інших інноваційних методів, які ми застосовували на уроках української літератури в 5 класі під час вивчення казки І. Франка «Фарбований Лис», підвищують інтерес в учнів до предмету, розвивають критичне мислення, мовлення, пам'ять.

Список використаних джерел

1. Казкотерапія: чарівний ключ до емоційного благополуччя. URL: <https://psihologonline.pro/kazkoterapiya-zastosuvannya-kazok-u-terapiyi/>
2. Пометун О. І. Урок, що розвиває критичне мислення. 70 методів в одній книзі: навч.-метод. посіб. К., 2020. 104 с. URL: <https://www.criticalthinking.expert/shop/elektronna-urok-shho-rozvyvaye-krytychne-myslennya-70-metodiv-v-odnij-knyzi/>
3. Сивачук Н. Український дитячий фольклор. К.: Видавниче підприємство «Деміур», 2003. 286 с.
4. Українська література: модельна навчальна програма для 5-6 класів закладів загальної

середньої освіти. URL: <https://mon.gov.ua/static-objects/mon/sites/1/zagalna%20serednya/Navchalni.prohramy/2021/14.07/Model.navch.prohr.5-9.klas.NUSH-poetap.z.2022/Movno-literat.osv.hal/Ukr.lit.5-6-kl.Arkhypova.Sichkar>

5. Українська література: підручник для 5 класу закладів загальної середньої освіти. URL: https://pidruchnyk.com.ua/1684-5_ukrlit_zabolotnyi.html

МИСЬКІВ Н. В.,

вчитель математики вищої категорії

ТЗОШ № 11, nataliamiskiv1979@gmail.com

ІННОВАЦІЙНІ ТЕХНОЛОГІЇ НА УРОКАХ МАТЕМАТИКИ НУШ

Анотація. У дослідженні доведено, що інноваційні методи навчання математики не тільки допомагають поліпшити успішність учнів, а й формують у них глибоке розуміння предмета та інтерес до його вивчення, що важливо для їхнього майбутнього успіху в науці та технологіях. Зроблено висновок, що одним із способів підвищення інтересу до дисциплін, у тому числі математики, поглиблення знань предмета є використання сучасних інформаційних технологій, зокрема комп'ютерних, на різних стадіях навчального процесу.

Ключові слова: НУШ, ІКТ, уроки математики, інноваційна поведінка.

Сучасний розвиток суспільства вимагає від вчителя інноваційної поведінки, тобто активної та систематичної творчості у педагогічній діяльності. Учителю необхідно орієнтуватися у широкому спектрі інноваційних технологій. Збільшення розумового навантаження на уроках математики змушує задуматися над тим, як підтримати інтерес до матеріалу, що вивчається у школярів, їхню активність протягом усього уроку. У зв'язку з цим ведуться пошуки нових ефективних методів навчання, які би активізували мислення школярів, стимулювали б їх до самостійного набуття знань [1].

Сучасна математика вимагає від освітньої системи нових підходів адаптованих до динаміки світу. У цій статті ми розглянемо інноваційні методи навчання математики в Новій Українській Школі, які б сприяли активному залученню учнів та формуванню у них сталого інтересу до предмета.

Для традиційних, так і для сучасних метод викладання математики була пріоритетною освіта, яка забезпечує розвиток та саморозвиток особистості учня, виходячи з виявлення його індивідуальних особливостей. Сьогодні часто використовується така особистісно-орієнтована технологія як сучасний метод навчання математики. Вона спирається на визнання за кожним учнем права вибору свого шляху розвитку через створення альтернативних форм навчання.

До сучасних педагогічних технологій, що відображають особистісно-орієнтований підхід, відносяться:

- навчання у співпраці;
- метод проєктів;
- різнорівневе навчання;
- портфель учня;
- Інтернет-технології;
- розвиваюче навчання.

Проаналізуємо деякі з них. Використання математичних ігор та програм на планшетах стимулює інтерес до предмета. Завдання, побудовані у формі ігор, роблять процес навчання захоплюючим та мотивуючим. Інтеграція математики у проєктні завдання дозволяє учням застосовувати теоретичні знання на практиці, вирішуючи реальні проблеми та розвиваючи креативність. Віртуальні екскурсії та уроки з використанням технологій збагачують математичний досвід учнів, дозволяючи їм занурюватися в математичні простори та взаємодіяти з абстрактними поняттями. Застосування методу зворотного навчання дозволяє учням вивчати матеріал самостійно вдома, але в уроках активно взаємодіяти з учителем і однолітками на вирішення практичних завдань. Перетворення математики на гру, змагання чи квест створює стимул для учнів глибше занурюватися в предмет і вирішувати складні завдання. Проведення математичних досліджень розвиває в учнів навички самостійного мислення, формулювання

гіпотез та обґрунтування рішень. Використання інтерактивних дощок **Miro** та **CleverMaths** та онлайн-ресурсів **LearningApps.org** збагачує уроки математики, робить їх більш наочними та доступними для візуалізації абстрактних концепцій. Організація колективних завдань та проектів дозволяє учням обмінюватися ідеями, об'єднувати зусилля та вирішувати складніші завдання.

Однією з вимог до результатів освоєння освітньої програми НУШ з математики є усвідомлення учнями ролі цієї науки у світі та у професії, що вони отримують. Вчителю необхідно орієнтуватися у широкому спектрі інноваційних технологій, ідей та напрямків. Шукати нові ефективні методи викладання та такі методичні прийоми, які б активізували думку учнів, стимулювали б їх до самостійного набуття знань. Від того, наскільки вміло буде збудовано урок, від методики його викладання залежить виникнення інтересу до математики.

Методи інноваційного навчання під час уроків математики можна використовувати тоді, коли учні вже володіють основами необхідних знань, отриманих у школі, зазвичай, і традиційними методами. Протиставляти традиційні та інноваційні методи навчання не завжди доцільно, але необхідно знаходити розумне їх поєднання та використовувати сильні сторони того чи іншого методу, залежно від того, які цілі та завдання необхідно досягти.

Одним із способів підвищення інтересу до дисциплін, у тому числі математики, поглиблення знань предмета є використання сучасних інформаційних технологій, зокрема комп'ютерних, на різних стадіях навчального процесу. Основна освітня цінність інформаційних технологій у тому, що вони дозволяють створити яскравіше інтерактивне середовище навчання з необмеженими можливостями, які опиняються у розпорядженні як вчителя, так і учня.

Щоб досягти кращих результатів на своїх уроках, вчителі використовують різні методи та види уроків, такі як лекція, урок-практикум, урок-дослідження, урок-гра, семінар. Широко застосовують презентації, які є ефективними на різних етапах уроку. Зорове сприйняття об'єктів, які вивчають, дозволяє швидше і глибше сприймати викладений матеріал. Наприклад, щодо і закріплення тем курсу, як-от «Тригонометрія», «Обчислення похідних», «Логарифми та його властивості», «Інтеграл» тощо варто демонструвати необхідні формули та графіки на слайдах презентацій для кращого сприйняття матеріалу. При вивченні курсу стереометрії на слайдах презентації показують безліч цікавих тем, завдань, теорем та властивостей фігур у просторі. Учні розвивають у собі просторове мислення, репрезентують об'ємні фігури, площини, співвідношення геометричних об'єктів у просторі.

Переваги інформаційних комп'ютерних технологій, порівняно з традиційними, різноманітні. Це ілюстративне, наочне представлення матеріалу, ефективна перевірка знань та іншого, різноманіття організаційних форм у роботі з учнями, методичних прийомів у роботі вчителя.

Інформаційні технології дозволяють не лише наситити учнів великою кількістю знань, а й розвинути інтелектуальні, творчі здібності, їхнє вміння самостійно набувати нових знань, працювати з різними джерелами інформації.

Таким чином, експериментально встановлено, що при усному викладі матеріалу учень за хвилину сприймає та здатний переробити до 1 тисячі умовних одиниць інформації, а за «підключення» органів зору до 100 тисяч таких одиниць. Отож перевагами використання ІКТ на уроках математики є: ІКТ дозволяють наочно побачити математичні абстрактні поняття, такі як графіки функцій, геометричні фігури. Візуалізація допомагає краще зрозуміти математичні концепції та пов'язати їх з реальним світом ІКТ дають можливість створити інтерактивні завдання та ігри які роблять процес навчання більш цікавим та привабливим.

Інтерактивні завдання дозволяють учням брати активну участь у процесі навчання, вирішувати завдання, відповідати на запитання та отримувати миттєвий зворотний зв'язок. Це сприяє активізації мисленнєвої діяльності та розвитку навичок вирішення математичних завдань.

За допомогою ІКТ учням легше знаходити додаткову інформацію, щоб краще зрозуміти пройдений матеріал або сильніше поглибити свої знання у якійсь галузі. Використання ІКТ на уроках математики допомагає учням розвивати навички роботи з комп'ютером та Інтернетом. Вони навчаються використовувати різні програми та онлайн-ресурси, а також покращують свої навички пошуку та аналізу інформації. Ці навички є важливими в сучасному інформаційному суспільстві і можуть бути корисними в подальшому навчання та кар'єри. Інноваційні методи навчання математики не тільки допомагають поліпшити успішність учнів, а й формують у них

глибоке розуміння предмета та інтерес до його вивчення, що важливо для їхнього майбутнього успіху в науці та технологіях.

Список використаних джерел

1. Друшляк М.Г., Шамо́ня В.Г. Засоби формування візуально-інформаційної культури майбутніх учителів математики та інформатики. Фізико-математична освіта, 2021. Випуск 5(31). с. 28- 35. <https://doi.org/10.31110/2413-1571-2021-031-5-005>
2. Губар Д.Є. Методика створення і застосування інтерактивних засобів навчання студентів класичного університету аналітичної геометрії: Автореферат дис. на здобуття наук. ступеня канд. пед. наук: 13.00.02 – теорія та методика навчання (математика) / Черкаси, 2013
3. Литвинова С.Г. Готовність учнів закладів загальної середньої освіти до використання віртуальної реальності в освітньому процесі. Перспективи та інновації науки. Серія «Педагогіка», Серія «Психологія», Серія «Медицина», 4(9), 2022, с.218-230. [https://doi.org/10.52058/2786-4952-2022-4\(9\)-218-230](https://doi.org/10.52058/2786-4952-2022-4(9)-218-230)

МОКРЯК С. О.,

здобувачка першого (магістерського) рівня вищої освіти, I курс, спеціальність 014.08

Середня освіта (Фізика та астрономія),

Уманський державний педагогічний університету імені Павла Тичини,

svitlana.mokriak@udpu.edu.ua

РЕАЛІЗАЦІЯ ДІЯЛЬНІСНОГО ПІДХОДУ В ШКІЛЬНОМУ КУРСІ АСТРОНОМІЇ ПІД ЧАС ВИВЧЕННЯ ТЕМИ «МІСЯЦЬ – ПРИРОДНИЙ СУПУТНИК ЗЕМЛІ»

Анотація. У статті розкрито можливості впровадження діяльнісного підходу в шкільному курсі астрономії на прикладі вивчення теми «Місяць». Описано структуру, етапи та методи реалізації навчального проєкту, що передбачає астрономічні спостереження, фотозйомку поверхні Місяця та аналіз отриманих даних. Проведено експериментальне дослідження ефективності проєкту у шкільній практиці. Отримані результати свідчать про значний приріст знань і зростання навчальної мотивації в учнів.

Ключові слова: діяльнісний підхід, астрономія, навчальний проєкт, Місяць, телескопічні спостереження.

Сучасна освітня парадигма в Україні передбачає переорієнтацію навчального процесу на формування компетентностей, які забезпечують здатність учнів застосовувати знання у практичній діяльності. У цьому контексті діяльнісний підхід розглядається як одна з ключових стратегій реалізації змісту Нової української школи [1; 2].

Провідні вітчизняні та зарубіжні науковці, зокрема І.А. Ткаченко [5], І.В. Коробова, Л.А. Пироженко, О.В. Литвиненко, О.М. Ніколаєв [3], О.І. Пометун, О.О. Мартинюк [4], С.О. Кузьменков [4], С.О. Раков, наголошують, що ефективність навчання суттєво зростає за умов активного включення учнів у діяльність, пов'язану з дослідженням, аналізом та моделюванням. Їхні наукові праці доводять, що діяльнісний підхід не лише покращує рівень засвоєння знань, а й формує глибші пізнавальні мотиви, ініціативність, аналітичне та критичне мислення.

Особливо сприятливим середовищем для реалізації діяльнісного підходу є шкільний курс астрономії. Спостереження за небесними тілами, зокрема Місяцем, є доступними навіть за мінімального обладнання, а водночас — пізнавально й практично значущими.

У межах курсу астрономії було розроблено та впроваджено навчальний проєкт «Місяць як об'єкт спостереження та дослідження». Проєкт складався з кількох послідовних етапів: спостереження Місяця за допомогою телескопа, фотозйомка його поверхні, ідентифікація основних об'єктів за картою Місяця та мобільними додатками [6], а також проведення вимірювань з подальшими розрахунками..

Практична частина реалізовувалась із використанням рефлектора Ньютона з діаметром 130 мм, що дозволяє отримати якісне зображення місячної поверхні. Фото здійснювались через смартфон, закріплений спеціальним тримачем на окулярі телескопа.

Учні виконували два ключові дослідницькі завдання: по-перше, ідентифікували кратери та

моря на власноруч зроблених знімках, порівнюючи їх з місячною картою; по-друге, визначали діаметри окремих кратерів за допомогою цифрових інструментів і двох методів обчислення: через масштаб усього зображення Місяця або за еталонним кратером із відомим діаметром. Обидва підходи мають свої переваги. Масштабний метод зручний у випадках, коли на фото видно весь диск Місяця, але він менш точний для локальних ділянок. Натомість метод еталонного кратера дозволяє виконати обчислення з більшою точністю, однак вимагає правильного розпізнавання об'єкта.

Щоб оцінити ефективність запропонованої методики, було організовано педагогічне дослідження серед учнів двох паралельних 11-х класів в одному з ліцеїв Черкаської області. В одному класі учні вивчали тему традиційно — за підручником і фронтальними завданнями, в іншому — через навчальний проєкт. Аналіз результатів контрольного тестування показав істотну перевагу експериментального класу за всіма критеріями: і за рівнем знань, і за глибиною розуміння матеріалу, і за успішністю виконання практичних завдань.

Крім підвищення навчальних результатів, було зафіксовано й помітне зростання навчальної мотивації. За результатами анонімного анкетування, більшість учнів експериментального класу оцінили запроповану методику як цікаву й ефективну. Більше половини зазначили, що можливість працювати із телескопом, створювати власні фотографії та виконувати розрахунки за реальними зображеннями зробила вивчення теми особливо захопливим.

Таким чином, впровадження діяльнісного підходу в курсі астрономії через навчальний проєкт з теми «Місяць» забезпечує не лише покращення академічних результатів, а й активізує пізнавальну діяльність учнів, формує важливі дослідницькі навички, розвиває критичне мислення та підвищує інтерес до вивчення астрономії як сучасної науки.

Список використаних джерел

1. Про освіту : Закон України від 05.09.2017 р. № 2145-VIII : станом на 4 січ. 2024 р. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/2145-19#Text> (дата звернення: 15.04.2025).
2. Про деякі питання державних стандартів повної загальної середньої освіти : Постанова Каб. Міністрів України від 30.09.2020 р. № 898 : станом на 2 верес. 2022 р. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/898-2020-%D0%BF#n16> (дата звернення: 15.04.2025).
3. Ніколаєв, О.М. Діяльнісний підхід у викладанні природничих дисциплін. Харків: ХНПУ, 2020. 128 с.
4. Кузьменков, С.О., Мартинюк, О.О. Формування дослідницьких умінь учнів у процесі вивчення астрономії. *Фізико-математична освіта*. 2021. №3(29). С. 63–68.
5. Ткаченко І. А., Підгорний О. В. Використання елементів мобільного навчання (на прикладі мобільного додатку «Solar Walk») у процесі реалізації змісту астрономічного компоненту освітньої галузі «Природознавство». *Збірник наукових праць Уманського державного педагогічного університету*. 2020. Вип. 1. С. 185–192.
6. Підгорний О. В. Використання мобільних додатків у вивченні астрономії. *Астрономічна школа молодих вчених : матеріали міжнародної наукової конференції, 23–24 травня 2018 р. Умань, 2018*. С. 141–143.

ОНИЩУК Л. З.,

*методист центру моніторингу якості освіти,
ЗНО та аналітичної діяльності
Тернопільського ОКІППО
l.onyschuk@ippo.edu.te.ua*

КРЕАТИВНІСТЬ МИСЛЕННЯ У ФОКУСІ МОНІТОРИНГОВОГО ДОСЛІДЖЕННЯ PISA-2022

Основна мета освіти – озброїти учнів / студентів компетентностями, які їм будуть необхідними для успішного життя в суспільстві. Креативне мислення – це необхідна для сучасної молоді компетентність, як допоможе їм адаптуватися у світі, що постійно й швидко змінюється. Сучасні діти будуть задіяні в майбутньому в таких галузях і виконувати такі ролі, які наразі ще навіть не існують, використовуючи нові технології для розв'язування новітніх завдань.

Підвищення рівня сформованості креативного мислення в учнів / студентів допоможе молоді успішно справлятися з роботою, яку машина не спроможна легко відтворити, і розв'язувати непрості локальні й світові проблеми за допомогою нестандартних рішень.

Інноваційною галуззю восьмого циклу міжнародного дослідження PISA, проведеного у 2022 році, стало «Креативне мислення» (Creative Thinking). Донедавна вважалося, що відповідні компетентності можна виміряти лише в разі проведення складних експериментальних досліджень на межі психології, соціології, педагогіки й тестології. Але досвід PISA в інноваційних галузях показав, що в цій сфері можуть бути запропоновані такі дослідницькі рішення, результати яких є всі підстави оцінювати як науково обґрунтовані, а найперше – практично корисні. Саме тому освітяни по всьому світу сьогодні орієнтуються на звіти PISA, підготовлені за підсумками проведення досліджень в інноваційних галузях, щоб розробляти на рівні своїх освітніх систем стратегії імплементації в шкільну практику рекомендацій, що здатні посилити спроможність національних освіт у напрямі формування в учнів тих компетентностей, які є критично важливими для сучасних свідомих і активних громадян.

У межах PISA-2022 креативне мислення розуміють як «компетентність продуктивно залучатися до генерування, оцінювання й удосконалювання ідей, результатом чого може стати прийняття оригінальних та ефективних рішень, поступ у знаннях та дієвий прояв фантазії» [2].

Якщо стисло узагальнити основні ідеї, що лягли в основу оцінювання креативного мислення в межах PISA-2022 та докладно відображені в рамковому документі, то їх можна репрезентувати у вигляді наведеної нижче схеми [1].

Рисунок 1. Конструкт креативного мислення та його оцінювання в PISA-2022

Для розроблення інструментів оцінювання рівня сформованості в 15-річних підлітків відповідної когнітивної спроможності автори передусім виокремили дві змістові категорії – «Креативне вираження» та «Створення знань і креативне розв'язання проблем». Ці категорії відображають той науково доведений факт, що креативність дещо по-різному виявляється в разі, коли людині доводиться мати справу так би мовити з «лірикою» та «фізикою», або, інакше говорячи, мистецькими та науково-дослідницькими проблемами й життєвими ситуаціями.

Визначення креативного мислення охоплює як дивергентні когнітивні процеси (тобто здатність генерувати різноманітні ідеї та креативні ідеї), так і конвергентні когнітивні процеси (тобто здатність оцінювати ідеї й удосконалювати їх).

Процеси формування ідей: генерування різноманітних ідей, генерування креативних ідей, оцінювання й удосконалення ідей.

Галузі креативного мислення: письмове вираження, яке передбачає передачу ідей та уяви за допомогою письмової мови; візуальне вираження, яке передбачає передачу ідей та уяви за допомогою різних медіа; розв'язання соціальних проблем, що передбачає розуміння різних поглядів, задоволення потреб інших людей та пошук інноваційних і функційних рішень для сторін, які мають стосунок до певної ситуації; розв'язання наукових проблем, що передбачає генерування нових ідей, розроблення експериментів для перевірки гіпотез і нових методів чи винаходів для розв'язання певної наукової проблеми.

Основні результати у галузі креативного мислення 15-річних підлітків у світі загалом і українського учнівства зокрема подаємо далі [2, 3].

Україна в оцінюванні PISA-2022 з креативного мислення отримала середній результат 27 балів (за шкалою від 0 до 60 балів) і займає в діапазоні рангів позиції між 32 та 42 серед 64 країн / економік, де проводилось оцінювання з креативного мислення. Середній показник на 6 балів нижчий за середній показник по країнах ОЕСР.

В Україні базового рівня 3 і вищих (за 6-рівневою шкалою) досягають 59% учнів / учениць (середній показник по ОЕСР – 79%). Причому кожен четвертий 15-річний підліток і в Україні, і в середньому по країнах ОЕСР демонструє сформованість креативності на рівні 3. 27% підлітків у середньому по країнах ОЕСР досягли в галузі креативного мислення найвищих рівнів – рівнів 5 і 6. В Україні таких учнів / учениць лише 13%.

Оскільки генерування, оцінювання й удосконалення ідей є фундаментальними процесами в кожній освітній предметній галузі, то можна очікувати, що успішність учнівства в креативному мисленні позитивно корелює з успішністю, зокрема, в галузі математики. У середньому по країнах ОЕСР близько 28% варіації результатів у креативному мисленні можна однозначно пов'язати з успішністю учнівства з математики. Це означає, що відносно невелику частину варіації результатів із креативного мислення в країнах ОЕСР можна пояснити лише успішністю учнів / учениць в оцінюванні з математики. В Україні частка варіації, яка пояснюється лише успішністю з математики, становить 33%. Однак це свідчить швидше про те, що учні / учениці з низькими результатами в креативному мисленні не досягають високих результатів також і з математики, оскільки серед учнівства з високими результатами в креативному мисленні (які досягли рівнів 5 або 6) усього 17% досягають рівнів 5 або 6 в математиці.

У середньому по країнах ОЕСР різниця між закладами освіти в результатах із креативного мислення становить близько чверті (26%) тієї варіації в результатах з креативного мислення, що спостерігається всередині країн / економік, а решта варіації (74%) пояснюється відмінностями в результатах учнівства всередині закладів освіти. Це означає, що насамперед характеристики самих учнів / учениць (наприклад, історія їхньої освіти, соціальний статус родини, ставлення до навчання та загальна поведінка), а також відмінності в учнівському контингенті між класами в межах однієї школи мають суттєвий вплив на варіативність результатів із креативного мислення. Для України частка варіації результатів із креативного мислення, яка зумовлена відмінностями між закладами освіти, становить 31%, що не свідчить про значну сегрегацію учнівства за закладами освіти.

У середньому по країнах ОЕСР дівчата показали певну перевагу в успішності з креативного мислення, отримавши майже на 3 бали більше, ніж хлопці. В Україні ця різниця є меншою – майже 2 бали на користь дівчат.

У всіх країнах учні / учениці з вищим соціально-економічним статусом демонструють вищі результати із креативного мислення. В середньому по країнах ОЕСР різниця між учнівством із високим і низьким соціально-економічним статусом становить 9,6 бала (в Україні – 11 балів). Однак 10,2% вітчизняних учнів / учениць із низьким соціально-економічним статусом показали високий результат із креативного мислення (стійке учнівство).

Кожна людина може мислити творчо, однак цей потенціал важливо розвивати. Включення в цикл PISA-2022 інноваційної галузі «креативне мислення» й мало на меті актуалізувати потребу в змінах національних освітніх політик і практик, надання управлінцям в освіті науково обґрунтованих даних щодо поточного рівня розвитку креативності 15-річних і перспективних напрямів посилення цієї особистісної риси, пропонування педагогам дієвих інструментів оцінювання сформованості креативного мислення в учнівства, підтримку педагогічних методів, які можуть сприяти розвитку творчого мислення [3].

Список використаних джерел

1. PISA-2021: рамковий документ щодо оцінювання креативного мислення. – Київ : Український центр оцінювання якості освіти, 2022. URL: https://pisa.testportal.gov.ua/wp-content/uploads/2022/05/PISA-2021_ramkovyj-dokument.pdf (дата звернення: 15.03.2025).
2. PISA-2022: основні результати українського учнівства у галузі креативного мислення. Наскільки креативні українські 15-річні підлітки? / кол. авт.: Т. Лісова, В. Терещенко, Г. Бичко, М. Мазорчук, Г. Бондаренко. – Київ : Український центр оцінювання якості освіти, 2024. URL: https://pisa.testportal.gov.ua/wp-content/uploads/2024/11/PISA-2022_Kreatyvne-myslennya_osnovni-vysnovky.pdf (дата звернення: 18.03.2025).
3. Креативне мислення: національний звіт за результатами міжнародного дослідження якості освіти PISA-2022 / кол. авт. : Т. Лісова, В. Терещенко, Г. Бичко, М. Мазорчук, Г. Бондаренко, Т. Вакуленко; перекл. К. Шумова, Ю. Шпак. – Київ, Український центр оцінювання якості освіти, 2024. URL: <https://pisa.testportal.gov.ua/wp-content/uploads/2024/09/Nacziionalnyj-zvit-iz-kreatyvno-myslennya.pdf> (дата звернення: 18.03.2025).

САВЧУК О. В.,

*студентка 2 курсу спеціальності 013 Початкова освіта
факультету початкової освіти та фізичної культури
КЗВО «Луцький педагогічний коледж» Волинської обласної ради
okssavchuk@lpc.ukr.education*

Науковий керівник: БОРТНЮК Т. Ю.,
*доцент кафедри природничо-математичної, світоглядної освіти
та інформаційних технологій, КЗВО «Луцький педагогічний коледж»
Волинської обласної ради,
кандидат економічних наук,
tbortnyuk@lpc.ukr.education*

КОМІКСИ ЯК ІНСТРУМЕНТ ПІДВИЩЕННЯ ЕФЕКТИВНОСТІ НАВЧАННЯ У ПОЧАТКОВІЙ ШКОЛІ

Анотація. Розглянуто використання коміксів як інноваційного інструменту для підвищення ефективності навчання в початковій школі. Проаналізовано переваги застосування коміксів для розвитку ключових компетентностей здобувачів освіти, зокрема візуального сприйняття інформації, критичного мислення та креативності, а також окреслено методичні аспекти розробки та використання коміксів в освітньому процесі.

Ключові слова: комікс, початкова школа, візуалізація, ефективність навчання.

В умовах реформування початкової освіти, спрямованої на формування компетентної особистості, актуалізується пошук ефективних методів навчання, які б відповідали сучасним вимогам та сприяли розвитку ключових компетентностей здобувачів освіти. Комікси, як синтез тексту та візуального зображення, мають значний потенціал для активізації пізнавальної діяльності молодших школярів, розвитку їхньої уяви та критичного мислення.

Сучасні науковці та педагоги-практики активно досліджують проблему застосування інформаційних технологій у навчальному процесі, вивчають педагогічний потенціал цифрових ресурсів, переваги застосування штучного інтелекту в початковій освіті. Питання застосування коміксів у навчальному процесі початкової школи різноаспектно розглядають вітчизняні педагоги. Зокрема, Л. Романенко, Н. Руденко і Н. Кудикіна розробили структурну модель коміксу і розглядають його як сукупність мотиваційно-цільового, змістового, процесуально-операційного, контрольно-оцінного, результативного складників. Особливості використання коміксів в освітньому процесі початкової школи розглядали Н. Потапова, Т. Отрошко, на заняттях мовно-літературної освітньої галузі – Н. Міщенко, Т. Чикалова, математичної – Н. Руденко, Д. Широков та ін.

Актуальність визначеної проблеми підтверджується закордонними науковими дослідженнями вчених і практиків. Зокрема S. Suh, M. Lee, G. Xia, E. Law, дослідили Coding Strip як педагогічний інструмент для викладання та вивчення концепцій програмування за допомогою

коміксів [4, с. 93-94].

Сучасні дослідження підкреслюють важливість візуалізації навчального матеріалу для ефективного навчання. Застосування коміксів, як форми візуального представлення інформації, сприяє кращому засвоєнню знань та розвитку ключових компетентностей учнів.

Розглянемо можливості використання коміксів для підвищення ефективності навчання в початковій школі та розробку методичних рекомендацій щодо їх застосування. Комікси, поєднуючи в собі текст та візуальні елементи, сприяють кращому засвоєнню навчального матеріалу, розвитку візуального мислення та уяви учнів. Вони дозволяють візуалізувати складні поняття, зробити навчання більш цікавим та доступним.

Використання коміксів сприяє:

- ✓ розвитку візуального сприйняття інформації, що є особливо важливим для молодших школярів, які краще сприймають інформацію через візуальні образи;
- ✓ розвитку причинно-наслідкових зв'язків, оскільки увага акцентується на дії, а не описі;
- ✓ активізації пізнавальної діяльності, адже комікси викликають інтерес у дітей та стимулюють їх до активної участі в навчальному процесі;
- ✓ формуванню критичного мислення, оскільки учні аналізують сюжет, персонажів, їхні дії та мотиви;
- ✓ розвитку креативності та уяви, адже комікси дають можливість учням створювати власні історії, персонажів та візуальні образи;
- ✓ підвищенню мотивації до навчання, оскільки комікси роблять навчання більш цікавим та захопливим [2, с. 48-49], [3, с. 189-192].

Комікси доцільно використовувати на різних предметах. Адже за їх допомогою можна візуалізувати основні поняття, правила та наукові закони, пояснювати теореми, показувати перебіг дослідів та експериментів, зображуючи їх алгоритм на кількох кадрах. Серед цікавих ідей, які можна реалізувати в коміксах – створення діалогів між головними персонажами (дітьми) та видатними вченими, письменниками, мандрівниками, художниками або громадськими діячами [2, с. 47].

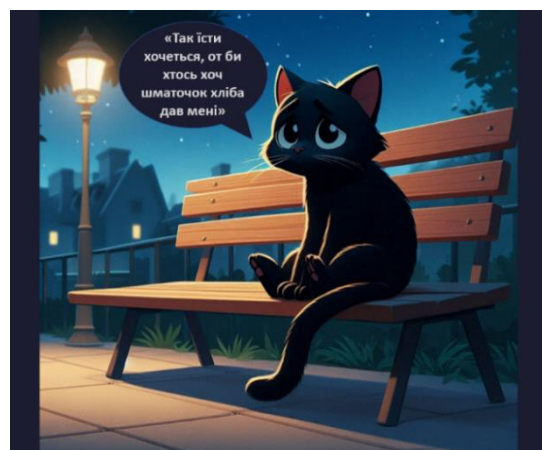
Окреслимо різноманітні аспекти застосування коміксів в освіті, від можливостей їх створення вчителем та використання готових варіантів, і до залучення самих учнів до процесу коміксотворення та інтеграцією інтерактивних цифрових форматів:

- ✓ Розробка дидактичних коміксів: вчитель може створювати власні комікси, використовуючи спеціальні програми або онлайн-сервіси. Важливо враховувати вікові особливості учнів, їхні інтереси та навчальні цілі.
- ✓ Використання готових коміксів: існує багато готових коміксів, які можна використовувати на уроках. Важливо обирати комікси, які відповідають навчальній програмі та віковим особливостям учнів.
- ✓ Створення коміксів учнями: учні можуть створювати власні комікси, використовуючи різні матеріали та техніки. Це сприяє розвитку їхньої креативності, уяви та комунікативних навичок.
- ✓ Інтерактивні комікси: використання цифрових технологій дозволяє створювати інтерактивні комікси, які містять анімацію, звукові ефекти та інші елементи. Це робить навчання ще більш цікавим та захоплюючим.

Існує багато платформ для створення коміксів [4, с. 96]. З власного досвіду створення коміксів хочемо відзначити інструмент Bing Image Creator, що базується на технологіях штучного інтелекту. З його допомогою виходить генерувати якісний візуальний контент, що є основою коміксів. Цей інструмент виявився зручним та доступним навіть для користувачів без спеціальних навичок у графічному дизайні, також слід додати, що ресурс є безкоштовним, що є не мало важливо. Єдина проблема, з якою можна зіткнутися, – необхідність дуже детально і точно прописувати свій запит на зображення, якщо хочеш отримати гарний результат. Далі діло за малим, готові зображення закинути у Canva або Power Point, щоби додати текст, і ваш чудовий комікс готовий. Нижче наведено фрагменти двох коміксів для уроків інтегрованого курсу «Я досліджую світ», розроблені мною з використанням ресурсу Bing Image Creator.

Отже, використання коміксів є дієвим інструментом для підвищення ефективності

навчання у початковій школі. Комікси сприяють розвитку ключових компетентностей здобувачів освіти, роблять навчання більш цікавим та доступним. Для ефективного використання коміксів необхідно враховувати вікові особливості учнів, їхні інтереси та навчальні цілі. Подальші дослідження вбачаємо у розробці методичних рекомендацій щодо використання коміксів на різних уроках, а також на вивчення впливу коміксів на розвиток різних компетентностей здобувачів освіти.

Список використаних джерел

1. Кортуніч І. В. Комікс як педагогічна інновація у початковій школі. *Сучасні аспекти модернізації науки: стан, проблеми, тенденції розвитку*: матеріали XVIII Міжнародної науково-практичної конференції (07 лютого 2022 р., м. Київ) / за ред. Є. О. Романенка, І. В. Жукової. Київ: ГО «ВАДНД». 2022. С. 301-305.

2. Потапова Н., Отрошко Т. Особливості використання коміксів на уроках у початковій школі. *Актуальні проблеми педагогічної освіти: новачі, досвід та перспективи* : збірник тез доповідей I Всеукраїнської науково-практичної конференції з міжнародною участю (10 квітня 2020 року, м. Запоріжжя) / за заг. ред. О. В. Пономаренко, Л. О. Сущенко. Запоріжжя : АА Тандем, 2020. С. 47-49.

3. Трифанова Д. А., Хома О. М. Використання коміксів як різновиду інноваційних методів навчання. *Наука майбутнього* : збірник наукових праць студентів, аспірантів та молодих вчених. / гол. ред. В. В. Гоблик. Мукачеве : РВВ МДУ, Випуск 2 (10). 2022. С. 187-193.

4. Шкуренко О. В., Нежива Л. Л. Методичні особливості використання коміксів у підготовці вчителя початкової школи. *Open educational e-environment of modern University*, № 16 (2024). С. 92-105. URL: https://elibrary.kubg.edu.ua/id/eprint/48825/1/O_Shkurenko_L_Nezhyva_MOZKPPVPS_2024.pdf (дата звернення 25.03.2025 р.).

СЕДЕРЕВІЧЕНЕ А. О.,
старший викладач кафедри педагогіки, психології
та менеджменту освіти,
КНЗ КОР «Київський обласний інститут
післядипломної педагогічної освіти»,
0679278784alla@gmail.com

ПОЛІФУНКЦІОНАЛЬНИЙ УРОК У НАУКОВО-ПЕДАГОГІЧНОМУ ПРОЄКТІ «ІНТЕЛЕКТ УКРАЇНИ»

Анотація. Розкрито концепцію всеукраїнського науково-педагогічного проєкту «Інтелект України», що спрямований на розвиток успішної особистості. Обґрунтовано сучасний урок як поліфункціональне, багатоаспектне явище в освітньому процесі, результат творчого пошуку педагогічних інновацій в освіті, оволодіння знаннями, вміннями, навичками ефективної взаємодії із соціумом та шляхів їх упровадження в розроблення моделі STEM-освіти.

Ключові слова: науково-педагогічний проєкт, STEM-освіта, поліфункціональний урок.

Концептуальною метою науково-педагогічного проєкту «Інтелект України» є створення умов для формування розвиненої, творчої особистості з усвідомленою громадянською позицією, почуттям національної самосвідомості, підготовленої до професійного самовизначення та здатної до самоактуалізації в професійній, соціальній й особистісній сферах.

Науковий керівник проєкту «Інтелект України» Ірина Гавриш стверджує, що концепція науково-педагогічного проєкту полягає у пошуку дітей, які бажають навчатися в проєктних класах за спеціальними освітніми програмами, навчальними планами, навчально-методичними комплектами, а також у здійсненні обов'язкової спеціальної підготовки вчителів. Основна технологія – навчання учнів на основі наукових відкриттів і технічних винаходів, зроблених власноруч.

Освітній процес у 1-4 класах, які навчаються за науково-педагогічним проєктом «Інтелект України», здійснюється за оновленою освітньою програмою початкової школи (автор: ГАВРИШ Ірина Володимирівна, директор Науково-дослідного інституту експериментальної дидактики Харківського національного педагогічного університету ім. Г.С. Сковороди, науковий керівник НПП «Інтелект України», доктор педагогічних наук, професор), затвердженою наказом ДСЯО № 01-10/196 від 21.06.2024 року.

Освітня програма науково-педагогічного проєкту «Інтелект України» для учнів 1-4 класів спрямована на реалізацію мети та завдань освітніх галузей, визначених у Державному стандарті початкової освіти, формування в учнів ключових компетентностей, необхідних для успішної самореалізації в житті, урахування здібностей і можливостей кожного учня/учениці. Дитина перебуває, живе, діє у світі миттєвих змін, у якому вона повинна швидко орієнтуватися, приймати рішення, уміти розв'язувати проблеми. Мета програми – формування успішної, компетентної, щасливої особистості, патріота України.

Концептуальними засадами досягнення цілей початкової освіти в Програмі є основні положення компетентнісного, особистісно-діяльнісного, системного та синергетичного підходів.

Програма спрямована на втілення в життя основних положень компетентнісного підходу та формування в учнів молодшого шкільного віку ключових компетентностей; змодельована на засадах особистісно-діяльнісного підходу як система, що функціонує та розвивається відповідно до основних положень парадигми особистісно зорієнтованої освіти й діяльнісного підходу, зокрема принципів гуманістичної, особистісної та діяльнісної спрямованості освіти; спроектована як системна модель формування в учнів ключових компетентностей, що дозволяє в повному обсязі задіяти потенціал закладів загальної середньої освіти завдяки поєднанню предметно-тематичної, міжпредметної та виховної моделей; сконструйована на засадах синергетичного підходу як нелінійна система відкритого типу, здатна до самоорганізації на основі поєднання різних методологій і підходів, освітніх технологій і методик, моделювання освітньої системи як гнучкого багатоваріантного системного утворення з правом вибору різних варіантів його організації.

«Будь-яке навчання має починатися з подиву, – вважає Ірина Гавриш. – Це перший крок. Другий – навчити дітей формулювати питання, третій – навчити формулювати гіпотези та порівняти їх з тими, які були у науковців, наприклад, давньогрецьких. Але для ефективності навчання після висвітлення гіпотези потрібно дати дітям можливість власноруч зробити якийсь прилад». Такий підхід стосується і змісту STEM-освіти.

Креативне, аналітичне, творче, інноваційне мислення, вміння працювати над проєктами в команді, інформаційна грамотність і навички ефективного використання ІКТ – неповний перелік характеристик сучасної успішної людини. Працівники майбутнього мають вирішувати проблеми, розуміти й використовувати наукові підходи, володіти технологіями, за допомогою яких можна розв'язати ці проблеми.

Соціально-економічні зміни потребують від сучасної людини оволодіння тими знаннями, вміннями, навичками, досвідом, які допоможуть їй швидко адаптуватися та ефективно взаємодіяти із соціумом, створюючи в такий спосіб умови для саморозвитку та самореалізації. Забезпечити цей процес покликана STEM-освіта.

Відповідно до пріоритетних положень Концепції Нової української школи, вимог Державного стандарту початкової освіти в освітній програмі Проєкту реалізуються завдання STEM-освіти, характерними особливостями якої є: неперервність, навчання упродовж усього життя; розвиток інтересу та поглиблене вивчення навчальних предметів природничо-математичного циклу; міждисциплінарний та проєктний підходи, інтегроване навчання за темами; навчання на основі власних відкриттів, формування в учнів дослідницької компетентності; реалізація дидактичного принципу практичної спрямованості навчання; посилена увага до вивчення англійської мови як мови міжнародної наукової комунікації.

Інновації в освіті – це результат творчого пошуку оригінальних, нестандартних рішень різноманітних педагогічних проблем; процес оновлення, вдосконалення теорії й практики освіти, що оптимізує досягнення її мети. Урок має бути динамічним, передбачати варіативну форму організації освітнього процесу цілеспрямованої взаємодії (діяльності і спілкування) певного складу вчителів і учнів, охоплювати зміст, форми, методи і засоби навчання, систематично використовуватися (однаковими відрізками часу) для вирішення завдань освіти, розвитку і виховання. Тому впровадження науково-педагогічного проєкту «Інтелект України» стало певним орієнтиром для визначення напрямів розвитку сучасної освіти.

Урок залишається основною формою класно-урочної системи. Його сутність визначається як «відрізок» навчального процесу, що є викінченим у смисловому, часовому й організаційному відношенні. Попри незначну тривалість, уроки мають ті структурні компоненти, що характеризують процес навчання в цілому, зокрема: цільовий, стимуляційно-мотиваційний, змістовий, операційно-діяльнісний, контрольно-регулювальний та оцінно-результативний. Тому від ефективності уроків залежить ефективність освітнього процесу [6].

Сучасний урок – поліфункціональне, багатоаспектне явище в освітньому процесі, відображення поєднання традиційності та новацій; засіб установалення суб'єкт-суб'єктних відносин учителя й учнів. Зазвичай вимоги до нього диференціюються науковцями відповідно до сфер когнітивного, творчого та афективного розвитку учнів і передбачають: можливість організації навчально-пізнавальної діяльності учнів з огляду на їхні пізнавальні потреби; ускладнення її змісту на основі поглиблення та абстрагування навчального матеріалу; домінування його розвивальних можливостей над інформаційною насиченістю; паритет завдань

дивергентного та конвергентного типу; максимальне розширення кола пізнавальних інтересів дітей (сфера когнітивного розвитку); домінування власної дослідницької практики над репродуктивним засвоєнням знань; орієнтацію на інтелектуальну ініціативу учнів (сфера творчого розвитку); актуалізацію лідерських можливостей, формування пізнавальної самостійності, критичності мислення та лояльності в оцінюванні ідей, орієнтації на змагальність тощо (сфера афективного розвитку) [5, с. 51].

Зважаємо на те, що *полі...* – перша частина складних слів, що відповідає поняттям «багато», «численний». Відповідно до Великого тлумачного словника сучасної української мови «поліфункціональність» розглядаємо від поняття «функціональний», пов'язаний із виконанням певної функції, залежний від діяльності, призначення, а не від структури, будови [3, с. 695]. Поліфункціональний вплив здійснюється на кількох рівнях: індивідуальному, особистісному, суб'єктному, кожен із яких розкриває специфіку і сутність психологічних особливостей регуляції особистості.

У науково-педагогічному проєкті «Інтелект України» поліфункціональний урок – це інтегрована, гнучка та насичена форма навчання, яка забезпечує багатовимірний розвиток школяра, це один із ключових методичних підходів, що спрямований на комплексний розвиток дитини під час одного навчального заняття. Він поєднує в собі навчальну, розвивальну, виховну, діагностичну та мотиваційну функції одночасно.

Особливість поліфункціональних уроків у межах Проєкту полягає в тому, що один урок одночасно виконує кілька важливих освітніх функцій, забезпечуючи цілісний розвиток дитини. Це робить навчання ефективним, цікавим і практично орієнтованим. Основними особливостями поліфункціонального уроку є:

1. Багатофункціональність (поліфункціональність). Кожен етап уроку спрямований не тільки на засвоєння знань, а й на розвиток пізнавальних процесів, формування моральних якостей, виховання патріотизму, розвиток емоційного інтелекту учнів.

2. Інтегрованість змісту. На одному уроці можуть поєднуватися блоки знань з різних предметів або галузей (наприклад, мова + логіка + етика), що наближає навчання до реального життя.

3. Індивідуалізація навчання. Уроки будуються так, щоб кожна дитина відчула успіх. Враховується темп, стиль мислення й здібності учнів.

4. Постійна зміна видів діяльності. Урок динамічний: змінюються форми роботи, типи завдань, темп опрацювання матеріалу, що сприяє розвитку уваги, зацікавленості та активності дітей.

5. Розвивальна спрямованість. Уроки спрямовані на розвиток мовлення, формування логіко-математичних навичок, навичок самостійного мислення та самооцінювання.

6. Виховання через навчання. Виховання невідривне від навчання. Зміст завдань і тем уроків сприяє утвердженню духовності й моралі, людської гідності, милосердя й доброти, чесності та справедливості, співпереживання, взаємоповаги і взаємодопомоги, поваги до прав і свобод людини, здатності до конструктивної взаємодії учнів між собою та з дорослими; формуванню в здобувачів освіти активної громадянської позиції, патріотизму, поваги до культурних цінностей українського народу, його історико-культурного надбання, традицій, мови.

7. Психологічний комфорт. Уроки проводяться в позитивній атмосфері підтримки, що знижує тривожність, сприяє впевненості в собі.

Структура поліфункціонального уроку за проєктом має свої особливості, вона гнучка, залежить від предмета, теми та рівня підготовки учнів. Головне, що потрібно врахувати – це різноманітність активностей та розвиток інтелектуальної, емоційної, соціальної та фізичної сфер дитини. Під час організаційного етапу важливим є створення позитивного емоційного середовища, проведення коротких психологічних вправ, на кшталт «Налаштування на успіх». На мотиваційному етапі важлива тема уроку пропонується у вигляді цікавої задачі, життєвої ситуації або запитання до роздумів та з'ясовується, яке місце вона займає у реальному житті. На етапі актуалізації знань повторення або застосування раніше вивченого матеріалу часто проходить у формі гри, логічного завдання чи візуалізації (інфографіки, ментальної карти тощо). Опрацювання нового матеріалу завжди містить інтерактивну частину, включає роботу з текстами, завданнями, дослідженнями, мультимедійним супроводом, проводиться із залученням різних видів діяльності

учнів. Для активізації рухової активності та уваги учнів, а також з метою короткого відпочинку обов'язковими є проведення фізкультхвилинок / хвилинок здоров'я патріотичного або пізнавального змісту. На етапі закріплення знань і вмінь виконання завдань на узагальнення, класифікацію та застосування знань у нових ситуаціях, проведення мінідискусій організовується в різних формах. Етап рефлексії, на якому учні оцінюють свою діяльність, діляться враженнями, визначають, про що дізналися, де виникали труднощі, часто проводиться у формі інтерактивних вправ «сенкан», «драбинка емоцій», усного кола тощо. Домашнє завдання має творчий та практичний характер, часто пропонується у вигляді мініпроєкту, спостереження, дослідження.

Поліфункціональні уроки – це інноваційна форма навчання, яка поєднує знання, розвиток і виховання в одному процесі, забезпечує підготовку дітей до свідомого життя у сучасному світі, вчить дитину новому для майбутнього.

Реалізація компетентної моделі освіти в науково-педагогічному проєкті «Інтелект України» забезпечує формування в учнів початкових класів ключових компетентностей, необхідних для життєдіяльності, позитивного мислення й емоційного інтелекту, сприяє вихованню покоління, здатного змінювати світ.

Список використаних джерел

1. Бачинська Є.М., Ушмарова В.В., Седеревічене А.О. Підготовка вчителів до роботи в 1-4 класах, що працюють за всеукраїнським науково-педагогічним проєктом «Інтелект України» // Рідна школа. – 2013. – №12. – С. 69-74.
2. Бех І.Д. Методологічні засади всеукраїнського науково-педагогічного проєкту «Інтелект України» / І.Д. Бех // Рідна школа. – 2013. – №10. – С. 9-12.
3. Великий тлумачний словник сучасної української мови / укл. О.Єрошенко. – Донецьк: ТОВ «Глорія Трейд», 2012. – 864 с.
4. Гавриш І. Інноваційні освітні проєкти – кроки до світових стандартів освіти (науково-педагогічний проєкт «Інтелект України» / І.Гавриш, С.Кириленко // Рідна школа. – 2013. – №10. – С. 3-8.
5. Кириленко С., Кіян О. Поліфункціональний урок у системі STEM-освіти: теоретико-методологічні та методичні сегменти // Рідна школа. – 2016. – №4. – С. 50-54.
6. Мойсеюк Н.Є. Педагогіка: навчальний посібник. – 4 вид. доп./Н.Є.Мойсеюк. – 2003. – 615 с.
7. Седеревічене А.О. Підготовка вчителів початкових класів до реалізації інноваційного проєкту «Інтелект України» в системі післядипломної педагогічної освіти / А.О. Седеревічене // Інноваційні технології у професійному розвитку педагогічних працівників та керівників закладів освіти: тези Міжнародної науково-практичної конференції (24-25 квітня 2012 року, м. Біла Церква) / за наук. ред. В.В.Олійника, Н.І. Клокар, А. Заманова, М.В. Кухарєва, Н.С. Побірченко, Е.Р. Баграмяна, М.А. Дмитрієвої. – Біла Церква: КОППОК, 2012. – С. 150-151.

СПІЙ В. В.,

провідний науковий співробітник відділу виховного проєктування,

Інститут проблем виховання

Національної академії педагогічних наук України,

кандидат педагогічних наук, старший дослідник

ФОРМУВАННЯ КАР'ЄРНОЇ СПРЯМОВАНOSTІ УЧНІВ У МОДЕЛЬНИХ НАВЧАЛЬНИХ ПРОГРАМАХ МІЖГАЛУЗЕВОГО ІНТЕГРОВАНОГО КУРСУ STEM ДЛЯ ГІМНАЗІЇ

Анотація. У тезах проаналізовано профорієнтаційний потенціал модельних навчальних програм міжгалузевого інтегрованого курсу STEM для гімназії. Визначено, що всі модельні програми інтегрують профорієнтаційний компонент у зміст навчання через проєктну діяльність, дослідницькі завдання та ознайомлення учнів із сучасними STEM-професіями. Обґрунтовано значення STEM-курсів для формування кар'єрних орієнтирів здобувачів освіти в умовах реалізації Концепції розвитку природничо-математичної освіти в Україні.

Ключові слова: STEM-освіта, профорієнтація, модельні навчальні програми, міжгалузевий курс, кар'єрна спрямованість.

В умовах стрімкого розвитку технологій, цифровізації та трансформації ринку праці особливої актуальності набуває питання формування кар'єрної спрямованості здобувачів освіти ще на етапі базової середньої школи. Старша школа планується профільною, й здобувачі загальної середньої освіти на етапі закінчення гімназії мають визначитись з своїм професійним шляхом. Одним з ефективних механізмів профорієнтації є вивчення модельного міжгалузевого інтегрованого курсу STEM для гімназії, що передбачає не лише засвоєння знань із природничих, математичних, технологічних та інформатичних дисциплін, а й цілеспрямоване ознайомлення учнів із сучасними та перспективними професіями науково-технічного напрямку.

Формування кар'єрної спрямованості здобувачів освіти є одним із ключових завдань сучасної школи, особливо в умовах впровадження Концепції розвитку природничо-математичної освіти (STEM-освіти) в Україні. Ця концепція визначає STEM-освіту як інструмент формування компетентного, технічно грамотного покоління, здатного до прийняття рішень, вирішення практичних завдань, проєктування та інноваційної діяльності. Вона орієнтована не лише на розвиток знань і навичок у природничих та технічних дисциплінах, а й на підготовку учнів до свідомого професійного вибору у сфері високотехнологічних галузей, що є стратегічно важливими для економіки України.

У цьому контексті STEM-програми для гімназії відіграють провідну роль, адже створюють умови для раннього ознайомлення учнів з можливостями професійної реалізації, ринком праці та популяризують STEM-професії, закладаючи підґрунтя для формування людського капіталу нової якості. Аналіз змісту цих програм дозволяє визначити, якими засобами та формами реалізується кар'єрна орієнтація у сучасному STEM-курсі та як вона допомагає школярам формувати перші уявлення про власний професійний шлях.

Перша модельна навчальна програма «STEM. 5–6 класи» (авт. Бутурліна О., Артем'єва О.) [1] охоплювала адаптаційний цикл базової середньої освіти й була розроблена у 2021 році. Її зміст побудовано на основі міжгалузевої інтеграції знань із природничих, математичних, інформатичних, технологічних, соціальних та здоров'язбережувальної освітніх галузей. Розглянемо, якими засобами реалізується профорієнтаційна спрямованість у цій програмі та які форми діяльності запропоновано для розвитку кар'єрних орієнтирів здобувачів освіти. Програма акцентує на ранній професійній орієнтації, як одному з головних завдань STEM-освіти. Вона знайомить учнів із широким спектром STEM-професій: інженерами, екологами, програмістами, конструкторами, техніками, фахівцями з ландшафтного дизайну, космічної галузі, флористики, медіа, графіки, робототехніки. Учні виконують проєкти, які безпосередньо моделюють роботу представників цих професій – створюють макети шкіл, моделі транспорту, системи автоматичного поливу, ракети, спектрометри, логотипи. Програма сприяє усвідомленню значення професій для розвитку країни, вивчає особливості професій свого регіону, поняття «династія», аналізує діяльність родичів і популяризує затребувані на ринку праці професії.

Продовженням ідей закладених у попередній програмі є модельна навчальна програма «STEM. 7–9 класи» (авт. Бутурліна О., Артем'єва О., Крижановський С., Мізіченко Т., Мостепан Н., Новікова Г., Хорищенко О.) [2]. Ця програма є логічним і послідовним продовженням модельної програми для 5–6 класів, зберігаючи її профорієнтаційну спрямованість, але розширюючи її зміст, форми та рівень складності відповідно до вікових особливостей здобувачів освіти. Програма прямо декларує, що одним з її завдань є створення умов для свідомого професійного самовизначення, розвитку STEM-компетентностей, популяризації STEM-професій, формування уявлень про галузі STEM в економіці та роль STEM-фахівців у сталому розвитку. Структура побудована за професійними лініями («Людина – людина», «Людина – техніка», «Людина – природа», «Людина – знак», «Людина – образ»), що забезпечує учням цілісне уявлення про зв'язок навчальної діяльності зі сферами майбутньої професійної діяльності. У програмі пропонується систематичне дослідження професій у кожному модулі: дієтологів, екологів, хіміків, енергетиків, ландшафтних дизайнерів, економістів, ІТ-фахівців тощо. Проєкти набувають складнішого, суспільно значущого характеру: проєктування розумного будинку, створення моделей автоматичних систем, розробка бізнес-планів для громад, програмування інтерфейсів для підрахунку поживних речовин, моделювання екологічних рішень.

Модельна навчальна програма «STEM. 7–9 класи» (автори Засєкіна Т., Коршунова О., Василяшко І.) [3] охоплює лише цикл предметного навчання (7–9 класи) у гімназії. Ця програма

має структуровану профорієнтаційну лінію, інтегровану у зміст кожного модуля. Передбачено дослідження сучасних і перспективних професій у сферах штучного інтелекту, енергетики, транспорту, екології, біотехнологій, інженерії, інформаційних технологій, технологій майбутнього. Учні не тільки знайомляться з галузями та вимогами професій, а й моделюють відповідні рішення: створюють прототипи технічних пристроїв, проєктують системи, аналізують екологічні проблеми та професійні ролі, що їх вирішують. Особливий акцент робиться на вивченні професій, затребуваних в Україні та регіонах, і на ранньому усвідомленні зв'язку між навчанням і ринком праці.

Модельна навчальна програма «STEM. 5–9 класи» (авт. Левченко Ф., Озарчук А., Рогоза В., Скуловатов О., Сіпій В., Тишковець М.) [4] охоплює як адаптаційний цикл навчання (5–6 класи), так і цикл предметного навчання (7–9 класи) в гімназії. Вона передбачає два варіанти реалізації: у вигляді окремого самостійного STEM-курсу або шляхом інтеграції STEM-модулів у чинні навчальні дисципліни (фізика, хімія, біологія, інформатика та інші). Такий підхід забезпечує гнучкість програми, дозволяючи враховувати особливості кожного закладу освіти. Програма включає профорієнтацію як один із наскрізних елементів. Кожен STEM-проєкт містить компонент, де учні вивчають пов'язані професії, їх особливості, значення для економіки та суспільства. Програма рекомендує залучати екскурсії на підприємства, запрошення фахівців, організацію STEM-хакатонів, фестивалів і тематичних заходів, що моделюють реальні професійні виклики. Окрема увага приділяється формуванню кар'єрних уявлень, підприємливості та технологічної грамотності.

Однією з важливих складових STEM-освіти, закладеної в чинні модельні навчальні програми для 5–9 класів, є профорієнтаційна діяльність, яка забезпечує раннє ознайомлення учнів із сучасними та перспективними професіями науково-технічного напрямку. Всі проаналізовані програми інтегрують профорієнтацію в зміст кожного модуля чи теми, пропонуючи школярам виконання міждисциплінарних проєктів, що моделюють діяльність інженерів, дизайнерів, екологів, програмістів, конструкторів, фахівців транспортної системи, квіткарів, фітодизайнерів, медіа-спеціалістів та інших STEM-професій. Виконуючи ці проєкти, здобувачі освіти вивчають галузі діяльності, вимоги до професій, особливості праці та її значення для розвитку держави й громад. Особливий акцент у програмах зроблено на популяризації затребуваних професій регіонів України, екскурсіях на підприємства, STEM-хакатонах і фестивалях, що дозволяє учням побачити реальні можливості свого майбутнього. Таким чином, STEM-курси виступають дієвим засобом формування ранніх кар'єрних орієнтирів, розвитку ключових навичок XXI століття та формуванню усвідомленого ставлення до вибору професії.

Подальших досліджень потребує розроблення критеріїв і методик оцінювання сформованості кар'єрної спрямованості учнів, а також вивчення ефективності впливу STEM-освіти на професійне самовизначення учнів у різних регіонах України.

Список використаних джерел

1. Модельна навчальна програма «STEM. 5–6 класи (міжгалузевий інтегрований курс)» для закладів загальної середньої освіти / Бутурліна О.В., Артем'єва О.Є. URL: <https://mon.gov.ua/static-objects/mon/sites/1/zagalna%20serednya/Navchalni.prohramy/2021/14.07/Model.navch.prohr.5-9.klas.NUSH-poetap.z.2022/Mizhhal.intehr.kursy/STEM.5-6.kl.Buturlina.Artyemyeva.04.10.pdf>
2. Модельна навчальна програма «STEM. 7–9 класи (міжгалузевий інтегрований курс)» для закладів загальної середньої освіти / Бутурліна О., Артем'єва О., Крижановський С., Мізіченко Т., Мостепан Н., Новікова Г., Хорищенко О. URL: <https://mon.gov.ua/static-objects/mon/sites/1/zagalna%20serednya/Navchalni.prohramy/2024/Model.navch.prohr.5-9.klas-2024/27.08.2024/03/stem-7-9-kl-buturlina-ta-in-27082024.pdf>
3. Модельна навчальна програма «STEM. 5–9 класи (міжгалузевий інтегрований курс)» для закладів загальної середньої освіти / Левченко Ф., Озарчук А., Рогоза В., Скуловатов О., Сіпій В., Тишковець М. Київ : Міністерство освіти і науки України, 2024, 26 с. URL: <https://lib.iitta.gov.ua/744092>
4. Модельна навчальна програма «STEM. 7–9 класи (міжгалузевий інтегрований курс)» для закладів загальної середньої освіти / Засєкіна Т. М., Коршунова О. В., Василяшко І. П. Київ : Міністерство освіти і науки України, 2024, 27 с. URL: <https://lib.iitta.gov.ua/7442345>

ВИКОРИСТАННЯ ІМЕРСИВНИХ ТЕХНОЛОГІЙ ПІД ЧАС ВИВЧЕННЯ ПРИРОДНИЧИХ НАУК

Анотація. У роботі висвітлено актуальність впровадження імерсивних технологій, зокрема засобів доповненої та віртуальної реальності, в освітній процес закладів загальної середньої освіти. Розкрито роль цифрових інструментів у формуванні ключових компетентностей, зокрема природничо-наукової, інформаційно-комунікаційної та інноваційної. Акцентовано увагу на необхідності модернізації форм і методів навчання в умовах цифровізації освіти. Представлено огляд наукових досліджень українських і зарубіжних учених у сфері використання імерсивних технологій для підвищення ефективності навчання. Окрему увагу приділено інноваційному ресурсу *MolecularWebXR* - безкоштовній AR/VR-платформі, яка забезпечує візуалізацію хімічних та біологічних об'єктів у тривимірному форматі та створює нові можливості для організації інтерактивного й занурювального навчального середовища.

Ключові слова: імерсивні технології, доповнена реальність, віртуальна реальність, загальна середня освіта, цифрові інструменти, компетентності, *MolecularWebXR*.

Головною метою повної загальної середньої освіти є гармонійний розвиток особистості: її навчання, виховання, соціалізація, виявлення та підтримка здібностей, формування здатності до свідомого вибору життєвого шляху, самореалізації, а також мотивації до безперервного особистісного і професійного зростання впродовж життя. Досягнення цієї мети забезпечується шляхом формування ключових компетентностей, необхідних для успішного функціонування в сучасному суспільстві. Серед них – компетентності у сферах природничих наук, техніки та технологій, інноваційна й інформаційно-комунікаційна грамотність.

Сьогодні всі учасники освітнього процесу в закладах загальної середньої освіти мають реальний доступ до якісного інтернет-з'єднання та активно використовують мобільні пристрої. Це створює сприятливі умови для впровадження нових форм взаємодії в навчанні. Відтак актуальним стає пошук ефективних підходів до підвищення якості освіти: модернізація методів і форм навчання, активне використання онлайн-ресурсів і мобільних додатків, застосування сучасного цифрового контенту, розвиток інформаційно-комунікаційних компетентностей як у педагогів, так і в учнів. У цьому контексті особливого значення набуває впровадження інноваційних інформаційно-комунікаційних технологій, зокрема засобів доповненої та віртуальної реальності, що володіють потужним потенціалом для підвищення ефективності освітнього процесу.

Імерсивні технології визнаються однією з ключових тенденцій сучасного етапу технологічного прогресу [1]. У світовій науковій спільноті активно досліджуються їхні теоретичні засади, напрями розвитку, виклики та перспективи застосування в освітньому середовищі [2–5].

В Україні також ведуться наукові дослідження, присвячені теоретичним і методологічним аспектам інтеграції імерсивних технологій у практику закладів загальної середньої освіти. Вагомий внесок у цю галузь зробили такі дослідники, як О. Ю. Буров [6], С. Г. Литвинова [7–10], Н. В. Рашевська [11], Н. В. Сороко [12], Ю. Г. Носенко [13] та інші.

У межах нашого дослідження ми зосередили увагу на використанні інноваційного освітнього ресурсу **MolecularWebXR** – безкоштовної багатокористувацької AR/VR-платформи, яка не потребує реєстрації та доступна за посиланням: <https://molecularwebxr.org>. Цей ресурс створений для освітніх цілей, наукової комунікації та обговорення тем, пов'язаних із хімією та структурною біологією.

Платформа підтримує технології доповненої та віртуальної реальності на базі стандарту WebXR, що дозволяє працювати без встановлення додаткового програмного забезпечення. Користувачі можуть одночасно перебувати у віртуальному середовищі, спілкуватися через вбудовані аудіофункції, досліджувати 3D-моделі, маніпулювати ними за допомогою жестів,

передавати об'єкти та вказувати на їхні елементи. Це дає змогу взаємодіяти з матеріалами у форматі GLB, отриманими з експорту програм, таких як VMD, або з відкритих наукових баз.

На платформі доступні різноманітні тематичні кімнати з готовими навчальними матеріалами, зокрема 3D-мітками й анотаціями до об'єктів. Є також можливість створення власного VR-простору з індивідуальними матеріалами за допомогою інструмента PDB2AR від [moleculARweb](https://moleculARweb.com/). Такий підхід дозволяє персоналізувати освітні сесії та занурити учнів у захопливий світ науки.

Список використаних джерел

1. Top 10 Technology Trends in 2025 That Will Shape The Next Decade. <https://cambridgeopenacademy.com/top-10-technology-trends-in2025/>
2. Azevedo M.J., Carvalho A.A. Learning with virtual reality (VR) and augmented reality (AR). Proceedings of the International Conference on Lifelong Education and Leadership for All (ICLEL 2023). 2024. https://doi.org/10.2991/978-94-6463-380-1_11
3. Bailey J. O., Bailenson J. N. Immersive virtual reality and the developing child. Cognitive Development, 2017. 49, 45-56. <https://doi.org/10.1016/B978-0-12-809481-5.00009-2>
4. Hughes C.E., Stapleton C.B., Hughes D.E., Smith E.M. Mixed reality in education, entertainment, and training. IEEE Computer Graphics and Applications, 2005. 25 (6), 24–30.
5. Slater M. Immersion and the illusion of presence in virtual reality. British Journal of Psychology, 2018. 109(3), 431-433. <https://doi.org/10.1111/bjop.12305>
6. Burov O., Pinchuk O. Extended Reality in Digital Learning: Influence, Opportunities and Risks' Mitigation. In: Person-oriented Approach (3L-Person 2021) co-located with 17th International Conference on ICT in Education, Research, and Industrial Applications: Integration, Harmonization, and Knowledge Transfer (ICTERI 2021), 2022. 119-128. <http://ceur-ws.org/Vol-3104/paper187.pdf>
7. Литвинова С. Г., Буров О. Ю., Семеріков С. О. Концептуальні підходи до використання засобів доповненої реальності в освітньому процесі. Сучасні інформаційні технології та інноваційні методики навчання у підготовці фахівців: методологія, теорія, досвід, проблеми, 2020. 55, 46–62. <https://doi.org/10.31652/2412-1142-2020-55-46-62>
8. Литвинова С. Г., Сороко Н. В., Баценко С. В., Богачков Ю. М., Гриб'юк О. О., Дементієвська Н. П. та ін. Проєктування освітнього середовища з використанням засобів доповненої та віртуальної реальностей в закладах загальної середньої освіти. Київ: ЦО НАПН України. 2023а. <https://lib.iitta.gov.ua/id/eprint/738596/>
9. Литвинова С. Г., Сороко Н. В., Богачков Ю. М., Гриб'юк О. О., Дементієвська Н. П. та ін. Використання засобів доповненої та віртуальної реальностей в навчальному середовищі закладів загальної середньої освіти. Київ: ЦО НАПН України. 2023b. <https://lib.iitta.gov.ua/id/eprint/734430/>
10. Литвинова С.Г. Використання сервісу доповненої реальності Blippbuilder учителями природничо-математичних предметів в освітній практиці. Науковий вісник Ужгородського університету. Серія: «Педагогіка. Соціальна робота», 2023. 1 (52), 98-106. <https://doi.org/10.24144/2524-0609.2023.52.98-105>
11. Рашевська Н. В. Імерсивні технології навчання природничих дисциплін учнів старших класів закладів середньої освіти. Наукові записки. Серія: Педагогічні науки, 2024. (213), 223-228. <https://doi.org/10.36550/2415-7988-2024-1-213-222-228>.
12. Сороко Н. (2024). Особливості організації навчальних STEAM-проєктів із використанням імерсивних технологій. Фізико-математична освіта, 2 (39), 51-59. <https://doi.org/10.31110/fmo2024.v39i2-07>
13. Носенко Ю. Г. Імерсивні технології в традиційному та у змішаному навчанні в закладах загальної середньої освіти: порівняльний аспект. *Фізико-математична освіта*, 2024. 39(5), 34–40. <https://doi.org/10.31110/fmo2024.v39i5-05>

УРУСЬКИЙ А. В.,

*доцент кафедри сфери обслуговування, технологій та охорони праці,
Тернопільський національний педагогічний університет імені Володимира Гнатюка,
a_uruskij@i.ua,*

ТУРАНОВ Ю. О.,

*доцент кафедри сфери обслуговування, технологій та охорони праці,
Тернопільський національний педагогічний університет імені Володимира Гнатюка,
turanov@ukr.net*

СОКОТОВ Ю. В.,

*доцент кафедри сфери обслуговування, технологій та охорони праці,
Тернопільський національний педагогічний університет імені Володимира Гнатюка,
juriy2104@gmail.com*

ПІДГОТОВКА МАЙБУТНІХ УЧИТЕЛІВ ТЕХНОЛОГІЙ ДО РОБОТИ НА ЛАЗЕРНОМУ ВЕРСТАТІ

Анотація. *Зазначено актуальність і переваги використання верстатів із цифровим програмним управлінням (ЦПУ) у процесі виготовлення виробів. Наведено приклад класифікації верстатів із ЦПУ. Обґрунтовано доцільність підготовки майбутніх учителів технологій до роботи на верстатах із ЦПУ. Описано досвід навчання здобувачів вищої освіти основ роботи на лазерному верстаті у Тернопільському національному педагогічному університеті імені Володимира Гнатюка.*

Ключові слова: *підготовка майбутніх учителів технологій, верстат із ЦПУ, класифікація верстатів з ЦПУ, лазерний верстат, програмне забезпечення.*

У сучасних умовах досить великого поширення набувають верстати з цифровим програмним управлінням (ЦПУ). Вони знаходять своє застосування у різних сферах життєдіяльності людини: освіті, промисловості, будівництві, медицині, творчості.

Активне впровадження й використання верстатів з ЦПУ обумовлено сукупністю переваг, які вони забезпечують при виготовленні деталей (виробів), зокрема надають можливість [2]:

- автоматизувати процес обробки;
- виконувати операції з високою точністю та повторюваністю;
- скоротити час виконання операцій, що призводить до збільшення продуктивності та зниження часу простою обладнання;
- виконувати широкий спектр операцій на одному пристрої;
- забезпечити високу якість обробки, мінімізуючи ймовірність помилок і дефектів;
- раціонального використання конструкційних матеріалів.

Виокремлюють й інші переваги використання верстатів з ЦПУ, а саме [4]: зменшується вплив оператора на технологічний процес; автоматичне регулювання напрямку, шляху руху і швидкості; відсутня необхідність у розмічальних операціях; простота обробки і переналаштування на інший тип деталей; висока якість продукції та стабільність розмірів; можливість планування виробництва за рахунок регламентованості часу однієї операції і прогнозування термінів виконання всієї роботи загалом.

Існує різноманітна кількість видів верстатів з ЦПУ і їх класифікації. Відповідно до врахування конструктивних особливостей і виконуваної ними роботи їх класифікують за різними ознакам, зокрема: за функціональністю, розташуванням осі шпинделя, кількістю осей, принципом впливу на матеріал, типом приводного двигуна тощо. Так, за функціональністю верстати з ЦПУ поділяють на такі групи [1]: токарні; фрезерні; листообробні; електроерозійні; розточувальні; мультизадачні. У свою чергу, у кожній із груп виокремлюють верстати, що виконують певні конкретні завдання. Наприклад, до листообробної групи відносять верстати для: різання матеріалу за заданими параметрами; згинання (гнуття) металевих заготовок з метою надання потрібної форми; лазерного різання; плазмового різання та інші.

Відповідно, в умовах широкого розповсюдження і їх практичного використання у виробництві є необхідним здійснювати підготовку майбутніх учителів технологій до роботи на таких верстатах. Спеціальна підготовка дозволить не лише навчити студентів виготовляти вироби на верстатах із ЦПУ, але й розширить їхній кругозір щодо можливостей виготовлення виробів з використанням сучасного обладнання. Окремі аспекти підготовки майбутніх учителів технологій до проєктування і виготовлення виробів на верстатах з ЦПУ розглянуті у праці А. Урського та Ю. Туранова [3].

У Тернопільському національному педагогічному університеті імені Володимира Гнатюка (ТНПУ) здійснюється підготовка майбутніх учителів технологій до роботи на верстатах із ЦПУ. Одним із таких верстатів є СО2–лазер моделі LB–760. Його технічні характеристики дозволяють здійснювати лише операції різання фанери (ДВП, ХДФ), гравірування і випалювання. Водночас,

незважаючи на малу кількість виконуваних операцій, з його допомогою можна виготовляти значну кількість виробів: коробки і скриньки різноманітних конфігурацій і конструкцій, «bizibox»; 3 D моделі техніки (літаки, кораблі, машини та ін.); 3 D конструктори (пазли); дитячі будиночки та іграшки; 2 D ялинкові та інші прикраси; випалені картини (фотографії) тощо.

Для виготовлення виробів на верстатах з ЦПУ, і лазерному зокрема, є необхідний кресленик виробу (деталей) у цифровому форматі. Водночас, наявність такого кресленика не забезпечить процес порізки (гравірування, випалювання) окремих деталей або ж виробу загалом. Вагому роль відіграє й робота верстатника (оператора), який забезпечує процес виготовлення (вирізання) виробу (деталей). Так, невірне налаштування потужності лазерного променя або ж швидкості переміщення головки випромінювача (сопла) у програмному забезпеченні не дозволить виконати заплановані операції. Саме тому робота верстатника (оператора) є важливою і невід'ємною складовою у виготовленні виробу (деталей) при використанні верстатів з ЦПУ.

Окремі аспекти підготовки майбутніх учителів технологій до роботи на лазерному верстаті у ТНПУ забезпечується при вивченні студентами дисципліни «Оброблення матеріалів на верстатах з ЦПК». У процесі оволодіння курсом у здобувачів вищої освіти формуються компетентності з підготовки, налаштування і практичного використання лазерного верстата, а саме:

- підготовка верстата до роботи: увімкнення верстата; вмикання систем охолодження лазерної трубки, продування головки випромінювача (сопла) і витяжної вентиляції; закріплення заготовки;

- налаштування програмного забезпечення: завантаження кресленика у цифровому форматі у програмне забезпечення RDWorks; виставлення необхідних параметрів у RDWorks відповідно до запланованих операцій;

- виготовлення виробу (деталей): завантаження сформованої програми порізки (гравірування/випалювання/порізки) деталі (виробу) у систему керування Ruida; виконання пробного запуску верстата; запуск виконання програми – вирізання деталі (виробу);

- догляд за лазерним верстатом і його налагодження/налаштування: очищення механіки лазера; догляд за електронікою верстата; профілактика систем охолодження; чистка витяжки; очищення робочого столу від продуктів різання; очищення елементів оптичної системи; юстування верстата (налаштування оптичного тракту).

Кожна складова догляду і роботи за лазерним верстатом є невід'ємним елементом, що впливає на якість виконання операцій і терміну його експлуатації загалом. Розглянемо детальніше окремі складові підготовки майбутніх учителів технологій до роботи на лазерному верстаті. Так, у програмному забезпеченні RDWorks студенти повинні розуміти і вміти налаштувати й оптимізувати: послідовність виконання операцій; потужність лазерного променя; швидкість переміщення головки випромінювача (сопла); шлях переміщення головки випромінювача (сопла) тощо.

Вагомим елементом у догляді за верстатом є очищення деталей оптичної системи й юстування верстата (налаштування оптичного тракту). Адже дим, який утворюється від продуктів згоряння, може надзвичайно сильно забруднювати оптичну систему верстата. Чим більшою є забрудненість такої системи, тим менш якісним буде виконання операцій на верстаті. Навіть оптимальне налаштування програмного забезпечення не забезпечить прорізання заготовки лазерним променем при забрудненій оптичній системі.

Можемо констатувати, що верстати з ЦПУ стають невід'ємною складовою у різних галузях виробництва. Вміння працювати за такими верстатами розширює можливості вибору способів виготовлення виробу (деталей). Це обумовлює необхідність підготовки майбутніх учителів технологій до проєктування виробів у цифрових форматах, розроблення технологічного процесу, правильної організації роботи, налаштування верстату й реалізації роботи обладнання відповідно до алгоритмів програмного забезпечення. У ТНПУ підготовка студентів до роботи на лазерному верстаті головним чином забезпечується у процесі вивчення дисципліни «Оброблення матеріалів на верстатах з ЦПК».

Список використаних джерел

- 1 Все про ЧПК верстати. URL: <https://abplanalp.ua/vse-pro-chpu#toc-header-2> (дата звернення: 18.04.2025).

- 2 Допис користувача. Будівельно-виробнича компанія ТОВ «Співдружність Авіа

Буд». URL: https://www.facebook.com/story.php?story_fbid=985187576933867&id=100063279014793 (дата звернення: 19.04.2025).

3 Уруський А. В., Туранов Ю. О. Підготовка майбутніх учителів технологій до проєктування та виготовлення виробів на верстатах з цифровим програмним керуванням. *Сучасні цифрові технології та інноваційні методики навчання: досвід, тенденції, перспективи*. Тернопіль : ТНПУ ім. В. Гнатюка, 2022. С. 192–194.

4 Чим верстат з ЧПУ відрізняється від універсального? URL: <https://mirstankov.com/uk/chim-verstat-z-chpu-vidriznyayetsya-vid-universalnogo> (дата звернення: 18.04.2025).

ФАСТОВ І. В.,

аспірант III року навчання кафедри педагогіки
ДЗ «Луганський національний університет імені Тараса Шевченка»
fastoff7770@ukr.net

ВПЛИВ ДИСТАНЦІЙНОГО НАВЧАННЯ НА ФОРМУВАННЯ САМООСВІТНЬОЇ КОМПЕТЕНТНОСТІ УЧНІВ СТАРШОЇ ШКОЛИ

***Анотація.** Пошук шляхів актуалізації самоосвітньої діяльності учнів старшої школи в умовах дистанційного навчання потребує їх осмислення як важливої педагогічної проблеми. Сучасна система української освіти не в повному обсязі задовольняє багатоаспектні запити громадськості та постійно зростаючі потреби суспільства. Проте зі стрімким розвитком комп'ютерних технологій, появою дистанційного навчання, освітнє середовище швидким темпами впроваджує в навчальну діяльність нові методи та педагогічні практики, а питанню самоосвітньої діяльності учнів старшої школи сьогодні відведено роль важливого навчального інструменту.*

***Ключові слова:** самоосвіта, особистісний розвиток, адаптація, дистанційна освіта.*

Європейський та українських ринок праці гостро потребує кваліфікованих робітників, спеціалістів, що можуть швидко адаптуватися до нових вимог та умов праці. Сучасна людина повинна бути здатною особистісно та саморозвиватися в професійній сфері та самовдосконалюватися. При цьому українське освітнє середовище передбачає створення умов для всебічного особистісного розвитку кожного учня, який при закінченні закладу загальної середньої освіти здатний до активного особистісного розвитку.

На думку С. Харченка сьогоденна освіта передбачає перманентне зростання людини, здатної до самоосвіти, більш глибокого самовизначення з вираженою потребою в самоактуалізації і самореалізації креативних здібностей, як пізнавальних, так і комунікативних, і організаційних [3, с.27]. Цю думку підтримує і Н. Волкова як наголошує, що основними компетенціями, яких потребує сучасне життя, є: соціальні (здатність брати на себе відповідальність, брати участь у спільному прийнятті рішень); полікультурні (пов'язані з життям у полікультурному суспільстві, передбачають розуміння несхожості людей); комунікативні (володіння усною і писемною рідною та іншими мовами); інформаційні (зумовлені зростанням ролі інформації у сучасному суспільстві й передбачають оволодіння інформаційними технологіями, вміння здобувати, критично осмислювати і використовувати різноманітну інформацію) та самоосвіти (потреба і готовність постійно розвиватися) [1, с. 410].

Проблема самоосвітньої діяльності учнів старшої школи має велике соціальне значення та є актуальною у зв'язку з швидким оновленням досягнень науки та техніки, розвитком технологій, впровадженням нових процесів в виробництві, а також із значним посиленням інтересу громадськості до політичних, економічного та соціальних процесів. Сучасне суспільство вимагає від молодого людини швидкої адаптації до змін, вміння якісно та продуктивно навчатися, а також самостійно поповнювати та актуалізувати знання, застосовувати їх у різних сферах, в практичній діяльності.

Українська освітня практика передбачає збільшення ролі самоосвітньої компетентності учня, адже він є активним учасником освітнього процесу, розглядає його суб'єктом в процесі організації навчально-пізнавальної діяльності. У зв'язку із епідеміологічними обмеженнями, веденням бойових дій та зростаючою соціальною напругою на фоні систематичних обстрілів українських населених пунктів, з 2014 року освітній процес поступово отримував нові стимули

до переходу з очного навчання на дистанційне. Сьогоднішнє навчання в закладах загальної середньої освіти важко організувати виключно в форматі очного навчання, а освітнє середовище поступово вбирає в себе все більше елементів та методів дистанційної, цифрової освіти.

Пропонуємо вважати дистанційне навчання формою інноваційного освітнього менеджменту, який дає можливість ефективно здійснювати управління навчальним процесом, а також впроваджувати нові практики в навчальну діяльність учнів закладів загальної середньої освіти. При цьому для якісного формування ключових компетентностей в учнів старшої школи, є необхідність створення сучасного навчально-методичного забезпечення освітнього процесу. Навчальна діяльність повинна враховувати різноманіття сучасні форми та методи організації освітнього процесу.

Надання якісних освітніх послуг в умовах дистанційного навчання є наскрізним питанням української державної освітньої політики. Аналізуючи різноманітні педагогічні практики у закладах загальної середньої освіти можна прийти до висновку, що українське освітнє середовище має ряд загальних проблем, які в першу чергу пов'язані з формуванням ефективної самоосвітньої компетентності учнів. Її метою є узагальнення та систематизація специфічних принципів та особливостей навчального процесу в умовах розвитку науки та техніки, швидкої інформатизації суспільства.

Запровадження дистанційної форми здобуття освіти призвело до значних змін в організації та здійсненні всього освітнього процесу. Сьогодні заклади освіти зобов'язані використовувати інструменти відкритої науки. До змісту поняття «відкрита наука» М. Мар'єнко та В. Коваленко відносять відкриті та доступні знання, які поширюються та розвиваються через спільні загальнодоступні наукові мережі [2, с. 50]. Відкрита наука є наскрізним питанням в організації дистанційної освіти та заснована на сучасних способах отримання знань з використанням різноманітних цифрових технологій. Вона забезпечує пошук нових знань і отримання результатів з використанням сучасних інформаційно-комунікаційних сервісів і систем. Саме такий підхід до організації освітнього процесу може дати якісні результати навчальної діяльності та стимулювати учнів до систематичної актуалізації самоосвітньої діяльності.

У контексті пошуку оптимальних шляхів для підвищення самоорганізації учнів в умовах дистанційного навчання, потрібно дане питання розглядати та аналізувати з точки зору педагогічної проблеми. Мова йде про прийняття рішень, що можуть забезпечити послідовні та ефективні дії, які спрямовані на розвиток механізмів самоорганізації навчальної діяльності учнів, підвищення рівня самостійності та самодисципліни, навичок тайм менеджменту тощо. Організуючи дистанційне навчання в закладі освіти потрібно усвідомлювати, що учні будуть мати певні труднощі в самоорганізації та самодисципліні, до проблем подібного характеру заклади освіти повинні бути підготовленими заздалегідь. Акцентуємо також увагу на тому, що система самоосвітньої діяльності учнів повинна відповідати методологічним засадам сьогодення, а у зв'язку із появою нових освітніх викликів, важливим є пошук сукупності методів, засобів і прийомів ефективної самоосвітньої діяльності.

Таким чином, дистанційне навчання, в контексті освітньої діяльності в старшій школі, варто вважати формою освіти, що ввібрала в себе різноманітні інноваційні засоби і форми освітнього процесу, основою яких є комп'ютерні та телекомунікаційні технології. Основою освітнього процесу є набута самоосвітня компетентність та контрольована самоосвітня діяльність учня. Самоосвітня компетентність, як інтегративна якість особистості, що проявляється у здатності до цілеспрямованої, самостійно організованої освітньої діяльності, потребує систематичного стимулювання та запиту до розвитку різнопланових, багатоваріативних підходів з метою пошуку джерел інформації та знань загалом.

Список використаних джерел

1. Волкова Н. П. Педагогіка. Навчальний посібник. 2-ге видання, перероблене, доповнене. Київ : Академвидав, 2007. 616 с.
2. Мар'єнко М., Коваленко В. Штучний інтелект та відкрита наука в освіті. Фізико-математична освіта 2023. №38 (1). С. 48–53.
3. Сучасний науково-педагогічний дискурс у вирішенні освітніх проблем : кол. монографія / за наук. ред. С.Я. Харченко. Київ : Талком, 2021. 467 с.

АКСЬОНОВА В. І.,

професор кафедри соціально-гуманітарних дисциплін,
Донецький державний університет внутрішніх справ,
доктор філософських наук, професор,
aksonovavira@gmail.com

ОНТОЛОГІЧНІ ТА АКСІОЛОГІЧНІ ЗАСАДИ ТОЛЕРАНТНОСТІ У ПРОФЕСІЙНОЇ ДІЯЛЬНОСТІ ПРАЦІВНИКА НАЦІОНАЛЬНОЇ ПОЛІЦІЇ УКРАЇНИ У ОСВІТНЬОМУ ПРОСТОРІ ПРАВОВОЇ ДЕРЖАВИ

***Анотація.** Онтологічні та аксіологічні засади в контексті соціокультурної комунікації значною мірою сприяють відкритості розуму, громадській відповідальності, розвитку толерантності, професійної діяльності працівника Національної поліції України на гуманістично – конвенціональних принципах спілкування, взаємопорозумінню у відношеннях між людьми та окремими соціальними групами українського суспільства. Креативне мислення працівників поліції, сприяє свідомому протистоянню різновидам пропаганди, гібридним технологіям маніпулювання поведінкою особистості, особливо в умовах воєнної агресії та формує готовність прийняти на себе персональну відповідальність за вирішування глобальних проблем сучасного світу, особливо за прийняття рішень у сфері юриспруденції, правоохоронної діяльності, культури мислення, корпоративної та професійної етики тощо.*

***Ключові слова:** онтологічні та аксіологічні засади, соціокультурна комунікація, громадська відповідальність, толерантність, гуманістично – конвенціональні принципи спілкування, креативне мислення, пропаганда, гібридні технології, маніпулювання поведінкою особистості.*

Тема ненасильницького спілкування, аналіз методів й алгоритмів вирішення міжкультурних конфліктів різними категоріями внутрішньо переміщених осіб, постраждалих внаслідок воєнних подій, є досить актуальною для сучасного розвитку українського суспільства, оскільки від втілення в життя принципів ненасильницького спілкування, толерантності, конвенціональних методів й алгоритмів вирішення міжкультурних конфліктів різними категоріями внутрішньо переміщених осіб, постраждалих внаслідок воєнних подій, залежить вектор інтелектуалізації цивілізаційного поступу, еволюційне становлення українського державо- та націотворення.

Ціннісно-сміслові орієнтири, морально-етичні якості, особливо в умовах війни, є обов'язковою складовою професійної культури державного службовця, фахівця з публічного управління та адміністрування, економічної безпеки, юриста, працівника правоохоронної діяльності, служби реабілітації, психолога та психотерапевта. Актуальність дослідження продиктована особливостями процесу вироблення філософських, соціокультурних, психологічних, комунікативних підходів, методів та алгоритмів до аналізу динаміки суттєвих змін у сфері громадського життя України в умовах воєнної агресії, що обумовлює необхідність здійснення парадигмального аналізу державної політики у питаннях ненасильницького спілкування, розробки методів та алгоритмів вирішення міжкультурних конфліктів різними категоріями внутрішньо переміщених осіб, постраждалих внаслідок воєнних подій. Автори ставлять завдання, які стимулюють подальший аналіз специфічних умов формування професійної культури фахівців у контексті складних, іноді драматичних обставин розвитку української держави з метою адекватного висвітлювання цивілізованих кроків для подолання кризи в умовах воєнної агресії. У наукових доробках аналізуються такі поняття та принципи, як «ненасильницьке спілкування», «міжкультурні конфлікти», «гуманізм», «толерантність», «конвенціональність», «полікультурна освіта», що є підґрунтям українського державо- та націотворення. Значне місце відводиться обґрунтуванню пролегоменів гуманізації, морально-етичних атрибутів професійної культури державного службовця, фахівця з публічного управління та адміністрування, економічної безпеки, юриста, працівника правоохоронної діяльності, служби реабілітації, психолога та психотерапевта. Автори наполягають на необхідності аналізу різноманітних

аспектів метафізичного дискурсу, щоб підкреслити вагомий статус сучасних філософем соціокультурних змін в українському суспільстві. Архітектоніка дослідження дозволяє створити теоретичні підвалини для саморегулюючого принципу громадянської свободи, етнонаціональної саморегуляції українського суспільства, як чинника ненасильницького спілкування та вирішення конфліктів в умовах війни, критичного сприйняття міфологем і стереотипів, а також сприяє свідомому протистоянню технологіям маніпулювання поведінкою державного службовця, фахівця з публічного управління та адміністрування, економічної безпеки, юриста, працівника правоохоронної діяльності, служби реабілітації, психолога та психотерапевта. Впровадження « нової онтології », яка стосується професійної компетенції фахівців, оптимізує сенс визначення міжкультурного діалогу, консенсусу, толерантності, завдяки чому можна досягти рівноваги та єдності в середині українського суспільства.

Висновки та рекомендації. Професорсько-викладацькому складу кафедри соціально-гуманітарних дисциплін ДонДУВС у навчально-виховному процесі необхідно:

- ознайомити здобувачів і здобувачок вищої освіти із засадами наукової методології, теоретико-методологічними основами поліцейської діяльності;

- навчити оволодінню методами абстрактного, структурно-логічного системно-функціонального аналізу та синтезу; використанню принципів логічного мислення у практичних ситуаціях (аналізувати юридичну термінологію, тлумачити правові документи, знаходити протиріччя у процесі правової кваліфікації злочину чи правопорушення) поліцейської діяльності; здатності будувати й перевіряти гіпотези та версії, формуванню тези й доведення її аргументації; аналізувати та порівнювати інформацію з різних джерел;

- сформувати у майбутніх працівників необхідні професійні знання, вміння й навички самостійної роботи та самодисципліни, що якнайкраще відповідають професійно-кваліфікаційним характеристикам основних посад працівників Національної поліції та завданням, які ставляться перед поліцією на конкретному етапі розвитку українського суспільства, що передбачає досягнення певного рівня підготовки здобувачів вищої освіти; вироблення навичок самостійного аналізу адміністративно-правових явищ та прийняття обґрунтованих рішень щодо них; формування вмінь варіативно розв'язувати професійні завдання поліцейської діяльності; узагальнення і розповсюдження передового досвіду органів поліції щодо забезпечення охорони прав і свобод людини, боротьби з правопорушеннями, підтримання публічної безпеки і порядку.

У процесі професійної діяльності працівника правоохоронних органів, Національної поліції України, особливо під час воєнних дій та проявів трансгуманізму, конвенціональність й етнічна толерантність мають важливе значення як чинники гуманітаризації кризового суспільства, що визначають сутність опрідметнених ідеалів української ідеї. Етнічна толерантність у воєнних умовах впливає на соціокультурну трансформацію українського соціуму, у якому відбувається формування української політичної нації. Етнічна толерантність в українському суспільстві та державі характеризується істотними рисами складних процесів сучасного націотворення, а саме - виникнення обривів глобального комунікативно-інформаційного суспільства, як складного соціально-суперечливого феномену державотворення, в основі якого є становлення гуманітарно-правової концептуалізації діяльності працівника правоохоронних органів.

За атрибутивною характеристикою життєдіяльності громадянського суспільства України, працівник правоохоронних органів має стати стратегічним суб'єктом не тільки мислення, але й професійної дії, що є однією з пріоритетних історико-політичних завдань націотворення, головною метою Української держави.

Список використаних джерел

1. Аксьонова В.І. Гуманістичні обрії європейського простору: український контекст: монографія. Одеса - Херсон: Видавничий дім «Гельветика», 2018. 536 с.

2. Аксьонова В. Онтологічні та аксіологічні засади толерантності в контексті соціокультурної комунікації поліцейського. Частка автора: Розд. II //Толерантність як аксіологічна основа професійної культури поліцейського : колективна монографія / Т. Кононенко, В. Аксьонова, Г. Мухіна та ін.; за заг. ред. Т. Кононенко. Київ : Алерта, 2024. С. 40 – 67. (234 с.).

3. Аксьонова В.І. Гуманітарний вимір якості професійної підготовки фахівців авіаційної галузі: колективна монографія. Частка автора (Розділ 3). Соціально-філософське

осмислення становлення освітньо-комунікативної культури. Кропивницький: ЛА НАУ, 2018. С. 258 – 422.

4. Аксьонова В.І. Культура в контексті змін комунікаційного суспільства. Підручник/за ред. Є.Р. Борінштейна. Аксьонова В.І., Атаманюк З.М. та інші. Одеса: Університет Ушинського, 2023. С. 325-355.

5. Аксьонова В.І. Етнічна толерантність як необхідність позитивного сприйняття європейських цінностей. Гуманітарний вісник Запорізької державної інженерної академії: збірник наукових праць, вип.73 / Гол. ред. д.філос.н. В.Г. Воронкова. Запоріжжя: ЗДІА, 2018.С. 88 – 95.

6. Аксьонова В.І. Культура толерантності: витоки метафізичних сенсів. Науково-теоретичний альманах Грані. Том 21. № 9, 2018. Дніпро. С. 118 – 123.

7. Аксьонова В.І., Скловський І.З. Феномен освітоцентризму як формування цивілізованої особистості у XXI сторіччі. Наукові записки /Ред. кол.: В.Ф.Черкасов, В.В.Радул, Н.С.Савченко та ін. Вип.174. Серія: Педагогічні науки. Кропивницький: РВВ ІДПУ ім. В. Винниченка, 2019. С.59 – 65.

8. Aksyonova V., Sklovsky I. Personality as a phenomenon of civilized adoption of European values. Problem space of modern society: communicative and pedagogical interpretations collective monograph. Part I. Warsaw: BMT Erida Sp. Z o.o, 2019. P.126– 141. Institute of European Integration (Warsaw, Poland) Recommended for publication by the Program and Scientific Council of Institute of European Integration (№5-07, 22.02.2019). Published under the terms of the Creative Commons CC BY-NC 4.0 License.

9. Aksonova V.I. Philosophy of sociocultural meanings in the information system yesterday and today. Науково-теоретичний альманах Грані. Том 21. № 6, 2018. Дніпро. Р. 39 – 45.

АЛАТИРЕНКО М.,

вихователь ГПД,

Чернігівської гімназії №6,

кандидат педагогічних наук

ДО ПРОБЛЕМИ ОСВІТНІХ ВТРАТ І ЗАБЕЗПЕЧЕННЯ ОСВІТНЬОГО ПРОЦЕСУ НУШ (ГПД) В УМОВАХ ВІЙНИ

Анотація. У матеріалах публікації акцентовано увагу на проблемі експериментальних вирішень методичних проблем НУШ, які пов'язані з освітніми втратами у виховному процесі роботи групи продовженого дня початкової ланки освіти. Акцентовано увагу на експериментальній роботі зі змістом освітнього процесу зі здобувачами початкової освіти.

Ключові слова: компетентність, виховання розвиненої особистості, НУШ, початкова школа.

...На потоці.

У моєму випускному класі двадцять два учні.

Дванадцять дівчат і десять хлопців...

Коллін Гувер [1, с. 9].

Без Меріт... ледь видна пара взуття (весняних туфель чоловічої класичної стилістики), ланцюжок, шкіряний лацкан і квіти... фіолетові з зеленим листям (барвінок)... Без Меріт, Без Меріт... Чи, можливо науково-експериментальний переклад мав би звучати так – «Без Меритократії?». Весняне натхнення чергової весняної пори військового стану країни навіює думки, які бентежать свідомого громадянина держави. Так, саме так, саме з такої актуальності художньо-літературної стилістики і варто починати сучасні тези з апробації результатів (проміжних) впровадження наукових експериментів у педагогічну практику цих жахливих днів війни. На зворотній стороні обгортки (на світлому тексті на темно-коричневому фоні) книги українського перекладу англomовного благодійного проекту-роману мозок вже «наклеює» чорно-білий протестуючо-метафоричний «Гриф: «Без Меритократії», як результат початкових висновків з дослідження. Адже текст настільки гучно, як сигнал повітряної тривоги видзвонює над актуальну й дуже близьку наукову проблему, – якщо людина вирішує розкрити всі ***** й змусити *** нарешті визнати правду *** (швидше про всі країни, ніж про одну людину), то, мабуть на то є дуже вагомні причини. І це є результатом багаторічних спостережень і досліджень...

Усі «Б»осси повинні припинити брехати, визнати свої проблеми, налагодити теплі стосунки...[1]. А Україна має відкритися дружбі, своїй давній приязні до культурних особливостей Європи (Західних країн), й справжньому розвитку (Відновленню своєї Європейської, а не радянської ментальності), можливо, навіть, справжньому відродженню! Чи нас взагалі ніколи не вважали людьми? Невже гуманістичні цінності існують лише на паперах, після тисяч років історії Грецької культури гуманізму, і не можуть зробити нас людьми? Невже ми не можемо бути європейськими людьми не за ознаками територій і географічних карт, а за сформованими (багатьма чудовими(!) вчителями) в сім'ях і освітніх закладах якостей. Якостей Особистості (!)

Невже ці марки, відеошоти, ці електронні, вибачте, «смітники емоцій» і невтриманість молодих батьків, (які також пережили різні жахи і втрати, і живуть у стресі війни), які засмічують наше мовне (освітнє) середовище грубощами, недоречностями і, навіть, брутальною лексикою, яка стала майже унормованою за ці роки війни і АТО, знищать навіть ті рівні розвитку культури і культурної особистості, які вже до 2022 року були вирощеними багатьма людьми? Невже ми дозволимо знищити нас психологічними методами?

От тому, за півроку роботи з чудовими, як це не дивно звучить, «здобувачами освіти» (дітками) початкової ланки у нас виникла ідея застосувати методичний прийом творчого поєднання змісту різних (існуючих у педагогічному арсеналі) освітніх спецдисциплін і курсів, у зв'язку з особливостями роботи НУШ в умовах війни, і тих наскрізних ліній і де-яких компетенцій і компетентностей, які передбачені самою Концепцією.

Тезисно зауважимо, що цьому передували освітні втрати по недовиконанню запланованих заходів, які забезпечувались від півтора до п'ятигодинних сидінь/нями в укрітті.

Отже, експериментально заплановане творче наповнення культурно-освітнім змістом виховних заходів (і клубних годин) оформилось у тривалий проект з підготовки до дня Європи. Звичайно, що проміжні результати також ускладнюються постійними тривогами і корективами робочих планів, але доцільно акцентувати увагу на найвдаліших.

Дуже вдало сприйнялось здобувачами освіти застосування «тематичного дня» (тема – Данія, 02.04.25), присвяченого Дню дитячої книги, яке співпало з ювілейною датою дня народження Г.К.Андерсена (конкурс чорно-білих розмальовок до казок відомого автора, коротка бесіда-розповідь про країну, знайомство з прапором, перегляд збірника україномовних мультиплікаційних фільмів до казок).

Цікавими для здобувачів освіти ГПД виявились також спортивно-розвиваючі комбіновані квести. Зокрема квест «Гноми і тролі. Пошук скарбів» (країни Скандинавії, гноми ручної роботи), який проводивсь у тематичний день (тема-Фінляндія) на пришкільній ділянці для денних прогулянок. Знайомство з культурними особливостями країн гномів також продовжувалось конкурсом розмальовок з гномами (з весняними мотивами, квітами і фантастичними сюжетами). Згадки про відомих дитячих письменників (Швеції) і їх твори ускладнилось «перервами» повітряних тривог. Квест «Загадки – подорожі «По казкам Галявини Ш.Перро» (тема дня – Франція, 3 дні поспіль) вдалося здійснити завдяки завданням з відгадувань символів і героїв казок на знайдених на галявині розмальовках (Ейфелева вежа, прапор Франції, кіт у чоботях та ін.).

Яскравими емоціями наповнили дитячий настрій також на «майстер-класі» з виготовлення кольорових Хатніх Сичиків з райдужних форм для випікання кексів (тема дня – Греція); виготовлення літаків з пелюсток ромашки, складеної на двох столах з білого і жовтого паперу А-4 (королиці звичайної, символу Теми дня –Латвії).

Складнощі виникли з переглядом відзначеного Оскаром мультиплікаційного фільму (Латвія) «Потік. Останній кіт на Землі», який виявився відомим багатьом дітям. Адже його ще нема у доступі.

Адже початкове знайомство з дружніми країнами мирної Європи має починатись не лише на декількох уроках з «Я досліджую Світ», а й під час інших освітніх заходів, сприяючих розвитку ерудиції, культурної обізнаності й початку міжкультурної комунікації. Зокрема у виховній роботі НУШ (ГПД), яка також передбачає формування і розвиток компетентностей, комунікативних навичок (спілкування і міжкультурного діалогу).

Експериментальне дослідження триває. Останні «проміжні експерименти» втілені у розмальовуванні ч/б розмальовок зібраних візерунків писанок – історичних, традиційних і

сучасних (католицьких і декоративних), які були запропоновані діткам (1-3 кл.) на вибір.

Перспективами є подальше наповнення освітнього процесу відповідним змістом, який педагогічний працівник має щодня корегувати, вдосконалювати, змінювати, вимушеними обставинами воєнного стану, намагаючись при цьому не переобтяжувати дитячу психіку зайвою інформацією і дотримуватись правил психологічної гігієни.

Список використаних джерел

1. Гувер К. Без Меріт / Коллін Гувер; пер. з англ. В. Ярмольчук. Х. : Віват, 2024. 288 с.

БАЗИЛЕВСЬКА О. О.,

доцент кафедри загальної та спеціальної педагогіки,

Комунальний заклад вищої освіти

«Дніпровська академія неперервної освіти»

Дніпропетровської обласної ради, Україна,

кандидат педагогічних наук, доцент,

nice.bazilevskaya@ukr.net

ПІДГАЙНА А. О.,

здобувач вищої освіти другого (магістерського) рівня,

Комунальний заклад вищої освіти

«Дніпровська академія неперервної освіти»

Дніпропетровської обласної ради, Україна,

alengkalexa2014@gmail.com

СУТНІСТЬ І СКЛАДОВІ ПРЕДМЕТНО-МЕТОДИЧНОЇ КОМПЕТЕНТНОСТІ ВЧИТЕЛІВ ПОЧАТКОВИХ КЛАСІВ ЯК НАУКОВА ПРОБЛЕМА

Анотація. Дослідження сутності і складових предметно-методичної компетентності вчителів є актуальним питанням сьогодення. Основні виклики, які постають перед вчителями, – це швидка адаптація до змін та впровадження інноваційних методів навчання та необхідність інтегрування сучасних технологій у навчальний процес. Розкриття структурних компонентів, до яких відносяться: мотиваційно-ціннісний, когнітивний, діяльнісний, рефлексивно-творчий. І дослідження їх впливу на ефективність професійної діяльності вчителя.

Ключові слова: предметно-методична компетентність, освітні технології, методика викладання, компетентнісний підхід, педагогічна діяльність, професійна підготовка вчителів, сучасні освітні технології, адаптація вчителів, інтегрований, підхід.

Дослідження сутності і складових предметно-методичної компетентності вчителів в нашому сьогоденні має дуже важливе значення. Воно дозволяє розкрити і більш глибоко зрозуміти найголовніші проблеми в сучасному вихованні і навчанні. Проаналізувати вплив новітніх технологій і методів їх впровадження в навчальний процес на здатність вчителів швидко і ефективно адаптуватися до вимог сучасного світу.

Ця тема є актуальною для чималого числа вчених. Значна кількість статей та наукових досліджень присвячена саме вивченню сутності предметно-методичної компетентності вчителів різноманітний напрямлень (математика, українська мова, фізкультура, мистецтво, початкова школа, тощо). Розробка структури предметно-методичної компетентності вчителів також обговорюється з точки зору різноманітних галузей (педагогіка, психологія, соціологія, тощо).

Сучасні вимоги до Нової Української школи вимагають більш ширшого і комплексного підходу до навчання. Тому постійно змінюються і зростають вимоги до сучасних вчителів, які визначають їх рівень предметно-методичної компетентності. Ці компетентності викладені у Професійному стандарті за професіями, який передбачає здатність моделювати зміст навчання відповідно до обов'язкових результатів, розвивати ключові компетентності учнів, здійснювати інтегроване навчання та застосовувати сучасні методики викладання [3].

З появою і активним розвитком сучасних технологій старі підходи до навчання перестають бути актуальними. Перед вчителями постає не проста задача, а саме здатність швидко адаптуватися і йти в ногу з прогресом, і саме головне навчитися ефективно впроваджувати ці технології в освітній процес. Підготовка вчителя початкових класів вимагає особливої уваги, адже

саме вони закладають і формують необхідні навички і знання для подальшого розвитку дитини [2]. І тому предметно-методична компетентність є важливим аспектом професійної підготовки вчителя. І включає в себе комплекс знань, умінь і навичок, які необхідні для організації навчального процесу.

Науковці розглядають предметно-методичну компетентність як структуру пов'язаних між собою компонентів:

- мотиваційно-ціннісний (формування професійних цінностей);
- когнітивний (володіння теоретичними знаннями);
- діяльнісний (здатність застосовувати знання на практиці);
- рефлексивно-творчий (критичне мислення, самоаналіз, адаптація до змін) [1].

Отже, предметно-методична компетентність, в системі сучасного освітнього процесу, є головною і багатокомпонентною складовою професійної діяльності вчителя початкових класів. Вона поєднує в собі знання в кожній сфері діяльності викладача та здатність ефективно впроваджувати їх в освітній процес. Постійне самовдосконалення є невід'ємною складовою сучасного вчителя. Предметно-методична компетентність складається з вміння виділити головне в предметі, адаптувати методики його викладання згідно до нормативних вимог, підлаштовуватись під індивідуальні потреби кожної дитини.

Враховуючи швидкі зміни в освіті та розвиток технологій, підготовка майбутніх учителів має бути орієнтована на формування їхньої гнучкості, здатності до адаптації й творчого підходу до навчального процесу. Це потребує подальших досліджень щодо визначення оптимальних шляхів формування предметно-методичної компетентності, розробки ефективних методичних підходів та інтеграції новітніх освітніх технологій у підготовку майбутніх педагогів.

Список використаних джерел

1. Скворцова С. О., Гаєвець Я. С. Підготовка майбутніх учителів початкових класів до навчання молодших школярів розв'язувати сюжетні математичні задачі: монографія. Харків: Ранок – НТ, 2013. 332 с.

2. Ткачівська І.М. Структура предметно-методичної компетентності майбутнього вчителя фізичної культури. *Педагогічна інноватика: сучасність та перспективи*. 2024. № 5. С. 59–66.

3. Наказ № 2736-20 Міністерства розвитку економіки, торгівлі та сільського господарства України від 23.12.2020 р. «Про затвердження професійного стандарту за професіями «Вчитель початкових класів закладу загальної середньої освіти», «Вчитель закладу загальної середньої освіти»: веб-сайт. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/rada/show/v2736915-20%20>.

БЕНЬКОВСЬКА Н. Б.,

*завідувач кафедри мовної підготовки,
Інститут Військово-Морських Сил Національного університету
«Одеська морська академія»
кандидат педагогічних наук, доцент,
benkovskanb@gmail.com*

ПРОБЛЕМНІ ПИТАННЯ У РОЗВИТКУ ІНШОМОВНОЇ ПІДГОТОВКИ КУРСАНТІВ

Анотація. У сучасних умовах глобалізації та розвитку міжнародного співробітництва роль іноземних мов у військовій сфері значно зростає. Іншомовна підготовка курсантів є важливим компонентом їхнього професійного становлення, оскільки ефективна комунікація з іноземними партнерами, участь у миротворчих місіях, міжнародних навчаннях і спільних військових операціях вимагає високого рівня володіння іноземною мовою.

Однак, незважаючи на актуальність цього питання, процес формування іншомовної компетентності курсантів стикається з низкою проблем, які уповільнюють та ускладнюють навчальний процес. У цій доповіді розглянуто основні виклики, що стоять перед системою іншомовної підготовки курсантів, а також запропоновано можливі шляхи їх подолання.

Ключові слова: іншомовна підготовки, курсанти, вищий військовий навчальний заклад.

Однією з головних проблем є різний рівень знань іноземної мови у курсантів при вступі до військового вишу. Це ускладнює навчальний процес, оскільки викладачам доводиться адаптувати

програми до неоднорідного складу груп. Деякі курсанти можуть мати базові знання, тоді як інші потребують додаткової підготовки навіть на рівні елементарної граматики.

Крім того, традиційна шкільна освіта не завжди забезпечує належну мовну компетентність, особливо в аспекті говоріння та аудіювання, що є критично важливими навичками у військовій сфері.

Обмежений мовний контент, орієнтований на військову сферу, також є проблемним аспектом у розвитку іншомовної компетентності курсантів. Навчальні матеріали, що використовуються для іншомовної підготовки курсантів, часто не містять достатньої кількості автентичних текстів, пов'язаних із військовою тематикою. Більшість підручників орієнтовані на загальну лексику, що не відповідає специфіці професійного використання мови.

Для курсантів важливо засвоювати спеціальну термінологію, що стосується військових операцій, командних структур, технічного забезпечення, міжнародного гуманітарного права та інших аспектів військової діяльності.

Формальна навчальна програма часто не передбачає достатньої кількості годин для практичного застосування мови. У військових вишах виділяється всього дві години на тиждень для вивчення іноземної мови. Курсанти можуть мати хороші теоретичні знання, але через нестачу практики вони не набувають впевненості у використанні мови в реальних ситуаціях.

Зазвичай навчальний процес зосереджений на читанні та письмі, а практичні аспекти (спілкування, сприйняття мови на слух) залишаються поза належною увагою. Це призводить до труднощів під час виконання реальних службових завдань, наприклад, під час спілкування з іноземними військовими чи під час міжнародних військових навчань [1, с. 1032].

Мотиваційний фактор є ключовим у процесі навчання. Деякі курсанти не усвідомлюють практичної значущості іноземної мови для їхньої майбутньої професійної діяльності, вважаючи її другорядним предметом.

Крім того, відсутність чіткої системи стимулювання (зокрема, можливостей кар'єрного росту для офіцерів із високим рівнем володіння мовою) також негативно впливає на рівень зацікавленості у навчанні.

Значна кількість курсантів має обмежений доступ до автентичного іншомовного середовища. Спілкування з носіями мови або з військовослужбовцями інших країн залишається рідкістю, що не сприяє розвитку мовної компетентності.

Участь у міжнародних навчаннях і тренуваннях є ефективним способом покращення мовних навичок, однак такі можливості надаються не всім курсантам.

Необхідно переглянути програми іншомовної підготовки, збільшивши кількість годин на вивчення професійної військової лексики та практичне застосування мови. Запровадження спеціалізованих дисциплін, таких як «Військовий англійський» або «Комунікація у міжнародному військовому середовищі», може сприяти кращому засвоєнню необхідних знань.

Імітаційні вправи, рольові ігри, ситуаційне моделювання дозволяють курсантам практикувати реальні сценарії військового спілкування. Використання мультимедійних ресурсів, таких як подкасти, відеолекції та онлайн-симулятори, підвищує рівень зацікавленості та ефективність навчання.

Активна участь курсантів у міжнародних програмах, спільних навчаннях, стажуваннях та мовних курсах за кордоном сприяє розвитку мовної компетентності. Також важливим є залучення носіїв мови до навчального процесу.

Застосування адаптивних онлайн-платформ, мобільних додатків для вивчення військової лексики, а також VR-технологій для імітації військових комунікативних ситуацій значно покращує засвоєння матеріалу.

Запровадження системи заохочень для курсантів із високими результатами у вивченні мови, включення іноземної мови до обов'язкових критеріїв підвищення у званні та доступу до міжнародних місій сприятиме підвищенню зацікавленості у навчанні.

Проблеми іншомовної підготовки курсантів мають комплексний характер, і їх подолання потребує системного підходу. Важливими завданнями є оновлення навчальних програм, впровадження сучасних технологій, активізація мовної практики та створення мотиваційного середовища для вивчення іноземних мов.

Розвиток іншомовної компетентності курсантів сприятиме їхній професійній мобільності,

підвищенню ефективності міжнародного військового співробітництва та підготовці висококваліфікованих офіцерів Збройних сил України.

Список використаних джерел

1. Беньковська Н. Б. Сутність та структура професійної комунікативної готовності майбутніх офіцерів Військово-Морських Сил Збройних Сил України. *Збірник наукових праць «Наукові інновації та передові технології. Серія «Педагогіка»*. Київ, 2024. Вип. № 2 (30) 2024. С. 1027 – 1036.

БРИК Р. С.,

доцент кафедри менеджменту і методології освіти,

Тернопільський обласний комунальний інститут

післядипломної педагогічної освіти,

кандидат педагогічних наук, доцент,

r.bryk@ippo.edu.te.ua

НАУКОВО-МЕТОДИЧНІ ЗАСАДИ ВПРОВАДЖЕННЯ МЕДІАОСВІТИ В ОСВІТНІЙ ПРОЦЕС

Анотація. У статті розглядаються науково-методичні засади впровадження медіаосвіти в освітній процес. Здійснено аналіз наукових підходів до визначення поняття «медіаосвіта». Приділено увагу навчально-методичному забезпеченню формування медіаграмотності у здобувачів загальної середньої освіти.

Ключові слова: освітній процес, компетентність, критичне мислення, інформаційно-комунікаційні технології, медіаосвіта, медіаграмотність.

У сучасному світі стрімко розвиваються інформаційно-комунікаційні технології та системи мас-медіа. Вони вносять принципові зміни у загальну філософію освіти, ставлять нові завдання перед всією освітньою системою, вимагають від людини не тільки знання сучасних технічних пристроїв і вміння з ними працювати, а й певного рівня критичного мислення, навичок самостійної творчої роботи, пов'язаної з пошуком, опрацюванням і презентацією інформаційного матеріалу тощо. Така ситуація вимагає перегляду підходів до розуміння медіакомпетентності у контексті інформаційної безпеки. Медіаосвіта, як специфічний напрям у педагогіці, сформувався в 60-х роках ХХ століття та є надзвичайно актуальним на даний час.

Законом України «Про освіту», Концепцією Нової української школи, Державними стандартами загальної середньої освіти усіх рівнів визнано інформаційно-цифрову компетентність як одну з ключових компетентностей, необхідних кожній сучасній людині для успішної життєдіяльності, що «передбачає впевнене, критичне і відповідальне використання цифрових технологій для власного розвитку і спілкування; здатність безпечно застосовувати інформаційно-комунікаційні засоби в навчанні та інших життєвих ситуаціях, дотримуючись принципів академічної доброчесності [6].

Аналіз останніх досліджень і публікацій свідчить, що дослідженню різних аспектів медіаосвіти приділялася увага вченими багатьох країн, зокрема такими як К. Безелгет, Д. Бекінгем, Б. Герціг, Ж. Гоне, П. Граніні, С. Графе, Т. Діксон, П. Джавецький, С. Канінгем, Р. Кьюбі, Д. Леверанз, М. Маклюен, Л. Мастерман, Ф. Рогоу, Г. Тулодзєцький, Е. Харт, С. Шейбе та ін. Проблеми розвитку медіаосвіти в сучасному освітньому просторі досліджували українські вчені О. Волошенюк, Н. Габор, В. Іванов, Т. Іванова, С. Квіт, Л. Кульчинська, О. Мокрогуз, Л. Найдьонова, Г. Онкович, Н. Приходькіна, Б. Потятиник, О. Янкович та ін.

Процес становлення медіаосвіти пов'язують з діяльністю ЮНЕСКО: вперше термін було вжито на спільному засіданні представників ЮНЕСКО й Міжнародної ради з кіно та телебачення (1973 р.); у прийнятих документах зазначалося, що медіаосвіта – це навчання теорії та практиці опанування сучасними мас-медіа (друкованими, графічними, звуковими, візуальними тощо) і різними технологіями [3]. Хоча деякі вчені вважають, що першу навчальну програму з медіаосвіти розробив канадський учений М. Маклюен у 1959 році.

Наукові підходи щодо розкриття змісту поняття «медіаосвіта» є різними: і як галузі педагогіки, і як процесу формування особистості. Українська дослідниця Г. Онкович

характеризує медіаосвіту як «процес розвитку й саморозвитку особистості за допомогою та на матеріалі медіа» [4].

Б. Потятиник зауважує, що медіаосвіта є науково-освітньою сферою діяльності, яка ставить за мету допомогти індивідові сформувати психологічний захист від маніпуляції чи експлуатації з боку мас-медіа й розвинути інформаційну культуру [5].

В Українському педагогічному словнику поняття подається як «напрямок сучасної педагогіки, який передбачає вивчення школярами закономірностей масової комунікації (преси, радіо, телебачення, кіно, відео тощо), підготовку їх до життя в сучасному інформаційному світі, опанування вмінь сприймати й осмислювати різну інформацію, особливо за допомогою технічних засобів» [1].

У Концепції впровадження медіаосвіти в Україні [2], ухваленій Президією НАПН України, медіаосвіту визначено як «частину освітнього процесу, спрямовану на формування в суспільстві медіакультури, підготовку особистості до безпечної та ефективної взаємодії із сучасною системою мас-медіа, включаючи як традиційні (друковані видання, радіо, кіно, телебачення), так і новітні (комп'ютерно опосередковане спілкування, інтернет, мобільна телефонія) медіа з урахуванням розвитку інформаційно-комунікаційних технологій». Серед пріоритетних напрямків розвитку ефективної системи медіаосвіти є: «створення системи шкільної медіаосвіти, що закладає основу медіаосвіти протягом життя і передбачає розроблення психологічно обґрунтованих навчальних програм інтегрованої освіти для всіх класів загальноосвітніх шкіл, сприяння поширенню практики інтеграції медіаосвітніх елементів у навчальні програми з різних предметів».

Українські вчені вивчають досвід впровадження медіаосвіти у різних країнах та узагальнюють його з метою напрацювання методики її застосування у вітчизняній освіті. Станом на сьогодні проведено низку досліджень з проблеми формування медіаграмотності в учнів, студентів та педагогів. Видано монографії, навчально-методичні посібники, написано не лише дисертаційні дослідження, а й низку статей з основних проблем впровадження медіаосвіти в освітній процес. Зокрема, активно над цією проблемою працюють Академія української преси, Національна академія педагогічних наук України, Інститут інноваційних технологій і змісту освіти, Інститут соціальної та політичної психології.

У 2011 року було започатковано Всеукраїнський експеримент з впровадження медіаосвіти в навчально-виховний процес загальноосвітніх навчальних закладів України, який тривав до 2016 року. Міністерство освіти і науки України у 2013 рекомендувало для включення у варіативну частину навчальних планів загальноосвітніх закладів освіти предмета «Основи медіаграмотності». З липня 2017 до червня 2022 року тривав експеримент всеукраїнського рівня за темою «Стандартизація наскрізної соціально-психологічної моделі масового впровадження медіаосвіти у вітчизняну педагогічну практику» [7]. За цей період проведення експериментів розроблено комплекс навчальних програм для наскрізної інтегрованої медіаосвіти з урахуванням особливостей впровадження концепції Нової української школи, а також відповідне методичне забезпечення.

Дидактичні основи формування медіаграмотності здобувачів початкової освіти відображені в навчально-методичному посібнику «Нова українська школа: організація медіаосвіти в початковій школі», автори якого поміж теоретичних аспектів проблеми надають конкретні приклади її вирішення, зокрема вказують шляхи реалізації в освітньому процесі початкової школи дидактичних принципів.

Питання впровадження медіаосвіти в основній та старшій школі висвітлено у навчально-методичному посібнику О. Янкович «Медіаосвіта в загальноосвітній школі» [8]. У виданні увагу приділено змісту, формам і методам формування медіаграмотності школярів та окремим освітнім технологіям як засобам реалізації медіаосвіти.

Значний внесок у вирішення проблеми зроблено Академією української преси на чолі з її президентом В. Івановим. Це і випуск та поширення різноманітної навчальної, навчально-методичної та популярної літератури з дотичної проблематики.

Серед видань, які вийшли друком завдяки Академії української преси, це збірка «Практична медіаосвіта: авторські уроки», «Конспект уроків з основ медіаграмотності учнів загальноосвітніх шкіл», навчальний посібник «Як не стати гейміфікатором: методики і технології

проведення ігор із медіаграмотності», навчально-методичні посібники «Медіаосвітній комікс на заняттях у загальноосвітній та вищій школі» та «Як створити медіаосвітній комікс», і багато іншого.

Проаналізувавши нормативно-правові документи, дисертаційні дослідження, монографії, навчальні посібники з'ясовано, що впровадження медіаосвіти в освітній процес є важливим напрямом державної політики та частиною освітнього процесу.

Стандартизація медіаосвіти у формі введення в Державні стандарти початкової і базової середньої освіти елементів критичного мислення і роботу з медіатекстами забезпечує інваріантну складову психолого-педагогічної концепції розвитку системи наскрізної масової медіаосвіти [7].

Список використаних джерел

1. Гончаренко С. У. Український педагогічний словник. Київ : Либідь, 1997. 376 с.
2. Концепція впровадження медіаосвіти в Україні (нова редакція) : постанова Президії НАПН України від 21 квітня 2016 р. № 1-2/7-110 URL: <https://mediaosvita.org.ua/wpcontent/uploads/2016/B8.pdf> (дата звернення: 18.04.2025).
3. Медіаосвіта та медіаграмотність : підручник / Ред.-упор. В. Ф. Іванов, О. В. Волошенюк ; за наук. ред. В. В. Різуна. Київ : Центр вільної преси, 2012. 352 с.
4. Онкович Г. В. Медіаосвіта : експерим. програма баз. навч. курсу для студ. вищ. навч. закл. Київ : Логос, 2010. 40 с.
5. Потятиник Б. М. Медіа: ключі до розуміння. Львів: ПАІС, 2004. 312 с.
6. Про деякі питання державних стандартів повної загальної середньої освіти: постанова Кабінету Міністрів України від 30 вересня 2020 р. № 898. URL: <https://www.kmu.gov.ua/npas/pro-deyaki-pitannya-derzhavnih-standartiv-povnoyi-zagalnoyi-serednoyi-osviti-i300920-898> (дата звернення: 15.04.2025).
7. Про завершення експерименту всеукраїнського рівня за темою «Стандартизація наскрізної соціально-психологічної моделі масового впровадження медіаосвіти у вітчизняну педагогічну практику» у липні 2017 – червні 2022 років : наказ міністерства освіти і науки України 28.04.2023 № 498 <https://mon.gov.ua/npa/pro-zavershennya-eksperimentu-vseukrayinskogo-rivnya-zatemoyu-standartizaciya-naskriznoyi-socialno-psihologichnoyi-modeli-masovogo-vprovadzhennya-mediaosviti-u-vitchiznyanu-pedagogichnu-prak> (дата звернення: 17.04.2025).
8. Янкович О. І. Медіаосвіта в загальноосвітній школі : навчально-методичний посібник. Тернопіль : ТНПУ ім. В. Гнатюка, 2016. 160 с.

BOBAK M. I.,

*Associate Professor of Foreign Languages Department,
I.Horbachevsky Ternopil National Medical University,
Candidate of Philosophical Sciences (PhD)
bobak@tdmu.edu.ua*

DISCUSSION TECHNIQUE AS EFFECTIVE INTERACTIVE TECHNOLOGY IN MASTERING FOREIGN LANGUAGE COMMUNICATIVE COMPETENCE

Abstract. The article considers the issue of discussion technique as an effective method in acquiring and mastering foreign language communicative competence during English practical classes. This study is expected to give a brief explanation and suggestion about discussion method which provides an opportunity to develop students' critical thinking, enrich their imagination, perceptions and views, improve the general culture of communication and social behavior in general.

Key words: communication skills, critical thinking, argumentation, to achieve communicative competence, discussion.

The use of interactive technologies in teaching foreign languages creates the necessary prerequisites for the development of students speech competence.

Interactive activity combines the cooperation of speech partners and the ability to manage students actions by the teacher, involves the rejection of standard ways of thinking and solving communicative problems, provides intensive students speech practice in a relatively creative atmosphere [1].

Many scientists prove that the basic principle of the interactive method is the principle of collective interaction, according to which students achieve communicative goals through socially interactive activities: discussions, disputes, dialogues, role-plays, imitations, improvisations and debates.

We agree with the philosophical interpretation of discussion, as reasoning to establish truth. But this definition reveals theoretical – purely philosophical meaning. Regarding the educational discussion many researchers interpret it as

as a communicative act. They note that educational discussion is a communicative act that involves deliberation of problematic and contradictory issues in order to find their solutions not just by comparing opinions, but in the process of consistent and logical argumentation and counter-argumentation [3].

We are fostering the use of this innovative pedagogical technology in our practice. The teachers of our department have accumulated a large database of various materials such as videos, interactive tasks, electronic learning materials.

The method of discussion is effectively used by the teachers because it is aimed at the developing of critical thinking and communication skills, involves purposeful and orderly exchange of ideas, reflects the opposing views of the participants on the same subject of discussion [4].

Educational discussion, on the one hand, allows students to be able to formulate their own opinions clearly and accurately, to construct a system of clear evidence, but on the other hand it teaches the students to think, argue, and prove that they are right.

It is quite evident that we make particular emphasis on health care fields: Medicine, Dentistry, Pharmacy, and Nursing. It is advisable to create professional-oriented discussions in these fields, linking them to future specialty of the students and using specialized terminology. Emphasis should be placed on both oral and written forms of communication. A variety of thematic texts and discussion topics are tailored. Authentic language teaching materials, original scientific literature in Medicine, Internet resources are used as a basis for various discussions, composing dialogues, different imaginary situations.

To conduct discussion the teacher usually orients the student by providing the discussion topic. It is necessary to describe the question clearly and explain how the students have to prepare for discussion and how it will be conducted. Encouraging the students to think is also a significant point.

We use discussion method in areas in which the students already have some knowledge or experience. Students can draw on their experience to contribute to the discussion. Discussion may also be used, following a lecture or demonstration (video), to help learners apply what they have learned. Various forms of discussion are used in our practice: group discussions, reports, presentations, forum, symposium, round tables, seminars, conferences, brainstorming activity, microphone technique etc.

Here are some topic examples of interactive discussions:

- discuss the arguments for and against making generic versions of new medicines available in every country;
- discuss in pairs what forms of drugs there are at a drugstore;
- discuss with your colleagues the main risk in performing blood tests;
- as a future physician provide your mates with some facts about methods of drug administration;
- as a future dentist describe types of dental crowns and their benefits;
- convince your friends that oral hygiene is important;
- make suggestions for changing eating habits.

As we have already noted the topics can be diverse and creative.

There are some other important points that are worth for consideration: tolerance in communication, the individual psychological characteristics of discussion participants (students and teachers), their temperament, the ability to avoid conflict, and teachers' role in conducting discussion.

Methodologists emphasize the immense role of teachers in discussion conducting:

- teachers provide students the material to be used;
- encourage them to think and express their ideas without hesitation;
- encourage that all answers, views, ideas are important and valued;
- support students' ideas;
- responding to students' incorrect or incomplete answers, giving the cues;
- praise the students for their activity [2].

The method of discussion is very compatible for medical students to achieve communicative competence. It is a unique way to use English purposefully and acquire the valuable skills.

Every technique that is applied in the process of learning and teaching has strong and weak points. Having analyzed this type of speaking activity we can conclude that strong points of discussion technique are:

- it encourages students to communicate;
- introduces global issues to be discussed;
- teaches to express his/her own opinion;
- develops critical thinking;
- develops research skills and improve the efficiency of scientific communication.

We believe that the more students communicate and speak, the better are practical classes organized because the main goal in learning a foreign language is the ability to communicate this language. Our practical experience proves that applying discussion teaching method is essential for achieving this goal.

References

1. Littlewood, W. (2008). Communicative Language Teaching. Cambridge University Press.
2. Pometyn, O., Pyrozhenko L. (2002). Interaktyvni tekhnolohii navchaniia: teoriia, praktyka, dosvid [Interactive teaching technologies: theory, practice, experience]. Kyiv: A.P.N. [In Ukrainian].
3. Sichkaruk, O. (2006). Interaktyvni metody navchannia v vyshchii shkoli [Interactive teaching methods in higher school]. Kyiv: Takson [In Ukrainian].
4. Vorona, I.I., Prokop, I.A. (2020). Professional culture in the context of future doctor training. Medychna osvita – Medical Education, 1.

БОЧАР І. Й.

*доцент кафедри сфери обслуговування, технологій
та охорони праці*

ТНПУ ім. В. Гнатюка

БАБАЙ О. Д.

магістр,

igorbochar8414@ukr.net

ФОРМУВАННЯ ПРОФЕСІЙНИХ КОМПЕТЕНТНОСТЕЙ СТУДЕНТІВ З ОСНОВ ОХОРОНИ ПРАЦІ

Анотація. Успішна реалізація завдань із підготовки фахівців із вищою освітою великою мірою залежить від висококваліфікованого педагогічного складу, який має глибокі наукові знання, розвинений творчий потенціал і досконало володіє методикою організації освітнього процесу. У сучасних умовах глобальних змін особливо важливо, щоб фахівець, який вступає на освітній ринок праці, не лише володів фундаментальними теоретичними знаннями, а й умів оперативно реагувати на нові виклики, застосовуючи гнучкі та інноваційні підходи.

Ключові слова: охорона праці, професійні компетентності, методичні рекомендації, наукові дослідження.

Сучасне становлення України як економічно могутньої європейської держави передбачає посилення виробничої діяльності, зокрема за рахунок розвитку інтелектуального потенціалу. За таких обставин особливої важливості набуває питання підготовки молодого покоління до ефективного використання професійних компетентностей і залучення його до творчого процесу. Відповідно, відбувається підвищення вимог до викладання й опанування основ охорони праці та безпеки життєдіяльності.

Стрімка модернізація суспільства зобов'язує заклади освіти впроваджувати новітні підходи у підготовці фахівців, які вміють самостійно приймати управлінські рішення, реалізовувати їх у практичній площині та прагнути до постійного професійного вдосконалення.

Комплексне забезпечення освітнього процесу в навчальних закладах орієнтується на такі основні складові: оптимальний добір методів організації й супроводу навчально-виховної роботи; стимулюючий вплив педагога на формування професіоналізму; ефективний моніторинг результативності задля визначення дієвості освітньої діяльності.

Аналіз практичної діяльності освітніх установ свідчить, що питання формування професійних компетентностей студентства все ще не дістало належного втілення у навчальному процесі. Постає суперечність між нагальною потребою формувати професійні компетентності для підвищення якості навчально-виховної роботи та недостатнім науково-методичним забезпеченням цього процесу. Зазначена проблема загострюється з огляду на динамічні зміни суспільних пріоритетів, що зумовлює більш жорсткі вимоги до професійного рівня випускників і здатності застосовувати знання для гарантування безпечного виконання професійних обов'язків.

Таким чином, дефіцит належного теоретичного обґрунтування та невідкладна потреба в підготовці компетентного педагога, здатного ефективно забезпечувати навчально-виховний процес, зумовили вибір теми цього дослідження: «Формування професійних компетентностей студентів з основ охорони праці».

Мета дослідження полягає в обґрунтуванні та розробленні методичних рекомендацій і контрольних завдань, а також експериментальній перевірці їх ефективності під час занять з охорони праці.

Відповідно до мети визначено такі завдання:

1. Охарактеризувати сутність проблеми педагогічного професіоналізму й уточнити зміст компетенцій майбутніх фахівців із курсу «Основи охорони праці».
2. Розробити методичні рекомендації й комплекс контрольних завдань для систематизованого вивчення дисципліни «Основи охорони праці».
3. Провести експериментальну апробацію щодо впровадження розроблених методичних матеріалів і завдань з охорони праці.

Для досягнення визначених завдань застосовано такі методи дослідження:

Теоретичні: вивчення та порівняльний аналіз психолого-педагогічної літератури, навчально-методичних видань, аналіз законодавчої бази, зіставлення показників ефективності навчання студентів контрольної та експериментальної груп.

Емпіричні: цілеспрямоване спостереження, анкетування, бесіди, тестування.

Експериментальні: проведення педагогічного дослідження та подальша оцінка результатів із застосуванням кількісних і якісних показників.

Практичне значення отриманих висновків полягає в розробленні й перевірці методичних матеріалів та завдань різного рівня складності, що можуть використовуватись у процесі підготовки студентів закладів фахової передвищої та вищої освіти.

Для з'ясування реальної дієвості та об'єктивної оцінки результатів запровадження розроблених «Методичних вказівок і контрольних завдань з дисципліни «Основи охорони праці» було проведено низку педагогічних експериментів зі студентами. Учасниками дослідження стали студенти двох груп, які далі згадуватимуться як контрольна та експериментальна. Цей експеримент виконувався в кілька послідовних етапів і мав на меті з'ясувати, наскільки пропоновані методичні матеріали здатні вплинути на успішність і загальний рівень підготовки майбутніх фахівців із «Основ охорони праці».

Для більш наочного порівняння проміжних і фінальних показників успішності були складені узагальнення. У яких наведено зміни успішності та середнього балу в обох групах на початку та в кінці дослідницького періоду.

Як видно, експериментальна група продемонструвала істотний приріст за обома ключовими показниками. Зміни в контрольній групі хоч і були позитивними, проте значно скромнішими. Таким чином, можна констатувати, що використання спеціально розроблених «Методичних вказівок і контрольних завдань» для курсу «Основи охорони праці» справді впливає на результати навчання: студенти легше засвоюють теоретичний матеріал, краще виконують домашні завдання й швидше інтегрують нові знання в практичну площину.

Таким чином, на підставі різнобічної оцінки процесу й результату навчання можна дійти висновку, що впровадження «Методичних вказівок і контрольних завдань з дисципліни «Основи охорони праці» є дієвим засобом підвищення рівня теоретичної та практичної підготовки майбутніх фахівців. Студенти, які працювали з цими матеріалами, продемонстрували глибше розуміння змісту навчальних модулів, вищу мотивацію і кращі результати підсумкового контролю. Це підтверджує доцільність подальшого розширення сфери застосування розроблених методичних рекомендацій у закладах професійно-технічної й вищої освіти.

ГНУЧКІСТЬ ФОРМУВАННЯ ІНДИВІДУАЛЬНИХ ОСВІТНІХ ТРАЄКТОРІЙ У СИСТЕМІ ВИЩОЇ ОСВІТИ

Анотація. У тезах проаналізовано сутність індивідуальної освітньої траєкторії як персоналізованого шляху розвитку здобувачів освіти в системі вищої освіти. Визначено ключові компоненти індивідуалізації навчального процесу: гнучкість змісту, темпу, форм навчання та самостійне планування освітнього маршруту. Узагальнено основні моделі формування індивідуальних освітніх траєкторій, їх переваги та виклики. Підкреслено роль цифровізації, педагогічного супроводу та розвитку академічної культури в успішній реалізації індивідуалізованого підходу, особливо в умовах магістратури. Обґрунтовано, що гнучке проектування освітніх траєкторій є важливою передумовою підвищення конкурентоспроможності випускників та адаптивності системи вищої освіти до сучасних викликів.

Ключові слова: індивідуальна освітня траєкторія, гнучкість освіти, вища освіта, цифровізація навчання, дуальне навчання, мікрокваліфікації, академічна мобільність, професійний розвиток.

Індивідуалізація освітнього процесу у системі вищої освіти дедалі більше розглядається як базова умова підвищення його якості й відповідності сучасним викликам глобалізації, цифровізації та розвитку економіки знань. Формування індивідуальних освітніх траєкторій забезпечує можливість гнучкого вибору студентами змісту, темпу, форм навчання, орієнтує їх на активну позицію щодо побудови власного професійного шляху.

Під індивідуальною освітньою траєкторією розуміють персональний шлях здобувача освіти, який формується на основі його здібностей, інтересів, потреб, мотивації, освітніх запитів і життєвого досвіду [1]. Її основною метою є розвиток творчого потенціалу, підтримка саморозвитку та забезпечення готовності до професійної мобільності в умовах постійних змін економіки і технологій. Індивідуальна освітня траєкторія не лише дозволяє задовольнити освітні потреби студента, а й стимулює його особисту відповідальність за результати навчання.

Особливої актуальності набуває реалізація індивідуальних траєкторій у магістратурі, оскільки саме на цьому рівні освіти зростають вимоги до індивідуальної освітньої гнучкості, міждисциплінарності підходів та здатності швидко адаптуватися до запитів ринку праці [2]. Здобувачі магістерських програм повинні мати можливість вибору як академічного змісту навчання, так і варіативних форм практичного досвіду – через стажування, проєктні роботи, сертифікаційні модулі або участь у міжнародних програмах мобільності.

Сучасні міжнародні стандарти розвитку вищої освіти орієнтують на створення індивідуалізованих середовищ навчання, що передбачає використання персоналізованих освітніх маршрутів, цифрових платформ управління освітніми траєкторіями, систем наставництва та супроводу освітнього розвитку студентів [1].

Досвід вітчизняних і зарубіжних практик доводить, що формування індивідуальної освітньої траєкторії потребує врахування таких ключових компонентів, як:

- індивідуалізація цілей навчання, що забезпечує узгодження академічних результатів із особистісними та професійними прагненнями здобувача освіти;
- вибір темпу та форми навчання, який дозволяє враховувати особисті ритми розвитку, можливості та обставини студентів;
- варіативність змісту освіти, що забезпечується шляхом вільного вибору дисциплін, модулів, практик і проєктів;
- самостійне планування освітнього маршруту з можливістю консультаційної підтримки наставників;
- застосування цифрових інструментів для конструювання та моніторингу

індивідуальних траєкторій [2, 3].

У межах індивідуалізації важливо не тільки надати студенту право вибору, а й забезпечити ефективну педагогічну підтримку процесу побудови траєкторії, регулярне коригування планів відповідно до змін освітніх і кар'єрних цілей, об'єктивну оцінку результатів індивідуального прогресу.

Різноманіття підходів до формування індивідуальних освітніх траєкторій зумовило необхідність класифікації існуючих моделей за їх характерними особливостями. Узагальнення сучасних практик формування траєкторій наведено в табл. 1.

Таблиця 1. Моделі формування індивідуальних освітніх траєкторій у системі вищої освіти

Модель	Характеристика	Переваги	Виклики
Вільний вибір	Максимальна свобода у виборі дисциплін, програм, форм навчання	Особистісна орієнтація, розвиток самостійності	Потреба в академічному супроводі
Спеціалізовані траєкторії	Чітко структуровані професійні напрями	Підвищення відповідності запитам ринку праці	Обмеження гнучкості
Дуальне навчання	Поєднання академічної освіти з практикою	Підвищення практичних навичок	Необхідність партнерств з бізнесом
Мікрокваліфікації	Накопичення короткострокових сертифікованих компетенцій	Адаптивність до ринку праці	Проблема визнання мікрокваліфікацій
Комбінована модель	Інтеграція елементів різних моделей	Баланс свободи і системності	Висока складність адміністрування

Проаналізовані моделі свідчать, що кожна з них має як потенціал розвитку гнучкості індивідуальної траєкторії, так і певні обмеження, що вимагають врахування специфіки освітнього закладу, академічної культури та готовності студентів до самостійного планування свого навчального шляху. Особливу увагу варто приділити впровадженню цифрових платформ супроводу індивідуальних траєкторій, розвитку навичок самоменеджменту у студентів, а також підвищенню кваліфікації викладачів як наставників та фасилітаторів індивідуалізованого освітнього процесу.

Отже, розвиток гнучких індивідуальних освітніх траєкторій у вищій освіті є стратегічним напрямом модернізації освітньої системи, який відповідає вимогам сучасного суспільства, сприяє самореалізації студентів і забезпечує підвищення конкурентоспроможності випускників на глобальному ринку праці.

Список використаних джерел

1. Немець Л. М., Сегіда К. Ю., Логвинова М. О. (2020). Індивідуальні освітні траєкторії: роль у забезпеченні якості вищої освіти. *Проблеми сучасної освіти*. 2020. № 10. С. 51-60. URL: <https://periodicals.karazin.ua/issuesedu/article/view/16108> (дата звернення: 10.04.2025).
2. Стрельбицька С. М. Індивідуальна освітня траєкторія професійного розвитку здобувачів освіти в умовах магістратури. *Науковий часопис НПУ імені М. П. Драгоманова*. 2022. Вип. 86. С. 204-209. URL: <https://doi.org/10.31392/NPU-nc.series5.2022.86.41> (дата звернення: 10.04.2025).
3. Сухенко Я. В. Індивідуальні освітні траєкторії педагогічних працівників та учнів: системний вимір феномену. *Психологічний часопис*. 2019. № 5(6). С. 106-121. URL: <https://doi.org/10.31108/1.2019.5.6.8> (дата звернення: 10.04.2025).

ВЕЛИЧКО Я. І.,
асистент кафедри менеджменту,
yana0505050@gmail.com

ТЕРЬОХІНА Д. С.,
здобувач вищої освіти,
Харківський національний автомобільно-дорожній
університет

ГНУЧКЕ УПРАВЛІННЯ ВИЩОЮ ОСВІТОЮ: НАУКОВІ ТА МЕТОДИЧНІ ЗАСАДИ ВПРОВАДЖЕННЯ

***Анотація.** У тезах розкрито концептуальні засади гнучкого управління в системі вищої освіти України в умовах посткризового відновлення. Проаналізовано теоретико-методологічний, аналітичний та практичний базиси гнучкого управління, визначено основні напрями його реалізації: трансформація форм навчання, розвиток цифрових компетентностей, формування індивідуальних освітніх траєкторій та інклюзивного середовища. Наведено критерії оцінювання ефективності гнучкого управління вищою освітою та окреслено основні виклики на шляху його впровадження. Обґрунтовано, що гнучке управління є необхідною умовою формування конкурентоспроможної, відкритої та стійкої системи вищої освіти в Україні.*

***Ключові слова:** гнучке управління, вища освіта, адаптивність, цифровізація, індивідуалізація, інклюзивне середовище, освітні програми, професійна мобільність, посткризове відновлення.*

У сучасних умовах посткризового відновлення економіки та глибоких трансформацій суспільства система вищої освіти України стикається з викликом не тільки зберегти стабільність функціонування, але й оперативно адаптуватися до динамічних змін. Стала очевидною необхідність відходу від традиційних моделей управління закладами вищої освіти, що були орієнтовані на стабільність та довгострокове планування, і переходу до концепції гнучкого управління, яка забезпечує адаптивність, стійкість і відповідність освітніх послуг змінним потребам суспільства та ринку праці [1-3].

Гнучке управління у системі вищої освіти ґрунтується на інтеграції трьох взаємопов'язаних базисів: теоретико-методологічного, аналітичного та практичного. Теоретико-методологічний базис передбачає формування принципів адаптивності, індивідуалізації освітніх маршрутів, мобільності здобувачів освіти, прозорості управлінських процесів, інтеграції цифрових технологій, інклюзивності та забезпечення неперервного розвитку впродовж життя [1, 4].

Аналітичний базис реалізується через постійний моніторинг відповідності освітніх програм потребам економіки, оцінку задоволеності студентів якістю освітніх послуг, аналіз професійної мобільності випускників, а також використання цифрових інструментів прогнозування освітніх трендів [2, 3, 5]. У цьому контексті особливо актуальним є врахування змін у структурі попиту на ринку праці внаслідок технологічних зрушень та наслідків воєнного стану.

Практичний базис гнучкого управління передбачає впровадження нових форматів навчання – дистанційного, гібридного, модульного, а також розвиток цифрових освітніх середовищ і створення умов для персоналізованих освітніх траєкторій [1, 3, 6]. Значущу роль відіграє трансформація традиційних програм в бік мікрокваліфікацій, сертифікаційних курсів, міждисциплінарних освітніх модулів, що дозволяє підвищити адаптивність здобувачів освіти до викликів сучасного ринку.

З огляду на сучасні світові та українські тренди, основні напрями оцінювання ефективності гнучкого управління вищою освітою наведені в табл. 1.

Аналіз наведених критеріїв демонструє, що ефективне гнучке управління передбачає комплексну взаємодію між оновленням змісту навчання, розвитком цифрових і професійних компетентностей, забезпеченням доступності освіти для різних груп населення та тісною інтеграцією з потребами ринку праці [2, 5].

Разом із тим упровадження гнучких моделей управління у вищій освіті стикається з рядом викликів: недосконалістю нормативно-правової бази щодо нетрадиційних форматів навчання, обмеженими фінансовими і кадровими ресурсами для цифровізації освітнього процесу,

недостатнім рівнем цифрової компетентності викладачів і управлінців, а також інституційною інертністю багатьох закладів освіти [1, 4, 6].

Таблиця 1. Основні напрями оцінювання ефективності гнучкого управління вищою освітою

Напрямок оцінювання	Характеристика
Адаптивність навчальних програм	Швидкість оновлення змісту відповідно до змін ринку праці
Розвиток цифрових компетентностей	Інтеграція цифрових технологій у навчальні процеси
Інклюзивність освітнього середовища	Рівень доступності освіти для різних соціальних груп
Індивідуалізація освітніх траєкторій	Можливість створення персоналізованих навчальних планів
Взаємодія з ринком праці	Наявність партнерств із роботодавцями та адаптація під потреби економіки
Задоволеність студентів	Рівень позитивних оцінок якості навчального процесу та сервісів
Професійна мобільність випускників	Швидкість працевлаштування та відповідність компетентностей вимогам ринку

Отже, гнучке управління має стати фундаментом оновлення системи вищої освіти України, забезпечуючи її адаптивність, інноваційність і стійкість. Його ефективна реалізація можлива за умови системної трансформації освітніх процесів, активного використання цифрових технологій, підтримки інклюзивності та розвитку механізмів неперервного професійного зростання студентів і викладачів. Успішне впровадження гнучкого управління сприятиме формуванню відкритої, конкурентоспроможної та стійкої системи вищої освіти в умовах посткризового відновлення України.

Список використаних джерел

- Відновлення освіти на постконфліктних територіях: зарубіжний досвід та ініціативи України: аналітичні матеріали / Т. І. Бурлаєнко, О. В. Дубініна, О. А. Ковальова, А. Б. Кочарян. Київ : Інститут обдарованої дитини НАПН України, 2024. 50 с.
- Бахрушин В. Є. Відновлення системи вищої освіти України в повоєнний період: ефективність мережі та євроінтеграційні аспекти. *Освіта України в умовах воєнного стану: управління, цифровізація, євроінтеграційні аспекти*: збірник тез доповідей IV Міжнародної науково-практичної конференції (наукове електронне видання), 25 жовт. 2022 р. Київ : ДНУ «Інститут освітньої аналітики», 2022. 360 с. С. 18-22.
- Будзак О. С., Будзак В. М. Сучасна вища освіта в умовах війни. *Освітній процес в умовах воєнного стану в Україні* : матеріали всеукраїнського науково-педагогічного підвищення кваліфікації, 3 травня – 13 червня 2022 року. Одеса : Видавничий дім «Гельветика», 2022. 504 с. С. 45-49.
- Рогова В. Б., Лондар С. Л. Управлінський інформаційно-аналітичний інструментарій забезпечення освітньої безпеки. *Освіта України в умовах воєнного стану: управління, цифровізація, євроінтеграційні аспекти*: збірник тез доповідей IV Міжнародної науково-практичної конференції (наукове електронне видання), 25 жовт. 2022 р. Київ : ДНУ «Інститут освітньої аналітики», 2022. 360 с. С. 13-17.
- Вітренко Ю. М. План відновлення сфери вищої освіти України як інструмент управління в умовах воєнного стану. *Освіта України в умовах воєнного стану: управління, цифровізація, євроінтеграційні аспекти*: збірник тез доповідей IV Міжнародної науково-практичної конференції (наукове електронне видання), 25 жовт. 2022 р. Київ : ДНУ «Інститут освітньої аналітики», 2022. 360 с. С. 80-83.
- Поповиченко Г. С. Вища освіта в умовах воєнного стану. *Освітній процес в умовах війни та у повоєнний період: виклики, правила, перспективи* : матеріали всеукраїнського науково-педагогічного підвищення кваліфікації, 4 березня – 14 квітня 2024 року. Львів – Торунь : Liha-Pres, 2024. 368 с. С. 255–257.

ГАЛАТЮК М. Ю.,
доцент кафедри педагогіки,
освітнього менеджменту та соціальної роботи,
Рівненський державний гуманітарний університет,
кандидат педагогічних наук, доцент
Halatyuk_mu@ukr.net

ГАЛАТЮК Ю. М.,
професор кафедри фізики, астрономії та методики викладання,
Рівненський державний гуманітарний університет,
кандидат педагогічних наук, професор
Halatyuk@ukr.net

УМІННЯ САМОСТІЙНО ЗДОБУВАТИ ЗНАННЯ – КЛЮЧОВА КОМПЕТЕНТНІСТЬ УЧНЯ

Анотація. Проаналізовано вміння учня самостійно здобувати знання як основу формування його навчально-пізнавальної компетентності. Коротко схарактеризовано сутність навчально-пізнавальної компетентності учня. Розглянуто дидактичні інструменти та засоби, які сприяють розвитку вміння самостійно здобувати знання.

Ключові слова: дидактика, уміння, розвиток, компетентність, учні, методи навчання.

Нові покоління учнів, які приходять навчатися в сучасні заклади середньої освіти, – це учні, що формуються під впливом процесів діджиталізації суспільства. Їхня навчально-пізнавальна діяльність інтегрована в цифровий освітній простір, який стрімко розвивається. Щоб використовувати переваги цифрового освітнього простору, потрібно переосмислити цінність теоретичних знань, а також зміст освіти та самодостатність учителя – носія навчальної інформації. На нашу думку, актуальною як ніколи раніше є теза: “Знання – це скарб, а вміння вчитись – ключ до нього”.

О. Савченко стверджує, що в структурі навчально-пізнавальної діяльності доцільно виділити три компоненти: мотиваційно-ціннісний (пізнавальний інтерес і ставлення до навчання), змістовий (відомі та нові знання, вміння та навички, компетентності) і процесуальний (система способів здійснення діяльності на різних рівнях складності). Зміст компонентів навчально-пізнавальної діяльності надає змогу виокремити основні орієнтири, які характеризують компетентність учнів самостійно вчитися та здобувати знання. До цієї компетентності учня належать:

- уміння визначати мету навчально-пізнавальної діяльності або приймати поставлену вчителем;
- здатність виявляти зацікавленість до навчання, докладати вольових зусиль;
- здатність організовувати свою навчально-пізнавальну діяльність для досягнення бажаного результату;
- уміння самостійно відшукувати та аналізувати, перекодовувати потрібні знання, розробляти плани-орієнтири, пропонувати способи дій для розв’язування поставлених задач;
- готовність виконувати в правильній послідовності сенсорні та практичні дії навчально-пізнавальної діяльності;
- уміння глибоко усвідомлювати зміст навчально-пізнавальної діяльності, її результати, а також прагнути їх вдосконалити;
- уміння здійснювати планування, самоконтроль, рефлексію та самооцінку самостійної навчально-пізнавальної діяльності та її результатів [3; 4].

Проявом розвитку в учнів мотиваційно-ціннісного компонента вміння вчитися, їхнього ставлення до навчально-пізнавальної діяльності є:

- уміння формулювати мету та конкретні цілі навчально-пізнавальної діяльності (спрямованість на досягнення поставленої мети);
- розвинена допитливість, уміння зосереджуватися на поставленій задачі, пізнавальний інтерес;
- внутрішня потреба в самостійному пошуку та засвоєнні нових знань;
- позитивні ціннісно-інтелектуальні почуття [1; 3; 4].

На нашу думку, уміння учня самостійно вчитися є основою формування його навчально-пізнавальної компетентності. Ця компетентність визначає систему поглядів, ідей та підходів, що складають методологічну основу дослідження проблеми розвитку навчально-пізнавальної компетентності учнів. Інакше кажучи, вміння самостійно здобувати знання є прообразом (основою) навчально-пізнавальної компетентності учня.

У наукових дослідженнях встановлено, що навчально-пізнавальна компетентність – це ключова компетентність, яка є цілісним системним утворенням, предметом, засобом і продуктом навчально-пізнавальної діяльності й відображає інтегровану здатність суб'єкта ставити і розв'язувати навчально-пізнавальні задачі, що виражається у сформованості відповідних предметних і методологічних знань, досвіду, ціннісних орієнтирів, у володінні пізнавальними вміннями і навичками, евристичними методами вирішення проблем; способами цілепокладання, планування, аналізу, рефлексії та самооцінки власної пізнавальної діяльності [2; 3].

Уміння самостійно здобувати знання має важливе значення для розвитку критичного мислення учнів. Під час навчально-пізнавальної діяльності учні оцінюють інформацію з різних джерел, визначають її достовірність і значущість. У процесі самостійного розв'язування навчально-пізнавальних задач учні оволодівають умінням аналізувати, складати план-орієнтир розв'язку задачі, робити висновки та узагальнювати самостійно здобуті знання.

Самостійна навчально-пізнавальна діяльність допомагає учням поєднувати знання з різних навчальних предметів на основі створення міжпредметних зв'язків. Відзначимо, що інтеграція знань з різних предметів сприяє розвитку системного мислення, самооцінки своїх дій, а також формує цілісне уявлення про навколишній світ. Реалізація міжпредметних зв'язків у процесі самостійної навчально-пізнавальної діяльності підвищує рівень рефлексії власних досягнень, а саме: учні навчаються аналізувати свої помилки, вдосконалювати навички мислення та коригувати стратегію навчання.

На основі аналізу наукових джерел, запропонуємо дидактичні інструменти та засоби, які сприяють розвитку вміння самостійно здобувати знання. До цих інструментів і засобів належать:

- Навчальні посібники та електронні ресурси (електронні підручники, енциклопедії, довідники, інтерактивні платформи навчання, наприклад, *Classroom*), а також онлайн-курси, бази даних, відеоуроки, освітні додатки та симулятори.

- Інтерактивні технології. Це сучасні технології навчання, які передбачають використання презентацій, інтерактивних дошок, мультимедійних програм. Інтерактивні технології поєднують віртуальні навчальні лабораторії та моделюючі програми, веб-квести та онлайн проєкти.

- Самостійні роботи та проєктна діяльність. Ці види робіт сприяють розвитку творчого потенціалу учнів. Самостійна та домашня робота учнів передбачає виконання творчих завдань, проєктів і дослідницької діяльності. У процесі самостійної роботи учні здійснюють цілепокладання, планування навчально-пізнавальної діяльності, використовують інтернет-ресурси для самостійного пошуку та опрацювання навчального матеріалу тощо.

Застосування сучасних дидактичних інструментів і засобів самостійної навчально-пізнавальної діяльності дає змогу учням формувати вміння самостійно досягати поставлених цілей, здійснювати управління своїми діями, ефективно планувати свій час і відпочинок. У процесі використання сучасних дидактичних інструментів і засобів навчання учні здобувають практичний досвід роботи з цифровими технологіями та ресурсами.

Відзначимо, що сучасні інструменти та засоби навчання є предметом вивчення, який значно підсилює мотивацію до навчання та розвиває пізнавальний інтерес до самовдосконалення.

Отже, поєднання традиційних та сучасних дидактичних інструментів і засобів навчально-пізнавальної діяльності забезпечує комплексний підхід до розвитку в учнів уміння самостійно здобувати знання. Це вміння є запорукою успіху в майбутній професійній діяльності. Окрім того, уміння самостійно здобувати знання – одна з ключових компетентностей сучасного учня, яка сприяє успішному самовдосконаленню впродовж усього життя.

Список використаних джерел

1. Атанов Г. О. Теорія діяльнісного навчання. Навчальний посібник. Київ: Кондор, 2007. 186 с.
2. Галатюк М. Ю. Модель навчально-пізнавальної компетентності у контексті вивчення природничих предметів. Наукові записки КДПУ. Серія: Педагогічні науки. Кіровоград: КДПУ,

3. Галатюк М. Ю. Розвиток навчально-пізнавальної компетентності старшо-класників у процесі вивчення природничих предметів: автореферат дис. ... канд. пед. наук: 13.00.09. «Теорія навчання». Тернопіль, 2012. 27 с.

4. Компетентнісний підхід у сучасній освіті: світовий досвід та українські перспективи: Бібліотека з освітньої політики. Під заг. ред. О. Овчарук. Київ: «К.І.С.», 2004. 112 с.

ГУРЕВИЧ Р. С.

доктор педагогічних наук, професор, дійсний член (академік) НАПН України, директор Наукового інституту аспірантури і докторантури Вінницького державного педагогічного університету імені Михайла Коцюбинського
r.gurevych2018@gmail.com

ОПУШКО Н. Р.

доктор педагогічних наук, доцент, доцент кафедри педагогіки і освітнього менеджменту Вінницького державного педагогічного університету імені Михайла Коцюбинського
hmarka52@gmail.com

ІНТЕГРАТИВНІ ТЕНДЕНЦІЇ У ВИКЛАДАННІ ДИСЦИПЛІН ПЕДАГОГІЧНОГО ЦИКЛУ

Анотація. У статті розкрито проблему інтегративних тенденцій у викладанні дисциплін педагогічного циклу. Визначено суть терміну «інтегративність», встановлено основні функції інтеграції у викладанні дисциплін педагогічного циклу.

Ключові слова: інтегративні тенденції, педагогічні дисципліни, освітній процес.

У контексті реформування системи освіти в Україні, що спрямована на підготовку фахівця нової генерації, мобільного, всебічно обізнаного та готового до якісного виконання своїх професійних обов'язків проблема інтеграції освіти інтердисциплінарних зв'язків у викладанні предметів різних циклів набула особливого значення. Різномічне дослідження означеної проблеми має принципово важливе значення для розвитку як наукових, теоретичних основ науки, так і для практичної роботи педагогів. Окрім того, на нинішньому етапі розвитку інформаційного суспільства дана проблема не обмежується дидактичними рамками, а має загальнопедагогічне значення.

Інтердисциплінарні зв'язки становлять собою одну з конкретних форм загальнопедагогічного принципу інтеграції, який детермінує особливий тип мисленнєвої діяльності, а саме: інтегральне, системне мислення.

Проблема інтердисциплінарних зв'язків в освітньому процесі набула актуальності з моменту теоретичного обґрунтування педагогіки як науки. Нині накопичилось чимало ідей з теорії і практики міждисциплінарних зв'язків, а саме: обґрунтована об'єктивна необхідність відображати в освітньому процесі інтеграційні взаємозв'язки об'єктів і явищ природи й суспільства, визначено функції інтердисциплінарних зв'язків, їх позитивний вплив на формування інтегрованої системи знань і загальний розвиток учнів і студентів розроблено методику координованого навчання з різних предметів та підготовку до їх реалізації в професійній діяльності майбутніх фахівців.

На розвиток педагогічних ідей інтердисциплінарних зв'язків суттєво впливає процес наукового пізнання, процеси диференціації та інтеграції предметних галузей науки. Ці процеси відображаються на побудові системи навчальних предметів і пошуку способів узагальнення знань студентів. Ідею інтердисциплінарних зв'язків вперше висловив Я.А.Коменський: «Все, що знаходиться у взаємозв'язку, має викладатись таким самим чином» [4, с.287]. В основі ідеї лежить усебічне узагальнення знань, до їх взаємозв'язку, адже без цього неможливе пізнання причинно-наслідкових зв'язків і відношення явищ і предметів об'єктивного світу. Дж. Локк свого часу також звертався до цієї проблеми, він висловлював думку про те, що ідея узагальненого пізнання поєднана з визначенням змісту освіти, в якому один предмет повинен доповнюватися елементами і формами іншого [7, с. 45]. Й.Г. Песталоцці, пропагуючи ідею розвивального навчання, розкрив багатоаспектність взаємозв'язків навчальних предметів. Серед сучасних науковців проблемі використання інтердисциплінарних зв'язків в освітньому процесі приділяли увагу Р.С. Гуревич

(ІКТ як засіб міждисциплінарних зв'язків) [2], О.В. Акімова (системність та наступність як головні принципи інтердисциплінарних зв'язків у викладанні історії педагогіки в закладах вищої освіти) [1], В.В. Олійник (міжпредметні зв'язки у неперервності фахової педагогічної освіти) [5], І.М. Козловська [3], Е. Х. Пелешок [6] та ін.

Інтердисциплінарність трактують у вузькому (підхід, що має справу з предметом, який виходить за межі дисципліни, проте її мета залишається в рамках дисциплінарного дослідження і полягає в перенесенні методів з однієї дисципліни в іншу) й широкому – інтеграція (підхід, що об'єднує методи різних галузей, модифікуючи їх чи створюючи новий метод для вивчення предмета, який виходить за межі однієї дисципліни) значеннях [3].

Інтегрований підхід, який характерний для сучасного наукового пізнання, все більше відображається у змісті освіти. У зв'язку з цим в постійній дискусії знаходиться низка питань, що стосуються проблема інтеграції та диференціації змісту освіти. Саме ці дві взаємопов'язані тенденції розвитку інтердисциплінарних зв'язків, характерні для сучасної освіти і науки.

З філософської точки зору, інтеграція – це процес і результат створення нерозривно пов'язаного, єдиного, цілого. В освіті вона здійснюється шляхом поєднання в одному синтезованому курсі (тема, розділ, програма) елементів різних початкових предметів, поєднання наукових понять і методів різних дисциплін в загальнонаукові поняття і методи пізнання, в розкритті міжпредметних навчальних проблем. Можливо координація навчальних дисциплін – це узгодження навчальних програм з суміжних предметів, з точки зору, узагальненого трактування понять, що вивчаються, явищ, процесів і часу їх вивчення, тобто конкретно розроблений взаємозв'язок навчальних предметів, який сприяє їх інтеграції.

Інтердисциплінарні зв'язки реалізуються на основі плідного поєднання вказаних тенденцій, які доповнюють один одного. Інтеграція змісту освіти, окрім загальних курсів, в навчальний матеріал включає елементи з суміжних галузей наукових і науково-практичних знань. Наприклад, курс педагогіки включає також дисципліни: філософію, вікову та педагогічну психологію, спеціальну педагогіку, історію педагогіки, методику виховної роботи, основи педагогічної майстерності тощо. Усі вони чітко вибудовуються в логічний узагальнений предмет (інтегрований), виходячи з якого здійснюється його координація з іншими предметами.

Становлення інтердисциплінарних зв'язків у контексті інтеграції зумовлено філософськими поглядами різних освітніх систем, загальними тенденціями розвитку педагогічної думки й дидактики. Ідеї інтердисциплінарних зв'язків, під час викладання дисциплін педагогічного циклу вбачаються у формуванні системи знань і наукового світосприйняття, в оволодінні узагальненими методами пізнання, практичними вміннями й навичками в процесі поєднання знань на основі визначених видів діяльності тощо. Зазначені аспекти відповідають навчальній, практичній та виховній функціям навчання. З цього випливає, що інтердисциплінарні зв'язки у викладанні дисциплін загальнонаукового і професійного циклів і є складовою системного підходу до навчання. Вони є складовими методологічного обґрунтування сучасної освіти і досліджуються в якості гносеологічного принципу інтеграції.

Інтердисциплінарні зв'язки на сучасному етапі розвитку освіти мають багатоаспектний характер та визначаються загальною метою навчання. Вони органічно пов'язані з предметною структурою змісту освіти, впливаючи з якої, знаходять своє відображення в завданнях, методах, формах та засобах навчання. Дидактичні дослідження проблеми інтердисциплінарних зв'язків можливі на основі ідей цілісності процесу навчання, його інтеграції розкриття внутрішніх зв'язків і їх залежності від кожного рівня, з урахуванням навчальної, виховної і практичної функцій навчання. Сучасні дослідники виокремлюють також дидактичну, логічну, інтеграційну, конструктивну та психологічну функції.

Центральним напрямом дослідження проблеми інтердисциплінарних зв'язків виявляється дослідження навчальної функції. Удосконалення змісту освіти неможливе без урахування міжпредметних зв'язків – одним із важливих критеріїв відбору і координації навчального матеріалу в програмах споріднених дисциплін. Взаємне узгодження та інтеграція в нових програмах тих «видів» систематизованих знань, умінь та навичок, які включаються у споріднені (ті, що вивчають спільні об'єкти) навчальні предмети в нових програмах, стало можливим завдяки взаємозв'язкам між предметами в середині циклів.

Формування в студентів загальної системи знань, що відображає взаємозв'язок різних

положень, тенденцій, – одна з основних навчальних функцій інтердисциплінарних зв'язків. В центрі уваги стоїть аналіз розвитку загальних наукових понять, законів, теорій. Єдність дисциплін певних циклів заснована на найбільш фундаментальних поняттях «принципи», «методи», «форми». Їх розвиток за допомогою інтердисциплінарних зв'язків сприяє формуванню єдиних поглядів серед студентів. Різний ступінь узагальнення наукових понять втілюється у зв'язках різних рівнів: внутрішньопрідметних, внутрішньокурсових та міжпредметних. Інтегрування і координація усієї системи змісту освітніх дисциплін створюють міцний фундамент наукового світопізнання, сформувані як в межах одного або декількох, але ізольованих один від одного предметів неможливо.

Інтердисциплінарним зв'язкам, іноді, приділяється недостатньо уваги. Дослідники досить часто, керуючись терміном «вид діяльності» не розкривають свого бачення цього поняття. Не аналізуються об'єктивні передумови виокремлення того чи іншого виду діяльності на інтердисциплінарній основі, в центрі уваги, як правило, перебуває їх операційний бік (дія, спосіб, уміння, навички, прийоми), який досить часто відокремлюється від змістових основ.

Проблеми впровадження інтердисциплінарних зв'язків пов'язані з: недосконалістю навчальних програм, їхньою частою зміною, матеріально-технічною базою закладу, рівнем професійної підготовленості викладача, його компетентності, а також реалізація інтердисциплінарних зв'язків вимагає чіткої координації діяльності викладача із студентами.

Розвиток ідей інтеграції поєднаний з поглибленням загальних методологічних засад навчання, що досить часто знаходять вияв у розширенні і поглибленні взаємозв'язків навчальних предметів, в підвищенні рівня узагальнення навчального пізнання. Нові дидактичні дослідження, налаштовані на формування творчої, різнобічно розвинутої особистості фахівця, все більше доводять необхідність інтегрованого підходу в процесі вивчення дисциплін навчального плану.

Отже, в статті проаналізована суть інтеграції змісту навчання, інтердисциплінарних зв'язків у викладанні дисциплін навчального плану розкрита їх поліфункціональність та важливість для підготовки високопрофесійного, мобільного та різнобічно розвинутого фахівця педагогічної галузі.

Список використаних джерел

1. Акімова О.В., В. А. Сапогов. Модульно-варіантна технологія вивчення педагогічних дисциплін : [навчальний посібник]. Вінниця : ВДПУ. 2012. 106 с.
2. Гуревич Р.С. Сучасні комп'ютерні технології як засіб інтердисциплінарного навчання. Сучасні інформаційні технології та інноваційні методики навчання у підготовці фахівців: методологія, теорія, досвід, проблеми : збірник наукових праць. Вип. 40. Київ-Вінниця, 2014. С.11-15.
3. Козловська І.М., М.А. Пайкуш. Формування професійної майстерності майбутнього вчителя як єдність інтегративного та диференційованого підходів в умовах ступеневої освіти. Вісник Житомирського державного університету імені Івана Франка. №13. 2003. С. 66-71.
4. Коменський Я. А. Вибрані педагогічні твори: в 2-х т. Київ: Вища школа, 1982. 656 с.
5. Олійник В.В. Інтердисциплінарність у здійсненні неперервного фахового зростання педагогічних кадрів у системі післядипломної педагогічної освіти України. Електронний ресурс. URL: <http://lib.iitta.gov.ua/>
6. Пелешок Е. Х., О. А. Гордієнко. Розвиток ідеї міжпредметних зв'язків у педагогіці та проблема інтегрованого навчання. Вісник Житомирського педагогічного університету. 2003. Вип. 13. С. 35–37.
7. Вибрані педагогічні твори: В 2т. Т. 1. Київ, 1983. С. 43-104.

ДЕМКОВА В. О.,

*викладач кафедри науково-природничих та математичних дисциплін,
Комунальний заклад вищої освіти «Вінницький
гуманітарно-педагогічний коледж»,
кандидат педагогічних наук
vitademkova@gmail.com*

КУЗЬМИНСЬКИЙ О. В.
викладач кафедри інформатики та інформаційних технологій в освіті,
Комунальний заклад вищої освіти «Вінницький
гуманітарно-педагогічний коледж»,
кандидат педагогічних наук
vgpk2017@gmail.com

ВИКОРИСТАННЯ КОНТУРНИХ КАРТ З АСТРОНОМІЇ В НАВЧАЛЬНОМУ ПРОЦЕСІ

Анотація. *Контурні карти зоряного неба – сучасний дидактичний засіб, використання якого на заняттях з астрономії сприятиме покращанню формування астрономічних понять, виробленню умінь і навичок застосування знань на практиці. Поєднання в навчальному процесі контурних карт і віртуального планетарію Stellarium допомагає розвитку в здобувачів освіти ключових компетентностей у природничих науках і технологіях та інформаційно-цифрових засобах.*

Ключові слова. *Контурні карти, астрономія, компетентнісний підхід.*

В даний час система освіти України знаходиться на етапі реформування. Згідно з новими освітніми стандартами важливе місце в освітньому процесі відводиться компетентнісному підходу – педагогічній концепції, що передбачає спрямованість освітнього процесу на досягнення інтегральних результатів у навчанні, якими є загальні (базові, ключові) і спеціальні (предметні) компетентності тих, хто навчається. Компетентність – динамічна комбінація знань, способів мислення, поглядів, цінностей, навичок, умінь, інших особистих якостей, що визначає здатність особи успішно провадити професійну та/або подальшу навчальну діяльність. [3, с. 14]

Актуальним на сьогодні є питання розробки та застосування у навчальному процесі дидактичних матеріалів, які допоможуть у формуванні ключових компетентностей, сприятимуть засвоєнню наукових понять, виробленню умінь і навичок застосування знань на практиці та забезпечать розвиток креативних і когнітивних здібностей особистості. До таких засобів відносяться контурні карти зоряного неба на базі віртуального планетарію Stellarium (рис. 1) [2]. Вони допоможуть не лише засвоїти астрономічні знання під час вивчення астрономії, але й розвивати специфічні прийоми, уміння і навички, такі як: орієнтування на зоряному небі, орієнтування на місцевості, читання ілюстрованих карт, оформлення контурних карт, комплексна характеристика об'єкта, аналіз астрономічних явищ.

Рис. 1. Титульний лист «Контурні карти з астрономії».

Використання в навчальному процесі дидактичних засобів з елементами картографічної грамотності забезпечить:

- розуміння видів і типів карт, атласів, космічних знімків;
- освоєння мови карт (системи умовних знаків, картографічні способи зображення);
- уміння працювати з картами (читання, порівняння, аналіз, володіння навичками отримання інформації з карт).

Комплексну характеристику астрономічного об'єкта або аналіз астрономічних явищ виконується шляхом співставлення карт різного змісту (уявне накладання).

Збірка нараховує 24 контурні карти із 6 видами завдань. На рисунку 2 представлено зображення карти 3 із завданням підписати назви зір з найбільшим блиском, зображених сузір'їв та запишіть координати α .

Графічні зображення створено за допомогою програми Stellarium – віртуального планетарію, що містить більш ніж 600 000 зір у стандартному каталозі програми; планети всієї сонячної системи та їхні головні супутники; зображення туманностей; Чумацький Шлях; панорамні пейзажі, туман, атмосфера та кульмінації сонця та затемнення.

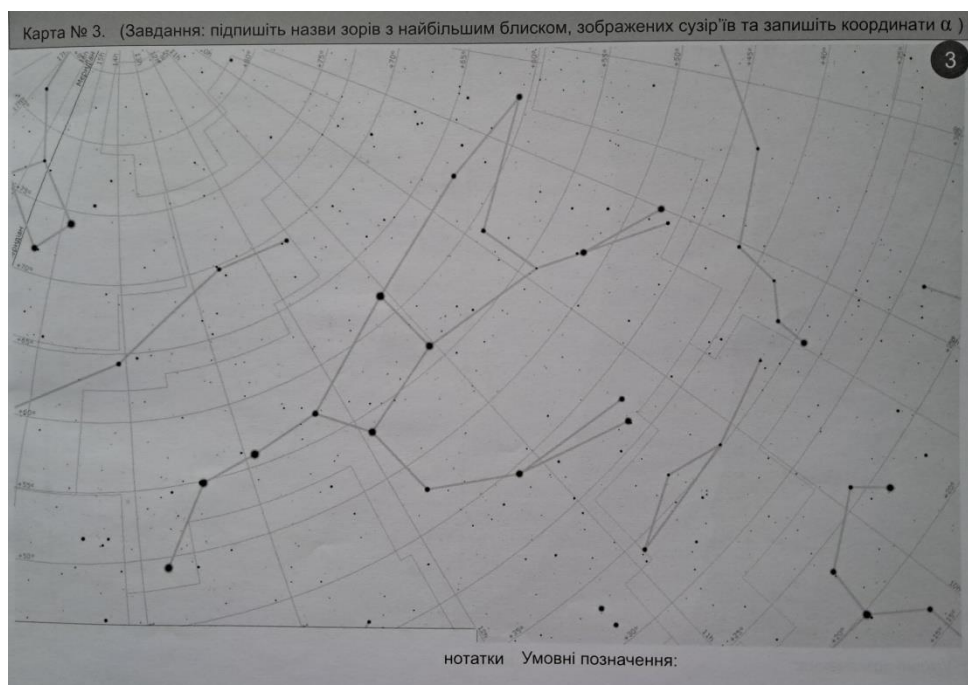

Рис. 2. Контурна карта 3.

Робота з контурною картою проводиться за наступним алгоритмом дій:

1. Здобувачі освіти підписують назву роботи. Для оформлення контурної карти необхідні: простий олівець (середньої твердості), кольорові олівці, лінійка, гумка, циркуль.
2. Знаходять потрібні об'єкти на відповідній карті й використовуючи орієнтири (кола схилен, меридіан, межі сузір'їв, галактику Чумацький шлях та ін.), наносять їх на контурну карту.
3. Підписують назву об'єкта, використовуючи як зразок підпис атласу.
4. Усі позначення на контурній карті (лінії, штрихування, зорі тощо) позначають і розшифрують в умовних позначеннях. [2, с. 7]

На рисунку 3 подано фото робіт здобувачів освіти з астрономічними контурними картами. Для роботи з контурними картами рекомендовано використання електронних віртуальних планетаріїв на зміну друкованих атласів.

Результатом роботи здобувачів освіти з контурними картами на заняттях астрономії є підвищення інтересу й мотивації до вивчення астрономії, розвиток просторового мислення, індивідуалізація навчання, формування ключових компетентностей у природничих науках і технологіях, розвиток вміння застосовувати інформаційно-цифрові засоби в навчанні й дослідженнях. Ті здобувачі освіти, які працюють з контурними картами зоряного неба, краще і швидше засвоюють теоретичний матеріал з теми, здобувають навички роботи з картами загалом.

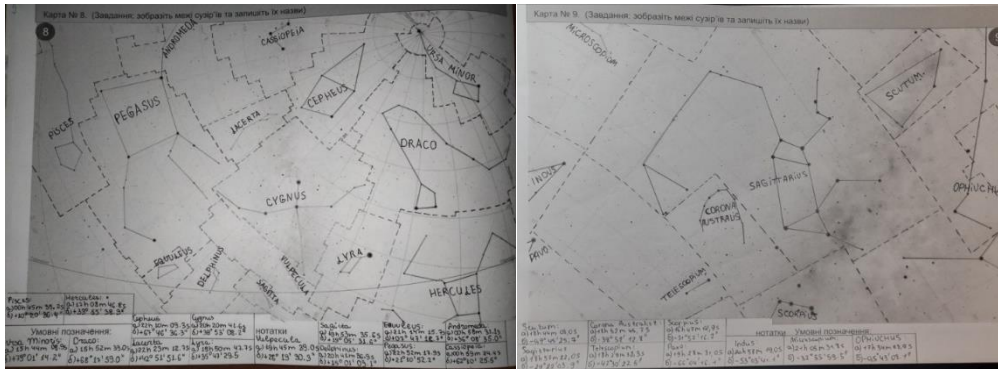

Рис. 3. Роботи здобувачів освіти з контурними картами.

Список використаних джерел

1. Заболотний В.Ф., Кузьминський О.В., Мисліцька Н.А. Контурні карти з астрономії. Вінниця: Твори, 2021. 24 с.
2. Кузьминський О. В., Заболотний В. Ф., Мисліцька Н. А. Контурні карти з астрономії як друковані методичні засоби STEM-навчання. *Наукові записки Вінницького державного педагогічного університету імені Михайла Коцюбинського. Серія : Теорія та методика навчання природничих наук.* Вінниця: ВДПУ, 2022. № 3. С. 30-40. URL: <https://intranet.vspu.edu.ua/naturalscience/index.php/journal/article/view/22/18> (дата звернення: 12.04.2025).
3. Нова українська школа. Концептуальні засади реформування середньої школи. URL: <https://mon.gov.ua/static-objects/mon/sites/1/zagalna%20serednya/nova-ukrainska-shkola-compressed.pdf> (дата звернення: 12.04.2025).

ІЗІУМЧЕНКО Л.В.,

вчитель математики ліцею «Престиж» м. Києва
кандидат фізико-математичних наук, доцент

l.iziumch@gmail.com

ПІКОЖ А.Г.,

вчитель хімії і біології ліцею «Престиж» м. Києва
aspikozh@gmail.com

МЕТОДИЧНІ ВИКЛИКИ ТА ОСВІТНІ МОЖЛИВОСТІ STEAM-ПРОЄКТУ «ЯК ОБРАТИ ЯКІСНИЙ ХАРЧОВИЙ ПРОДУКТ»

Анотація. Однією з проблем шкільних підручників є значна формалізація і відрив завдань, які розглядаються, від реального життя, а тому розв'язування завдань практичного змісту має бути важливою складовою навчання; крім цього, ми вважаємо, що під час навчання дуже важливо підсвічувати зв'язок знань учнів поза межами уроку одного предмета з іншими предметами, з оточуючими нас задачами із життя, створюючи цілісність сприйняття і важливість здобутих знань. У своєму повідомленні ми ділимося власним досвідом проведення інтегрованого уроку, присвяченому вибору якісних продуктів харчування.

Ключові слова: якість продуктів харчування, здоров'язбережувальна компетентність, STEAM – проєкт, інтегрований урок.

Щорічно зростає кількість захворювань різних систем органів, значне місце серед них займають захворювання шлунково-кишкового тракту. Ми знаємо, що наше здоров'я залежить не тільки від якісної медицини, екології, спадковості, а ще від способу життя, який ми ведемо. На 50% наше здоров'я залежить саме від способу життя, тому, які продукти ми споживаємо, якої якості, якої різноманітності – все це впливає на наше здоров'я, і в першу чергу – на органи шлунково-кишкового тракту. Враховуючи це, ми вирішили провести інтегрований урок, присвячений визначенню якості харчових продуктів, розрахований на учнів 7-8 класів. Питання дуже актуальне, бо від якості їжі та напоїв, що ми вживаємо, залежить безпосередньо не тільки наше життя і здоров'я, а також життя і здоров'я майбутніх поколінь.

Як відрізнити якісний харчовий продукт від фальсифікату, яким, на жаль наповнені не

тільки продовольчі ринки, а й великі супермаркети? Обираючи харчовий продукт в магазині, ми звертаємо увагу на чітке маркування, термін придатності, зовнішній вигляд упаковки, натуральний запах та колір (якщо це можливо); читаючи етикетку, аналізуємо склад продукту, оцінюємо відсутність сторонніх домішок, звертаємо увагу на наявність консервантів, барвників, підсилювачів смаку. Якщо ми зупинили вибір на продукті конкретного виробника, потрібно вміти визначити, чи дійсно цей продукт якісний.

Мета проекту: визначити якість різних харчових продуктів (за вибором в міні-групах).
Матеріали та реактиви: хімічні склянки, чашки Петрі, скляна паличка, лійка, фільтрувальний папір, ложка, електричний чайник; сорбент, вода, 2% розчин йоду; вершкове масло, молочнокислі продукти (сметана, м'який сир), майонез, солодкі газовані напої, мед.

Ключові компетентності: здоров'язбережувальна компетентність, компетентності у природничих науках і технологіях, спілкування державною мовою, уміння вчитися впродовж життя, екологічна грамотність і здоровий спосіб життя. **Наскрізні вміння:** діяти творчо, виявляти ініціативу, здатність співпрацювати з іншими людьми, здатність логічно мислити, обґрунтовувати отримані результати. **Інтеграція з предметами:** основи здоров'я, екологія, технології, трудове навчання, математика, логіка, хімія, біологія, фізика.

Хід виконання проекту. Постановка задачі: вибір проблеми – як відрізнити справжній якісний харчовий продукт від фальсифікату? Підготовка до інтегрованого уроку організована методом проєктів, утворені групи виконували певну діяльність. На початку підготовки до короткострокового проєкту учитель формулює тему проєкту, ключові, тематичні та змістові питання; готує презентацію ідей проєкту та оприлюднює своє бачення уроку; показує учням стартову презентацію, знайомить з темами досліджень в рамках цього проєкту; допомагає зробити добірку необхідних матеріалів та інтернет-ресурсів; перевіряє наявність необхідних засобів для реалізації проєкту; об'єднує учнів у групи; ставить перед кожною групою певні завдання. «Хіміки» готуються до проведення експериментів щодо перевірки конкретних продуктів харчування, «математики і біологи» ілюструють тему підібраними завданнями, що має посилити здоров'язбережувальний ефект проєкту, «журналісти і географи» висвітлюють питання проєкту зі своєї позиції. Об'єднавшись у групи, учні обговорюють з учителем ключові питання та виконують завдання відповідно до обраної ролі, при цьому вони знайомляться з думкою фахівців відповідно до проєкту з різних джерел, кожна міні-група обирає та висвітлює одне із питань, яке впритул пов'язане з визначенням якості харчових продуктів.

Група «хіміків» підбирає реактиви відповідної концентрації для якісної демонстрації, презентує проєкт, тобто демонструє експеримент на визначення якості продукту, робить висновки відносно якості поданих зразків продуктів.

Дослід 1 «Досліджуємо газовані солодкі напої на наявність барвників»: фільтруємо розчин через сорбент (атоксил, ентеросгель, біле вугілля), барвник адсорбується, розчин стає прозорим, або відносно прозорим).

Висновок: розчин знебарвився, став більш прозорим – він містить штучні барвники, отже – напій не є корисним для здоров'я.

Дослід 2 «Чи справжній мед?». Розводимо мед у склянці води та додаємо трохи розчину йоду. Натуральний мед не утворює осаду. Якщо в ньому є домішки (крейда, борошно, тирса, крохмаль), вони осядуть на дно або спливають на поверхню. У розчин води та меду потрібно капнути розчин йоду, що допоможе виявити борошно чи крохмаль. Якщо вони справді є, розчин посиніє.

Висновок: розчин меду після додавання йоду не змінив своє забарвлення, отже мед не містить домішок – він справжній, можна вживати.

Дослід 3 «Досліджуємо м'який сир, сметану, майонез». Проводимо реакцію з розчином йоду на наявність крохмалю. Поява синього кольору – наявність крохмалю.

Висновок: серед досліджуваних зразків продуктів, виявилися фальсифіковані продукти, які при реакції з йодом дали синьо-фіолетове забарвлення, а саме-майонез (Торгова марка-Х), м'який сир (зразок 1), сметана двох різних торгових марок; отже ці продукти містять крохмаль, вживати не рекомендовано.

Дослід 4 «Досліджуємо яблука». Яблука вкриті восковим нальотом – штучний він чи природний, перевіряємо обробкою кип'ятком. Плівка не змивається – наявні хімікати.

Фото 1 а, б. Дослідження якості майонезу і сира

Висновок: плівка з яблука не змивається, отже наявні хімікати – вживати не рекомендується.

Дослід 5 «Чи справжнє вершкове масло?». Шматочки вершкового масла різних виробників поміщаємо в склянку і заливаємо кип'ятком. Справжнє масло рівномірно розподіляється по всій склянці, утворюючи каламутний розчин. Якщо масло утворює на поверхні плівку – воно містить домішки.

Висновок: каламутний розчин і невелика плівка на поверхні – вершкове масло, зразок №2 – воно справжнє, можна вживати, розчин прозорий з плівкою на поверхні, зразок №4 – продукт штучний, вживати не можна.

Фото 2 а, б. Дослідження якості масла і йогурта

На наш погляд, доречно до проекту «Як обрати якісний харчовий продукт» включити також задачі, відповідні вікові учнів, хімічного, біологічного та математичного змістів, це дозволить проаналізувати це питання з різних точок зору. Наприклад, математичні та біологічні/екологічні задачі можуть показати практичну користь знань, отриманих у школі, під час вибору продуктів. Отже, друга група учнів презентує свої завдання.

Завдання 1. Визначте енергетичну цінність печива: 100 г печива «До Кави» містить 17,2 г жирів, 7,1 г білків, 65,9 г вуглеводів, і 0,8 г солі, решта – вода. Обчисли, скільки ккал міститься у 100 г печива, якщо 1 г жирів дає 9 ккал, 1 г білків – 4 ккал, 1 г вуглеводів – 3,75 ккал, сіль і вода – 0 ккал?

$$17,2 \cdot 9 + 65,9 \cdot 3,75 + 7,1 \cdot 4 \approx 430 \text{ ккал.}$$

Висновок: У 100 г цього печива міститься 430 ккал.

Завдання 2. Визначте вплив штучних добавок на організм: безпечна доза консерванту Е250 (нітрит натрію) для людини становить 0,06 мг/кг маси тіла. Скільки цього консерванту може спожити людина масою 55 кг, щоб не перевищити норму? Очевидно, що це $0,06 \cdot 55 = 3,3$ мг.

Висновок: Максимальна безпечна доза – 3,3 мг.

Завдання 3. Порівняйте ціну та економічну вигоду: у магазині є один і той самий сир у різному фасуванні: 150 г за 72 грн., 200 г за 92 грн. Який варіант вигідніший за ціною за 1 кг?

$$1 \text{ кг сиру 1-го та 2-го фасування коштує: } 72:0,15=480 \text{ грн.}; 92:0,2=460 \text{ грн.}$$

Висновок: Вигідніше купувати упаковки по 200 г сиру.

Завдання 4. Середньостатистична людина щороку викидає у середньому 50 кг пластикових упаковок. Якщо у вашому місті проживає близько 4 000 000 людей, скільки тонн пластику утворюється щороку?

50·4 000 000=200 000 000 кг, що дорівнює 200 000 т.

Висновок: Щороку у нашому місті утворюється 200 000 тонн такого сміття.

Очевидно, доречні приклади, у яких потрібно порахувати вміст вітаміну (різні соки), відсоткове/абсолютне число білку / жиру у йогурті/сметані, цукру у шоколаді і скільки його можна з'їсти на добу, щоб не нанести шкоди здоров'ю, термін придатності продуктів у днях за конкретної температури; вивчення ролі білків, жирів, вуглеводів, вітамінів, мінералів у харчуванні людини; дослідження мікроорганізмів, які знаходяться в продуктах, наприклад в йогурті і т. д.

Третя група (журналістів) підготувала презентацію про інші експерименти, які дозволяють оцінити якість харчових продуктів, а також забезпечила фото і відео фіксацію дослідів та написала повідомлення про цей проєкт для соцмережі. Їхні компаньйони (географи) підготували цікаве повідомлення і презентували своє дослідження, з яких країн у наш регіон постачають фрукти, м'ясо, молочні продукти та чи є місцеві аналоги, розповіли, на що треба звертати увагу при купівлі фруктів. Виявилося, що фрукти постачають в основному країни Еквадор, Колумбія, Коста-Ріка (банани), Туреччина, Іспанія, Греція, Єгипет, Марокко (цитрусові), Іспанія, Ізраїль, Перу, Туреччина, Кенія, Марокко, Мексика (авокадо), молоко – в основному вітчизняне виробництво, твердий сир – вітчизняне виробництво, Польща, Німеччина, Нідерланди, Литва, Латвія і ін.

Очевидно, що можна перевірити якість молока на наявність крейди/соди (методом перевірки може бути реакція з оцтом), перевірити сік / лимонад на наявність деяких консервантів (метод перевірки (кислот) – дрібка соди, чим сильніша реакція, тим більше консервантів), також сметану, майонез і масло можна перевірити на наявність рослинних жирів за допомогою гарячої води; свіжість яєць – за допомогою води, хліб на наявність домішок / глютену, чай на наявність барвників – за допомогою холодної води та ін. Ці досліді легко виконати і вдома, і в шкільних умовах, вони не потребують складного обладнання, проте такі досліді допомагають учням навчитися визначати якісні та фальсифіковані продукти і взагалі звернути пильну увагу на це питання.

Загальний *висновок*, який зробили, підсумовуючи цей проєкт: при експериментальному визначенні якості продуктів необхідно дотримуватись певних заходів безпеки – не нюхати сумнівні продукти, бо можна вдихнути токсичні речовини; не пробувати на смак продукти, що мають підозрілий запах або колір; при перевірці йодом, содою чи оцтом використовувати рукавички та посуд для хімічних експериментів.

Проведення інтегрованих уроків, робота над проєктами сприяє розвитку творчих здібностей, креативності школярів, умінню висловлювати свої думки, застосовувати свої знання до нагальних потреб, умінню працювати у команді, що дозволить сьогодні використовувати отримані знання для збереження свого здоров'я і розв'язання у майбутньому важливих суспільних задач.

KARASIOVA O.V.,

*Associate Professor of Foreign Languages Department,
National Technical University «Kharkiv Polytechnic Institute»,*

Candidate of Pedagogical Sciences,

karasyovahelen@gmail.com

THE WAYS TO REDUCE STUDENTS' ANXIETY AND ENHANCE LEARNING WHEN SPEAKING ENGLISH

Annotation. *Students' anxiety is a real problem that can appear when teaching English especially in the period of war. Classes nowadays are more conducted with the help of on-line education, and a question has appeared about how to solve such problems like students' stress, anxiety, a fear not to take part in tasks for speaking.*

Key words: *students' anxiety, stress, games, preparation, technics.*

Introduction. In recent years, there has been many researches devoted to the problem of stress relieve in higher education. Nowadays, there are many techniques how to help students to relax a little

while teaching English and at the same time not to lose motivation and wish to achieve educational goals and success, to minimize students' stress or anxiety, activate students' memory, adopt students to real situations, to cope with stress and have positive impact.

The aim of the article is to investigate the tools for students' stress reduction when teaching English at the higher educational establishments.

The methods used in the article are comparative analyses, qualitative methods, analyses and syntheses, abstraction and generalization.

Results and discussion. The analyses of the studied articles, posts, interviews, books, documents have shown that games are really a significant tool used to enhance learning effectiveness, reduce students' mental strain, create positive attitude for studying, and better motivation.

It has been proved that playing a casual video game for a short duration can be effective for stress reduction as well as participating in a mindfulness-meditation session. After taking part in both, the experimented groups of students showed significant decrease in heart rate, systolic blood pressure, diastolic blood pressure, PSM-9. [2]

Taking into consideration the fact that using games is a wonderful way to help not active students, it has been proved that cooperative games can decrease the stress level than competitive ones. The results of the experiment have shown that cooperative games are more effectively decrease the stress tension than others. [6]

The researchers from the University of Muhammadiyah have found out that there are some factors causing speaking anxiety such as fear about verbal communication and exam anxiety, caused by the presence of feeling that others will evaluate the speakers. The researchers are sure that such strategies as preparation, relaxation, positive thinking, peer seeking, and resignation could help to reduce students' anxiety and help to achieve educational goals. [4]

The findings revealed that to reduce the stress students are engaged in positive self-talk, visualization, regular practice, and relaxation techniques, peer-support and seeking feed-back by the teachers to boost their confidence and develop speaking skills at English. The results of the experiment showed that preparation, relaxation, positive thinking, peer seeking, and resignation provided a positive impact on students speaking abilities.[3]

Moreover, "Kahoot" games are considered to be a wonderful approach to relieve students' stress, anxiety, barrier for communication, and develop their speaking and vocabulary. For example, students who played Kahoot games or completed the coursework with the help of Kahoot demonstrated better results on their final exams and the growth of their motivation than those who didn't. [1]

The problem of stress relief has also been studied by the researches from the University of Victoria, Canada. Li-Shi Huang in her post gives 7 strategies how to deal with state anxiety when performing a speaking task. For example, it is recommended to try the Pyramid approach and allow students to rehearse and modify what they want to say in small groups or individually. Also, it is recommended to repeat several times such exercise as breathing through the nose and counting till five-five thousand and to know the first 60 seconds like the back of your hand that help learners to feel more confident. Teachers should encourage students to think positively and to exercise the mouse muscles to loosen the facial tension. Moreover, such technics as to start speaking after inhaling and experience builds confidence motivate students for the action without stress. Students are recommended to use different technics and represent their speaking with enthusiasm.[5]

Conclusions. In conclusion, we can surely say that Kahoot games, casual video games as well as preparation, relaxation, positive thinking, peer seeking, and resignation can help teachers to organize the process of learning foreign languages with interest without stress for all the students. These approaches can help students not to be afraid to make a mistake and without any stress and anxiety answer, speak English and master a new level with better results.

REFERENCES

1. Ali R., Abdalgane M. (2022). The impact of Gamification "Kahoot App" in Teaching English for Academic Purposes. *World Journal of English Language* 12(7), URL: <https://doi.org/10.5430/wjel.v12n7p18>
2. Desai V., Gupta A., Andersen L., Ronnestrand V., Wong M. (2021). Stress-Reducing Effect of Playing a Casual Video Game among undergraduate Students. *Trends Psychol*, 11;29(3):563–579. doi: [10.1007/s43076-021-00062-6](https://doi.org/10.1007/s43076-021-00062-6)

3. Hadi, D., Yulliasari U., (2024). Students' Strategies to Decrease Anxiety in Speaking English Class at the Sixth Semester of the informatics Engineering Study Program. *NUSPA: Jurnal Penelitian Dan Ilmu Pendidikan*, 5(3), 1233-1241 <https://doi.org/10.55681/nusra.v5i3.3130>
4. Nuraeni A., Aryatie R., G., B., Azizah, N. (2023) Warni S., Strategies Used by Student to Reduce Anxiety in Speaking English. *ELLTER Journal*, 4(1), 117-126, <https://doi.org/10.22236/ellter.v4i1.11416.g3637>
5. Oxford University Press 3may (2011) 7 tips for helping learners minimize anxiety in speaking - Teaching English with Oxford
6. Scott E. (2024). The Link Between Video Games and Stress Relief Video Games as Stress Relievers

КУДИНОВ М. В.,

*ст. викладач кафедри фізики, математики та методики навчання,
Бердянський державний педагогічний університет,
кандидат педагогічних наук,
nickbestforever@gmail.com*

ДИДАКТИЧНІ ІГРИ З МАТЕМАТИКИ У ПОЗАКЛАСНІЙ РОБОТІ

Анотація. У статті розглянуто можливості використання дидактичних ігор у позакласній діяльності з математики. Проаналізовано результати впровадження таких ігор у роботі математичного гуртка та окреслено їх вплив на мотивацію, залучення здобувачів освіти і формування когнітивних навичок.

Ключові слова: дидактичні ігри, позакласна діяльність, мотивація до навчання, математика, когнітивні навички.

Вступ. У сучасних умовах розвитку освіти особливого значення набувають інноваційні методи, які сприяють підвищенню мотивації та залученості здобувачів освіти до навчального процесу. Одним із таких методів є використання дидактичних ігор, які поєднують навчальну та ігрову діяльність, забезпечуючи активну участь учнів у засвоєнні навчального матеріалу. Ігри у навчальному середовищі сприяють створенню позитивного емоційного фону, формуванню пізнавального інтересу, розвитку логічного мислення та комунікативних навичок.

Особливо актуальним є впровадження дидактичних ігор у процес вивчення математики – предмету, який часто сприймається здобувачами освіти як складний і абстрактний. Завдяки ігровим формам навчання можливо не лише полегшити розуміння математичних понять, а й зробити процес їхнього засвоєння більш динамічним та захопливим.

У позакласній діяльності, зокрема під час роботи математичних гуртків, дидактичні ігри відкривають додаткові можливості для формування стійкої мотивації до вивчення математики. Вони дають змогу вийти за межі програми, розширити кругозір здобувачів освіти і сприяти розвитку навичок самостійного мислення.

Ступінь досліджуваності проблеми. Дидактичні ігри є ефективним інструментом для підвищення залученості здобувачів освіти та покращення вивчення математики, особливо в позакласних умовах. Ігри можуть зробити навчання більш привабливим та інтерактивним, що має вирішальне значення для підтримки інтересу та мотивації.

Багато дослідників наголошують на перевагах щодо застосування дидактичних ігор у математиці, доводячи, що вони можуть значно підвищити залученість здобувачів освіти, роблячи навчання більш інтерактивним і приємним. Це особливо важливо в таких предметах, як математика, які багато учнів вважають складними або нецікавими [1], [4], [5].

Дослідження показали, що здобувачі освіти, які беруть участь у дидактичних іграх, демонструють краще розуміння математичних понять. Наприклад, учні, які використовували дидактичну гру для вивчення дробів, показали більш значне поліпшення результатів тестів у порівнянні з тими, хто дотримувався традиційних методів [9].

Дидактичні ігри також допомагають розвивати важливі когнітивні навички, такі як вирішення проблем, логічне мислення та просторове уявлення. Показано, що використання геометричних фігур у дидактичних іграх значно покращує навички просторового представлення

у здобувачів освіти [8].

Мотивація та наполегливість: Ігри часто включають елементи змагання та творчості, що може мотивувати учнів наполегливо долати труднощі. Ця продуктивна боротьба може призвести до глибшого навчання та почуття виконаного обов'язку [5], [9].

Включення різноманітних ігор, від цифрових до настільних, може задовольнити різні стилі навчання та вподобання. Наприклад, цифрові ігри можуть бути особливо цікавими для технічно підкованих студентів, тоді як традиційні настільні ігри можуть сприяти соціальній взаємодії та командній роботі [2], [4].

Дидактичні ігри повинні бути інтегровані в навчальну програму, щоб закріпити і доповнити традиційні методи навчання. Це можна зробити за допомогою ігор для ознайомлення з новими поняттями, закріплення знань або повторення матеріалу [7], [8].

Викладачі відіграють важливу роль у сприянні дидактичним іграм. Вони повинні направляти здобувачів освіти, встановлювати чіткі правила та забезпечувати системність процесу, щоб ігри відповідали освітнім цілям. Вчителі також можуть використовувати ці ігри для оцінювання розуміння учнями та надання негайного зворотного зв'язку [3], [5].

Мета і методи дослідження. Усе вищенаведене зумовило актуальність мети дослідження: проаналізувати можливості використання дидактичних ігор у позакласній роботі з математики, визначити їх ефективність і окреслити умови, за яких вони можуть стати дієвим інструментом навчання. Для досягнення поставленої мети були використані теоретичні (аналіз наукових джерел) і будуть застосовані практичні методи дослідження (у подальшому педагогічному експерименті).

Результати та дискусії. У рамках гуртка математики у Бердянському державному педагогічному університеті нами було впроваджено ряд дидактичних ігор. Приклад однієї з них (Гіпотеза Коллаца $3n+1$) наведено на рис. 1.

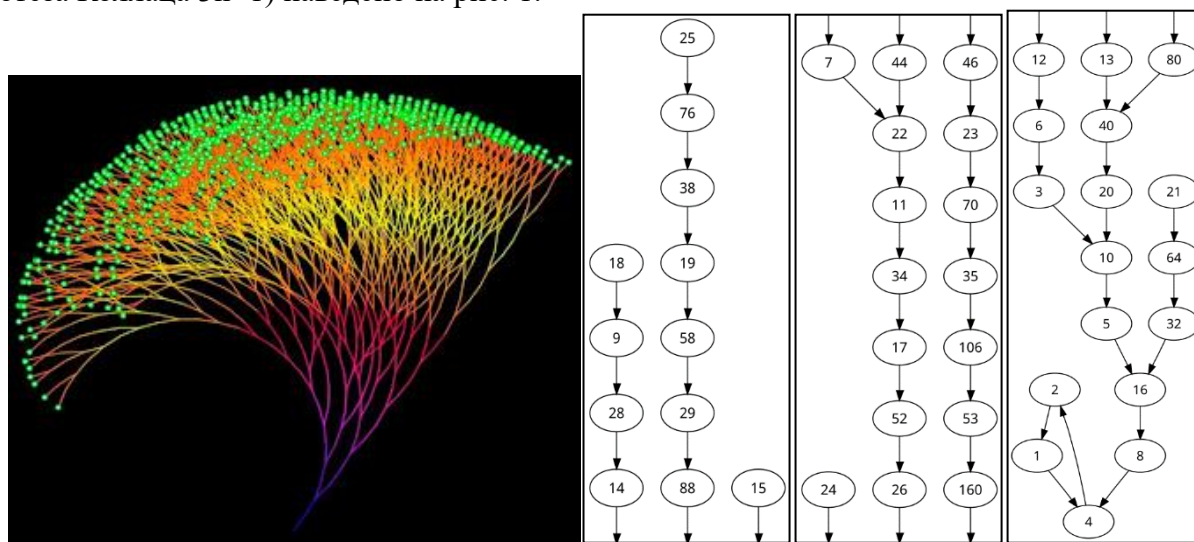

Рис. 1. Граф гіпотези Коллаца та її покрокове застосування.

Однією з проблем використання дидактичних ігор є управління середовищем у класі, щоб здобувачі освіти залишалися зосередженими на навчанні, а не просто на грі [5].

Доступ до таких ресурсів, як цифрові пристрої або ігрові матеріали, може бути обмежуючим фактором, що перешкоджає активному впровадженню даного інструментарію в освітню діяльність. Заклади освіти повинні забезпечити наявність необхідної інфраструктури для підтримки використання дидактичних ігор [9].

Також важливо знайти баланс між тим, щоб ігри були веселими, і тим, щоб вони були навчальними. Ігри мають бути розроблені таким чином, щоб викликати в здобувачів освіти зацікавленість і сприяти розвитку критичного мислення, а не просто забезпечувати розвагу [6].

Висновки. Дидактичні ігри є цінним доповненням до позакласних занять з математики. Вони можуть підвищити залученість здобувачів освіти, покращити розуміння та розвинути важливі когнітивні навички. Однак успішна реалізація вимагає ретельного планування, достатніх ресурсів та активної діяльності викладача.

Список використаних джерел

1. Colorni A. The use of competition and creativity as key driver to promote scientific culture among students / A. Colorni, S. Sancassani, S. Azzali, N. Padovani, A. Tomasini // *International Journal of Emerging Technologies in Learning (IJET)*. – 2010. – Vol. 5, Special Issue 3. – P. 13–17. – DOI: <https://doi.org/10.3991/ijet.v5s3.1499>
2. Filho E.B., Silva A.O.D., Favaretto D.V. A board game using contextualized topics in Physics | Um jogo de tabuleiro utilizando tópicos contextualizados em Física // *Revista Brasileira de Ensino de Física*. – 2020. – Vol. 42. – DOI: <https://doi.org/10.1590/1806-9126-RBEF-2019-0356>
3. Gell C.E.V., Herrera E.O. Didactic game. Its relevance in English teaching in the career of medicine. The domino game | Juego didáctico, su relevancia en la enseñanza del inglés en la carrera de medicina. Juego de dominó // *Revista Habanera de Ciencias Médicas*. – 2007. – Vol. 6, № 2
4. Gulinska H. Modern computer games as elements of teaching chemistry in Polish junior high schools | Juegos modernos de computador como elemento para la enseñanza de la química en el bachillerato en Polonia // *Journal of Science Education*. – 2010. – Vol. 11, № 1. – P. 4–7
5. Jukić Matić L., Marković D. Unlocking engagement: A case study on digital games in mathematics instruction // *Investigations in Mathematics Learning*. – 2024. – P. 1–18. – DOI: <https://doi.org/10.1080/19477503.2024.2442855>
6. Kiili K., Ketamo H. Learning is not self-evident: Conceptual change demands time and support // *Proceedings of the European Conference on Games-Based Learning*. – 2009. – Janua. – P. 227–233
7. Tortoriello F.S., Veronesi I. Historical path in mathematical games: A didactic laboratory activity dedicated to upper secondary school students // *25th World Multi-Conference on Systemics, Cybernetics and Informatics (WMSCI 2021)*. – 2021. – Vol. 2. – P. 138–141
8. Yessaliyev A. Effectiveness of development of spatial thinking in schoolchildren of junior classes by application of plane and spatial modeling of geometric figures in didactic games // *European Journal of Contemporary Education*. – 2020. – Vol. 9, № 4. – DOI: <https://doi.org/10.13187/ejced.2020.4.902>
9. Ženatý E., Dosedla M., Picka K., Šťastná J. Didactic game based on the Unreal Engine and the effectiveness of its implementation in mathematics education / E. Ženatý та ін. // *TEM Journal*. – 2024. – P. 3092–3102. – DOI: <https://doi.org/10.18421/tem134-44>

ЛАЗАРЕНКО О. М.,

викладачка української мови як іноземної,
Лекторат української мови, Мовний центр
Європейського університету Віадріна у
Франкфурті-на-Одері (Німеччина)
lazarenko@europa-uni.de

ВИКЛАДАННЯ УКРАЇНСЬКОЇ МОВИ ЯК УСПАДКОВАНОЇ В НІМЕЧЧИНІ: ФОРМУВАННЯ НОВОЇ ЛІНГВОДИДАКТИЧНОЇ ТРАДИЦІЇ

Анотація. Методика викладання української мови саме за кордоном, зокрема і в Німеччині, формувалася протягом багатьох десятиліть і передбачала особливі підходи, засоби та форми у процесі вивчення студентами української як іноземної. Віднедавна почав функціонувати термін «Українська мова як успадкована», який передбачає вивчення мови власне її носіями, які також перебувають за кордоном, тобто в іншомовному оточенні, і опановують її в різних навчальних закладах (наприклад, у суботніх або як другу мову в державних школах, якщо це передбачено місцевим законодавством).

Ключові слова: лінгводидактика, українська мова як іноземна, українська мова як успадкована.

Вивчення української мови в Німеччині і загалом в німецькомовному просторі як в науково-лінгвістичному, так і дидактичному плані вже має свою майже сторічну традицію. Першим підручником з вивчення української мови саме як іноземної для німецьких студентів вважається праця Ярослава Богдана Рудницького «Lehrbuch der ukrainischen Sprache»

(«Підручник української мови» [12; 11, с. 283], а згодом інтерес до української мови через історичні обставини до кінця XX ст. простежується тут переважно у перекладацькому напрямку. Початок і перша чверть ХХІ століття ознаменувалися публікаціями цілого ряду підручників і навчальних посібників, підготовлених для різних рівнів вивчення української мови за кордоном, однак за однією метою – «щоб максимально сприяти формуванню різних видів мовленнєвої діяльності, компетентностей» [5, с. 224].

Лінгводидактики і вчителі-філологи розрізняють три підходи у вивченні української мови:

1) Вивчення української мови **як рідної**. Передумовою для застосування цього підходу є перебування в Україні в україномовному середовищі: «Дитина має змогу збагачувати свій словниковий запас та розуміти соціокультурні ситуації з різних сфер життя, засвоювати менталітет та розуміти мовні дискурси в межах одного соціуму» [2, с. 39].

2) Вивчення української мови **як іноземної**. Навчання проходить за єдиними стандартизованими вимогами, завдяки яким «іноземні громадяни, незалежно від того, де вони вивчали українську мову, за якими програмами і планами, зможуть підтвердити свій рівень володіння українською як іноземною під час сертифікаційного іспиту в Україні та в українських інституціях за кордоном й отримати відповідний сертифікат» [7, с. 4; див. 3; 8].

3) Українська мова **як успадкована** стосується тієї української мови, яку «вивчають у різних закладах за кордоном і якою розмовляють в окремих сферах поза межами України особи, які мають українське походження» [4, с. 192]. Тобто основною мовою спілкування є інша мова (наприклад, англійська, німецька чи польська), але вдома звучить українська. Зазвичай вивчають українську як успадковану у суботніх чи недільних школах, на курсах при українських культурних організаціях, а також у загальноосвітніх місцевих школах, де існують двомовні програми. У Німеччині вже є приклади викладання української як успадкованої, зокрема у школах в Саксонії з 2011 року та в інших федеральних землях [див. 1; 2; 9; 10].

Дидактичний напрямок «Українська мова як успадкована» є відносно новим в Німеччині, розвиток якого тісно пов'язаний із сучасними геополітичним та міграційними процесами в Європі. Основною вимогою до формування такого напрямку є передусім українська діаспора, яка компактно проживає на певній території і яка відкриває для своїх дітей різноманітні навчальні центри з рідною мовою навчання. Важливим моментом є, звісно, написання програм і підручників на базі відповідної методики навчання, яка би враховувала усі нюанси перебування дітей та студентів у дво- та багатомовному середовищі та їхньої соціомовної адаптації, допомогла б їм без труднощів опанувати українську мову, особливо на рівні письма та читання.

На сьогодні предмет «Українська мова як успадкована» поступово включається у загальний візерунок шкільної освіти в Німеччині. На рівні різних федеральних земель є пропозиції або впровадження предмету «Українська мова» в навчальну програму німецьких шкіл (наприклад, земля Гессен), або створення українсько-німецької школи (земля Берлін), хоча цей процес стикається ще з багатьма викликами [пор. 11].

Безсумнівно, знання своєї рідної мови є додатковим плюсом для дитини, яка у повсякденному житті поза родиною спілкується іншою мовою. Це велике багатство для майбутнього життя вже у дорослому віці, яке сприяє не тільки глибшому пізнання і розумінню своїх традицій, але й інших культур, пришвидшує також процес інтеграції у багатомовному суспільстві. Заняття з предмету «Мова як успадкована» однозначно розвиває і підтримує в учнів розмовні і письмові навички саме мовою їхнього походження, навчає спілкуванню з представниками інших культур, допомагає швидше вивчити також німецьку мову і найважливіше – зміцнює власну культурну ідентичність.

Список використаних джерел

1. Антонів О. «Сонце в долонях», або перший досвід сертифікації знань з української мови як іноземної в суботній школі міста Франкфурта-на-Майні. *Теорія та практика викладання української мови як іноземної*. Львів 2021. Вип. 15. С. 40–47.

2. Піхманець Хр. Українська мова як успадкована в школах українознавства в діаспорі. *Теорія та практика викладання української мови як іноземної*. Львів 2022. Вип. 16. С. 38–48.

3. Стандарт державної мови. Українська мова як іноземна. Рівні загального володіння А1–С2. Національна комісія зі стандартів державної мови. / Мазурик Д.В., Антонів О.В., Бойко Г.І., Синчак О.П. Київ 2024. 139 с.

4. Туркевич О. Українська мова як успадкована: дослідження і потреби. *Dialog der Sprachen – Dialog der Kulturen. Die Ukraine aus globaler Sicht*. IX. Internationale virtuelle Konferenz der Ukrainistik (München, 1.-4. November 2018). Open Publish LMU, 2019. S. 192–203.
5. Туркевич О. Українська як іноземна для німецькомовних студентів: здобутки і перспективи в умовах ХХІ століття. *Вісник університету імені Альфреда Нобеля*. Серія «Філологічні науки». 2021. № 2 (22). С. 219–228. URL: <https://phil.duan.edu.ua/images/PDF/2021/2/21.pdf>; DOI: 10.32342 / 2523-4463-2021-2-22-21
6. Туркевич О. Українська мова як успадкована: її мовці та учні. *Теорія та практика викладання української мови як іноземної*. Львів 2022. Вип. 16. С. 31–37.
7. Українська мова як іноземна. Стандартизовані умови. Рівні володіння українською мовою як іноземною А1–С2. Зразки сертифікаційних завдань. / Мазурик Д., Антонів О., Синчак О., Бойко Г. Київ: Фірма «ІНКОС», 2020. 186 с.
8. Bergmann A., Kratochvil A. Ukrainisch lernen in Deutschland: eine Einschätzung der Rahmenbedingungen, Möglichkeiten und Perspektiven. *Теорія та практика викладання української мови як іноземної*. Львів 2017. Вип. 13. С. 15–25.
9. Lazarenko O. Ukrainisch als Herkunftssprache in Deutschland: Theoretische Grundlagen und praktische Umsetzung. *Schreiben im herkunftssprachlichen Unterricht*. Hg.: Christoph Merkelbach und Barbara Stolarczyk. Shaker Verlag 2024. S. 65–75.
10. Luntovska O. Anerkennung von Ukrainisch für den staatlich geförderten Herkunftssprachunterricht in der Grundschule und Sekundarstufe 1. Feststellungsprüfungen Ukrainisch (Kl. 9 und 10). Vortrag im Rahmen des wissenschaftlich-didaktischen Workshops „Ukrainisch als Fremd- und Herkunftssprache in Deutschland (17.–18.11.2017) an der Deutsch-Ukrainischen Akademischen Gesellschaft. URL: https://ukrainet.eu/wp-content/uploads/2017/12/Olena_Luntovska_Vortrag.pdf.
11. Skintey L. Turkevych O. Ukrainischunterricht in Deutschland: Eine Bestandsaufnahme. *Zeitschrift für Interkulturellen Fremdsprachenunterricht*. 29. Jahrgang (Oktober 2024). S. 283–305. URL: <https://zif.tu-journals.ulb.tu-darmstadt.de/article/id/3842/>
12. Rudnytskyj J.B. Lehrbuch der ukrainischen Sprache. Leipzig: Otto Harrassowitz, 1940. 203 s.

ОЛІЙНИК О. Й.,

методист центру моніторингу якості освіти, ЗНО та аналітичної діяльності

Тернопільський ОКІППО,

o.olijnyk@ippo.edu.te.ua

ДОСЯГНЕННЯ ТА ВИКЛИКИ ОСВІТНЬОГО ПРОЦЕСУ В УМОВАХ ВІЙНИ КРІЗЬ ПРИЗМУ НМТ-2024 УЧНІВ/СТУДЕНТІВ ЗАКЛАДІВ ПРОФЕСІЙНОЇ (ПРОФЕСІЙНО-ТЕХНІЧНОЇ) ОСВІТИ

Анотація. Український центр оцінювання якості освіти (УЦОЯО) — це державна установа, яка здійснює зовнішнє незалежне оцінювання результатів навчання, здобутих на певному освітньому рівні, та проводить моніторингові дослідження якості освіти. До сфери діяльності Українського центру оцінювання якості освіти належить, зокрема, підготовка та проведення національного мультипредметного тесту.

Зовнішнє незалежне оцінювання (ЗНО).

Національний мультипредметний тест (НМТ) - це найоптимальніший варіант проведення вступних іспитів задля забезпечення рівних умов для всіх вступників незалежно від їхнього місця перебування. За результатами НМТ відбувається вступ на бакалаврський (магістерський – для медичних спеціальностей) рівень вищої освіти.

Ключові слова: УЦОЯО, ЗНО, НМТ.

Через широкомасштабне вторгнення росії на територію України вже третій рік поспіль УЦОЯО замість традиційного ЗНО реалізує комп'ютерний НМТ, який є формою вступного випробування, що проводиться з метою забезпечення права осіб на рівний доступ до фахової передвищої, вищої освіти в умовах воєнного стану, надзвичайної ситуації або надзвичайного

стану (особливого періоду).

У межах проведення сесій НМТ чи не щодня виникали обставини, які потребували швидких злагоджених дій для виконання оперативних рішень. У надскладних умовах воєнного часу УЦОЯО, ІФРЦОЯО, сотні залучених осіб зробили все можливе, щоб молоде покоління українців та українок мало змогу вступити до вишів і в майбутньому реалізувати свої плани та мрії, зокрема й у післявоєнній відбудові нашої країни.

У 2024 р. НМТ передбачав виконання сертифікаційної роботи, що містила завдання із чотирьох навчальних предметів: трьох обов'язкових (українська мова, математика, історія України) та одного на вибір учасника НМТ.

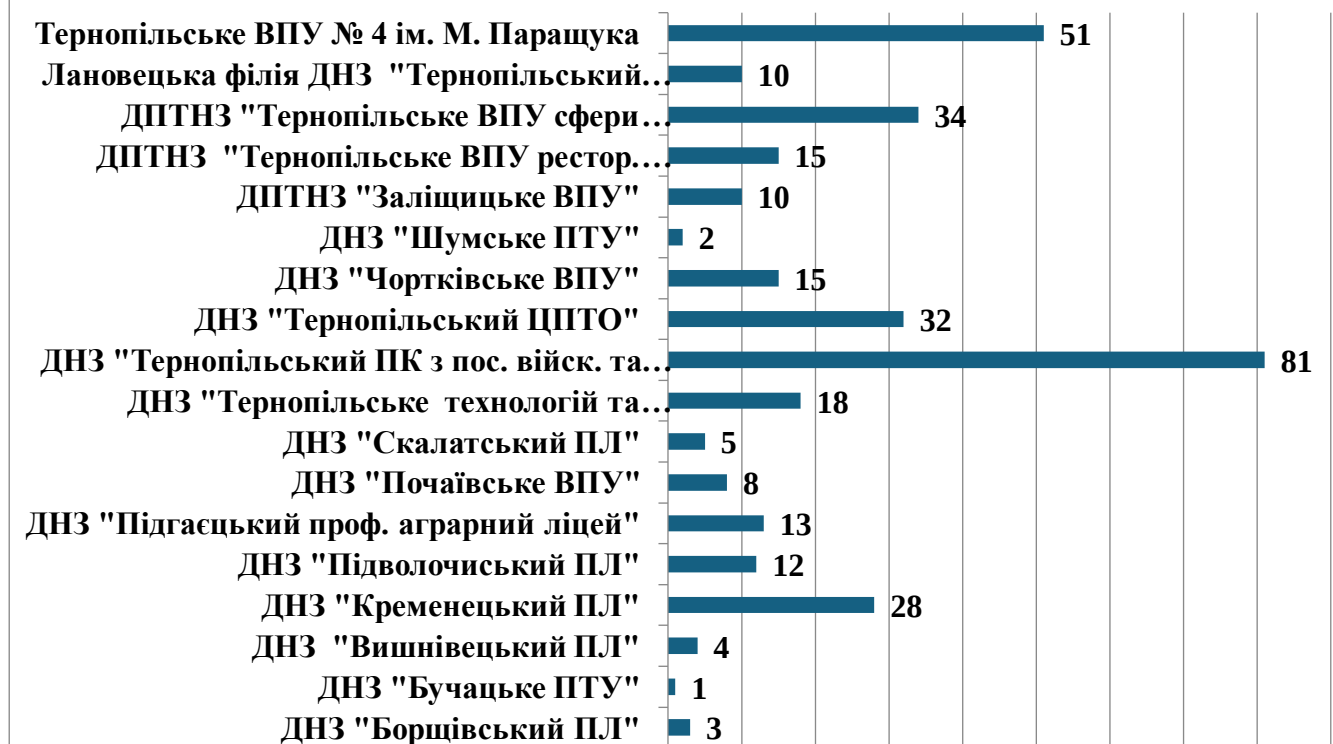
Українським центром оцінювання якості освіти проведений ґрунтовний аналіз результатів оцінювання.

Фахівцями ТОКІППО проведено аналіз великої кількості освітнього статистичного матеріалу, узагальнено результати НМТ випускників закладів загальної середньої освіти за шкалою 100-200 балів, учнів/студентів закладів професійної (професійно-технічної), фахової передвищої, вищої освіти та випускників минулих років та укладено в інформаційно-статистичному збірнику «НМТ-2024. Тернопільська область».

Проаналізуємо результати НМТ учнів/студентів закладів професійної (професійно-технічної) освіти Тернопільської області.

Для проходження НМТ у Тернопільській області зареєструвалося 465 учнів/слухачів закладів професійної (професійно-технічної) освіти, не з'явилося 123 особи. Участь у НМТ взяли 342 учні/слухачі із 18 закладів професійної (професійно-технічної) освіти області. Найменша кількість учасників - із ДНЗ «Бучацьке ПТУ» (1 особа), ДНЗ «Шумське ПТУ» (2 особи) та ДНЗ «Борщівський професійний ліцей» (3 особи). Більше 50 учасників були представниками Тернопільського ВПУ № 4 ім. М. Парашука та ДНЗ «Тернопільський ПК з посиленою військовою та фізичною підготовкою» (81 особа).

Кількість учасників НМТ із закладів професійної (професійно-технічної) освіти

Результати НМТ за виконання субтесту з української мови

По одному учню/слухачу ДНЗ «Борщівський професійний ліцей» та ДНЗ «Підгаєцький професійний аграрний ліцей» отримали 0 балів за виконання субтесту з української мови, що

становить 0,6% від загальної кількості учасників. Загалом результати 98,5% учнів/слухачів закладів професійної (професійно-технічної) освіти нижчі 160 балів за виконання субтесту з української мови. Результати на проміжку 161-180 балів отримали 5 учнів/слухачів ЗПТО (1,5%): по одному учаснику з ДНЗ «Підгаєцький профільний аграрний ліцей», ДНЗ «Тернопільський ПК з посиленою військовою та фізичною підготовкою», ДПТНЗ «Тернопільське ВПУ сфери послуг та туризму» та 2 учасники з ДНЗ «Кременецький професійний ліцей».

Результати НМТ за виконання субтесту з історії України

Всі учні/слухачі закладів професійної (професійно-технічної) освіти подолали пороговий бал за виконання субтесту з історії України. Загалом 98,6% від загальної кількості учнів/слухачів – учасників НМТ отримали з історії України результати нижчі 160 балів. Результати на проміжку 161-180 балів отримали 3 учні/слухачі ЗПТО (0,9%). Це 2 учасники з ДНЗ «Тернопільський ПК з посиленою військовою та фізичною підготовкою» та 1 учасник із ДПТНЗ «Тернопільське ВПУ сфери послуг та туризму». Результат на проміжку 181-200 балів з історії України отримали 2 учні/слухачі ЗПТО (0,6%): по 1 учаснику з ДНЗ «Тернопільський ПК з посиленою військовою та фізичною підготовкою» та ДПТНЗ «Тернопільське ВПУ сфери послуг та туризму».

Результати НМТ за виконання субтесту з математики

За виконання субтесту з математики отримали 0 балів 82 учні/слухачі закладів професійної (професійно-технічної) освіти (24%). Серед них 2 із 3 учасників із ДНЗ «Борщівський ПЛ» (66,7%), 2 із 4 учасників з ДНЗ «Вишнівецький ПЛ» (50%). Загалом 99,4% від загальної кількості учнів/слухачів - учасників НМТ, отримали результати з математики нижчі 160 балів. Результати на проміжку 161-180 балів отримали 2 учні (0,6%): із ДНЗ «Тернопільський професійний коледж з посиленою військовою та фізичною підготовкою» та ДПТНЗ «Тернопільське ВПУ сфери послуг та туризму».

Результати НМТ за виконання субтесту з фізики

Субтест з фізики виконували 8 учнів/слухачів із 6 закладів ПТО. Серед них один учасник отримав 0 балів (12,5%). Результати вищі 140 балів за виконання субтесту з фізики не отримав жоден з учасників НМТ - учнів/слухачів ЗПТ

Результати НМТ за виконання субтесту з хімії

Єдиний учасник НМТ з хімії із ДНЗ «Тернопільський професійний коледж з посиленою військовою та фізичною підготовкою» за виконання субтесту з хімії отримав результат на проміжку 121-140 балів.

Результати НМТ за виконання субтесту з біології

Субтест з біології виконували 60 учнів/слухачів закладів професійної (професійно-технічної) освіти із 16 закладів. За виконання субтесту з біології отримали 0 балів 2 учні/слухачі (3,3%): по одному учаснику із ДНЗ «Тернопільський професійний коледж з посиленою військовою та фізичною підготовкою» та Лановецької філії ДНЗ «Тернопільський професійний коледж з посиленою військовою та фізичною підготовкою». Загалом 98,3% від загальної кількості учнів/слухачів – учасників НМТ, отримали результати з біології нижчі 160 балів. Результат на проміжку 181-200 балів з біології отримав 1 учень ДПТНЗ «Тернопільське ВПУ сфери послуг та туризму» (1,7%).

Результати НМТ за виконання субтесту з географії

Субтест з географії виконували 159 учнів/слухачів закладів професійної (професійно-технічної) освіти. Усі зареєстровані подолали поріг 100 балів. Загалом 98,8% від загальної кількості учнів/слухачів – учасників НМТ, отримали результати з географії нижчі 160 балів. Результати на проміжку 161-180 балів отримали 2 учасники з ДНЗ «Тернопільський ПК з посиленою військовою та фізичною підготовкою».

Результати НМТ за виконання субтесту з англійської мови

Субтест з англійської мови виконували 45 учнів/слухачів із 12 закладів професійної (професійно-технічної) освіти. Серед них 4 учасники отримали 0 балів (8,9%). Загалом 93,3% від загальної кількості учнів/слухачів – учасників НМТ, отримали результати з англійської мови нижчі 160 балів. Результати на проміжку 161-180 балів отримали 3 учасники, серед них єдиний учасник з ДНЗ «Чортківське ВПУ» та по одному з ДНЗ «Тернопільський ПК з посиленою військовою та фізичною підготовкою» і ДНЗ «Підгаєцький професійний аграрний ліцей».

Результати НМТ за виконання субтесту з німецької мови

Німецьку мову для складання НМТ обрав лише один учень із ДНЗ «Тернопільський ЦПТО». За виконання субтесту учасник отримав результат на проміжку 121-140 балів

Результати НМТ за виконання субтесту з української літератури

Виконували субтест з української літератури 68 учнів/слухачів із 12 закладів професійної (професійно-технічної) освіти. Серед них 3 учасники отримали 0 балів (4,4%). Загалом 98,5% від загальної кількості учнів/слухачів із 11 закладів, отримали результати з української літератури нижчі 160 балів. Результати на проміжку 181-200 балів отримав 1 учасник із ДПТНЗ «Тернопільське ВПУ сфери послуг та туризму» (1,5%).

Новацією НМТ-2024 стало підвищення порогових балів, які необхідно набрати з кожного предмета, щоб НМТ вважався успішно складеним. Варто зауважити, що саме з підвищенням прохідного порогу, зокрема, можна пов'язувати збільшення частки учасників, які цього року не змогли реалізувати свій шанс на вступ до вітчизняних вишів, порівняно з попереднім роком.

Попри виклики воєнного часу (масовані обстріли, часті й тривалі повітряні тривоги, відключення електроенергії тощо), у 2024 р. не тільки вдалося зберегти всі напрацювання попередніх двох років, а й показати позитивну динаміку в організації та проведенні НМТ.

Список використаних джерел

1. Інформаційно-статистичний збірник «Результати НМТ-2024. Тернопільська область» <http://monitoringte.blogspot.com/>
2. Офіційний звіт про результати НМТ у 2024 році. Том 1 https://testportal.gov.ua/Zvit_NMT_2024_Tom_I_gotovj_onovlenyj.pdf

ОНУК Л. Л.,

*Завідувачка відділу фітосозології
Кременецького ботанічного саду,
кандидат біологічних наук,
onuklina@meta.ua*

ІНТРОДУКЦІЯ РОСЛИН ЯК МЕТОД ЗБЕРЕЖЕННЯ РІДКІСНИХ ВИДІВ

Анотація. *Описано результати відтворення рідкісних видів на території Кременецького ботанічного саду упродовж 2017-2024 рр. Зазначено, що значний вплив на успішність реінтродукції мають погодні умови та тривалість процесу реінтродукції. Не зважаючи на загальну стабільність, адаптація реінтродуцентів не є безпроблемною, навіть після 7-ми літнього процесу реінтродукції.*

Ключові слова: *реінтродукція, збереження, рідкісні види, адаптація до змін клімату.*

Значення реінтродукції рослин є надзвичайно високим в умовах сучасної екологічної ситуації, викликаній воєнною агресією. Втрата біорізноманіття, деградація природних екосистем і зміни клімату впливають на чисельність видів рослин, особливо тих, які є ендемічними чи зникаючими. Втрата рослинних видів зменшує біорізноманіття, що може мати непередбачувані наслідки для екосистем і людей. Реінтродукція зникаючих або рідкісних видів допомагає підтримати генетичну різноманітність, що є важливим для довгострокової стійкості природи та адаптуватися до зміни клімату, оскільки повернення місцевих рослин може зменшити ерозію ґрунтів і підвищити вуглецевий баланс.

Оскільки реінтродукція може мати й негативні наслідки [1], то здійснення даних досліджень у межах штучних об'єктів ПЗФ, таких як ботанічні сади, дає можливість краще розуміти фактори, що впливають на успішність реінтродукції різних видів, не завдаючи шкоди дикій природі.

Експериментально-польові дослідження здійснюються на території Кременецького ботанічного саду упродовж 2017-2024 рр. [2-5]. У межах реінтродукційних заходів було залучено 40 видів але успішними реінтродукція виявилася для менш, ніж половини, зокрема: *Euphorbia volhynica* Besser ex M.Raciborski), *Dictamnus albus* L., *Salvia cremenecensis* Besser, *Iris aphylla* L., *Allium ursinum* L., *Tanacetum corymbosum* subsp. *corymbosum* (= *Pyrethrum corymbosum* (L.) Scop.), *Filipendula vulgaris* Moench. та інші. Усі види флори Кременецьких гір, залучені у дослідженнях, мають місцеве походження.

Відновлення весняної вегетації відбувається на початку календарної весни. Раннє настання весни з поступовим підвищенням температурного режиму сприяє доброму укоріненню рослин, утворенню достатньо потужної вегетативної маси, в результаті чого створюються сприятливі передумови для росту й розвитку рослин. У роки з пізнім початком весни збільшується можливість різкого підвищення температури повітря та пересихання верхнього шару ґрунту, а в рослин скорочується період для розвитку вегетативної маси і вони швидко переходять до формування генеративних органів.

Повернення до дикого стану впливають не лише на виживання, а й на проходження фаз розвитку, габітус рослин. Частка видів, які вступають у фази квітування та плодоношення зменшується з кожним наступним вегетаційним сезоном. Габітуально, в процесі реінтродукції, види можуть зменшувати свої розміри або ж кількість стебел в куртинах чи пропускати певні стадії розвитку. Одночасно 70% реінтродуцентів набули природного габітусу, а 12 % – габітус наближався до таких як у культурі, тобто перевищував природний.

Більшість досліджуваних видів не уражалися хворобами і шкідниками, за невеликим винятком. У *Filipendula vulgaris*, квітконосні стебла були пошкоджені патогенними грибами, який також пошкодив і бутони та не дав активно квітнути. У *Salvia cremenecensis* та *Dictamnus albus* відзначалися пошкодження листкової пластинки листодіними комахами.

Самовідновлення видів у реінтродукційних локусах відбувається як насіннєвим так і вегетативним шляхами. Зафіксовано природне самовідновлення 3 видів, яке має насіннєве походження та збільшення чисельності 3 видів вегетативним шляхом. З обережністю можна стверджувати, що *Allium ursinum* та *Leucojum vernalis* почали формувати власні популяції. Такі види, як *Dianthus arenarius subsp. pseudoserotinus*, *Carex humilis*, *Leptopus chinensis* та *Filipendula vulgaris* самовідновлювалися вегетативно, збільшуючи розміри куртин чи особин, нарощуючи надземну масу та займаючи щороку більший простір.

Не зважаючи на загальну стабільність, адаптація реінтродуцентів не є безпроблемною, навіть після 7-ми літнього процесу реінтродукції. Певні види та екземпляри стикаються з труднощами, такими як несприятливі едафічні, погодні умови, конкуренція з іншими видами або дія патогенів. Загалом, 7 видів демонструють повну збереженість пропагул (100 %), два – понад половину, а 3 – суттєво збільшили свою чисельність у локусі завдяки самовідновленню.

26% досліджуваних видів демонструють хороший рівень пристосування до природного середовища. Загалом, спостерігається тенденція до щорічного зменшення частки видів з високою успішністю. Закономірно, що у III вегетаційному сезоні починає різко зростати частка видів з низькою успішністю.

Дані дослідження є також важливими і для підвищення екологічної свідомості громадськості. Вони сприяють популяризації природоохоронних заходів, що залучає людей до збереження довкілля та допомагає краще розуміти взаємодії між рослинами та іншими елементами природи.

Отже, реінтродукція рослин є необхідною для відновлення і збереження стабільних та функціональних екосистем, що дозволяє забезпечити стійкий розвиток як природного середовища, так і суспільства загалом.

Список використаних джерел

1. Кагало О.О., Сичак Н.М., Омельчук О.С. Репатріація та реінтродукція охоронюваних видів рослин – чи не вистелена «добрими» намірами дорога до пекла?. Український ботанічний журнал. 2022. Т. 79, № 2. С. 114–119.
2. Онук Л., Петрук Ю., Оксюта В. Особливості розвитку рідкісних видів рослин Кременецьких гір при застосуванні методу реінтродукції (репатріації). Досвід організації та функціонування об'єктів природно-заповідного фонду Волино-Поділля : Матеріали Всеукраїнської науково-практичної конференції (Кременець, 25-26 травня 2023 року). Кременець, 2023. С. 158-163. [Електронне видання]
3. Онук Л.Л. Реінтродукція рідкісних видів рослин Кременецьких гір. Матеріали Міжнародної науково-практичної конференції «Наукові, методичні та організаційні виклики для закладів освіти та громадськості щодо екологічної освіти та виховання у воєнний і післявоєнний періоди» (Тернопіль, 08-09 черв., 2023) Тернопіль : Вид. центр ТОКІППО, 2023. С.162-164
4. Онук Л.Л., Глущенко Л.А. Збереження цінних популяцій *Allium ursinum* L.

Матеріали VI Міжнародної науково-практичної конференції «Регіональні аспекти флористичних і фауністичних досліджень» 12-13 жовтня 2023 р. смт Путила Чернівецька область. Чернівці: Друк Арт, 2023. С.25-28.

5. Onuk L., Hlushchenko L. Reintroduction of *Salvia cremenecensis* Bess. Збалансоване природокористування: традиції, перспективи та інновації: матеріали Міжнародної науково-практичної конференції (м. Київ, 17-18 жовтня 2024 р.). Частина II. К.: ДІА, 2024. С. 15-16.

ОРШАНСЬКИЙ Л. В.,

завідувач кафедри технологічної та професійної освіти,
Дрогобицький державний педагогічний університет імені Івана Франка
доктор педагогічних наук, професор,
orshanskily@gmail.com

НАЦІОНАЛЬНА ПОЛІТИКА «ОСВІТА ДЛЯ ЖИТТЯ» ТА МІСЦЕ В НІЙ ТЕХНОЛОГІЧНОЇ ОСВІТНЬОЇ ГАЛУЗІ

Анотація. Стаття присвячена аналізу національної політики «Освіта для життя» та ролі технологічної освітньої галузі в її реалізації. Розглядаються ключові методологічні підходи до оновлення технологічної освіти, зокрема компетентнісний, діяльнісний, інтеграційний, особистісно орієнтований і STEM-орієнтований. Визначаються основні виклики, що супроводжують модернізацію галузі, зокрема матеріально-технічне забезпечення, підготовка педагогічних кадрів, мотивація учнів, швидкі технологічні зміни тощо. Обґрунтовується необхідність комплексного реформування технологічної освіти для її відповідності сучасним суспільним та економічним потребам.

Ключові слова: національна політика «Освіта для життя», загальна середня освіта, технологічна освітня галузь, предмет «Технології».

Національна політика «Освіта для життя» є новаторською ініціативою Міністерства освіти і науки України, що має на меті комплексне оновлення змісту загальної середньої освіти, подолання розриву між теоретичними знаннями, які отримують учні, та їхнім практичним застосуванням у реальному житті. Вона спрямована на створення такої освітньої системи, де кожен учень не лише здобуває знання, а й розвиває практичні вміння, критичне мислення та навички командної роботи. У цьому контексті 25 лютого 2025 року під час «Години запитань до Уряду» у Верховній Раді Міністр освіти і науки України Оксен Лісовий наголосив: «З огляду на те, що зміни в освіті є основою розвитку людського капіталу, дуже важливо, попри війну, не лише підтримувати систему освіти в належному стані, але й модернізувати її» [1]. Власне йдеться про логічне продовження та посилення реформи «Нова українська школа», зацентрованої на підготовці учнів до реального життя, формуванні в них компетентностей, необхідних для успішної життєдіяльності в сучасному суспільстві.

Політика «Освіта для життя» ґрунтується на таких ключових принципах: 1) компетентнісний підхід (зосередження на формуванні в учнів ключових компетентностей, які є поєднанням знань, умінь і ставлень, необхідних для особистісного розвитку та активної участі в суспільному житті); 2) інтеграція міжпредметних знань (об'єднання знань з різних предметних галузей для створення цілісного уявлення про світ і розвиток здатності застосовувати ці знання в різних контекстах); 3) дитиноцентризм: (орієнтація на потреби та інтереси учня, створення умов для його самореалізації та розвитку індивідуальних здібностей); 4) доступність і рівність у навчанні (усі учні, незалежно від місця проживання та соціального статусу, отримують рівні можливості для здобуття якісної освіти); 5) цифровізація освітнього процесу (освіта має бути орієнтованою на використання сучасних цифрових технологій і засобів); 6) практико-орієнтованість (учні мають змогу застосовувати набуті знання у реальних життєвих ситуаціях, зокрема через проєктну діяльність).

Для реалізації політики «Освіта для життя» Міністерство освіти і науки України ініціювало розроблення концепцій для всіх освітніх галузей, які стануть дорожніми картами змін. Ці концепції визначатимуть не лише зміст і методику навчання, а й взаємозв'язки між шкільними предметами та курсами всередині галузі, а також компетентності, які формує кожна галузь.

Пілотування напрацювань відбудеться у вересні 2025 року для трьох освітніх галузей: мистецької, природничої та технологічної. Очікується, що в результаті впровадження політики «Освіта для життя» навчання стане зрозумілішим та послідовнішим, уроки – цікавішими та логічно взаємопов'язаними, а учні зможуть застосовувати знання для розв'язання реальних завдань і проблем.

У цьому контексті технологічна освітня галузь має відігравати надзвичайно важливу, навіть ключову роль, адже саме вона «сприяє розвитку технічного мислення, забезпечує формування навичок роботи з новітніми матеріалами і технологіями, підтримує інтеграцію освіти з реальним сектором економіки» [3, с. 132]. Оновлення змісту, впровадження сучасних методів і форм навчання в технологічній освіті сприяє підготовці учнів до викликів ХХІ ст., що робить цей аспект реформування освітньої системи особливо актуальним. Як зазначають вітчизняні науковці, «технологічна освіта, з одного боку, здійснює трансформацію національних і загальнолюдських цінностей соціокультурного досвіду сфери виробництва в особистісний досвід учнів, розвиває їхні творчі здібності в спорідненій діяльності, з іншого, – забезпечує їхнє успішне професійне життя в умовах сучасного виробництва, розвиває здатність і готовність творити виробничу культуру власного народу, держави [2, с. 60].

Оновлення технологічної освіти в межах реалізації політики «Освіта для життя» спирається на кілька ключових методологічних підходів, які забезпечують різнобічний розвиток учнів та їхню готовність до сучасних викликів.

1. Компетентнісний підхід – спрямований на формування в учнів не лише знань, а й умінь, навичок та ціннісних орієнтирів, необхідних для успішного життя й професійної діяльності. Він акцентує увагу на практичному застосуванні знань у реальних умовах.

2. Діяльнісний підхід – передбачає активне залучення учнів до процесу навчання через практичну діяльність, експериментування, моделювання, проєкту та дослідницьку роботу. Це сприяє розвитку ініціативності, самостійності та вміння працювати в команді.

3. Інтеграційний підхід – передбачає поєднання знань із різних галузей науки та техніки, що дає змогу створювати цілісну картину світу й розуміти взаємозв'язки між різними сферами діяльності людини. Це особливо важливо в умовах стрімкого розвитку технологій.

4. Особистісно орієнтований підхід – враховує індивідуальні особливості, здібності та інтереси учнів, надаючи можливість вибору освітніх траєкторій, що сприяє підвищенню мотивації й ефективності навчання.

5. STEM-орієнтований підхід – ґрунтується на інтеграції природничих наук, технологій, інженерії та математики, що дозволяє учням розвивати технічне мислення, творчий підхід до розв'язання завдань, а також оволодівати сучасними технологічними процесами, обладнанням та інструментами.

Впровадження політики «Освіта для життя» й оновлення технологічної освітньої галузі супроводжується низкою *викликів*, які впливають на ефективність її реалізації та потребують комплексного вирішення:

1. Матеріально-технічне забезпечення – недостатня оснащеність закладів загальної середньої освіти сучасним обладнанням, інструментами, цифровими технологіями та ресурсами, необхідними для якісного опанування технологічних дисциплін (як варіант вирішення: створення техназіумів або міжшкільних ресурсних центрів технологій та інформатики).

2. Підготовка нового покоління педагогічних працівників – нині відчутний брак кваліфікованих учителів технологій, здатних ефективно викладати зміст оновлених модельних програм, інтегрувати STEM-підходи, застосовувати сучасні цифрові інструменти та методики.

3. Невідповідність змісту технологічної освіти сучасним викликам і вимогам ринку праці, що потребує подальше оновлення навчальних програм з акцентом на регіональний контекст, підприємництво та інноваційні технології.

4. Низька мотивація учнів – недостатня зацікавленість школярів у вивченні технологій через відсутність чіткої перспективи їх застосування у майбутньому та недостатню інтеграцію з реальними потребами суспільства та економіки.

5. Відсутність ефективної взаємодії з бізнесом і виробництвом – недостатня інтеграція освітнього процесу з реальними виробничими процесами, що ускладнює профорієнтаційну роботу, а відтак – профільну підготовку учнів до майбутньої професійної діяльності.

6. Невизначеність статусу технологічної освіти та її сприйняття як другорядної порівняно з іншими освітніми галузями, що впливає на її фінансування, популяризацію та розвиток.

7. Швидкі технологічні зміни – динамічний розвиток науки і техніки вимагає гнучкості та оперативного оновлення змісту технологічної освіти, що є складним завданням в умовах традиційної системи освіти.

Подолання цих викликів можливе завдяки комплексним реформам, спрямованим на модернізацію технологічної освіти, підвищення якості підготовки педагогів, залучення інвесторів і бізнесу до освітнього процесу, а також активне впровадження сучасних методик і цифрових технологій.

Отже, національна політика «Освіта для життя» є важливим кроком у реформуванні української освіти, спрямованим на підготовку учнів до реального життя через набуття практичних навичок і компетенцій. Технологічна освітня галузь відіграє ключову роль у цьому процесі, забезпечуючи інтеграцію сучасних технологій, розвиток проєктної діяльності та співпрацю з реальним сектором економіки. Оновлення модельних навчальних програм, впровадження цифрових технологій, розвиток STEM-освіти та співпраця з бізнесом дозволять підготувати учнів до сучасних викликів, сприятимуть свідомому вибору професії та забезпечать інтеграцію освіти з реальними потребами суспільства. Впровадження цієї політики є важливим кроком у побудові конкурентоспроможної та інноваційної освітньої системи в Україні.

Список використаних джерел

1. Захарін С. Година запитань до уряду: і знову говорили про освіту. URL: <https://osvita.ua/blogs/94186/> (дата звернення: 28.03.2025).

2. Мачача, Т. С., Юрженко В. В. Стратегії розвитку технологічної освіти в середній загальноосвітній українській школі: наскрізність змісту і структури. *Український педагогічний журнал*. 2017. № 2. С. 58–68.

3. Юрженко В. В. Методологічні підходи до визначення структури й змісту освітньої галузі «Технологія» в основній школі: монографія. Київ: Вид-во НПУ ім. М. П. Драгоманова, 2013. 408 с.

ОХОТА Ю. В.,

*старший викладач кафедри адміністративного менеджменту та альтернативних джерел енергії,
Вінницький національний аграрний університет,
доктор філософії з економіки, доцент
yuliaokhota2017@gmail.com*

ОСОБЛИВОСТІ ЗАСТОСУВАННЯ МЕТОДУ ПРОЄКТІВ У ВИЩІЙ ШКОЛІ

Анотація. Обґрунтовано необхідність застосування методу проєктів у вищій школі. Розкрито суть та принципи методу проєктів, наведено різні типи проєктів, а також конкретизовано основні етапи виконання проєкту здобувачами вищої освіти.

Ключові слова: заклади вищої освіти, навчання, метод проєктів, інноваційність, знання, дослідницькі завдання, командна робота, публічний виступ.

Сучасні заклади вищої освіти (ЗВО) як представники вищої школи повинні орієнтуватися на впровадження інноваційних технологій та методів навчання, які сприяють формуванню у студентів конкурентоспроможності, адаптивності та стресостійкості. Важливо забезпечити розвиток креативності, критичного мислення, дослідницьких умінь і здатності до самоорганізації в умовах нестабільного соціального середовища. Освітній процес має мотивувати здобувачів освіти до активної пізнавальної діяльності та цілісного сприйняття навколишнього світу. Зокрема, для ЗВО аграрного напрямку це особливо цінно, оскільки інноваційні технології та методи навчання сприяють підготовці фахівців, здатних ефективно реагувати на виклики сучасного аграрного сектору, впроваджувати наукові підходи та працювати в умовах постійних змін.

Одним із таких методів навчання є метод проєктів.

Метод проєктів – це педагогічна технологія, яка ґрунтується на організації навчального процесу через виконання здобувачами вищої освіти практично орієнтованих, дослідницьких чи

творчих завдань – проєктів. Цей метод спрямований на розвиток критичного мислення, самостійності, командної роботи та здатності до вирішення реальних проблем.

Кричківська О.В. у своєму розділі [2] колективної монографії метод проєктів розглядає як один із перспективних видів навчання, оскільки він створює умови для творчої самореалізації студентів, підвищує мотивацію до здобуття знань, сприяє їх інтелектуальному розвитку, набуттю досвіду вирішення реальних проблем з поглядом на майбутнє незалежне життя, яке вони планують під час навчання [2].

Особливості методу проєктів розкривають такі принципи його здійснення:

1. *Цілеспрямованість:*

✓ кожен проєкт має чітку мету, яка відповідає навчальній програмі та професійній підготовці студентів;
✓ формулюється актуальна проблема, яка має практичне або наукове значення.

2. *Проблемність:*

✓ проєкт базується на дослідженні проблеми, для вирішення якої студентам необхідно мобілізувати свої знання, уміння та навички;

✓ завдання мають викликати інтелектуальний інтерес і мотивацію до навчання.

3. *Інтеграція знань:*

✓ застосовуються знання з різних дисциплін, що формує цілісне бачення проблеми та міждисциплінарне мислення;

✓ проєкти часто носять комплексний характер.

4. *Самостійність і відповідальність:*

✓ студенти самостійно планують, організовують і реалізують проєкт;

✓ викладач виконує роль тьютора або наставника, а не контролює кожен етап.

5. *Колективна діяльність (командна робота):*

✓ проєкти можуть виконуватись в групах, що сприяє розвитку комунікативних навичок, розподілу ролей та відповідальності;

✓ важливо забезпечити ефективну взаємодію між учасниками.

6. *Практична спрямованість:*

✓ результати проєкту повинні мати практичне застосування або демонструвати реальний продукт (звіти, моделі, презентації, виставки, програми тощо);

✓ часто реалізується в партнерстві з бізнесом, громадськими організаціями чи органами влади.

7. *Презентація результату:*

✓ завершенням проєкту є публічний захист або презентація результатів;

✓ це дозволяє оцінити досягнення студентів і сформувати навички публічного виступу.

8. *Рефлексія та оцінювання:*

✓ обов'язкова оцінка як процесу, так і результату проєкту;

✓ важливо також провести рефлексію, де студенти аналізують свої сильні та слабкі сторони, здобутий досвід, труднощі та способи їх подолання.

Перед початком роботи над проєктом його учасники вже мають володіти певними вміннями: вміння планувати свою роботу (вміння правильно розподіляти свій час); вміння здійснювати попередній розрахунок можливих результатів; вміння використовувати різноманітні джерела інформації та аналізувати їх; вміння налагоджувати контакти (розподіл обов'язків, спілкування один з одним); вміння створювати «кінцевий продукт» – фізичний носій діяльності проєкту (доповіді, реферати, фільми, календарі, журнали, проспекти, сценарії тощо); вміння розробити цикл уроків, представити їх творчо перед аудиторією; вміння здійснювати адекватну самооцінку та оцінювати інших [2].

Етапи роботи над проєктом здобувачів вищої освіти детально представлено на рисунку 1, який ілюструє послідовність дій від зародження ідеї та постановки мети до аналізу отриманих результатів, підбиття підсумків та презентації проєкту.

Окрім цього, у контексті досліджуваного питання варто зазначити різні типи проєктів, які можна використовувати під час викладання у ЗВО. Зокрема: дослідницькі проєкти, творчі проєкти, рольові проєкти, ігрові проєкти, інформаційні проєкти, практико-орієнтовані проєкти, прикладні проєкти, телекомунікаційні проєкти тощо [1, 3], які дають змогу адаптувати

навчальний процес до потреб здобувачів освіти, їх спеціальності, рівня знань та інтересів.

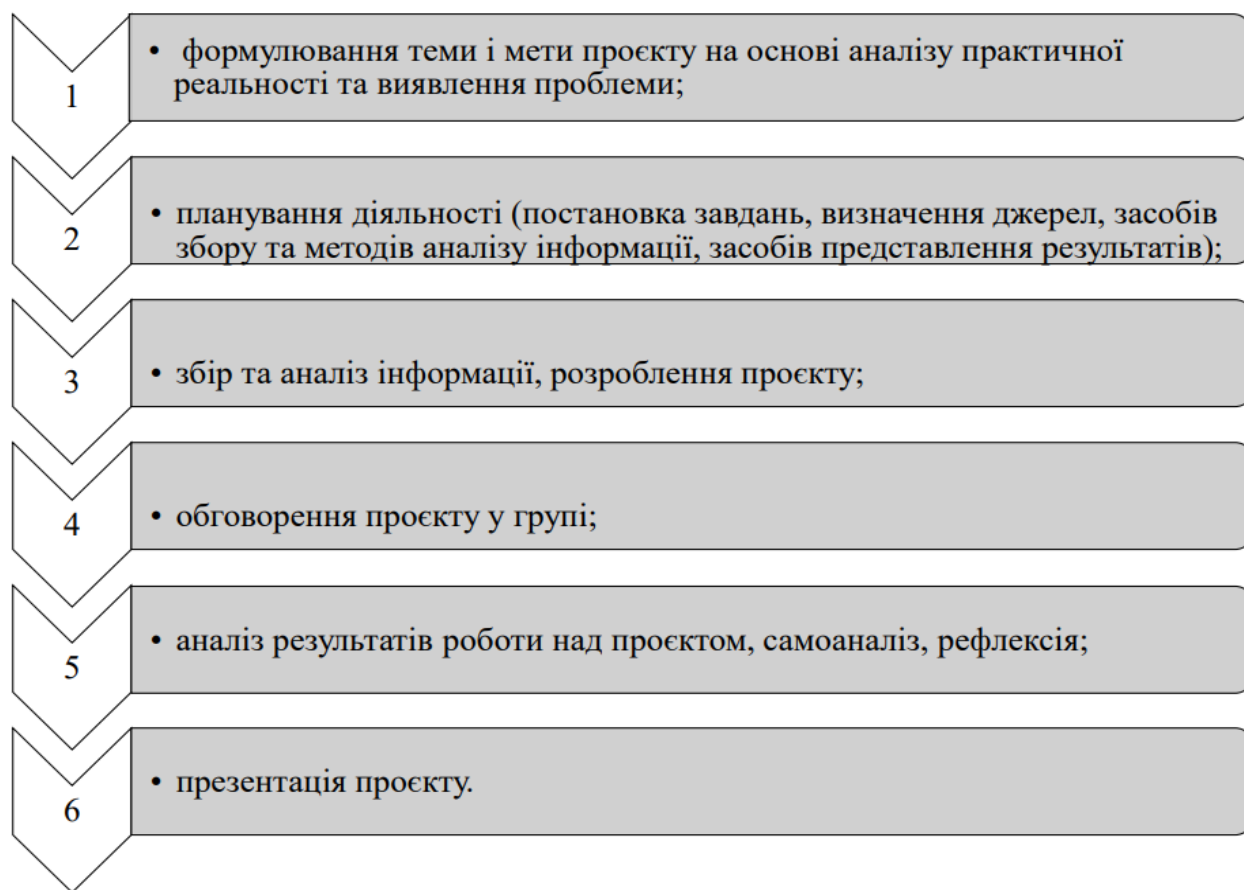

Рис. 1. Етапи виконання проєкту здобувачами вищої освіти

Джерело: [2]

Отже, застосування методу проєктів у вищій школі сприяє формуванню у здобувачів вищої освіти практичних навичок, критичного мислення, умінь самостійно приймати рішення та працювати в команді, що є ключовими для успішної професійної діяльності. Цей метод поєднує теоретичне навчання з реальними завданнями, забезпечуючи високий рівень мотивації та залученості студентів до освітнього процесу.

Список використаних джерел

1. Онищенко Н.П. Особливості використання методу проєктів під час викладання педагогічних дисциплін. *Вісник Запорізького національного університету. Педагогічні науки*. 2020. № 3 (36). Ч. II. С. 201-206. DOI: <https://doi.org/10.26661/2522-4360-2020-3-2-30>.
2. Ребуха Л.З., Білоус І.І., Брик Р.С., Дем'янюк А.В., Савіцька В.В., Кричківська О.В., Кавецький В.Є. Інноваційні технології навчання в умовах модернізації сучасної освіти : Монографія. Тернопіль : ЗУНУ, 2022. 143 с.
3. Терещук В.І., Ільченко А.М., Семенишина І.В. Інноваційні технології навчання у закладах вищої освіти. *Академічні візії*. 2023. № 16. DOI: <http://dx.doi.org/10.5281/zenodo.7639008>.

ПАВЛИКІВСЬКА Б. М.,
доцент кафедри пропедевтики педіатрії,
Івано-Франківський національний медичний університет,
кандидат медичних наук,
pavlikivska@ukr.net
КОЧЕРГА З. Р.,
професор, завідувачка кафедри пропедевтики педіатрії,
Івано-Франківський національний медичний університет,
доктор медичних наук,
zoryanakocherha@gmail.com

ВПРОВАДЖЕННЯ ІННОВАЦІЙНИХ ПІДХОДІВ ПРИ ВИКЛАДАННІ У ВИЩІЙ ШКОЛІ

***Анотація.** Представлено важливість проведення лекцій у вищих навчальних медичних закладах в сучасних умовах, оскільки лекція дає можливість донести великій кількості студентів наукову проблему, повідомити і розкрити складні питання теми, зосередити увагу на актуальному матеріалі. Зауважено, що в сучасних умовах стали користуватись популярністю лекції, що проводяться двома викладачами з різних кафедр, так звані бінарні лекції, які дають можливість забезпечити кращий виклад матеріалу та міжкафедральну інтеграцію. Наведено власний досвід проведення бінарних онлайн-лекцій з дисципліни «Пропедевтика педіатрії» для студентів-медиків.*

***Ключові слова:** бінарні лекції, інноваційні методи викладання, заклади вищої освіти.*

В сучасних умовах зміщення методичної домінанти у бік самостійної роботи студента, впровадження новітніх навчальних технологій, форм і засобів навчання вимагає особливої педагогічної майстерності викладача в навчальному процесі. Тільки викладач завдяки своєму досвіду і майстерності може врахувати всі особливості процесу викладання, запропонувати студентам найбільш оптимальні в сучасних умовах форми навчання. Сучасні інформаційні технології дають змогу підвищити та вдосконалити ефективність освітнього процесу в умовах відсутності безпосереднього контакту викладача та студента. Однією з провідних форм організації навчального процесу у закладах вищої освіти є лекція - навчальний монолог викладача. Її дидактична мета – ввести студентів у наукову проблему, представити і розкрити ключові питання теми, звернути увагу на найскладнішому матеріалі [4]. Як метод навчання, лекція опосередковано впливає на формування у студентів розуміння майбутньої професійної діяльності, що є особливо важливим у медичних вищих навчальних закладах. Високий рівень проведення лекцій у закладі вищої освіти є фактором активізації самостійної пошукової діяльності студента, формування його життєвих позицій і прагнення до високого професіоналізму. Найцінніше в лекції – це можливість мотивувати студентів до подальшого навчання і надати їм роз'яснення новизни інформації та складного для сприйняття матеріалу. Сучасна лекція – це не тільки можливість повідомлення наукової та навчальної інформації, а й процес посилення мотивації до навчання, активізації розумової діяльності, організація самостійної роботи студентів, спонукання до постійного оновлення та вдосконалення набутого досвіду [5]. Однак деякі автори висловлюють думки щодо недоцільності лекції як форми навчання. Загальновідомо, що здатність нашого мозку підтримувати увагу є доволі обмеженою в часі. Після перших 5 хвилин слухання здатність концентруватися та засвоювати інформацію швидко падає, а через 15-20 хвилин стає критично низькою. Ще більшою проблемою є збереження інформації в пам'яті. В довгостроковій пам'яті залишається лише власна інтерпретація почутого – те, що "чіпляється" за вже існуючі в пам'яті "образи", закріплюється при переказі набутої інформації "власними словами". Саме це, на думку авторів, є основною причиною того, що за своєю ефективністю лекція, як різновид навчальної активності, поступається не тільки практичному або семінарському заняттю в малих групах, але й "самонавчанню". Єдиною беззаперечною перевагою лекції є дешевизна у порівнянні з заняттями в малих групах [1].

Останнім часом для вдосконалення, осучаснення та збільшення результативності навчання в українських ЗВО все частіше використовують бінарні лекції, які ще називають дуальними, лекціями-дискурсами, «лекціями удвох». Такі лекції вважаються новизною в сучасному освітньому процесі України [2, 3]. Бінарна лекція – це різновид читання лекції у формі діалогу. При проведенні такого лекційного заняття можлива участь двох викладачів, вченого та практика, викладача та студента. Спільне викладення матеріалу передбачає багато цілей, а саме: формування у студентів зв'язку дисциплін (міжкафедральна інтеграція), цілісному навчанню, вивчення теми на рівні системності знань, поєднання теоретичної та практичної підготовки [4].

Метою даної роботи є висвітлення позитивного власного досвіду проведення бінарних лекцій сумісно двома викладачами різних кафедр для покращення розуміння матеріалу студентами та забезпечення міжкафедральної інтеграції в онлайн режимі.

Відповідно до навчального плану дисципліни «Пропедевтика педіатрії» вивчається студентами третього курсу ІФНМУ ОПП «Медицина» в 5-6 семестрах й забезпечує вивчення

основних анатомо-фізіологічних особливостей дитячого організму, семіотику захворювань дитячого віку. Дисципліна базується на знаннях та вміннях, отриманих студентами при вивченні анатомії, медичної біології, біологічної хімії, фізіології, фармакології й інтегрується з цими дисциплінами.

Відповідно до робочої програми та календарно-тематичного плану однією з лекцій при вивченні дисципліни є лекція на тему «Ембріогенез серцево-судинної системи і вроджені аномалії серця та судин. Особливості кровообігу у внутрішньоутробному періоді. Клінічні ознаки ураження серцево-судинної системи у дітей». Викладення даного матеріалу передбачає роз'яснення студентам проявів основних захворювань, які діагностуються у дітей при ураженні серцево-судинної системи, що базується на знаннях з анатомії, гістології та фізіології, отриманих на теоретичних кафедрах, в тому числі на кафедрі анатомії людини. Враховуючи той факт, що тема складна і на кафедрі анатомії людини, в свій час, вивчалась студентами самостійно, для інтенсифікації процесу та забезпечення міжкафедральної інтеграції було прийнято рішення провести бінарну лекцію. Оскільки це відбувалось в сучасних умовах, то лекційні заняття проводились в режимі онлайн. На підготовчому етапі завідувачами та доцентами обох кафедр було обговорено структуру лекції, об'єм матеріалу та таймінг. Було підготовлено спільну презентацію для викладу матеріалу. Розпочинала лекцію доцент кафедри пропедевтики педіатрії, оскільки лекція проводилась в рамках однойменної дисципліни. Було звернено увагу студентів на актуальність теми лекції, адже серцево-судинні захворювання на сьогодні є однією з домінуючих причин захворюваності та смертності дітей, особливо раннього віку. Оскільки вроджені вади розвитку серця та судин є наслідком аномальної закладки серцево-судинної системи у внутрішньоутробному періоді, тому було передано слово доценту кафедри анатомії людини, який зупинився на основних моментах формування та розвитку серцево-судинної системи. Було акцентовано, що всі процеси закладки відбуваються, в основному, на ранніх термінах вагітності і тому кожна вагітність повинна бути планованою, щоб можна було максимально уникнути впливу негативних факторів. Для висвітлення наступного матеріалу щодо кровообігу плода та новонародженої дитини слово було передано клініцисту. Для закріплення пройденого було продемонстровано коротке відео про внутрішньоутробний кровообіг. Після завершення викладу матеріалу щодо анатомо-фізіологічних особливостей серцево-судинної системи, обговорено методики обстеження та семіотики основних захворювань системи кровообігу у дитячому віці. На завершення лекції було зроблено заключення та представлено список актуальної літератури, яку можуть використати студенти при підготовці до практичного заняття по даній темі та підсумкового модульного контролю.

Інший позитивний довід проведення бінарної лекції був застосований при вивченні теми «Анатомо-фізіологічні особливості шлунково-кишкового тракту у дітей. Семіотика основних захворювань травної системи». Дану лекцію прочитали завідувачки кафедр пропедевтики педіатрії та дитячих інфекційних захворювань. Лекція була прочитана в форматі «питання - відповідь», причому запитання були як з боку лекторів, так і зі сторони студентів. Основні питання щодо анатомо-фізіологічних особливостей травного тракту у дітей були висвітлені професором кафедри пропедевтики педіатрії, тоді як основні синдроми захворювань шлунково-кишкового тракту у дітей були представлені професором кафедри дитячих інфекційних захворювань. В ході лекції виникли дискусійні питання, які зацікавили студентів, і на які вони отримали відповіді.

Провівши анонімне опитування, для отримання зворотного зв'язку, ми виявили значну зацікавленість зі сторони студентів до такого виду подання лекційного матеріалу.

Висновки. В сучасних умовах важливим є студентоорієнтованість, що вимагає пошуку інноваційних методів у поданні навчального матеріалу. Лекції були і залишаються однією з основних форм проведення навчання у вищій школі. Традиційна лекція в умовах дистанційного навчання потребує вдосконалення, тому впровадження новітніх методик подання матеріалу, таких як бінарна лекція, сприяє підвищенню зацікавленості студентів у вивченні дисципліни.

Список використаних джерел

1. Амосова К. Чи варті лекції у вишах втраченого студентами і викладачами часу? Інтернетресурс <http://nmu.ua/news/kateryna-amosova-chy-varti-lektsiyi-u-vyshah-vtrachenogo-studentamy-vykladachamy-chasu/>

2. Бінарна лекція для аспірантів на кафедрі музичного мистецтва і хореографії, 12 березня 2021 р. // Південноукраїнський національний педагогічний університет імені К. Д. Ушинського [Електронний ресурс]. – Режим доступу : <https://pdpu.edu.ua/ko/novyny-aspirantura/6023-%20binarna-lektsiya-dlya-aspirantiv-na-kafedri-muzichnogomistetstva-i-khoreogra%C2%BE%20ji>
3. Бінарна лекція як метод оптимізації навчального процесу в медичному університеті / О. М. Юрах, Б. М. Павликівська, О. Г. Попадинець [та ін.] // Клінічна анатомія та оперативна хірургія. – 2021. – Т. 20 (1). – С. 48–55. DOI: <https://doi.org/10.24061/1727-0847.20.1.2021.09>
4. Види і типи лекцій та рекомендації до їх проведення. [Електронний ресурс]. – Режим доступу : <https://itcollege.lviv.ua/vydy-i-typy-lektsiy-ta-rekomendatsiyi-do-yikh-provedenny/>
5. Мізюк В.А. Лекція у сучасному закладі вищої освіти в умовах змішаного навчання. Збірник наукових праць «Педагогічні науки». 2020. №90. С.135-141. DOI: <http://orcid.org/0000-0001-8291-6597>.
6. Шолойко Н., Копанцева Л. Лекція як засіб забезпечення якості процесу формування організаційно-педагогічної культури майбутніх магістрів фармації. Українська професійна освіта. 2023. № 13. С. 132-140. DOI: <https://doi.org/10.33989/2519-8254.2023.13.289948>

ПАСЬКО А. Я.,

*Доцент кафедри хірургічних хвороб,
в. о. начальника наукового відділу Івано-Франківського
національного медичного університету,
кандидат медичних наук,
apasko@ifnmu.edu.ua*

ПОКРАЩЕННЯ ПУБЛІКАЦІЙНОЇ АКТИВНОСТІ СЕРЕД УНІВЕРСИТЕТСЬКОЇ СПІЛЬНОТИ

***Анотація.** Текст аналізує вплив повномасштабного вторгнення РФ на наукову діяльність в Україні, зокрема на публікаційну активність науково-педагогічних працівників (НПП). Незважаючи на складні умови війни, наука в Україні продовжує розвиватися завдяки співпраці науковців з міжнародними колегами та активній підтримці деяких закордонних видань, які компенсують витрати на публікацію. Однак існують серйозні проблеми, серед яких: високі витрати на публікації, тривале рецензування статей, відсутність належної матеріально-технічної бази для досліджень та питання якості перекладу. Автори пропонують шляхи вирішення цих проблем, зокрема пошук безкоштовних або доступних для України ресурсів, активізацію роботи вітчизняних наукових видань, а також посилення співпраці між кафедрами та лабораторіями університетів. У тексті також наголошується на важливості фінансового заохочення науковців та розширення клінічних досліджень, що сприяють розвитку науки в умовах війни.*

***Ключові слова:** наукова діяльність, науково-педагогічні працівники, публікаційна активність, публікації, наукометричні видання.*

Наукові дослідження, не зважаючи на повномасштабне вторгнення РФ в Україну, що розпочалося в 24 лютого 2022 року і триває на даний час, безумовно вплинуло на усі аспекти життя громадян нашої держави. Військові сили України мужньо боронять нашу землю, не даючи одвічному ворогу нас знищити, заперечити наше право на незалежність. Завдяки нашим захисникам науковці України мають змогу продовжувати працювати і проводити наукові дослідження. Звичайно, не у всіх регіонах нашої держави створились однакові умови для роботи, проте допомога, яка активно розвивається між науковими спільнотами різних регіонів та підтримка зарубіжних колег допомагає долати значні труднощі, що виникли. Наукові дослідження в Україні продовжують свій ріст, наукові результати традиційно є значущими і цікавлять світову спільноту. На цьому непростому тернистому шляху виникає ряд проблем в тому числі і пов'язаних з публікаційною діяльністю науково-педагогічних працівників (НПП). Не секрет, що загалом наука в нашій державі фінансується недостатньо, ми не можемо в цьому аспекті конкурувати із закордонними вченими і їхніми спроможностями, матеріально-технічним

забезпеченням, ресурсами, завдяки яким можна оприлюднювати і висвітлювати результати роботи, знаходити однодумців в інших країнах, активно кооперувати спільні напрямки і напрацювання. Озвучимо на нашу думку основні проблеми пов'язані з науковою діяльністю працівників вищих учбових закладів України та спробуємо окреслити деякі шляхи їх вирішення. Отже, серйозною проблемою для активної публікаційної діяльності, враховуючи матеріальне забезпечення науково-педагогічних працівників (НПП), є вартість публікацій. Вирішення даної проблеми може бути за рахунок пошуку безкоштовних для України ресурсів, підбору статусних вітчизняних видань, які в основному мають на порядок дешевшу цінову політику, активізація роботи наукових видань вищих учбових закладів. У цьому контексті слід нагадати про цінову політику закордонних видань щодо публікацій з України. В цей непростий час для українського народу деякі журнали взяли на себе компенсацію ціни друкування і для наших науковців публікації є безкоштовними. Така політика стосується і журналів, які входять до наукометричних баз SCOPUS, Web of Scienc, тощо. І це не поодинокі випадки, а продумана колегіальна політика наукових видань у багатьох країнах Європи та США. Не менш значущим є фактор тривалості рецензування і очікування публікації в міжнародних наукометричних виданнях. На дану проблему вплив авторів є неможливим, адже це є прерогативою діяльності редакційної ради видань. Тому активна співпраця з головними редакторами, налагодження комунікації з членами редакційних рад, технічним персоналом журналів, може значно вплинути на тривалість перевірки статей, термін від подачі статті до опублікування у черговому виданні. Пошук публікаційних ресурсів. Дане питання може бути вирішене при активному застосуванні електронних ресурсів для пошуку журналів відповідно тематиці досліджень. Сучасні пошукові системи значно допомагають і спрощують можливість швидкого та ефективного підбору фахового журналу по даних тематичних напрямках.

Матеріально-технічна база для виконання досліджень. Дану проблему бодай частково можна вирішити максимально скооперувавши науково-дослідні роботи (НДР) кафедр з практичними спроможностями лабораторій, для налагодження максимально ефективної співпраці і з'ясування потреб для найширшого включення лабораторій у наукову діяльність. Вважаємо за необхідне, також на етапі планування наукових досліджень з'ясовувати відповідно до тематики дослідження можливості якнайширшого залучення лабораторій відповідного вищого учбового закладу в науковий процес. Питання якості перекладу на іноземну (англійську) мову. Широко проводяться на базі навчально-тренінгових центрів відповідні курси для удосконалення володіння іноземними мовами. Актуальним є питання придбання ліцензій програмного забезпечення Grammarly.

Фінансове заохочення – один з ключових моментів. Рейтингова система, яка запроваджується в університетах, буде враховувати публікаційну активність професорсько-викладацького складу.

Розширення кількості клінічних досліджень, особливо актуальні враховуючи той факт, що фінансування наукової діяльності безпосередньо пов'язане з клінічними дослідженнями.

Отже, не дивлячись на усі виклики сьогодення, наукові дослідження повинні тривати, а їхня якість повинна відповідати сучасним стандартам і вимогам часу. Науковці нашої держави продовжують свою працю, активно знаходять шляхи подолання проблем, розвивають науку, підтримують високий рівень наукових досліджень.

ПАШИНСЬКИЙ А. В.,

Аспірант,

Глухівський національний педагогічний університет

імені Олександра Довженка,

pashinsky82@gmail.com

РОЛЬ ІННОВАЦІЙНИХ ТЕХНОЛОГІЙ У ФОРМУВАННІ НАВИЧКИ ВИЖИВАННЯ МАЙБУТНІХ ОФІЦЕРІВ

Анотація. *Встановлено важливу роль інноваційних технологій, зокрема кейс-методу, у формуванні компетентності здатності виживання у бойових умовах майбутніх офіцерів Національної гвардії України в процесі професійної підготовки. Впровадження даних технологій*

є важливим кроком до модернізації освітнього процесу та формуванню всебічно розвинених, здатних надати допомогу та самопомогу в екстремальних ситуаціях особистостей.

Ключові слова: *інноваційні технології, кейс-метод, компетентність, навичка виживання, офіцери Національної гвардії України.*

Вступ. Умови сьогодення обумовлюють орієнтацію навчальних програм і педагогічних технологій, які застосовуються у вищих військових навчальних закладах на компетентнісний підхід [1]. Сьогодні військові частини Національної гвардії України приймають участь як у здійсненні заходів правового режиму воєнного стану, так і у виконанні завдань територіальної оборони. Тому основою підготовки офіцера до професійної діяльності стали необхідність формування знань і вмінь, обумовлених майбутньою професією: уміння самостійно приймати швидкі рішення в умовах невизначеності; брати відповідальність за підлеглий особовий склад, їх життя та здоров'я. Зазначені зміни звертають увагу організаторів освітнього процесу на перегляд методології формування та розвитку компетентностей майбутніх офіцерів Національної гвардії України, що проявляється у потребі формування їх готовності не тільки до ведення бойових дій, а і здатності виживання в автономних умовах.

Вищезазначене є практичною проблемою, яка полягає у необхідності створення умов формування компетентності здатності виживання у бойових умовах майбутніх офіцерів Національної гвардії України в процесі професійної підготовки. Рівень сформованості даної компетентності у офіцерів, на сьогоднішній день є недостатнім. Освітньою компонентою освітньої програми професійної військової освіти базового курсу тактичного рівня (L-1A) є «Бойова система виживання воїнів (у тому числі тактична медицина)», яка покликана покращити стан підготовки військовослужбовців [2]. Цю дисципліну у Національній гвардії України планується розвивати на базі вищих військових навчальних закладів для підготовки майбутніх офіцерів Національної гвардії України.

Одним зі шляхів покращення умов формування компетентності здатності виживання у бойових умовах майбутніх офіцерів Національної гвардії України в процесі професійної підготовки може стати розширення можливостей застосування кейс-методу, який може застосовуватись не лише в методиці проведення занять, а як і засіб оцінювання рівнів сформованості певних компетентностей [3-4].

Кейс – це спеціально підібраний навчальний матеріал, що описує реальну або змодельовану професійну ситуацію або подію з метою створення дискусії під час навчання, за результатами якої приймається певне рішення. Метод дає можливість поєднати теоретичну підготовку і практичні вміння.

Згідно класифікації типології кейсів за ЕССН [5]: кейс-випадок (не потребує попередньої підготовки, є описом певного випадку); допоміжний кейс (використовується для передачі необхідної інформації у формі кейсу); кейс-вправа (дозволяє застосовувати на практиці здобуті навички); кейс-приклад (навчає здійснювати аналіз інформації та виявляти причинно-наслідкові зв'язки); кейс-ситуація (потребує попередньої підготовки, проведення глибокого та детального аналізу ситуації); кейс-рішення (передбачає прийняття рішень, вибір оптимального з них, розробку плану дій). Навчальний кейс-випадок відображає типову професійну ситуацію, тому має бути максимально правдоподібним, має містити причину проблеми та способи її вирішення. Кейс-метод оптимально поєднує теоретичне навчання та практичні навички. Науковцями розглядаються також різноманітні шляхи вдосконалення методу кейсу та поєднання із іншими інноваційними технологіями, зокрема рольовою грою чи елементами симуляції. Зокрема, застосування кейс-методу із іншими інноваційними технологіями забезпечить високу ефективність підготовки майбутніх офіцерів Національній гвардії України до професійної діяльності та розширить можливості формування у них навички виживання.

Таким чином встановлено, що на сьогоднішній день інноваційні технології, зокрема кейс-метод, відіграють важливу роль у формуванні компетентності здатності виживання у бойових умовах майбутніх офіцерів Національної гвардії України в процесі професійної підготовки, що є важливим кроком до модернізації освітнього процесу та формуванню всебічно розвинених, здатних надати допомогу та самопомогу в екстремальних ситуаціях особистостей.

Список використаних джерел

1. Єфименко Г. (2020). Кейс-метод як сучасна технологія навчання курсантів вищого військового навчального закладу. *Молодий вчений*, 2 (78), 109-111. <https://doi.org/10.32839/2304-5809/2020-2-78-24>
2. Про організацію підготовки офіцерського, сержантського складу у вищих військових навчальних закладах, закладах фахової передвищої військової освіти Міністерства оборони України та військових навчальних підрозділів закладів вищої освіти : наказ Міністерства оборони України від 05.07.2022 року № 175.
3. Приліпко О. Ф. Особливості застосування методу кейсів на заняттях з професійно-орієнтованих дисциплін в ході підготовки майбутніх офіцерів. *Системи обробки інформації*. 2017. Вип. 3. С. 139–142.
4. Заболотна О., Березюк, В. Метод кейсів в підготовці майбутніх офіцерів-прикордонників до професійної діяльності в пунктах пропуску через державний кордон. *Збірник наукових праць Національної академії Державної прикордонної служби України. Серія : Педагогічні науки*. 2020. № 3. С. 79–91.
5. ECCH the case for learning URL: <http://www.ecch.com/educators/casemethod/resources/freecasesoverview>.

ПІТІК Т. С.

здобувачка другого (магістерського) рівня вищої освіти, II курс, спеціальність 014.15

Середня освіта (Природничі науки),

Уманський державний педагогічний університету імені Павла Тичини

KaganTS@ukr.net

НЕСТАНДАРТНІ УРОКИ ФІЗИКИ ЯК ЗАСІБ ФОРМУВАННЯ МОТИВАЦІЇ ДО НАВЧАННЯ ТА РОЗВИТКУ КРИТИЧНОГО МИСЛЕННЯ УЧНІВ

Анотація. У роботі акцентується увага на необхідності урізноманітнення освітнього процесу через впровадження нестандартних уроків. Здійснено аналіз поняття «нестандартного уроку» та наведено різні точки зору педагогів щодо його суті. Особлива увага приділяється фізиці як предмету, для якого нетрадиційні уроки є ефективним засобом мотивації, засвоєння навчального матеріалу та розвитку критичного мислення. Розглянуто приклади STEM-уроків, квестів та інтегрованих занять. Зазначено, що такі уроки сприяють розвитку компетентностей учнів: роботи з інформацією, самоосвіти, співпраці та вміння презентувати результати своєї діяльності.

Ключові слова: нестандартні уроки, фізика, STEM-освіта, квест, інтегровані заняття, креативність, критичне мислення, освітнє середовище.

Планування структури уроку є важливим завданням вчителя, який враховує не лише зміст навчального матеріалу та його цілі, а й індивідуальні особливості учнів, педагогічні й психологічні чинники. Традиційно застосовуються стандартні уроки із визначеною послідовністю етапів. Однак одноманітність таких занять часто знижує зацікавленість учнів і сприяє втраті мотивації. У зв'язку з цим актуальним є впровадження нестандартних форм проведення уроків, що дозволяють урізноманітнити освітній процес та викликати в учнів емоційний відгук і внутрішню зацікавленість.

Погляди педагогів на нестандартні уроки різняться, хоча значна частина з них виявляє інтерес до такої форми проведення занять. Що ж мається на увазі під терміном «нестандартний урок»? Це такий вид уроку, який не вписується (повністю або частково) у традиційні рамки дидактики, де вчитель не дотримується сталих етапів, звичних методик і видів діяльності. Так, Л. Лухтай вважає, що такі уроки виходять за межі звичного освітнього формату. Е. Печерська підкреслює, що особливість нестандартного уроку полягає у поданні матеріалу через асоціативне мислення та емоційне сприйняття, що стимулює позитивну мотивацію до навчання. У свою чергу, О. Митник і В. Шпак стверджують, що нестандартний урок народжується на основі творчої педагогічної концепції, аналізу власної діяльності вчителя та здатності передбачати динаміку навчального процесу. При цьому найважливішим фактором є відмова від шаблонності в освітніх

технологіях.

Організувати нестандартний урок складніше, ніж звичайний. Він потребує глибокої підготовки, творчого підходу, а також передбачає активну участь не лише педагога, а й учнів. Такі уроки створюють умови для розкриття потенціалу кожного учня. Якщо в традиційному уроці перевага часто надається сильним учням, то у нестандартному форматі можливість реалізувати себе отримують і ті, хто зазвичай залишається менш активним. Водночас сильніші учні мають нагоду проявити свої творчі здібності.

Нерідко на таких заняттях застосовуються колективні форми роботи. Це сприяє розвитку в учнів навичок командної взаємодії, взаємодопомоги та підтримки. Часто буває, що учень краще сприймає матеріал, коли його пояснює однокласник. Спостереження вчителів свідчать, що інформатика як предмет є більш привабливою для сучасних учнів, ніж багато інших дисциплін, зокрема природничо-математичного циклу. Тому ефективною є практика залучення учнів до створення презентацій, які не лише підвищують зацікавленість, а й сприяють міжпредметним зв'язкам. Такі презентації використовуються як візуальна складова уроку.

Це особливо актуально для фізики, яка, хоч і є складною, має великий потенціал для викликання щирого інтересу. Нетрадиційні уроки з фізики можна класифікувати на кілька основних типів: квести, STEM-уроки з елементами інтерактивності, експериментальні заняття, міжпредметні інтегровані уроки, а також уроки, побудовані з елементами гри. Кожен із цих форматів має власну методику і підходи до реалізації навчального процесу [1].

Організація таких уроків включає кілька важливих етапів. Спочатку необхідно чітко визначити навчальні цілі, відповідно до яких будується структура заняття. Потім слід підібрати активні методи навчання, які сприятимуть максимальному залученню учнів до пізнавальної діяльності. Оцінювання ефективності таких уроків може відбуватися через аналіз рівня засвоєння матеріалу, анкетування учнів та спостереження за їхньою активністю під час навчального процесу.

Приклади з практики показують результативність нетрадиційних форм. Зокрема, STEM-урок «Будуємо електромобіль» допомагає учням застосувати знання фізики та інженерії для створення функціональної моделі. Під час цього заняття учні знайомляться з принципами роботи електродвигунів, законами електромагнетизму та аеродинаміки, самостійно проектують та тестують прототипи електромобілів, що розвиває їхні дослідницькі навички.

Інший приклад – урок-квест «Загадки механіки» перетворює вивчення законів Ньютона на захоплюючу гру. Учнім пропонуються серія логічних завдань і практичних випробувань, які вони розв'язують у командному форматі. Завдяки використанню інтерактивних технологій та елементів гейміфікації, учні стають активними учасниками навчального процесу, що підвищує їхню зацікавленість у фізиці.

Ще один цікавий формат – інтегрований урок «Фізика в мистецтві» демонструє взаємозв'язок науки та творчості, відкриваючи нові горизонти для міждисциплінарного навчання. Такі заняття дозволяють учням вивчати оптику через створення художніх інсталяцій, досліджувати акустичні явища на прикладі музичних інструментів або аналізувати принципи механіки у хореографії. Подібні уроки не тільки сприяють глибшому розумінню фізичних процесів, а й розвивають креативність.

Сучасні учні потребують нових підходів до навчання – цікавих, практико-орієнтованих, динамічних. Саме нетрадиційні уроки фізики відповідають таким вимогам, допомагаючи перетворити вивчення фізичних законів на захоплюючий і змістовний процес.

Зрозуміло, що навчання – це нелегкий процес. І тому завдання вчителя – використати всі доступні засоби, аби підтримати інтерес до предмета. Фізичні явища супроводжують нас щодня, і важливо не лише їх спостерігати, а й усвідомлювати, як вони діють і яку роль відіграють у житті.

Моя особиста практика засвідчує, що підготовка і проведення нестандартних уроків робить освітній процес більш динамічним і привабливим. Такі заняття сприяють формуванню широкого спектра компетентностей, серед яких:

- застосування цифрових технологій для пошуку інформації та оформлення результатів;
- розвиток самоосвіти та вміння організовувати власну діяльність;
- формування навичок командної роботи;

- здатність ефективно презентувати результати перед аудиторією;
- розвиток критичного мислення.

Список використаних джерел

1. Демидюк О.В., Ткаченко О.К., Федьович М.В. Нетрадиційні уроки фізики в школі: навчальний посібник для фізичних спеціальностей. Житомир : ЖДУ ім. І.Франка, 2007. 318 с.

ПОХИЛЬКО В. І.,

викладач економічних дисциплін,

*Відокремлений структурний підрозділ «Хорольський агропромисловий фаховий коледж
Полтавського державного аграрного університету»,*

pvictoriya7@ukr.net

ВПРОВАДЖЕННЯ СУЧАСНИХ ОСВІТНІХ НОВАЦІЙ ТА ЇХ ВПЛИВ НА ЯКІСТЬ ОСВІТИ ТА КОНКУРЕНТОСПРОМОЖНІСТЬ ВИПУСКНИКІВ

Анотація. *Сучасний світ швидко змінюється під впливом цифрових технологій, глобалізації та нових потреб ринку праці. Це вимагає реформування освіти з метою підвищення її ефективності та адаптації до сучасних викликів. Діджиталізація, дистанційне навчання, персоналізація програм та співпраця з бізнесом сприяють підготовці конкурентоспроможних фахівців.*

Ключові слова: *діджиталізація, дистанційне навчання, персоналізація програм, цифрові технології.*

Сучасний світ швидко змінюється під впливом цифрових технологій, глобалізації та нових потреб ринку праці. Це вимагає реформування освіти з метою підвищення її ефективності та адаптації до сучасних викликів. Заклади фахової передвищої освіти впроваджують інноваційні методи навчання, цифрові технології та нові формати співпраці з бізнесом для покращення якості освітніх програм.

Діджиталізація освітнього процесу у закладах вищої та фахової передвищої освіти відіграє вагомий роль в формуванні нового покоління висококваліфікованих майбутніх фахівців. Організаційні засади цифрової трансформації базуються на діяльності та впровадженні програми офісом цифрової трансформації. Серед найпопулярніших та найбільш застосовуваних digital засобів та технологій під час освітнього процесу можна виділити інструменти (додатки) Google: Gmail, Google Клас, Google Meet, Google Календар, Google Keep, Google Диск, Google Документи, Google Таблиці, AppSheet, Google Презентації, Google Форми, Google Jamboard, Google Мої карти, Google Сайти, Google Тренди, Google Академія, Google Групи, Google Сповіщення, можливості Google Workspace, Google Центр безпеки, а також доповнення до об'єктів Google Chrome, Google Діску, Google Довідки. Саме ці цифрові інструменти є основними безкоштовними способами діджиталізації освітнього процесу, які безумовно важливі в умовах сьогодення – дистанційному навчанні, адже лише за допомогою комп'ютера та мобільного пристрою і доступу до мережі Internet забезпечать усі необхідні умови виконання навчальної програми/ плану як викладачами, так і здобувачами освіти [3, с. 50– 51].

Реалізація дистанційного навчання викликала потребу розроблення й упровадження дистанційних освітніх технологій. Переваги дистанційного навчання порівняно з традиційним не можна недооцінювати. Дистанційне навчання незамінне для осіб, які вже працюють і прагнуть підвищити освітній ступінь, удосконалити знання і навички в конкретній галузі, які вміють себе організувати і здатні до самостійного процесу навчання. Дистанційна освіта передусім – це економія часу щонайменше на дорогу до закладу освіти і назад. Очевидною перевагою є і гнучкість навчання: без прив'язки до конкретного місця і часу, темп вивчення курсу (окремого матеріалу) залежить від самого студента. Головна вимога здебільшого – встигнути виконати роботу у встановлені терміни.

Ще однією перевагою є соціальна рівноправність, тобто рівні можливості здобуття освіти незалежно від місця проживання, стану здоров'я, матеріальної забезпеченості студента. Внесок студента визначається тільки його досягненнями, без будь-якого впливу «зовнішніх ознак». До того ж відносна анонімність комп'ютерного спілкування дає змогу особам, які ніякують у

ситуаціях безпосереднього спілкування та мають страхи публічних виступів, побороти психологічні бар'єри [6, с.206].

Безумовною перевагою є використання в освітньому процесі сучасних інформаційних і телекомунікаційних технологій, що дає змогу постійно актуалізувати знання. Навчання онлайн може бути таким же ефективним, як і традиційна форма здобуття освіти. Це вимагає грамотного застосування дистанційних технологій із відповідними методичними підходами, що забезпечують ефективну інтерактивну взаємодію студентів і викладачів. Окрім того, дистанційне навчання позитивно впливає на здобувачів освіти, розвиваючи їхній творчий та інтелектуальний потенціали за рахунок самоорганізації, прагнення до нових знань, уміння володіти комп'ютерними програмами і технікою тощо.

Важливим напрямком розвитку освіти є персоналізація освітнього процесу, яка є об'єктом дослідження багатьох сучасних науковців. Цей процес має бути пов'язаний із задоволенням особистих освітніх потреб, прагненням до самореалізації та зростанням потреби в опануванні нових компетентностей чи вдосконаленні вже наявних вмінь, корегуванням власної освітньої траєкторії розвитку.

У виборі стратегії викладання персоналізованого навчання, на відміну від індивідуалізованого та диференційованого, центральну роль відіграє зв'язок між отриманням знань і розвитком когнітивних навичок, а також суттєва роль належить розвитку навичок критичного мислення, комунікації, активній взаємодії та міжособистісній комунікації, креативності; навичок роботи з даними, засобами комунікації і технологіями; розвитку життєвих навичок та наскрізних вмінь [1, с. 4].

Для роботи в цифровому освітньому середовищі свідомий здобувач освіти вибирає для себе комфортні умови, зручний час і темп навчання, зосередившись на процесі пізнання, і, найголовніше, – створює індивідуальну траєкторію навчання та керує нею, що дає позитивний результат у розвитку всіх пізнавальних процесів особистості, формуванні навичок самостійної роботи, умінні визначати цілі та досягати їх у своєму житті.

Запровадження ІІІ в навчання має великий потенціал, адже зараз, в еру розвитку людини як індивідуума, важливо зберігати індивідуальність та більш детально підходити до персоналізованого навчання. Дослідження показують, що застосування ІІІ в навчанні може покращити засвоєння матеріалу, збільшити мотивацію до навчання та підвищити результативність студентів. Проте є і проблемні питання, які можуть у подальшому викликати труднощі під час впровадження ІІІ в освітній процес: зокрема, аспекти прозорості алгоритмів та захисту приватності особистих даних здобувачів. Технічні обмеження, як-от обробка великих обсягів даних та складність впровадження деяких ІІІ-технологій, також становлять виклик для закладів вищої освіти. Незважаючи на можливі труднощі впровадження технології в освітню програму, перед нами відкриваються нові перспективи вдосконалення освіти на європейському рівні; також дослідження нового стає більш спрощеним, що дає змогу здобувачам поглиблюватись у навчання та шукати себе у різних напрямках [5, с. 159].

Цікавим аспектом є створення ігрових симуляцій для навчання. Ігрові симуляції, використовувані в навчанні, стають все більш популярними інструментами для залучення здобувачів та поліпшення їхнього навчального досвіду. Ці симуляції надають можливість студентам вивчати складні концепції та розв'язувати проблеми в імітаційних середовищах, що допомагає покращити їх розуміння та навички [2].

Цифрові технології позитивно впливають на освіту, роблячи освітні ресурси більш доступними, сприяючи глобальній взаємодії між здобувачами освіти та викладачами, розширюючи можливості для дистанційного навчання та забезпечуючи рівність умов для всіх учасників освітнього процесу. Завдяки цим технологіям здобувачі освіти мають доступ до актуальної інформації, можуть брати участь у віртуальних освітніх середовищах і розвивати навички, необхідні для успішної професійної діяльності в сучасному світі [4, с.13].

Перевагами впровадження сучасних інновацій є підвищення доступності освіти через онлайн-формати, гнучкість навчання завдяки персоналізованим програмам, поглиблення практичних навичок через співпрацю з бізнесом, підвищення мотивації студентів через інтерактивні методи навчання. Але існують певні виклики та ризики: необхідність значних фінансових інвестицій у цифрову інфраструктуру, ризик зниження якості освіти при повному

переході на онлайн-формати, відсутність єдиних стандартів оцінювання знань у дистанційному навчанні.

Інноваційні технології кардинально змінюють сучасну освіту, роблячи її більш доступною, ефективною та практикоорієнтованою. Діджиталізація, гібридне навчання, персоналізація програм та співпраця з бізнесом сприяють підготовці конкурентоспроможних фахівців. Проте важливо збалансувати новачі з якістю освіти та забезпечити рівний доступ до сучасних технологій для всіх студентів. Майбутнє освіти залежатиме від здатності закладів освіти вчасно адаптуватися до змін та ефективно впроваджувати найкращі світові практики.

Список використаних джерел

1. Запорожцева Ю. Персоналізація в навчанні як сучасний освітній тренд. *Електронний науково-методичний журнал «Педагогічна Житомирщина»*. № 4 (36), 2024. URL: <https://imso.zippo.net.ua/wp-content/uploads/2024/12/3.%D0%97%D0%B0%D0%BF%D0%BE%D1%80%D0%BE%D0%B6%D1%86%D0%B5%D0%B2%D0%B0.pdf> (дата звернення: 15.04.2025).
2. Ігрові технології навчання: корисні прийоми, як зробити навчання цікавим. URL: <https://bdut.co.ua/pronas/igrovi-tekhnologiyi-navchannya/> (дата звернення: 15.04.2025).
3. Марчук Н. Діджиталізація навчального процесу у закладах вищої освіти (2022). *Scientific Environment of Modern Human*, 2 (sua21-02), с. 45–54. URL: <https://doi.org/10.30888/2709-2364.2022-21-02-001> (дата звернення: 15.04.2025).
4. Самусь Т. В., Геревенко А. М., Островська-Бугайчук І. М. (2024). Вплив сучасних освітніх технологій на підготовку фахівців у професійній освіті України. URL: <https://doi.org/10.5281/zenodo.14561853> (дата звернення: 15.04.2025).
5. Цюпаченко Ю. С. Використання штучного інтелекту в навчальному процесі закладу вищої освіти. *Вісник студентського наукового товариства Донецького національного університету імені Василя Стуса*. Вінниця: ДонНУ імені Василя Стуса, 2024. Вип. 16. Т. 1. С. 158–161.
6. Шевчук Г. Й. Дистанційне навчання у вищій школі: переваги, недоліки, перспективи // *Науковий часопис НПУ імені М. П. Драгоманова*. Випуск 79 том 2'2021. Видавничий дім «Гельветика», 2021. URL: <https://enpuir.npu.edu.ua/bitstream/handle/123456789/34659/ShevchukH.pdf?sequence=1&isAllowed=y> (дата звернення: 15.04.2025).

ПОЧИНОК Ю. М.,

викладач кафедри змісту і методик навчальних предметів

Тернопільський ОКІППО,

кандидат філологічних наук,

у.pochupok@ippo.edu.te.ua

ЦИФРОВІ ТЕХНОЛОГІЇ В ОСВІТІ: ДОСЯГНЕННЯ, ВИКЛИКИ, ПЕРСПЕКТИВИ

Анотація. У матеріалі описано особливості використання цифрових технологій в освіті.

Розкрито спеціальні ефекти, які створюються з допомогою цифрових технологій.

Ключові слова: цифрові технології, інфраструктура, освітній процес, віртуальна реальність.

3D візуалізація дійсності має неабиякі перспективи в учнів, яким вже не цікаво просто малювати в Paint. Цифрові технології роблять навчальний процес не тільки мобільним, але й цікавим.

Дистанційне навчання має ряд програм з допомогою яких здійснюється навчальний процес. Один з таких сервісів zoom. Ще одна дистанційна платформа Microsoft Teams. Крім того активно застосовується Google Meet. Всі три сервіси функціонують для роботи у групах. Є можливість підключити мультимедійну презентацію.

Створення презентації можливе на платформі Canva чи Prezi.com. В Prezi.com є можливість популяризувати свою презентацію в інтернеті.

Загалом багато дослідників присвятили свої праці дослідженню цифрових технологій. Серед таких науковців можна згадати В. Бикова, О. Бочко, О. Бурова, А. Гуржія, Т. Коваль, О. Колгатина, А. Коломійця, В. Кременя, С. Кузьменко, Н. Морзе, О. Співаковського, О. Спіріна, Л.

Карташової, В. Бикова, Я. Бойко, Р. Гуревича, О. Пінчук, А. Рибчука Л. Ліщинської, О. Буйницької, Н. Морзе.

Починаючи від Covid-19 вся освітня ланка перейшла на використання цифрових технологій. Дистанційне навчання просто неможливе без цифрових технологій. Я маю досвід роботи в Microsoft Teams із студентами тернопільського медичного університету. Там цікавою є можливість попрацювати в чаті. Зрештою така можливість також є в Google Meet. Зараз працюємо дистанційно на курсах підвищення кваліфікації та використовуємо платформу Google Meet. Дуже зручно звітувати, оскільки є функція запису лекції.

В освіті використовуються інтерактивні дошки, проектори для покращення презентації навчального матеріалу. Ще один крок це електронні підручники. Кожен учень може навіть з телефону читати необхідний навчальний матеріал.

В кожній школі своя цифрова інфраструктура. Закуплено комп'ютери, проектори, інтерактивні дошки, є точка з роздачею мережі інтернет, цифрові фотоапарати тощо.

Відтак учні та студенти стають все більш медіаграмотними. Система дистанційного навчання в Moodle має свої переваги. Оскільки всі навчальні матеріали є у відкритому доступі для студентів. Вони можуть у будь-який момент відкривати курси та читати матеріали.

Зараз все актуальнішими стають соціальні мережі, де учні можуть публікувати свої пости. Є можливість створення власних тематичних сайтів. Учні все частіше займаються самовираженням на таких мультимедійних платформах.

Зараз розрізняють електронне та мобільне навчання. Різниця полягає у використанні мобільних пристроїв для реалізації навчання. Все частіше задумуємося над перспективами такого навчання. Які нові пристрої можуть бути розроблені та як вони втіляться в реалізацію освітнього процесу.

Список використаних джерел

1. Професійна освіта (цифрові технології) : магістерський курс /за загальною редакцією О.І. Гулай. Луцьк: ЛНТУ, 2023. 256 с.
2. Сафонов, Ю., & Коротун, О. (2024). Цифровізація освіти в Україні: технології та методики навчання. *Трансформаційна економіка*, (2 (07), 2024. – С. 89-94.
3. Цифрові освітні технології: навчальна програма навчальної дисципліни першого (бакалаврського) рівня освіти для усіх педагогічних спеціальностей / Рамський Ю.С., Єфименко В.В., Струтинська О.В., Твердохліб І.А., Умрик М.А., Єфименко Т.О. (в авторській редакції). К.: НПУ імені М.П. Драгоманова. 2022. 19 с.

ПРИВРОЦЬКА І.Б.,

*доцент кафедри медичної біології,
Тернопільський національний медичний університет імені І.Я. Горбачевського
Міністерства охорони здоров'я України,
кандидат біологічних наук,
pryvrotskaib@tdmu.edu.ua*

АНАЛІЗ РЕЗУЛЬТАТІВ СКЛАДАННЯ ІСПИТУ КРОК-1 З ДИСЦИПЛІНИ «МЕДИЧНА БІОЛОГІЯ» СТУДЕНТАМИ ТЕРНОПІЛЬСЬКОГО НАЦІОНАЛЬНОГО МЕДИЧНОГО УНІВЕРСИТЕТУ ІМЕНІ І.Я. ГОРБАЧЕВСЬКОГО МІНІСТЕРСТВА ОХОРОНИ ЗДОРОВ'Я УКРАЇНИ

Анотація. Дисципліна «Медична біологія», що є базовою для здобувачів спеціальностей «Медицина» та «Стоматологія», створює необхідну теоретичну та наукову базу для майбутніх клінічних дисциплін та включена до першого етапу єдиного державного кваліфікаційного іспиту «Крок-1». Оцінка результатів складання іспиту з дисципліни є важливим з точки зору якості підготовки до складання іспиту та майбутньої клінічної практики майбутніх лікарів. Нами проаналізовано результати складання «Крок-1» субтестів з дисципліни «Медична біологія» здобувачів вищої освіти спеціальностей «Медицина» та «Стоматологія» Тернопільського національного медичного університету імені І.Я. Горбачевського Міністерства охорони здоров'я.

Ключові слова: Крок-1, медична біологія, медицина, стоматологія.

«Крок-1» — це перший етап єдиного державного комплексного ліцензійного іспиту (ЄДКІ) для здобувачів медичної освіти в Україні, який є обов'язковим для отримання диплома магістра. Тестування охоплює основи медичної науки та дає змогу виявити слабкі місця, а також наявність достатнього рівня теоретичних знань для того, щоб перейти до клінічної практики, де вже потрібен більш глибокий і спеціалізований підхід.

Оскільки дисципліна «Медична біологія» є однією із базових дисциплін у програмі навчання студентів медичних спеціальностей, її значення для підготовки висококваліфікованих лікарів важко переоцінити. Під час вивчення дисципліни студенти опановують знання про молекулярні та клітинні механізми, що лежать в основі розвитку багатьох захворювань. Наприклад, генні мутації, порушення клітинного циклу, зміни в імунній відповіді організму можуть стати причинами таких хвороб, як онкологічні та серцево-судинні захворювання, аутоімунні розлади тощо. Без розуміння біологічних процесів, таких як обмін речовин, механізми репарації тканин чи імунні реакції організму, лікар не зможе адекватно оцінювати стан пацієнта та застосовувати ефективні методи лікування. Знання біології паразитів та особливостей їх життєвих циклів допомагає зрозуміти механізми їхнього розвитку та взаємодії з організмом людини. Паразити, як правило, мають складні цикли розвитку, які можуть включати кілька стадій і різних господарів. Для розуміння цих процесів медики повинні знати шляхи зараження, особливості розмноження паразитарних організмів та їх вплив на фізіологію людини. Це знання є основою для вчасного діагностування інфекцій, виявлення ускладнень і вибору ефективної терапії.

Тому метою нашої роботи було проаналізувати результати складання іспиту «Крок-1» з дисципліни «Медична біологія» здобувачами вищої освіти спеціальностей «Медицина» та «Стоматологія» Тернопільського національного медичного університету імені І.Я. Горбачевського Міністерства охорони здоров'я (ТНМУ).

Для цього нами було опрацьовані офіційні звіти Центру тестування при Міністерстві охорони здоров'я України про результати складання «Крок-1» за 2024 рік студентами вказаних спеціальностей ТНМУ та здійснено порівняння із результатами складання попередніх років [1].

При аналізі результатів складання іспиту «Крок-1» студентами спеціальності «Медицина» (Рис.1), встановлено, що у 2024 році здобувачі вищої освіти набрали 79,2 % вірних відповідей з дисципліни «Медична біологія», що є найнижчим результатом за останні 5 навчальних років, але водночас такий результат складання є вищим від загальнонаціонального показника, що становив 74,5% [1].

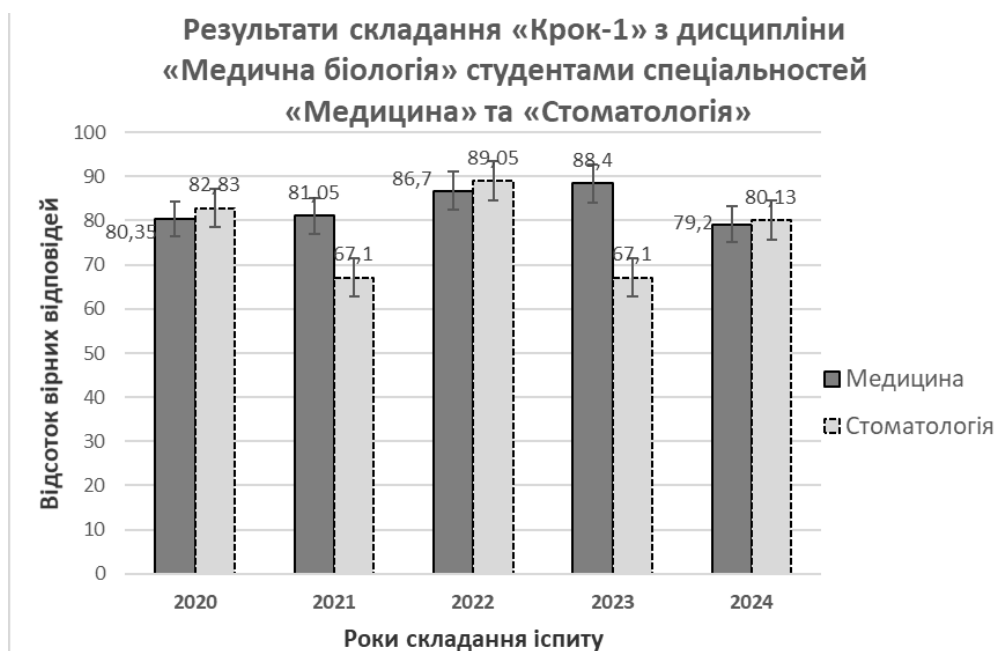

Рис.1. Результати складання ЄДКІ «Крок-1» з дисципліни «Медична біологія» здобувачами вищої освіти спеціальностей «Медицина» та «Стоматологія».

Проаналізувавши дані Центру тестування, щодо перескладання студентами ЄДКІ нами виявлено, що з 321 студентів дисципліну «Медична біологія» пересклали 63 студенти, що

складає 19,6% від числа всіх студентів спеціальності «Медицина».

При аналізі результатів складання дисципліни «Медична біологія» ЄДКІ «Крок-1» студентами стоматологічного факультету (рис.1), встановлено, що у 2024 році студенти набрали 80,13 % вірних відповідей, що на 13,3% вище результатів попереднього року та на 5% вище загальнонаціонального показника [2]. Перескласти іспит в минулому році довелося 18 студентам стоматологічного факультету, що становить 20,9 % від загальної кількості здобувачів спеціальності «Стоматологія».

Результати складання ЄДКІ «Крок-1» з дисципліни «Медична біологія» студентами спеціальностей «Медицина» у 2024 році виявилися досить високими, однак нижчими за результати попередніх років. Тоді як результати складання здобувачів спеціальності «Стоматологія» були вищими ніж у 2023 році. Високий відсоток перескладань здобувачів обох спеціальностей вказує на необхідність удосконалення методів та засобів підготовки студентів до складання іспиту, а також сприяння покращенню їх мотивації до навчання.

Список використаних джерел

1. Центр тестування при Міністерстві охорони здоров'я України. Київ: ДО «Центр тестування». URL:<https://www.testcentr.org.ua/ai/2024/ai-krok1-med-2024.pdf>

ПРОСЯНКІН Д. І.,

*здобувач другого (магістерського) рівня вищої освіти,
II курс, спеціальність 014.15 Середня освіта (Природничі науки),
Уманський державний педагогічний університет імені Павла Тичини
dipruman@gmail.com*

ЗАСТОСУВАННЯ ТЕХНОЛОГІЙ ПРОБЛЕМНОГО НАВЧАННЯ ДЛЯ АКТИВІЗАЦІЇ ПІЗНАВАЛЬНОЇ ДІЯЛЬНОСТІ УЧНІВ НА УРОКАХ ФІЗИКИ

***Анотація.** У даній роботі розглядається проблемне навчання як ефективний засіб активізації пізнавальної діяльності учнів на уроках фізики. Акцентується увага на необхідності переходу від репродуктивних методів до інноваційних, які поєднують традиційні підходи з елементами STEM/STEAM-освіти. Автор підкреслює значення створення адаптивного навчального середовища, орієнтованого на індивідуальні особливості учнів, розвиток їхнього критичного мислення, самостійності, дослідницької компетентності та інтересу до фізики. Наведено приклади ефективних форм організації навчання: диференційовані завдання, групові роботи, уроки-семінари, конференції.*

***Ключові слова:** проблемне навчання, пізнавальна діяльність, фізика, нова українська школа, STEM/STEAM-освіта, критичне мислення, інноваційні методики, розвиток компетентностей.*

Проблемне навчання як засіб активізації пізнавальної діяльності учнів на уроках фізики є ключовим підходом до формування їхнього наукового світогляду та розвитку критичного мислення.

Впровадження Концепції нової української школи [1], Державного стандарту базової середньої освіти [2] створюють умови для реалізації педагогічного потенціалу вчителя, розвитку його творчості та гнучкості у виборі форм, методів та інструментів навчання. В той же час, перед вчителями фізики постає низка не простих задач. Зокрема, як організувати навчальний процес, щоб зацікавити учнів у вивченні фізики, яка часто сприймається як складний і не популярний предмет.

Актуальною проблемою, що має як теоретичне, так і практичне значення, є розроблення сучасних технологій навчання фізики, які сприяли б активізації пізнавальної діяльності учнів. Дослідженню методики викладання фізики присвячено значну кількість робіт [3-6]. Питання впровадження Концепції нової української школи розглянуті у [2, 5-8]. Аналіз наукових джерел свідчить, що для фізико-математичних предметів особливо ефективними є методики, які базуються на проблемному навчанні, інтеграції традиційних підходів із STEM/STEAM-освітою, а також на методах, що активізують пізнавальну діяльність учнів, розвивають їх творчі здібності,

критичне мислення та сприяють саморозвитку.

Фізика є досить складним для сприйняття предметом, оскільки її вивчення потребує не лише математичних знань, а й розвитку наукового мислення, дослідницьких компетентностей. Учні повинні засвоювати матеріал не шаблонно, а усвідомлювати важливість набутих компетентностей як для подальшого навчання, так і для повсякденного життя. Вирішити цю проблему можна через впровадження проблемного навчання, оскільки традиційні репродуктивні методи не задовольняють потреби учнів у творчій активності та формуванні компетентностей, необхідних у майбутній професійній діяльності.

Завданням сучасного вчителя є не лише подання навчального матеріалу, а й створення методик, які розвиватимуть в учнів інтерес до фізики, дослідницьку компетентність, навички саморозвитку й самоосвіти, а також схильність до творчості. Продуманий та цікаво організований урок здатний викликати захоплення й здивування, що сприятиме розкриттю навчального потенціалу учнів.

Крім того, важливо створити гнучке та адаптивне навчальне середовище, враховуючи індивідуальні можливості учнів, їхню схильність до колективної роботи, самостійних досліджень і проведення експериментів. Це досягається через використання диференційованих завдань різного рівня складності, опитувань на початку заняття, організації групових робіт. Попереднє визначення рівня зацікавленості учнів у навчанні та їхніх когнітивних можливостей дозволить ефективніше підбирати диференційовані практико-орієнтовані завдання. Такий підхід сприяє покращенню психологічного клімату на уроках, підвищенню впевненості учнів у власних силах та стимулюванню до подальшого навчання.

Ще одним способом активізації пізнавальної діяльності є поєднання традиційних уроків з уроками-лекціями, семінарами, конференціями тощо. Під час таких занять учитель формулює проблему, подає матеріал та разом з учнями поступово знаходить рішення. На уроках-семінарах або конференціях активність учнів можна стимулювати через дослідження проблеми, її обговорення, створення презентацій, демонстрацію фізичних експериментів. Поєднання репродуктивних методів із проблемним навчанням, застосування активних форм навчання, заохочення до комунікації, розвитку самостійності та аналітичного мислення сприяє ефективному засвоєнню матеріалу.

Отже, проблемне навчання є ефективним засобом активізації пізнавальної діяльності учнів на уроках фізики. Його впровадження сприяє не лише кращому засвоєнню навчального матеріалу, а й розвитку навичок критичного мислення, аналітичного підходу до розв'язання задач і самостійного пошуку знань. Нові підходи до гуманізації освіти, розвиток здібностей учнів та досягнення ними результатів, передбачених Державним стандартом загальної середньої освіти, вимагають розробки інноваційних методик викладання фізики. Учні мають навчатися свідомо, усвідомлюючи значущість предметних компетентностей для свого подальшого розвитку, а вчитель – створювати адаптивне навчальне середовище, що підтримує індивідуальні й колективні форми пізнання, надаючи перевагу проблемному навчанню та інтеграції традиційних і STEM/STEAM-методик.

Список використаних джерел

1. Про схвалення Концепції реалізації державної політики у сфері професійної (професійно-технічної) освіти “Сучасна професійна (професійно-технічна) освіта” на період до 2027 року. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/419-2019-p#Text>
2. Державний Стандарт базової середньої освіти., затверджений постановою Кабінету Міністрів України від 30 вересня 2020 р. № 898. URL: <https://www.kmu.gov.ua/npas/pro-deyaki-pitannya-derzhavnih-standartiv-povnoyi-zagalnoyi-serednoyi-osviti-i300920-898>
3. В УЦОЯО відзначають серйозні проблеми в навчанні фізики. URL: <https://osvita.ua/school/90018/>
4. Донець Н. В., Трифонова О. М., Садовий М. І. Підготовка вчителів фізики до реалізації навчальних проектів у шкільному курсі фізики. *Наукові записки. Серія: Педагогічні науки*. 2015. Вип. 141, Ч. 2. С. 45-50.
5. Сільвейстр А.М., Моклюк М.О. Теоретичні аспекти розвитку методики навчання фізики в Україні. *Наукові записки Вінницького державного педагогічного університету імені Михайла Коцюбинського. Серія: Теорія та методика навчання природничих наук*. 2024. № 6. С.46-

53. DOI: 10.31652/2786-5754-2024-6-46-53.

6. Остапчук М. В. Дидактична система проблемного навчання шкільного курсу фізики. *Актуальні питання природничо-математичної освіти*. 2023. Вип. 1(21). С. 94-100. DOI 10.5281/zenodo.8028431

7. Желуденко П. С., Коробова І. В. Використання проблемного методу у процесі навчання фізики. Пошук молодих. *Збірник матеріалів Всеукраїнської студентської науково-практичної конференції «Актуальні питання методики навчання природничо-математичних дисциплін»*. Херсон : ПП Вишемирський В. С. 2011. Вип. 10. С. 42-44

8. Ярошук Н., Моклюк М. Проблемне навчання з фізики в закладах загальної середньої освіти. Актуальні проблеми математики, фізики і технологій : зб. наук. пр. / ред. кол.: С. В. Подолянчук (голова) [та ін.] ; Вінницький державний педагогічний університет імені Михайла Коцюбинського. Вінниця: ТОВ «Меркьюрі-Поділля», 2020. Вип. 17. С. 236-239

ПРОЦІК Н. І.,

*асистент кафедри математики та методики її навчання,
Тернопільського національного університету ім. В. Гнатюка,
nprozuk@tnpu.edu.ua*

ЦІЦЮРА І. І.,

студентка групи СОМІ-23,

Тернопільського національного університету ім. В. Гнатюка

ПРИНЦИП НАСТУПНОСТІ У НАВЧАННІ МАТЕМАТИКИ В 5 КЛАСІ

Анотація. У статті розглядається принцип наступності у навчанні математики у 5 класі та його роль у забезпеченні поступового переходу учнів з початкової до базової середньої освіти. Проаналізовано основні труднощі цього періоду: збільшення обсягу навчального матеріалу, зміна методів викладання, нова система оцінювання та психологічна адаптація. Запропоновано ефективні педагогічні підходи, що сприяють кращому засвоєнню знань і зниженню рівня стресу. Окремо акцентовано увагу на важливості раціонального планування навчального процесу з огляду на обмежену кількість годин математики у навчальному плані 5 класу.

Ключові слова: принцип наступності, навчання математики, навчальний процес, навчальне навантаження.

Вступ. Процес навчання у школі базується на принципі поетапного і логічного засвоєння знань. Особливо важливим є перехід учнів з початкової до базової середньої школи, адже він супроводжується суттєвими змінами: нові предмети, нові вчителі, інші методи викладання та система оцінювання. У цьому контексті принцип наступності виступає ключовим чинником, який сприяє успішній адаптації учнів і формуванню позитивної навчальної мотивації.

Сутність принципу наступності. Принцип наступності у навчанні означає поєднання і послідовність освітніх етапів, коли кожен новий рівень засвоєння знань базується на попередньому, поступово розширюючи та поглиблюючи матеріал з урахуванням вікових та психофізіологічних особливостей учнів. У викладанні математики цей принцип реалізується через логічне розгортання тем, узгодженість між змістом початкової і базової школи, формування стійких міжпредметних зв'язків.

Цей підхід закріплений у Державному стандарті базової середньої освіти та чинних навчальних програмах. Він передбачає, зокрема, врахування рівня підготовки, здобутого учнями у початкових класах, та його поступове ускладнення відповідно до інтелектуальних можливостей п'ятикласників.

Проблеми перехідного періоду. Перехід до 5 класу є важливим і водночас складним етапом для школярів. Основні труднощі цього періоду:

- Психологічна адаптація: учні стикаються з емоційною напругою, втратою мотивації, труднощами у спілкуванні з новими педагогами.
- Збільшення навчального навантаження: у порівнянні з початковою школою обсяг навчального матеріалу суттєво зростає.

- Зміна стилю викладання: акцент переноситься на самостійну роботу, розвиток аналітичного та логічного мислення.

Інша система оцінювання: оцінки стають більш об'єктивними, що може впливати на самооцінку учнів.

З огляду на ці виклики, важливо будувати навчальний процес на основі принципу наступності, опираючись на уже сформовані знання, навички та навчальні звички молодших школярів.

Методи подолання труднощів. Щоб забезпечити ефективний перехід до нових умов навчання, педагог повинен:

- орієнтуватися на початковий рівень підготовки учнів;
- враховувати специфіку сприймання математичного матеріалу дітьми 10–11 років;
- використовувати методи навчання, які сприяють збереженню інтересу до предмета.

Наприклад, у 4 класі учні зазвичай звикли до розв'язання задач одним способом. У 5 класі їм пропонуються альтернативні методи розв'язування, що вимагає розвитку гнучкості мислення та навичок вибору оптимального підходу. Вчитель має поступово формувати у школярів уміння аналізувати, порівнювати, узагальнювати математичну інформацію, працювати з таблицями, діаграмами, графіками.

Для збереження позитивної мотивації до вивчення математики доцільно використовувати:

- ігрові форми навчання;
- групову та колективну діяльність;
- інтерактивні вправи.

Приклад: Гра «Склади завдання».

Ця дидактична гра спрямована на розвиток математичного мислення, навичок формулювання завдань та вміння пояснювати хід розв'язання.

Правила гри: Учні працюють у парах або командах. Один учень складає математичне завдання (наприклад, рівняння або приклад). Інший учень розв'язує це завдання. За правильне розв'язання команда отримує 1 бал. Додатковий 1 бал надається, якщо учень чітко і правильно пояснить правило або метод, який застосовувався під час розв'язання.

Цей підхід не лише активізує учнів, але й сприяє глибшому розумінню математичних концепцій через пояснення та обговорення.

Також важливо створити комфортне навчальне середовище, де учні мають право на помилку, можуть вільно висловлювати власну думку, дискутувати та ставити запитання.

Навчальне навантаження у 5 класі. Відповідно до навчальної програми, у 5 класі відведено не більше 5 годин математики на тиждень, що вимагає ретельного планування. Оптимізація навчального часу передбачає:

- чергування індивідуальної, парної та групової роботи;
- систематичне повторення та закріплення вивченого матеріалу на уроці;
- мінімізацію перевантаження домашніми завданнями.

Приклад: Чергування форм роботи на уроці під час вивчення теми «Арифметичні дії з натуральними числами» доцільно організувати урок таким чином:

Індивідуальна робота: учні самостійно виконують обчислення, що сприяє розвитку особистої відповідальності за результат.

Парна робота: учні обговорюють результати з партнером, що дозволяє виявити та виправити помилки, а також сприяє формуванню комунікативних навичок.

Групова робота: учні розв'язують практичні задачі, пов'язані з реальними життєвими ситуаціями, що підвищує мотивацію та розуміння застосування математичних знань.

Такий підхід дозволяє ефективно використовувати навчальний час, сприяє глибшому засвоєнню матеріалу та розвитку ключових компетентностей учнів.

Висновки. Реалізація принципу наступності у навчанні математики у 5 класі сприяє:

- формуванню стійкої навчальної мотивації;
- збереженню інтересу до предмета;
- ефективній адаптації учнів до нових умов навчання;
- поступовому розвитку математичної компетентності;

- підготовці до самостійної роботи з інформацією.

Таким чином, дотримання принципу наступності не лише забезпечує логічний зв'язок між початковою та базовою середньою освітою, а й створює умови для цілісного та системного формування знань, умінь і навичок учнів.

Список використаних джерел

1. Міністерство освіти і науки України. Інструктивно-методичні рекомендації щодо організації освітнього процесу та викладання навчальних предметів у закладах загальної середньої освіти у 2022/2023 навчальному році: Додаток 6. Математика. 5 клас [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <https://mon.gov.ua/static-objects/mon/sites/1/zagalna%20serednya/metodichni%20recomendazii/2022/08/20/01/Dodatok.6.matematika.20.08.2022.pdf>.
2. Міністерство освіти і науки України. Державний стандарт базової середньої освіти: презентація [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <https://mon.gov.ua/static-objects/mon/sites/1/rizne/2020/10/08/derzhstandartbazovioisvityprezentatsiya.pdf>.
3. Методична розробка на тему «Ігрові форми роботи на уроках математики» [Електронний ресурс] // «На Урок». – 2020. – 14 жовтня. – Режим доступу: <https://naurok.com.ua/metodichna-rozrobka-na-temu-igrovi-formi-roboti-na-urokah-matematiki-66263.html>.
4. Томак Я. Принцип наступності вчителів математики в умовах НУШ [Електронний ресурс] // Всеосвіта. – 2021. – 9 грудня. – Режим доступу: <https://vseosvita.ua/library/princip-nastupnosti-vciteliv-matematiki-v-umovah-nus-501282.html>.

САЄНКО О. В.,

*старший викладач кафедри загальної та спеціальної педагогіки,
Комунальний заклад вищої освіти
«Дніпровська академія неперервної освіти»
Дніпропетровської обласної ради,
elenasayenko129@gmail.com*

МОДЕРНІЗАЦІЯ МЕТОДИК НАВЧАННЯ - ВИМОГА СУЧАСНОГО ОСВІТНЬОГО ПРОЦЕСУ

Анотація. Сучасні виклики, які виникають у процесі провадження освітнього процесу, вимагають більш детального розгляду ключових наукових та методичних проблем. Основний акцент припадає на необхідність модернізації методик навчання та впровадження інноваційних технологій. Модернізація методик спрямована на формування компетентного, креативного та самостійного здобувача освіти. Зазначено зміну ролі педагога у впровадженні інноваційних методик навчання.

Ключові слова: освіта, методика, інновації, цифрові технології, компетентнісний підхід, педагог.

Розвиток освітньої системи є важливим чинником соціально-економічного прогресу. У сучасних умовах глобалізації, цифрової трансформації, нових соціальних викликів постає питання ефективного провадження освітнього процесу, що відповідає сучасним вимогам суспільства та економіки. Тому що саме освіта має бути тією сферою, що не лише реагує на ці зміни, а й формує нову генерацію людей, здатних жити і творити в умовах невизначеності. Активне впровадження інноваційних методик, використання новітніх підходів до навчання сприяє підвищенню мотивації учнів та розвитку їхніх компетентностей.

Модернізація методик є необхідною і сучасна педагогічна наука зіштовхується з необхідністю перегляду традиційних методологічних підходів. Зокрема, зростає роль міждисциплінарних досліджень, інтегрованого навчання та адаптивних методик. Освітній процес сьогодні має виходити за межі традиційного викладу матеріалу. Учень перестає бути пасивним споживачем знань — він стає активним учасником навчального процесу, дослідником, творцем. Це означає, що методики мають змінюватися відповідно до потреб учня і викликів сучасності.

Роль педагога у застосуванні інноваційних методик є ключовою при формуванні сучасного освітнього середовища. Сьогодні педагог виступає як модератор, фасилітатор, наставник. Його завдання — створити умови для самостійного пізнання, критичного мислення, роботи в команді.

Це потребує гнучкості, інноваційного мислення та постійного самовдосконалення. Постійне вдосконалення професійних компетентностей, активне використання цифрових технологій та впровадження інтерактивних методів навчання дозволять забезпечити якісну освіту відповідно до викликів сучасності.

Репродуктивне навчання у сучасній школі замінює компетентнісний підхід, що орієнтований на розвиток критичного мислення, креативності, комунікативних навичок, уміння працювати в команді та адаптуватися до нових умов. Сучасна освіта має бути орієнтована на розвиток ключових компетентностей учнів. Особливо важливою є проблема оцінювання сформованості компетенцій та відповідності навчальних програм реальним потребам ринку праці. Методика навчання має бути дитиноцентричною (учнецентричною). Це означає врахування індивідуальних особливостей, стилів навчання, здібностей і потреб кожного здобувача освіти. Успішним є той підхід, який розвиває не тільки академічні знання, але й «м'які навички»: емоційний інтелект, відповідальність, вміння презентувати себе, працювати з інформацією.

Використання проєктного навчання, дослідницьких методів, практикоорієнтованих завдань — усе це робить навчання осмисленим і мотивуючим.

Сучасні цифрові технології відкривають нові можливості. Більшість педагогів вже активно використовують інтерактивні дошки, освітні платформи (Google Classroom, Moodle, Zoom), ресурси для гейміфікації (Kahoot, Quizizz, LearningApps), віртуальні лабораторії, симуляції. Змішане навчання, перевернутий клас, дистанційне навчання — це вже не екзотика, а щоденна практика в багатьох закладах. І саме ці інструменти дозволяють зробити навчання індивідуалізованим, адаптивним і цікавим для сучасного учня. Однак існує низка викликів, пов'язаних із забезпеченням доступності технологій, підготовкою викладачів та ефективністю застосування дистанційного навчання.

Цифровізація освіти вимагає від педагога знань і навичок у використанні інтерактивних платформ, онлайн-ресурсів та адаптивних навчальних програм.

Звичайно, на цьому шляху є чимало викликів: нерівний доступ до інтернету та цифрових пристроїв; недостатня технічна база окремих закладів освіти; брак мотивації до впровадження інновацій серед частини педагогів; часта невідповідність традиційних методів оцінювання знань сучасним вимогам, що робить актуальним завданням розробки ефективних підходів до формувального оцінювання, яке стимулює самостійність і критичне мислення здобувачів освіти. Однак, ці труднощі — не причина зупинятися, а навпаки — стимул шукати рішення.

Щоб модернізація стала реальною, потрібна комплексна стратегія:

- розробка оновлених освітніх програм;
- створення професійних спільнот педагогів для обміну досвідом;
- партнерство з IT-компаніями, університетами, бізнесом;
- підтримка інновацій з боку держави, фінансування освітніх ініціатив;
- автономія закладів освіти у виборі методик та інструментів навчання.

Модернізація методик навчання, яка дозволяє створити нову культуру освіти (гнучку, інклюзивну, інноваційну), — це не абстрактна ідея, а реальний шлях до підвищення якості освіти, це безперервний процес, у якому провідну роль відіграє саме педагог. Його готовність до змін, відкритість до новацій та вміння критично переосмислювати власну практику — запорука успішного розвитку сучасної освіти.

Для вирішення наукових і методичних проблем освітнього процесу необхідно застосовувати комплексний підхід, що включає впровадження інноваційних технологій, розробку нових методик навчання та вдосконалення системи оцінювання знань. Тільки інтеграція сучасних освітніх підходів сприятиме підвищенню якості освіти та її відповідності викликам сучасного суспільства.

Список використаних джерел

1. Васильєва О. Інноваційні методи навчання в освіті XXI століття. Київ: Наукова думка, 2022.
2. Петрова Л. Компетентнісний підхід у сучасній освіті: теорія і практика. Харків: Освіта, 2021.
3. Сидоренко М. Дистанційне навчання: виклики та перспективи. Львів: Педагогічна академія, 2023.

ÖMER MERT DENIZCI,
Ass. Prof., PhD in Communication
Deputy Director of
Office for International Relations and Academic Cooperation
Marmara University, Istanbul, Turkey

MARIANA SOKOL,
Full Professor, Doctor of Pedagogical Sciences,
Head of Department of Foreign Languages
Ternopil Volodymyr Hnatiuk National Pedagogical University Ternopil, Ukraine
FROM DIALOGUE TO ACTION: THE ROLE OF COOPERATION IN
INTERCULTURAL COMMUNICATION

Intercultural communication plays a pivotal role in bridging divides between different cultures, fostering understanding, and promoting cooperative behavior. In a world that is increasingly interconnected, the ability to communicate effectively across cultures has become essential. However, communication alone is not enough; it is the **action** and **cooperation** stemming from these interactions that drive tangible change.

Intercultural communication refers to the exchange of information between individuals or groups from different cultural backgrounds. It is a dynamic process that involves not only verbal communication but also non-verbal cues, cultural norms, and values. According to Gudykunst (2003), effective intercultural communication involves a deep understanding of both one's own culture and that of others. It requires sensitivity to the ways in which people from different cultural backgrounds perceive the world and interact with it.

At its core, intercultural communication is built on dialogue. Dialogue, in the context of intercultural exchange, involves open, respectful, and empathetic conversations that seek to understand and appreciate cultural differences. While dialogue is essential, it is merely the starting point. Cooperation is the next step after dialogue that transforms understanding into meaningful action. Cooperation in intercultural communication goes beyond merely understanding each other's viewpoints; it involves working together toward shared goals. Cooperation requires a mutual commitment to finding common ground, overcoming differences, and contributing to a collective outcome. This process can be seen in various contexts, such as international diplomacy, multinational business environments, and intercultural education.

One example of cooperation in intercultural communication is the work of international organizations such as the United Nations (UN). The UN fosters cooperation between countries of diverse cultures, languages, and political systems. Through diplomatic dialogue, the UN promotes international peace, environmental protection, and human rights. However, the success of these initiatives hinges on the ability of member states to move from dialogue to action, where cooperation becomes key. As Kallos (2005) notes, effective cooperation among culturally diverse nations often requires finding a balance between local interests and global objectives.

While dialogue is crucial for raising awareness and understanding, it is action that produces tangible results. The shift from dialogue to action involves several steps. First, it requires mutual respect and trust - building blocks that lay the foundation for effective cooperation. According to Hall (1976), high-context cultures (which rely heavily on non-verbal cues and implicit communication) may face challenges in translating dialogue into actionable outcomes. In contrast, low-context cultures (which prioritize explicit communication) often move more quickly from dialogue to decision-making.

Moreover, the transition from dialogue to action necessitates shared goals. Cooperation becomes more likely when there is a common objective that transcends cultural differences. For instance, in global climate change negotiations, countries from different cultural and political backgrounds must set aside national interests and work together toward the collective goal of reducing greenhouse gas emissions. This requires a high level of cooperation, where both dialogue and action are necessary components (Bennett, 2015).

The implementation of intercultural cooperation also requires effective leadership. Leaders who promote a cooperative spirit in intercultural contexts help bridge cultural divides and ensure that initiatives move beyond conversation into concrete actions. As Schein (2010) explains, leaders who understand and respect cultural differences are better positioned to guide teams through complex

intercultural negotiations and collaborations.

In conclusion, intercultural communication serves as the first step toward understanding and collaboration between cultures. However, dialogue alone is insufficient. True progress comes from the transition to action, where cooperation between individuals and groups from diverse backgrounds drives meaningful change. By fostering respect, trust, shared goals, and effective leadership, intercultural cooperation can move beyond conversation to tangible outcomes. To achieve success, it is essential to address the barriers that hinder cooperation, such as cultural misunderstandings, ethnocentrism, and power imbalances. As the world becomes increasingly globalized, the ability to communicate and cooperate across cultures will be a key determinant of success in international relations, business, and societal development.

References

Bennett, Milton J. *Developing Intercultural Competence and Transformation: Theory, Research, and Application*. 1st ed. Sterling, VA: Stylus Publishing, 2015.

Gudykunst, William B. *Bridging Differences: Effective Intergroup Communication*. 4th ed. Thousand Oaks, CA: Sage Publications, 2003.

Hall, Edward T. *Beyond Culture*. Garden City, NY: Anchor Press/Doubleday, 1976.

Kallos, D. A. *Cultural Perspectives in International Relations: Analyzing Diplomatic Communication and Cooperation*. 2nd ed. Cambridge: Cambridge University Press, 2005.

Meyer, Erin. *The Culture Map: Breaking Through the Invisible Boundaries of Global Business*. New York: PublicAffairs, 2014.

Schein, Edgar H. *Organizational Culture and Leadership*. 4th ed. San Francisco: Jossey-Bass, 2010.

Ting-Toomey, Stella. *Communicating Across Cultures*. New York: The Guilford Press, 1999.

ХИМИНЕЦЬ В.В.,

професор кафедри педагогіки, психології та освітнього менеджменту, Закарпатський інститут післядипломної педагогічної освіти, доктор фізико-математичних наук, професор, Ужгород, Україна, Ел.п.: khimvasv@ukr.net.

ФОРМУВАННЯ ОСОБИСТОСТІ, ГУМАНІЗМ, ІННОВАЦІЙНІСТЬ, ФАХОВІСТЬ УЧИТЕЛІВ – ОСНОВА ЕФЕКТИВНОСТІ НУШ

Анотація: Показано, що сучасна національна система освіти, покликана навчити особистість вчитися все життя, виробити свою позицію в житті, свій світогляд, вимогливого ставлення до себе та толерантного до інших, вміння критично мислити та конструктивно діяти відповідно до потреб часу, запитів суспільства і поставленого перед собою завдання. Увага акцентується на тому, що тільки комплексний підхід до реформування ЗЗСО, гуманізм, інноваційність освітнього процесу та фаховість учителів, можуть забезпечити запланований рівень ефективності реформи за Концепцією НУШ.

Ключові слова: гуманізм, інноваційність, фаховість, особистість, Концепція НУШ.

Традиційна система освіти, здійснюючи освітній процес на основі знань своєї навчально-виховної парадигми, орієнтована на передавання знань від покоління до покоління, від учителя до учня, не встигає за темпами їх нарощування, неспроможна адекватно реагувати на сучасні виклики і, як наслідок, недостатньо розвиває здібності, необхідні учням для того, щоб самостійно самовизначитися у глобалізованому, інформаційно переповненому та надзвичайно динамічно змінному світі.

Розбудовуючи єдине європейське освітнє поле і вдосконалюючи освітній процес, країни ЄС, здійснюють наступне: культуру трактують як здатність людини мислити, пізнавати себе і навколишнє середовище на науковій основі; вибудовують інноваційно-гуманістичну спрямованість освіти; скеровують освіту на компетентнісну парадигму; головне завдання для вчителя формують так: на компетентнісній основі «навчити учня вчитися впродовж життя».

Виклад основного матеріалу. Національна система освіти у контексті євроінтеграційної політики України та Концепції НУШ, покликана забезпечити кожному, хто навчається, широкі можливості для особистісного та суспільного розвитку. Основна роль у цьому, важливому для країни процесі, належить учителям, визначається їх фаховою підготовкою, вмінням ефективно і

мотивовано здійснювати освітню діяльність.

Учитель, поділяючи демократичні принципи та цінності освіти ЄС, на які сьогодні орієнтується й українська спільнота, покликаний адекватно скеровувати особу кожного учня на осмислене бажання оволодівати фундаментальними знаннями, які в майбутньому будуть перетворені в адекватну професійну компетентність. При цьому учень в освітньому процесі має оволодіти нормами і принципами загальноєвропейської культури, активної і конструктивної поведінки в усіх соціальних і особистісних життєвотворчих процесах [8; 9, с.156]. У такій концептуальній схемі вчителі і учні апіорі стають суб'єктами освітнього процесу та орієнтуються на особистісно орієнтовані і діяльнісні моделі навчання. Це вимагає від учителя вміння змістити акценти в освітній діяльності із інформаційної до організаційно-управлінської площини. Сучасний учитель має вміння не тільки реалізувати навчальний план, тобто виконувати функції ретранслятора знань, а й корегувати та моделювати освітній процес з врахуванням імовірнісних змін майбутнього. Компетентнісний підхід переміщує акценти з процесу накопичення нормативно визначених знань, умінь і навичок у площину формування й розвитку в людини здатності практично діяти і творчо застосовувати набуті знання і досвід у різних ситуаціях [3, 6].

У вироблених Рекомендаціях Ради Європи, щодо модернізації середньої освіти, акцентується увага на п'ять напрямів загальних компетентностей [4, 8]:

- політичні й соціальні уміння (включають вміння й бажання поділяти відповідальність, брати участь прийнятті рішень, долучатись до громадської діяльності й вдосконалювати демократичні інституції);
- уміння, потрібні для життя в полікультурному суспільстві (з метою недопущення расизму та ксенофобії; для запобігання атмосфери нетерпимості освіта повинна забезпечити молодь міжкультурними вміннями, такими, наприклад, як сприйняття різноманітності, повага до інших, уміння жити з людьми інших культур, мов і релігій);
- усне і письмове спілкування, яке є важливим для успіху в освіті та житті, без них особистість наражається на небезпеку бути виключеною із суспільства; знання та вивчення кількох мов набуває все більшого значення;
- досконале володіння, розуміння можливостей, переваг та недоліків ІКТ, а також уміння працювати з безперервно зростаючими обсягами інформації;
- уміння навчатися впродовж усього життя, становить основу неперервної освіти як в особистому, так і в суспільному житті.

Національна система освіти у контексті євроінтеграційних перспектив та завдань Концепції НУШ, покликана забезпечити кожному, хто навчається, широкі можливості для особистісного зростання та достойного майбутнього життя [6, 7]:

- знань про людину, природу і суспільство, що сприяють формуванню наукової картини світу як основи світогляду та орієнтації у виборі сфери майбутньої практичної діяльності;
- досвіду комунікативної, розумової, емоційної, фізичної діяльності, що сприяє формуванню основних інтелектуальних, організаційних і суспільних умінь та навичок, необхідних у повсякденному житті для участі у суспільному виробництві, продовженні освіти та самоосвіти;
- досвіду творчої діяльності, що відкриває простір для розвитку індивідуальних інтелектуальних здібностей особистості і забезпечує її підготовку до життя в умовах соціально-економічного та науково-технічного прогресу;
- досвіду суспільних і особистісних відносин, які готують молодь до активної участі в житті країни, планування особистого життя на основі ідеалів, моральних та етичних цінностей сучасного суспільства.

Реалізація пріоритетних завдань реформи освітньої галузі дозволить формувати у молодого покоління компетенції і компетентності, необхідні для життя у глобалізованому, полікультурному та швидкозмінному суспільстві. Основна роль у процесі реформування національної системи освіти та впровадження компетентнісної освітньої парадигми, відводиться таким поняттям.

Особистість - це індивід, який на основі засвоєного соціального досвіду, отриманих знань і розвинених когнітивних здібностей (насамперед, сформованих свідомості, критичного мислення, інтелектуальних **можливостей тощо**), здатний активно пізнавати і перетворювати

навколишній світ, відповідно до потреб і на користь суспільства та окремої людини.

Процес формування особистості починається з народження дитини і є тривалим, складним, часто суперечливим процесом і продовжується упродовж усього життя людини. Особистість формується насамперед через всебічну взаємодію людини з іншими людьми, а в освітньому процесі, під впливом зовнішніх і внутрішніх, керованих і некерованих психолого-педагогічних чинників, серед яких провідну роль відіграють цілеспрямовані процеси навчання та виховання. У той же час, розвиток людини не можна зводити до простого накопичення знань, умінь та навичок з різних галузей науки. Розвиток особистості полягає передусім в якісних змінах розумової діяльності, у створенні нових можливостей пам'яті, уявлення, мислення, характеру, суспільної діяльності, які підпорядковані формуванню нових якостей особистості [1; 2, с.28; 5, с.4-5].

Під гуманізацією освітнього процесу слід розуміти перехід від авторитарної педагогіки – педагогіки тиску на особистість, що заперечує загальну гуманістичну цінність свободи як можливість самоактуалізації творчості, ігнорує проблему міжособистісних стосунків між учителем і учнем – до особистісно-орієнтованої педагогіки, яка абсолютного значення надає особистій свободі й умінню індивіда планувати, прогнозувати і контролювати свою діяльність, особисте життя, утвердженню гуманних стосунків між учасниками педагогічної взаємодії. Гуманізація змісту на всіх рівнях освіти є виявом нового мислення світового співавторства стосовно глобальних проблем розвитку людства. Вона передбачає передусім посилену увагу до особистості, створення найбільшого сприяння розвитку всіх її розумових, фізичних і моральних якостей [7].

Гуманізація освіти передбачає створення таких змісту, форм і методів навчання та виховання, які забезпечують ефективний розвиток індивідуальності, її пізнавальних здібностей, особистих якостей, в першу чергу, тих, за допомогою яких особистість може і хоче навчатися, особисто зацікавлена в тому, щоб ефективно сприймати навчальні й виховні впливи. Основною функцією навчання при цьому стає формування всебічно розвиненої особистості з високим рівнем інтелекту, мотивованими і високими громадсько-значущими цілями й ідеалами.

Індивідуалізація освітнього процесу спрямована на реалізацію особистісно орієнтованого підходу в освіті. Учень із його індивідуально-психологічними та віковими особливостями, має бути основною складовою освітнього процесу. Для цього, вчителі ЗЗСО мають приділяти сучасному учневі, його особистісним запитам та інтересам значно більше уваги, ніж до початку впровадження Концепції НУШ.

Під інноваційним розвитком освіти слід розуміти комплекс створених та запроваджених організаційних та змістових нововведень, розвиток низки факторів та умов, необхідних для нарощування інноваційного потенціалу освітньої системи. Такий складний психолого-педагогічний процес вимагає чітко спланованих системних дій з боку всіх освітянських структур, які в своїй сукупності складають основу інноваційної політики. Для країни, в якій регіони відрізняються за політичними уподобаннями, релігійною та культурною ментальністю, інноваційна стратегія в політичному плані розглядається як вагомий важіль, здатний не лише зупинити деструктивні процеси, але й сприяти підвищенню інноваційного потенціалу суспільства, який уявляє собою спроможність функціонуючих систем створювати, сприймати інновації і своєчасно позбавлятися застарілого.

Інноваційно-гуманістична спрямованість освіти у своїй основі має відображати, базуватися й спиратися на регіональні особливості побуту, традицій, історичної спадщини, культурно-етнічної специфіки та народної творчості. Саме це дозволяє формувати в особистості основи патріотизму та цивілізованих розуміння процесів, які відбуваються в світі і, зокрема, в країні проживання та сприяє формуванню громадянського суспільства. Власне, ці положення і принципи визначають парадигму особистісно зорієнтованого навчання, яке базується на вічних цінностях процесу пізнання і прагненні особистості до самовдосконалення, духовного і фізичного розвитку, а отже і створюють основу для розбудови громадянського суспільства.

До визначальних ознак інноваційно-гуманістичного супроводу освітнього процесу слід віднести [6, 7]:

- демократичність – можливість урахування різних підходів, точок зору, колегіальність у прийнятті всіх головних рішень;
- ситуація вибору – створення декількох варіантів програм, моделей діяльності,

технологій, які забезпечують передумови для свідомого вибору;

- самореалізація – розкриття особистісного потенціалу кожного учасника освітнього процесу;

- співтворчість – спільна діяльність суб'єктів, які прагнуть досягти нових кількісних і якісних результатів;

- синергетичність – нелінійність, нестабільність як процесуальні характеристики та самоорганізація системи науково-методичного супроводження цілісного освітнього процесу.

У такій концептуальній освітній схемі майбутні вчителі апіорі орієнтуються на суб'єкт-суб'єктну співпрацю в школі, особистісно-орієнтовані і діяльнісні моделі навчання. Змінюється й модель поведінки учня – від пасивного засвоєння знань, до дослідницько активної, самостійної та самоосвітньої діяльності, у нього формується готовність до успішної діяльності в реальному житті. Процес учіння наповнюється розвивальною функцією, яка стає інтегрованою характеристикою ІОД. Така характеристика формується в процесі навчання і включає знання, вміння, навички, ставлення, досвід діяльності й поведінкові моделі особистості. В оновленому освітньому процесі зростає відповідальність вчителя за результати своєї діяльності, він має вміти організовувати і керувати освітніми процесами, проектувати і реалізувати на практиці інноваційні технології, орієнтуючись, перш за все, на розвиток здібностей і критичного мислення учнів, а не тільки на трансляцію знань, умінь і навичок. Засвоєння учнями знань, умінь і навичок спрямоване на вдосконалення компетентності, сприяє інтелектуальному й культурному розвитку особистості, формуванню в неї здатності адекватно реагувати на виклики часу. Для досягнення цього в основу освітнього процесу закладаються об'єктивно існуючі загальні положення і принципи сучасного співіснування далеко не однорідної (за національними, культурними, мовними та релігійними ознаками, статками тощо), як європейської спільноти в цілому, так і української, зокрема. Серед них, насамперед доречно виділити такі [9, с.118-120]:

- духовні основи, в основі яких закладено поняття про гармонійне співіснування людини, суспільства і розумно та прагматично збудованого світу. Саме освіта покликана формувати систему ідеалів, які формують прагнення і волю особистості до цілепокладаючого життя в полікультурному суспільстві за загальновизнаними принципами людської моралі та законами природи;

- гуманістичні і демократичні засади, які передбачають розвиток здібностей, творчої потенції, загальних і фахових компетенцій особистості в ім'я активного процесу життєтворення та прогресивного розвитку соціуму;

- комунікативний принцип, що спрямований на сучасне науково обґрунтоване розуміння себе, світу і свого місця у країні, світовій спільноті та реально існуючому природному середовищі;

- особистісно діяльнісні мотиви, спрямовані на мотивоване фахове зростання та реалізацію себе як особистості і частини реально існуючого динамічно змінного світу.

Для закладу загальної середньої освіти, який реформується, надзвичайно важливим стає **створення інноваційного середовища**, що вимагає наявності наступного:

- загальне розуміння необхідності введення інновації в освітній процес (від директора школи до учня) та створення відповідної матеріально-технічної бази;

- відповідний професійний фаховий рівень учителів закладу (їх фахова освіта, системна робота з підвищення кваліфікації тощо);

- залучення до діяльності ЗЗСО науковців ЗВО та Інститутів ППО;

- науково обґрунтований вибір інновацій для даного ЗЗСО (мета, цілі, фаховий рівень учителів тощо). Вибір має бути узгодженим із створеним інноваційним середовищем у школі, його мають підтримати по вертикалі (рай(міск) відділи (управління), обласні департаменти освіти, міністерство освіти) і горизонталі – вчителі, громадськість, батьки, учні;

- юридичне забезпечення інноваційного процесу. Саме від цього фактору залежить клімат у колективі, де запроваджується інновація і мотивація до інноваційної діяльності всіх учасників.

Інтегративними ознаками інноваційно-гуманістичної освітньої системи є:

- наявність загальної мети і призначення, які задаються і неперервно корегуються суспільством;

- взаємозалежність структурних елементів по горизонтальному і вертикальному напрямках;

- відкритість всіх складових освітньої системи для впливу з боку соціуму і здатність до кореляційного розвитку разом з ним;
- неперервний вплив зовнішніх і внутрішніх факторів на розвиток та існування системи та її підсистем.

Заключення. Інноваційно-гуманістична та особистісна спрямованість освітнього процесу скеровує сучасну освіту і вчителя на формування людини-громадянина, для якої громадянське суспільство стане середовищем в якому вона сповна зrealізує свої права й свободи, розкриє свої можливості і цим самим усвідомлено буде задовільняти інтереси та потреби суспільства в цілому. Інноваційність, демократичні принципи освітнього процесу та гуманістичні ідеали адекватно скеровують особу на високу професійну компетентність, оволодіння нормами і принципами загальноєвропейської культури. активну і конструктивну поведінку в усіх життєво-творчих процесах. Система реформованої освіти, в контексті принципу «освіта упродовж усього життя» та компетентнісної парадигми покликана активно сприяти політиці України в питаннях розбудови інноваційно-гуманістичного післявоєнного суспільства.

Список використаних джерел

1. Боднар А.Я., Макаренко Н.Г. Шляхи формування пізнавального інтересу особистості в процесі професійного самовизначення // *Наукові записки НаУКМА. Педагогічні, психологічні науки та соціальна робота*. 2014. Т.162. С.32–37.
2. Кауфман Скотт. За межами піраміди потреб. Новий погляд на самореалізацію/ пер. з англ. А. Марковська. К.: Лабораторія. 2021. 400 с.
3. Огієнко О. Формування компетентностей для демократичного громадянства в системі освіти дорослих скандинавських країн// *Педагогічні науки: теорія, історія, інноваційні технології*. 2019. № 8 (92). С.13-22.
4. Рамка Компетентностей культури демократії: Контекст, концепції та модель. Том I. URL: <https://www.schools-for-democracy.org/biblioteka> (дата звернення: 20.03.2025).
5. Формування особистості в освітньому процесі: теорія і практика /за ред. І. Барбашової, Л. Ярошук. Мелітополь: Вид. буд. Мелітопольської міської друкарні, 2022. 224 с.
6. Химинець В.В. Інноваційно-гуманістичне та компетентнісне спрямування сучасної післядипломної педагогічної освіти: Європейський вимір// *Післядипломна освіта в Україні*. – 2018. № 2. С.43-51.
7. Химинець В. В. Неперервна інноваційно-гуманістична освіта – основа сталого розвитку України// *Освіта Закарпаття*. 2024. № 32. С.10-22.
8. Eurydice portal: http://acea.ec.europa.eu/education/eurydice/index_en.php.
9. Khymynets Vas., Holonič J. , Khymynets Vol. Innovative educational activities - USA Fairmont: Academic publishing Fairmont, 2020. 320 s.

ШАРАПАНИЮК А. Л.,

здобувач вищої освіти,

Уманський державний педагогічний університет імені Павла Тичини,

andriy.sharapaniuk@udpu.edu.ua

ФОРМУВАННЯ НАУКОВОГО СТИЛЮ МИСЛЕННЯ УЧНІВ ЗАКЛАДІВ ЗАГАЛЬНОЇ СЕРЕДНЬОЇ ОСВІТИ НА УРОКАХ ФІЗИКИ

Анотація. Положення Концепції реалізації державної політики у сфері реформування загальної середньої освіти «Нова українська школа» на період до 2029 р. вимагають перегляду раніше визначених підходів до формування предметної компетентності учнів зі шкільних предметів. Ці підходи спрямовуються на формування в учнів здатності до самовдосконалення та саморозвитку. У свою чергу, це потребує нової стратегії організації освітнього процесу, яка передбачає створення умов для засвоєння та використання особистісно нових методів діяльності та мислення щодо нестандартних рішень і підходів за вивчення основоположної природничої науки фізики. Такі підходи мають базуватися на зміщенні акцентів з традиційної системи навчання, яка заснована на принципах запам'ятовування та накопиченні фактів, на розвиток творчого, креативного мислення, ініціативи, самостійності та наполегливості учнів, вміння досягати ними поставлених цілей, подолання труднощів, що виникають в освітньому процесі.

Ключові слова: науковий стиль мислення, заклади загальної середньої освіти, організація освітнього процесу, критичне мислення.

Проблема розвитку в учнів такої системи логічного мислення посідає особливе місце у теорії і практиці психолого-педагогічної науки, оскільки в світі, що постійно змінюється, логічне, критичне (наукове) мислення особистості стає основою її сприйняття та розуміння дійсності.

Оскільки вивчення фізики в школі базується на трьох видах занять: освоєнні теоретичного матеріалу, розв'язуванні задач і проведенні лабораторних робіт, то у пропонованому матеріалі ми коротко торкнемося можливостей формування наукового стилю мислення учнів основної школи на уроках фізики з кожного виду цих занять, а також ролі міжпредметних зв'язків.

Аналіз літературних джерел дає можливість дійти висновку, що формування наукового стилю мислення учнів найбільш ефективно здійснюється у процесі поєднання *проблемного* і *діяльнісного* підходів до конструювання уроків з фізики. За такого підходу до організації навчальної діяльності учнів учитель має виконувати (принаймні) такі функції:

- створювати учням проблемну ситуацію у формі питання, у вигляді оригінального експерименту, розв'язання нетипових задач;
- організовувати атмосферу для розмірковувань учнів над поставленими завданнями;
- пропонувати обґрунтування висунутої «наукової» гіпотези; у випадку її підтвердження – робиться акцент на набутті нових знань; якщо виявляється, що вона хибна, – аналізуються помилки;
- узагальнювати отриманий учнями результат – вказується на успіхи та невдачі, щоб підсилити процес логічних міркувань;
- створити проблемні запитання для закріплення нових знань; у діяльнісному плані – пропонувати вправи, задачі на застосування отриманих знань, умінь та навичок;

Важливими результатами таких підходів є розвиток пізнавальних процесів (формування наукового мислення) учнів, засвоєння ними нових знань про поняття і фізичні явища, актуалізація мислення для знаходження та побудови навчальних дій з розв'язання певної проблеми, підвищення мотивації до вивчення фізики.

Все, що буде сказано далі, має пряме відношення до навчальної діяльності, ефективність якої залежить від рівня сформованості в учнів позитивного відношення до процесу навчання, пізнавального інтересу, потреби у знаннях. Щоб сформувати такі мотиви освітньої діяльності, учитель має володіти методикою конструювання нестандартних уроків. Нестандартний урок забезпечує виникнення позитивних емоцій по відношенню до навчальної діяльності, її змісту, форм і методів реалізації.

Прикладами нетрадиційних уроків, які активізують навчально-пізнавальну діяльність і створюють на уроці ситуацію підвищеного інтересу, є використання у навчальному процесі з фізики цікавих прикладів, фізичних ефектів, дослідів, парадоксів тощо. На таких уроках варто демонструвати зіставлення наукових і побутових (повсякденних, життєвих) пояснень окремих природних явищ. Так, можна запропонувати учням порівняти (пояснити) повсякденне і наукове розуміння явища невагомості, життєве і наукове пояснення законів вільного падіння, законів плавання тіл тощо.

З'ясовуючи можливості фізики впливати на формування в учнів наукового стилю мислення, ми маємо на увазі, що між фізикою-наукою і фізикою-навчальним предметом існує тісний зв'язок. Оскільки фізика – наука експериментальна, то процес навчання фізики полягає у послідовному формуванні нових для учнів фізичних понять і теорій на основі фундаментальних положень, що спираються на фізичний експеримент (дослід). У ході цього процесу знаходить відображення *індуктивний* характер встановлення причинно-наслідкових зв'язків між явищами природи; встановлення основних фізичних закономірностей на базі експерименту і *дедуктивний* характер виведення наслідків із встановлених таким чином закономірностей з використанням доступного для учнів математичного апарату.

Якщо навести хоча б приблизний алгоритм реалізації навчального фізичного експерименту, то можна перекоонатися у його визначальній складовій у формуванні наукового стилю мислення учасників освітнього процесу на уроках фізики, оскільки він націлений на розв'язання певної проблеми шляхом активної самостійної діяльності учнів:

- самостійне визначення (формулювання) учнем мети дослідження;
- формулювання альтернативних припущень (гіпотези), що лежать в основі експерименту;
- виходячи з попереднього, забезпечення необхідних умов для проведення дослідження;
- поетапне планування проведення експерименту;
- виходячи з попереднього, забезпечення дослідження необхідним комплектом приладів і матеріалів;
- монтаж експериментальної установки;
- проведення спостережень і вимірювань;
- аналітична (математична) обробка результатів вимірювань (обчислення похибок вимірювань, верифікація та валідність одержаних результатів);
- аналіз отриманих результатів (підтвердження-відхилення гіпотези), формулювання висновків.

Досить розповсюдженим засобом формування наукового стилю мислення і на його основі навчально-дослідницьких умінь учнів є розв'язування фізичних задач. Зазвичай, фізичні задачі поділяють на розрахункові, експериментальні і якісні. Якісним задачам, в основному, відводиться та роль, що вони викликають підвищений інтерес в учнів, створюють їх стійку увагу на уроці, активізують розумову діяльність, мотивують їх до вивчення фізики. На відміну від розрахункових задач, вони не мають прямого шляху розв'язання, а, отже, вимагають від учня визначення мети, прийняття тих чи тих альтернативних рішень. Саме в ситуації досягнення самостійно визначеної мети у процесі планування і одержання результату, учень навчається діяти в конкретній ситуації, аналізувати й відбирати найбільш придатні засоби досягнення мети, що й містить елементи формування наукового стилю мислення, а на основі нього пошуково-дослідницької діяльності [5].

У межах цієї класифікації розглядається розв'язання задач у загальному вигляді; задач, де замість чисел, наводяться певні параметри; задач з неповними даними; експериментальних задач; задач прикладного характеру (на встановлення міжпредметних та внутрішньо предметних зв'язків) тощо [5]. Останнє вимагає докладнішого обґрунтування: мова йтиме, насамперед, про взаємозв'язки фізики і математики.

Розвиток особистості учнів, формування у них здатності розуміти роль фізики в оточуючому світі є одним з головних завдань фізико-математичної освіти в основній школі. Ще з початкової школи в учнів формуються уявлення про природу, серед якої вони живуть і з якою вони щодня контактують. Пізніше, на уроках природознавства у 5 – 6 класах діти вчаться спостерігати та пояснювати явища природи. Під час вивчення цього курсу в них формуються уявлення про цілісність природи та місце людини в ній.

Аналіз досвіду роботи учителів математики з позиції їхньої готовності до реалізації міжпредметних зв'язків з фізикою засвідчив, що до завдань, які необхідно розв'язувати учителю під час навчання учнів математики, входить не лише формування наукових знань і вмінь застосовувати їх до розв'язання математичних задач, зміст яких у більшості випадків носить абстрактний характер, не пов'язаний з життям, а й навчання учнів перенесенню математичних знань і вмінь в інші предметні області, які мають безпосередній вихід у практику. До числа предметів, що задовольняють цій вимозі, належить фізика. Саме фізика є основою техніки, і саме для неї математика є мовою вираження сутності законів природи.

Вивчення досвіду роботи учителів свідчить, що поданий на уроках математики матеріал, саме у такому вигляді, учні сприймають з більшою зацікавленістю. Вони реально мають змогу побачити, як математика використовується для опису властивостей фізичних тіл та природних явищ.

Узагальнюючи сказане більш широко можна стверджувати, що синтез знань із різних предметів шкільного компоненту дає змогу досягти різнобічного розгляду об'єкта, показати взаємозв'язок явищ, інтенсивно формувати в учнів розумові операції аналізу, порівняння, узагальнення тощо, тобто формувати таким чином елементи наукового стилю мислення.

Список використаних джерел

1. Мініч Л.В., Благодаренко Л.Ю. Функції якісних завдань з фізики в аспекті формування

готовності учнів до подолання пізнавальних ускладнень. *Актуальні проблеми природничо-математичної освіти» в середній і вищій школі*: зб. матер. міжнар. наук.-практ. конф. Херсон: Грінь Д.С., 2012. С. 59-61.

2. Бельчев П.В. Розвиток логічного мислення учнів основної школи у процесі навчання фізики: автореф. дис. на здобуття наук. ступеня канд. пед. наук: 13.00.02. Київ, 2005. 20 с.

3. Атанов Г.О. Теорія діяльнісного навчання. Київ: Кондор, 2006. 210 с.

4. Лесик Л.Я. Формування самостійної пізнавальної діяльності учнів через розв'язування якісних задач з фізики. *Формування готовності вчителів фізико-математичних дисциплін до організації пізнавальної діяльності учнів*: матер. Всеукр. наук.-практ. конф. (14-15 травня 2015 р.). Луцьк: ВППО, 2015. С. 212-218.

5. Ільніцька, К. С., Краснобокий, Ю. М. Роль наукових досліджень у підготовці вчителів фізики до викладання основ новітніх технологій. *Наукові записки*. Випуск 8. Серія: Проблеми методики фізико-математичної і технологічної освіти. Частина 1. Кіровоград: РВВКДПУ ім. Винниченка, 2015

СЕКЦІЯ 5. ЦИФРОВІ ТЕХНОЛОГІЇ В ОСВІТІ: ВІД ТЕОРІЇ ДО ПРАКТИКИ

БАБЕНКО А. Ю.,

методист,

ДНЗ «Чортківське вище професійне училище»,

вчитель вищої категорії, старший вчитель,

alinababenko@ukr.net

ЦИФРОВІ ТЕХНОЛОГІЇ В ПРОФЕСІЙНО-ТЕХНІЧНІЙ ОСВІТІ: ВІД ТЕОРІЇ ДО ПРАКТИКИ

Анотація. *Цифрова компетентність у профтехосвіті – ключова навичка як педагогів, так і здобувачів освіти. Педагог, який володіє сучасними ІКТ- інструментами, може зробити урок цікавим та інтерактивним. Цифрова компетентність для учнів /учениць – це ключ до саморозвитку та конкурентоздатності на сучасному ринку праці.*

Ключові слова: *цифрові компетентності, цифрові технології, сучасні платформи, цифрова культура.*

Сучасний ринок праці потребує фахівців, які володіють не лише практичними навичками, але й цифровими компетентностями. Це стимулює впровадження ІКТ й у систему професійної освіти.

Тези цієї статті про теоретичні засади та практичні аспекти впровадження цифрових технологій у ПТО, про переваги, виклики та перспективи їх використання. В основі ефективного впровадження цифрових технологій лежать педагогічні підходи: змішане навчання, дистанційне навчання, персоналізоване навчання, а також концепція «освіти протягом життя». У ХХІ столітті цифрова компетентність стала однією з ключових навичок як для педагогів, так і для здобувачів освіти. Це не просто здатність користуватися комп'ютером чи смартфоном — це комплекс знань, умінь і навичок, які дозволяють ефективно використовувати цифрові технології в навчанні, комунікації, творчості й професійній діяльності.

Л. Гаврілова та Я. Топольник зазначають, що «поняття «цифрова компетентність» порівняно з дефініціями «цифрової культури» та «цифрової грамотності» є значно ширшим і більш загальним, оскільки його смисловий контент вміщує і навички роботи в інформаційно-комунікаційному (цифровому) середовищі як провідну ознаку цифрової грамотності, і соціокультурну складову (нові артефакти, нові практики цифрової культури з відповідними ціннісними орієнтирами та особистісним досвідом)».

Для педагогів цифрова компетентність — це насамперед вміння інтегрувати цифрові ресурси в навчальний процес. Вчитель, який володіє сучасними ІКТ-інструментами, здатен

зробити уроки більш цікавими, доступними та інклюзивними. Він використовує інтерактивні платформи, хмарні сервіси, електронні підручники та інші інструменти, що сприяють активному залученню учнів.

Для учнів цифрова компетентність відкриває нові горизонти для самоосвіти, розвитку критичного мислення та співпраці. Вони вчаться шукати й аналізувати інформацію, створювати власний контент, брати участь у віртуальних проєктах та відповідально комунікувати в онлайн-середовищі.

Розвиток цифрової компетентності потребує системного підходу: постійного навчання, підтримки з боку держави та освітніх закладів, а також мотивації до самовдосконалення. Важливо не лише навчитись користуватись інструментами, але й розуміти, як використовувати їх безпечно, ефективно і з користю.

Використання сучасної платформи "Всеосвіта", українсько-швейцарського проєкту "EdUP", STEAM – лабораторії, Google Classroom, віртуальних лабораторій, інтерактивних симуляторів (освітня система AR BOOK), Smart – дощок дозволяє створювати більш гнучке, доступне та інклюзивне освітнє середовище. Прикладами успішної інтеграції можуть бути створення цифрових лабораторій, використання 3D-друку, електронних щоденників, чат-ботів для консультацій здобувачів освіти тощо. Обов'язковою умовою для реалізації цифрових трансформацій в освіті є підвищення цифрової грамотності викладачів. З цією метою потрібні регулярні курси, вебінари, майстер-класи, наставництво.

На сучасному етапі існує багато викликів і проблем впровадження цифрових технологій: обмежене фінансування, низький рівень ІТ-інфраструктури в деяких регіонах, спротив змінам серед частини педагогів, недостатня підготовка персоналу. Деякі учні сприймають цифрові технології лише як розвагу, а не як інструмент для навчання. Потрібна педагогічна підтримка і заохочення до активної цифрової участі. Навчальні програми часто не відповідають реаліям цифрової епохи. Необхідне їхнє оновлення з урахуванням потреб ринку праці та новітніх технологій. У деяких викладачів і здобувачів освіти існує упереджене ставлення до онлайн-ресурсів. Брак довіри до цифрових інструментів уповільнює інноваційні зміни.

Майбутнє профтехосвіти — за поєднанням традиційної майстерності з цифровими інструментами. А співпраця з роботодавцями, практика на підприємствах сприяє більш ефективному впровадженню цифрових технологій у практичну підготовку учнів. Потрібне також формування цифрової культури в освітньому середовищі. І перший крок на цьому шляху — це розвиток базових цифрових навичок: уміння користуватися комп'ютером, програмним забезпеченням, інтернетом, засобами безпеки в мережі тощо. Це стосується як здобувачів освіти, так і педагогів. Цифрова культура передбачає й дотримання авторських прав, критичне мислення при споживанні інформації, повагу до приватності та конфіденційності. Навчання активному, відповідальному та етичному використанню цифрових технологій — від участі в онлайн-обговореннях до створення власного контенту. Необхідно постійно оновлювати знання і навички викладачів, проводити тренінги, майстер-класи, вебінари з тем цифрової освіти. Цифрова культура — це не лише про техніку, а й про спосіб мислення, спілкування і взаємодії у цифровому світі. Вона є важливою складовою сучасної освіти, сприяючи підготовці учнів/учениць до життя та роботи в цифровому суспільстві.

Перспективи використання цифрових технологій у професійно-технічній освіті (ПТО) є надзвичайно широкими та актуальними. Вони дають змогу адаптувати навчальний процес до індивідуальних потреб учнів, виявляти сильні сторони, аналізувати прогрес та своєчасно вносити корективи; створювати розумні майстерні з цифровим обладнанням. Цифрові платформи сприяють співпраці з бізнесом і виробництвом: проходження онлайн-стажувань, спільні освітні програми, сертифікація навичок. Цифрова трансформація професій вимагає нових навичок — знання комп'ютеризованих систем, автоматизації, робототехніки, цифрового управління. Цифрові технології відкривають нові горизонти для ПТО, роблячи її більш гнучкою, сучасною та орієнтованою на потреби ринку праці.

У рамках державної субвенції модернізується матеріально-технічна база закладів професійно-технічної освіти (ЗП(ПТ)О) та створюються науково-практичні центри (НПЦ) за професіями сільськогосподарського виробництва та автомобільного транспорту, що є найбільш затребуваними в певному регіоні. Наприклад, у Тернопільській області на базі ДНЗ «Чортківське

вище професійне училище» 20 січня 2025 року відбулося відкриття сучасного навчально-практичного центру за спеціальністю «Тракторист – машиніст сільськогосподарського виробництва» (додаток А). НППЦ оснащений сучасним обладнанням для набуття практичних навичок, максимально наближених до реальних умов роботи. Нові навчально-практичні центри – це не просто обладнання, а насамперед нові можливості: від якісної практичної підготовки до гарантованого працевлаштування на провідних підприємствах України. Крім того, це важливий крок на шляху до оволодіння цифровими компетентностями та цифрової трансформації суспільства загалом.

Цифрові технології – це не лише модна тенденція, а необхідність для ефективної, сучасної та конкурентоспроможної професійної освіти. Поступове, але системне впровадження цифрових інструментів здатне вивести ПТО на новий рівень, зробити навчання цікавішим, доступнішим та ближчим до реальних умов виробництва

Додаток А

Список використаних джерел

1. Гаврілова Л.Г., Топольник Я.В. Цифрова культура, цифрова грамотність, цифрова компетентність як сучасні освітні феномени. Інформаційні технології і засоби навчання. 2017. Т. 61. № 5. С. 1–14.
2. СТРАТЕГІЧНИЙ ПЛАН розвитку системи професійної (професійно-технічної) освіти в Тернопільській області на період до 2027 року. <https://oda.te.gov.ua/storage/app/uploads/public/620/3cd/cf9/6203cdcf99449286732390.pdf>
3. Уманець В.О. Цифровізація освітніх та управлінських процесів у закладах професійної (професійно-технічної) освіти. <http://perspectives.pp.ua/index.php/nts/article/view/3822/3843>
4. Цифрова компетентність як складник розвитку професійної компетентності педагогічного працівника ЗП(ПТ)О: матеріали регіонального науково-практичного семінару (6 жовтня 2021 р.). Біла Церква: БІНПО ДЗВО «УМО» НАПН України, 2021. 104 с.

БАБОВАЛ Н. Р.,

*доцент, в. о. завідувача кафедри менеджменту і методології освіти,
Тернопільський обласний комунальний інститут
післядипломної педагогічної освіти,
кандидат економічних наук,
nadiaspdfop@gmail.com*

МАЦЮК С. О.,

*здобувач вищої освіти бакалаврського рівня,
Тернопільський національний технічний
університет імені Івана Пулюя,
matsiuk.sofia05@gmail.com*

МЕДІАГРАМОТНІСТЬ ЯК СКЛАДОВА ІНФОРМАЦІЙНО-ЦИФРОВОЇ КОМПЕТЕНТНОСТІ ПЕДАГОГА. ПЕДАГОГІЧНІ ТА ДИДАКТИЧНІ АСПЕКТИ МЕДІАГРАМОТНОСТІ

Анотація. У сучасному інформаційному суспільстві медіаграмотність стала невід'ємною частиною професійної діяльності педагога. Розглянуто значення медіаграмотності в освіті; роль педагога у розвитку медіаграмотності; методи та прийоми навчання медіаграмотності; інтеграція медіаграмотності в освітній процес. Зроблено акцент на педагогічних та методичних аспектах медіаграмотності, які охоплюють стратегії, підходи та методи навчання.

Ключові слова: медіаграмотність, методи та прийоми навчання медіаграмотності, інтеграція медіаграмотності в освітній процес, освітня галузь.

Медіаграмотність – це одна з компетентностей сучасної людини, яка дозволяє критично аналізувати інформацію, відрізняти фейки від достовірних даних, розуміти маніпулятивні техніки та формувати власну думку на основі перевірених джерел. У педагогічному та дидактичному контекстах медіаграмотність відіграє важливу роль у вихованні свідомих громадян та розвитку критичного мислення.

Педагогічні аспекти медіаграмотності охоплюють *стратегії, підходи та методи навчання*, які сприяють формуванню критичного мислення, відповідального ставлення до медіа та здатності аналізувати інформацію.

Розглянемо деякі аспекти медіаграмотності.

Значення медіаграмотності в освіті. Педагогам необхідно враховувати у своїй діяльності: *формування критичного мислення* (навчання учнів перевіряти джерела інформації, виявляти маніпуляції та пропаганду); *розвиток інформаційної культури* (виховання відповідального ставлення до медіаконтенту та його впливу на суспільство); *соціалізація та громадянська відповідальність* (формування активної громадянської позиції через усвідомлене споживання інформації).

Роль педагога у розвитку медіаграмотності: *посередник між учнями та інформаційним середовищем*, педагог навчає здобувачів знань аналізувати інформацію, розпізнавати фейки, відрізняти факти від думок; *медіаексперт* самостійно опановує сучасні медіатехнології, щоб

ефективно працювати з учнями; *наставник* допомагає учням формувати власну інформаційну культуру та навички безпечного користування цифровими ресурсами.

Методи та прийоми навчання медіаграмотності: *аналіз медіатекстів* – розгляд новин, соціальної реклами, відеоконтенту та їх критична оцінка; *проектна діяльність* – створення власних медіапроектів (блогів, відео, презентацій), що допомагає краще розуміти принципи функціонування медіа; *дискусії та дебати* – обговорення суперечливих медіаповідомлень для формування навичок аргументації; *цифрові технології* – використання інтерактивних платформ для перевірки фактів та створення контенту.

Інтеграція медіаграмотності в освітній процес. Інтеграція медіаосвітніх технологій в умовах закладу освіти змінює не лише освітнє середовище на рівні формування медіаграмотної особистості, але й на рівні побудови комунікацій між усіма учасниками освітнього простору [1].

Інтеграція матеріалів з медіаграмотності в зміст шкільного навчання може здійснюватися як у вигляді використання повного циклу уроків, так і у вигляді об'єднання окремих фрагментів уроків, завдань або роздаткових матеріалів із власними розробками.

Наведемо вміння, що є складовими інформаційно-комунікаційної компетентності в межах різних освітніх галузей, які необхідно формувати.

Математична освітня галузь (структурувати дані; визначати достатність даних для розв'язання задачі; оцінювати достовірність інформації; доводити істинність тверджень). *Природнича освітня галузь* (знаходити, обробляти, зберігати інформацію природничого змісту, перетворювати її з одного виду на інший з використанням інформаційно-комунікаційних технологій; використовувати та створювати цифровий контент природничого змісту; досліджувати довкілля за допомогою сучасних інформаційно-комунікаційних технологій). *Громадянська та історична освітня галузь* (використовувати цифрові технології для пошуку потрібної історичної та соціальної інформації, її добору, перевірки, впорядкування і поширення; критично оцінювати, виявляти маніпуляції історичною та актуальною для суспільства інформацією у процесі аналізу електронних медіа; дотримуватися авторського права та етичних норм у роботі з інформацією та під час онлайн-спілкування; створювати вербальні та візуальні (графіки, діаграми, фільми) повідомлення, мультимедійні презентації соціального та історичного змісту, поширювати їх тощо [2].

Співпраця педагогів із сім'єю та громадою: *залучення батьків* – навчання їх основам медіаграмотності для підтримки дітей у медіапросторі; *взаємодія з громадськими організаціями* – використання навчальних програм і ресурсів, створених експертами в сфері медіаграмотності.

Дидактичні аспекти медіаграмотності охоплюють методи, прийоми та засоби навчання, які сприяють формуванню в учнів навичок критичного аналізу медіаінформації, розуміння медіатекстів та відповідального споживання контенту.

Принципи навчання медіаграмотності: принцип інтеграції, активного навчання, критичного мислення, міждисциплінарності.

Методи навчання медіаграмотності: аналіз медіатекстів (робота зі статтями, відео, рекламою, соцмережами для оцінки їх достовірності); дискусії та дебати (обговорення фейкових новин, маніпуляцій у ЗМІ та соціальних мережах); ігрові методи (рольові ігри, створення власних новин); проектна діяльність (створення учнями власних медіапроектів: блогів, відео, статей); цифрові інструменти (використання онлайн-платформ для перевірки фактів).

Засоби навчання медіаграмотності: традиційні (підручники, методичні матеріали, книги з медіаграмотності); цифрові (онлайн-курси, інтерактивні платформи, відеоуроки, соціальні мережі); мультимедійні (презентації, подкасти, відеоаналіз).

Медіаграмотність є важливою складовою сучасної освіти. Педагоги мають активно впроваджувати її у освітній процес, використовуючи сучасні методи та технології, щоб виховати свідомих та критично мислячих громадян.

Список використаних джерел

1. Городецька О. В. Організація впровадження наскрізної моделі медіаосвіти : методичні рекомендації. Тернопіль : Тернопільський обласний комунальний інститут післядипломної педагогічної освіти, 2024. с. 26.

2. Посібник із медіаграмотності для підлітків. URL: media-literacy-curriculum-for-teenagers-google-2023.pdf (дата звернення: 02.04.2025р.).

ВИКОРИСТАННЯ ЦИФРОВИХ ОСВІТНІХ РЕСУРСІВ В УМОВАХ ОНЛАЙН НАВЧАННЯ

Анотація. За останні роки змінився формат навчання, який поступово переходить у цифровий простір, що зумовлено пандемією COVID-19 та повномасштабним вторгненням російських військ на територію України. Впровадження цифрових ресурсів в освітній процес закладів вищої освіти розширює можливості студентів у здобутті освіти, сприяє вдосконаленню цифрових знань і вмінь, розвитку компетентностей.

Ключові слова: цифрові ресурси, онлайн навчання, цифрові інструменти, освітній контент.

Швидкий перехід освітніх закладів на онлайн (дистанційний) та змішаний формат навчання був зумовлений як пандемією COVID-19, так і російською воєнною агресією. І якщо на початку пандемії в освітній спільноті були суттєві труднощі не лише з впровадженням онлайн ресурсів, але й з відповідною пропозицією ефективних цифрових платформ, технологій та інструментів для організації продуктивного навчання, то вже у воєнні роки освітяни настільки адаптувалися до нових викликів, що повноцінний освітній процес важко увести без ресурсів з цифровим контентом.

Зазначимо, що щорічно на одному із провідних світових вебсайтів подається інформація, яка відображає освітні цифрові тренди, технології, а саме публікується список із 100 найкращих цифрових інструментів для навчання, що розділені відповідно за п'ятьма ключовими категоріями: персональне навчання та продуктивність, контент та курси, спілкування та співпраця, створення та керування контентом [3]. На рис. 1 подані відомості за 2024 рік. Зауважимо, що у порівнянні з минулим роком, де ChatGPT посів 4 місце в списку, то вже цього року піднявся на 2 місце.

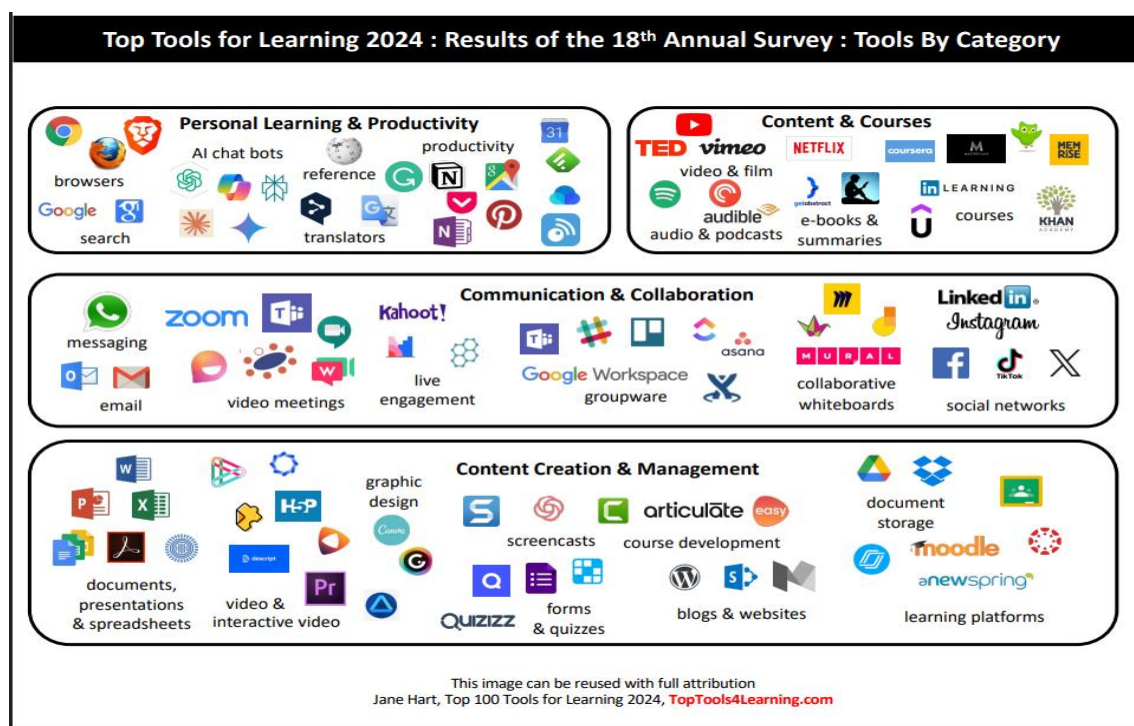

Рис. 1. 100 найкращих інструментів для навчання 2024 р.

Головні цілі онлайн навчання полягають у:

- створенні однакових можливостей для здобуття освіти здобувачами з усіх куточків країни;
- підвищенні якості освіти шляхом використання науково-освітнього потенціалу

провідних університетів, освітніх закладів перепідготовки, підвищення кваліфікації;

3. створення можливості для здобувачів отримати додаткову освіту;
4. задоволення потреб здобувачів щодо цифрового освітнього контенту;
5. створення умов для освіти впродовж життя.

На переконання науковців, цифровізація освіти поширюється на весь процес підготовки майбутніх фахівців, починаючи з визначення змісту і до контролю щодо якості освоєння освітньої програми [1]. Ефективне організування процесу онлайн навчання передбачає застосування широкого спектру цифрових ресурсів. Цифрові освітні ресурси (платформи, інструменти) – це сучасні засоби цифрового навчання, які відіграють важливу роль при створенні навчального контенту, змістовно наповнюють і процесуально підтримують процес навчання. Важливими умовами побудови цифрового навчального середовища є: стандарти та концептуальні рамки; інфраструктура з інтегративними властивостями побудови середовища та широкий доступ до цифрового контенту [2].

Для ефективної організації навчання в онлайн форматі в закладах вищої освіти використовуються різні платформи та вебінструменти: Zoom, Microsoft Teams, Google Classroom, Google Meets, Moodle і т. п. Створенню початкового контенту сприяє використання в освітньому процесі графічних інструментів для створення презентацій Canva, Prezi. Швидкий зворотний зв'язок та підтримання технології мозкового штурму дають змогу забезпечити сервіси Mentimeter, Flipgrid. Для перевірки знань здобувачів освіти зручно застосовувати сервіси з автоматичною перевіркою відповідей такі як: Quizziz, Kahoot!, ClassTime, Online Test Pad. Продуктивним у командній роботі є використання Google Диск, OneDrive, онлайн-дошок (напр., Padlet). Використання в процесі навчання платформ Socrative, Edmodo, Nearpad уможлиблює обмін інтерактивними матеріалами, залучає здобувачів до обговорення різних проблемних питань, дає змогу викладачеві оцінювати виконання навчальних завдань у режимі реального часу.

Таким чином, використання сучасних цифрових інструментів в освітньому процесі формує та розвиває у здобувачів освіти важливі цифрові навички, які є затребуваними на ринку праці, а цифрові платформи є основою підтримки онлайн навчання щодо забезпечення безперервності освітнього процесу під час кризових ситуацій, таких як пандемії чи інші надзвичайні ситуації.

Список використаних джерел

1. Біляковська О.О. Професійна підготовка майбутніх учителів в умовах цифровізації освіти. *Наукові записки. Серія: Педагогічні науки*. 2023. Вип. 210. С. 10–14. <https://doi.org/10.36550/2415-7988-2023-1-210-10-14>
2. Гриценчук О.О., Овчарук О.В. Цифрові інструменти для створення та підтримки середовища освіти для демократичного громадянства у європейських країнах. Комп'ютер у школі та сім'ї. 2020. № 2. С. 52–56.
3. *Top 100 Tools 2024: By Category*. <https://toptools4learning.com/top-tools-by-category/>

БАРЛАДИН В. І.,

*аспірант кафедри машинознавства і транспорту
інженерно-педагогічного факультету*

*Тернопільського національного педагогічного університету ім. Володимира Гнатюка
barladynvasyl@gmail.com*

ЗАГАЛЬНА ХАРАКТЕРИСТИКА КОМПЕТЕНТІСНОЇ МОДЕЛІ МАЙБУТНІХ ПЕДАГОГІВ ПРОФЕСІЙНОГО НАВЧАННЯ В УМОВАХ ЦИФРОВІЗАЦІЇ

Анотація. Цифрова трансформація освіти ініціює зміни у складниках компетентнісної моделі випускників вищої школи, в тому числі педагогів професійного навчання. В епоху цифрових медіа і персоналізованого контенту майбутні педагоги професійного навчання повинні освоїти новітні медіастратегії, розуміти і використовувати різноманітні цифрові технології. Основними навичками професійного розвитку педагогів професійного навчання в XXI столітті визначено : здатність до актуального пошуку; здатність передавати повноваження; інноваційність; здатність керувати онлайн-репутацією; спрямованість на безперервне навчання протягом усього життя.

Ключові слова: цифровізація, майбутні педагоги професійного навчання, студенти,

Активний процес цифровізації освіти у вищій школі характеризуються збільшенням ефективності навчання. Цифровізацію необхідно розглядати у вузькому й широкому сенсах. У вузькому сенсі – це перехід звичних джерел інформації у цифрову форму, що дозволяє знизити витрати засобів та часу, розкрити нові можливості для студентів та викладачів. Такі перетворення ініціюють виникнення значних зрушень в результатах навчання, що дозволяє узагальнити розуміння широкого сенсу цифровізації. У широкому значенні це явище розуміється дослідниками як суспільний тренд, розвитку суспільства та економіки. Перехід інформації до цифрового формату допомагає прискорити обмін даними, забезпечити кращий контроль інформаційного потоку, підвищити ефективність економіки, покращити якість життя суспільства загалом.

Існує думка, що цифровізація – це просунутіший етап комп'ютеризації, вона має широкий спектр застосування, вимагає залучення великої кількості різноманітної обчислювальної техніки, здатної вирішувати поставлені завдання, не виключаючи і освітні. Надання інформації в цифровому форматі дозволяє користуватися широкими можливостями, утворювати розвинене технологічне середовище, в якому можна створити лояльне оточення на одній з обраних платформ.

Закономірно, що цифровізація знайшла значне відображення в організації та плануванні освітніх процесів [3]. Сьогодні освітні процеси в закладах вищої освіти, носять систематичний характер і спрямовані на використання знань, отриманих у професійному та повсякденному житті. В умовах тотального використання цифрових технологій в освітньому процесі змінюються й вимоги до професійної компетентності майбутніх педагогів професійного навчання.

Так, дослідники акцентують увагу, що цифровий формат навчання неминуче викличе зміни на ринку праці, змусить освітній процес змінюватися. Роль педагога професійного навчання також переосмислюється і має вписуватися в простір цифрового формату навчання. В епоху цифрових медіа і персоналізованого контенту майбутні педагоги професійного навчання повинні освоїти новітні медіастратегії, розуміти і використовувати різноманітні цифрові технології.

Таким чином, виникає потреба в педагогах професійного навчання, котрі готові і здатні працювати в умовах цифрового суспільства [2]. Це ініціює розробку нових уявлень моделі компетентнісного педагога професійного навчання як суб'єкта педагогічної діяльності. Зокрема, привертають увагу рекомендації щодо доповнення профілю професійних компетентностей педагогів, розроблені представниками Комітету з освіти Європейського Союзу. Вони містять такий перелік здатностей:

- використання цифрових технологій у професійному педагогічному середовищі;
- розвиток професійних навичок пошуку, створення та сумісного використання цифрових освітніх ресурсів;
- формування у педагогів необхідних навичок використання цифрових інструментів у навчанні та викладанні;
- володіння цифровими інструментами для оцінки результатів навчання;
- використання цифрових інструментів для розширення освітніх можливостей учнів;
- визначення змісту діяльності педагога щодо організації супроводу процесу розвитку цифрової компетентності здобувачів.

Західні дослідники, зокрема Дж. Сокс (J. Cox) [1], аналізуючи вимоги, які висуває суспільство до педагога, узагальнив 15 основних навичок професійного розвитку XXI століття, серед них такі:

- *здатність до актуального пошуку* – в еру цифрового століття дуже важливо знайти матеріали та ресурси, які зацікавлять, мотивуватимуть і підвищать пізнавальну активність студентів;
- *здатність передавати повноваження*;
- *інноваційність* – сучасний педагог професійного навчання повинен бути готовим застосовувати новітні освітні додатки, презентувати навчальні відомості засобами електронних пристроїв тощо;

- здатність керувати онлайн-репутацією;
- спрямованість на безперервне навчання протягом усього життя та ін.

Сукупність згаданих здатностей, вмінь і навичок синтезуються у цілісний феномен – професійну компетентність майбутніх педагогів професійного навчання, котрі реалізовуватимуть професійні функції в новому цифровому форматі.

Список використаних джерел

1. Cox J. 15 Professional Development Skills for Modern Teachers. URL: <https://www.teachhub.com/15-professionaldevelopment-skills-modern-teachers> (дата звернення: 18.03.2025).
2. Kharbach M. 10 digital skills for teachers. URL: <https://www.educatorstechnology.com/2016/02/another-excellent-posterfeaturing-10-digital-skills-for-teachers.html> (дата звернення: 18.03.2025).
3. Redeker K., Poonie J. European framework for the digital competence of Educators: DigCompEdu. Luxembourg: Joint Research Centre, European Union. URL: <https://ec.europa.eu/jrc/en/publication/eur-scientific-andtechnical-research-reports/european-framework-digital-competence-educatorsdigcompedu> (дата звернення: 18.03.2025).

БАТАЄВА Я. В.,

студентка,

Лисичанський гірничо – індустріальний фаховий коледж

БЕЗДЕНСЬКИХ М. І.,

науковий керівник, викладач,

Лисичанський гірничо – індустріальний фаховий коледж

bezdenznychmarina90@gmail.com

DIGITAL FLASH CARDS AS A TOOL OF MODERN EDUCATION

Abstract. *The article examines the use of digital flash cards as an effective tool of the modern educational process. The principles of flash cards, in particular active recall and spaced repetition, which contribute to improving the assimilation of information, are analyzed. The main advantages of digital platforms, their impact on the individualization of learning, as well as popular services that implement this approach (Wordwall, Quizlet, etc.) are described. The areas of application of flash cards in education, their limitations and development prospects in the conditions of digitalization of the educational environment are highlighted. A conclusion is made about the relevance of introducing digital flash cards into formal and informal education.*

Keywords: *digital flashcards, modern education, active recall, spaced repetition, Wordwall, Quizlet, interactive learning, digitalization, self-study, educational technologies.*

In today's world of information technology, education is rapidly changing, focusing on the latest teaching methods. One of these innovative tools is digital flashcards - an interactive tool for effective memorization and repetition of educational material. This tool is widely used by students, teachers, and for self-study, especially when learning languages, preparing for exams, and mastering a large number of terms or facts.

When working with this method, students' attention is activated every time: seeing a question on one side of the card, the student tries to find the answer to it on his own, and by opening the back side, everyone has the opportunity to check themselves. By working with flashcards independently, students each time conduct their own small, relaxed exam, during which they not only check the level of knowledge mastery of the topic, but also better remember the educational material.

Flashcards are cards with a question or term on one side and an answer or definition on the other. Digital flashcards are an enhanced form of traditional paper cards that are delivered via computer or mobile applications. They often integrate multimedia content (images, video, audio) as well as active repetition techniques (spaced repetition) to improve memorization.

The principle of operation of digital flash cards is based on the principles of active recall and spaced repetition. A system, such as Wordwall, allows you to choose flash cards on any topic, so it allows

you to: reduce the time spent repeating what you already know; focus on difficult material; improve long-term memory.

Digital flash cards have the advantages of using: mobility and accessibility; most applications are available on smartphones, tablets and computers, which allows you to study anywhere and anytime.

In my opinion, this is an effective learning method because digital cards can include video, audio, pictures, which contributes to better understanding and assimilation of information.

In addition, the user can create their own sets of cards according to their level of knowledge and goals.

Simply put, flashcards are an effective learning tool with information on one or both sides. Typically, one side contains a question, term, or concept, and the other side contains the answer or explanation. This format is designed to help learners quickly remember and reproduce information.

The card sides can be combined in any way, for example:

- image – title (in Ukrainian or foreign language);
- drawing – translation in foreign language;
- word – transcription;
- name of law or theorem – formula;
- name of chemical element or physical quantity – symbol;
- title of work – author;
- historical event – date, etc.

I use the following digital platforms:

Quizlet is a platform with a large database of ready-made flashcards and the possibility of collaboration.

Duolingo) is for learning languages and general knowledge.

Currently, digital flashcards are used: in schools to review terms in biology, chemistry, and history; in professional pre-university education; in higher education to master complex concepts in medicine, law, and engineering; in self-study of languages; and in preparation for international exams (TOEFL, IELTS, GMAT, SAT, etc.).

Although digital flashcards have many advantages, there are also certain disadvantages: they require self-discipline; they do not replace a deep understanding of the topic; they are dependent on electronic devices and the Internet; sometimes excessive gamification distracts from the content of the study.

Therefore, digital flashcards are an effective, flexible and adaptive tool for modern education, which allows you to improve the quality of learning, improve memorization and make the learning process more personalized. Their successful use depends on the right approach to planning and regularity of classes. In combination with other teaching methods, flashcards can significantly increase the effectiveness of the educational process.

Список використаних джерел

1. Руденко Л. І. Інтерактивні технології навчання у вищій школі. – К.: Центр учбової літератури, 2017.
2. Козяр М. М. Інноваційні методи навчання у закладах освіти. – Львів: ЛНУ ім. І. Франка, 2020.
3. Оберемок В. В. Цифровізація освіти: виклики та можливості // Освітологічний дискурс. 2021.

БЛОКУРА Н. І.,

*методист, викладач української мови та літератури
Львівського фахового коледжу будівництва, архітектури та дизайну,
Nbilokura83@gmail.com*

ОСВІТНІЙ ВЕБРЕСУРС ВИКЛАДАЧА. БЛОГ «МОВНИЙ СВІТ»

Анотація: У статті подано напрацювання викладача української мови та літератури ЗФПО за 2011-2024 роки. Блог містить навчально-методичний комплекс навчальних дисциплін «Українська мова», «Українська література», платформи для онлайн тестування, інтерактивні вправи, матеріали кабінету української тощо. Можна організовувати освітній процес під час

аудиторних занять, змішано та дистанційно. Вебпродукт стане в пригоді абітурієнтам, аби підготуватися до НМТ з української мови.

Ключові слова: інновації, освітній блог, цифрові технології, дистанційне навчання, сервіс Blogger від Google.

Наше теперішнє життя, як і майбутнє, – це життя і праця в новому цифровому суспільстві, де ІКТ є запорукою успіху. Викладач постійно задумується: як зацікавити здобувачів освіти темою, як краще пояснити матеріал, якими способами розвивати навички студентів, як зробити навчання ефективним.

Основними напрямками цифровізації освітнього процесу вважаю використання мобільних та інтернет технологій, дистанційної освіти, масових відкритих онлайн курсів, сайтів, блогів тощо.

У зв'язку з дистанційними та змішаними формами навчання важливість ведення викладацьких блогів збільшилася в кількадесят разів. Саме зараз блог, безперечно, є надійним помічником. Він формує та підвищує інформаційно-комунікативні компетентності викладача і студентів, адже виконує безліч функцій: дидактичну, загальнокультурну, соціальну, науково-методичну тощо.

Блог – це сучасна платформа для популяризації професійної діяльності, «персональний бренд». Ведення блогу забезпечує активну освіту й самоосвіту викладача, спілкування зі студентами, батьками та колегами. Це сучасна платформа для популяризації студентських досягнень та підсумків власної професійної діяльності.

У своїх дослідженнях С. Івашнюва персональний сайт/блог педагога визначає як «освітній інформаційний ресурс, що має свою індивідуальну адресу, представляє собою сукупність вебсторінок із спільним дизайном, які навігаційно та фізично знаходяться на одному сервері та містять інформацію про різні аспекти професійної діяльності педагогічного працівника» [1, с. 4].

Свій блог «Мовний світ» я розробила блог у далекому 2014 році, ще працюючи вчителем української мови та літератури в закладі середньої освіти. Тоді я ним «жила», вклала в нього душу й серце. Не було дня, аби я не публікувала якісь цікавинки на головній сторінці. Створюючи блог, хотіла, аби він був корисним для учнів, колег і всіх шанувальників української словесності, пізніше – і для студентів.

Ось перший допис:

ЖИТТЄВІ КРЕДО: "Не кажи світові про те, що ти хочеш зробити- покажи, як ти роби"

ВІВТОРОК, 4 БЕРЕЗНЯ 2014 Р.

Всеукраїнська українознавча гра "Соняшник 2014"

"...Соняхи, соняхи, будьте нам помічниками"...

Саме із таким девізом уже вчетверте наші учні беруть участь у Всеукраїнській українознавчій грі "Соняшник", яка була започаткованою у 2010 році. У Гру було присвячено вшануванню пам'яті Т.Шевченка, 200-річній ювілей якого усі ми відзначаємо цього дня. І сьогодні, напередодні Шевченківських днів, 226 учнів нашого закладу активно взялися до завдань гри "Соняшник 2014".

Учасники з нетерпінням чекали 4 березня, поглиблювали свої знання як з української мови і літератури, так і з народознавства, гортали "Кобзар". Учні 5А класу випустили стіннівку, присвячену Кобзареві. А сьогодні усі з неабиякою цікавістю розв'язали завдання і тепер чекають результатів! Хочеться, щоб всі школи нашої держави теж долучились до "Соняшника" та підтримали українське!!

ВРЕКОМЕНДОВАНА ПУБЛІКАЦІЯ

Диктант про Львів

Сучасний Львів – У сучасній незалежній Україні древній Львів є найбільшим економічним і культурним центром західного регіону країни. Своєю...

Слава Україні!!

3:24 PM

Львів

Середа, 31, 2025

ВСЕСВІТА

QR code linking to vse.ee/bqdw

ДУ «НАУКОВО-МЕТОДИЧНИЙ ЦЕНТР ВИЩОЇ ТА ФАХОВОЇ ПЕРЕДВИЩОЇ ОСВІТИ»

Визначила для себе основні розділи, працюючи над структурою вебпродукту. Блог «Мовний світ» складається з 29 вкладок-сторінок, хоча коли створювала, сторінок було лише 12:

1. <u>Головна сторінка</u>	15. <u>Тести online</u>
2. <u>Нормативна база</u>	16. <u>ЗНО (ву) ЗНО</u>
3. <u>Про мене</u>	17. <u>У світі синонімів</u>
4. <u>Кабінет української мови та літератури</u>	18. <u>У світі паронімів</u>
5. <u>Моя академічна група</u>	19. <u>Наголошуймо правильно</u>
6. <u>НМК дисципліни</u>	20. <u>УІ LearningApps</u>
7. <u>УМЛ Робочі програми</u>	21. <u>УМ LearningApps</u>
8. <u>Самостійна робота</u>	22. <u>Моволюба</u>
9. <u>Моя ВСЕОСВІТА</u>	23. <u>Робота з обдарованою молоддю</u>
10. <u>Публікації</u>	24. <u>Дослідна робота</u>
11. <u>Самоосвіта</u>	25. <u>Благодійність</u>
12. <u>Дистанційне навчання</u>	26. <u>Педагогічний словник</u>
13. <u>"Не бійтесь заглядати у словник..."</u>	27. <u>Тести story Instagram</u>
14. <u>Літературний портрет</u>	28. <u>Притчі для душі</u>
	29. <u>Цікаві легенди</u>

Був і період, коли забула про блог, не наповнювала його, лише користувалася матеріалами.

Упродовж 10 років зрозуміла, що блог розширює кругозір, удосконалює інформаційно-комунікативну та предметну компетентності.

Усі матеріали із активним покликанням на Google диск є у відкритому доступі, що забезпечує їх завантаження та використання в роботі.

Для зручності користувачів на блозі є система пошуку, кнопки соцмереж, QR-код. Блог може функціонувати в усіх браузерах (крім російських), його оптимізовано для перегляду зі смартфонів чи комп'ютерів, планшетів.

Ведучи блог, зрозуміла, що просто створити новий ресурс недостатньо. Необхідна постійна робота з просування блогу в пошукових системах, а також серед освітян.

Кожна сторінка цього блогу містить такі орієнтовні матеріали:

1. Нормативні бази;
2. НМК дисципліни;
3. Матеріали кабінету української мови та літератури;
4. Інтерактивні вправи;
5. Навчальні платформи для онлайн тестування;
6. Словники, посібники тощо
7. Цікаві легенди, притчі;
8. Мої професійні здобутки.

Для педагога блог – це можливість:

- Використовувати ІКТ в освітньому процесі;
- Створювати матеріали для самостійної роботи студентів;
- Проводити онлайн тестування з подальшою швидкою обробкою результатів;

Для здобувачів освіти блог – це:

- Зразки виконання завдань;
- Участь в онлайн тестуванні;

Для батьків блог – це можливість:

- Переглядати роботи своїх дітей, знайомитися з їх досягненнями;

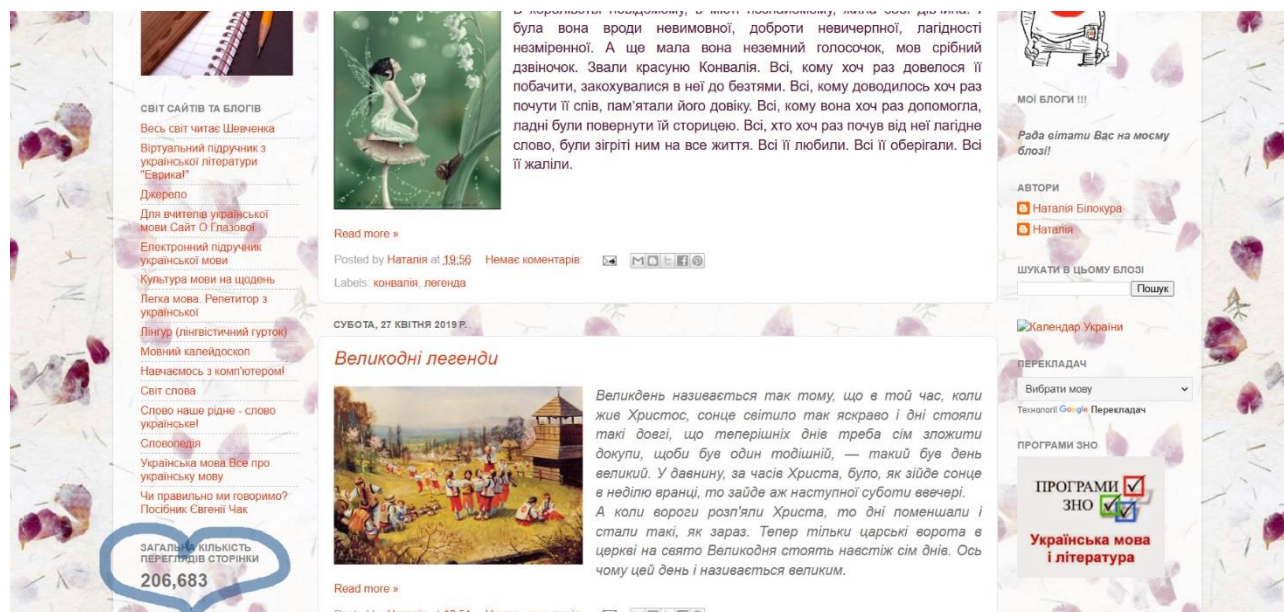
Освітній блог для колег – це:

- Методична скарбниця;
- Можливість обмінятися досвідом.

Блог «Мовний світ» презентувала на методичному об'єднанні вчителів української мови та літератури ще в далекому 2015-му році, писала багато статей про нього, подавала на різні конкурси вчительські, а недавно брала участь у методичному об'єднанні викладачів української мови та літератури Львівської області (листопад 2024 р.), де презентувала власний досвід серед професійної педагогічної спільноти

Ведення професійного блогу - один зі шляхів розвитку професійної компетентності в

інформаційному суспільстві. Блог допомагає викладачеві здійснювати його професійні функції — навчати і виховувати здобувачів освіти. Мій блог користується популярністю, і доказом цього є кількість переглядів його – більше 200 тис.♥

Блог – це сучасний корисний робочий інструмент, де взаємодіють усі учасники освітнього процесу. Робота з блогом цікава, пізнавальна і результативна. Оволодіти сервісами і створити авторський блог може кожен педагог, якому небайдужі проблеми освіти, який хоче будувати освітній процес по-новому, - лише бажання і трохи часу.

На сьогодні мій блог уже, як то кажуть, «зі стажем», роботу з оновлення інформації стараюся вести систематично, хоч не завжди є час, але розумію: будь-який інтернет-проект існує доти, поки на ньому з'являються нові актуальні матеріали. Багато чого мушу вдосконалити, планую додати нові сторінки, а наразі працюватиму над електронним журналом.

Нині всім потрібні нові підходи в системі освіти, нове педагогічне мислення, нове ставлення педагога до своєї діяльності. Одним із перспективних і результативних напрямків реалізації цього завдання є використання блогів, сайтів.

Тримаймо освітній фронт!!!! Усе буде українська фахова передвища освіта!!!

Список використаних джерел

1. Івашнюва С. В. Формування структури і контенту персонального сайту педагогічного працівника [Електронний ресурс] / С. В. Івашнюва. – Режим доступу: www.sworld.com.ua/konfer27/77.pdf.
2. Мартинюк Л. А. Персональний сайт викладача як засіб упровадження новітніх інформаційних технологій/ Л. А. Мартинюк // Інформаційні технології і засоби навчання, 2014. – Т. 41. – Вип. 3. – С. 299-310.
3. Слободянюк І. Ю. Сайт викладача як сучасний комунікативний засіб у системі організації освітньої діяльності учнів / І. Ю. Слободянюк // Науковий часопис Національного педагогічного університету імені М. П. Драгоманова. – К. : Вид-во НПУ імені М. П. Драгоманова, 2018. – Вип. 20. – С. 18-26.

ВЕЧЕРІК-ДРИЖЕНКО В. Л.,

викладач,

ВСП «Стрийський фаховий коледж

Львівського Національного університету природознавства»

valova886@gmail.com

ІНТЕЛЕКТУАЛЬНІ ТЕХНОЛОГІЇ В ОСВІТІ: НОВІ ГОРИЗОНТИ ТА ВИКЛИКИ

Анотація. Технології штучного інтелекту проникають у всі сфери життєдіяльності суспільства, в тому числі і в освітній процес. Застосування штучного інтелекту в навчальній

діяльності та її організації може значно підвищити академічну успішність учнів, поліпшити якість освіти, підготувати студентів до змін умов ринку праці, а також підвищити мотивацію до навчання.. Провідним методом дослідження є анкетне опитування. У статті проводиться теоретичний аналіз сучасного стану інтеграції штучного інтелекту в освітній процес, оцінюється ступінь впливу штучного інтелекту на академічну успішність студентів, з урахуванням пропозицій респондентів визначаються основні напрямки і перспективи впровадження штучного інтелекту, перспективи впровадження штучного інтелекту. Результати дослідження підтверджують, що штучний інтелект активно застосовується студентами для вирішення різних навчальних завдань. Відзначається його позитивний вплив на академічну успішність, що підкреслює значущість його інтеграції в освіту. Теоретична значущість дослідження – формулювання та опис можливих підходів та шляхів впровадження штучного інтелекту в освіту для підвищення академічної успішності. Практична значимість - можливість використання результатів для організації більш ефективного освітнього процесу, підвищення академічної успішності.

Ключові слова: штучний інтелект, освітній процес, академічна успішність, вища школа, персоналізація навчання, об'єктивізація оцінювання.

Мета статті полягає у вивченні ролі штучного інтелекту у підвищенні академічної успішності студентів. Для досягнення поставленої мети необхідно вирішити такі завдання:

1. Провести аналіз поточного стану використання ШІ в освітньому процесі.
2. Оцінити ступінь впливу ШІ на академічну успішність студентів різних курсів та напрямків.
3. Визначити основні напрями та перспективи інтеграції ШІ в освітній процес з урахуванням пропозицій респондентів.

Аналіз впливу ШІ на академічну успішність студентів, а також визначення можливих шляхів його подальшої інтеграції в освітній процес є важливими та актуальними завданнями, що потребують ретельного вивчення та обговорення.

Дослідження впливу ШІ на академічну успішність студентів було проведено з використанням анкетного опитування. Цільовою аудиторією дослідження стали студенти других курсів факультетів «Агроінженерії» та «Автомобільного транспорту». В анкетуванні взяло участь 60 студентів.

Опитування складалося з кількох блоків питань, які включали таке:

1. Загальні відомості про респондента (курс навчання, факультет).
2. Використання ШІ для вирішення академічних та робочих завдань. Респонденту пропонувалося спочатку відповісти про факт особистого використання ШІ, розповісти про свій досвід застосування ШІ більш детально, оцінити за 10-бальною шкалою (де 10 балів - найвища оцінка) ефективність використання ШІ для вирішення яких-небудь.
3. Пропозиції щодо впровадження ШІ в освітній процес. У даному блоці респонденти оцінювали необхідність та ефективність перспективних можливостей використання ШІ в освіті, запропонованих авторами дослідження. Крім того, вони могли описати власні ідеї щодо застосування ШІ в освітньому процесі.

Час заповнення анкети не перевищувало 15 хвилин, що сприяло високому відгуку та участі у дослідженні.

На підставі відповідей респондентів можна виділити декілька основних напрямів застосування ШІ (див. рис. 1).

1. Підготовка до іспитів. Близько 75% студентів зазначили, що використовують ШІ для підготовки до іспитів, що включає таке:

- вирішення типових завдань та тестів: студенти використовують ШІ для вирішення різних завдань та тестів, що дозволяє їм перевірити свої знання та підготуватися до іспитів;
- генерація навчальних матеріалів: ШІ-системи допомагають створювати конспекти, картки для запам'ятовування та інші навчальні матеріали.

2. Виконання домашніх завдань. Практично 85% студентів використовують програми та системи з ШІ для виконання домашніх завдань. Основні відмічені респондентами напрями застосування технологій:

– допомога у вирішенні складних завдань: ІІІ-системи надають покрокові рішення та пояснення до складних завдань;

– автоматична перевірка завдань: студенти можуть використовувати ІІІ для попередньої перевірки своїх робіт, що допомагає їм виявити та виправити помилки до здачі завдання.

3. Написання та редагування текстів. Більше 90% студентів використовують ІІІ для допомоги в написанні та редагуванні текстів. Це включає:

– автоматичне виправлення граматичних та стилістичних помилок: ІІІ-системи допомагають покращити якість письмових робіт студентів;

– генерація тексту: у деяких випадках ІІІ використовується для створення чорновиків або пропозицій щодо структури та змісту текстів.

4. Дослідницька робота. Близько 75% студентів відзначили використання ІІІ у своїй дослідницькій діяльності. Вони виділили такі варіанти застосування ІІІ-систем:

– аналіз даних: ІІІ допомагає студентам в обробці великих обсягів даних, їх аналізі та візуалізації результатів;

– пошук інформації: ІІІ-системи використовуються для ефективного пошуку та аналізу наукових статей, публікацій та інших джерел інформації.

5. Організація навчального процесу. Приблизно 55% студентів використовують ІІІ для організації свого навчального процесу. Основні напрямки включають:

– управління часом: ІІІ-системи допомагають студентам планувати свій час, нагадувати про терміни здачі робіт та керувати навчальним розкладом; – персоналізовані рекомендації: ІІІ надає студентам рекомендації щодо вибору навчальних матеріалів та стратегій навчання, ґрунтуючись на їхньому прогресі та потребах.

Типи задач, які вирішуються за допомогою ІІІ

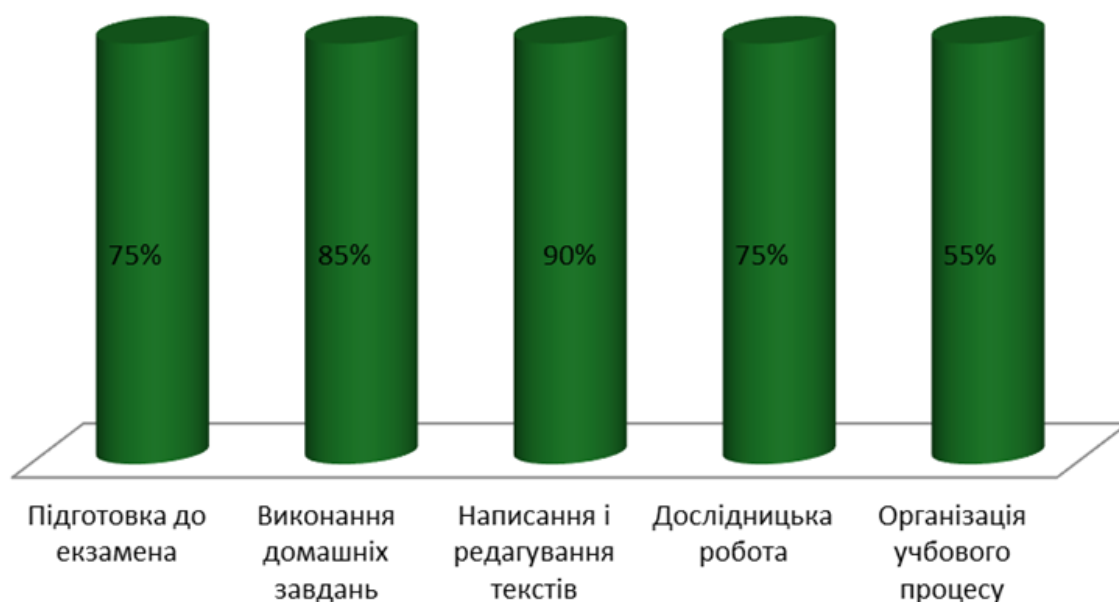

Рисунок 1

Аналіз відкритих питань анкети, присвячених пропозиціям студентів щодо покращення використання ІІІ в освітньому процесі, дозволив виявити декілька ключових напрямків. Студенти запропонували такі основні заходи:

1. Інтеграція ІІІ у навчальні програми: включення курсів з ІІІ та його застосування у різні навчальні дисципліни.

2. Розробка адаптивних навчальних систем: створення систем, які можуть адаптуватися під індивідуальні потреби та рівень знань кожного студента.

3. Використання ІІІ для автоматизації оцінки: впровадження ІІІ для перевірки та оцінки

студентських робіт, що дозволить підвищити об'єктивність та знизити навантаження на викладачів.

4. Створення віртуальних помічників: розробка ІІІ-асистентів, які зможуть допомагати студентам у вирішенні навчальних завдань, надавати довідкову інформацію та консультувати з різних питань.

5. Поліпшення інфраструктури: забезпечення доступності необхідних технічних засобів та програмного забезпечення для ефективного використання ІІІ.

Незважаючи на численні переваги, студенти також відзначили ряд проблем та бар'єрів, з якими вони стикаються при використанні ІІІ:

1) недолік знань та навичок: багато студентів відчувають труднощі з використанням ІІІ через брак знань та навичок роботи з відповідними технологіями. Це вимагає додаткових освітніх ініціатив та курсів щодо навчання ІІІ;

2) технічні проблеми: деякі студенти стикаються з технічними проблемами, такими як несумісність програмного забезпечення, недостатня потужність комп'ютерної техніки та відсутність доступу до необхідних ресурсів;

3) нерівномірний доступ: проблема нерівномірного доступу до ІІІ-технологій серед студентів з різних регіонів та з різними фінансовими можливостями також була відзначена як значний бар'єр для широкого впровадження ІІІ в освіту.

Висновок. Практична значущість проведеного дослідження для студентів, викладачів та освітніх установ полягає в наступному: 1) для студентів активне застосування ІІІ в освітньому процесі дозволяє не тільки придбати та покращити цифрові навички, але і зробити своє навчання найбільш ефективним, що в результаті позитивно вплине на академічну успішність; 2) для викладачів технології ІІІ дозволяють зробити навчальні програми більш цікавими та сучасними, ще більше забезпечити індивідуальний підхід до студентів; 3) для освітніх установ ІІІ дає можливість адаптувати освітні програми під умови сучасного ринку праці; покращити взаємодії між структурами організації. Таким чином, інтеграція технологій ІІІ в освітню діяльність може забезпечити підвищення академічної успішності студентів, зробити їх більш конкурентоспроможними на ринку праці, а програми - більш сучасними та ефективними.

Список використаних джерел

1. Бостром Н. Суперінтелект: Шляхи, небезпеки, стратегії. – Київ: Наш Формат, 2019. – 488 с.

2. Гудфеллоу І., Бенджіо Й., Курвілл А. Глибоке навчання. – Київ: Наука, 2020. – 800 с.

3. Мітчелл М. Пояснюючи штучний інтелект: Шлях до розуміння. – Харків: Фоліо, 2022. – 368 с.

4. Панухник О. Artificial intelligence in education: trends and challenges // [Електронний ресурс]. – Режим доступу: [\[https://elartu.tntu.edu.ua/bitstream/lib/42652/2/GEJ_2023v83n4_Panukhnyk_O-Artificial_intelligence_202-211.pdf\]](https://elartu.tntu.edu.ua/bitstream/lib/42652/2/GEJ_2023v83n4_Panukhnyk_O-Artificial_intelligence_202-211.pdf)(https://elartu.tntu.edu.ua/bitstream/lib/42652/2/GEJ_2023v83n4_Panukhnyk_O-Artificial_intelligence_202-211.pdf).

5. Рассел С., Норвіг П. Штучний інтелект: Сучасний підхід. – 4-те вид. Київ: Наука, 2021. 1152 с.

6. Штучний інтелект та відкрита наука в освіті // [Електронний ресурс]. – Режим доступу: [\[https://fmo-journal.org/index.php/fmo/article/view/225\]](https://fmo-journal.org/index.php/fmo/article/view/225)(<https://fmo-journal.org/index.php/fmo/article/view/225>).

7. Штучний інтелект і якість освіти: можливості, виклики та загрози // [Електронний ресурс]. – Режим доступу: [\[https://dnpb.gov.ua/ojs/npstudies/article/view/144\]](https://dnpb.gov.ua/ojs/npstudies/article/view/144)(<https://dnpb.gov.ua/ojs/npstudies/article/view/144>).

9. Використання штучного інтелекту в освіті: тенденції та перспективи // [Електронний ресурс]. – Режим доступу: [\[https://lib.iitta.gov.ua/id/eprint/743864/1/123-Article%20Text-371-1-10-20241129%203.pdf\]](https://lib.iitta.gov.ua/id/eprint/743864/1/123-Article%20Text-371-1-10-20241129%203.pdf)(<https://lib.iitta.gov.ua/id/eprint/743864/1/123-Article%20Text-371-1-10-20241129%203.pdf>).

ВІТОВИЧ Т. Б.

викладач англійської мови,

Галицький фаховий коледж імені В'ячеслава Чорновола,

tania.vitoich55@gmail.com

ВІТОВИЧ Л. М.

вчитель біології і хімії,

Медведівська ЗОШ I-II ступенів

ВПЛИВ ЦИФРОВІЗАЦІЇ НА ОСВІТНЮ ДІЯЛЬНІСТЬ ПІД ЧАС ВИВЧЕННЯ АНГЛІЙСЬКОЇ МОВИ ЗА ПРОФЕСІЙНИМ СПРЯМУВАННЯМ

Анотація: *Цифровізація як перехід до цифрового типу життя охоплює освітню, юридичну, соціальну та економічну сфери, трансформуючи традиційні підходи до навчання. В умовах цифрової трансформації активно впроваджуються інноваційні технології: онлайн-платформи, мобільні застосунки, чат-боти, ділові ігри та симуляції, що значно підвищують ефективність вивчення юридичної англійської. Такий підхід сприяє формуванню мовних, фахових і комунікативних компетентностей, адаптуючи освітній процес до викликів сучасного цифрового світу.*

Ключові слова: *цифровізація, цифрова трансформація, юридична освіта, дистанційне навчання, професійна англійська, інформатизація освіти.*

Задля того, щоб поглибитися у нашу проблематику, слід дати визначення поняттю цифровізація. Цифровізація – це термін, яким визначають процес, при якому відбувається розвиток людської цивілізації, що створює більш інклюзивне суспільство та покращує управлінські механізми; робить більш доступним охорону здоров'я, освіту та банківську справу; ширше охоплює but державні послуги, підвищуючи їх якість; збільшує способи для співпраці між людьми; надає доступ до більшої кількості різних товарів за кращими цінами. [6]

Досить часто у науковому середовищі ми чуємо про цифрову трансформацію, хоча по сутності вона ототожнюється з цифровізацією. Цифрова трансформація наукової та освітньої сфери – це діяльність, яка супроводжується комплексною роботою над створенням екосистеми рішень цифрового характеру у сфері освіти та науки, включаючи побудову електронного освітнього середовища, яке є безпечним. [1; 4]

Цифровізація освітньої діяльності – це впровадження цифрових технологій (інформаційних та комунікаційних) у процес освіти задля розвинення у молоді навичок розпізнавання дезінформації, змоги використовувати критичне мислення, користування по-максимуму різного мультимедійного контенту, покращення освітнього процесу завдяки використанню інтерактивних методів навчання [5].

Завдяки цифровізації освіти, людям стало легше вивчати іноземні мови, наприклад існує безліч онлайн-платформ та курсів, завдяки яким ви можете самостійно покращити знання з англійської мови. Для студентів юридичних спеціальностей – це стає порятунком, оскільки вони повинні знати англійську на достатньо високому рівні.

Досвід популяризації дистанційного навчання після пандемії COVID-19 та під час повномасштабної війни показує наскільки корисними можуть бути онлайн-курси при освітньому процесі.

На юридичному рівні Міністерство освіти та науки України ввело в дію ряд проєктів зі цифрової трансформації освітнього процесу у закладах дошкільної, загальної середньої, позашкільної та вищої освіти.

На сайті порталу Міністерства освіти та науки України на державному рівні визначено список онлайн-ресурсів, які можуть бути корисними при навчанні, а саме: Всеукраїнська школа онлайн (для загальної середньої та позашкільної освіти), Prometheus (для ЗВО та вчителів)

Аналіз викладання англійської мови в закладах освіти показує, що традиційні підходи залишаються основою освітнього процесу. Вони зосереджені на формуванні міцних мовних знань, насамперед через вивчення фахової лексики та читання юридичних текстів. Одним із ключових методів є перекладний підхід. Це сприяє оволодінню спеціалізованою термінологією.

У класичних методиках також активно використовується читання автентичних документів — законів, публікацій з міжнародного права. Такі завдання поглиблюють аналітичні здібності

студентів, проте практична комунікація іноді залишається поза увагою. Письмові вправи — складання юридичних документів, як-от контракти, резюме, заяви — дають студентам навички, необхідні для реальної професійної діяльності.

На цьому фоні особливої актуальності набуває інтеграція англійської мови в кримінально-правову тематику. Наприклад, при вивченні тем «Злочин і види злочинів», «Кримінальне право як галузь права» або «Кримінологія як наука», студенти можуть опрацьовувати матеріали з англомовних джерел, аналізувати реальні кримінальні справи, використовувати терміни:

- *Criminal offense* — кримінальне правопорушення
- *Types of crimes* — види злочинів
- *Crime motives* — мотиви злочинів
- *Criminal investigation* — кримінальне розслідування

У таких темах як «Причини скоєння злочинів», «Кримінальне розслідування», «Кримінальне покарання» та «Сучасні виправні установи», можна використовувати інтерактивні методи:

- **кейс-стаді** (розгляд справ із реальної практики)
- **ділові ігри** (імітація слідчих дій або обговорення умов призначення покарань)
- **симуляції судових процесів** (участь у рольових вправах в ролі слідчих, адвокатів, прокурорів)

Під час теми «Основні і додаткові кримінальні покарання», студенти знайомляться з класифікацією покарань у різних країнах, обговорюють їх гуманність та ефективність, використовуючи англомовну юридичну термінологію:

- *Imprisonment* — позбавлення волі
- *Community service* — громадські роботи
- *Probation* — умовне засудження
- *Capital punishment* — смертна кара

Використання сучасних технологій значно підсилює навчальний процес. Онлайн-платформи (*MyEnglishLab*, *Coursera*), мобільні додатки (*Quizlet*, *Legal English Trainer*) та інтерактивні дошки (*Padlet*, *Miro*) допомагають урізноманітнити заняття, персоналізувати навчання та створити реальні професійні ситуації для тренування мовлення. Інтеграція англійської мови у вивчення юридичних дисциплін, зокрема кримінального права, не лише підвищує якість мовної підготовки, а й розвиває професійне мислення, аналітичні навички та готовність до роботи у міжнародному правовому просторі.[7]

Цифровізація освітнього процесу сприяє поглибленню знань з англійської мови за професійним спрямуванням. Англійська у юриспруденції відіграє значну роль, тому виділяють окрему її галузь, яка так і називається «юридична англійська», яка є спеціалізованою галуззю в цій мові, що активно використовують у сфері права. [2, с. 101-111] Вона містить в собі унікальну термінологію, фразеологію та юридичні вирази, які пов'язані зі сферою права, судочинства, договірними відносинами та іншими аспектами юридичної практики. [7]

Існує безліч онлайн-ресурсів, які допомагають юристам безкоштовно вивчати англійську мову, такі як:

- Веб-сайт *Law.com* – на цьому сайті викладено цікаві статті та матеріали, направлені на юридичну тематику
- Курси від Інституту Суддівства та Права (*The Judicial Institute on Law & Policy*) – цей ресурс надає безкоштовний доступ до курсів, які пов'язані з різними галузями юридичної англійської
- Юридичні серіали та фільми (напр. серіал «*Suits*») поглиблюють знання англійської мови за фахом, а також зацікавлюють продовжувати навчання.

Слід не забувати, що вивчення юридичної англійської потребує постійної практики та користування нею у реальному житті, тому необхідно шукати можливості для спілкування з юристами-носіями англійської мови. [3, с. 48-55]

Отже, дистанційні курси з англійської мови за юридичним фахом надають багато можливостей та забезпечують розвиток у правовій галузі. Це є достатньо важливим кроком для досягнення успіху у вітчизняному та міжнародному юридичному просторі. Володіючи важливою

лексикою, термінологією та ідіомами, юристи проявляють вміння впевнено вести співбесіду в юридичному просторі і цифровізація освітнього простору сприяє поглибленню знань у даній галузі.

Список використаних джерел

1. Звітна наукова конференція Інституту цифровізації освіти НАПН України «Цифрова трансформація освіти України в умовах воєнного стану» : збірник матеріалів, 24 лютого 2023 р., м. Київ / упоряд.: О. П. Пінчук, Н. В. Яськова. Київ : ЦО НАПН України, 2023. 157 с.
2. Нагірний Л. Я. Особливості формування іншомовної комунікативної компетенції студентів. Науковий журнал Чернівецького університету: актуальні проблеми романо-германської філології та прикладної лінгвістики. 2012. Вип. 4. С. 101–111.
3. Слюсаренко Н., Сотер М. Цифровізація іншомовної підготовки у закладах вищої освіти України. Людинознавчі студії. Серія «Педагогіка». 2022. №46. С. 48–55.
4. Цифрова трансформація освіти і науки : сайт URL: <https://mon.gov.ua/tag/tsifrova-transformatsiya-osviti-i-nauki?&tag=tsifrova-transformatsiya-osviti-i-nauki> (Дата звернення: 03.04.2025).
5. Цифровізація української освіти: реалізація, проблеми і перспективи : сайт URL: <https://oplatforma.com.ua/article/16004-tsifrovizatsiya-ukrainskoi-osviti-realizatsiya-problemi-i-perspektivi#:~:text=> (Дата звернення: 05.04.2025).
6. Цифровізація: переваги та шляхи подолання викликів : сайт URL: <https://razumkov.org.ua/statti/tsyvrovizatsiia-perevagy-ta-shliakhy-podolannia-vyklykiv> (дата звернення: 04.04.2025).
7. Що таке юридична англійська та навіщо її вивчати : сайт URL: <https://englishoffice.ua/news/business/english-for-lawyers/> (Дата звернення: 05.04.2025).

ГАЙДА В. Я.

викладач кафедри змісту і методик навчальних предметів
Тернопільського обласного комунального інституту
післядипломної педагогічної освіти,
доктор філософії,
v.gajda@ippo.edu.te.ua

STEM-ОСВІТА ТА ЇЇ РОЛЬ У ПІДГОТОВЦІ УЧНІВ ДО ВИКЛИКІВ XXI СТОЛІТТЯ

Анотація. У статті розглядається роль учителя у формуванні STEM-орієнтованого покоління та значення STEM-освіти у підготовці учнів до викликів XXI століття. Акцентується увага на розвитку критичного мислення, креативності, підприємницького підходу, а також навичок командної роботи та самонавчання. Висвітлюються сучасні тенденції у впровадженні STEM-освіти, зокрема цифровізація навчального процесу, інтеграція програмування, робототехніки, штучного інтелекту, екологічних інновацій та міжпредметного аналізу. Наголошується на необхідності підготовки вчителів, здатних використовувати інноваційні методи навчання та мотивувати учнів до наукових досліджень і технологічних проєктів. STEM-освіта розглядається як стратегічний напрям розвитку освіти, що забезпечує формування конкурентоспроможних фахівців для сучасного ринку праці та сприяє економічному й технологічному прогресу суспільства.

Ключові слова: ключові навички, підвищення кваліфікації, технологічні проєкти, цифровізація, STEM-освіта.

STEM-освіта є ключовим напрямом розвитку сучасної освіти. Її значення зумовлене глобальними викликами XXI століття та стрімким розвитком технологій. STEM-освіта розвиває критичне мислення, навички вирішення проблем та аналітичні здібності, що необхідні для сучасного ринку праці. Вона сприяє розвитку креативності, командної роботи та самонавчання, що є важливими для успішної кар'єри у будь-якій сфері. Сучасний світ зазнає цифрової трансформації: штучний інтелект, автоматизація, робототехніка та біотехнології змінюють

традиційні професії. STEM-освіта готує молодь до життя в умовах постійних технологічних змін, формуючи навички роботи з новітніми інструментами та програмами [3]. Країни, які активно впроваджують STEM-освіту, демонструють швидке зростання економіки та інноваційного сектору. STEM-спеціальності є одними з найбільш затребуваних на ринку праці, а спеціалісти у цих сферах отримують конкурентоспроможні зарплати [1]. Глобальні виклики XXI століття (зміна клімату, нестача енергії, екологічні кризи, пандемії) потребують наукового підходу та інженерних рішень. STEM-освіта дає можливість молоді брати участь у розробці рішень для цих викликів та сприяти сталому розвитку суспільства. STEM-освіта сприяє розвитку підприємницького мислення, адже учні не лише засвоюють знання, а й вчаться їх застосовувати у реальних проєктах. Стартапи та інноваційні розробки часто виникають саме на стику науки, технологій та бізнесу. Тому STEM-освіта є не лише трендом, а й необхідністю для сучасного світу. Вона дає можливість молоді отримати актуальні знання та навички, сприяє розвитку економіки, науки й техніки, а також допомагає знаходити рішення для глобальних викликів людства. Інвестування в STEM-освіту – це інвестування у майбутнє суспільства.

Сучасний світ стикається з низкою викликів, які суттєво впливають на всі сфери життя, зокрема освіту. STEM-освіта відіграє ключову роль у підготовці молодого покоління до розв'язання цих проблем. Швидкий розвиток цифрових технологій змінює традиційні професії та способи комунікації [3]. Поширення онлайн-освіти, віртуальної реальності (VR), доповненої реальності (AR) та інтерактивних навчальних платформ. Необхідність формування цифрової грамотності у школярів та педагогів. Зростаюча роль штучного інтелекту (AI) у різних сферах: від медицини до освіти та промисловості. Автоматизація виробничих процесів, що призводить до скорочення робочих місць у традиційних сферах і створення нових професій. Потреба у нових підходах до навчання, які враховують інтеграцію AI у повсякденне життя. Зміни клімату, виснаження природних ресурсів, забруднення навколишнього середовища. Використання STEM-технологій для розв'язання екологічних проблем: відновлювані джерела енергії, розумні міста, інженерні рішення для очищення води та повітря. Виховання екологічної свідомості через міждисциплінарний підхід у STEM-освіті. Постійне оновлення знань і технологій вимагає гнучкої системи освіти. Застарілі методики викладання не відповідають сучасним потребам суспільства. Необхідність розвивати навички самонавчання, творчого підходу та міждисциплінарного мислення. Всі ці виклики вимагають якісно нової освіти, яка готуватиме учнів до змін і сприятиме їхньому розвитку в умовах технологічного прогресу. STEM-освіта дозволяє адаптуватися до цих викликів, розвиваючи в учнів аналітичне мислення, навички командної роботи та здатність застосовувати знання для розв'язання реальних проблем.

У XXI столітті стрімкий розвиток технологій, глобалізація та цифровізація економіки змінили вимоги до професійних компетентностей. Традиційні освітні методики вже не забезпечують необхідного рівня підготовки, тому виникає потреба у впровадженні нових підходів у навчанні, які сприятимуть формуванню конкурентоспроможних фахівців. Використання проєктного та проблемного навчання для формування навичок аналізу, критичного мислення та творчості. Інтеграція реальних кейсів із науки та бізнесу для розуміння практичного застосування знань. Створення STEM-лабораторій, технопарків, інженерних хабів у школах і закладах вищої освіти. Взаємопов'язаність природничих наук, технологій, інженерії та математики у вирішенні реальних завдань. Поєднання STEM-освіти з гуманітарними науками для формування цілісного світогляду. Інтеграція цифрових технологій у навчальний процес (робототехніка, програмування, штучний інтелект) [1]. Важливість *lifelong learning* (навчання протягом усього життя) як ключової компетенції сучасного фахівця. Використання цифрових платформ, онлайн-курсів та дистанційного навчання для гнучкого здобуття знань. Навчання ефективному пошуку та аналізу інформації у великому потоці даних. Співпраця освітніх закладів із технологічними компаніями, науковими інститутами та стартапами. Менторські програми, стажування, участь у реальних проєктах для занурення в професійне середовище. Залучення фахівців-практиків до освітнього процесу. Гейміфікація навчального процесу (освітні ігри, симуляції, VR/AR). Адаптивне навчання з використанням штучного інтелекту. Інтерактивні методи навчання, що підвищують мотивацію учнів. Щоб випускники освітніх закладів були конкурентоспроможними на ринку праці, навчання має стати динамічним, інтегрованим і практико-орієнтованим. STEM-освіта забезпечує розвиток необхідних навичок та сприяє підготовці фахівців, здатних до інноваційної

діяльності та адаптації в умовах технологічного прогресу.

Сучасний світ змінюється з безпрецедентною швидкістю, і освіта має відповідати новим викликам. STEM-освіта (Science, Technology, Engineering, Mathematics) пропонує комплексний підхід до навчання, що сприяє підготовці учнів до розв'язання реальних проблем та адаптації до майбутнього. Особливий акцент ставиться на викладання основ програмування, робототехніки та штучного інтелекту; використання цифрових технологій, онлайн-ресурсів та інтерактивних платформ у навчанні, формування цифрової грамотності та навичок роботи з великими даними тощо [2]. Активно впроваджуються інноваційні рішення для екологічних проблем, наприклад, інженерні проекти для створення альтернативних джерел енергії, здійснюються експерименти, спрямовані на зменшення негативного впливу людської діяльності на природу.

Основою нової освіти стає інтеграція природничих наук, технологій та математики в навчальні проекти, поєднання традиційних дисциплін із сучасними напрямками (нанотехнології, біоінженерія, мехатроніка), формування системного мислення та навичок міжпредметного аналізу.

Особлива увага відводиться розвитку soft skills та підприємницького мислення, адже STEM-освіта сприяє розвитку критичного мислення, креативності, комунікації та співпраці. Використання проектної діяльності позитивно впливає на формування підприємницького підходу до вирішення завдань, а навчання в режимі реального часу з реальними викликами готує учнів до динамічного ринку праці. Тому STEM-освіта є ефективним інструментом підготовки учнів до життя в умовах технологічного прогресу. Вона розвиває навички, необхідні для успішного професійного та особистісного зростання, і дозволяє майбутнім фахівцям бути конкурентоспроможними в глобальному світі.

Список використаних джерел

1. Гайда В.Я. Інноваційні засоби реалізації STEM-навчання. *Наукові записки. Серія: Педагогічні науки*. 2024. №215. С.127-131.
2. Донець Н. В. STEM-освіта – вітчизняний досвід впровадження. *Наукові записки. Серія: Педагогічні науки*. 2024. №212. С.154-160.
3. Садовий М. І., Трифонова О. М. Шляхи формування STEAM компетентностей засобами цифровізації. *STEAM-освіта: від теорії до практики* : матеріали конференції (Київ, 12-14 червня 2024 року). Київ : Інститут обдарованої дитини НАПН України, 2024. С. 23-26.

ГРУШКО Р. С.,

аспірант спеціальність 011 Освітні педагогічні науки,
Тернопільський національний педагогічний університет ім. В. Гнатюка
ORCID ID: 0009-0002-2400-4973

ПІДГОТОВКА МАЙБУТНІХ УЧИТЕЛІВ ІНФОРМАТИКИ ДО ФОРМУВАННЯ ЦИФРОВОЇ КОМПЕТЕНТНОСТІ УЧНІВ: ВИКЛИКИ ТА ПЕРСПЕКТИВИ

Анотація. У статті розглядається проблема підготовки майбутніх учителів інформатики до формування цифрової компетентності учнів у сучасному освітньому середовищі. Проаналізовано основні виклики, що постають перед педагогами, окреслено ефективні методи навчання та впровадження цифрових технологій у освітній процес. Запропоновано шляхи удосконалення професійної підготовки вчителів інформатики для забезпечення високого рівня цифрової грамотності школярів.

Ключові слова: цифрова компетентність, учитель інформатики, підготовка педагогів, цифрові технології, освіта, методи навчання.

Сучасна освіта неможлива без використання цифрових технологій, які стали невід'ємною частиною навчального процесу. Формування цифрової компетентності учнів є одним із ключових завдань сучасної школи, адже у світі, де технології розвиваються надзвичайно швидко, здатність критично оцінювати, аналізувати та ефективно використовувати цифрові ресурси стає необхідною навичкою. Важливу роль у цьому процесі відіграє вчитель інформатики, який не лише навчає учнів основ програмування, алгоритмізації та роботи з цифровими інструментами, а й формує у них компетентності для безпечного та відповідального використання цифрового

середовища.

Одним із викликів сучасної педагогічної освіти є забезпечення якісної підготовки майбутніх учителів інформатики, які повинні не лише володіти сучасними технологіями, а й уміти ефективно їх інтегрувати у навчальний процес. Проте багато студентів педагогічних спеціальностей стикаються з труднощами у формуванні практичних навичок роботи з цифровими ресурсами, що ускладнює їхню подальшу професійну діяльність. Це зумовлює необхідність перегляду підходів до професійної підготовки вчителів інформатики, зокрема, впровадження інноваційних методів навчання, орієнтованих на розвиток цифрової грамотності.

Цифрова компетентність стала одним із ключових компонентів сучасної освіти, оскільки використання технологій значно змінює способи отримання та опрацювання інформації. В умовах цифрової трансформації суспільства школа повинна готувати учнів не лише до використання цифрових інструментів, а й до критичного мислення, безпечної взаємодії в інформаційному просторі та розв'язання складних завдань за допомогою сучасних технологій. Саме тому майбутні вчителі інформатики мають володіти комплексом навичок, що охоплюють як технічні аспекти роботи з інформаційними системами, так і методику їх ефективного застосування в освітньому процесі.

Формування цифрової компетентності майбутніх учителів інформатики ґрунтується на нормативних документах і концепціях, що регулюють впровадження інформаційно-комунікаційних технологій в освіті. Зокрема, у міжнародній практиці орієнтиром для педагогів є європейська модель DigCompEdu, яка визначає рівні цифрової компетентності викладачів і пропонує інструменти для їхнього розвитку. В Україні розвиток цифрової грамотності освітян підтримується Національною освітньою програмою цифрової трансформації, що передбачає інтеграцію цифрових технологій у навчальні програми та підготовку педагогів до їх використання.

Сучасний учитель інформатики повинен не лише передавати знання, а й бути модератором навчального процесу, допомагати учням розвивати навички самостійного навчання, адаптації до нових цифрових технологій і розв'язання реальних проблем із використанням інформаційних ресурсів. Для цього необхідно сформувати у студентів педагогічних спеціальностей широкий спектр компетентностей, що включають розуміння принципів роботи інформаційних систем, володіння методами інтеграції цифрових ресурсів у навчальний процес, розвиток навичок безпечної роботи з даними та критичного оцінювання інформації. [2, с.111].

У багатьох країнах світу підготовка майбутніх учителів інформатики базується на практико-орієнтованому підході, що передбачає активне використання цифрових інструментів під час навчання студентів. Це може включати розробку власних цифрових освітніх ресурсів, роботу з онлайн-платформами для дистанційного навчання, використання віртуальних лабораторій та програмування реальних проєктів. Однак, в українських педагогічних університетах ще залишається потреба у більшій інтеграції сучасних технологій у навчальний процес, що вимагає розширення програм професійної підготовки, розвитку курсів із цифрової грамотності та впровадження новітніх методик навчання.

Теоретичні засади підготовки майбутніх учителів інформатики передбачають не лише засвоєння технічних знань, а й набуття педагогічних навичок ефективного використання цифрових технологій у навчальному процесі. Для цього необхідно поєднувати класичні педагогічні методики з інноваційними підходами, що базуються на цифровій освіті та забезпечити студентам можливість практичного застосування отриманих знань у реальних умовах навчання.

Підготовка майбутніх учителів інформатики відбувається в умовах стрімкого розвитку цифрових технологій, що постійно змінюють освітній ландшафт. Одним із ключових викликів є необхідність безперервного оновлення знань і навичок. Те, що було актуальним кілька років тому, може швидко застаріти, тому педагоги мають бути готовими до постійного професійного зростання. Водночас навчальні програми у педагогічних університетах часто не встигають адаптуватися до нових реалій, через що студенти можуть отримувати знання, які не завжди відповідають сучасним вимогам цифрового середовища.

Ще однією проблемою є недостатня практична підготовка студентів. Теоретичні курси з інформатики часто не супроводжуються достатньою кількістю практичних занять, де майбутні вчителі могли б випробувати отримані знання у реальних умовах навчання. У результаті, після

випуску багато молодих педагогів стикаються з труднощами під час впровадження цифрових технологій у навчальний процес, оскільки не мають достатнього досвіду їхнього використання. Також варто зазначити, що сучасні технології вимагають не лише володіння конкретними інструментами, а й розвитку гнучкого мислення, здатності адаптуватися до змін та інтегрувати різні цифрові ресурси у навчальний процес.

Окремим викликом є необхідність поєднання цифрової грамотності з педагогічною майстерністю. Навчити користуватися технологіями – це одне завдання, а зробити їх ефективним інструментом навчання – зовсім інше. Майбутні вчителі повинні не просто знати, як працюють ті чи інші технології, а й розуміти, як вони можуть допомогти учням у засвоєнні навчального матеріалу. Це потребує застосування інноваційних педагогічних методик, що інтегрують цифрові ресурси та забезпечують активну взаємодію учнів із навчальним середовищем.[4, с.18]

Ще однією важливою проблемою є обмежені можливості для професійного розвитку в межах університетської освіти. Хоча багато студентів прагнуть опанувати сучасні цифрові інструменти, не всі навчальні заклади мають достатню матеріально-технічну базу для цього. Відсутність доступу до сучасного програмного забезпечення, нестача обладнання або застарілі методики викладання можуть негативно позначитися на рівні підготовки майбутніх учителів інформатики.

Не менш значущим викликом є необхідність розвивати у студентів культуру цифрової безпеки та критичного мислення. В умовах інформаційного суспільства, де кібератаки, дезінформація та проблеми конфіденційності даних стають усе більш поширеними, вчителі інформатики мають бути не лише фахівцями у сфері технологій, а й провідниками безпечного та етичного використання цифрових ресурсів у навчальному процесі.

Підготовка майбутніх учителів інформатики супроводжується низкою викликів, пов'язаних із швидким розвитком технологій, недостатньою практичною підготовкою, необхідністю інтеграції цифрових інструментів у педагогічний процес, обмеженими ресурсами та вимогами до формування цифрової культури. Подолання цих викликів потребує комплексного підходу, що включає оновлення навчальних програм, розширення можливостей для практичного навчання, підвищення рівня цифрової грамотності та вдосконалення методик викладання в педагогічній освіті.

Формування цифрової компетентності майбутніх учителів інформатики вимагає застосування ефективних методичних підходів, які поєднують теоретичні знання з практичними навичками. В умовах цифрової трансформації освіти недостатньо просто ознайомити студентів із сучасними технологіями, необхідно навчити їх використовувати ці інструменти для ефективного навчання учнів, розвитку їхнього критичного мислення та забезпечення продуктивної взаємодії в цифровому середовищі. [1, с.309]

Одним із ключових методичних підходів є використання проєктної діяльності. Робота над проєктами дозволяє студентам не лише засвоїти нові технології, а й навчитися застосовувати їх у реальних умовах. Наприклад, створення інтерактивних освітніх ресурсів, розробка власних цифрових курсів або програмування навчальних застосунків допомагає майбутнім педагогам зрозуміти, як ефективно інтегрувати цифрові технології в навчальний процес. Такий підхід сприяє розвитку самостійності, творчого мислення та навичок роботи в команді, що є важливими складовими цифрової компетентності.

Важливу роль у підготовці відіграє проблемно-орієнтоване навчання. Воно передбачає розв'язання практичних завдань, які моделюють реальні ситуації, з якими вчитель може зіткнутися під час роботи. Наприклад, майбутні педагоги можуть аналізувати та пропонувати рішення щодо безпечного використання цифрового середовища, методів боротьби з дезінформацією або способів організації змішаного навчання. Це дозволяє їм не лише засвоїти технологічні аспекти, а й розвинути педагогічну рефлексію та критичне мислення.

Значним методичним ресурсом є активне використання онлайн-платформ і дистанційного навчання. Завдяки цифровим освітнім середовищам, таким як Google Classroom, Moodle, Microsoft Teams та іншим, майбутні вчителі інформатики можуть навчитися організовувати дистанційні уроки, створювати інтерактивні завдання, застосовувати адаптивне навчання та аналізувати навчальний прогрес учнів. Важливо, щоб студенти не лише вміли користуватися такими платформами, а й розуміли їхні дидактичні можливості та обмеження, могли адаптувати

їх для різних груп учнів та навчальних ситуацій.

Практико-орієнтоване навчання є ще одним важливим елементом у формуванні цифрової компетентності. Майбутні вчителі повинні мати можливість проходити стажування у школах, де вони можуть спробувати використовувати цифрові технології на уроках, отримувати зворотний зв'язок від досвідчених педагогів і вдосконалювати свої методики викладання. Поєднання теоретичних знань із практичним застосуванням допомагає студентам краще зрозуміти специфіку роботи сучасного вчителя інформатики та підготуватися до професійної діяльності.

Одним із перспективних підходів є впровадження змішаного навчання, яке поєднує традиційні методи викладання з використанням цифрових технологій. Майбутні вчителі повинні навчитися будувати навчальний процес таким чином, щоб цифрові ресурси не просто замінювали звичайні методи навчання, а підвищували його ефективність. Наприклад, використання доповненої та віртуальної реальності, інтерактивних симуляторів та онлайн-тестування може значно покращити розуміння складних тем.

Формування цифрової компетентності майбутніх учителів інформатики потребує комплексного підходу, що включає проєктне навчання, проблемно-орієнтовані завдання, активне використання онлайн-платформ, стажування в школах та застосування змішаного навчання. Важливо не лише навчити студентів використовувати цифрові технології, а й сформувати у них здатність до безперервного навчання та адаптації до змін у цифровому світі. Це дозволить майбутнім педагогам ефективно впроваджувати сучасні методики викладання та сприяти розвитку цифрової грамотності учнів.

Сучасний розвиток цифрових технологій вимагає постійного вдосконалення підходів до підготовки майбутніх учителів інформатики. Освіта має бути гнучкою, інноваційною та відповідати потребам інформаційного суспільства. Одним із ключових напрямів удосконалення є оновлення навчальних програм педагогічних закладів, зокрема включення дисциплін, які враховують сучасні технологічні тенденції, такі як штучний інтелект, великі дані, робототехніка та інтернет речей. Важливо, щоб підготовка вчителів інформатики була не лише технічною, а й методичною, забезпечуючи майбутніх педагогів ефективними інструментами для впровадження цифрових технологій у навчальний процес. [3, с.547]

Перспективним напрямом є інтеграція міжнародного досвіду в освітню підготовку. Успішні практики з різних країн можуть стати орієнтиром для вдосконалення вітчизняних освітніх програм. Наприклад, у деяких європейських університетах широко застосовується концепція навчання через дослідження, коли студенти розробляють реальні освітні проєкти, тестують їх на практиці та аналізують результати. Це дозволяє майбутнім учителям не лише глибше зрозуміти принципи цифрової освіти, а й самостійно розвивати нові методики навчання.

Ще одним важливим аспектом є розвиток співпраці між педагогічними університетами та закладами загальної середньої освіти. Це дозволить майбутнім учителям інформатики отримати більше можливостей для проходження практики, проведення експериментальних уроків, участі в освітніх проєктах. Взаємодія зі школами допоможе студентам краще зрозуміти реальні потреби учнів та навчитися адаптувати цифрові технології до освітнього процесу.

Важливим напрямом вдосконалення підготовки є впровадження сучасних цифрових платформ і ресурсів у навчальний процес. Використання інтерактивних курсів, симуляторів, онлайн-лабораторій, віртуальних середовищ та адаптивних навчальних систем допоможе студентам на практиці освоїти технології, які вони будуть використовувати у своїй майбутній професійній діяльності. Наприклад, вивчення можливостей Google for Education, Moodle, Microsoft Teams та інших платформ дає змогу майбутнім учителям інформатики ефективно будувати освітній процес і враховувати потреби різних категорій учнів.

Не менш важливим є розвиток навичок критичного мислення та цифрової безпеки. Майбутні вчителі повинні не лише вміти користуватися сучасними технологіями, а й розуміти їхні ризики, навчати учнів правилам безпечної роботи в мережі, розпізнаванню дезінформації, захисту персональних даних. Це особливо актуально у контексті глобальних кіберзагроз та інформаційної безпеки.

Підвищення рівня цифрової грамотності самих викладачів педагогічних закладів також є важливим кроком у вдосконаленні підготовки майбутніх учителів. Впровадження курсів із цифрової педагогіки для викладачів дозволить їм ефективніше використовувати технології в

навчальному процесі, мотивуючи студентів до активного освоєння цифрових інструментів.

Перспективи вдосконалення підготовки майбутніх учителів інформатики охоплюють оновлення освітніх програм, інтеграцію міжнародного досвіду, активну співпрацю з закладами загальної середньої освіти, застосування сучасних цифрових платформ, посилення уваги до цифрової безпеки та підвищення цифрової грамотності викладачів. Комплексний підхід до цих завдань дозволить створити якісну систему підготовки педагогів, здатних ефективно працювати в умовах цифрового суспільства та формувати цифрову компетентність учнів.

Список використаних джерел

1. Дубасенюк О. А. Цифровізація вищої освіти: сучасні виклики, ризики, досвід // Цифрова трансформація та диджитал технології для сталого розвитку всіх галузей сучасної освіти, науки і практики [Електронний ресурс]: матеріали міжнар. Наук.-практ. Конф., 26 січня 2023 р. / За заг. Ред. І. Жуховського, З. Шарлович, О. Мандич / Міжнародна Академія Прикладних Наук (Республіка Польща) Державний біотехнологічний університет (Україна). Ломжа, Польща, 2023. Ч. 1. 362 с. С. 307-311.

2. Карабін, О. (2023). Сучасний стан професійної підготовки майбутніх учителів інформатики у системі неперервної освіти. Сучасний стан професійної підготовки майбутніх учителів інформатики у системі неперервної освіти. Професіоналізм педагога: теоретичні й методичні аспекти, (18), 106–114. <https://doi.org/10.31865/2414-9292.18.2022.272665>

3. Кібаленко В.В. Базові поняття формування підприємницької компетентності у майбутніх учителів: сучасні підходи та концепції. Перспективи та інновації науки. 2025. №1 (47). С. 543–556.

4. Яцюк, С., Хомяк, М., Юнчик, В. ., & Чепрасова, Т. (2021). Методика використання цифрових освітніх ресурсів у процесі підготовки майбутніх учителів інформатики. Професіоналізм педагога: теоретичні й методичні аспекти, (16), 15–25. <https://doi.org/10.31865/2414-9292.16.2021.246263>

ДНІСТРЯНСЬКА О. М.,

методист лабораторії STEM-освіти,
Тернопільський обласний комунальний інститут
післядипломної педагогічної освіти,
o.dnistrianska@ippo.edu.te.ua

РОБОТОТЕХНІКА ЯК ІНСТРУМЕНТ РОЗВИТКУ КРЕАТИВНОСТІ ТА ІННОВАЦІЙ У ЗДОБУВАЧІВ ОСВІТИ

Анотація. Приклад ефективного впровадження STEM-освіти є використання науково-дослідних проєктів з використанням робототехніки. Робототехніка — це наука, яка досліджує та займається проєктуванням, конструюванням, керуванням і використанням роботів. Вона дозволяє поєднати вивчення предметів природничо-математичного циклу з практичними завданнями та мотивує учнів працювати над реальними проєктами.

Ключові слова: STEM-освіта, робототехніка, конструктори для STEM-навчання.

У сучасному світі швидкі технологічні зміни та глобалізація вимагають нових підходів до навчання, які можуть забезпечити підготовку молоді до викликів майбутнього. Одним із таких підходів є STEM-освіта. Цей інноваційний метод навчання не лише забезпечує глибокі знання з ключових дисциплін, але й розвиває критично важливі навички.

STEM-освіта – це послідовність курсів або програм навчання, яка дає можливість здобувачам освіти отримати теоретичні знання під час виконання практичних завдань та готує їх до успішного майбутнього.

Одним з прикладів ефективного впровадження STEM-освіти є використання науково-дослідних проєктів з використанням робототехніки. Зростаюча потреба створення роботизованих систем, що використовуються в різних сферах діяльності, на виробництві та в побуті, припускає, що навіть звичайні користувачі повинні володіти знаннями в галузі робототехніки. Навчальний процес повинен бути практико-орієнтованим, мотивувати до створення власних проєктів та розробок, з метою розвитку критичного мислення, креативності, поширення проблемного підходу у навчанні та відходу від кліпового мислення. Це дозволить отримати досвід пізнавальної і

творчої діяльності, зрозуміти сенс основних наукових понять, засвоїти взаємозв'язки між ними. Особлива роль при цьому відводиться шкільній робототехніці. Тому актуальними залишаються питання навчання основам робототехніки: які комп'ютерні плати використовувати, яке програмне забезпечення обрати? [1, с. 5].

Навчання основам робототехніки активно впроваджується як в державних, так і в приватних закладах освіти усіх рівнів: від школи до університету. Для цього створюються STEM-лабораторії, в яких учнівська та студентська молодь має змогу реалізувати свої технічні задуми з використанням робототехніки: зібрати роботів з готових компонентів, навчитись програмувати, реалізовувати свої власні ідеї та проєкти і багато чого іншого.

Сьогодні набувають великої популярності спеціалізовані освітні STEM-набори у вигляді навчальних конструкторів для робототехніки та навчання основам програмування. Таке обладнання допомагає здобувачам освіти формувати інженерні і конструкторські навички, стимулювати уяву та розвивати творчі здібності.

Для впровадження початкового рівня робототехніки доцільно використовувати освітні набори з робототехніки Robo KIT, LEGO чи комплект DIYGO, де програмування можливе як на графічній мові програмування (наприклад, RS Rogic для DIYGO), так і на текстовій мові програмування. Для вищого рівня занять з робототехніки використовуються робот-конструктор mBot2 чи більш «професійні» набори Arduino та Micro:bit.

Конструктори для STEM-навчання дозволяють збирати з окремих деталей працюючі прилади і механізми та можуть виступати в ролі наглядного посібника на уроках. З ними легко програмувати різні моделі поведінки завдяки можливості графічного програмування, що дозволяє простіше сприймати та писати програми, особливо молодшим школярам, адже мають блоки та візуально подібні до мови програмування Scratch.

Впровадження робототехніки дає можливість для різнобічного розвитку учнів та формування важливих компетенцій:

- навички експериментального дослідження: пошук рішень, проведення вимірів, встановлення причинно-наслідкових зв'язків, обробка та аналіз результатів;
- предметні вміння (інформатика): принципи моделювання, конструювання, проєктування, алгоритмізації, програмування;
- розуміння міжпредметних зв'язків: математики, фізики, інформатики, природознавства, технології та інших предметів;
- розвиток творчого, просторового, логічного, критичного мислення;
- розвиток комунікативної компетенції: робота в колективі (в парі, групі) з вироблення і реалізації ідей, планування і здійснення діяльності, розвиток словникового запасу і навичок спілкування. [3]

Основні причини, чому робототехніка стає важливим напрямком освіти:

1. Розвиток технічного мислення. Робототехніка навчає дітей аналізувати проблеми, шукати рішення та застосовувати логіку у практичних завданнях.
2. Міждисциплінарний підхід. Ця галузь об'єднує програмування, математику, фізику, інженерію та дизайн, що розвиває комплексне розуміння науки й техніки.
3. Підготовка до майбутніх професій. Попит на спеціалістів у сфері робототехніки, штучного інтелекту та автоматизації стрімко зростає, і навчання з раннього віку дає учням конкурентні переваги.
4. Розвиток навичок командної роботи. Створення та програмування роботів часто передбачає роботу в групах, що вчить дітей комунікації, співпраці та лідерству.
5. Мотивація до навчання. Робототехніка робить процес навчання цікавим та інтерактивним, що може підвищити зацікавленість дітей у точних науках.
6. Формування інноваційного мислення. Учні вчаться експериментувати, пробувати нові ідеї та не боятися невдач, що є важливими якостями для майбутніх винахідників.[2]

За допомогою створених власноруч роботів учні можуть влаштовувати справжні перегони та змагання, а під час програмування та гри вони отримують розуміння основ логіки, математики та фізики, вчиться працювати в команді та вирішувати задачі максимально продуктивно.

Щоб забезпечити педагогам та здобувачам освіти високий рівень підготовки до

впровадження робототехніки в школі, на базі Тернопільського ОКІППО було організовано навчально-тренувальні збори команд з підготовки до участі у Всеукраїнській олімпіаді з робототехніки «ROBOROBO OLYMPIAD».

Метою заходів було ознайомити вчителів та учнів з можливостями використання робототехнічних комплектів в освітньому процесі; розвинути навички проєктної та дослідницької діяльності; сприяти реалізації освітніх потреб педагогів у підвищенні методичного та практичного рівнів фахової компетентності щодо впровадження STEM-освіти та робототехніки в професійній діяльності та розвитку творчого потенціалу; сприяти популяризації STEM-освіти серед учнівської молоді.

Учасники зборів працювали з набором DIYGO AI і мали можливість створити як прості, так і складні механічні моделі та робототехнічні конструкції, протестувати їх в різних умовах, досліджувати різноманітні механізми та датчики (інфрачервоний датчик, датчик дотику, RGB світлодіод, датчик освітлення, динамік, ультразвуковий датчик, джойстик, гіроскоп та інші) використовуючи свій креатив та творчі здібності.

Завдяки таким заходам здобувачі освіти отримують цінний досвід, який стане в нагоді при вступі до вищих навчальних закладів або під час подальшої кар'єри у сфері ІТ та інженерії.

Список використаних джерел

1. Морзе Н.В., Варченко-Троценко Л.О., Гладун М.А. Основи робототехніки: навчальний посібник / Кам'янець-Подільський, 2016. 184 с.
2. Миколів З. П. Методичні рекомендації: [Електронний ресурс]. — URL: <https://ekolabnauka.wordpress.com/2025/03/14b1-2>
3. Освітня робототехніка як інструмент реалізації STEM-освіти [Електронний ресурс]. — URL: <https://naurok.com.ua/stattya-osvitnya-robototekhnika-yak-instrument-realizaci-stem-osviti-70821.html>

ДОНЕЦЬ Н. В.,

*аспірантка кафедри природничих наук і методик їхнього навчання,
Центральноукраїнський державний університет
імені Володимира Винниченка
natadonatan@gmail.com*

LABQUEST 2 ЗАСІБ ДІАГНОСТИКИ РІВНЯ STEM-КОМПЕТЕНТНОСТІ УЧНІВ

Анотація. У тезах представлено досвід використання аналого-цифрового перетворювача LabQuest 2 для формування STEM-компетентності учнів під час освітнього процесу з фізики. Розглядається потенціал LabQuest 2 як інструмента для експериментальної діяльності, так і інструмента для діагностики рівня сформованості STEM-компетентності. Зазначено функціональні особливості пристрою, його інтеграцію в освітній процес.

Ключові слова: цифрові технології, датчики, Нова Українська школа, LabQuest, STEM-освіта, STEM-компетентність.

У сучасному суспільстві освіта повинна відповідати актуальним вимогам і готувати учнів до викликів технологічно розвинутого світу. Цифровізація освіти створює умови для впровадження інноваційних підходів до навчання, що базуються на дослідженні, практиці та моделюванні фізичних процесів. Одним із ключових аспектів такої підготовки є набуття навичок роботи з цифровими технологіями, зокрема в межах STEM-освіти [3], яка сприяє розвитку критичного мислення, інженерного підходу та аналітичних здібностей. Значну роль у цьому процесі відіграють цифрові датчики, що дозволяють проводити точні вимірювання та аналізувати фізичні процеси в реальному часі.

Останніми роками матеріальне забезпечення закладів загальної середньої освіти суттєво покращується, зокрема в контексті природничих дисциплін. Це відповідає концепції Нової Української школи та сприяє ефективнішому засвоєнню навчального матеріалу [2]. Серед обладнання, що отримують школи, особливої уваги заслуговує аналого-цифровий перетворювач LabQuest 2 [4] від компанії Vernier, який відкриває широкі можливості для інтеграції сучасних технологій в освітній процес.

LabQuest 2 [1] є універсальним пристроєм, який дозволяє здійснювати точні вимірювання фізичних, хімічних, біологічних параметрів у реальному часі. Завдяки цьому він ефективно

підтримує дослідницьке навчання і формує в учнів навички аналітичного мислення, критичної оцінки інформації, а також уміння працювати з сучасними технологіями.

Пристрій оснащений портами для підключення аналогових (датчик рН, датчик сили, датчик температури, датчик магнітного поля, освітленості) та цифрових датчиків (детектори руху, датчиків крапельниць тощо), а також портами для підключення до комп'ютерів, мобільних пристроїв, колонок, мікрофонів, що забезпечує гнучкість у використанні.

Програмне забезпечення LabQuest App автоматично розпізнає підключені сенсори, збирає дані, будує графіки та таблиці [1]. Дані можна одразу аналізувати, здійснюючи математичну обробку, що є важливою складовою діагностики рівня засвоєння матеріалу. Наприклад, учень, працюючи з датчиком температури, не лише фіксує показники, але й аналізує зміну температури в часі, формулює гіпотези та робить висновки, що є ознакою сформованої STEM-компетентності.

Завдяки функції «Data Sharing» (використання LabQuest 2 у якості джерела спільного використання даних) [1] пристрій дозволяє створювати умови для групової роботи та колективного аналізу результатів, що сприяє розвитку комунікативних і навичок групової роботи.

LabQuest 2 не лише розширює можливості проведення дослідів, а й виступає як ефективний інструмент формування оцінювання. Учитель може відстежити рівень залучення учнів до дослідницької діяльності, глибину аналізу, здатність працювати з результатами вимірювань. Це дозволяє визначити рівень сформованості компетентностей, тобто здійснити об'єктивну діагностику STEM-компетентності. Відповідно, LabQuest 2 дозволяє одночасно здійснювати експериментальну діяльність та діагностику рівня сформованості STEM-компетентності.

Висновки. LabQuest 2 є сучасним і ефективним засобом підтримки STEM-освіти в закладах загальної середньої освіти. Його використання сприяє формуванню цифрових навичок, розвитку критичного мислення, аналітичної компетентності та дозволяє здійснювати якісну діагностику освітніх досягнень учнів. Упровадження таких пристроїв відповідає вимогам Нової української школи і створює підґрунтя для формування покоління, готового до викликів цифрової епохи.

Шановні колеги!

Ми запрошуємо вас взяти участь у опитуванні, яке стосується ефективності використання аналого-цифрового перетворювача LabQuest 2 в освітньому процесі для формування цифрових компетентностей учнів.

Ваші відповіді допоможуть нам оцінити вплив цього інструменту на навчання та покращити методики викладання. Це опитування адресоване вчителям та зацікавленим особам, які мають досвід роботи з LabQuest 2 або планують використовувати його у освітньому процесі.

Для участі в опитуванні, будь ласка, перейдіть за **QR-кодом**.

Ваші думки дуже важливі для нас! Дякуємо за вашу участь!

Список використаних джерел

1. Величко С. П., Донець Н. В., Маринов О. В. Окремі аспекти використання сучасних цифрових комплексів Vernier Dynamics Cart and Track System під час лекційних демонстрацій. Наукові записки. Серія: Педагогічні науки, (189), 19-22. <https://doi.org/10.36550/2415-7988-2020-1-189-19-22>
2. Міністерство освіти і науки України. Концепція «Нова українська школа». [Електронний ресурс]:Режим доступу: <https://mon.gov.ua/static-objects/mon/sites/1/zagalna%20serednya/nova-ukrainska-shkola-compressed.pdf>
3. Про схвалення Концепції розвитку природничо-математичної освіти STEM-освіти): Розпорядження Кабінету Міністрів України від 05.08.2020 р. № 960-р. Офіційний вісник України. 2020. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/960-2020-%D1%80#Text>.
4. LabQuest 2. Інструкція з експлуатації. URL: https://b-pro.com.ua/assets/files/labquest2_user_manual_ukr.pdf

НЕСТАНДАРТНІ, АЛЕ ЕФЕКТИВНІ ПІДХОДИ ДО ВИКОРИСТАННЯ ЦИФРОВИХ ІНСТРУМЕНТІВ GOOGLE

Анотація. У статті розглядаються нестандартні, але ефективні підходи до використання цифрових інструментів Google в освітньому процесі. Особливу увагу приділено оптимізації контролю відвідуваності здобувачів освіти у Google Classroom та налаштуванню автоматизованого підрахунку оцінок за допомогою Google Forms та Google Sheets, наголошено на перевагах висвітлених підходів. Зазначено, що використання можливостей ресурсів Google забезпечує більш продуктивний освітній процес.

Ключові слова: освітнє середовище, цифрові інструменти Google, ефективні рішення, дистанційне навчання.

З розвитком технологій усе більше освітян використовують цифрові інструменти для створення динамічного та ефективного освітнього середовища. Одним з найпопулярніших інструментів для дистанційного навчання та змішаних форм освіти є сервіси Google.

Під час карантинних обмежень, пов'язаних із пандемією Covid-19, а також у реаліях нинішньої війни, саме цифрові інструменти Google, такі як Google Classroom, Google Meet, Google Sites, Google Forms, Google Sheets та інші, довели свою ефективність у дистанційному навчанні. Вони сприяють співпраці викладачів та здобувачів освіти, дозволяють обмінюватися контентом у реальному часі, забезпечують інтерактивність та доступність освіти. Використання цих інструментів значно покращує організацію освітнього процесу в умовах сучасних викликів.

Досвід використання цифрових інструментів Google у Фаховому коледжі Національного фармацевтичного університету дозволив виділити кілька нестандартних, але ефективних рішень:

✓ Використання Google Classroom для обліку відвідуваності.

У Google Classroom можна створити окремий розділ «Відвідування» для фіксації присутності здобувачів освіти на занятті. Цей метод допомагає швидко отримати інформацію про присутніх та відсутніх здобувачів освіти, що особливо актуально під час дистанційного навчання, де викладачеві складніше контролювати присутність. Один із варіантів реалізації такого підходу – створення завдання з посиланням на Google Forms, де здобувачі освіти вводять своє ім'я. Однак цей спосіб потребує додаткової обробки даних.

Ефективнішим є інший підхід: використання запитання з варіантами відповідей, де у списку наведено ПІБ здобувачів освіти. У налаштуваннях потрібно задати: бали – без оцінки; термін виконання – час закінчення заняття відповідно до розкладу (або можна обмежити час на відмічання присутності, наприклад, виділити всього 15 хвилин від початку заняття); закрити завдання після терміну виконання – встановити позначку, якщо бажаєте, щоб після вказаного терміну здобувачі освіти не мали змоги відмітитися; студенти можуть бачити підсумок відповідей для всього курсу – встановити позначку, якщо бажаєте, щоб здобувачі освіти бачили загальний результат опитування. Таке опитування доцільно запланувати на початок заняття.

Переваги такого підходу: в подальшому наявний допис можна використовувати для створення (планування) опитування на кожне наступне заняття, змінюючи лише термін виконання; в результаті такого опитування здобувачі освіти вказують позначку лише навпроти свого ПІБ, що передбачає менші затрати часу; після проходження опитування дані автоматично зберігаються, що значно полегшує контроль відвідуваності ще під час заняття, а після закінчення заняття облік відсутніх чи присутніх.

✓ Налаштування автоматичного підрахунку оцінок у Google Forms.

Google Forms також пропонують функціонал для автоматичного підрахунку балів, отриманих за виконання тестових завдань. Це спрощує процес оцінювання та дозволяє здобувачам освіти відразу побачити свій результат після завершення тесту. Для цього у налаштуваннях форми потрібно налаштувати обчислення загальної оцінки на основі балів, набраних здобувачем освіти. Наприклад, якщо максимальна кількість балів становить 100, Google

Forms автоматично розрахує відсоткове співвідношення та визначить підсумковий бал відповідно до шкали оцінювання. Однак інколи виникає необхідність перевести отримані бали в оцінку за 4-бальною, 12-бальною шкалою або за шкалою «зараховано/не зараховано».

Щоб реалізувати цей підхід пропонуємо використати вбудовану в таблиці «Відповіді (Form Responses)» (в завчасно доданий стовпчик) одну із формул.

Формула (1.1) для переведення балів у 4-бальну шкалу оцінок:

$$=IF (B2>=a; \text{відмінно} ; IF (B2>=b; \text{добре} ; \\ IF (B2>=c; \text{задовільно} ; \text{незадовільно}))) \quad (1.1)$$

де $B2$ – відповідна комірка з балами в таблиці «Відповіді (Form Responses)»;

a, b, c – мінімальне значення балів, яке необхідно набрати, враховуючи критерії оцінювання, відповідно для оцінок «відмінно», «добре», «задовільно», «незадовільно».

Формула (1.2) для переведення балів у 12-бальну шкалу оцінок:

$$=IF (B2>=a; 12 ; IF (B2>=b; 11 ; IF (B2>=c; 10 ; \\ IF (B2>=d; 9 ; IF (B2>=e; 8 ; IF (B2>=f; 7 ; \\ IF (B2>=g; 6 ; IF (B2>=h; 5 ; IF (B2>=i; 4 ; \\ IF (B2>=j; 3 ; IF (B2>=k; 2 ; 1))))))))))) \quad (1.2)$$

де $B2$ – відповідна комірка з балами в таблиці «Відповіді (Form Responses)»;

$a, b, c, d, e, f, g, h, i, j, k$ – мінімальне значення балів, яке необхідно набрати, враховуючи критерії оцінювання, відповідно для оцінок «12», «11», «10», «9», «8», «7», «6», «5», «4», «3», «2».

Формула (1.3) для переведення балів у шкалу «зараховано/не зараховано»:

$$=IF (B2>a; \text{зараховано} ; \text{не зараховано}) \quad (1.3)$$

де $B2$ – відповідна комірка з балами в таблиці «Відповіді (Form Responses)»;

a – мінімальне значення балів, яке необхідно набрати, враховуючи критерії оцінювання або шкалу оцінювання (4-бальна чи 12-бальна), відповідно для «зараховано», «не зараховано».

Переваги такого підходу: автоматичний розрахунок оцінки за шкалою закладу освіти; своєчасний зворотній зв'язок зі здобувачами освіти – оголошення результату, що дозволяє студентам швидко оцінити свій рівень знань і зрозуміти, над якими темами потрібно додатково попрацювати.

Таким чином, цифрові інструменти Google дозволяють викладачам та здобувачам освіти організовувати освітній процес ефективніше, особливо в умовах дистанційного навчання. Використання нестандартних рішень, зокрема автоматизованого обліку відвідуваності та підрахунку оцінок, сприяє економії часу, прозорості оцінювання та покращенню самоорганізації здобувачів освіти.

Оскільки роль та залучення цифрових інструментів Google в освітньому процесі зростає, перспективами подальших досліджень у напрямі нестандартних рішень є: інтерактивне тестування з використанням таймера (для формування навичок швидкого прийняття рішень у стресових ситуаціях можна використовувати таймер у Google Forms, що встановлює обмеження за часом на виконання завдання); розширені можливості аналізу прогресу (дані з Google Classroom можна експортувати у Google Sheets, де за допомогою не тільки формул, а й фільтрів зручно аналізувати результати здобувачів освіти, відслідковувати прогрес і відмічати тих, які потребують додаткової уваги).

Отже, інтеграція ресурсів Google в освітній процес відкриває нові можливості для підвищення ефективності освітньої діяльності, а завдяки нестандартним підходам застосування Google Classroom та Google Forms, навчання стає більш інтерактивним, продуктивним та зручним як для здобувачів освіти, так і для викладачів.

Список використаних джерел

1. Варяница Л. О., Шевченко О. М., Петросова В. І. Цифрові інструменти Google для української освіти : використані можливості в умовах війни. Академічні візії, 2023. № 17. Електронний ресурс. URL: <https://doi.org/10.5281/zenodo.7739433> (дата звернення: 24.03.2025).

2. Гулай О., Кабак В. Цифрові інструменти Google як засіб удосконалення освітнього процесу в закладах вищої освіти. Наукові записки Тернопільського національного педагогічного університету імені Володимира Гнатюка. Серія : педагогіка. 2023. Т. 1, № 2. С. 14–23. URL: <https://doi.org/10.25128/2415-3605.22.2.2> (дата звернення: 24.03.2025).

3. Москаленко О. М., Федяй І. О., Бакуменко Т. К., Косенюк Г. В. Використання Google

інструментів для освітнього процесу: Google Classroom як інноваційне рішення для дистанційного навчання. Академічні візії, 2023. № 19. Електронний ресурс. URL: <http://dx.doi.org/10.5281/zenodo.7895993> (дата звернення: 25.03.2025).

КАЩЄВ І. В.,

студент,

Лисичанський гірничо-індустріальний фаховий коледж

науковий керівник: СУХОРСЬКИЙ Г. Й.,

викладач,

Лисичанський гірничо-індустріальний фаховий коледж

bezdenznychmarina90@gmail.com

ЕЛЕКТРОННЕ НАВЧАННЯ: ПЕРЕВАГИ ТА ВИКЛИКИ

Анотація. Тези присвячені аналізу переваг і викликів електронного навчання (e-learning), яке стало важливою частиною сучасної освітньої практики. Описано основні переваги електронного навчання, такі як доступність, індивідуалізація навчання, ефективність і міжнародний доступ до освіти. Також розглянуті проблеми, з якими стикаються студенти та викладачі, зокрема технічні труднощі, проблеми з мотивацією, відсутність соціальних взаємодій та питання безпеки даних. Також висвітлюються перспективи розвитку електронного навчання, зокрема інтеграція з традиційними методами навчання, використання новітніх технологій і покращення інфраструктури.

Ключові слова: електронне навчання, онлайн-освіта, доступність, індивідуалізація навчання, мотивація, соціальні взаємодії, безпека даних, технології в освіті, інтеграція навчання, інфраструктура освіти.

Електронне навчання (e-learning) стало невід'ємною частиною сучасної освітньої практики. Завдяки швидкому розвитку інформаційних технологій, доступу до Інтернету та інтерактивних платформ, електронне навчання набуло популярності у всьому світі. Застосування електронних ресурсів дозволяє значно покращити якість освітнього процесу, зробити його доступним та зручним для студентів різного віку. Проте, як і будь-яка інновація, електронне навчання має не тільки переваги, а й виклики, що постають перед студентами та викладачами.

Переваги електронного навчання

1. Доступність та зручність.

Електронне навчання дозволяє студентам отримувати знання незалежно від їхнього географічного розташування. Завдяки онлайн-курсам та платформам, студенти можуть навчатися в будь-який час і в будь-якому місці, де є доступ до Інтернету. Це робить освіту доступною для людей з обмеженими можливостями чи тих, хто проживає в віддалених регіонах.

2. Індивідуалізація навчання.

Електронні ресурси дають змогу адаптувати освітній процес під індивідуальні потреби та можливості кожного студента. Це дозволяє студентам самостійно вибирати темп навчання, занурюватися в теми глибше або пропускати матеріал, який вони вже засвоїли.

3. Ефективність та економія часу.

Завдяки електронним платформам можна оптимізувати час навчання. Вебінари, відеоуроки, онлайн-тести та практичні завдання допомагають зберігати час на традиційних лекціях, а також підвищують ефективність навчання завдяки мультимедійним засобам, які покращують розуміння матеріалу.

4. Міжнародний доступ до освіти.

Інтернет надає можливість навчатися у провідних університетах та школах світу без необхідності фізично знаходитися в іншій країні. Це відкриває великі можливості для розвитку міжнародних зв'язків, міжкультурного обміну та мобільності.

Виклики електронного навчання

1. Технічні проблеми та доступ до Інтернету.

Не всі здобувачі освіти мають однаковий доступ до сучасних технологій та стабільного Інтернет-з'єднання. Це може бути значною перешкодою для тих, хто проживає в сільських або

віддалених районах, а також для тих, хто має обмежені фінансові можливості для придбання необхідного обладнання.

2. Мотивація та самодисципліна.

Навчання в онлайн-форматі вимагає високого рівня самодисципліни та самостійної роботи. Студентам може бути складно підтримувати мотивацію без фізичної присутності викладача чи колег. Відсутність безпосереднього контакту з викладачем може призвести до відчуття ізоляції та зниження зацікавленості в навчанні.

3. Відсутність соціальних взаємодій.

Електронне навчання не забезпечує того рівня соціальної взаємодії, який є характерним для традиційних форм навчання. Це може спричиняти труднощі в розвитку комунікативних навичок, відчуття приналежності до навчальної спільноти та здатності до командної роботи.

4. Безпека та конфіденційність даних.

Із зростанням обсягу особистих даних, що передаються через Інтернет, постають питання щодо захисту персональної інформації. Студенти можуть бути занепокоєні щодо безпеки своїх даних при використанні онлайн-платформ для навчання.

Перспективи розвитку електронного навчання

1. Інтеграція з традиційним навчанням.

Одним із найперспективніших напрямів розвитку електронного навчання є його інтеграція з традиційними методами навчання. Це дасть змогу поєднати переваги обох підходів: гнучкість онлайн-навчання та безпосередній контакт з викладачами та однокурсниками.

2. Використання новітніх технологій.

Із розвитком віртуальної та доповненої реальності та адаптивних технологій, електронне навчання стане ще більш персоналізованим і ефективним. Такі технології дозволять створювати інтерактивні навчальні середовища, які будуть максимально наближені до реального досвіду.

3. Поліпшення інфраструктури.

Забезпечення рівного доступу до Інтернету та електронних ресурсів стане важливим кроком у розвитку електронного навчання.

Електронне навчання відкриває нові можливості для студентів, зокрема зручність доступу, індивідуалізацію навчання та зниження витрат. Однак воно також несе з собою низку викликів, таких як технічні проблеми, низька мотивація та відсутність соціальної взаємодії. Для досягнення максимального ефекту необхідно постійно працювати над вдосконаленням технологічної та методичної бази, а також інтегрувати електронне навчання в традиційну освітню систему.

Список використаних джерел

1. Гречка, С., Іванова, А. (2021). Електронне навчання в умовах цифровізації освіти. Харків: Освітня бібліотека.
2. Педагогічні аспекти дистанційного навчання в сучасному світі. (2020). Журнал педагогічних досліджень, 12(3), 45-58.
3. Колеснікова, І. (2018). Інтерактивні методи в електронному навчанні. Львів: Видавничий дім.

ЛЕЩУК Г. В.,

*доцент кафедри романо-германської філології,
Тернопільський національний педагогічний університет
імені Володимира Гнатюка,
кандидат педагогічних наук, доцент
h.v.leshchuk@gmail.com*

ВИВЧЕННЯ ФРАНЦУЗЬКОЇ МОВИ В ЕПОХУ ЦИФРОВИХ ТЕХНОЛОГІЙ: ЯК ІННОВАЦІЇ ЗМІНЮЮТЬ ПІДХІД ДО МОВНОЇ ОСВІТИ

Анотація. У статті обґрунтовано актуальність використання цифрових технологій в процесі вивчення іноземної мови, зокрема, французької. Окреслені переваги цифрового інструментарію порівняно з традиційними методами.

Ключові слова: іноземна мова, французька мова, цифрові технології, мовна освіта.

Актуальність вивчення французької мови в епоху цифрових технологій зумовлена низкою важливих чинників. Французька мова – одна з найпоширеніших мов у світі, офіційна мова у майже 30 країнах світу. У контексті глобалізації та міжнародного співробітництва знання французької відкриває нові можливості в освіті, бізнесі, дипломатії.

Сучасний освітній простір активно інтегрує цифрові інструменти: мобільні додатки, онлайн-платформи (Duolingo, TV5MONDE, Babbel, Coursera), віртуальні кімнати, штучний інтелект. Це кардинально змінює традиційні методи вивчення мов і потребує адаптації педагогічних підходів. Спостерігаємо також і якісну зміну профілю учня/студента, який переважно сприймає інформацію через візуальний та інтерактивний контент. У той же час інновації дозволяють зробити процес навчання більш цікавим, персоналізованим і ефективним.

Перехід на дистанційне навчання в період пандемії COVID-19 також підштовхнув до широкомасштабного впровадження цифрового інструментарію. Вивчення мов стало більш доступним, але й постали нові виклики перед викладачами та учнями/студентами.

Викладання мов у цифровому форматі означає, що це не обов'язково має відбуватися у фіксованому місці – це можна робити будь-де, або майже будь-де. Час також стає гнучким. Викладати/вивчати мову можна тоді, коли у вас є необхідні організаційні та матеріально-технічні ресурси, і ви знайшли час, щоб продумати послідовний сценарій, адаптований до контексту. Що стосується ресурсів, то впровадження цифрових технологій дає змогу поєднати ресурси та навички з проектом, який є педагогічно та дидактично обґрунтованим.

Оскільки цифрові технології постійно розвиваються, методика їх використання у викладанні/навчанні є складною і вимагає від викладачів постійної підготовки та інформування, досконалого володіння технічними ресурсами, що використовуються у викладанні/навчанні, а також добре обладнаних аудиторій. Існує дуже широкий спектр цифрових ресурсів, які сприяють передачі та засвоєнню знань: створені або оригінальні матеріали, аудіо чи відеодокументи, доступні в Інтернеті, ресурси, спеціально створені для досягнення конкретних цілей викладання/навчання. Оскільки навчання є як індивідуальним, так і колективним процесом, цифрові технології дозволяють гнучко переходити від одного до іншого. Соціальні мережі, які значною мірою підтримуються цифровими технологіями, також іноді використовуються в освітніх цілях, наприклад, Facebook або Twitter. Існують також веб-сайти спільнот, присвячені вивченню мов.

Використання цифрових технологій призвело до значних змін у методології та засобах викладання/вивчення мов. Нові технології дозволили докорінно змінити традиційні методики викладання мов. На зміну стандартним формам приходять гібридні та дистанційні технології навчання. Так, найпопулярнішою формою гібридного навчання є перевернутий клас, функція якого полягає у навчанні через взаємодію [3].

Особливої уваги заслуговує широкий спектр інноваційних інтернет-ресурсів, орієнтованих на роботу з текстами, мовними структурами та перекладом. Ці ресурси можуть бути ефективно адаптовані до процесу вивчення іноземної мови. Сучасні цифрові інструменти дедалі частіше інтегрують елементи штучного інтелекту, що дає змогу оперативно та якісно аналізувати тексти, виявляти типові мовні помилки, а також пропонувати шляхи їх виправлення чи вдосконалення мовного оформлення. Серед таких ресурсів варто виокремити, зокрема, Grammarly та ChatGPT, розроблений компанією OpenAI. ChatGPT у контексті мовної освіти може надавати відповіді на ключові запитання щодо граматики, правильного вживання мовних зворотів, а також ілюструвати мовні явища прикладами, що сприяє кращому засвоєнню мовних норм і правил. Такі функції є особливо корисними для тих, хто опановує мову самостійно або виконує індивідуальні завдання.

Однією з практичних можливостей ChatGPT є автоматичне створення тематичних словників із дефініціями іноземною мовою. Крім того, сервіс може надавати детальне тлумачення лексичних одиниць, демонструвати приклади їх уживання та ілюструвати різноманітні контексти застосування, що значно збагачує мовну компетентність користувачів [2].

Якими ж є переваги використання цифрових технологій?

Дослідники одностайно визнають, що використання цифрових технологій дозволяє учням/студентам обирати, коли працювати і що саме робити. Таким чином, вони можуть працювати у власному темпі. Учень/студент більше не просто пасивно виконує завдання, поставлені вчителем; з використанням цифрових технологій він стає самостійним дослідником.

Цифрові технології дозволяють розвивати здібності, необхідні для вивчення мови, за відносно короткий проміжок часу, водночас розвиваючи різні навички в різних видах мовленнєвої діяльності. Студенти вже усвідомлюють, що вони самі відповідають за свою освіту. Вони мають можливість самостійно обирати, як і в якій послідовності здобуватимуть знання та навички. Використовуючи соціальні мережі, здобувачі освіти можуть долучатися до спільної роботи на відстані, яка передбачає етапи моніторингу та зворотного зв'язку щодо своїх дій, час на роздуми, що є дуже важливим для засвоєння іноземної мови. Цифрові технології дозволяють брати участь у колективній праці на відстані з носіями, мову та культуру яких вони вивчають.

Таким чином, цифрові технології сприяють підвищенню мотивації учнів і студентів до вивчення іноземної мови, зокрема, французької; сприяють формуванню та розвитку комунікативної компетентності; збагачують культурні знання про інші країни; підвищують загальну ефективність освітнього процесу; покращують взаємодію не лише між викладачем і студентами, а й між усіма учасниками навчального середовища; створюють умови для вивчення іноземної мови поза межами традиційного класу. Водночас надмірне або некоректне використання інформаційних технологій може звести навчальний процес до його ілюзорної імітації [1, с. 74].

Попри активне використання цифрових засобів, залишається відкритим питання щодо їхньої ефективності, впливу на мотивацію, якість знань і мовну компетентність. Отже, дослідження змін у процесі вивчення французької мови під впливом цифрових технологій є вкрай актуальним для формування ефективних освітніх стратегій у сучасних умовах.

Список використаних джерел

1. Тесцова О.О., Лопата І.Л. Роль цифрових технологій у процесі вивчення іноземної мови. *Наукові записки Серія: Філологічні науки*. 2023. Випуск 1(204). С.71–76.
2. Четверик В. К. Роль цифрових технологій у самостійному вивченні іноземної мови: переваги та недоліки. *Інформаційні технології в освіті та науці: збірник наукових праць III Міжнародної науково-практичної конференції*. Мелітополь-Запоріжжя: ФОП Однорог Т.В., 2023. Вип. 13. С. 419–424.
3. Imnadze E. L'intégration de technologies numériques dans l'enseignement/apprentissages des langues/cultures étrangères. [Електронний ресурс]. URL: <https://core.ac.uk/reader/478466850>

ЛОХВИЦЬКА М. Ф.,

викладач хімії

Галицького фахового коледжу імені В'ячеслава Чорновола,
mlohvicka@gmail.com

ВИКОРИСТАННЯ СУЧАСНИХ ЦИФРОВИХ ТЕХНОЛОГІЙ У НАВЧАННІ ХІМІЇ (з досвіду роботи)

Анотація. У статті розглядається вплив інтеграції цифрових технологій на навчальний процес, зокрема у викладанні природничих дисциплін, таких як хімія. Розкрито ключові принципи застосування інформаційно-комунікаційних технологій (ІКТ), зокрема педагогічних програмових засобів (ППЗ) та доповненої реальності (AR), наведено приклад використання технологій штучного інтелекту (AI). Описано переваги використання платформи Moodle у викладанні хімії та подано практичні приклади впровадження інноваційних засобів навчання.

Ключові слова: інформаційні технології, педагогічні програмові засоби, доповнена реальність, штучний інтелект, освітні платформи.

Цифрові технології стрімко розвиваються, що суттєво впливає на всі аспекти сучасного суспільства. Використання інформаційних технологій стало звичайною справою для вирішення складних завдань у різних сферах, зокрема в освіті. Особливо швидко комп'ютерні технології інтегруються в навчальний процес, починаючи ще з 1990-х років, що забезпечує трансформацію традиційного підходу до викладання.

У сучасних реаліях, зокрема в умовах воєнного стану, виникла гостра потреба в ефективному впровадженні технологій у дистанційне навчання. Такі інструменти, як Moodle, Kahoot, LearningApps, Mozaik та інші, дозволяють значно урізноманітнити освітній процес,

забезпечити доступність навчальних матеріалів і зробити заняття більш цікавими.

ІКТ є невіддільною складовою інноваційних процесів, спрямованих на підвищення якості освіти. Вони реалізують такі принципи:

1. **Наочність:** використання мультимедійних матеріалів (відео, графіки) для пояснення складних понять;
2. **Доцільність:** оптимізація часу на вивчення тем за допомогою мультимедійних презентацій;
3. **Міцність:** можливість повторювати матеріали для закріплення знань;
4. **Доступність:** адаптація завдань до різних рівнів учнів;
5. **Системність і послідовність:** створення логічно пов'язаної системи уроків із використанням попередніх матеріалів [2].

Реалізація цих принципів має ключове значення у практичній діяльності. На платформі Moodle, сформований курс «Хімія», де формуються банки питань із випадковим вибором завдань для забезпечення академічної доброчесності, а інтеграція мультимедіа та тренувальних вправ сприяє підвищенню інтересу студентів до вивчення хімії.

Педагогічні програмові засоби (ППЗ) надають можливість ефективної організації навчання завдяки своїй різноманітності. Вони поділяються на:

- **Комп'ютерні підручники:** структуровані відповідно до програми;
- **Програми-тренажери:** закріплення знань через інтерактивні завдання;
- **Імітаційні програми та моделі:** допомагають уявляти складні об'єкти та процеси.

Електронні ресурси, такі як «Віртуальна хімічна лабораторія» (<https://kdpu.edu.ua/khimii-ta-metodyky-ii-navchannia/tsikava-khimiia/dlia-vseznaiok/5928-virtualna-khimichna-laboratoriia.html>) або «Молькулятор»

(<https://play.google.com/store/apps/details?id=com.atlascoder.android.molculator&pli=1>), демонструють сучасні можливості цифрових інструментів у навчанні хімії. [1]

Технологія доповненої реальності (AR) дає змогу гармонійно поєднувати реальний і цифровий світи, створюючи інтерактивне навчальне середовище. Як зазначено в дослідженні В. Г. Столяренка, AR дозволяє візуалізувати складні явища, забезпечуючи захопливий навчальний досвід. Робота з матеріалами ГО «Майстерня освітніх інновацій ЛКО» відображає практичні переваги AR у викладанні хімії. [3]

Ще одним аспектом використання цифрових технологій безумовно є робота з штучним інтелектом (ШІ), який відкриває нові можливості для персоналізації навчального процесу:

1. **Адаптивне навчання:** ШІ аналізує рівень знань учня та пропонує індивідуалізовані навчальні матеріали.
2. **Автоматизація перевірки:** Алгоритми ШІ швидко оцінюють виконання тестів і завдань, забезпечуючи зворотний зв'язок у режимі реального часу.
3. **Моделювання хімічних процесів:** Інтелектуальні системи допомагають створювати віртуальні моделі реакцій, які учні можуть досліджувати в деталях.
4. **Розширені консультації:** Чат-боти на основі ШІ можуть надавати учням додаткові пояснення складних тем і підказки до розв'язання задач. [5]

В співпраці зі ШІ, можна створювати умови задач з хімії, що враховують індивідуальні особливості студентів, а також перевіряти самостійні роботи, оптимізуючи цей процес за допомогою технологій автоматизації. ШІ допомагає розробляти презентації, які візуалізують складний матеріал, зокрема процеси та явища у хімії. Штучний інтелект дозволяє значно спростити процес створення курсів навчальних дисциплін, забезпечуючи автоматизоване створення глосаріїв, чи тестових завдань, генеруючи їх у відповідному форматі для інтеграції в банк питань платформи Moodle.

Досвід роботи з великим обсягом інформації, поєднаний із дискусіями, бесідами та подальшими узагальненнями, став доказом того, що синергія сучасних технологій і педагогічних методів дозволяє забезпечити високу якість підготовки навчального матеріалу та сприяти зацікавленості студентів у вивченні предмету. [5]

Такий підхід показав себе надзвичайно корисним, зокрема в умовах дистанційного навчання, і є ефективним способом модернізації викладання хімії.

Незважаючи на технологічний прогрес, практичний експеримент і живе спілкування залишаються ключовими елементами мотивації. Залучення лабораторних робіт, відео з YouTube або домашніх експериментів із безпечними реагентами сприяє формуванню глибокого зв'язку учнів із матеріалом.

ІКТ, електронні засоби, доповнена реальність та технології ІІІ є важливими інструментами для вдосконалення навчального процесу. Мій підхід до викладання хімії демонструє, як ефективно інтегрувати ці технології для досягнення високих навчальних результатів.

Список використаних джерел

1. Бондар Л., Живага А. Модернізація уроків хімії в умовах цифровізації освіти (з досвіду роботи). Педагогічна Житомирщина. 2023. № 1(29). URL: <https://imso.zippo.net.ua/wp-content/uploads/2023/03/2-%D0%91%D0%BE%D0%BD%D0%B4%D0%B0%D1%80.pdf> (дата звернення: 02.04.2025).
2. Дубовик Л.О. Використання ІКТ та сервісів інтернету на уроках хімії / Л. О. Дубовик, А. В. Колібабчук // *Сучасні інформаційні технології та інноваційні методики навчання в підготовці фахівців: методологія, теорія, досвід, проблеми*. - 2015. - Вип. 41. - С. 43-47. - URL: http://irbis-nbuv.gov.ua/cgi-bin/irbis_nbuv/cgiirbis_64.exe?C21COM=2&I21DBN=UJRN&P21DBN=UJRN&IMAGE_FILE_DOWNLOAD=1&Image_file_name=PDF/Sitimn_2015_41_11.pdf
3. Столяренко В. Перспективи використання AR – технологій у процесі вивчення хімічних дисциплін. *Технології навчання хімії у школі та ЗВО : Збірник тез доповідей Всеукраїнської науково-практичної інтернет-конференції*, Кривий Ріг, 30 листоп. 2018 / ред. Т. Старова. КДПУ, 2018. С. 28–31. URL: https://elibrary.kdpu.edu.ua/bitstream/123456789/2872/1/%D0%97%D0%B1%D1%96%D1%80%D0%BA%D0%B0_0612.pdf (дата звернення: 04.04.2025).
4. Шерстюк А. І. Використання інформаційних технологій на уроках хімії / А. І. Шерстюк // *Розвиток наукової творчості майбутніх вчителів природничих дисциплін. XIV Каришинські читання : зб. наук. пр. міжнар. наук.-практ. конф. (Полтава, 24–25 трав. 2007 р.) / Ін-т інноваційних технологій та змісту освіти, Ін-т пед. АПН України, Полтав. держ. пед. ун-т імені В. Г. Короленка. – Полтава, 2007. – С. 458–460. URL: <http://dspace.pnpu.edu.ua/bitstream/123456789/6739/1/Scherstuk.pdf>*
5. Штучний інтелект Copilot від Microsoft. Особисте спілкування, [дата проведення бесіди: 14 квітня 2025 року]

МАЦЮК Г. Р.,

доцент кафедри української та іноземних мов,
Тернопільський національний технічний
університет імені Івана Пулюя,
кандидат наук з соціальних комунікацій,
galuna.matsiuk@gmail.com

МАЦЮК С. О.,

здобувач вищої освіти бакалаврського рівня,
Тернопільський національний технічний
університет імені Івана Пулюя,
matsiuk.sofia05@gmail.com

ЦИФРОВІ ТЕХНОЛОГІЇ В ЗАКЛАДАХ ВИЩОЇ ОСВІТИ: ВИКЛИКИ ТА ПЕРСПЕКТИВИ

Анотація. У дослідженні окреслено проблему цифровізації вищої освіти, яка передбачає активне використання цифрових технологій з метою забезпечення якості та доступності навчання, описані переваги та виклики інтеграції новітніх технологій у освітнє середовище.

Ключові слова: цифрові технології, цифровізація, вища освіта.

Сучасне освітнє середовище, особливо заклади вищої освіти, базується на інтенсивному

використанні цифрових технологій, які відкривають нові можливості для розвитку, покращення якості навчання, створення умов безперервної освіти під час війни в Україні незалежно від місця розташування. Процес цифровізації дозволяє забезпечити кращу організацію навчального процесу, покращити комунікацію між викладачами та здобувачами освіти, активно використовувати новітні педагогічні підходи. Відповідно до Стратегії розвитку вищої освіти в Україні на 2022-2032 роки передбачається широке використання цифровізації (діджиталізації) вищої освіти, розвитку віртуальної мобільності, студентоцентрованого навчання та викладання [1]. Однак разом із численними перевагами цифровізація освіти приносить і низку викликів, які потребують комплексного підходу до їх вирішення. У цьому контексті важливо з'ясувати вплив цифрових технологій на розвиток вищої освіти, а саме, інновації, перспективи розвитку і виклики, з якими стикаються заклади вищої освіти в процесі інтеграції новітніх технологій у освітнє середовище.

Питання важливості та ефективності впровадження та використання цифрових технологій в освітньому процесі, розроблення методики використання цифрових інструментів для підвищення ефективності навчання розглядали в своїх роботах дослідники: В. Биков, Я. Бойко, М. Бухаркіна, Р. Гуревич, О. Кареліна, Л. Ліщинська, Є. Полат, А. Рибчук та інші.

Серед науковців немає єдиного погляду щодо визначення поняття «цифрові технології». У загальному розумінні це метод обробки та передачі інформації за допомогою знаків кодування, який широко використовуються у комп'ютерних технологіях. Виходячи з цього, можемо сказати, що поняття «цифрові технології» в освіті охоплює використання сучасних інформаційно-комунікаційних технологій та цифрових інструментів для організації навчальних процесів, комунікації та управління в освітніх установах. Воно включає всі технології, які використовуються для створення, зберігання, обміну, обробки та передачі інформації в процесі навчання.

Важливим є впровадження цифрових технологій у використанні інтерактивних технологій навчання в освітньому процесі, про які ми говорили у нашому попередньому дослідженні [2]. Обидва ці напрямки технологій тісно пов'язані між собою і їх взаємодія сприяє розвитку сучасної освітньої діяльності. Вони забезпечують ефективне, гнучке та інтерактивне навчання. Цифрові технології створюють базу для впровадження інтерактивних методів навчання. Завдяки цифровій платформі (системи управління навчанням Atutor, LMS), яка використовується в Тернопільському національному технічному університеті імені Івана Пулюя, реалізуються умови для інтерактивної взаємодії між викладачем та здобувачем освіти (проведення лекції, тести, опитування, відеоконференції, групові проекти).

Оскільки використання цифрових технологій в освіті є однією з найважливіших тенденцій у світовому освітньому процесі, виокреслимо їхні переваги. Доступність та зручність – здобувачі освіти можуть отримувати знання в будь-якому місці та в будь-який час, за допомогою цифрових платформ і матеріалів. Персоналізація навчання – цифрові інструменти дозволяють адаптувати навчальний процес під індивідуальні потреби кожного студента, з урахуванням його сильних і слабких сторін. Інтерактивність – застосування мультимедійних та інтерактивних інструментів робить навчання цікавішим і мотивує здобувачів освіти до активної участі. Ефективність – автоматизація деяких процесів, таких як оцінювання тестів чи перевірка домашніх завдань, дозволяє зекономити час як викладачів, так і студентів, а також забезпечити більш оперативний зворотний зв'язок. Інклюзивність – здобувачі освіти з обмеженими можливостями мають можливість отримувати рівний доступ до освіти. Спільна робота – студенти можуть співпрацювати над проектами, обговорювати ідеї, ділитися матеріалами без фізичної присутності в одному місці.

Цифрові технології стають невіддільною частиною навчання, проте їх впровадження та використання стикається з певними викликами. До яких ми можемо віднести нижче перераховані. Цифровий розрив – це проблема обмеженого доступу до високошвидкісного інтернету і сучасних пристроїв, яка виникає через різні рівні забезпечення студентів необхідними цифровими засобами та інтернет-з'єднанням. Проблеми кібербезпеки та захисту персональних даних – збір та зберігання інформації про особисті дані, академічні результати та фінансові операції студентів, підвищують ризики витоку або несанкціонованого доступу до цих даних. Незадовільний рівень цифрової грамотності викладачів – може призвести до неефективного використання цифрових

технологій, зниження якості навчання та труднощів у впровадженні нових методів навчання. Складність оцінювання і моніторингу навчальних досягнень – використання інтернету дає здобувачам освіти доступ до величезної кількості інформації, що може призводити до недобросовісного виконання завдань та ускладнити процес чесного оцінювання. Психологічні аспекти цифрового навчання – постійне перебування за комп'ютером може сприяти ізоляції, тривожності та депресії студентів. Відсутність соціальних взаємодій у традиційному навчальному процесі також може негативно позначатися на розвитку соціальних навичок.

Отже, цифровізація є невід'ємною частиною стратегії розвитку сучасних закладів вищої освіти, оскільки вона дозволяє викладачам не тільки використовувати новітні методи викладання, але й активно застосовувати інноваційні технології, які забезпечують більшу ефективність навчального процесу, а здобувачам освіти – ефективно вивчати новий матеріал, використовуючи новітні засоби навчання, сприяючи досягненню позитивних результатів. Разом з тим, існує низка проблем, які стоять перед закладами вищої освіти на шляху впровадження цифрових технологій. Ці проблеми стосуються не лише технічних аспектів, але й організаційних, етичних, правових та психологічних, що потребують комплексного вирішення.

Список використаних джерел

1. Стратегія розвитку вищої освіти в Україні на 2022–2032 роки. Документ 286–2022 р., чинний. Прийняття від 23.02.2022. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/286-2022-%D1%80#Text> (дата звернення: 02.04.2025).
2. Мацюк Г. Р., Мацюк С. О. Упровадження інтерактивних технологій навчання в освітній процес закладів вищої освіти. *Використання технологій менеджменту якості в управлінні закладами освіти*: збірник матеріалів III Всеукр. наук.-практ. конф. (Тернопіль, 15 лист. 2024 р.). Тернопіль, 2024. С.148-151.

МОХУН С. В.,

*завідувач кафедри фізики та методики її навчання
Тернопільський національний педагогічний університет
імені Володимира Гнатюка
кандидат технічних наук, доцент,
mohun_sergey@ukr.net*

КУЛЬЧИЦЬКИЙ Р.В.,

*аспірант кафедри фізики та методики її навчання,
Тернопільський національний педагогічний університет
імені Володимира Гнатюка
romakulya@ukr.net*

ПРАКТИЧНІ АСПЕКТИ ФОРМУВАННЯ ЦИФРОВОЇ КОМПЕТЕНТНОСТІ МАЙБУТНІХ УЧИТЕЛІВ АСТРОНОМІЇ

Анотація: *Стаття присвячена дослідженню конкретних практичних підходів та методик, спрямованих на формування цифрової компетентності майбутніх учителів астрономії в умовах вищої освіти. Особливу увагу приділено формуванню вмінь використовувати віртуальні планетарії та симуляції астрономічних явищ. Наведено приклади практичних завдань та проєктів, спрямованих на розвиток інформаційної грамотності, комунікативних навичок, здатності до створення цифрових навчальних матеріалів.*

Ключові слова: *цифрова компетентність, астрономія, вища освіта, практична підготовка, інформаційні технології в освіті.*

Сучасний етап розвитку освіти характеризується інтенсивною цифровізацією, що ставить нові вимоги до професійної компетентності педагогічних працівників. Майбутні вчителі, зокрема викладачі астрономії, повинні не лише володіти глибокими знаннями з предмету, але й бути готовими ефективно використовувати цифрові технології для організації навчального процесу, візуалізації складних астрономічних явищ, залучення учнів до активної пізнавальної діяльності та розвитку їхньої цифрової грамотності. Формування цифрової компетентності майбутніх учителів астрономії є важливим завданням системи вищої освіти, що потребує розробки та

впровадження практично орієнтованих підходів і методик.

Формування цифрової компетентності майбутніх учителів астрономії має бути інтегрованим у навчальний процес і передбачати активне залучення студентів до практичної діяльності з використанням різноманітних цифрових інструментів. Основними практичними аспектами цього процесу є: опанування віртуальних планетаріїв та симуляцій (Stellarium, Celestia та WorldWide Telescope, PhET Interactive Simulations, Solar System Scope); використання онлайн-ресурсів та баз даних (APOD, SpaceWeather.com, Heavens-Above, SIMBAD, NED, VizieR, SkyView) [1,3,4].

Наведемо приклад завдання для здобувачів освіти – майбутніх вчителів астрономії, яке дозволяє не лише поглибити свої знання з астрономії, але й розвинути важливі педагогічні навички, необхідні для якісного викладання предмету в школі з використанням сучасних цифрових ресурсів.

Методика виконання завдання «Аналіз зображення з APOD та підготовка пояснювального матеріалу для учнів».

APOD – Astronomy Picture of the Day – сайт, на якому щодня з'являється інше зображення чи фотографія нашого захоплюючого Всесвіту разом із коротким поясненням, написаним професійним астрономом [2].

Мета: навчити студентів аналізувати науково-популярні астрономічні зображення; розвивати навички пошуку та опрацювання додаткової інформації про астрономічні об'єкти; формувати вміння створювати зрозумілий та цікавий пояснювальний матеріал для учнів різного віку; застосовувати цифрові інструменти для подання інформації.

Завдання для студентів:

Вибір зображення: оберіть одне зображення з архіву APOD (рекомендовано обирати зображення, що демонструє цікавий астрономічний об'єкт або явище, яке можна пояснити на шкільному рівні).

Аналіз зображення: уважно розгляньте обране зображення. Зверніть увагу на: основний об'єкт (або об'єкти) на зображенні, кольори та їх розподіл, структуру та деталі об'єкта, наявність масштабу або орієнтирів, супровідний текст (опис) до зображення на сайті APOD.

Пошук додаткової інформації: використовуючи інтернет, знайдіть додаткову інформацію про зображений об'єкт (або явище). Зверніть увагу на тип об'єкта, його розміри та відстань до Землі (якщо відомо), фізичні процеси, що відбуваються в об'єкті та зумовлюють його вигляд, історичні відомості про його відкриття (за наявності) та його зв'язок з іншими астрономічними поняттями.

Підготовка пояснювального матеріалу для учнів: створіть навчальний матеріал, який би доступно та цікаво пояснював зображений об'єкт (або явище) для учнів. Ваш матеріал повинен включати:

- Назву об'єкта (або явища).
- Короткий опис того, що зображено на світлинці.
- Пояснення природи об'єкта (або явища) простими словами.
- Цікаві факти про об'єкт (розміри, відстань, особливості).
- Зв'язок з іншими астрономічними темами (за можливості).
- Запитання для обговорення з учнями, що стимулюють їхнє мислення.
- Візуальні елементи (використання зображення APOD та, за потреби, інших ілюстрацій).

Форма представлення: Оберіть зручну форму для представлення вашого пояснювального матеріалу: коротка презентація (3-5 слайдів), текстовий документ з ілюстраціями (формат Word або PDF), інтерактивний плакат (наприклад, за допомогою ThingLink), коротке відео (за бажанням).

А тепер розглянемо конкретний приклад такого завдання із зображенням світлини дня, взятим з архіву APOD за 13.04.2025 року (рис. 1).

На фото зображено поверхню небесного тіла з великою кількістю кратерів різного розміру та глибоким кратером у верхньому правому куті. Поверхня виглядає шорсткою, із сірими та коричневими відтінками.

Рис. 1. An Unusual Hole in Mars. Image Credit: [NASA](#), [MRO](#), [HiRISE](#), [JPL](#), [U. Arizona](#) [2]

Аналіз:

Що зображено: це зображення поверхні Марса, отримане марсоходом або орбітальним апаратом. Велика кількість кратерів вказує на те, що це старе небесне тіло, яке зазнало метеоритних ударів протягом мільярдів років. Глибокий кратер у верхньому правому куті має піднятий край, що типово для ударних кратерів, утворених унаслідок падіння метеоритів.

Особливості: відсутність атмосфери або її мала щільність (на Марсі атмосфера дуже розріджена) означає, що кратери не зазнають ерозії, як на Землі, і зберігаються протягом тривалого часу. Світлі ділянки можуть бути покриті пилом або льодом (наприклад, замерзлим вуглекислим газом або водяним льодом), що часто трапляється на Марсі.

Джерело: зображення надане NASA/JPL-Caltech/Univ. of Arizona, що підтверджує, що це наукове фото, отримане в рамках місії з дослідження Марса (ймовірно, марсоходом, таким як Curiosity, або орбітальним апаратом, як Mars Reconnaissance Orbiter).

Пояснювальний матеріал для учнів: привіт, юні дослідники космосу! Сьогодні ми зазирнемо на поверхню Марса – четвертої планети від Сонця, яку ще назвемо Червоною планетою через її рудуватий колір. Подивіться на це фото, яке зроблено спеціальним апаратом NASA. Що ви бачите?

На зображенні – поверхня Марса, яка виглядає як пустеля з великою кількістю кратерів. Ці кратери утворилися, коли на Марс падали метеорити. Найбільший кратер на фото – у правому верхньому куті. Він глибокий, із високими краями, ніби хтось викопав його ложкою!

Чому на Марсі так багато кратерів? На відміну від Землі, на Марсі дуже тонка атмосфера – майже немає повітря. На Землі повітря і вітер з часом «затирають» кратери, а на Марсі вони залишаються такими ж, якими були мільйони років тому. Світлі плями на фото можуть бути пилом або навіть льодом, адже на Марсі є замерзла вода і вуглекислий газ.

Завдання для учнів:

Розглянь зображення поверхні Марса. Намалюй, як ти уявляєш цей кратер, якщо б ти стояв поруч із ним.

Напиши коротку історію (5-7 речень) про те, як цей кратер утворився. Уяви, що ти метеорит, який падає на Марс!

Дізнайся, як називається найбільший кратер на Марсі (пошукай у книжці або в Інтернеті), і напиши, чим він особливий.

Формування цифрової компетентності майбутніх учителів астрономії є багатогранним процесом, що вимагає інтеграції практичних завдань з використанням різноманітних цифрових ресурсів у навчальні курси. Активне залучення студентів до роботи з віртуальними планетаріями,

симуляціями, онлайн-базами даних сприяє розвитку їхніх цифрових навичок, підвищує мотивацію до навчання та готує до ефективної професійної діяльності в умовах цифрової освітньої ери. Подальші дослідження можуть бути спрямовані на розробку та апробацію нових практичних методик формування цифрової компетентності з урахуванням специфіки викладання астрономії та потреб сучасної школи.

Список використаних джерел

1. Кульчицький Р.В., Мохун С.В. Формування цифрової компетентності здобувачів освіти під час вивчення астрономії. *Сучасні інформаційні технології та інноваційні методики навчання: досвід, тенденції, перспективи*: матеріали XI міжнар. наук.-практ. інтернет-конф., м. Тернопіль, 6 квітня 2023 р. С. 118-121.
2. Astronomy Picture of the Day. URL: <https://apod.nasa.gov/apod/astropix.html>
3. Mykola Holovko, Ivan Kriachko, Serhii Kryzhanovskyi, Viktor Matsyuk, Yurii Melnyk, Serhii Mokhun. The use of astronomical databases to perform practical work in the process of teaching astronomy. *Physics Education*, Volume 59, Number 1. 31 October 2023
4. Serhii Mokhun, Olha Fedchyshyn, Mykhailo Kasianchuk, Pavlo Chopyk, Inna Hrod, Svitlana Leshchuk. *Stellarium Virtual Environment as a Means of Implementing Interdisciplinary Connections During the Study of Astronomy. 13th International Conference on Advanced Computer Information Technologies ACIT'2023*, Wrocław, Poland, 21-23 September, 2023. p. 646-649.

ОЛЕКСЮК О. Р.,

доцент кафедри змісту і методик навчальних предметів,
Тернопільський обласний комунальний інститут
післядипломної педагогічної освіти,
кандидат педагогічних наук

ВИКОРИСТАННЯ МІНІКОМП'ЮТЕРА MICRO:BIT ДЛЯ РОЗВИТКУ STEM-КОМПЕТЕНТНОСТЕЙ УЧНІВСТВА

Анотація. У публікації обґрунтовано актуальність упровадження STEM-освіти в контексті реалізації концепції «Нова українська школа», що акцентує увагу на формуванні ключових компетентностей XXI століття; доцільність використання мікрокомп'ютера BBC Micro:bit як ефективного інструмента організації дослідницької, проектної та практико-орієнтованої діяльності учнів; описано технічні можливості пристрою, які сприяють розвитку інженерного мислення. Платформа Micro:bit підтримує як блокове, так і текстове програмування, що дозволяє поступово занурювати учнів у цифрове середовище, відповідаючи підходам діяльнісного та конструктивістського навчання. Наголошено на важливості створення сучасного освітнього середовища для

Ключові слова: STEM-освіта, BBC Micro:bit, цифрова грамотність, інженерне мислення, компетентності XXI століття.

У Концепції реалізації державної політики у сфері реформування загальної середньої освіти на період до 2029 року «Нова українська школа» акцентується увага на необхідності розвитку таких компетентностей як: математична грамотність, компетентності в природничих науках і технологіях, інформаційно-цифрова компетентність та ін., що передбачає формування «всебічно розвиненої особистості» з вміннями навчатися впродовж життя, критично мислити, ставити цілі та досягати їх, працювати в команді, спілкуватися в багатокультурному середовищі [1]. Тому традиційні моделі навчання поступово змінюються активними, практико-орієнтованими міждисциплінарними підходами. Різні способи освоєння світу дають можливість багатомірного бачення проблеми [2]. У цьому контексті особливої актуальності набуває STEM-освіта, яка інтегрує чотири ключові напрями — науку (Science), технології (Technology), інженерію (Engineering) та математику (Mathematics) — у єдину міждисциплінарну систему, спрямовану на розвиток компетентностей XXI століття [3]. Сучасне суспільство очікує від освіти підготовки майбутніх громадян до технологій, які будуть використовуватися в майбутньому. Але для ефективної організації такого навчання необхідне відповідне освітнє середовище, яке б забезпечувало учнівству доступ до сучасних технологій. Одним із можливих інструментів для

реалізації STEM-підходу в освітньому процесі є мінікомп'ютер BBC Micro:bit — доступний, багатофункціональний пристрій, спеціально розроблений для школярів. Використання Micro:bit дає змогу організувати навчання у формах дослідження, моделювання, конструювання та програмування. Це сприяє формуванню цілісного уявлення про об'єкт вивчення, розвитку критичного мислення, творчості, навичок командної роботи й комунікації.

Під STEM-компетентностями розуміють сукупність знань, умінь і ставлень, які забезпечують здатність особистості аналізувати та вирішувати проблеми, приймати обґрунтовані рішення, проєктувати й створювати технологічні рішення, використовуючи природничо-наукові, математичні та інженерні підходи [4]. Згідно з методичними рекомендаціями МОН України, до ключових STEM-компетентностей учнівства належать: наукова грамотність; інженерно-технічне мислення; навички цифрової творчості; вміння працювати в команді над проєктом.

Micro:bit — це мінікомп'ютер, що слугує зручною платформою для реалізації інтерактивних проєктів у середовищах блокового (MakeCode) або текстового (Python) програмування.

Його технічні характеристики надають можливість реалізувати як прості навчальні задачі, так і складні проєктні рішення:

LED-матриця використовується для: відображення інформації (наприклад, числових значень, тексту, символів); графічних зображень (іконок, простих малюнків); взаємодії з користувачем (наприклад, показ результатів гри або сигналізація про певний стан).

Піни для підключення зовнішніх пристроїв: до Micro:bit можна підключати різні сенсори, мотори, світлодіоди, зчитувачі, що дає можливість створювати проєкти, які взаємодіють із зовнішнім середовищем. Наприклад, учні можуть підключити датчики температури чи вологості і використовувати їх у реальних проєктах для збору даних.

Дві кнопки можна використовувати для інтерактивного введення даних користувача; запуску програм, вимірювання часу, увімкнення/вимкнення певних функцій або для взаємодії з іншими частинами програми.

Вбудований модуль Bluetooth у Micro:bit має можливість передавати дані та з'єднувати його з іншими пристроями, такими як смартфони або інші мікроконтролери. Це відкриває можливості для створення проєктів приміром «Інтернет речей» (ІоТ), таких як контроль за освітленням, безпекою або температурними показниками.

Трьохосьовий акселерометр дозволяє вимірювати рух та прискорення. Це ідеальний інструмент для створення ігор (наприклад, пedometra) або для визначення положення пристрою в просторі. Учні можуть використовувати акселерометр для проєктів, які реагують на рух або нахил.

Вбудований магнітометр (компас) можна використовувати для створення компасів або детекторів металу. Це може бути цікаве завдання для досліджень та вивчення географії або фізики, де учні можуть вивчати принципи роботи магнітних полів.

Ось кілька основних переваг цього мінікомп'ютера:

Простота використання та інтуїтивно зрозуміле програмування: Платформа MakeCode пропонує візуальне блокове програмування, подібне до Scratch, для створення програм без необхідності писати код. Це особливо корисно для початківців, молодших школярів або тих, хто вперше знайомиться з програмуванням. Для більш досвідчених користувачів доступні мови Python та JavaScript, що дозволяє поступово поглиблювати знання та набувати досвіду програмування різними мовами.

Компактний розмір та доступна ціна робить Micro:bit зручним для використання в будь-яких навчальних умовах та обмежених бюджетах.

Micro:bit оснащений різноманітними вбудованими сенсорами та датчиками (акселерометр, магнітометр, кнопки, Bluetooth, LED-матриця), що дозволяє створювати безліч цікавих та різноманітних проєктів, від простих ігор до складних систем автоматизації. А також за допомогою GPIO пінів можна підключати різноманітні датчики, сенсори, мотори, світлодіоди, що дозволяє створювати фізичні пристрої.

Підтримка спільноти розробників та поповнення ресурсів. Для вчителів і учнів є безліч онлайн-ресурсів, курсів, уроків, відео та проєктів, що значно спрощує процес навчання. На офіційному сайті доступні численні підручники та керівництва для початківців. Micro:bit

об'єднує велику спільноту педагогів, яка обмінюється ідеями, проектами та ресурсами, що дає можливість отримати підтримку та натхнення для нових проєктів.

Підтримка STEM і STEAM освітніх підходів. Micro:bit інтегрується в STEM-освіту, де учні поєднують науки, технології, інженерію та математику. Вони можуть вивчати фізику, програмування, математику через практичні завдання. STEAM освітні проєкти: Micro:bit також підтримує STEAM-підхід, де науки, технології, інженерія, мистецтво і математика інтегруються. Учні можуть створювати не лише технічні проєкти, а й додавати до них творчі елементи, наприклад, візуальний дизайн і анімації.

Використання Micro:bit у навчальному процесі передбачає, що учні можуть самостійно творити у цифровому світі та знайомитися з основами програмування, а також знаходити інформацію, яка дозволить їм продовжувати навчатися самостійно. З позиції діяльнісного підходу та конструктивізму, платформа відповідає філософії активного навчання: де учень виступає не об'єктом навчального впливу, а активним суб'єктом, який формує знання у процесі пізнавальної діяльності.

Список використаних джерел

1. Про схвалення Концепції реалізації державної політики у сфері реформування загальної середньої освіти «Нова українська школа» на період до 2029 року. (Перша редакція 14.12.2016). №988-р. URL: <https://ips.ligazakon.net/document/KR160988?an=1>
2. Олексюк В. П., Олексюк О. Р. Актуалізація синергетичного підходу у дослідженні відкритої освіти. *Науковий часопис Українського державного університету імені Михайла Драгоманова. Серія 2. Комп'ютерно-орієнтовані системи навчання*. 19(26). С. 113–117.
3. Вітенко І. М., Олексюк О. Р., Кучер Л. А. Реалізація концепції STEM-освіти в системі підвищення кваліфікації педагогічних працівників. *Наукові записки Малої академії наук України*. № 3. С. 38–46.
4. Олексюк О. Р., Вітенко І. М. Цифрові інструменти вчителя для формування екологічної компетентності учнів. *Біорізноманіття України в контексті сучасних природних умов середовища: матеріали Міжнародної наук.-практ. конф.* (2020). Р. 177–179.

ПЕТРИК О. О.,

консультант комунальної установи
«Центр професійного розвитку педагогічних працівників»
Переяславської міської ради,
petrik-e@ukr.net

РОЗВИТОК ЦИФРОВОЇ КОМПЕТЕНТНОСТІ ПЕДАГОГА: ВИМОГА ЧАСУ

Анотація. У статті визначено роль і різноманітність інформаційно-комунікаційних технологій у професійній діяльності педагогічних працівників. Проаналізовано сутність інформаційно-комунікаційних технологій та їх роль в освітньому процесі. Розглянуто проблему удосконалення педагогічної майстерності вчителя закладу освіти в умовах цифрової трансформації.

Ключові слова: професійна та цифрова компетентність педагога, цифровізація освіти, інформаційно-комунікаційні технології.

Освіта як рушійна сила розвитку суспільства відіграє провідну роль у процесах його цифровізації. Сучасна освіта видозмінюється та трансформується завдяки активному використанню засобів інформаційно-комунікаційних технологій та процесам цифровізації, все більше спрямовується на підготовку людини до життя в умовах інформаційно-цифрового середовища, яке набуває все більшої ваги в усіх сферах життєдіяльності суспільства. Цифровізація освіти є обов'язковим компонентом реформування освітньої сфери, провідним завданням ефективної підготовки фахівців. Цифровізація освіти неможлива без урахування світових трендів, вивчення, аналізу міжнародного досвіду та пошуку можливостей для його впровадження в практику роботи закладів освіти [3, с. 84].

Важливою складовою сучасного освітнього середовища є інформатизація освітнього процесу, що дозволяє підготувати сучасну молодь до професійної діяльності та життя в умовах

інформаційного суспільства [4, с. 133].

Саме тому кожен сучасний учитель повинен володіти не лише професійними компетентностями, але й інформаційно-комунікаційними.

Проблема цифровізації підготовки вчителів в Україні завжди була у центрі уваги дослідників. Серед таких дослідників можна виділити: Н. Бахмат, Т. Сторчова, Р. Моцик, Г. Братиця, Д. Вербо́вецький, В. Олексюк, В. Биков, С. Литвинова та інші, чий науковий праці присвячені висвітленню сучасних тенденцій розвитку цифрової компетентності майбутніх учителів, науково-методичного забезпечення цифровізації освіти в Україні та особливостям використання середовища гейміфікації в процесі розвитку фахової цифрової компетентності.

Термін «цифрова компетентність» став невід'ємним якісним критерієм характеристики фахових компетентностей учителів (педагогічних та науково-педагогічних працівників) різних освітніх інституцій в Україні. Дослідники трактують цифрову компетентність як інтегративну характеристику освіти фахівця, що відображає здатність особистості до визначення своїх інформаційних потреб, пошуку та обробки інформації як у традиційному (друкованому) так і в електронному форматі, а також включає в себе вміння працювати з комп'ютерною технікою та мультимедійними технологіями та навички їх застосування в професійній сфері та щоденному житті [3, с. 88].

Швидкий розвиток сучасного суспільства, цифрових технологій та інноваційних засобів навчання вимагають від майбутніх фахівців нових професійних знань та вмінь, перегляду підходів щодо формування їх професійної компетентності. Активне використання цифрових технологій в освіті сприяє ефективності освітнього процесу на всіх його рівнях і формуванню професійних компетентностей майбутніх фахівців. Формування компетентностей нерозривно пов'язане з інформатизацією освіти. Інформатизація освіти є одним із основних напрямів реформування навчальних закладів, зумовленим потребами сучасного суспільства, у якому головним є індивідуальний розвиток особистості [1, с. 39].

Важливою складовою професійних вмінь педагога визначено цифрову компетентність, що передбачає здатність та вміння раціонально застосовувати інформаційні технології. Цифрова компетентність дає змогу особистості бути успішною в сучасному інформаційному світі, оперувати інформацією. Швидко приймати рішення, формувати важливі життєві компетенції.

Інформаційно-цифрова компетентність заслуговує на особливу увагу тому, що саме вона дає можливість особистості бути сучасною, активно діяти в інформаційному середовищі, використовувати найновітніші досягнення техніки в своїй професійній діяльності. [2, с. 219].

Більшість учителів здобували фахову освіту доволі давно, і частково знайомі з ІКТ, або зовсім не вивчали їх. Саме через це на теперішньому етапі розвитку освіти необхідно вдосконалювати рівень володіння цифровим освітнім середовищем.

Таким чином, цифрова компетентність є важливим компонентом фаховості сучасного вчителя та водночас показники її ефективної сформованості забезпечують успішність функціонування людини в сучасному суспільстві.

Висновки. В умовах сьогодення спостерігається швидкий темп розвитку інформаційних технологій, невпинно зростає кількість користувачів Інтернету, постійно з'являються різні пристрої, покликані спрощувати життя сучасної людини. Такі зміни впливають на всі сфери суспільства, включаючи і освіту. Зростають і вимоги до особистості сучасного педагога. Майбутній педагог повинен вільно володіти сучасними технологіями та використовувати їх у своїй професійній діяльності, тим самим забезпечувати ефективність навчально-виховного процесу. Першочерговою вимогою до підготовки сучасних педагогів має бути високий рівень сформованості їх цифрової компетентності [1, с. 39].

Отже, впровадження інформаційно-комунікаційних технологій в освітньому процесі, не лише підвищує професійну компетентність учителів, але допомагає їм освоїти сучасні програмні ресурси, а також упроваджувати їх в освітній процес та підвищувати якість навчання.

Список використаних джерел

1. Денисенко О. Г. Інформаційно-цифрова компетентність сучасного педагога ЗП(ПТ)О. *Цифрова компетентність як складник розвитку професійної компетентності педагогічного працівника ЗП(ПТ)О: матеріали регіонального науково-практичного семінару (6 жовтня 2021 р.)*. Біла Церква: БІНПО ДЗВО «УМО» НАПН України, 2021. 104 с.

2. Петрик О. О. Професійний розвиток педагога нової формації у контексті цифрової трансформації. *Цифрова компетентність вчителя нової української школи: 2024: інновації в умовах змін : препринт* / за заг. ред. О. В. Овчарук. Київ: ІЦО НАПН України, 2024. 260 с.

3. Стойка О. Цифровізація підготовки вчителів України в контексті досвіду Угорщини та республіки Польща. *Освітологія*. 2023. №12. С. 84-95

4. Чорна І. В., Коцур Т. О. Використання інформаційно-комунікативних технологій на курсах підвищення кваліфікації вчителів природничо-математичних дисциплін у післядипломній педагогічній освіті. *«Young Scientist»*. 2022. №5 (105). С. 131-134.

ПІДТИННИЙ Т.В.,

студент,

Лисичанський гірничо-індустріальний фаховий коледж

ПОЛУПАН С.М.,

науковий керівник, викладач,

Лисичанський гірничо – індустріальний фаховий коледж

bezdeneznyhmarina90@gmail.com

ВПРОВАДЖЕННЯ ЦИФРОВОЇ ГРАМОТНОСТІ В ОСВІТНІЙ ПРОЦЕС

Анотація: У статті розглядається важливість цифрової грамотності як необхідної складової для успішного навчання та професійної діяльності студентів у сучасному цифровому світі. Визначено сутність цифрової грамотності, яка включає технічні навички, інформаційну грамотність, критичне мислення та кібербезпеку. Окрему увагу приділено важливості цифрових навичок для студентів, оскільки вони дозволяють покращити доступ до інформації, підвищити ефективність навчання та підготувати молодь до професійної діяльності. В статті також розглянуто практичні методи впровадження цифрової грамотності в навчальний процес, проблеми, які виникають на шляху її інтеграції, та перспективи розвитку цієї сфери в освіті.

Ключові слова: цифрова грамотність, технічні навички, інформаційна грамотність, критичне мислення, кібербезпека, цифрові технології, освіта, онлайн-курси, навчальний процес, віртуальна реальність, штучний інтелект, цифрові платформи, студентська освіта.

Зараз неможливо уявити сучасний світ без цифрових технологій. Інтернет, комп'ютери, смартфони, а також різноманітні онлайн-платформи стали основними інструментами для навчання та роботи. Зокрема, навички роботи з комп'ютером, а й здатність критично аналізувати інформацію та безпечно використовувати. Для студентів важливо не лише мати доступ до технологій, а й вміти ефективно використовувати їх для навчання та розвитку. Тому поняття цифрової грамотності, яке передбачає не лише технології, стає важливим аспектом сучасної освіти.

Цифрова грамотність — це здатність ефективно використовувати цифрові технології для виконання різноманітних завдань: від пошуку інформації до створення контенту та взаємодії з іншими людьми через цифрові платформи. Вона включає такі компоненти:

Технічні навички: здатність користуватися комп'ютером та різними програмами для створення текстів, таблиць, графіків, презентацій.

Інформаційна грамотність: вміння знаходити, оцінювати та ефективно використовувати інформацію з різних джерел, таких як Інтернет.

Критичне мислення: здатність оцінювати інформацію, визначати її достовірність, аналізувати джерела та протистояти фейковим новинам.

Кібербезпека: навички захисту своїх даних і забезпечення безпеки в Інтернеті.

Цифрова грамотність має велике значення для студентів з кількох причин:

Доступ до інформації: сучасні студенти мають безліч онлайн-ресурсів для навчання: відео-лекції, онлайн-курси, електронні бібліотеки тощо. Вміння ефективно користуватися цими ресурсами дозволяє значно полегшити процес навчання.

Підвищення ефективності навчання: використання цифрових інструментів для створення, зберігання та обміну навчальними матеріалами дозволяє студентам організувати навчальний процес більш продуктивно.

Підготовка до майбутньої професії: більшість професій у сучасному світі передбачає використання цифрових технологій. Студенти, які володіють цифровими навичками, мають перевагу на ринку праці.

Впровадження цифрової грамотності в навчальний процес має бути комплексним і включати кілька етапів:

Використання онлайн-курсів і платформ: на базі коледжу можуть бути створені онлайн-курси, що допомагають студентам освоювати нові теми за допомогою відео, тестів, форумів для обговорення.

Інтеграція цифрових інструментів: використання таких інструментів, як Google Docs, Microsoft Office для спільної роботи над проєктами, обміну документами та презентаціями.

Навчання основам пошуку і критичного аналізу інформації: студенти повинні не лише знаходити інформацію в Інтернеті, а й оцінювати її на достовірність, розуміти, як працюють алгоритми пошукових систем і соціальних мереж.

Використання соціальних мереж для навчання: створення груп в соціальних мережах для обміну матеріалами, проведення опитувань або обговорень за допомогою сучасних платформ (наприклад, Telegram, Discord).

Кібербезпека: студенти повинні бути обізнані з основними принципами кібербезпеки, такими як створення складних паролів, захист особистої інформації, безпечне використання соціальних мереж та електронних платіжних систем.

З розвитком технологій зростає й значення цифрової грамотності. У майбутньому важливість цифрових навичок тільки зростатиме, тому студентам слід надавати ще більше можливостей для вивчення нових технологій.

Цифрова грамотність є необхідною складовою для успішного навчання та професійної діяльності студентів у сучасному цифровому світі. Впровадження цифрових навичок в освітній процес є важливим кроком у підготовці молоді до майбутнього.

Список використаних джерел

1. Мартиненко, С. В. (2019). Цифрова грамотність студентів: сучасні підходи та виклики. Науковий вісник, 21(1), 102–108.
2. Ковальчук, Л. О. (2020). Основи цифрової грамотності для студентів коледжів. Київ: Видавництво «Освітня думка».
3. Олексенко, О. С. (2022). Цифрова грамотність як ключова компетенція студентів у XXI столітті. Психологія та освіта, 19(3), 76–82.

ПІСКОВЕНКО А. О.,

старший викладач загальної та спеціальної педагогіки,

комунальний заклад вищої освіти

«Дніпровська академія неперервної освіти»

Дніпропетровської обласної ради», м. Дніпро

angela.piskovenko@gmail.com

ІНСТРУМЕНТИ РОЗВИТКУ ІНФОРМАЦІЙНО-КОМУНІКАЦІЙНОЇ КОМПЕТЕНТНОСТІ ЗДОБУВАЧІВ ВИЩОЇ ОСВІТИ

Анотація. Інформаційно-комунікаційна компетентність є важливим чинником успішної професійної діяльності в умовах цифрової трансформації суспільства. Вища освіта сприяє її розвитку, забезпечуючи поєднання теоретичних знань і практичного опанування цифрових технологій. Використання інтерактивних платформ і хмарних сервісів, зокрема Google Classroom, Google Meet і Google Drive, дозволяє організовувати навчальний процес у дистанційному та змішаному форматах. Інтеграція цих інструментів у навчання розвиває критичне мислення, самостійність і аналітичні навички, що є ключовими у сучасному інформаційному середовищі.

Ключові слова: інформаційно-комунікаційна компетентність, здобувачів вищої освіти, цифрові ресурси, сервіси Google.

Сучасне суспільство перебуває у стані динамічних змін, що зумовлено активним

розвитком цифрових технологій, глобалізаційними процесами та інформаційною революцією. Зазначені виклики вимагають нових підходів до підготовки конкурентоспроможних фахівців, здатних не лише адаптуватися до швидкозмінного середовища, а й формувати майбутнє, використовуючи інноваційні технології та методи комунікації. В умовах цифровізації всіх сфер життєдіяльності особливого значення набуває інформаційно-комунікаційна компетентність (ІК-компетентність), яка забезпечує ефективну роботу з інформацією, критичне мислення, безпечну взаємодію в цифровому просторі та здатність до технологічної творчості.

Вища освіта відіграє ключову роль у розвитку ІК-компетентності майбутніх фахівців, адже саме в процесі навчання здобувачі освіти опановують інструменти цифрової комунікації, онлайн-ресурси та інтерактивні платформи, що сприяють підвищенню їхньої професійної майстерності. Однак традиційні підходи до навчання вже не задовольняють потреби сучасного студентства, яке все більше орієнтоване на практичне застосування знань, самостійне навчання та використання технологій у повсякденному житті та професійній діяльності.

Значна частина здобувачів освіти стикається з викликами, пов'язаними з надмірним потоком інформації, необхідністю швидко аналізувати дані, а також ризиками, пов'язаними з цифровою безпекою. Тому розробка та впровадження ефективних інструментів розвитку ІК-компетентності є важливим завданням для системи вищої освіти.

Метою роботи є аналіз сучасних інструментів розвитку інформаційно-комунікаційної компетентності здобувачів вищої освіти.

На важливості інформатизації освіти (ІО) акцентує увагу В. Биков. Дослідник розглядає процес комп'ютеризації освіти, який є складовою ІО, наголошує на важливості впровадження в систему освіти методів і засобів інформаційно-комунікаційних технологій і створенні на цій основі комп'ютерно орієнтованого інформаційно-комунікаційного середовища. Автор визначає основні складові навчально-виховного процесу, на які впливає впровадження ІКТ навчального призначення, а також сучасні цілі інформатизації освіти [2].

На думку Н. Морзе та О. Глазунової, до сучасних інформаційно-комунікаційних технологій навчання належать Інтернет-технології, мультимедійні програмні засоби, офісне та спеціалізоване програмне забезпечення, електронні посібники та підручники, системи дистанційного навчання (системи комп'ютерного супроводу навчання). Автори вважають, що мережу Інтернет (WWW, електронна пошта, пошукові системи, тематичні каталоги, освітні портали, вікі, блоги) можна використовувати організації навчання здобувачів освіти за різними формами. Наприклад, Інтернет надає можливість швидкого пошуку інформації, корисної з погляду навчальної діяльності, її аналізу та оцінювання. Здобувачі виконують завдання на знаходження в Інтернеті принципів, класифікацій, означень, моделей, зображень, правил та ін. Мультимедійні програмні засоби дають змогу інтегрувати текстову, графічну, анімаційну, відео і звукову інформацію. Одночасне використання кількох каналів сприйняття навчальної інформації дозволяє підвищити рівень засвоєння навчального матеріалу [5].

ІК-компетентність майбутнього журналіста формується не тільки на заняттях чи під час самостійної роботи над поставленими завданнями, а й під час дозвілля, наприклад, у процесі перегляду телепрограм, кінофільмів, за допомогою електронної техніки, зокрема стаціонарних комп'ютерів, ноутбуків, планшетів, мобільних телефонів та ін. Допомогти оволодіти конкретною інформацією та критично її сприйняти, обговорити різноманітні важливі завдання допомагає пошук потрібної інформації в мережі Інтернет, спілкування в соціальних мережах, чатах, скайпі, ведення власного блогу; пошук у е-бібліотеках різноманітного матеріалу за допомогою електронної техніки online та offline, отримання певної суми знань за допомогою консультацій, відвідування віртуальних семінарів [1, с. 36-37].

Ефективне управління цифрового процесу передбачає розвиток навичок, що є складовими інформаційно-комунікаційної компетентності здобувачів вищої освіти, які забезпечують такі характеристики мислення: неординарність, інноваційність та адаптивність, проєктний спосіб мислення, соціальний інтелект, когнітивне управління, міжкультурну компетентність, трансдисциплінарність, віртуальну взаємодію.

Для здобувачів необхідно створити комп'ютерно-орієнтоване освітнє середовище в закладі вищої освіти, наповнення його якісним контентом – передбачає розвиток умінь і навичок здобувачів освіти правильно та творчо використовувати дані для вирішення проблем, спільно

створювати освітній контент, брати участь і залучати інших учасників до реалізації проєктів на основі мобільних та веб-застосунків.

Успішність впровадження різних форм комунікації (вікі-сторінки, форуми, опитування, голосування, коментарі, персональні повідомлення, чат тощо), планування (заходи, зустрічі тощо) залежить від професійної підготовки викладачів, способу подачі навчальної інформації, врахування індивідуально-психологічних особливостей здобувачів освіти, зацікавленості у використанні інтерактивних дидактичних комплексів [3, С. 78-84].

На думку Т. Мельник, Г. Волочкової, актуальним є для формування інформаційно-комунікативної компетентності використання інформаційної оболонки LMC MOODLE, поряд з іншими системами: Zoom, Skype, Google [4, с.107].

Серед зазначених платформ особливо варто виділити Google, адже вона пропонує широкий спектр інструментів для навчання здобувачів вищої освіти. Завдяки таким сервісам, як Google Classroom, Google Meet, Google Drive та іншим, здобувачі можуть ефективно організовувати навчальний процес, співпрацювати над проєктами та отримувати доступ до навчальних матеріалів у будь-який час. Інтерактивні можливості, хмарні технології та простота використання роблять Google незамінним ресурсом для сучасної освіти, сприяючи розвитку цифрової грамотності та навичок самостійного навчання. Нижче представлено групування основних сервісів Google за їхніми функціями та характеристиками, що дозволяє легше обирати необхідний інструмент для конкретних освітніх завдань.

1. Інструменти для спільної роботи та організації навчального процесу: Google Classroom, Google Drive, Google Docs, Google Sheets, Google Slides, Google Keep, Google Calendar. Зазначені сервіси допомагають організовувати навчальний процес, координувати групову роботу, зберігати та обмінюватися навчальними матеріалами. Формують навички тайм-менеджменту, співпраці, спільного редагування документів.

2. Інструменти для комунікації та інтерактивної взаємодії: Google Meet, Google Drive. Забезпечують відеоконференції, інтерактивні обговорення та візуалізацію ідей. Формують навички дистанційної комунікації, ефективної взаємодії у цифровому середовищі.

3. Інструменти для створення та поширення навчального контенту: Google Sites, Google Slides, Google Docs, які дозволяють створювати презентації, блоги, навчальні сайти та цифрові портфоліо. Формують навички роботи з контентом, дизайну, критичного оцінювання та структурованого викладу інформації.

4. Інструменти для тестування, збору даних та аналізу: Google Forms, Google Sheets, Google Data Studio, що використовують для створення опитувань, тестів, анкет та аналізу освітніх даних. Допомагають розвивати навички аналітичного мислення, роботи з таблицями та візуалізацією інформації.

5. Інструменти для наукової та дослідницької діяльності: Google Scholar, Google Drive. Полегшують пошук наукових джерел, управління бібліографією, зберігання дослідницьких матеріалів. Формують навички академічного письма, пошуку та обробки інформації.

Отже, цифрові інструменти Google є потужними засобами для розвитку цифрової компетентності здобувачів вищої освіти, адже вони сприяють організації навчального процесу, покращенню комунікації, створенню та аналізу контенту, проведенню досліджень і тестуванню. Їх ефективне використання допомагає формувати навички співпраці, критичного мислення, аналізу даних, дистанційної взаємодії та управління інформацією, що є необхідними для успішного професійного розвитку у цифрову епоху.

В умовах стрімкої цифрової трансформації освіти розвиток інформаційно-комунікаційної компетентності здобувачів вищої освіти стає одним із пріоритетних завдань. Ефективне використання цифрових технологій не лише забезпечує гнучкість навчального процесу, а й сприяє формуванню критичного мислення, навичок аналізу інформації, комунікації та співпраці. Інтеграція інноваційних інструментів у навчальний процес дозволяє майбутнім фахівцям адаптуватися до сучасних викликів, що висуває суспільство знань та цифрова економіка. Створення технологічно насиченого освітнього середовища сприятиме підготовці конкурентоспроможних професіоналів, здатних ефективно працювати в умовах цифрової реальності.

Список використаних джерел

1. Башманівська Любов Андріївна, Башманівський Валерій Іванович, Шевцова Лариса Станіславівна. Формування інформаційно-комунікаційної компетентності як компонент підготовки майбутніх журналістів. Інформаційні технології і засоби навчання, 2020, Том 76, №2. С. 30-42. С. 36-37.
2. Биков В. «Сучасні завдання інформатизації освіти», Інформаційні технології і засоби навчання, 2010, № 1 (15). [Електронний ресурс]. URL: <http://www.ime.edu-ua.net/em.html>
3. Казакова Наталія, Сівак Наталія, Рахміль Станіслав, Дубровіна Ірина. Особливості розвитку інформаційно-комунікаційної компетентності студентів в умовах дистанційної освіти. Вісник КрНУ імені Михайла Остроградського. Випуск 3/2022 (134). С. 78-84.
4. Мельник, Т., Волчкова Г. Досвід застосування LMS Moodle при дистанційному навчанні у закладах вищої освіти. Наукові записки / ред. кол.: В.Ф. Черкасов, В. В. Радул, Н.С. Савченко та ін. Вип. 192. Серія «Педагогічні науки». Кропивницький: РВВ ЦДПУ ім. В. Винниченка, 2021. С. 106 –111.
5. Морзе Н., Глазунова О. «Моделі ефективного використання інформаційно-комунікаційних та дистанційних технологій навчання у вищому навчальному закладі» Інформаційні технології і засоби навчання, 2008, № 6 (2), [Електронний ресурс]. URL: scholar.google.com.ua/citations?user=BujWYRcAAAAJ&hl=en

ПРИСЯЖНЮК О. В.,

доцент кафедри інформатики, програмування, штучного інтелекту та технологічної освіти,

Центральноукраїнський державний університет імені Володимира Винниченка,

кандидат технічних наук,

o.v.prysiashniuk@cuspu.edu.ua

РЕЗІНА О. В.,

доцент кафедри інформатики, програмування, штучного інтелекту та технологічної освіти,

Центральноукраїнський державний університет імені Володимира Винниченка,

кандидат педагогічних наук,

o.v.riezina@cuspu.edu.ua

ШЛЯНЧАК С. О.,

доцент кафедри інформатики, програмування, штучного інтелекту та технологічної освіти,

Центральноукраїнський державний університет імені Володимира Винниченка,

кандидат педагогічних наук,

s.o.shlianchak@cuspu.edu.ua

ЦИФРОВІЗАЦІЯ ОСВІТИ: ЄВРОПЕЙСЬКИЙ ДОСВІД ДЛЯ УКРАЇНИ

Анотація. План дій цифрової освіти (2021–2027), окреслив бачення Європейської Комісії щодо якісної, інклюзивної та доступної цифрової освіти в Європі. Двома стратегічними пріоритетами, викладеними в плані, є розвиток високоефективної екосистеми цифрової освіти та зміцнення цифрових навичок і компетентностей громадян. Цей план може стати орієнтиром для цифрової трансформації української освіти, що пришвидшить її інтеграцію в європейський освітній простір.

Ключові слова: план дій цифрової освіти, екосистема цифрової освіти, цифрові технології.

Швидкий розвиток цифрових технологій здійснює потужний вплив на всі сфери людської діяльності. Поява таких технологічних інновацій як автономне кермування, криптографічна валюта, передові системи розпізнавання облич, свідчить про охоплення цифровими технологіями різних галузей праці [7]. Дослідники стверджують, що суспільство вступило в цифрову епоху [7, 8]. Цифрові технології впливають й на розвиток освіти. Їхнє впровадження створює нові умови навчання, ставить перед освітянами нові виклики.

У зв'язку з цим у вересні 2020 року Європейський Союз видав План дій цифрової освіти (2021–2027) (Digital Education Action Plan (2021-2027)), який окреслив бачення Європейської

Комісії щодо якісної, інклюзивної та доступної цифрової освіти в Європі [3]. Двома стратегічними пріоритетами, викладеними в плані, є розвиток високоефективної екосистеми цифрової освіти та зміцнення цифрових навичок і компетентностей громадян. Для підтримки цих пріоритетів були запропоновані відповідні заходи. Наприклад, у листопаді 2021 року Європейська Рада ухвалила свої рекомендації щодо підходів до змішаного навчання, а в жовтні 2022 року Комісія опублікувала етичні рекомендації щодо використання штучного інтелекту та даних в освітньому процесі.

Сьогодні Європейська комісія запроваджує Союз навичок (Union of Skills), що є планом для покращення високоякісної освіти, навчання протягом усього життя. Цей план має на меті:

- пілотувати програму підтримки базових навичок, щоб кожна молода людина володіла хорошими навичками читання, математики, природничих наук і використання цифрових технологій;
- вдосконалювати навички в галузі науки, технологій, інженерії та математики (STEM), просувати кар'єру в STEM, залучати більше жінок і готувати людей до цифрових технологій за допомогою стратегічного плану освіти STEM;
- запроваджувати нову стратегію ЄС щодо професійної освіти та навчання, щоб зробити їх більш привабливими, інноваційними та інклюзивними [6].

План дій цифрової освіти активно впроваджується у країнах ЄС. Так, в Іспанії був реалізований проєкт «Scuola dei Compiti», який ставив на меті створення освітньої спільноти, здатної сприяти та підтримувати успіх у навчанні виключно за допомогою дистанційного навчання. Розробники проєкту спиралися на пріоритетні стратегії, проілюстровані у плані [4].

У роботі [7] аналізується перспектива професійної освіти з опорою на План дій цифрової освіти. Дослідники доходять висновку, що професійно-технічна освіта в епоху цифрових технологій має постійно вдосконалюватися та трансформуватися, щоб відповідати структурі сучасної економіки і змінам попиту на ринку праці.

Відповідно до принципів Плану дій цифрової освіти Інґве Ре (Yngve Røe) та інші [5] визначають цифрову компетентність як життєво важливу і шукають шляхи розвитку цієї компетентності майбутніх фахівців у галузі охорони здоров'я Норвегії. Автори пропонують поєднувати взаємонавчання та використання віртуальної реальності в освітньому процесі із зосередженням на програмі трудотерапії.

Українська освітянська спільнота тривалий час вивчала та впроваджувала освітній досвід європейських колег. Ця робота стала ще потужнішою під час пандемії Covid-19, зокрема щодо організації дистанційного навчання. Широкомасштабна російська агресія змусила шукати нові підходи до організації освітнього процесу в Україні. Згідно стратегії МОН України Концепція цифрової трансформації освіти і науки є одним із ключових завдань [2].

Євроінтеграційний шлях України передбачає поширення та впровадження освітніх європейських практик у навчальний процес. Так, українськими експертами було адаптовано «Європейську рамку цифрових компетентностей для громадян» до національних, культурних, освітніх та економічних особливостей нашої країни [1].

Популяризація, адаптація та поширення Плану дій цифрової освіти (2021–2027) в Україні вбачаються можливими через такі заходи:

- дослідження екосистеми цифрової європейської освіти та впровадження європейського досвіду в українську освіту;
- моніторинг реалізації Плану дій та розвитку цифрової освіти в Європі;
- вивчення та впровадження в освітній процес найкращих практик використання цифрових технологій у навчальних закладах Європи;
- формування у студентів компетентностей і впевненості для ефективного застосування широкого спектру цифрових технологій, включно з ШІ;
- організація наукових та науково-практичних конференцій, семінарів, круглих столів для обговорення результатів реалізації Плану дій цифрової освіти (2021–2027);
- вирішення проблем забезпечення якості, стійкості умов навчання, доступності та інклюзивності, відповідно до загальних стандартів ЄС для цифрової освіти.

План дій цифрової освіти (2021–2027) та приклади його реалізації в європейських країнах

може стати орієнтиром для цифрової трансформації української освіти, що пришвидшить її інтеграцію в європейський освітній простір.

Список використаних джерел

1. Рамка цифрової компетентності громадян України : DigCompUA for Citizens 2.2 від 30.03.2023. URL: https://osvita.diia.gov.ua/uploads/1/7451-ramka_cifrovoi_kompetentnosti.pdf (дата звернення: 14.03.2025).
2. Цифрова трансформація освіти і науки. *Міністерство освіти і науки України*. URL: <https://mon.gov.ua/tag/tsifrova-transformatsiya-osviti-i-nauki?&tag=tsifrova-transformatsiya-osviti-i-nauki> (дата звернення: 14.03.2025).
3. Digital education action plan (2021–2027). *European Commission*. September 30, 2020. <https://eur-lex.europa.eu/EN/legal-content/summary/digitaleducation-action-plan-2021-2027.html> (date of access: 14.03.2025).
4. Digital Education to Foster the Success of Students in Difficulty in Line with the Digital Education Action Plan / M. MARCHISIO et al. *Lessons from a pandemic for the future of education - EDEN Conference 2021: Conference Proceeding*, Madrid, 21–24 June 2021. URL: <https://iris.unito.it/handle/2318/1852679> (date of access: 14.03.2025).
5. Røe Y., Johansen T. S., Bruset E. B. Empowering digital competence through peer-assisted learning and virtual reality in health professions education. *Frontiers in Education*. 2025. Vol. 10. URL: <https://doi.org/10.3389/feduc.2025.1550396> (date of access: 14.03.2025).
6. Union of Skills. *European Commission*. URL: https://commission.europa.eu/topics/eu-competitiveness/union-skills_en (date of access: 14.03.2025).
7. Yanli X., Danni L. Prospect of Vocational Education under the Background of Digital Age: Analysis of European Union's "Digital Education Action Plan (2021-2027)". *2021 International Conference on Internet, Education and Information Technology (IEIT)*, Suzhou, China, 16–18 April 2021. 2021. URL: <https://doi.org/10.1109/ieit53597.2021.00042> (date of access: 14.03.2025).
8. Zhang J., Chen Z. Exploring Human Resource Management Digital Transformation in the Digital Age. *Journal of the Knowledge Economy*. 2023. URL: <https://doi.org/10.1007/s13132-023-01214-y> (date of access: 14.03.2025).

РАПІНДА Н. М.,

викладач фізики,

Галицький фаховий коледж ім. В. Чорновола,

спеціаліст другої категорії,

natalja.rapinda.1992@gmail.com

МІЖДИСЦИПЛІНАРНІ ПРОЄКТИ З ФІЗИКИ У ЦИФРОВОМУ ОСВІТНЬОМУ ПРОСТОРИ

Анотація. У запропонованих тезах розглядається значення міждисциплінарних проєктів у викладанні фізики в умовах цифрового освітнього середовища. Наголошено на потребі оновлення освітніх підходів, відмові від традиційного способу «запам'ятай і відтвори» та переходу до пошуково-проєктної діяльності. Проаналізовано переваги впровадження цифрових інструментів в процес викладання фізики та можливості їх використання у реалізації міждисциплінарних проєктів. Наведено приклади проєктів, які поєднують знання з фізики та екології, економіки, інформатики, біології, мистецтва та географії. Відзначено перспективи впровадження міждисциплінарних проєктів у середню освіту України.

Ключові слова: фізика, проєктна діяльність, міждисциплінарні проєкти, цифрове освітнє середовище, ІКТ в освіті, інтеграція знань.

Сучасна шкільна освіта потребує створення такого навчального та виховного осередку, який буде спрямований на формування конкурентоздатної особистості, яка зуміє створювати особисту стратегію життя, самостійно використовувати отримані знання для розв'язання життєвих проблем. Звідси й виникає потреба у модернізації та впровадженні сучасних технологій в освітній процес. Замість традиційного методу «запам'ятай та відтвори» з фіксованими відповідями доцільно впроваджувати підхід, який базується на пошуку рішень, проєктуванні та

аналізі життєвих ситуацій.

Тому доцільно вводити в освітній процес дослідницьку (проектну) діяльність учнів, метою якої є систематичне та цілеспрямоване формування, розвиток й вдосконалення в учнів вміння аналізувати, синтезувати, узагальнювати та виділяти головне.

Проект – спеціально організований вчителем й самостійно виконуваний здобувачами освіти комплекс дій, результатом якого є створенням творчого виробу [3].

Проектна діяльність формує такі компетентності (див. рис. 1):

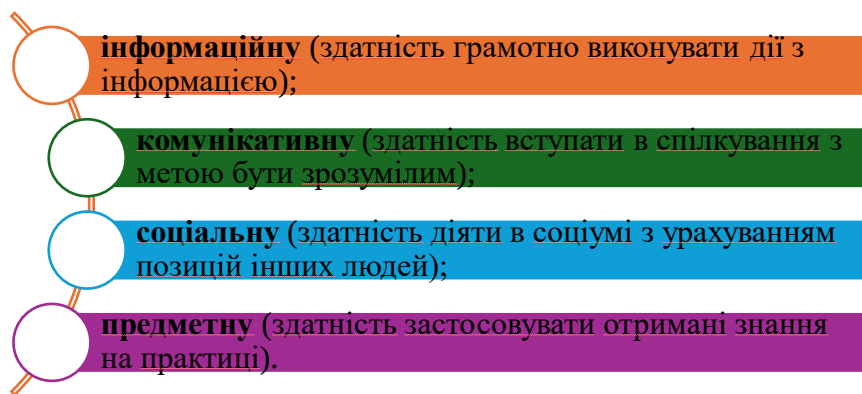

Рис. 1 Компетентності проектної діяльності

Перевагами дослідницьких проектів є:

- ✓ створення комфортного освітнього середовища,
- ✓ використання інформаційних технологій,
- ✓ формування дослідницьких умінь,
- ✓ мотивуючий характер.

Виділимо основні типи проектів (див. рис. 2):

Рис. 2. Типи проектів

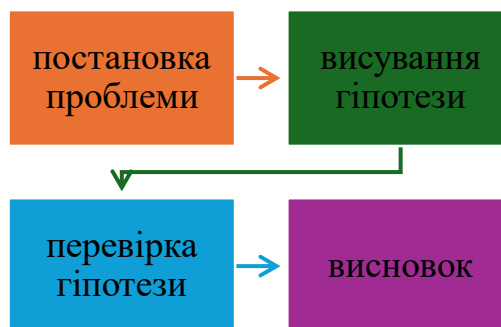

Рис. 3. Етапи створення проекту

Проектна технологія навчання передбачає собою роботу за встановленим алгоритмом (див. рис. 3) та наявність певної кількості навчально-пізнавальних методів, що допомагають школярам самостійно розв'язувати проблему з обов'язковим презентуванням результатів своєї роботи.

Його можна представити у різноманітній формі. Запропонуємо кілька варіантів:

- ✓ Web-сайт, аналіз даних соціологічного опитування, відеофільм, відеокліп, виставка, газета, журнал, гра, законопроект, карта,
- ✓ колекція, модель, макет, музичний або художній твір, довідник, казка, путівник, навчальний посібник,
- ✓ сценарій, система учнівського самоврядування, наукова або науково-популярна стаття, тези, реферат, прилад з описом його дій тощо.

Сьогодні освіта перебуває на шляху швидких змін під впливом цифрових технологій та нових педагогічних методів. Одним із них є міждисциплінарне навчання, що являє собою інтеграцію знань з різних сфер навчання для формування цілісного уявлення про світ.

Об'єднання знань з фізики та іншими предметами, наприклад: інформатика, біологія, географія, мистецтво чи технології, відкриває нові можливості для розвитку критичного мислення

учнів, дослідницьких умінь і навичок. В умовах цифрового освітнього простору ці можливості значно розширюються завдяки використанню інтерактивних платформ, симуляцій, віртуальних лабораторій та інших ІКТ-інструментів.

При цьому їхнє впровадження в освітній процес за словами Т. М. Засекої є реалізацією міждисциплінарної проєктної діяльності, де виявляється як міжпредметна так і міжгалузева інтеграція змісту освіти [1].

Міждисциплінарні проєкти, що реалізуються за участю цифрових ресурсів, дозволяють учням застосовувати знання з фізики в реальних життєвих ситуаціях, розвивати навички командної роботи та самоосвіти.

Такі проєкти є ефективним засобом формування ключових природничих компетентностей, які вже тривалий час впроваджуються у шкільну освіту. Слід відмітити, що цей вид діяльності увійшов до програми з фізики як обов'язковий [3]. У цьому контексті важливо дослідити приклади таких проєктів, їх структуру, методику реалізації, а також перспективи впровадження в українську систему освіти.

Нами було запропоновано кілька міждисциплінарних проєктів, що реалізуються за допомогою цифрових ресурсів. Розглянемо їх детальніше.

1. Проєкт «Енергія майбутнього» (фізика, екологія, економіка)

Метою проєкту є: створення стратегії раціонального використання енергетичних ресурсів з урахуванням технологій сонячних та вітрових електростанцій, їх вплив на екологію та економіку держави.

В межах проєкту учні: досліджують фізичні принципи відновлювальних джерел енергії (сонячна енергія, енергія вітру, гідроелектростанції); моделюють роботи вітрових турбін й сонячних панелей за допомогою комп'ютерних симуляцій (наприклад, платформи PhET або Wolfram Mathematica); визначають вплив на навколишнє середовище (зменшення викидів вуглецю, збереження природних ресурсів); оцінюють економічну доцільність використання відновлювальних джерел енергії на основі різних порівняльних моделей (економічні розрахунки для малих та великих об'єктів); створюють цифровий продукт, на основі досліджень, за допомогою інструментів для презентацій, інтерактивних симуляцій тощо.

2. Проєкт «Звук і музика» (фізика, мистецтво, біологія)

Метою проєкту є: дослідження фізичних принципів звуку та його взаємодію з музичними інструментами, а також вплив звуку на людське сприйняття та здоров'я.

В межах проєкту учні: вивчають фізичні основи звуку (хвильові процеси, амплітуда, частота тощо); створюють моделі різних музичних інструментів (струнних, духових, ударних), а також музичних композицій за допомогою, наприклад, програми Audacity або FL Studio для аналізу звукових хвиль; моделюють вплив звуку на людину, у тому числі, на слух та психічне здоров'я.

3. Проєкт «Модель розумного будинку» (фізика, інформатика, технології)

Метою проєкту є: створення інтерактивної моделі розумного будинку, яка використовує різноманітні сенсори та системи автоматизації для оптимізації енергоспоживання, безпеки та комфорту.

В межах проєкту учні: вивчають фізичні основи роботи сенсорів, системи автоматизації, управління електричними пристроями тощо; моделюють роботу розумного будинку за допомогою платформи Tinkercad або Multisim Live для створення електронних схем й простих механізмів; програмують пристрої за допомогою мови програмування, для прикладу, Python або Arduino; здійснюють розрахунки щодо економії енергії використовуючи датчики руху, температури, вологості тощо; створюють цифровий продукт для демонстрації функціонування розумного будинку.

4. Проєкт «Космічні подорожі» (фізика, астрономія, географія)

Метою проєкту є: моделювання подорожі на поверхню іншої планети за допомогою вивчення фізичних принципів руху в космосі, а також тих чи інших умов на різних планетах.

В межах проєкту учні: вивчають закони руху космічних тіл; моделюють космічний політ за допомогою симуляторів, таких як Solar System Scope, Kerbal Space Program, тощо, які дозволяють створювати космічні місії; оцінюють умови на інших планетах: температура, атмосфера, гравітація і.т.д.; створюють цифрові карти і 3D-моделі планет та їхніх орбіт;

аналізують ризики подорожі (гравітаційні поля, радіація, ресурсозабезпечення) на основі даних фізики та астрономії; розробляють цифровий продукт у вигляді інтерактивного вебсайту або мобільного додатку, що дозволяють користувачам планувати власні космічні подорожі й досліджувати різні планети.

Кожен з цих проєктів поєднує декілька дисциплін, застосовуючи фізичні закони та принципи як головну основу для досліджень, але в той же час взаємодіє з іншими науками, такими як екологія, технології, інформатика, астрономія, біологія та мистецтво. А цифрове середовище надає вчителю та учням зручні інструменти для візуалізації та експериментів, що сприяє розвитку критичного мислення, творчих здібностей та практичних умінь учнів.

Отже, підсумовуючи вищесказане, слід зазначити, що міждисциплінарна освіта спонукає учнів досліджувати інформацію з різноманітних джерел, формувати критичне мислення та підходити до освітніх і дослідницьких завдань з різних ракурсів. Це не тільки розвиває їхні когнітивні здібності, а ще й сприяє оволодінню вміннями, які необхідні для інновацій та розв'язання проблем в реальних умовах [2, с. 47].

В сучасному науковому світі, який постійно трансформується та модернізується, вирішення складних фізичних проблем потребує міждисциплінарного підходу, що поєднує знання з різних сфер, зокрема біології, хімії, інформатики, математики тощо. А виконання проєктів зміцнює міжпредметну інтеграцію у навчанні фізики, а вчителі в свою чергу можуть сприяти розвитку в школярів вміння поєднувати інформацію, знаходити взаємозв'язки між різними галузями знань і здійснювати критичний аналіз фактів.

Список використаних джерел

1. Засєкіна Т. М. Інтеграція в шкільній природничій освіті: теорія і практика: монографія / Тетяна Миколаївна Засєкіна. — Київ: Педагогічна думка, 2020. — 400 с.
2. Ісаєва О., Шайнер Г. Імплементация технології STEM-освіти у технічних вишах. Молодь і ринок. 2022. № 6 (204). С. 45-49. URL: <https://doi.org/10.24919/2308-4634.2022.265723> (дата звернення: 12.05.2024)
3. Навчальні програми для 10–11 класів закладів загальної середньої освіти (рівень стандарту, профільний рівень). «Фізика і астрономія». Затверджено Міністерством освіти і науки України (наказ 1539 від 24.11.2017. URL: <https://mon.gov.ua/storage/app/media/zagalna%20serednya/programy-10-11-klas/20182019/fizika-i-astronomiya-10-11-avtorskij-kolektiv-pid-kerivnicztvom-lyashenka-o-i.doc> (дата 20.03.2023).

РЕВА С. В.,

*викладач, спеціаліст вищої категорії, викладач-методист
відділення агроінженерії,*

*Відокремлений структурний підрозділ «Глухівський агротехнічний фаховий коледж Сумського
національного аграрного університету»
svetlanavalerireva@gmail.com*

ІНТЕГРАЦІЯ ЦИФРОВИХ ТЕХНОЛОГІЙ В ОСВІТУ: ШЛЯХ ВІД КОНЦЕПЦІЇ ДО РЕАЛІЗАЦІЇ

Анотація. У статті досліджено впровадження цифрових технологій в освітній процес, окреслено їхні теоретичні основи та практичні аспекти використання. Розглянуто переваги та виклики цифрової трансформації освіти, проаналізовано приклади успішної інтеграції інноваційних рішень у навчання. Автор акцентує увагу на ролі педагогів і важливості формування цифрової компетентності учасників освітнього процесу.

Ключові слова: цифрова освіта, освітні технології, цифрова трансформація, онлайн-навчання, цифрова компетентність.

Сучасна система освіти зазнає кардинальних змін під впливом цифрових технологій. Традиційні методи навчання поступово поступаються місцем інтерактивним платформам, віртуальним середовищам та адаптивним освітнім системам. Цифровізація освіти стала не лише вимогою часу, але й стратегічним напрямом розвитку освітньої політики більшості країн світу. Особливо актуальною ця тема стала у зв'язку з глобальними викликами, спричиненими

пандемією COVID-19, коли цифрові інструменти стали єдиним засобом забезпечення безперервності навчального процесу.

Цифрова освіта — це новий освітній простір, у якому навчання відбувається із залученням цифрових ресурсів, сервісів та інструментів. Її основою є концепція «навчання протягом усього життя» (lifelong learning), що базується на ідеї гнучкості, доступності та індивідуалізації освітнього процесу.

Теоретичне підґрунтя цифрової освіти пов'язане з конструктивізмом, згідно з яким учень самостійно будує знання на основі особистого досвіду та взаємодії з цифровим середовищем.

Цифрові технології дедалі активніше впроваджуються в навчальні заклади всіх рівнів — від початкової школи до вищих навчальних закладів. Одним із найяскравіших прикладів є використання навчальних платформ: Moodle, Google Classroom, Zoom, Microsoft Teams, а також системи дистанційного навчання з інтегрованими модулями оцінювання знань [2].

Вищі навчальні заклади активно впроваджують елементи змішаного навчання (blended learning), при якому частина матеріалу подається в онлайн-форматі, а інша — під час традиційних занять. Також розвивається практика використання масових відкритих онлайн-курсів (МООС), таких як Coursera, EdX, Prometheus, які стають альтернативою традиційній освіті [1].

У шкільній освіті дедалі частіше застосовуються інтерактивні дошки, хмарні сервіси (Google Workspace for Education), електронні щоденники та щотижневі тести, що стимулює інтерес учнів до навчання та сприяє формуванню ІТ-навичок змалку [3].

Попри численні переваги, цифрова трансформація освіти супроводжується низкою викликів. Це нерівність доступу (не всі учні та студенти мають можливість користуватися сучасними гаджетами або якісним інтернет-зв'язком); недостатня цифрова компетентність викладачів (багато педагогів не готові ефективно використовувати нові технології у своїй роботі); перевантаження інформацією (велика кількість онлайн-ресурсів без належної фільтрації може дезорієнтувати учнів); зниження рівня соціалізації (дистанційна форма навчання обмежує живе спілкування між учасниками освітнього процесу). Рішенням цих проблем може бути системне навчання педагогів, створення національних програм цифровізації освіти, розвиток інфраструктури та забезпечення рівного доступу до технологій.

Майбутнє освіти нерозривно пов'язане з подальшим розвитком цифрових технологій. Віртуальні кампуси, навчання у метавсесвітах, персоналізоване навчання за допомогою штучного інтелекту, гейміфікація, а також глибока інтеграція даних про освітні результати — усе це вже найближчим часом стане нормою. Також важливим напрямом є розвиток цифрової грамотності як обов'язкової складової навчального процесу. Уміння критично мислити, працювати з цифровими джерелами інформації та застосовувати технології для вирішення освітніх завдань має стати ключовою навичкою ХХІ століття.

Висновки. Цифрові технології відкривають широкі можливості для модернізації освіти, сприяючи підвищенню її доступності, якості та гнучкості. Водночас їх ефективне впровадження потребує цілісного підходу: розвитку інфраструктури, підготовки педагогічних кадрів, адаптації навчальних програм та підтримки на державному рівні. Від теорії до практики цифрової трансформації веде шлях через поєднання інноваційних підходів, педагогічної майстерності та усвідомлення потреб сучасного суспільства.

Список використаних джерел

1. Мізюк В.А. Змішане навчання як інноваційний підхід інтеграції навчального процесу у закладах освіти. *Науковий вісник Миколаївського національного університету імені В. О. Сухомлинського. Педагогічні науки*. 2019. №3. С. 172–177. URL: http://nbuv.gov.ua/UJRN/Nvmdup_2019_3_31 (дата звернення: 11.04.2025)

2. Рева С.В., Цифрова трансформація фахової освіти в сучасних умовах. *Цифрова трансформація та цифрові технології для сталого розвитку всіх галузей сучасної освіти, науки і практики*. 2023. Ч. 3. С. 170–174. URL: <https://www.researchgate.net/publication/369553045> (дата звернення: 11.04.2025).

3. Рева, С.В., Використання в дистанційній формі навчання G Suite for Education при підготовці агроінженерів. *Інноваційні трансформації в сучасній освіті: виклики, реалії, стратегії*. 2020. С. 367–369. URL: <https://www.researchgate.net/publication/369553045> (дата звернення: 11.04.2025).

ФОРМУВАННЯ ЦИФРОВОЇ КОМПЕТЕНТНОСТІ ДОШКІЛЬНИКА В КОНТЕКСТІ ОСВІТНЬОГО НАПРЯМКУ «ДИТИНА У СЕНСОРНО-ПІЗНАВАЛЬНОМУ ПРОСТОРІ. КОМП'ЮТЕРНА ГРАМОТА»

Анотація. У сучасному світі, де технології пронизують всі сфери життя, комп'ютерна грамотність стає необхідною навичкою для успіху в майбутньому. І починати розвивати цю грамотність можна вже в дошкільному віці. Звісно, йдеться не про те, щоб навчити дітей програмувати чи користуватися складними програмами. Головне завдання - сформувати у дітей позитивне ставлення до комп'ютера, навчити їх безпечно та ефективно використовувати цифрові технології для навчання та розвитку.

Ключові слова: комп'ютерна грамотність, цифрова компетентність, комп'ютерні технології.

Освітній напрямок Базовим компонентом дошкільної освіти (2021) «Дитина у сенсорно-пізнавальному просторі. Комп'ютерна грамота» передбачає використання різноманітних методів і форм роботи, спрямованих на розвиток цифрової компетентності дітей. Серед них:

- Ігрова діяльність: використання розвиваючих комп'ютерних ігор, що відповідають віковим особливостям дітей.
 - Навчально-розвивальні заняття: ознайомлення з основними компонентами комп'ютера, правилами безпечної поведінки в цифровому середовищі, способами створення та редагування цифрового контенту.
 - Проектна діяльність: виконання творчих проєктів з використанням цифрових технологій.
 - Спостереження та аналіз: розгляд та обговорення різноманітних цифрових ресурсів.
- Використання комп'ютерних технологій у роботі з дітьми дошкільного віку є досить актуальним питанням, адже сучасні діти вже з раннього віку знайомляться з різноманітними гаджетами.

Згідно з дослідженнями А. Варги, А. Єрмоленка, А. Кулакової, Р. Сойчук, сучасні діти у віці 3-5 років активно використовують Інтернет, зокрема, для перегляду мультфільмів на YouTube, участі у віртуальних іграх та спілкування в месенджерах

Діти старшого дошкільного віку (5 років) вже здатні розуміти символічне значення образів та інформації, тому в закладах дошкільної освіти саме з цього віку починають використовувати комп'ютерні програми для ігор та навчання.

Комп'ютерні ігри та програми часто містять завдання, які потребують від дітей логічного мислення, аналізу, синтезу та класифікації. Для дітей дошкільного віку існує безліч чудових освітніх платформ, онлайн-сервісів навчальних комп'ютерних програм для навчання рахунку, спрямованих на вивчення кольорів, форм, цифр, формування математичного мислення та для загального розвитку дітей. Ось деякі з них:

- Genial.ly — мультизадачний для створення презентацій, інтерактивних зображень, карт, звітів, інфографік, вікторин, плакатів, відео, стрічок часу, ігор та віртуальних посібників. Гідний заміник таких відомих сайтів як LearningApps, WordWall та Liveworksheets;

- дитячий портал "Пустунчик" - де цікаво, корисно, пізнавально і захоплююче;

- OPTIMA KIDS — де завдання повністю відповідають віковим особливостям малюків, утримують їхню увагу, а розвивальні ігри для дітей дозволяють вивчати щось нове щодня, формують пізнавальні процеси (пам'ять, уважність до деталей, мислення, сприйняття навколишнього світу);

- Телеканал «Плюс Плюс» — розважально-пізнавальний канал для сімей із дітьми дошкільного та шкільного віку.

Способом організації спільної діяльності дітей і батьків є освітні веб-квести. Веб-квест - це сучасний метод навчання, який передбачає виконання цікавого завдання з використанням

інтернет-ресурсів. Дитина разом із сім'єю досліджує, аналізує та узагальнює знайдену інформацію. Педагог створює веб-квест, використовуючи для цього безкоштовні онлайн-конструктори сайтів або програму PowerPoint. Веб-квест створює для кожної дитини простір для самовираження та розвитку її пізнавально-дослідницької діяльності. Завдяки цьому діти відчувають потребу ділитися своїми враженнями та отриманою цікавою інформацією з оточуючими.

Програмування для дітей у цікавій та доступній формі допомагає розвивати алгоритмічне мислення, тобто вміння розбивати складні завдання на простіші кроки.

Розвиток комп'ютерної грамотності та логіко-математичного мислення у дітей дошкільного віку – це важливий крок до їх успіху в сучасному світі.

Правильно організоване навчання допоможе дітям не тільки освоїти цифрові технології, але й розвинути свої інтелектуальні здібності, що стане запорукою їх майбутніх досягнень. Але важливо пам'ятати, що надмірне та безконтрольне використання цифрових пристроїв може мати негативний вплив на соціальний розвиток дитини.

Цифрові технології також можуть негативно впливати на розвиток пізнавальних здібностей дітей. Занадто захопливі комп'ютерні ігри можуть витіснити інші важливі види діяльності. Крім того, цифровий контент може містити небезпечний або шкідливий матеріал.

Дорослі повинні розуміти, що хоча діти, граючись, можуть занурюватися в уявні світи, їхні емоції під час гри є цілком реальними. Не всі комп'ютерні ігри здатні ефективно виконувати освітні завдання. Наприклад, ігри, де основна мета – швидко натискати клавіші, хоча й сприяють розвитку сенсорики та деяких аспектів уваги, можуть також стимулювати підвищення рівня тривожності у дитини та її бажання сховатися від реальності у віртуальному світі. Тому критично важливо ретельно підбирати ігри, які б сприяли всебічному розвитку дитини. Ці аспекти необхідно враховувати під час організації освітнього простору з використанням цифрових технологій в закладі дошкільної освіти.

Важливо встановити чіткі часові рамки для роботи з комп'ютером, щоб уникнути перевтоми та залежності. Необхідно слідкувати за тим, які програми та ігри використовує дитина. Обирати розвиваючі програми, що відповідають віку дитини. Дитина повинна знати правила роботи за комп'ютером, щоб зберегти зір та поставу.

Комп'ютерні технології можуть бути корисним інструментом у роботі з дітьми дошкільного віку, якщо використовувати їх правильно та дотримуватися заходів безпеки. Головне – пам'ятати, що комп'ютер не повинен замінювати живе спілкування та інші важливі види діяльності, що сприяють розвитку дитини.

Отже формування цифрової компетентності дошкільників є важливим завданням, яке потребує комплексного підходу та співпраці педагогів, батьків та дітей. Освітній напрямок «Дитина у сенсорно-пізнавальному просторі. КОМП'ЮТЕРНА ГРАМОТА» створює для цього необхідні умови та сприяє успішній адаптації дітей до сучасного цифрового світу.

Список використаних джерел

1. Андрющенко Т. К., Лохвицька Л. В., Руденко Ю. А., & Дудник Н. А. Використання інформаційно-комунікаційних технологій для формування здоров'язбережувальної компетентності старших дошкільників. Інформаційні технології і засоби навчання. 2021. № 81 (1). С. 15–35. URL: <http://bit.do/fPRKT>

2. Андрющенко К. Назаренко Г. Інформаційно-комунікаційні технології як інструмент підвищення якості дошкільної освіти. Information Technologies and Learning Tools. 2021. № 69 (1). URL: https://www.researchgate.net/publication/331367799_informacijnokomunikacijni_tehnologii_ak_instrument_pidvisenna_akosti_doskilnoi_osviti

3. Базовий компонент дошкільної освіти. URL: <http://bit.do/fPRLK>

4. Колеснікова І. В., Орлова О. О. Цифровізація освітнього процесу в закладі дошкільної освіти. Інноваційна педагогіка. Випуск 50. Т. 2, 2022. С. 188-191. DOI <https://doi.org/10.32782/2663-6085/2022/50.2.37>

5. Лохвицька Л., Руденко Ю., Дудник Н. Використання інформаційнокомунікаційних технологій для формування здоров'язбережувальної компетентності старших дошкільників. Інформаційні технології і засоби навчання. 2021. № 81 (1). С. 15–35.

РЯБЕЦЬ С. І.,
доцент кафедри інформатики, програмування,
штучного інтелекту та технологічної освіти,
Центральноукраїнський державний університет імені Володимира Винниченка,
кандидат технічних наук,
1432002@ukr.net
МИХАЙЛОВА О. О.,
здобувач ОС «бакалавр» зі спеціальності Середня освіта (Технології),
Центральноукраїнський державний університет імені Володимира Винниченка,
9754502@cuspu.edu.ua

ОСНОВНІ НАПРЯМИ ЗАСТОСУВАННЯ НЕЙРОМЕРЕЖ ДЛЯ ПРОЄКТНОЇ ДІЯЛЬНОСТІ З ТЕХНОЛОГІЙ

Анотація. Використання нейромереж в підготовці здобувачів освіти, зокрема з технологій в ЗЗСО, є важливим напрямком модернізації не тільки освітнього процесу, а й усієї системи освіти в цілому. Саме тому, огляд напрямів застосування систем глибокого аналізу та навчання з точки зору впровадження елементів таких програм в освітній процес вже на рівні ЗЗСО є досить актуальним.

Ключові слова: нейромережі, системи автоматизованого проєктування, штучний інтелект, технології.

Предмет «Технології» в освітній системі пройшов значну трансформацію, адаптуючись до вимог сучасного суспільства та розвитку науково-технічного прогресу. Його коріння сягають традиційного трудового навчання, яке в кінці XIX – на початку XX століття базувалося на ручній праці, знайомстві з інструментами та матеріалами. У другій половині XX століття, з розвитком індустріалізації, предмет набув ширшого змісту, включаючи механізацію, автоматизацію виробничих процесів та основи креслення. З початку XXI століття цифрові технології почали активно інтегруватися у технологічну освіту, зокрема через використання комп'ютерного моделювання, робототехніки, 3D-друку та систем автоматизованого проєктування (САПР) [1]. Впровадження STEM-освіти призвело до міждисциплінарного підходу, коли учні почали працювати над реальними інженерними та технологічними проєктами, використовуючи сучасні програмні засоби [2].

На початку 2020-х років новим етапом розвитку технологічної освіти стала інтеграція штучного інтелекту (ШІ) та нейромереж у освітній процес. Це пов'язано з тим, що ШІ забезпечує можливість автоматизованого аналізу даних, оптимізації конструкцій, автоматичного генерування креслень та проєктів, а також адаптації освітніх матеріалів відповідно до рівня підготовки учнів.

Нейромережі – це програмні алгоритми, що здатні самонавчатися, обробляти великі масиви даних і виконувати складні аналітичні завдання. Їх інтеграція в технологічну освіту сприяє підвищенню рівня засвоєння матеріалу, розвитку проєктної діяльності та вдосконаленню технічних навичок учнів [3].

Авторами роботи розглянуті такі основні напрями застосування нейромереж, елементи яких можуть бути використані у проєктній діяльності учнів ЗЗСО.

Автоматизоване проєктування та 3D-моделювання. Автоматизоване проєктування є ключовим напрямом розвитку сучасних інженерних і технологічних дисциплін, який значно спрощує процес створення конструкторських рішень, підвищує точність розрахунків та зменшує витрати часу на розробку складних об'єктів. Використання ШІ у САПР забезпечує новий рівень інтеграції цифрових технологій у навчальний та виробничий процес, дозволяючи реалізувати принципи «розумного» проєктування [3].

Традиційне креслення та розробка технічної документації є доволі трудомісткими процесами, що вимагають високого рівня уваги до деталей та знань інженерної графіки. Використання ж ШІ у САПР дає змогу автоматизувати створення креслень, значно скоротивши час проєктування. Завдяки алгоритмам машинного навчання та глибокого аналізу даних, нейромережі можуть розпізнавати стандартні конструкторські елементи, генерувати їхні креслення та адаптувати до заданих параметрів.

Один із популярних на сьогодні методів автоматизації креслення – це генеративний дизайн, який передбачає створення оптимізованих моделей шляхом аналізу заданих інженерних параметрів. При цьому алгоритми ШІ можуть автоматично обирати конструктивні рішення, що відповідають технічним вимогам, а також пропонувати альтернативні варіанти на основі аналізу великої кількості даних [3].

Оптимізація виробничих процесів. Сучасні технології виробництва потребують високої точності, мінімізації витрат матеріалів та енергетичних ресурсів, а також автоматизації розрахунків та тестувань. Інтеграція нейромереж у виробничі процеси забезпечує значне підвищення ефективності проєктування та виготовлення продукції. ШІ дозволяє оптимізувати використання матеріалів, прогнозувати поведінку конструкцій під навантаженням і зменшувати виробничі витрати завдяки автоматизованим алгоритмам аналізу та моделювання [4].

Нейромережі активно застосовуються для автоматичного підбору матеріалів з урахуванням їхніх фізико-механічних характеристик, вартості та умов експлуатації. Вони дозволяють створювати адаптивні проєкти, у яких можливо зменшити використання сировини без втрати функціональності виробу.

Одним із методів оптимізації є *топологічна оптимізація*, яка дозволяє перерозподіляти матеріали у виробі таким чином, щоб забезпечити максимальну міцність при мінімальній масі. Це особливо важливо у високотехнологічних галузях, таких як аерокосмічна інженерія, автомобілебудування та робототехніка. Розрахунок міцності є важливим етапом у процесі проєктування, оскільки від нього залежить надійність і довговічність виробів. Нейромережеві моделі можуть аналізувати вплив навантажень на конструкції, прогнозувати можливі деформації та визначати критичні точки напруження. У традиційних методах аналізу міцності, таких як метод кінцевих елементів (Finite Element Analysis), необхідні значні обчислювальні ресурси. Використання ШІ дозволяє скоротити час на проведення симуляцій, автоматизувати процес перевірки моделей та здійснювати корекцію помилок на ранніх етапах проєктування.

Нейромережі здатні прогнозувати, як навантаження впливатиме на конструкції у процесі їхньої експлуатації [5,6]. Вони можуть враховувати такі фактори, як вібрація, температура, динамічні сили та хімічний вплив середовища. Це дає змогу адаптувати проєктні рішення до конкретних умов використання. Використання нейромереж для тестування конструкцій дає змогу значно знизити кількість фізичних експериментів, замінивши їх на високоточні комп'ютерні симуляції. Завдяки цьому можна проводити віртуальні випробування виробів ще на етапі їхньої розробки. Крім того, ШІ здатен не лише імітувати поведінку конструкцій у реальних умовах, а й виявляти ймовірні слабкі місця, пропонуючи шляхи їхньої оптимізації.

Генерація інноваційних рішень. Метод генеративного проєктування базується на алгоритмах штучного інтелекту, що використовують ітеративний аналіз для створення найбільш ефективних конструктивних рішень. У процесі роботи нейромережа обчислює оптимальне розташування матеріалу в межах заданого робочого простору, визначає раціональні шляхи навантаження та пропонує варіанти конструкції, що забезпечують мінімальні витрати ресурсів при максимальній ефективності.

Застосування алгоритмів глибокого навчання дозволяє проводити аналіз попередніх варіантів проєктів, оцінюючи їхню ефективність за допомогою багатофакторного моделювання. При цьому використовуються дані про експлуатаційні характеристики, поведінку матеріалів у різних умовах, історію вдосконалення подібних конструкцій, і на цій основі формувати оптимальні проєктні рішення.

Отже, інтелектуальні системи аналізу дозволяють враховувати взаємозв'язок між геометричними параметрами конструкцій, навантаженнями та можливими деформаціями. Це дає змогу прогнозувати поведінку матеріалів під час експлуатації, оптимізувати структурну міцність виробів та усувати надмірні запаси матеріалів, що сприяє ефективному використанню ресурсів.

Аналіз та симуляція експлуатаційних характеристик. Забезпечення надійності та функціональності технічних виробів є однією з ключових задач інженерного проєктування. Для цього використовуються методи автоматизованого віртуального тестування, що дозволяють оцінювати поведінку конструкцій у реальних умовах експлуатації. Інтеграція нейромереж у процес аналізу та симуляції експлуатаційних характеристик значно підвищує точність прогнозування, мінімізує ймовірність конструктивних помилок і скорочує витрати на створення

фізичних прототипів.

Методи штучного інтелекту дозволяють проводити автоматизовану ідентифікацію критичних зон конструкцій, які можуть зазнавати максимальних навантажень або бути схильними до пошкоджень, що дозволяє передбачити можливі експлуатаційні ризики та розробити заходи для їхньої мінімізації.

Отже, автоматизоване тестування на основі нейромереж дозволяє значно покращити якість продукції, оптимізувати витрати на етапі розробки та забезпечити відповідність виробів сучасним вимогам надійності та довговічності. Інтелектуальні системи аналізу та симуляції стають невід'ємною частиною процесу цифрового моделювання, що забезпечує підвищену точність і швидкість прийняття технічних рішень [7].

Навчання та інтелектуальна підтримка здобувачів освіти. Сучасні інформаційні технології значно змінюють підходи до навчання та професійної підготовки учнів, надаючи нові можливості для автоматизованого супроводу освітнього процесу. Використання ШІ у сфері освіти сприяє персоналізації навчального досвіду, підвищенню ефективності засвоєння матеріалу та розвитку самостійності учнів. Інтелектуальні системи навчання, інтерактивні наставники та віртуальні помічники відіграють ключову роль у забезпеченні безперервного зворотного зв'язку, аналізу помилок та оптимізації процесу здобуття знань [8].

Так, інтерактивні наставники на основі ШІ застосовуються для адаптивного навчання, що передбачає зміну рівня складності завдань залежно від індивідуальних можливостей учнів. Завдяки аналізу відповідей та динаміки навчання інтелектуальні системи можуть автоматично коригувати зміст матеріалу, надавати додаткові пояснення або рекомендувати завдання для закріплення отриманих знань [4], що є особливо ефективним у процесі навчання конструюванню та роботі із САПР, оскільки дозволяють учням отримувати миттєві підказки та виправлення. ШІ-технології здатні виконувати автоматичний аналіз помилок у технічних кресленнях, 3D-моделях та алгоритмах програмування. Вбудовані системи розпізнавання дозволяють виявляти неточності, пропонувати варіанти виправлення та надавати пояснення щодо принципів їхнього уникнення у майбутньому [9]. Такий підхід значно прискорює процес навчання та формує у здобувачів освіти навички критичного аналізу власних проєктів.

Чат-боти та віртуальні помічники на базі нейромереж є ефективним засобом для оперативного отримання відповідей на запитання, пов'язані з освоєнням наприклад, CAD-програм, розробкою інженерної документації та технічним моделюванням [10]. Вони забезпечують постійний доступ до навчальних матеріалів, можуть розпізнавати запити користувачів та надавати індивідуальні рекомендації з урахуванням їхнього рівня знань.

Таким чином, майбутнє за адаптацією нейромереж до широкого застосування в освітньому процесі молоді з метою формування необхідних ключових та фахових компетентностей. А для розвитку технологічної освітньої галузі, в основі якої переважає проєктно-технологічна діяльність, такі тенденції стають надактуальними.

Список використаних джерел

1. Толмач М. Цифрові технології в освіті: можливості й тенденції застосування. *Цифрова платформа: інформаційні технології в соціокультурній сфері*. 2021. Вип. 4.2. С.159-171.
2. Барна, О. В., Балик, Н. Р. Впровадження STEM-освіти у навчальних закладах: етапи та моделі. 2017. URL: <http://elar.ippo.edu.te.ua:8080/bitstream/123456789/4559/1/Barna.pdf> (дата звернення: 03.03.2025).
3. Інноваційні технології навчання в умовах модернізації сучасної освіти: монографія / за наук. ред. д. пед. н., проф. Л. З. Ребухи. Тернопіль: ЗУНУ, 2022. 143 с.
4. Гуревич Р. С., Воєвода А. Л., Коношевський О. Л., Коваль М. С., Кусій М. І. Методологічні проблеми впровадження цифрових технологій та інноваційних методик навчання. *Сучасні інформаційні технології та інноваційні методики навчання в підготовці фахівців: методологія, теорія, досвід, проблеми*. 2024. Вип. 74. С.5-26.
5. Биков В. Ю. Основні концептуальні засади стратегії інформатизації освіти і головна парадигма прийдешнього суспільства знань. Національна академія педагогічних наук України; Ін-т пед. Освіти і освіти дорослих НАПН України, 2014. С.32-42.
6. Кириченко О. Цифрова культура як результат розвитку культури інформаційного суспільства. *Гілея: науковий вісник*. 2017. Вип. 124. С.179-182. URL:

(http://nbuv.gov.ua/UJRN/gileya_2017_124_46) (дата звернення: 02.03.2025).

7. Юрченко В. В. Способи автоматизованого тестування програм з використанням глибоких нейронних мереж. 2023. URL: <https://ela.kpi.ua/items/2e3bbc4e-83e8-424d-a5ec-88d1446f1590> (дата звернення: 03.03.2025).

8. Візнюк, І., Буглай, Н., Куцак, Л., Поліщук, А., Киливник, В. Використання штучного інтелекту в освіті. Modern Information Technologies and Innovation Methodologies of Education in Professional Training: Methodology, Theory, Experience, Problems. 2021. С.14-22.

9. Пискун О. Аналіз можливостей застосування штучного інтелекту у роботі вчителя технологій. Вісник Національного університету «Чернігівський колегіум» імені Т. Г. Шевченка. 2024. № 29-30 (185-186). С.47-52.

10. Гуревич Р. С., Воевода А. Л., Коношевський О. Л., Коваль М. С., Кусій М. І. Методологічні проблеми впровадження цифрових технологій та інноваційних методик навчання. Сучасні інформаційні технології та інноваційні методики навчання в підготовці фахівців: методологія, теорія, досвід, проблеми. 2024. Вип. 74. С.5-26.

САМОФАЛОВА С. Г.,

спеціаліст вищої категорії, викладач-методист ВСП
"Глухівський агротехнічний фаховий коледж СНАУ"

svetiksam@ukr.net

ЦИФРОВІ ТЕХНОЛОГІЇ В ОСВІТІ: ВІД ТЕОРІЇ ДО ПРАКТИКИ

Анотація. У тезах розглянуто практичні аспекти впровадження цифрових технологій в освітній процес. Висвітлено шляхи ефективного використання цифрових інструментів під час навчання, проаналізовано їх вплив на підвищення якості освіти та формування цифрових компетентностей здобувачів освіти. Представлено конкретні приклади застосування цифрових технологій у педагогічній практиці.

Ключові слова: цифрові технології, освітній процес, цифрова компетентність, інтерактивні методи навчання, електронні освітні ресурси.

Сучасний етап розвитку освіти характеризується інтенсивним впровадженням цифрових технологій, що зумовлює трансформацію традиційних підходів до організації навчального процесу. Цифровізація освіти є не лише відповіддю на виклики сьогодення, а й необхідною умовою підготовки конкурентоспроможних фахівців, здатних ефективно діяти в умовах цифрового суспільства. Актуальність використання цифрових технологій в освіті значно посилилась під впливом глобальних викликів, що спонукали освітян шукати нові форми та методи організації навчального процесу [1].

Теоретичні засади впровадження цифрових технологій у навчальний процес досліджували В. Биков, М. Жалдак, Н. Морзе, О. Спірін та інші науковці. Проте, незважаючи на значний науковий доробок, питання ефективного практичного застосування цифрових технологій залишається актуальним і потребує подальшого дослідження, особливо в контексті швидкоплинних змін цифрового світу.

Мета дослідження полягає у визначенні ефективних шляхів практичного впровадження цифрових технологій в освітній процес та розробці методичних рекомендацій щодо їх використання.

Сучасні цифрові технології надають широкий спектр можливостей для модернізації освітнього процесу. За результатами власних педагогічних спостережень, можна виокремити найбільш ефективні напрями використання цифрових інструментів у навчанні:

1. Створення електронних навчальних курсів із використанням системи Moodle. Практичний досвід показує, що такі курси дозволяють структурувати навчальний матеріал, забезпечити його доступність і сприяють формуванню навичок самостійної роботи учасників освітнього процесу. Особливо ефективними у власній практиці виявилися інтерактивні елементи курсу: тести, завдання, форуми, які стимулюють активну участь здобувачів освіти у навчальному процесі.

2. Застосування мобільних додатків для навчання. Використання таких додатків як

Kahoot!, Quizlet, Google Classroom значно підвищує мотивацію студентів до навчання, створює ігрову атмосферу та сприяє кращому засвоєнню навчального матеріалу [2]. В нашій практиці особливо ефективним виявилось використання Kahoot! для проведення інтерактивних опитувань та перевірки знань.

3. Використання інтерактивних візуалізацій та симуляцій. Застосування таких ресурсів як Phet Interactive Simulations, Geogebra, Desmos дозволяє унаочнити складні поняття та процеси, сприяє розвитку просторового мислення та підвищує рівень розуміння матеріалу.

4. Впровадження технології «перевернутого навчання». Ця технологія передбачає самостійне опрацювання теоретичного матеріалу здобувачами освіти за допомогою відеолекцій, інтерактивних презентацій та інших цифрових ресурсів, тоді як аудиторний час використовується для практичної роботи, обговорення та вирішення проблемних завдань. Наш досвід впровадження цієї технології свідчить про її високу ефективність для розвитку критичного мислення та формування практичних навичок.

Особливої уваги заслуговує питання формування цифрової компетентності здобувачів освіти. Відповідно до рекомендацій Європейського парламенту та Ради ЄС, цифрова компетентність передбачає впевнене, критичне та відповідальне використання цифрових технологій для навчання, роботи та участі у суспільному житті [3]. Формування цієї компетентності є невід'ємною складовою сучасної освіти.

Для ефективного формування цифрової компетентності учасників освітнього процесу нами розроблено комплекс завдань, спрямованих на розвиток навичок роботи з інформацією, критичного мислення, комунікації та співпраці в цифровому середовищі. Ці завдання інтегровані в навчальний процес і передбачають:

- пошук, аналіз та оцінку достовірності інформації в мережі Інтернет;
- створення цифрового контенту (презентацій, відео, інфографіки тощо);
- спільну роботу над проєктами з використанням хмарних технологій;
- дотримання правил безпеки та етики в цифровому середовищі.

Важливим аспектом впровадження цифрових технологій є забезпечення балансу між традиційними та інноваційними формами навчання. Цифрові технології мають доповнювати, а не замінювати традиційні методи навчання, створюючи умови для більш ефективного досягнення освітніх цілей. За нашими спостереженнями, оптимальним є підхід, за якого цифрові технології інтегруються в освітній процес відповідно до педагогічних цілей та потреб здобувачів освіти.

Серед проблем, з якими ми стикаємося під час впровадження цифрових технологій, варто відзначити:

- необхідність постійного оновлення технічної інфраструктури;
- потребу в безперервному професійному розвитку викладачів;
- забезпечення рівного доступу здобувачів освіти до цифрових ресурсів;
- забезпечення інформаційної безпеки та захисту персональних даних.

Для вирішення цих проблем необхідний комплексний підхід, який передбачає оновлення матеріально-технічної бази закладів освіти, організацію системи підвищення кваліфікації викладачів з питань використання цифрових технологій, розробку механізмів забезпечення доступності цифрових ресурсів для всіх учасників освітнього процесу.

Підсумовуючи, можна зазначити, що ефективне впровадження цифрових технологій в освітній процес вимагає переходу від теоретичного осмислення до практичної реалізації, що базується на педагогічних цілях та потребах здобувачів освіти. Цифрові технології мають бути не самоціллю, а засобом підвищення якості освіти та формування ключових компетентностей, необхідних для успішної самореалізації в сучасному світі.

Перспективи подальших досліджень вбачаємо у розробці методичних рекомендацій щодо використання конкретних цифрових інструментів в освітньому процесі та вивченні їх впливу на освітні результати здобувачів освіти.

Список використаних джерел

1. Концепція розвитку цифрової економіки та суспільства України на 2018-2020 роки: Розпорядження Кабінету Міністрів України від 17 січня 2018 р. № 67-р. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/67-2018-p>.

2. Морзе Н. В., Барна О. В., Вембер В. П. Формування інформаційно-комунікаційної компетентності учнів. Інформатика та інформаційні технології в навчальних закладах. 2017. № 3. С. 36–41.

3. Цифрова освіта: міфи та реальність / За заг. ред. Д. В. Топольник. Київ: Вид-во «Університет», 2021. 180 с.

4. Биков В. Ю. Цифрова трансформація суспільства і розвиток комп'ютерно-технологічної платформи освіти і науки України. Інформаційно-цифровий освітній простір України: трансформаційні процеси і перспективи розвитку: матеріали метод. семінару НАПН України. Київ, 2019. С. 20–26.

СМОЛЯРСЬКА О.З.

вчителька трудового навчання та технологій

Гримайлівський ліцей ім. Івана Пулюя

smolyarska@gmail.com

ВИКОРИСТАННЯ ІКТ НА УРОКАХ ТЕХНОЛОГІЙ ТА ТРУДОВОГО НАВЧАННЯ ЯК СПОСІБ ПІДВИЩЕННЯ МОТИВАЦІЇ ТА ЗАЦІКАВЛЕНOSTІ УЧНІВ.

Анотація. У статті розглянуто проблему зниження мотивації та зацікавленості учнів на уроках технологій та трудового навчання. Проаналізовано потенціал використання інформаційно-комунікаційних технологій (ІКТ) як ефективного інструменту для активізації пізнавальної діяльності та підвищення інтересу до предмету. Представлено результати дослідження щодо впливу використання ІКТ на рівень мотивації та зацікавленості учнів. Обґрунтовано вплив використання ІКТ на формування ключових компетентностей учнів, розвиток їхньої творчості та підготовку до майбутньої професійної діяльності.

Ключові слова: інформаційно-комунікаційні технології, ІКТ, технології навчання, трудове навчання, мотивація, зацікавленість, пізнавальна активність, інтерактивні методи навчання.

Сучасний етап розвитку освіти характеризується стрімким проникненням інформаційно-комунікаційних технологій (ІКТ) в усі сфери навчального процесу. У контексті уроків технологій та трудового навчання проблема підвищення мотивації та зацікавленості учнів набуває особливої актуальності. Традиційні методи навчання часто не відповідають потребам сучасного покоління, яке виросло в інформаційному суспільстві, що призводить до зниження їхньої пізнавальної активності та інтересу до предмету [1, с.17-18].

Зниження інтересу до предметів технологічного циклу є поширеною проблемою, що негативно впливає на якість засвоєння знань та формування практичних навичок. Впровадження ІКТ може стати потужним каталізатором змін, оскільки відкриває нові горизонти для активізації пізнавальної діяльності учнів та дає можливості для візуалізації складних процесів, моделювання технологічних операцій та організації інтерактивної навчальної діяльності. Застосування програмних засобів при вивченні навчальних предметів дозволить розвивати і пізнавальну діяльність учнів [2].

Які ж педагогічні можливості надають ІКТ? Передусім, це візуалізація навчального матеріалу. Замість статичних малюнків та схем можна використовувати інтерактивні презентації, відеоуроки, 3D-моделі, віртуальні екскурсії на виробництва. Це робить навчання більш наочним, зрозумілим та захопливим для учнів з різними типами сприйняття інформації.

По-друге, ІКТ забезпечують можливість індивідуалізації навчання. Завдяки різноманітним онлайн-платформам, тестам та інтерактивним вправам, учитель може організувати диференційований підхід до навчання, враховуючи індивідуальні темпи та здібності кожного учня. Це створює ситуацію успіху для кожного, підвищуючи їхню впевненість у власних силах та бажання навчатися.

По-третє, використання ІКТ сприяє розвитку творчих здібностей учнів. Різнноманітні графічні редактори, програми для моделювання та проектування, онлайн-конструктори дозволяють учням втілювати власні ідеї, експериментувати та створювати унікальні проекти. Це не лише розвиває їхню фантазію та креативність, але й формує важливі практичні навички.

Крім того, ІКТ значно розширюють доступ до інформації. Учні можуть самостійно

знаходити необхідні матеріали, досліджувати нові технології та процеси, обмінюватися досвідом з однолітками з інших шкіл та навіть країн. Це сприяє розвитку їхньої інформаційної компетентності та формує навички самостійного навчання.

Звичайно, інтеграція ІКТ в уроки технологій та трудового навчання потребує від учителя не лише володіння відповідними технічними навичками, але й переосмислення традиційних методів навчання. Важливо не просто замінити одні інструменти іншими, а створити ефективне поєднання цифрових та аналогових методів, спрямоване на досягнення конкретних навчальних цілей.

Серед конкретних прикладів використання ІКТ, які позитивно впливають на мотивацію та зацікавленість учнів, можна назвати:

- Використання QR-кодів для доступу до додаткових матеріалів, інструкцій або відеоуроків.
- Створення інтерактивних презентацій та вікторин для закріплення вивченого матеріалу.
- Застосування онлайн-симуляторів та віртуальних лабораторій для демонстрації складних технологічних процесів.
- Організація проєктної діяльності з використанням онлайн-платформ для спільної роботи та обміну результатами.
- Використання графічних редакторів та програм для 3D-моделювання при вивченні основ дизайну та конструювання.

- Проведення онлайн-конкурсів та виставок творчих робіт учнів.

Педагогічний потенціал ІКТ на уроках технологій та трудового навчання є значним і охоплює різні аспекти навчального процесу. Зокрема, ІКТ сприяють:

- Підвищенню пізнавальної активності та мотивації учнів за рахунок візуалізації навчального матеріалу та інтерактивних форм роботи.
- Розвитку творчого мислення та здатності до самостійного пошуку інформації.
- Формуванню практичних навичок роботи з сучасними технологіями та інструментами.
- Підготовці учнів до використання ІКТ у майбутній професійній діяльності.
- Індивідуалізації навчання та врахуванню особистих потреб кожного учня.

Під час підготовки до уроку з використанням ІКТ учитель трудового навчання та технологій не повинен забувати, що це урок, і в процесі відбору навчального матеріалу дотримуватися основних дидактичних принципів відповідно до цілей: систематичності й послідовності, доступності, диференційованого підходу, науковості. При цьому комп'ютер не замінює вчителя, а тільки доповнює його [3].

Висновки та перспективи. Таким чином, інтеграція ІКТ в освітній процес на уроках технологій та трудового навчання є не лише актуальною тенденцією, але й необхідною умовою для підвищення якості навчання, розвитку ключових компетентностей учнів та формування їхньої готовності до життя в інформаційному суспільстві.

Використання ІКТ є потужним інструментом для підвищення мотивації та зацікавленості учнів на уроках технологій та трудового навчання. Інтеграція різноманітних цифрових інструментів робить навчальний процес більш динамічним, наочним та інтерактивним.

Список використаних джерел

1. Актуальні проблеми професійної та технологічної освіти: погляд у майбутнє : матеріали Всеукраїнської студентської науково-практичної конференції (Умань, 4 квітня 2023 р.) / за заг. ред. С. І. Ткачука. Умань, 2023.
2. Бойчук, В. М., Горбатюк, Р. М., & Кучер, С. Л. (2019). Методика застосування інформаційно-комунікаційних технологій у підготовці до проєктної діяльності майбутніх учителів трудового навчання. ¹ *Інформаційні технології і засоби навчання*, 71(3). <https://doi.org/10.33407/itlt.v71i3.2838>
3. Торубара, О. М., & Клейно, Є. О. (2016). Специфіка застосування персонального комп'ютера у навчальній діяльності позашкільних закладів. *Наукові записки. Серія: Педагогіка*, (2).

ЗАСТОСУВАННЯ ТЕХНОЛОГІЙ ШТУЧНОГО ІНТЕЛЕКТУ У ВИКЛАДАННІ ФІЗИКИ

Анотація. У статті досліджуються особливості застосування штучного інтелекту (ШІ) в освітньому процесі зокрема в викладанні фізики. Проаналізовано застосування студентами штучного інтелекту під час виконання домашнього завдання, самостійної роботи, підготовки та перевірки знань, переваги та недоліки використання штучного інтелекту в освіті, вплив використання студентами штучного інтелекту на формування компетентностей.

Ключові слова: штучний інтелект; дистанційне навчання; фізика; персоналізація; адаптивність.

Однією з тем, які найбільше обговорюються в освітньому середовищі останнім часом є використання штучного інтелекту.

Довгий час ми чули повідомлення про розвиток штучного інтелекту, бачили його прояви в YouTube, появі рекламних оголошень, які відповідають нашим запитам пошуку в інтернеті, але справжній прорив стався два роки тому. 1 червня 2023 року в Україні офіційно став доступний чат-бот зі штучним інтелектом ChatGPT, раніше цей чат був відкритий лише в США. Це відкрило нові можливості для навчання, розвитку та інновацій. ChatGPT – це потужна мовна модель, яка може виконувати широкий спектр завдань, пов'язаних з обробкою природної мови. Він може генерувати статті, есе, вірші, сценарії, рекламні тексти, описи предметів, надавати інформативні та змістовні відповіді на широкий спектр питань, перекладати тексти з однієї мови на іншу, переказувати довгі тексти, виділяючи основні ідеї, генерувати фрагменти коду різними мовами програмування, генерувати зображення, покращувати завантаженні зображення. ChatGPT може використовуватися як навчальний інструмент, допомагаючи студентам у навчанні та дослідженнях, аналізувати великі обсяги текстових даних, виявляючи закономірності та тенденції, використовуватися для створення творчих текстів, таких як вірші, оповідання та сценарії. Цікавим є те що чат постійно розвивається, і його можливості розширюються.

Переваги застосування штучного інтелекту в освіті та інших галузях роблять його популярним, зростає попит і відповідно зростає ринок. Згідно зі звітом «Artificial Intelligence in Education Market - Forecasts from 2024 to 2029» за підсумками 2024 року розмір ринку ШІ в освіті склав \$10,2 млрд. До 2029 року, за прогнозами експертів, ринок зросте вчетверо – до \$43 млрд. Також у звіті зазначено, що ринок штучного інтелекту в освіті дуже фрагментований, і лідирують на ньому ті гравці, які пропонують інноваційні рішення [3]. Лідерами у сфері впровадження штучного інтелекту в освіту є такі глобальні компанії, як Google, Intel, Microsoft, Oracle, IBM, NVIDIA, People.ai Inc. Їхня активність частково зумовлена підтримкою з боку урядів різних країн. Наприклад, Велика Британія оголосила про амбітний план підготовки понад 1000 докторів наук з штучного інтелекту до 2025 року, а Китай ще у 2018 році започаткував державну програму навчання технологіям штучного інтелекту для 500 викладачів та 5000 студентів, що вже дало суттєвий результат. На світовій арені з'являється все більше конкурентоспроможних китайських платформ зі штучним інтелектом. Ось деякі з них, що заслуговують на увагу: DeepSeek, Tencent Hunyuan.

Журналістка Ірина Батюк на сайті «Української правди» приводить результати загальнонаціонального онлайн дослідження, яке тривало впродовж вересня-жовтня 2023 року та було проведено Projector Creative & Tech Institute та Малою академією наук України за підтримки Factum Group Ukraine та Міністерства освіти і науки України, щодо використання штучного інтелекту учнями для підготовки домашнього завдання [1]. Результати всеукраїнського дослідження свідчать про те, що майже всі школярі (91%) знають про ШІ-сервіси, і майже третина (29%) використовують їх щотижня. Більше половини учнів (59%) застосовують штучний інтелект для виконання домашніх завдань, а 40% – на уроках. Найбільш популярним ШІ-сервісом є ChatGPT, про який знають 76% опитаних, а 60% користувалися ним протягом останніх шести місяців. Третина учнів дізналися про ШІ-інструменти завдяки проєкту «На Урок», але такі сервіси, як Grammarly, Bard Google, Midjourney, Notion AI та Stable Diffusion, менш відомі. Як ми

розуміємо що обізнаність учнів та викладачів до 2025 року набагато покращилася.

Найпопулярнішими та найдоступнішими на даний момент є чат боти зі штучним інтелектом Gemini від Google, ChatGPT, та платформа Canva. В 2025 році у віртуальному світі з'явилася нова потужна платформа від китайського виробника, яка стала конкурентом ChatGPT це DeepSeek. Чати дуже легкі у використанні. Студент, учень, викладач може ввести будь яке запитання, наприклад з фізики та отримати негайну відповідь. Відповідь, яку можна отримати на платформах, буде розвернута, деталізована з наведенням прикладів. Можна завантажити умови задачі, яка також буде миттєво розв'язана. Характерним при розв'язанні задачі є те що будуть прописані всі етапи з поясненнями, прописані формули та надані результати. Дані платформи дуже популярні у студентів.

З власної практики можу підтвердити, що студенти, при виконанні самостійної роботи, широко використовують дані чати для розв'язування задач та надання відповідей на запитання. Студентам спеціальності «Середня освіта. Математика» задавалися задачі з фізики для самостійного опрацювання. Було помічено, що студенти задачі розв'язували за іншим алгоритмом, не таким який пояснювався на занятті, іноді були помилки в кінцевому результаті. Під час занять вони не могли розв'язати аналогічні задачі, не могли пояснити методи які вони використовували під час самостійної роботи, що викликало підозру. Умови задач були завантажені в чати ChatGPT та Gemini. Отримані результати були схожими з результатами які здавали студенти. Після відвертої розмови зі здобувачами вони зізналися, що використовують штучний інтелект для розв'язання задач та відповідей на запитання. Під час спілкування з вчителями загальноосвітніх шкіл було з'ясовано, що аналогічна ситуація спостерігається в школах.

Окрім вказаних чатів учні шкіл та здобувачі вищої освіти широко використовують мобільний додаток Photomath. Це мобільний додаток, дозволяє розпізнавати математичні рівняння за допомогою камери смартфона та показує послідовність розв'язання з поясненням. Він підтримує як друкований, так і рукописний текст. Наприклад, дроби, корені, системи рівнянь, логарифми — все це можна сфотографувати й отримати всі етапи розв'язання з поясненнями. Як наслідок студенти, учні перестають критично мислити, погіршуються або не розвиваються навички розв'язання задач, з'являється залежність, тобто студент вже не думає як розв'язати то чи інше рівняння, задачу, а цілком і повністю покладається на додаток.

При виконанні індивідуально-дослідницьких завдань, написанні рефератів, створенні презентацій на наукові теми студенти не шукають інформацію, а дають завдання чатам на основі штучного інтелекту, який виконує за них всю роботу. Характерними ознаками, що робота виконана за допомогою штучного інтелекту є те, що роботи містять інформацію яка на перший погляд неосвіченої людині здається правдивою, а на справді не відповідає дійсності.

Не можна сказати, що ситуація досягла критичного значення, але викликає дуже велике занепокоєння. Особливо це стосується дистанційного навчання, коли доступ до комп'ютера необмежений, як під час занять так і при самостійній роботі.

Застосування штучного інтелекту для виконання різного роду завдань учнями викликає психологічну залежність. Виконавши завдання декілька разів таким чином, не прикладаючи зусиль, підсвідомість запам'ятовує цей найлегший шлях розв'язання завдання та спонукає учнів знову та знову повертатися до такого методу. Інформаційний простір насичений повідомленнями про зростаючі можливості штучного інтелекту, що ще сильніше підштовхує студентів, учнів шкіл застосовувати його.

За допомогою штучного інтелекту задачі розв'язуються різної складності, особливо коли студент, учень використовує платну платформу. Якщо треба побудувати якийсь графік, наприклад, ізотерму то платформа генерує код з таблицею, за допомогою якої можна побудувати потрібний графік, навіть прописується алгоритм як це зробити. Тобто, як ми бачимо, виникають питання академічної доброчесності. Дана проблема стала обговорюваною в освітньому середовищі. Наприклад на сайті «Всеосвіта» Огей А. В. [2] в своєму дослідженні піднімає проблему академічної доброчесності. Як метод ідентифікації автора виконаної роботи він пропонує використовувати рідковживані слова та бездоганну пунктуацію.

Самостійна робота відіграє ключову роль у навчанні фізики, оскільки сприяє не лише засвоєнню знань, а й формуванню навичок дослідницької діяльності, критичного мислення та

самостійного пошуку інформації, вчить застосовувати синтез та аналіз. Самостійна робота – це не просто доповнення до уроків фізики, а важливий елемент навчального процесу, який допомагає розвинути навички аналітичного мислення, творчості та самостійного прийняття рішень. Для ефективного навчання фізики важливо не тільки отримувати знання, а й уміти їх застосовувати, що неможливо без активної самостійної діяльності. Але легкий, безперешкодний доступ до штучного інтелекту спокушує студентів і учнів до його застосування та зводить навчальний процес до нуля.

Не рідко штучний інтелект, особливо безкоштовні платформи, не можуть знайти правильну відповідь тому дописують її самостійно, що приводить до поверхневих, неправильних формулювань, іноді в рішеннях задач, можуть проводитися розрахунки, які взагалі не стосуються цієї задачі. В суспільстві поширюється занепокоєння з приводу того, що штучний інтелект наряду з правильними відповідями, інформацією генерує помилкові данні.

Викладач, маючи знання, досвід, володіючи аналізом та синтезом бачить помилки, а студент, або учень цього не бачить тобто аналіз виконаних завдань дає можливість розпізнати хто автор-виконавець даної роботи.

Однією з ключових переваг ШІ є можливість адаптації навчального контенту та темпу навчання до індивідуальних потреб кожного студента. КУРТ ВанЛЕН у своїй статті аналізує дослідження які порівнюють ефективність навчання з допомогою людини-репетитора, комп'ютерних систем та без використання репетиторства. Вважається, що вплив репетиторських систем, які оцінюють лише відповіді, інтелектуальних репетиторських систем та репетиторства з дорослим викладачем, становить $d=0,3$, $1,0$ та $2,0$ відповідно, що свідчить про зростання ефективності зі збільшенням деталізації. Однак цей огляд не підтвердив цю гіпотезу. Натомість було встановлено, що ефективність навчання з людиною значно нижча ніж вважалося ($d=0,79$). Крім того, інтелектуальні системи навчання показали майже таку ж ефективність ($d = 0,76$), як і навчання з викладачем-людиною [4]. Сучасні ШІ-рішення, як-от ChatGPT або Duolingo, виступають як помічники у навчанні, пояснюючи складні теми, ставлячи запитання або коригуючи помилки. Це особливо ефективно в умовах дистанційного навчання або при нестачі педагогів.

ШІ-системи здатні адаптувати навчальний матеріал до потреб конкретного учня. Алгоритми аналізують результати, стиль навчання, темп засвоєння знань, на основі чого формують індивідуальні траєкторії навчання. Прикладом таких платформ є Coursera, Khan Academy та український Prometheus.

Штучний інтелект відкриває безліч можливостей для створення різноманітних та ефективних дидактичних матеріалів, значно спрощуючи та прискорюючи цей процес. Наприклад, створення тестів є дуже клопітливим та довгим процесом, але тести дуже ефективний засіб швидко та ефективно перевірити знання учнів, особливо для поточного контролю. Для їх створення, звісно, можна використовувати чати Gemini, ChatGPT, DeepSeek, але є більш зручні платформи, наприклад, Conker.ai. Conker.ai. – це інструмент на основі штучного інтелекту, створений спеціально для швидкого створення навчальних тестів і вікторин. Він інтегрується з популярними навчальними платформами та значно спрощує роботу вчителям. Даний засіб дуже легкий у використанні. Він дозволяє створювати до десяти тестів за один раз на задану тему з можливістю адаптації до рівня учнів. Тобто завдавши тему, складність, тип відповідей та кількість тестів через декілька секунд отримуємо готові тести з варіантами правильних відповідей, наприклад, множинний вибір, правда/брехня, відкриті питання. Згенеровані тести викладач може перевірити та виправити на свій смак. Однією з особливостей яка відрізняє цю платформу від чатів є те, що вона дозволяє за лічені секунди переформувати створені тести на Google форми. Платний варіант Conker має більше можливостей та дозволяє генерувати більше тестів ніж десять.

Сайт по створенню тестів QuizGecko можете створюєти тести для уроків, іспитів, домашнього завдання тощо. Аби створити тест, достатньо, наприклад, просто додати текст (або посилання на нього) у відповідне поле, обрати тип відповіді (множинний вибір, правда / неправда тощо), визначити рівень складності, мову. Даний інструмент підтримує українську мову.

Веб-інструмент Revisely також призначений для створення тестів. Потрібно просто вставити текст, за яким ви хочете створити тест, у робочу область. Інструмент частково платний, тож деякі функції обмежено. Наприклад, ви не зможете підвантажити документ.

Ще одною дуже відомою платформою, яка працює на технології штучного інтелекту та популярна серед викладів і студентів є Canva. Як працювати з цією платформою, створювати презентації, зображення, відео тощо навчають на вебінарах, які відбуваються на різних освітніх сайтах, наприклад, таких як «На урок», «Освіта. UA», «Всеосвіта». Самими відомими та корисними функціями цієї платформи, якими широко користуються викладачі, є створення презентацій, плакатів для навчання, флаєрів, брошур, плакатів, листівок, візиток. Дана платформа може генерувати зображення через опис, перефразовувати тексти, дозволяє робити простий відеомонтаж, створювати публікації для соціальних мереж, сайти.

В сучасному суспільстві набувають популярності генератори зображень на базі штучного інтелекту. Таких платформ дуже багато. Вони можуть генерувати зображення, обробляти відео, змінюючи форми, фони, перетворюючи знятий матеріал на фантастичні фільми. Але більшість платформ, які застосовуються для професійної обробки зображень та відео роликів платні. Потребують вивчення, набуття досвіду та відповідної техніки. Але є і безкоштовні, доступні та легкі у в застосуванні. Як приклад можна розглянути генератори зображень Bing Image Creator (Microsoft Designer), Lexica.art, Stable Diffusion Online.

Bing Image Creator (також відомий як Microsoft Designer або інтегрований у Microsoft Copilot) — це інструмент на основі ШІ, який дозволяє генерувати зображення за текстовим запитом (prompt). Він працює на технології DALL·E від OpenAI, але адаптований Microsoft для своєї екосистеми. Це ідеальний інструмент для швидкої візуалізації ідей без навичок дизайну. Він дозволяє створювати ілюстрації, зображення. Але для створення зображення треба ввести досконалий опис того що ви бажаєте отримати. Якщо запит не дуже точний штучний інтелект генерує своє бачення на зроблений запит. Наприклад, якщо запропонувати створити зображення електростатичного поля між двома позитивними зарядами то отримаємо фантастичну, яскраву, вражаючу картинку, яка не має нічого спільного з реальністю.

Lexica.art — це спеціалізований пошуковий двигун та генератор зображень на основі ШІ, який працює з моделлю Stable Diffusion. Він призначений для роботи з текстовими запитами (prompts) і особливо популярний серед дизайнерів, художників та контент-творців. База даних Lexica містить мільони згенерованих зображень разом із їхніми текстовими запитами. Платформа має як плану так і безкоштовну версію. повний доступ до бази з мільйонами прикладів і prompt-ів. Безкоштовно – можна створити обмежену кількість зображень на день (наприклад, 10–50, залежно від поточних правил сайту), копіювати та аналізувати запити інших користувачів. Платна версія може створювати скільки завгодно зображень, які генеруються швидше, мають вищу роздільну здатність і доступ до більших розмірів (наприклад, 1024x1024).

Треба зазначити що кожен із інструментів на основі ШІ по-своєму унікальний та корисний але й має суттєвий недолік – більшість із них працюють лише англійською, що утруднює їх використання. На українському інтернет просторі спеціально для вчителів був створений «Персональний помічник сучасного вчителя» від відомої команди «На Урок». Як зазначають розробники що це дуже потужний освітній продукт на базі ШІ він пропонує 21 неймовірний інструмент, серед яких – генерація тестів, конспектів та інших навчальних матеріалів, але останнім часом при спробі скористатися помічником зі штучним інтелектом з'являється повідомлення: «Сервіс тимчасово не працює».

Висновки. Штучний інтелект є інструментом, а не заміною викладача. Він дозволяє зробити навчання більш персоналізованим, адаптивним та цікавим для студентів, може автоматизувати багато рутинних завдань, таких як перевірка завдань та оцінювання знань студентів, створення тестових завдань, екзаменаційних білетів, флеш-карток, презентацій тощо. За допомогою штучного інтелекту значно скорочується час на підготовку педагога до занять. Але при цьому людський досвід, педагогічні знання та емпатія залишаються ключовими елементами ефективного навчання. При використанні штучного інтелекту педагогу потрібно перевіряти факти, стиль та відповідність навчальним цілям, правильність та достовірність створеного навчального матеріалу.

Використання штучного інтелекту в академічному середовищі відкриває безліч можливостей, але також створює нові виклики для академічної доброчесності. Ось деякі з основних проблем:

- ШІ може генерувати тексти, які важко відрізнити від написаних людиною, що

ускладнює виявлення плагіату.

– Студенти можуть використовувати ШІ для розв’язання задач, виконання завдань самостійної роботи, створення есе, звітів або інших робіт, видаючи їх за власні досягнення.

– Надмірне використання ШІ-інструментів може призвести до залежності студентів від технологій та втрати ними базових навичок, таких як критичне мислення, аналіз інформації, розв’язання проблем.

– Учні можуть звикнути отримувати готові відповіді та рішення від ШІ, не докладаючи власних зусиль до навчання та розвитку, що може призвести до зниження їхньої мотивації та інтересу до навчання.

– ШІ-системи можуть допускати помилки та неточності в своїй роботі, що може призвести до спотворення інформації та негативно вплинути на якість навчання.

– Надмірне використання ШІ може призвести до зменшення креативності та інновацій в навчальному процесі. Тому важливо зберігати баланс між використанням технологій та розвитком творчих здібностей студентів.

– Використання ШІ для створення навчальних матеріалів, написання наукових праць може викликати проблеми з авторським правом та плагіатом. Дотримання етичних норм та законодавства у сфері інтелектуальної власності є дуже важливим.

Важливо зазначити, що це лише деякі з можливих негативних впливів штучного інтелекту на навчальний процес. Повний перелік ризиків та проблем, пов’язаних з використанням ШІ в освіті, потребує подальшого дослідження та обговорення.

Список використаних джерел

1. Батюк І. Клуб «Української правди». <https://life.pravda.com.ua/society/2023/12/20/258418/>

2. Огей Антон Володимирович. «Всеосвіта». «Штучний інтелект і освіта: нові виклики та приховані ризики». <https://vseosvita.ua/c/news/post/106937>

3. GOV.UA Електронний кабінет. Про схвалення Концепції розвитку штучного інтелекту в Україні від 13 квітня 2024 р. № 320-р Київ. <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/320-2024-%D1%80#Text>

4. GlobeNewswire. <https://www.globenewswire.com/news-release/2024/11/18/2982495/28124/en/Artificial-Intelligence-in-Education-Market-Report-2024-2029-Investments-in-AI-Driven-Learning-Platforms-Fuel-Growth-with-North-America-Leading.html>

ФАМІЛЯРСЬКА Л. Л.,

*старша викладачка кафедри педагогіки й андрагогіки,
комунальний заклад «Житомирський обласний інститут післядипломної педагогічної освіти»*

Житомирської обласної ради,

кандидат педагогічних наук,

familyarskaya_la@ukr.net

ШТУЧНИЙ ІНТЕЛЕКТ ЯК ІНСТРУМЕНТ РОЗВИТКУ ПРОФЕСІЙНОЇ КОМПЕТЕНТНОСТІ ВЧИТЕЛЯ ПОЧАТКОВИХ КЛАСІВ

Анотація. Роль штучного інтелекту у розвитку професійної компетентності вчителів початкових класів розглядається як один із чинників трансформації сучасної освіти. Аналіз сучасних досліджень щодо впливу ШІ на освітній процес і підвищення кваліфікації педагогів виявив потенціал ШІ у підтримці прийняття рішень, автоматизації рутинних завдань та індивідуалізації навчання. Державні ініціативи та освітні проєкти з упровадження ШІ в освіту зумовлюють сприяння розвитку цифрової грамотності вчителів.

Ключові слова: післядипломна освіта, педагог, розвиток, штучний інтелект, професійна компетентність.

У епоху штучного інтелекту (ШІ) життя та професійна діяльність пронизані цифровими технологіями, зокрема використанням різних моделей штучного інтелекту (ШІ). Це зумовило масштабні зміни в економіці, у способах спілкування та навчанні. Важливим стає розуміння ролі ШІ у професійному розвитку вчителів початкових класів закладів загальної середньої освіти та

вдосконаленні навчального процесу. Відтак потребує наукового осмислення питання розвитку професійної компетентності педагогів з використанням ІІІ.

Найбільш значущим аспектом сучасної освіти України є перенесення навчання у цифрове середовище та його індивідуалізація на територіях наближених до військової російської агресії без втрати її якості.

Результати дослідження цифрової грамотності в Україні, проведеного Міністерством цифрової трансформації засвідчили, що майже кожен третій дорослий (31%) використовує штучний інтелект на постійній основі, проте лише 15% з опитаних змогли застосувати його у своїй роботі [1].

Сучасні наукові дослідження наголошують, що ІІІ здатний трансформувати діяльність вчителя, забезпечуючи підтримку у прийнятті рішень, плануванні уроків та індивідуалізації навчання [2; 3; 7; 9; 10].

Так науковці Морзе Н.В., Варченко-Троценко Л.О., Терлецька Т.С. та Смирнова-Трибульська Є.М. наголошують, що штучний інтелект є однією з провідних технологій сучасності, яка швидко поширюється в усіх сферах людської діяльності, включаючи освіту. Авторки вважають, що педагогам необхідно розуміти, що таке штучний інтелект, його особливості та як його можна використовувати для делегування йому у процесі викладання та навчання рутинних дій як вчителів, так і здобувачів освіти.

Дослідниці провели опитування вчителів початкових класів щодо їхнього розуміння поняття «штучний інтелект», способів його використання як асистента, переваг та недоліків штучного інтелекту, а також перспектив його розвитку. Науковці охарактеризували інструменти штучного інтелекту, які будуть корисними для вчителів початкових класів [4].

Вчені Клеба А.І., Четаєва Л.П. та Вовкушевська О.В. аналізують використання інструментів штучного інтелекту в початкових класах. Дослідниці визначають, що ці технології значно покращують ефективність, продуктивність, доступність навчальної інформації для здобувачів освіти та забезпечують безперервне навчання для педагогів, вдосконалюючи освіту різними способами. Вони детально аналізують переваги швидкого доступу через ІІІ до інформації та недоліки, пов'язані з можливістю отримання як релевантних, так і нерелевантних відповідей. Дослідниці виявили, що впровадження технологій ІІІ в початковій освіті створює унікальні можливості для індивідуалізації навчального процесу, автоматизації рутинних завдань і забезпечення інклюзивного освітнього середовища. Особливу увагу авторки приділяють питанням підготовки педагогів до роботи з різними моделями штучного інтелекту [2].

Науковець Нгуен Т., проаналізувавши низку досліджень щодо штучного інтелекту у викладанні та професійному розвитку вчителів зазначив, що майбутні дослідження повинні більше зосереджуватися на потенціалі ІІІ у професійному розвитку вчителів. Тому що поточні дослідження переважно фокусуються на інтеграції ІІІ у навчальний процес. Автор наголошує на необхідності розширення дослідницького фокуса з аспекту практичного використання ІІІ у класі ще й на потенціал для безперервного професійного розвитку вчителів, методів самовдосконалення та підвищення ефективності педагогічної діяльності в цілому. Така зміна фокуса дозволить більш комплексно оцінити потенціал штучного інтелекту у сфері освіти та розробити ефективні стратегії його впровадження [9].

Відтак, використання ІІІ в освіті стає важливим вектором розвитку професійного вдосконалення педагогів. Зокрема, сучасний педагог закладу загальної середньої освіти повинен володіти актуальними цифровими навичками для ефективного використання ІІІ в процесі навчання дітей та для саморозвитку [8].

У Міністерстві освіти і науки України (МОН) відбуваються зміни, що стосуються аспектів використання штучного інтелекту, зокрема:

- Міністерство освіти і науки України спільно з Міністерством цифрової трансформації розробило проєкт інструктивно-методичних рекомендацій щодо використання педагогами технологій ІІІ в закладах загальної середньої освіти [3]. Ці рекомендації спрямовані на відповідальне використання ІІІ для покращення освітнього процесу та підвищення ефективності роботи вчителів. Зокрема, поясненню різноманітних концепцій, перевірці знань, створенню навчальних планів, генеруванні тестів та завдань, автоматизації завдань, що дозволить зосередитись на креативних, стратегічних аспектах педагогічної чи наукової діяльності.

- За сприяння МОН України та Інституту модернізації змісту освіти Асоціація інноваційної та цифрової освіти та компанія «UBOS.tech» розробили курс підвищення кваліфікації для освітян «Штучний інтелект в освіті» у форматі вебінарів. Він охоплює теми щодо використання ШІ у підготовці до уроків, створення навчальних завдань тощо. Крім того, в ньому розкрито аспекти сприяння розвитку у вчителів рефлексивних умінь та критичного мислення, особливо при роботі з системами автоматичної аналітики [6].

Освітні курси для педагогів сприяють розвитку навичок впевненого використання цифрових ресурсів [7].

- Національний еколого-натуралістичний центр учнівської молоді МОН України запустив дистанційну освітню платформу «Педагогічні можливості штучного інтелекту в позашкільній освіті» для вивчення можливостей використання ШІ у позашкільній освіті. Зокрема, розвитку ключових компетентностей у дітей та молоді за допомогою інноваційних технологій [5].

Водночас потребують розвитку аспекти використання штучного інтелекту для індивідуалізації навчання та автоматизації оцінювання в закладах професійної освіти. Це дозволить педагогам індивідуалізувати комунікацію зі здобувачами освіти.

Аналіз наукових джерел продемонстрував, що є значний потенціал штучного інтелекту для професійного розвитку вчителів початкової школи [4; 9; 10]. Однак, важливо адаптувати ШІ-рішення до умов початкової освіти з огляду на вікові особливості учнів та специфіку педагогічної взаємодії на ранніх етапах навчання.

Реалізація зазначеного потенціалу ШІ в освіті здійснюється завдяки впровадженню низки ключових механізмів трансформації професійної практики та потребує спеціальної підготовки вчителів для ефективного використання цих технологій. Врахування зазначеного реалізується в Комунальному закладі «Житомирський обласний інститут післядипломної освіти» Житомирської обласної ради з 2024 року на курсах підвищення кваліфікації вчителів початкових класів. На практичних заняттях педагоги опановують практики використання ШІ в навчальній комунікації зі здобувачами освіти та батьками («П'ять інструментів штучного інтелекту: використання в освітньому процесі», старша викладачка Фамілярська Л.Л.), а також для професійного розвитку («Інструменти штучного інтелекту: професійний розвиток вчителя», старша викладачка Фамілярська Л.Л.).

Отже, розвиток професійних навичок вчителів за допомогою штучного інтелекту стає все більш актуальною темою в освітньому середовищі. Використання ШІ в навчанні та професійному розвитку вчителів може значно підвищити їх ефективність. Зокрема, в процесі аналізу великих обсягів даних, адаптуванні навчального процесу до індивідуальних потреб учнів, генерації навчального контенту, наданні зворотного зв'язку у реальному часі. Для реалізації цього потенціалу необхідно інтегрувати ШІ в освітню політику, відповідні навчальні програми, програми підвищення кваліфікації освітян та педагогічну практику.

Список використаних джерел

1. Дослідження цифрових навичок українців. Третя хвиля. Міністерство цифрової трансформації України. [Електронний ресурс]. 2023. URL: https://osvita.diiia.gov.ua/uploads/1/8800-ua_cifrova_gramotnist_naselenna_ukraini_2023.pdf
2. Клеба А.І., Четаєва Л.П., Вовкушевська О.В. Використання штучного інтелекту вчителями у початковій школі. № 2(11). *Науковий журнал Хортицької національної академії. Загальна педагогіка та історія педагогіки*. 2024. DOI: <https://doi.org/10.51706/2707-3076-2024-11-4>
3. МОН і Мінцифра розробили проєкт рекомендацій із використання ШІ в школах. Міністерство освіти та науки. 2024. [Електронний ресурс]. URL: <https://mon.gov.ua/news/mon-i-mintsyfra-rozrobyly-proiekt-rekomendatsii-iz-vykorystannia-shi-v-shkolakh>
4. Морзе, Н. В., Варченко-Троценко, Л. О., Терлецька, Т. С., & Смирнова-Трибульська, Є. М. Штучний інтелект у ролі асистента вчителя початкової школи. *Електронне наукове фахове видання "Відкрите освітнє е-середовище сучасного університету"*. 15. 97-115. 2023. <https://doi.org/10.28925/2414-0325.2023.158>
5. Національний еколого-натуралістичний центр учнівської молоді МОН України. Штучний інтелект у позашкільлі. [Електронний ресурс]. 2025. URL: https://nenc.gov.ua/?page_id=53728

6. Штучний інтелект в освіті. Курс підвищення кваліфікації. Міністерство освіти і науки. 2023. <https://mon.gov.ua/news/shtuchniy-intelekt-v-osviti-dlya-osvityan-dostupniy-noviy-kurs-pidvishchennya-kvalifikatsii>
7. Fengchun M., Kelly S., Juan D. K-12 AI curricula: a mapping of government-endorsed AI curricula. [Електронний ресурс]. UNESCO. 2022. URL: <https://unesdoc.unesco.org/ark:/48223/pf0000380602.locale=en>
8. Fengchun M., Wayne H., Ronghuai H., Hui Z. AI and education: guidance for policy-makers [Електронний ресурс]. UNESCO. 2021. URL: <https://unesdoc.unesco.org/ark:/48223/pf0000376709/PDF/376709eng.pdf.multi>
9. Nguyen, T. H. (). Exploring the role of artificial intelligence-powered facilitator in enhancing digital competencies of primary school teachers. *European Journal of Educational Research*. 13(1). 219-231. 2024. <https://doi.org/10.12973/eu-jer.13.1.219>
10. Zhao X., Guo Z., Liu S. Exploring Key Competencies and Professional Development of Music Teachers in Primary Schools in the Era of Artificial Intelligence. *Sci. Program*. 2021. DOI: 10.1155/2021/5097003

ФЕДОНЮК М.А.,

доцент кафедри екології,
Луцький національний технічний університет,
кандидат географічних наук,
ecolutsk@gmail.com

ФЕДОНЮК В.В.,

доцент кафедри екології,
Луцький національний технічний університет,
кандидат географічних наук,
v.fedoniuk@lutsk-ntu.com.ua

ОСОБЛИВОСТІ ЗАСТОСУВАННЯ МЕТОДІВ ІКТ У ОСВІТНЬОМУ ЕКОЛОГІЧНОМУ ПРОЦЕСІ

Анотація. У дослідженні автори узагальнюють власний досвід та напрацювання у сфері застосування інформаційно-комунікаційних технологій (далі – ІКТ) при наповненні змісту та структури освітніх компонентів освітніх програм зі спеціальності «Екологія» у технічних університетах. Аналізуються як особливості введення у освітню програму бакалаврату та магістратури спеціалізованих дисциплін (наприклад, «Інформаційно-комунікаційні технології в екології»), так і доповнення відповідними тематичними модулями інших природничо-екологічних дисциплін. Розглянуто ряд прикладних застосунків та сервісів, що є актуальними для цифровізації процесу навчання майбутніх фахівців з екології.

Ключові слова: екологія, інформаційно-комунікаційні технології, прикладні сервіси, цифровізація освітнього процесу.

Застосування інформаційно-комунікаційних технологій у освітньому процесі на даний час є актуальним для усіх сфер освітньої діяльності, від технічних до гуманітарних освітніх програм, не є винятком і підготовка майбутніх фахівців з екології. Охорона навколишнього природного середовища та екологічна безпека – це на даний час пріоритетні напрямки формування на національному рівні загальнодержавної та регіональної екологічної політики. Питання забезпечення екологічної безпеки в умовах ведення російською федерацією агресивної війни проти України стоїть особливо гостро. Тому забезпеченню фахової підготовки екологів сучасного рівня, компетентних у всіх галузях якісного провадження системи заходів, спрямованих на організацію менеджменту в сфері охорони довкілля та впровадження принципів раціонального природокористування, надається першочергове, пріоритетне значення у вищій технічній школі. Окремі аспекти даного напрямку підготовки майбутніх фахівців – екологів було розглянуто у роботах Картавого А.Г., Федонюк В.В., Іванціва В.В., Федонюка М.А., Панькевича С.Г., Пушкар Н.С. [1, 2, 3, 4, 5] та інших дослідників. Зокрема, у роботах Картавого А.Г., Федонюк В.В., Федонюка М.А. та Федонюк В.В., Федонюк, М.А. Пушкар Н.С. [1, 2] окреслено можливості

розширеного впровадження методів ІКТ у систему природничо-географічної освіти як на рівні вищої школи, так і на рівнях шкільної та позашкільної освіти, в тому числі – для реалізації принципів STEM-освіти та навчання через проектну діяльність. У роботах Федонюк В.В., Іванців В.В., Федонюка М.А., Панькевича С.Г., Fedoniuk M.A., Kovalchuk I.P., Fesyuk V.O., Kirchuk R.V., Merlenko I.M., Bondarchuk S.P. [3, 4, 5, 6] розглядалися особливості використання методів інформаційно-комунікаційних технологій та прикладних онлайн-сервісів при викладанні окремих навчальних курсів природничо-екологічного спрямування.

Ефективному вирішенню таких завдань має сприяти введення у навчальні плани усіх напрямів підготовки та спеціальностей у вищій школі дисциплін «Інформаційно-комунікаційні технології за професійним спрямуванням». Враховуючи особливості екологічної спеціалізації та власний досвід викладання інформаційних технологій студентам-екологам, авторами даного дослідження пропонується змістовий поділ курсу «ІКТ за професійним спрямуванням» на 3 модулі різної тематичної спрямованості [3, 4, 5].

У першому змістовому модулі основна увага приділяється висвітленню загальних тем дисципліни та засвоєнню комплексу вмінь та навичок, необхідних кожному кваліфікованому спеціалісту (переважно без конкретної прив'язки до спеціальності).

Другий змістовий модуль присвячений особливостям застосування інформаційних технологій власне в екологічній сфері. При цьому тематика модульних завдань є досить різносторонньою, зокрема, через намагання викладача охопити різні види можливої діяльності випускника-еколога. Отже, цей модуль включає в себе такі теми:

- аналіз існуючих інформаційних мереж та баз даних регіональних підрозділів Державних екологічних інспекцій, геокадастрів, Гідрометеоцентру, МОЗ і т.п.;
- робота з цифровим обладнанням для вимірювання параметрів довкілля (залежно від наявності у лабораторіях – шумоміри, потенціометри, вимірювачі густини потоку енергії, пірметри, ехолоти);
- особливості навігаційних інформаційних систем (GPS, ГЛОНАСС), робота з GPS-пристроями;
- робота з програмою моделювання розсіювання викидів «ЕОЛ+»;
- використання безпроводних технологій передачі даних (розглядаються основні можливості та відмінності технологій GPRS, EDGE, Bluetooth, CDMA, HSDPA та ін.; окремий акцент на доведених та потенційних екологічних аспектах впливу);
- оцінка «екологічного сліду» використання інформаційних технологій на глобальному та локальному рівні (у т.ч. енерго- та ресурсоемність у порівнянні із «традиційними» засобами) [1, 2, 3, 5].

Третя модульна частина – «Геоінформаційні системи» – також присвячена виключно набуттю спеціалізованих гео екологічних компетенцій, але значний обсяг інформації та її наскрізна поєднаність дозволяють виокремити її в окремий модуль.

Список використаних джерел

1. Картавий А.Г., Федонюк В.В., Федонюк М.А. Особливості організації дистанційного вивчення природничо-географічних дисциплін. *The III International Science Conference on E-Learning and Education*, February 2 – 5, 2021, Lisbon, Portugal. P. 80-83.
2. Федонюк В.В., Іванців В.В., Федонюк М.А., Панькевич С.Г. Приклади використання інтернет-ресурсів у практичному курсі дисципліни «Заповідна справа». *Інформаційні технології і засоби навчання*. К.: 2015, Т. 46, вип. 2. С. 109-123. URL: http://nbuv.gov.ua/UJRN/ITZN_2015_46_2_13
3. Федонюк В.В., Федонюк М. А. Пушкар Н.С. Застосування ІКТ при розробці STEM-проектів у природничо-географічній позашкільній освіті. *Інформаційні технології і засоби навчання*. К.: 2021. Вип. 85 (5). С. 78–94. DOI: <https://doi.org/10.33407/itlt.v85i5.39555>
4. Федонюк В.В., Федонюк М.А., Панькевич С.Г. Досвід використання програми Google Earth при викладанні географічних дисциплін. *Інформаційні технології і засоби навчання*. К.: 2013, № 6 (38). С. 138 – 148. URL: http://nbuv.gov.ua/UJRN/ITZN_2013_38_6_14
5. Федонюк В.В., Федонюк М.А. Застосування ІКТ при викладанні дисциплін метеорологічного циклу. *Вплив кліматичних змін на просторовий розвиток території Землі: наслідки та шляхи вирішення*: Збірник наукових праць IV Міжнародної науково-практичної

конференції. Херсон, 10-11 червня 2021 року. Херсон : ДВНЗ «ХДАУ», 2021. С.316 – 319.

6. Fedoniuk M.A., Kovalchuk I.P., Fesyuk V.O., Kirchuk R.V., Merlenko I.M., Bondarchuk S.P. Differences in the assessment of vegetation indexes in the EO-Browser and EOS landviewer services (on the example of Lutsk district lands). *Geoinformatics*. Publisher: European Association of Geoscientists & Engineers. Source: Conference Proceedings, May 2021, Volume 2021. P.1 – 6. DOI: <https://doi.org/10.3997/2214-4609.20215521134>

ХОРУЖИЙ В. В.,

викладач спеціальних дисциплін,

Лисичанський гірничо-індустріальний фаховий коледж,

спеціаліст першої категорії

slavaxo@ukr.net

ГЕОРГІЄВА Н. Д.,

здобувач освіти Лисичанський гірничо-індустріальний фаховий коледж

ЦИФРОВІ ТЕХНОЛОГІЇ В ОСВІТІ

Анотація. Використання цифрових технологій в освітньому процесі є актуальною темою не лише для освітян, але й для всього суспільства, оскільки вона сприяє покращенню доступності та ефективності навчання. Завдяки цифровим технологіям студенти можуть здобувати знання у зручний для них час, використовуючи різноманітні інтерактивні методи та інструменти, що забезпечує більш ефективне засвоєння матеріалу.

Ключові слова: система освіти, освітні технології, комп'ютерні програми.

Система освіти, що складалася протягом багатьох століть, є основою розвитку будь-якої країни. У наш час ми все частіше говоримо не тільки про освіту, а й про її якість. Але що саме мається на увазі під терміном «якість освіти»? Поняття «якість освіти» з точки зору українських науковців та педагогів є досить складним та багатограним.

З одного боку, якість освіти описує рівень знань та навичок, які отримує здобувач освіти, в процесі навчання. Це включає не тільки знання з предметів, але й розвиток міжособистісних навичок, креативності, самостійності та інших соціальних та професійних компетенцій. З іншого боку, якість освіти визначається не тільки результатами навчання, але й умовами, в яких воно проводиться. Це означає, що якість освіти також залежить від наявності відповідної інфраструктури, сучасних технологій, кваліфікованих викладачів та науковців, доступності освітніх програм та матеріалів тощо.

Однією з умов удосконалення системи освіти є організація та впровадження в педагогічну практику інноваційної діяльності, яка спрямована на забезпечення ефективності та якості освіти. Інноваційна діяльність у галузі освіти має на меті забезпечення високої якості освіти та забезпечення розвитку педагогічної системи, що відповідає вимогам часу та потребам суспільства.

Впровадження інноваційних технологій дозволяє досягати цих цілей шляхом застосування новітніх методик та підходів до навчання, використання сучасних цифрових технологій та розвитку творчого підходу до навчання і виховання молоді. Однією з інновацій сучасної освіти є процес цифровізації, що включає в себе використання комп'ютерних програм, інтерактивних дошок, мультимедійних матеріалів та інших цифрових інструментів для поліпшення якості освітнього процесу та підвищення мотивації здобувачів освіти до навчання.

Під цифровими освітніми технологіями розуміють використання різноманітних електронних засобів та програмного забезпечення з метою покращення якості навчання та забезпечення доступу до знань здобувачам освіти та викладачам.

Сучасне суспільство вимагає внесення нововведень в процес освіти. Комп'ютери, інтерактивні дошки, проєктори – це вже не щось нове, це необхідні засоби для покращення якості освітнього процесу. Вони дозволяють зробити процес навчання більш ефективним та інтерактивним, а також забезпечують доступ до новітніх технологій та знань. Важливість впровадження цифрових технологій в освітній процес знаходить відображення у роботах сучасних педагогів та дослідників.

У своїх дослідженнях, як українські, так і зарубіжні науковці, висвітлюють питання

розвитку та використання цифрових технологій в освітньому процесі.

Майкл Фуллан, відомий канадський педагог та експерт в галузі освіти, описує важливість впровадження цифрових технологій в освітній процес як перехід від традиційного до цифрового навчання. Згідно з його поглядами, цифрові технології можуть допомогти у створенні інтерактивних навчальних середовищ, які забезпечують активну участь здобувачів освіти у навчальному процесі. М. Фуллан вважає, що використання цифрових технологій може допомогти у забезпеченні персоналізованого навчання, що дозволяє кожному здобувачу освіти зосередитись на своїх потребах та інтересах. За словами Фуллана, впровадження цифрових технологій в освітній процес вимагає змін у підходах до навчання та організації освітнього процесу, наголошує на тому, що викладачі повинні мати необхідні знання та навички у використанні цифрових технологій для того, щоб ефективно впроваджувати їх у свою роботу.

Сьогоднішня ситуація в суспільстві вимагає від освіти швидко адаптуватися до стрімко мінливих умов технологічного прогресу. Використання цифрових технологій та інструментів, таких як комп'ютери, гаджети, інтерактивні дошки та засоби візуалізації є необхідним кроком в розвитку освіти та дозволяють підвищити ефективність та інтерактивність процесу навчання. Використання таких технологій не тільки сприяє покращенню якості освіти, а й забезпечує доступ до новітніх знань та технологій, що важливо для формування конкурентоспроможної робочої сили в умовах сучасного світу.

Проте, для досягнення нових освітніх результатів, які відповідають вимогам цифрового суспільства, необхідна цифрова трансформація освіти. Ця трансформація націлена на поліпшення якості та доступності освіти, а також вимагає нових вмінь та знань від учасників освітнього процесу. Тому, в умовах цифрового освітнього середовища, освіта людини стає важливою складовою її успіху в сучасному світі.

Цифрова трансформація освіти – це процес впровадження цифрових технологій у всі аспекти освітнього процесу, від навчання та організації роботи вчителів до оцінювання та відстеження успішності учнів. Ця трансформація стала надзвичайно важливою у зв'язку з тим, що цифрові технології змінили спосіб, яким люди спілкуються, працюють та живуть. Отже, освіта має знати, як пристосуватися до цих змін, а також як використовувати ці технології для покращення якості навчання та забезпечення доступності до освіти.

Одним з головних завдань цифрової трансформації є забезпечення доступності освіти. Цифрові технології можуть допомогти зменшити бар'єри для освіти, зокрема, віддаленість від навчального закладу, фінансові обмеження та інші обставини, які можуть завадити отриманню якісної освіти. Для цього створюються електронні курси, онлайн-ресурси, відеоуроки та інші цифрові матеріали, які можна використовувати для навчання в будь-який час та з будь-якого місця з доступом до Інтернету.

Використання цифрових технологій в освітньому процесі дозволяє досягати нових освітніх результатів, які відповідають вимогам сучасного цифрового суспільства. Наприклад, здобувачі освіти можуть навчатися не лише традиційним дисциплінам, але й здобувати навички роботи зі штучним інтелектом, великими обсягами даних, програмуванням тощо.

Однак цифрова трансформація освіти ставить перед учасниками освітнього процесу нові вимоги. Для успішної роботи у цифровому освітньому середовищі необхідно мати не тільки необхідні знання та вміння, але й бути гнучким, творчим та вміти працювати в команді.

Також важливими стають питання забезпечення кібербезпеки та захисту персональних даних учасників освітнього процесу. Одним з головних викликів цифрової трансформації освіти є необхідність підготовки кваліфікованих кадрів для ринку праці в умовах технологічного середовища, яке характеризується бурхливими змінами.

Сьогодні все більше професій вимагає наявності високого рівня комп'ютерної грамотності та вміння користуватися різноманітними програмами та онлайн-інструментами. У цьому контексті особливу увагу приділяють розвитку STEM-освіти (наука, технології, інженерія та математика). Вона спрямована на формування у молоді наукового мислення, вміння працювати з інформацією, аналізувати та розв'язувати складні задачі, розвивати креативність та інноваційність. Це дозволяє створювати нові технології та забезпечувати стаłe зростання економіки країни.

Важливо зазначити, що успішна цифрова трансформація освіти не можлива без підтримки держави та розвитку відповідної інфраструктури. Необхідно забезпечити високоякісний інтернет-

зв'язок та доступ до сучасних комп'ютерів та програмного забезпечення для всіх учасників освітнього процесу. Також необхідно надавати педагогічним працівникам можливість проходити курси підвищення кваліфікації та навчатися використовувати нові цифрові технології.

Отже, цифрова трансформація має значний позитивний вплив на сучасну освіту, сприяючи підвищенню якості та доступності навчання, формуванню високоякісних кадрів для ринку праці та забезпеченню доступу до новітніх технологій та знань. Однак, для успішної реалізації цифрової трансформації необхідно забезпечувати належну підготовку та підтримку педагогічних працівників, а також належну інфраструктуру для цифрової освіти. В цілому, цифрова трансформація є важливим процесом для зміни та поліпшення сучасної освіти. Тому, важливо продовжувати розвивати та підтримувати цей процес для досягнення кращих результатів у навчанні та формуванні майбутнього покоління кваліфікованих фахівців.

Список використаних джерел

1. Биков В. Ю., Спірін О. М., Пінчук О. П. Проблеми та завдання сучасного етапу інформатизації освіти. Наукове забезпечення розвитку освіти в Україні: актуальні проблеми теорії і практики (до 25-річчя НАПН України). Київ: НАПН України, 2017. С. 191–198.
2. Близнюк Т. Цифрові інструменти для онлайн і офлайн навчання: навч.-метод. посібник. Івано-Франківськ: Прикарпатський національний університет імені Василя Стефаника, 2021. 65 с.
3. Гуржій А., Радкевич В., Пригодій М. Підвищення якості підготовки майбутніх фахівців із викорис-танням віртуальних навчальних комплексів. Нові технології навчання. 2023. № 97. С. 42–50.
4. Завалевський Ю., Кириленко С., Кіян О., Бессараб Н. Реалізація державної політики України в інноваційних практиках закладів освіти в умовах цифрової трансформації. Проблеми освіти. 2023. №2(99). С. 360–378.
5. Пригодій М. А., Гуржій А. М., Гуменний О. Д., Голуб І. І., Пригалінська Т. Г., Волошин А. М. Тренінги для підготовки педагогічних працівників до застосування цифрових технологій у воєнний та повоєнний час: практ. посібник. Київ: Інститут професійної освіти НАПН України, 2023. 168 с.

ШЕЛЬПЯКОВ В. Ю.,

викладач електротехнічних дисциплін
ВСП «Глухівський агротехнічний фаховий коледж Сумського НАУ»,
спеціаліст вищої категорії,
vitalii.shelpiakov@gati.snau.edu.ua

ЦИФРОВА ІДЕНТИФІКАЦІЯ ОБ'ЄКТІВ УПРАВЛІННЯ В «MATLAB»

Анотація. Матеріал статті сформований на досвіді та перевагах використання пакету прикладних програм «Matlab» для проєктування і аналізу систем автоматичного керування. На прикладі інерційної ланки здійснено моделювання перехідної та вагової характеристик на противагу класичним методам визначення властивостей динамічних ланок.

Ключові слова: система автоматичного керування (САК), інерційна ланка, перехідна функція, імпульсна функція, Matlab, Simulink.

Основною задачею теорії управління є вивчення динамічних процесів в системах автоматичного керування (САК). Динамічні властивості ланок, як елементів САК, класифікують за фізичною природою, видом енергії, потужністю, конструктивною реалізацією. Для кожної ланки існують унікальні передаточні функції, рівняння, часові та частотні характеристики. Якщо математичні вирази елементів автоматики є загальноприйнятими, то графічні характеристики втрачують нелінійні властивості систем, наприклад, їх інерційність.

За основу дослідження візьмемо аперіодичну ланку першого порядку (інерційну ланку), математичний опис якої властивий широкому переліку об'єктів управління в автоматизації: двигунам, ресиверам, теплообмінникам, електричним генераторам, згладжуючим фільтрам тощо [1].

Диференціальне рівняння інерційної ланки виглядає наступним чином:

$$T \frac{dy(t)}{dt} + y(t) = kx(t), (1.1)$$

де: k – коефіцієнт передачі (підсилення) ланки;

T – стала часу, яка описує інерційні властивості ланки.

Правило прямого перетворення Лапласа дає змогу вивести передаточну функцію інерційної ланки у наступному вигляді:

$$W(p) = \frac{k}{Tp+1}, \quad (1.2)$$

де: $Tp+1$ – множник інерційності процесів диференціювання ланок.

Для побудови перехідної та вагової характеристики інерційної ланки потрібно знайти відповідні перехідну $h(t)$ та імпульсну $w(t)$ функції [2].

Перехідна функція знаходиться через зворотнє перетворення Лапласа, де передаточна функція $W(p)$ виступає діленим виразом, а комплексний оператор p – дільником:

$$h(t) = L^{-1} \left\{ \frac{W(p)}{p} \right\} \\ L^{-1} \left\{ \frac{a_0}{p} \right\} = a_0 \cdot 1(t); \quad L^{-1} \left\{ \frac{1}{p+\alpha} \right\} = e^{-\alpha t}, \quad (1.3)$$

Виконаємо ряд перетворень в групах формул 1.3, а саме розкладання на прості дроби та підстановку:

$$\frac{W(p)}{p} = \frac{k}{p(Tp+1)} = k \cdot \frac{Tp+1 - Tp}{p(Tp+1)} = k \left(\frac{1}{p} - \frac{T}{Tp+1} \right) \\ h(t) = L^{-1} \left\{ k \left(\frac{1}{p} - \frac{T}{Tp+1} \right) \right\} = k \left(L^{-1} \left\{ \frac{1}{p} \right\} - L^{-1} \left\{ \frac{1}{p+\frac{1}{T}} \right\} \right) \\ h(t) = k(1 - e^{-t/T}), \quad (1.4)$$

Імпульсна функція представляє собою першу похідну від перехідної функції:

$$w(t) = h'(t) = \frac{dh(t)}{dt} = k \cdot \frac{d}{dt} (1 - e^{-t/T}) \\ w(t) = \frac{k}{T} \cdot e^{-t/T}, \quad (1.5)$$

На основі виведених функцій 1.4 та 1.5 можна побудувати часові характеристики інерційної ланки. Для цього надаємо певних значень коефіцієнту k та сталій часу T , наприклад, $k=2$, $T=1$.

Графіки часових характеристик представлені нижче, на рис. 1.1, 1.2. Їх можна побудувати як вручну, так і через засоби Mathcad.

Часові характеристики інерційної ланки побудовані. Помітно, що класичний механізм розрахунку займає багато часу, потребує аналітичного мислення та попередньої математичної підготовки.

Сучасні засоби цифрової ідентифікації, як от платформа «Matlab», значно полегшують виконання подібних завдань.

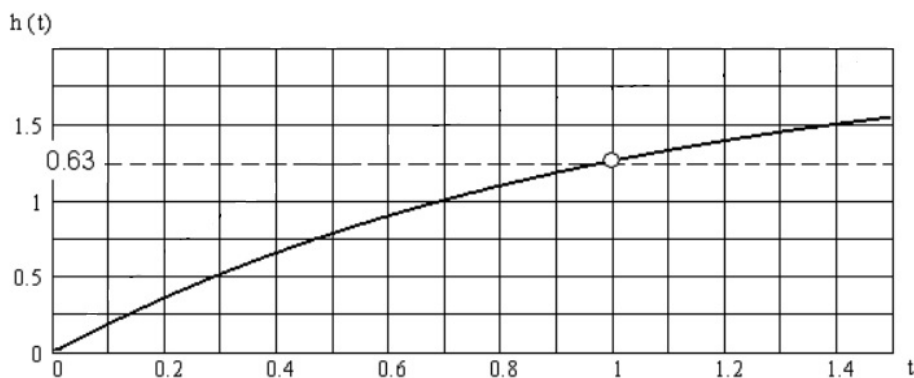

Рис. 1.1 – Перехідна характеристика інерційної ланки (Mathcad)

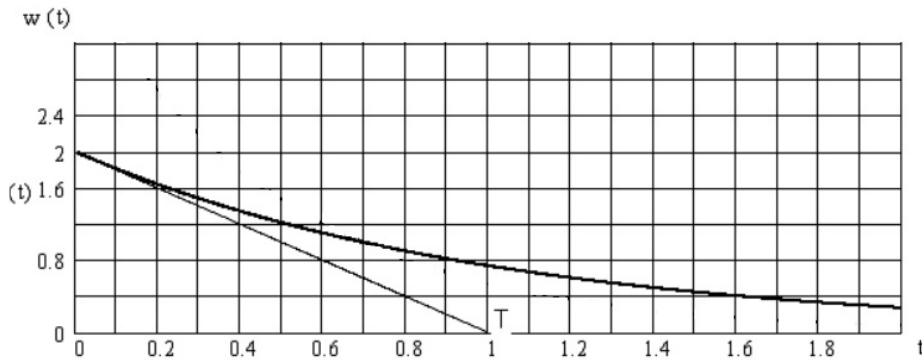

Рис. 1.2 – Вагова характеристика інерційної ланки (Mathcad)

Пакет прикладних програм «Matlab» набуває все більшої популярності завдяки можливості розробки алгоритмів, аналізу та візуалізації технічних даних та числових розрахунків. По суті, Matlab – це мова програмування, яка забезпечується інтерактивними інструментами та має версії як для ПК, так і для мобільних пристроїв.

Simulink – це програмне забезпечення в складі Matlab, що дозволяє в режимі реального часу імітувати модель динамічної системи та проводити її лінійний аналіз. Інтуїтивно зрозумілий графічний інтерфейс дозволяє швидко створювати структурні схеми автоматичних систем, при цьому відмовитись від проведення будь-яких математичних розрахунків.

Використовуючи пакет Matlab 6.5, побудую блок схему інерційної ланки, що приведена у формулі 1.2, за умови: $k=2$, $T=1$ (див. рис. 1.3).

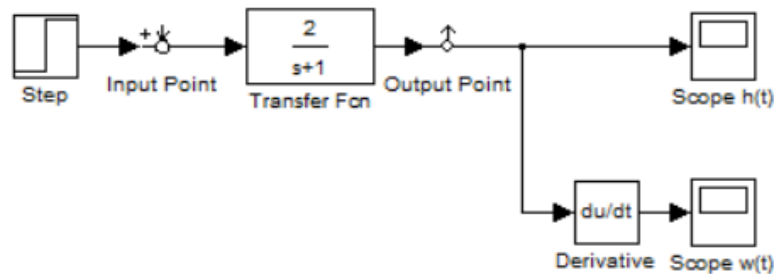

Рис. 1.3 – Структурна схема інерційної ланки

Блоки структурної схеми виконують наступні функції:

Step – задає одиничний ступінчатий вплив на інерційну ланку;

Transfer Fcn – модель інерційної ланки при $k=2$, $T=1$;

Derivative – блок, що дозволяє реалізувати першу похідну від $h(t)$;

Scope $h(t)$ – інтерактивний осцилограф, що будує зображення перехідної характеристики $h(t)$;

Scope $w(t)$ – інтерактивний осцилограф, що будує зображення вагової характеристики $w(t)$;

Input/Output Point – вхідна та вихідна точки для здійснення лінійного аналізу ланки та формування частотних характеристик.

Після запуску схеми на моделювання миттєво формуються часові характеристики інерційної ланки. Їх можна переглянути, відкривши відповідні інтерактивні осцилографи.

Вносячи зміни в чисельник та знаменник передаточної функції можна наглядно спостерігати за інерційними властивостями ланки.

Зображення перехідної та вагової характеристик для вище зібраної структурної схеми наведені на рис. 1.4, 1.5.

Ідентифікація ланок за часовими характеристиками на платформі Matlab має ряд переваг: займає менше часу, дозволяє відмовитись від математичної аналітики, пропонує інтуїтивно зрозумілий графічний інтерфейс для реалізації системи керування будь-якої складності та її перевірки на стійкість, якість, ефективність.

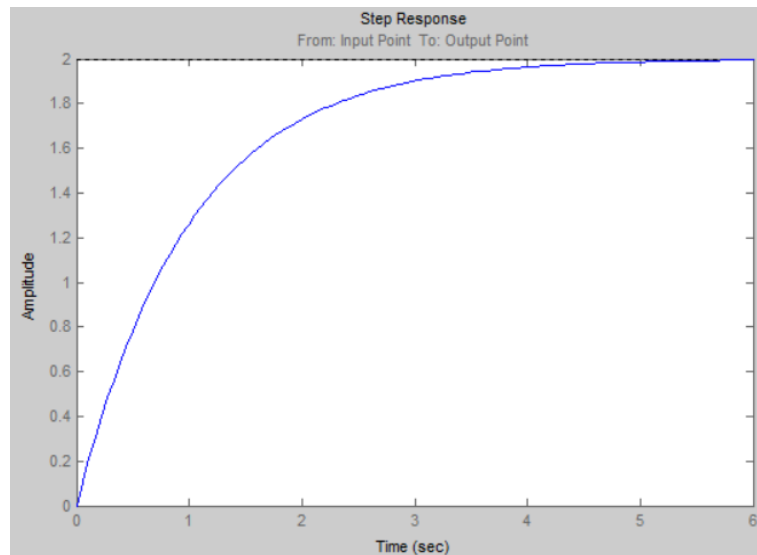

Рис. 1.4 – Перехідна характеристика для інерційної ланки (Simulink)

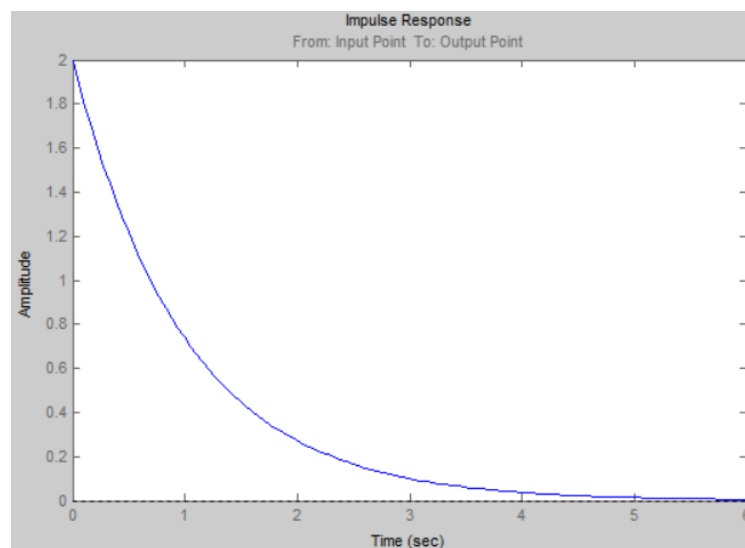

Рис. 1.5 – Вагова характеристика для інерційної ланки (Simulink)

Список використаних джерел

1. В.О. Євстіфєєв, Г.Г. Юдіна. Методичні вказівки до виконання лабораторних та контрольних робіт з дисципліни «Теорія автоматичного керування». Кременчуцький державний політехнічний університет. Кременчук, 2005.

2. Корчемний М.О., Клендій П.Б., Потапенко М.В. Теоретичні основи автоматики: Навч. Посібн. Тернопіль: Навчальна книга – Богдан, 2012.

ШИШКО І. М.,

заступник директора з навчально-виховної роботи,
комунальний заклад «Харківський ліцей № 113 Харківської міської ради»,

shishko_iren@ukr.net

БГАН Т. С.,

викладач математики,

Харківський коледж Комунального закладу

«Харківська гуманітарно-педагогічна академія» Харківської обласної ради,

bgan2002@ukr.net

ВИКОРИСТАННЯ ЦИФРОВИХ ТЕХНОЛОГІЙ НА УРОКАХ МАТЕМАТИКИ В ЗАКЛАДАХ ЗАГАЛЬНОЇ СЕРЕДНЬОЇ ОСВІТИ

Анотація. Для оптимізації процесу навчання математики необхідне систематичне використання цифрових технологій. Забезпечення уроків математики цифровою підтримкою

гарантує підвищену емоційність учнів, що є поштовхом до формування активізації пізнавальної роботи під час уроків. Тому щоб заняття мало навчальний, а не розважальний характер, потрібно, щоб учні звикли до використання цифрових технологій, розуміючи при цьому ефективність та доцільність його використання.

Ключові слова: освіта, математика, інтерактивні технології, цифровізація.

Учитель використовує цифрові технології під час занять, самостійних, практичних та контрольних робіт, на заняттях гуртка та факультативу. Комп'ютер не замінює вчителя, а є лише засобом здійснення педагогічної діяльності, його помічником.

Тому більшість уроків є комбінованими. Якість і ступінь засвоєння навчального матеріалу, а також вплив на активізацію пізнавальної діяльності, як засвідчує практика, істотно зростає. Учитель у класі на додачу до дошки та крейди отримує потужний інструмент для подання інформації в різноманітній формі.

В сучасному світі є багато сучасних програмних засобів для виконання різних математичних операцій. Програми GRAN, EUREKA, DERIVE прості у користуванні, оснащені зручним інтерфейсом. Від користувача (учня) не вимагається значного обсягу спеціальних знань з інформатики, основ обчислювальної техніки, програмування. Переваги цих програмних засобів – компактність, невибагливість до техніки, простота у використанні.

Програму GRAN було створено для цілеспрямованого використання в освітньому процесі при вивченні навчальних предметів математичного циклу. Назва програми GRAN походить від її призначення — графічний аналіз функції. Існують різні версії програми GRAN: GRAN-1, GRAN-2D, GRAN-3D.

Додатковою перевагою GRAN-1 є зручний україномовний інтерфейс. Працюючи один на один з такою програмою, учень отримує зручні умови для відпрацювання необхідних методів, навичок і стратегій розв'язування задач. Використання комп'ютера на уроках математики звільняє учнів від виконання рутинних обчислень, побудови графіків функцій, вивільняє час для обмірковування алгоритмів розв'язування задач, представлення результатів у більш наочній формі. Вивільнений час можна використати для більш глибокого вивчення математичної суті задачі і розв'язання їх різноманітними способами.

Застосування комп'ютерного моделювання в геометрії широко відоме в нашій країні та за кордоном – це такі відомі програмні продукти як Cabri, Cinderella, DG, GRAN-2D. Однак, необхідно відмітити, що наявність відповідного програмного продукту не призводить автоматично до зростання рівня навченості учнів або їх зацікавленості у вивченні предмету. Необхідне врахування й інших чинників: зокрема, відповідність розглядуваного програмного продукту шкільному курсу математики, наявність в цьому продукті зручних інструментів, що дозволяють на якісно новому рівні підходити до вивчення матеріалу, наявність методичних вказівок щодо використання даного продукту.

Програма GRAN-3D надає учням змогу оперувати моделями об'єктів, які вивчаються в курсі стереометрії, забезпечує засобами аналізу та ефективного отримання відповідних числових характеристик різних об'єктів у просторі. Вказаний програмний засіб призначений, перш за все, для розв'язування широкого класу задач шляхом моделювання об'єктів, що фігурують в умовах задач.

Тестування як засіб педагогічної діагностики дозволяє оперативно і точно визначити рівень знань окремого учня та характеристики навчального процесу. Тестові методики добре зарекомендували себе в багатьох країнах світу. А з урахуванням переходу на зовнішнє незалежне оцінювання навчальних досягнень здобувачів освіти закладів загальної середньої освіти тести потребують ширшого впровадження у практику роботи закладу освіти.

Контрольно-діагностичні системи Test-W і Test-W2 використовуються для комп'ютерного тестування знань та навичок учнів з будь-якого предмета.

Існує багато різних програм для створення кросвордів. Наприклад, CrosswordForge, «HomacosoftCrosswordCreator». Програма CrosswordForge часто використовується для автоматичного створення різних видів кросвордів. Процес створення кросвордів дуже простий – пишете питання і відповіді на них, а на їх основі програма CrosswordForge генерує вже готовий макет кросворду. При цьому можна складати кросворди на різних мовах, вибирати різні види

кресвордів, їх оформлення (вибір фону, вид і колір шрифту вставлення картинок). Перетин слів автоматично підбирається програмою, що дуже допомагає в його створенні. Кресворди можна створювати для використання як в електронному варіанті так і в текстовому редакторі. Готовий кресворд можна роздрукувати.

Decalion – ще одна програма для створення кресвордів. Має багато функцій та велику базу словників для створення кресворду. У програмі близько 7000 слів із 6 словників, які є в програмі. Є можливість додавати свої словники і виконувати швидкий пошук по словах. Має простий і зручний інтерфейс. Використання кресвордів є не тільки елементом гри на уроці, а й навчальним і розвиваючим компонентом. Зручно використовувати на «звичайних робочих» уроках, коли не вистачає часу на використання масштабніших інформаційних технологій, а матеріал уроку є досить «прісним».

Досвід показує, що використання цифрових технологій на уроці здатне перетворити навчальний процес, зробивши його більш ефективним і привабливим для учнів. Навчання з використанням цифрових технологій стає для дитини творчим пошуком, від якого можна отримати задоволення і завдяки якому можна самоствердитися.

Список використаних джерел

1. Державний стандарт базової і повної загальної середньої освіти (на сайті <http://www.mon.gov.ua/>)
2. Програми з математики (на сайті <http://www.mon.gov.ua/>)
3. Раков С.А., Горох В.П., Осенков К.О., Думчикова О.В., Костіна О.В., Ларін О.Р., Лисиця В.Т., Пікалова В.В. Відкриття геометрії через комп'ютерні експерименти в пакеті DG. – Харків: ХДПУ, 2002. – 108 с.
4. Уроки математики у школі з використанням електронних засобів навчання." Навчально-методичний посібник. / [уклад. Гарус І.Б.]. – Полтава: ПОППО, 2011. – 101 с.

ШТОГРИН Л.А.,

викладач біології та екології

Галицького фахового коледжу імені В'ячеслава Чорновола

shtogrynlilya@gmail.com

ЦИФРОВІ ТЕХНОЛОГІЇ В ОСВІТІ: ВІД ТЕОРІЇ ДО ПРАКТИКИ

Анотація. Застосування «цифрових» технологій в освіті – наразі одна з найбільш важливих і стійких тенденцій розвитку світового освітнього процесу. Вони дозволяють інтенсифікувати освітній процес, збільшити швидкість та якість сприйняття, розуміння та засвоєння знань. За допомогою медіа та інтерактивних засобів педагогічним працівникам освіти легше використовувати підхід до викладання на основі впровадження інноваційних підходів, включаючи використання «кейсів», дослідницько-пошукової роботи, методу проєктів, розвивальних навчальних ігор тощо. Як результат – здобувачі освіти набагато краще засвоюють інформацію, перебуваючи в емоційно-комфортному середовищі, не втрачають бажання навчатись, створювати нові знання та інновації. «Цифрові» технології дозволяють зробити процес навчання мобільним, диференційованим та індивідуальним. При цьому технології не замінюють викладача, а доповнюють його. Таким заняттям властиві адаптивність, керованість, інтерактивність, поєднання індивідуальної та групової роботи, часова необмеженість навчання.

Ключові слова: освітні технології, освітні сервіси, інтелект – карта.

Одним із головних інструментів успіху Нової української школи є наскрізне застосування інформаційно-цифрових технологій в освітньому процесі. Сучасний вчитель має навчитися створювати та використовувати мультимедійний та інтерактивний контент, щоб зацікавити цифрове покоління учнів. Тому зараз в Україні все більшого значення набуває використання хмарних технологій у професійній діяльності педагогічного працівника, адже має ряд переваг перед традиційними формами роботи та засобами навчання. Насамперед – це доступність та безкоштовність, відсутність витрат на програмне забезпечення, технічну підтримку роботи програмного засобу, інтерактивність, групова спільна робота, можливість використання

мобільних пристроїв, співпраця та взаємодія усіх учасників освітнього процесу, можливість доступу до навчальних матеріалів з будь-якого пристрою (планшет, смартфон) при наявності високошвидкісної мережі Інтернет. За допомогою сучасних web сервісів учителі можуть легко та швидко створювати різні ситуації та інтерактивні завдання для активної взаємодії з учнями. На сьогодні існує велика кількість сучасних технологій візуалізації інформації: мобільне навчання, хмарні технології, віртуальні лабораторії, гейміфікація, робототехніка, скрайбінг, створення інтелект-карт та інші.

Ми живемо в епоху швидких цифрових змін: ще кілька десятиріч тому ми дивилися фільми у звичайних кінотеатрах, а уже сьогодні вдягаємо окуляри віртуальної реальності та поринаємо у вигаданий простір. Світ змінюється, тож і ми, учителі, крокуємо в ногу з часом.

Нині урок без цифрових технологій – це неправильно, хоча б тому, що діти ними володіють, звикли до сучасного способу подання інформації. Якщо їм пропонують лише підручник і записи крейдою, учням цікавіше онлайн. Вони «відсиджують» уроки, щоб нарешті повернутися до гаджетів.

Усе, що може робити вчитель без сучасних інструментів – конкурувати з Google, тобто надавати інформацію. Учням потрібно навчитися працювати з інформацією, оцінювати інформаційні джерела, вміти працювати в команді, аналізувати та презентувати кінцевий продукт не лише в текстовому форматі.

Примхливих школярів зацікавити нелегко, але у цьому можуть допомогти сучасні технології. Саме вони допомагають педагогам проводити заняття більш динамічно, ефективно, емоційно та насичено. Нові технології можуть «оновити» заняття відео- та аудіоінформацією, віртуальною лабораторією та картами, онлайн-експериментами з різних навчальних предметів тощо.

Найбільш дієвими, простими, ефективними та безкоштовними для створення мультимедійного, інтерактивного контенту для комунікації, спільної роботи, візуалізації та гейміфікації навчання, як показала практика, є такі web сервіси: **ZOOM, CLASSROOM, ClassDojo** тощо.

ZOOM – це сервіс для проведення онлайн-конференцій, продукт американської компанії з такою ж назвою. З'явився ще у 2011 році, але саме в останні місяці отримав вибуховий ріст користувачів. У зв'язку з пандемією коронавірусу кількість людей, які використовують Zoom, виросла з 10 млн у грудні 2019 року до 200 млн у березні 2020 року. Сервіс має безкоштовну версію.

Ідея ClassDojo полягає в створенні зручної, наочної, легко керованої системи заохочення з різними ролями і рівнями доступу. Перевага цього сервісу в можливості зареєструватися:

- 1) **в якості вчителя** (який і буде створювати бейджи, ставити цілі, збирати статистику і робити групові розсилки);
- 2) **в якості учня** (якому надсилається персональний код для доступу до свого профілю, де він може змінити свій аватар і налаштувати профіль під себе);
- 3) **як батьки** (які мають доступ до профілю своєї дитини).

У Новоолексинецькій гімназії учителі успішно практикували роботу з цим додатком. Він доступний державним школам і вчителям, що прагнуть змінювати підхід в освіті, дозволяючи учням не тільки здобувати цінні знання, а ще успішно закріплювати навички XXI століття – гнучкість, емпатію та командотворення.

ClassDojo був розроблений в 2011 році учителем з Великобританії Семом Чодхарі і Лайамом Доном, розробником ММО-ігор. За допомогою цього сервісу учитель може швидко і просто оцінювати класну та домашню роботу, і навіть виставити відмітку про поведінку на уроці. Зручний, яскравий, українізований інтерфейс, симпатичні аватари, цікаві для сприймання дітьми, можливість роботи, як зі стаціонарного комп'ютера, так із планшета чи смартфона. **ClassDojo** можливо використовувати на різних уроках, адже є можливість не просто оцінити діяльність дітей, а й побачити рейтинг кожного учасника в цікавій ігровій формі.

Отже, якщо потрібний сервіс, який надасть швидкий відгук учням про їхню роботу в класі і мотивуватиме їх до ефективної навчальної діяльності, слід звернутись до освітньої платформи **ClassDojo**.

Додаткові освітні сервіси

- ✓ **Thinglink** (<https://www.thinglink.com>), **Glogster** (<http://edu.glogster.com>) – web сервіси

для створення інтерактивних плакатів, які перетворюють звичайні картинки в інтерактивні об'єкти. Інтерактивність зображення досягається за рахунок додавання в нього міток з текстовими підказками, посиланнями на відео, музику, текст або зображення.

✓ **Tiki-Toki** – web сервіс для створення інтерактивних часових стрічок подій із додаванням фото, аудіо та відеоматеріалів. Сервіс надає можливість безкоштовно створювати свої таймлайни і ділитися ними з колегами та учнями.

✓ **Mindomo**, **Mindmeister** (<https://www.mindmeister.com>), **Spiderscribe** (<https://www.spiderscribe.net/>) – web сервіси для створення карт пам'яті, ментальних карт тощо. Ці сервіси дають змогу організувати інформацію так, щоб мозку було максимально легко працювати з нею. У вузлах карти можуть міститися: простий текст, картинка (jpg, png), дата (календар), карта (GoogleMap), або прикріплений файл. Можливий експорт до jpg і png. За допомогою технології майндмеппінг можна навчитися мислити абсолютно по-новому, використовуючи потенціал обох півкуль мозку.

✓ **Powtoon.com** (<https://www.powtoon.com>), **SparkolVideoScribe** (<https://www.sparkol.com/>) – web сервіси для створення анімаційних роликів, інтерактивної інфографіки, презентацій та відеоскрайбінгу. Готове відео можна опублікувати на YouTube або Vimeo, а також завантажити в вигляді форматів Ppt, Pdf або вбудувати на свій сайт/блог за допомогою HTML коду. За допомогою скрайбінгу можна швидко привернути увагу слухачів, забезпечити їх додатковою інформацією та виокремити головні моменти доповіді.

✓ **Wordart.com** (<https://wordart.com/>), **Worditout** (<https://worditout.com>) – web сервіси для візуалізації, створення хмари тегів (слів). За допомогою хмар слів можна візуалізувати термінологію з певної теми у більш наочний спосіб. Це сприяє швидкому запам'ятовуванню інформації.

✓ **Kahoot**, **Plickers**, **ClassMarker** (<https://www.classmarker.com/>) – web сервіси, що дозволяють легко створювати, обмінюватися і грати у веселі навчальні ігри або вікторини під час уроку. Такий вид роботи сприяє формуванню пізнавального інтересу учнів, результати автоматично оцінюються і відображаються в режимі реального часу.

✓ **PearDeck** (<https://www.peardeck.com>), **Nearpod** (<https://nearpod.com>) – це web платформи які дозволяють вчителям створювати інтерактивні презентації до своїх занять і ділитися ними з учнями прямо під час уроку. Учитель перегортає слайди, задаючи самостійно темп заняття, залучає дітей до виконання творчих інтерактивних завдань і в реальному часі відстежує результат – і все це за допомогою гаджета, який зазвичай тільки заважає.

✓ **Padlet.com** (<https://padlet.com>) – віртуальна дошка, на яку можна прикріплювати фото, файли, посилання на сторінки Інтернету, замітки. Стіна може модеруватися кількома учасниками, доступ для читання і редагування може бути відкритий усім бажаючим.

Застосування вище перелічених web сервісів у практичній діяльності педагогічного працівника надає можливість інтенсифікувати процес навчання, підвищити рівень професійної підготовки вчителя, а також сприяє розвитку наскрізних умінь учнів.

За допомогою цифрових технологій можна створити різноманітні інтелект-карти, які допоможуть дітям унаочнити знання.

Інтелект-карти – це унікальний і простий метод запам'ятовування інформації, що допомагає учням структурувати і правильно формулювати свої думки за допомогою створення «розумової карти» – свого роду плану, що складається з ключових слів, понять і термінів. Їх можна створювати на будь-якому уроці і на будь-якому етапі уроку за допомогою різних онлайн-програм. (Як зразок, за допомогою програми Bubbl.us створені інтелект-карти «Тварини», «Пори року»).

FreeMind – одна з найбільш відомих та популярних безкоштовних програм для створення інтелект-карт. Працювати з нею дуже просто, хоча й на створення шедеврів сподіватися не варто.

Bubbl.us – зручний онлайн-ресурс, за допомогою якого можна легко та швидко розробляти яскраві інтелект-карти. Ресурс умовно безкоштовний: ви можете вільно створити 3 mind maps, а от за більшу кількість доведеться заплатити.

Mind42 – безкоштовна онлайн-програма, використовуючи яку, можна без зайвих турбот створити просту, але зрозумілу інтелект-карту.

XMind – чудова програма, за допомогою якої можна створювати зручні інтелект-карти та

діаграми Fishbone, а також проводити мозкові штурми. XMind має приємний інтерфейс, а розібратися з особливостями керування дуже легко. А головне – все безкоштовно.

Працювати над однією інтелект-картою можуть одразу декілька користувачів.

Діаграми Fishbone активізують мислення школярів та систематизують знання з відповідної проблеми. До прикладу діаграма Fishbone «Забруднення води» створена за допомогою програми XMind.

Доцільно макет діаграми розробляти для роботи в групах, учасники яких мають його заповнити. Зміст завдань: встановити причинно–наслідкові зв'язки, сформулювати висновок. Тему (проблему) пишуть на голові скелету риби. Верхні кісточки скелету – це основні поняття з теми, причини, які призвели до проблеми. Нижні кісточки – це факти, наслідки, що підтверджують причини проблеми, які розміщені на верхніх кісточках. Хвіст – висновок з теми.

Наприклад, за допомогою використання месенджерів учитель може запропонувати учням переказати вірш або ж текст з використанням смайликів. Це не лише розвага, а більш глибока робота над завданням: аналіз сюжетної лінії, візуалізація абстрактних слів, висловлення власної думки.

Діти можуть дистанційно відвідати та розширити свій світогляд завдяки онлайн екскурсіям, котрі необмежені кордонами: <https://osvitoria.media/news/8-virtualnyh-ekskursij-zooparkamy-svitovymy-pam-yatkamy-i-navit-marsom/>.

GoogleArts&Culture

Платформа проводить для користувачів віртуальні тури галереями світових музеїв, дає змогу ознайомитися з інформацією про художні твори та створювати власні віртуальні колекції. Музеями-партнерами платформи є, зокрема, Версаль, галерея Уффіці, Третьяковська галерея та інші. На платформі подано понад 30 віртуальних турів, 150 інтерактивних виставок, 300 тисяч фотографій і відео.

Є багато програм, що допомагають перевірити граматику та пунктуацію текстів. Наприклад, **LanguageTool** покращує грамотність з української та ще 39 мов (японської, англійської, китайської тощо). Багатомовний ресурс для перевірки грамотності текстів, що виявляє пунктуаційні, граматичні, орфографічні та стилістичні помилки. Користуватися сервісом можна в онлайн-режимі, завантажити версію програми для комп'ютера або встановити, як розширення браузера. Програма Language Tool підтримує більше 40 мов і діалектів і може також самостійно визначити мову, на якій написаний текст. Перевірка виконується за аналогією з іншими сервісами даного призначення, за результатами аналізу орфографічні помилки будуть підсвічені рожевим кольором, пунктуаційні – помаранчевим. Дана програма перевіряє граматику, стиль та орфографію.

Ресурс, призначений для перевірки помилок правопису в текстах, підтримує три мови (російська, англійська, українська). Для підбору заміни Спеллер використовує бібліотеку CatBoost, завдяки чому забезпечується розшифровка слів, надрукованих із спотвореннями і враховується смисловий контекст в процесі виявлення помилок. Незважаючи на те, що Яндекс Спеллер призначався для веб-розробників, його можуть використовувати і звичайні користувачі.

Існує чимало сайтів, застосування яких дозволяє успішно розвивати логічне мислення за допомогою загадок, ребусів та головоломок.

«Ребуси №1»: генератор ребусів

- українськомовна онлайн-платформа, за допомогою якої можна створювати власні ребуси чи розгадувати наявні на сайті.

WordItOut: зручний у використанні англomовний онлайн-сервіс, за допомогою якого можна створювати різноманітні хмари слів.

Учні з більшим задоволенням відвідують ті уроки, де викладач застосовує «трендові» цифрові технології. Адже використання сучасних цифрових технологій у світі стало не просто трендом, а й необхідністю.

Список використаних джерел

1. Професійна освіта (цифрові технології) : магістерський курс /за загальною редакцією О.І. Гулай. Луцьк: ЛНТУ, 2023. 256 с.
2. Ніна Саєнко, Т.П. Голуб, Юліана Лавриш, В.В. Лук'яненко, Ірина Литовченко. Інтеграція цифрових технологій в освітній процес: виклики та перспективи. Видавництво : Центр

учбової літератури, 2023.220с.

3. Цифрові технології професійної підготовки майбутніх кваліфікованих робітників у воєнний та повоєнний час: навчально-методичний посібник / Пригодій М.А., Гуржій А.М., Гуменний О.Д., Голуб І.І., Пригалінська Т.Г., Волошин А.М. – Київ: Інститут професійної освіти НАПН України, 2023. – 327 с.

ЯЦЕНТЮК С. Я.,

викладач правових дисциплін,

ВСП «Стрийський фаховий коледж Львівського НУП»

romanka-1973@ukr.net

РОЛЬ ЦИФРОВИХ ТЕХНОЛОГІЙ У ПІДГОТОВЦІ ФАХІВЦІВ З ПРАВА

Анотація. У статті досліджено значення цифрових технологій у формуванні професійних компетентностей майбутніх правників. Розглянуто ключові напрямки цифровізації юридичної освіти: дистанційне та змішане навчання, цифрову грамотність, інтеграцію правових онлайн-ресурсів та штучного інтелекту. Проаналізовано переваги та виклики цифрового підходу, зокрема в контексті сучасного ринку юридичних послуг. Зроблено висновки щодо необхідності стратегічного впровадження цифрових інновацій в освітній процес.

Ключові слова: цифрові технології, юридична освіта, дистанційне навчання, цифрова компетентність, правові платформи, цифровізація, правник.

У ХХІ столітті розвиток цифрових технологій докорінно змінює не лише способи ведення бізнесу чи надання державних послуг, а й освітні моделі. Правова освіта вимагає не лише глибоких теоретичних знань, але й здатності ефективно працювати з сучасними цифровими системами, які стають невід'ємною частиною правничої професії. Це стосується роботи з базами даних, реєстрами, електронними судовими системами, сервісами юридичного аналізу та штучного інтелекту [4].

Ще на початку 2000-х років цифровізація освіти обмежувалася мультимедійними презентаціями та електронними версіями підручників. Проте сьогодні ми спостерігаємо глибоку трансформацію навчального середовища — від онлайн-лекцій до повноцінних віртуальних судових симуляцій. Нові умови, зокрема пандемія COVID-19, стали каталізатором переходу до змішаного та дистанційного навчання, що змусило заклади освіти адаптуватися до нових реалій [1].

Для підвищення ефективності освітнього процесу викладачі почали слугувати цифровими платформами. Використання платформ типу Moodle, Zoom, Microsoft Teams або Google Classroom не тільки автоматизує освітній процес, але й створює умови для інтерактивного навчання. До того ж платформи юридичної аналітики, такі як LIGA:ZAKON, LexUA або even AI-рішення (наприклад, Caselaw Analytics), дозволяють студентам моделювати реальні кейси та працювати з правовими матеріалами так, як це робить практикуючий юрист [5].

В силу цього однією з найактуальніших проблем у процесі цифровізації є рівень цифрової грамотності як студентів, так і викладачів. Низький рівень обізнаності в ІКТ серед викладачів гальмує впровадження інновацій, а отже, і якість освітніх послуг. Підвищення кваліфікації викладачів у сфері цифрових технологій — один із ключових напрямів реформування освітнього процесу [3].

Наразі, інформатизація є визначальною умовою будь-якої галузі господарської діяльності. Це стосується і освітнього процесу. Законом України «Про освіту» визначено цифрову компетентність як одну з ключових компетентностей, необхідних кожній сучасній людині для успішної життєдіяльності. Під цифровою компетентністю розуміють впевнене, критичне та відповідальне використання та взаємодію з цифровими технологіями для навчання, роботи та участі в житті суспільства.

Безперечно, цифрові інформаційні технології впливають на ефективність сприйняття та засвоєння навчального матеріалу, підвищують мотивацію здобувачів освіти, забезпечують зворотній зв'язок та рефлексію. Тому, в умовах сьогодення, ефективне використання цифрових технологій в освітньому процесі є однією з важливих компетенцій професійної діяльності

вчителя.

Останніми роками в українських ЗВО з'являються навчально-наукові лабораторії цифрових технологій у праві. Наприклад, при Волинському національному університеті ім. Лесі Українки функціонує правова лабораторія, що моделює електронні судові засідання, документообіг і навіть автоматичне формування позовів [2].

Попри значні переваги, цифровізація має низку ризиків: технологічна нерівність між регіонами, ризик підміни глибокої фахової підготовки поверхневими знаннями, інформаційна переважаність студентів, низький рівень критичного мислення при бездумному копіюванні правових позицій [3].

Отже, цифрові технології відкривають нові горизонти для юридичної освіти — гнучкі формати навчання, доступ до аналітики, симуляція реальної правової практики. Однак ефективне використання цифрових інструментів можливе лише за умови стратегічного підходу: підвищення кваліфікації викладачів, адаптації програм до цифрового середовища, забезпечення технічної бази та збереження балансу між цифровим і традиційним навчанням.

Список використаних джерел

1. Грекул-Ковалик Т.А., Максимюк О.Д. Цифровізація юридичної освіти: сучасні виклики та перспективи // *Ukrainian Journal of Legal Studies*. — 2023. — №2. — С. 31–36. — Режим доступу: <https://newukrainianlaw.in.ua/index.php/journal/article/view/466>
2. Лабораторія цифрових технологій у праві // Юридичний факультет ВНУ ім. Лесі Українки. — 2024. — Режим доступу: <https://www.law.vnu.edu.ua/lab-digital-tech-in-law>
3. Лобода О.М. Впровадження цифрових технологій у правничу освіту: переваги та ризики // *Проблеми юридичної освіти*. — 2021. — №3. — С. 52–56.
4. Маньгора В.В., Михальчук Ю.О. Цифрові технології у сфері права: нові виклики і можливості // *Інформаційне право України*. — 2023. — №1. — С. 45–49. — Режим доступу: <https://il.ippi.org.ua/article/view/291618>
5. Оніщук В. ІКТ в освіті: між ефективністю та залежністю // *Юридичний Вісник України*. — 2022. — № 15. — С. 12–14.

ЯЦИКІВ У. М.,

викладач біології і екології

Стрийський фаховий коледж Львівського НУП

ulyana.yacykiv@gmail.com

СУЧАСНІ ВИКЛИКИ ТА ПЕРСПЕКТИВИ ОСВІТНЬОГО ПРОЦЕСУ В УМОВАХ ЦИФРОВОЇ ТРАНСФОРМАЦІЇ

Анотація. У статті розглядаються основні виклики сучасного освітнього процесу, пов'язані з впровадженням нових технологій та змінюваними соціальними умовами. Обговорюються можливості, які відкриває дистанційне навчання, а також проблеми, що виникають у контексті доступності та якості освіти. Особлива увага приділяється майбутнім перспективам удосконалення освітнього процесу через інтеграцію інноваційних підходів та технологій

Ключові слова: цифровізація, дистанційне навчання, технологічна нерівність, інноваційні методики, адаптація педагогів, аналітика даних.

Сучасний освітній процес переживає суттєві зміни, зумовлені введенням новітніх інформаційних технологій та появою нових методів навчання. Цифрова трансформація, яка охоплює всі сфери життя, має значний вплив на освіту, формуючи як виклики, так і можливості для розвитку навчального середовища. У цих умовах ключовими аспектами стають питання доступності, якості та адаптивності освітніх програм.

Основні виклики:

1. Технологічна нерівність: доступ до сучасних засобів навчання є неоднорідним, що створює бар'єри для учнів із різних соціально-економічних груп.
2. Якість дистанційної освіти: часто відзначаються проблеми з мотивацією учнів та недостатня інтерактивність курсів.

3. Адаптація педагогів: педагоги потребують нових знань і навичок для роботи в умовах, що швидко змінюються, адже не кожен викладач готовий використовувати нові технології.

Перспективи:

1. Інтеграція нових методик: залучення інноваційних підходів, таких як активне навчання, проєктне навчання і гейміфікація, може зробити навчальний процес більш ефективним.

2. Використання аналітики даних: впровадження технологій аналізу даних може допомогти відстежувати прогрес учнів і адаптувати програми відповідно до їх потреб.

3. Підвищення фокусування на м'які навички: освітні програми повинні акцентувати увагу не лише на знаннях, але й на розвитку критичного мислення, комунікативних навичок та емоційного інтелекту.

Висновок: сучасний освітній процес стикається із численними викликами, однак це також є часом великих можливостей. Інтеграція технологій, адаптація педагогів та переосмислення навчальних методик можуть стати запорукою успішного розвитку освіти у ХХІ столітті. Важливо активізувати співпрацю всіх учасників освітнього процесу для подолання існуючих перешкод та забезпечення якісної освіти для всіх.

Список використаних джерел

1. Бондаренко О. Г. Навчальні технології ХХІ століття: можливості для реформування освітніх систем: навч. посіб. Київ: Педагогічна преса, 2021. 250 с.

2. Задорожна І. Ю. Адаптація педагогів до цифрових технологій: проблеми та рішення: навч. посіб. Одеса: Одеський університет, 2021. 150 с.

3. Костюченко Т. О. Виклики сучасної освіти в умовах цифровізації: навч. посіб. Київ: Наукова думка, 2022. 240 с.

4. Погребняк Н. М. Постмодерні виклики в освітньому процесі: монографія. Харків: Фоліо, 2023. 320 с.

5. Соловйова А. В., Марченко В. П. Дистанційне навчання: нові тренди та виклики: навч. посіб. Львів: ЛНУ імені Івана Франка, 2020. 200 с.

6. Татарін О. С. Технології активного навчання як засіб підвищення мотивації учнів: дис. на здобуття ступеня кандидата наук. Київ: НАПН України, 2019. 175

7. Яременко О. В. Освіта для сталого розвитку: інтегративний підхід у дії: монографія. Чернігів: ЧНПУ імені Т. Г. Шевченка, 2022. 180 с.

СЕКЦІЯ 6. АСПЕКТИ ОРГАНІЗАЦІЇ, СТВОРЕННЯ БЕЗПЕЧНОГО ТА ЗДОРОВОГО ОСВІТНЬОГО СЕРЕДОВИЩА

АБДУЛЬВАПОВА Д. Л.

*здобувач (першого) бакалаврського рівня вищої освіти
Мелітопольського державного педагогічного університету*

імені Богдана Хмельницького

наукові керівники: ЖИТНІК Т. С.,

*доцент кафедри дошкільної освіти і соціальної роботи,
Мелітопольського державного педагогічного університету*

імені Богдана Хмельницького,

доктор педагогічних наук,

НЕГРІЙ О. І.,

асистент кафедри дошкільної освіти та соціальної роботи

Мелітопольського державного педагогічного

університету імені Богдана Хмельницького

ФОРМУВАННЯ ЕМОЦІЙНОГО ІНТЕЛЕКТУ В ДОШКІЛЬНОМУ ВІЦІ

Анотація. Стаття розглядає основні етапи розвитку емоційного інтелекту у дошкільнят, визначає значення емоційного виховання та його вплив на майбутнє соціальне і

психоемоційне здоров'я дитини. Описані педагогічні методи та ігрові технології, які сприяють розвитку емоційної грамотності у дітей цього віку. Зроблено акцент на ролі дорослих у цьому процесі, що є важливим фактором для створення емоційно безпечного середовища, яке підтримує розвиток емоційного інтелекту в дітей.

Ключові слова: емоційний інтелект, дошкільний вік, самосвідомість, саморегуляція, емпатія, соціальні навички, емоційне виховання, педагогічні методи, дитяча психологія, ігрові технології.

Постановка проблеми. Емоційний інтелект є важливою частиною загальної інтелектуальної та соціальної компетентності особистості. Вивчення цього явища стало предметом наукових досліджень у психології, педагогіці та нейробіології, що підтверджує важливість розвитку емоційної грамотності з раннього дитинства. У психології емоційний інтелект визначається як здатність людини виявляти, розуміти і регулювати свої емоції, а також ефективно взаємодіяти з емоціями інших людей. Вища згадана здатність важлива для успішної адаптації до соціальних умов, розвитку міжособистісних стосунків та ефективної самореалізації в майбутньому.

Період дошкільного дитинства надзвичайно важливим для формування основ емоційного інтелекту. У дошкільному віці у дитини закладаються ключові навички, що визначатимуть майбутній емоційний розвиток. В цей час діти дошкільного віку набувають основних емоційних компетенцій, таких як усвідомлення власних емоцій, здатність до самоконтролю, емпатія та соціальні навички, які є важливими для їхнього благополуччя у майбутньому.

Аналіз останніх досліджень і публікацій. В останні роки активно розвиваються дослідження емоційного інтелекту вивчали О. Смола, Ю. Чистовська, М. Полікарпова, М. Шпак та інші.

Мета статті – дослідження процесу формування емоційного інтелекту в дошкільному віці.

Виклад основного матеріалу. Дошкільний вік – це період активного пізнання світу, коли дитина не тільки розвиває фізичні та когнітивні здібності, а й активно взаємодіє з оточуючими людьми, вчиться розпізнавати емоції свої та інших. На думку дослідника М. Шпака, розвиток емоційного інтелекту – це важлива умова для дошкільного дитинства, оскільки це є основою для подальшого психологічного та соціального розвитку дитини [3].

Одним із перших кроків на шляху розвитку емоційного інтелекту є здатність дитини розпізнавати власні емоції. На початкових етапах діти дошкільного віку можуть лише відчувати свої емоційні стани, проте не завжди здатні їх усвідомити та виразити. Завдання дорослих – допомогти дитині називати свої емоції, розуміти, що стоїть за тими чи іншими відчуттями, а також визначати, як ці емоції впливають на її поведінку. Важливо, щоб дитина відчувала підтримку з боку дорослого у процесі емоційного самовираження, бо це формує почуття безпеки і впевненості.

Паралельно з розвитком самосвідомості необхідно приділяти увагу розвитку емпатії – здатності розуміти і співпереживати емоціям інших. Це ключова складова емоційного інтелекту, яка дозволяє дитині створювати гармонійні стосунки з однолітками і дорослими. Діти дошкільного віку, перебуваючи в групах, активно взаємодіють з іншими дітьми, що сприяє розвитку соціальних навичок, таких як розуміння потреб і емоцій інших людей, вміння діяти в інтересах інших і допомагати їм у складних ситуаціях. На думку науковця О. Смоли вище зазначене не тільки формує емоційну компетентність, а й сприяє розвитку здатності до спільної діяльності та взаємодії [1].

Не менш важливою складовою емоційного інтелекту є саморегуляція емоцій. У дошкільному віці діти часто переживають емоційні сплески, наприклад, гнів, розчарування або страх, і часто не знають, як з ними справлятися. Саморегуляція передбачає здатність дитини контролювати свої емоційні реакції, вчитися заспокоюватися, усвідомлювати, коли емоції можуть призвести до негативних наслідків для неї чи інших людей. Для цього необхідно надавати дитині навички самоконтролю, вчити її розпізнавати сигнали свого тіла, що вказують на сильні емоційні переживання, і за допомогою дорослого знаходити способи їх регулювання.

Для розвитку емоційного інтелекту важливо впроваджувати спеціальні педагогічні методи і техніки, які підтримують емоційну грамотність дитини. Одним із основних засобів є

використання ігрових методів. Гра дозволяє дітям переживати різні емоційні стани, виступаючи в ролі персонажів, які відчують радість, сум, гнів чи страх. У таких іграх дитина може безпечним чином випробувати різні емоції і навчитися їх розпізнавати. Крім того, рольові ігри сприяють розвитку емпатії, оскільки дітям необхідно вжитися в роль іншої людини, зрозуміти її емоції та відреагувати на них.

Нам імпонує думка дослідниці Ю. Чистовської, що вправи – це важливі засоби, що сприяють розвитку навичок самоконтролю, наприклад, використання технік заспокоєння, таких як глибоке дихання, або спеціальні ігри на розпізнавання емоцій через міміку, жести, картини або вирази обличчя. Використання творчих методів – малювання, складання історій, читання книг з емоційним змістом – допомагає дітям краще розуміти і виражати свої почуття [2].

Роль дорослих, зокрема батьків і вихователів, у розвитку емоційного інтелекту дітей є визначальною. Дорослі повинні стати моделями емоційної поведінки для дітей, оскільки маленькі діти активно спостерігають за поведінкою дорослих і намагаються повторювати їх реакції. Через власний приклад дорослі можуть навчити дитину, як справлятися з емоціями, як виявляти співчуття до інших, як реагувати на емоційні прояви оточуючих. Важливо створювати емоційно безпечне середовище, де дитина може відкрито виражати свої почуття без страху осуду.

Висновки та перспективи подальших досліджень. Отже, формування емоційного інтелекту в дошкільному віці є важливою складовою загального розвитку дитини, оскільки цей процес закладає основи для її подальшої соціалізації, психологічного благополуччя та успіху в особистому і професійному житті. Вивчення та впровадження педагогічних методів для розвитку емоційної грамотності дітей в цей період має вирішальне значення для формування здорової особистості, здатної до конструктивної взаємодії в суспільстві. Оскільки емоційний інтелект стає основою для ефективної соціальної адаптації і гармонійних стосунків у майбутньому, важливо продовжувати розвивати ці навички з раннього дитинства, використовуючи різноманітні педагогічні стратегії, ігрові методи та підтримку дорослих.

Список використаних джерел

1. Смола О. Розвиток емоційного інтелекту в дошкільному та молодшому шкільному віці засобами театралізації. Вересень. 2022. № 2. С. 67–77.
2. Чистовська Ю. Ю., Полікарпова М. С. Формування емоційного інтелекту у дошкільному віці. 1-ша Міжнародна науково-практична конференція “Наука і технології: проблеми, перспективи та інновації” (19-21 жовтня 2022 р.), CPN Publishing Group. 2022. С. 236–238.
3. Шпак М. М. Становлення емоційного інтелекту в дошкільному віці як передумова його розвитку в молодшого школяра. *Наукові записки Національного університету «Острозька академія» («Серія «Психологія»)*. 2021. Вип. 4. С. 197–200.

БІЛЯКОВСЬКА О. О.,

в.о. завідувача кафедри загальної педагогіки та педагогіки вищої школи,
Львівський національний університет імені Івана Франка,
доктор педагогічних наук, професор,
olha.bilyakovska@lnu.edu.ua

БЕЗПЕЧНЕ ТА ДОСТУПНЕ ОСВІТНЄ СЕРЕДОВИЩЕ: ПІДХОДИ ТА ОРГАНІЗАЦІЯ

Анотація. Організування безпечного, доступного та здорового освітнього середовища є важливим завданням для усієї освітянської спільноти в сучасних реаліях. В освітньому середовищі важливо використовувати ефективні методи, форми навчання та забезпечити продуктивну взаємодію.

Ключові слова: освітнє середовище, безпечне та здорове середовище.

Організація безпечного та доступного освітнього середовища постає надважливим завданням для освітянської спільноти, управлінців освіти. Через нестерпні умови життя на сході, півдні України, власне, де ведуться активні бойові дії, люди змушені були покинути свої домівки. Величезна кількість зруйнованих закладів освіти актуалізувала нагальне питання організації

навчання у різних форматах. Безумовно, що забезпечення повноцінного навчання під час війни надзвичайно складне завдання, яке потребує конструктивних рішень, як від міністерства освіти, так і від освітніх менеджерів, всіх надавачів освітніх послуг.

Важливим у контексті висвітлення питання безпечного та доступного освітнього середовища є праця «What Schools Can Do to Protect Education from Attack and Military Use» (2016), в якій подано сценарії щодо організації освітнього процесу в закладах освіти під час військової агресії. В одному з пропонованих сценаріїв наголошено на важливості створення дружнього до дитини середовища для навчання, що є доступним, безпечними та гарантує її захист. Ефективні методи навчання, які застосовують учителі при організуванні безпечного освітнього середовища, мають бути інклюзивними, гендерно-чутливими, сприятливими, позбавленими принижень та зловживань, спрямовані на забезпечення активної участі в освітньому процесі кожного здобувача освіти.

В умовах нових освітніх викликів розуміємо, що освітнє середовище закладу освіти не може бути ізольованим, як від зовнішнього впливу, так і внутрішнього, що, в свою чергу, може мати як позитивний результат на здобувачів освіти, так і містити певні загрози та ризики, які можуть сприяти деструктивним змінам в самому середовищі. Тому важливо протидіяти негативним виливам, аби освітнє середовище освітнього закладу було максимально безпечним, здоровим, а зважаючи на військові дії – доступним.

Також розуміємо, що повноцінно навчатися, розкривати свої здібності, вміння, бути активним учасником освітньої взаємодії у непростий час може лише здорова дитина. З огляду на це, вирішальним фактором у провадженні ефективних освітніх перетворень для максимального залучення кожного здобувача освіти в процес навчання постає злагоджена та тісна співпраця всіх учасників освітнього процесу. Важливу роль у створенні та покращенні якості безпечного, доступного освітнього середовища відіграють ефективні стосунки на рівні «вчитель-учень», що сприяє розкриттю нових можливостей здобувачів освіти, їхнього соціального інтелекту й саморегуляції [2].

Важливо зазначити, що серед дев'яти ключових компонентів формули нової української школи вагомою складовою визначено «сучасне освітнє середовище, яке забезпечить необхідні умови, засоби і технології для навчання учнів, освітян, батьків не лише в приміщенні навчального закладу». Освітнє середовище – це життєвий простір учня, який впливає на його свідомість, вчинки та почуття.

В непростих умовах повномасштабної війни й обмеженого доступу до закладів освіти освітнє середовище стає віртуальним, у якому кожна дитина має змогу навчатися та спілкуватися, пізнавати світ і відчувати себе захищеною.

До переваг віртуального освітнього середовища відносимо [1]:

1) гнучкість – можливість провадження освітнього процесу в безпечному місці та у зручний час, незалежно від того, де перебувають учасники освітнього процесу;

2) інтерактивність – використання в освітньому процесі цифрових інструментів і технологій, що уможливорює реалізацію навчання в різних формах;

3) мобільність – віртуальна мобільність, яка дає змогу учням та вчителям «віртуально переміщатися» в освітньому просторі з метою отримання нових знань, можливістю обміну досвідом;

4) економічна ефективність – зниження витрат на навчання, особливо це актуально, коли процес навчання охоплює учнів з різних населених пунктів.

5) нові форми навчання та спілкування – гнучке поєднання різноманітних форм навчання та спілкування (індивідуальні, парні, групові форми роботи, перевернутий клас, використання діалогу, полілогу у процесі навчання тощо).

Отже, для організування безпечного та доступного освітнього середовища доцільно дотримуватися таких підходів, як-от: забезпечення матеріально-технічної бази для ефективного провадження освітнього процесу; повне сприяння у створенні всіма зацікавленими сторонами захищеного та здорового середовища для навчання; ознайомлення освітян із особливостями надання психологічної допомоги здобувачам освіти; готовність учителів, психологів, соціальних педагогів до надання допомоги учням, які переживають психічні, психосоціальні труднощі, які пов'язані зі зміною місця проживання, сімейними обставинами, складними життєвими

ситуаціями; формування здоров'язбережувальної компетентності здобувачів освіти як основи їх здоров'я та безпеки.

Список використаних джерел

1. Bilyakovska O., N. Horuk, O. Karamanov. Educational Environment: Accessibility and Safety. *Studies in Comparative Education*. 2022. № 2 (44).
2. Kumar M., Liu Z. Classroom Management Strategies and Student Learning. *Advanced Journal of Social Science*. 2019. № 5 (1). S. 65–72.

БОЧАРОВА Н. А.,

*доцент кафедри менеджменту,
Харківський національний автомобільно-дорожній університет,
кандидат економічних наук,
bocharova.n.a.xnadu@gmail.com*

БОГДАН В. Р.,

*Студентка 4 курсу бакалавратури,
Харківський національний автомобільно-дорожній університет,
valeriiabogdan2004@gmail.com*

СТРОКОЛИСТ Д. Є.,

*Студентка 4 курсу бакалавратури,
Харківський національний автомобільно-дорожній університет,
Dstrokolist@gmail.com*

ІНТЕЛЕКТУАЛЬНЕ ЛІДЕРСТВО ЧЕРЕЗ ДОБРОЧЕСНІСТЬ: НОВА ОСВІТНЯ ПАРАДИГМА

Анотація. Академічна доброчесність є основою успішної освіти та наукового розвитку в XXI столітті. Вона сприяє формуванню високої етики досліджень, розвитку відповідальності та прозорості в наукових дослідженнях. Впровадження принципів доброчесності в університетах забезпечує інтеграцію студентів і науковців у міжнародну спільноту, відкриваючи нові можливості для співпраці та розвитку наукового потенціалу. Академічна доброчесність є основою успішної освіти та наукового розвитку в XXI столітті. Впровадження принципів доброчесності в університетах забезпечує інтеграцію студентів і науковців у міжнародну спільноту, відкриваючи нові можливості для співпраці та розвитку наукового потенціалу.

Ключові слова: академічна доброчесність, освіта, наука, етика, міжнародна інтеграція.

У XXI столітті академічна доброчесність стала невід'ємною складовою успішної освітньої та наукової діяльності. В умовах глобалізації, стрімкого розвитку технологій та зростаючої міжнародної конкуренції, питання етичних норм у сфері освіти набуває надзвичайної важливості. Успіх науковців та університетів дедалі більше залежить від дотримання принципів доброчесності, які гарантують прозорість, чесність і об'єктивність досліджень. В Україні інтеграція академічної доброчесності є важливим кроком для підвищення якості вищої освіти та розвитку наукових досліджень на міжнародному рівні. Це дозволяє зміцнити репутацію українських науковців у світовій спільноті, забезпечити їхню конкурентоспроможність та сприяти ефективній міжнародній співпраці. Оскільки академічна доброчесність формує основи для успішного наукового процесу, її впровадження в систему освіти є стратегічно важливим завданням для кожного університету та наукової установи.

Академічна доброчесність є не лише моральним орієнтиром, але й важливим чинником формування інтелектуального лідерства у XXI столітті. У сучасному світі, коли інформація стає основним ресурсом, а дослідження визначають напрями розвитку суспільства, важливою є не тільки кількість отриманих знань, а й здатність їх відповідально використовувати. Інтелектуальне лідерство, що ґрунтується на принципах доброчесності, формує здатність науковців та студентів мислити критично, приймати етичні рішення і не боятися ставити під сумнів існуючі парадигми [1, 2].

Сучасна освітня парадигма вимагає від молодих учених та студентів здатності поєднувати інноваційне мислення з високими етичними стандартами. Інтелектуальне лідерство, яке виникає

в умовах академічної доброчесності, забезпечує не лише наукову чесність, а й формує відповідальне ставлення до власних досліджень та їхнього впливу на суспільство. Важливим етапом на шляху до цього є розвиток у студентів навичок самоконтролю, чесності в поданні фактів та готовності приймати моральні виклики.

Університети, які інтегрують принципи академічної доброчесності у свою освітню модель, стають осередками інтелектуального лідерства, де майбутні науковці навчаються не лише академічним дисциплінам, а й основам етичної поведінки у науці. Такі освітні заклади створюють умови для розвитку студентів як інтелектуальних лідерів, здатних не тільки здобувати нові знання, але й відповідально впливати на наукову та соціальну реальність.

Інтелектуальне лідерство через доброчесність також передбачає активну взаємодію з міжнародною науковою спільнотою, де висока етика та академічна чесність є критерієм визнання та успіху. Принципи доброчесності допомагають формувати позитивний імідж університету на міжнародній арені, дозволяючи здобувачам освіти отримати доступ до престижних програм, грантів, конференцій та дослідницьких ініціатив.

Тобто, нова освітня парадигма, що орієнтується на інтеграцію академічної доброчесності та інтелектуального лідерства, є основою для формування майбутніх поколінь науковців, готових до ефективної роботи у глобальному науковому середовищі.

В умовах сучасного науково-освітнього середовища, яке все більше зосереджується на міжнародній співпраці, академічна доброчесність не лише забезпечує високий рівень досліджень, а й стає важливим критерієм конкурентоспроможності. Здобувачі вищої освіти, які дотримуються етичних стандартів, здатні не тільки створювати інноваційні продукти, але й зміцнювати довіру до наукової спільноти. Принципи доброчесності сприяють тому, щоб кожен результат, одержаний під час досліджень, був надійним і перевіреним, що забезпечує стійкість наукових відкриттів і їхній вплив на суспільство.

Інтелектуальне лідерство, яке ґрунтується на академічній доброчесності, забезпечує необхідну основу для формування висококваліфікованих фахівців, здатних вести наукові дискусії на міжнародному рівні. Лідери науки, котрі поєднують глибокі знання з етичною відповідальністю, не тільки розвивають власну кар'єру, але й сприяють розвитку нових етичних стандартів в академічному світі. Вони визначають майбутнє наукових напрямів, забезпечуючи сталість і прогрес у розвитку досліджень та інновацій.

Важливою складовою формування інтелектуального лідерства є також система наставництва, яка існує у багатьох провідних університетах світу. Досвідчені науковці, передаючи свої знання молодшим поколінням, допомагають формувати не лише професіоналів, а й етичних лідерів, які здатні вести за собою інших. Така система дозволяє молодим ученим і студентам адаптуватися до міжнародних стандартів, а також навчатися критичному мисленню і етичному підходу до наукових досліджень.

Інтелектуальне лідерство через академічну доброчесність допомагає створювати позитивний науковий імідж не лише окремих університетів, а й цілих національних наукових спільнот. У сучасному світі, де міжнародне співробітництво стає необхідністю, країни, що впроваджують принципи доброчесності, можуть розраховувати на більшу кількість спільних проєктів, грантів, а також можливість взаємного визнання результатів досліджень на світовій арені.

Забезпечення високих стандартів академічної доброчесності є також важливим елементом боротьби з фальсифікацією наукових даних, плагіатом та іншими формами недобросовісної практики. Завдяки цьому наукові результати можуть бути використані для розв'язання найважливіших глобальних проблем, таких як зміна клімату, сталий розвиток, медичні інновації та інші. Тому інтелектуальне лідерство через доброчесність стає запорукою ефективного та етичного розвитку науки, що відповідає вимогам часу.

Інтелектуальне лідерство, побудоване на основах академічної доброчесності, є не лише важливим аспектом розвитку наукової та освітньої системи, але й основою для стійкого прогресу в глобальному науковому просторі. Важливість такої парадигми стає очевидною в умовах сучасних викликів, коли науковці повинні не тільки здобувати нові знання, а й нести відповідальність за їхній вплив на суспільство та навколишнє середовище.

Академічна доброчесність є основою розвитку інтелектуального лідерства в сучасному

науково-освітньому середовищі. Вона забезпечує високий рівень етики досліджень, прозорості наукових результатів і формує культуру відповідальності, що є необхідним для інтеграції у міжнародну наукову спільноту. Принципи академічної доброчесності дозволяють формувати нове покоління лідерів, здатних не тільки до інновацій, але й до етичної відповідальності за свої наукові досягнення. Важливим елементом цього процесу є наставництво та розвиток критичного мислення серед студентів та молодих учених, що дозволяє їм адаптуватися до міжнародних стандартів. Академічна доброчесність створює умови для чесної та прозорої наукової роботи, що, у свою чергу, сприяє розвитку національної науки і її міжнародному визнанню. У цьому контексті, нова освітня парадигма, що інтегрує інтелектуальне лідерство через принципи доброчесності, є важливою для сталого розвитку наукових та освітніх стандартів, які відповідатимуть викликам глобалізованого світу.

Академічна доброчесність — це не просто формальна вимога, а глибока цінність, яка формує моральне обличчя сучасної науки та освіти. Вона визначає довіру до результатів досліджень, репутацію навчальних закладів і перспективи особистісного розвитку кожного здобувача. Усе частіше інтелектуальне лідерство розглядається як здатність не лише продукувати нові ідеї, але й нести відповідальність за їхнє джерело, зміст і наслідки. Саме тому впровадження системної політики доброчесності в освітніх інституціях є стратегічно важливим кроком.

В умовах цифровізації та відкритого доступу до знань надзвичайно важливо навчити студентів орієнтуватися у потоках інформації, критично її оцінювати та створювати власний оригінальний науковий продукт. Формування інтелектуального лідерства через доброчесність — це не тільки шлях до особистого успіху, а й до побудови сильної, авторитетної академічної спільноти. Така парадигма освіти здатна підвищити якість підготовки фахівців, сприяти розвитку інновацій, посилити міжнародне партнерство й закласти основу для сталого розвитку української науки у світовому контексті. Вона формує нову генерацію мислячих, етичних і відповідальних лідерів, які не просто інтегруються у глобальний освітній простір, а активно його формують.

Список використаних джерел

1. Duliba, Y., Petroye, O., Pletsan, P., Havryliuk, A., Antonenko, V., & Antonova, O. (2022). Academic Integrity in Higher Educational Institutions in Times of the Covid-19 Pandemic: World Experience and Ukrainian Realities. *Revista Românească pentru Educație Multidimensională*, 14(4Sup1), 01-17. <https://doi.org/10.18662/rrem/14.4Sup1/656>
2. Robert Mulenga, Helvi Shilongo (2024). Academic Integrity in Higher Education: Understanding and Addressing Plagiarism. *Acta Pedagogica Asiana*, Volume 3, Issue 1, 30–43. <https://doi.org/10.53623/apga.v3i1.337>

ВАКУЛИК І. І.,

доцент кафедри філософії та міжнародної комунікації,
Національний університет біоресурсів і природокористування України,
кандидат філологічних наук,
vakulyk@ukr.net

КОНЦЕПТИ В КОМУНІКАЦІЙНОМУ ПРОСТОРІ: ФОРМУВАННЯ, ВПЛИВ ТА РОЛЬ В ОСВІТНЬОМУ ПРОЦЕСІ

Анотація. У статті досліджується роль концептів у формуванні комунікаційного простору та їхній вплив на процеси мислення, сприйняття та навчання. Особлива увага приділяється аналізу динамічності концептів, їхньої залежності від культурного контексту й індивідуального досвіду, а також їхньому значенню для ефективної організації освітнього процесу.

Ключові слова: концепт, комунікаційний простір, концептосфера, мислення, сприйняття, навчання, освітній процес, інтерактивність, емпатія.

Сучасний комунікаційний простір є складним і багатогранним явищем, що охоплює широкий спектр взаємодій між людьми. Ефективність цих взаємодій значною мірою визначається спільністю концептуальних рамок, які забезпечують взаєморозуміння між комунікантами. Концепти, як ментальні структури, що об'єднують знання, досвід та емоції, відіграють ключову

роль у формуванні нашого мислення, впливають на сприйняття навколишнього світу та структурують комунікаційний простір.

Концепт є базовою одиницею мислення, що відображає суттєві ознаки предмета або явища. Він не обмежується лише лексичним значенням слова, а включає в себе широкий спектр асоціацій, образів, знань та досвіду, пов'язаних із цим словом у свідомості індивіда. Концепти не є статичними, вони постійно розвиваються та змінюються під впливом культурного контексту, індивідуального досвіду та нових знань. Концептосфера, у свою чергу, являє собою сукупність концептів, що існують у свідомості окремої людини, соціальної групи або культури. Вона є своєрідним каркасом, який структурує комунікаційний простір, визначає правила гри для учасників комунікації та впливає на те, які ідеї будуть сприйняті, а які відкинуті.

В умовах сучасних викликів, коли освіта має бути не лише формальною інституцією, а й простором для розвитку особистості, особливого значення набуває врахування концептуальних особливостей учнів та студентів. Традиційні методи навчання, що ґрунтуються на трансляції готових знань і директивному підході, часто виявляються неефективними, оскільки не сприяють активному залученню здобувачів освіти до процесу пізнання.

Для подолання цих проблем необхідно створювати умови для активного конструювання знань, оскільки замість пасивного засвоєння інформації, учні та студенти мають мати можливість висловлювати власні ідеї, формулювати власну точку зору та брати активну участь у дискусіях. Слід також ураховувати індивідуальні концептуальні системи, бо викладач має розуміти, що кожен учень/студент має унікальний набір концептів, сформований на основі його попереднього досвіду та культурного контексту. І, звичайно, не забувати про встановлення емоційного зв'язку між викладачем та здобувачами освіти – у цьому полягає секрет ефективного навчання.

Концепти відіграють вирішальну роль у формуванні комунікаційного простору, впливаючи на процеси мислення, сприйняття та навчання. Ефективна організація освітнього процесу вимагає врахування динамічної природи концептів, їхньої залежності від культурного контексту й індивідуального досвіду, а також активного залучення здобувачів освіти до процесу конструювання знань. Розвиток емпатії, стимулювання творчого мислення та створення умов для вільного висловлювання думок є важливими передумовами формування успішної освітньої траєкторії. Перспективним напрямом подальших досліджень є вивчення впливу цифрових технологій на формування та розвиток концептів, а також розробка методик навчання, що ґрунтуються на використанні концептуальних карт та інших інструментів візуалізації знань.

Список використаних джерел

1. Вакулик І. Мінімальне зусилля: секрет ефективного навчання та досягнення мети. *Гуманітарні студії: педагогіка, психологія, філософія*, 2025. Том 13, № 1.
2. Palshkov, K., Shetelya, N., Khilus, N., Vakulyk, I., & Khyzhniak, I. Impact of mobile apps in higher education: Evidence on learning. *Amazonia Investiga*, 2024. 13(74), 115-128.
3. Vakulyk, I. I. Pro rol motyvatsii u suchasnomu komunikatyvnomu prostori [About the role of motivation in the private communion room]. In *Proceedings from '17: Mizhnarodna naukovo-praktychna konferentsiia «Rozvytok suchasnoi osvity: teoriia, praktyka, innovatsii»*. The International scientific and practical conference «Development of modern education: theory, practice, innovations. 2017. 63- 64.
4. Vakulyk, I. I. (2022) Bezbar'ierne spilkuvannya: yake vono? (Osoblyvosti suchasnoi komunikatsii kriz pryzmu isnuvannia v umovakh viiny) [Barrier-free communication: what is it? (Features of modern communication through the prism of existence in war conditions)]. *Scientific journal «Humanitarian Studies: Pedagogy, Psychology, Philosophy»*. 2022. 13(2). <http://journals.nubip.edu.ua/index.php/Pedagogica/article/view/16304>.

ДЕНИСЕНКО О. Г.,

викладач-методист, практичний психолог,
КЗО «Покровське вище професійне училище» ДОР»,
с.Олександрівка, Дніпропетровська область,
vpu752015@gmail.com

БЕЗПЕЧНЕ ОСВІТНЄ СЕРЕДОВИЩЕ: КЛЮЧОВІ КОМПОНЕНТИ ТА СТРАТЕГІЇ СТВОРЕННЯ

Анотація. *Стаття розглядає концептуальні засади формування безпечного освітнього середовища в контексті сучасних викликів. Досліджуються основні компоненти безпечного середовища, їх взаємозв'язок та стратегії ефективної імплементації в освітній процес.*

Ключові слова: *безпечне середовище, освітній простір, психологічна безпека, захист учнів, превентивні заходи.*

В умовах сучасних трансформацій освітнього процесу, що характеризуються інтенсивною діджиталізацією, впровадженням нових педагогічних підходів та викликами, пов'язаними з військовими діями та іншими кризовими явищами, питання забезпечення безпечного освітнього середовища набуває особливої актуальності. Безпечне освітнє середовище є не лише передумовою ефективного навчання, але й основою гармонійного розвитку особистості, формування психологічного благополуччя учнів та педагогів, побудови конструктивної взаємодії між усіма учасниками освітнього процесу.

Метою даної статті є визначення ключових компонентів безпечного освітнього середовища та розробка стратегій його створення з урахуванням сучасних реалій української освіти.

Безпечне освітнє середовище – це сукупність умов, що забезпечують збереження життя та здоров'я учасників освітнього процесу, їхній психологічний комфорт, можливості для самореалізації та захист від будь-яких форм насильства, дискримінації та булінгу. За визначенням Бикової В. О., безпечне освітнє середовище характеризується "атмосферою довіри та взаємоповаги, де кожен учасник освітнього процесу відчуває свою фізичну та психологічну захищеність" [1, с. 25].

Відповідно до Закону України "Про освіту", освітнє середовище має забезпечувати "здоров'я та безпеку учасників освітнього процесу, сприяти формуванню відповідального та безпечного ставлення до здоров'я власного та оточуючих" [2]. Це положення підкреслює важливість комплексного підходу до створення безпечного освітнього середовища з урахуванням усіх його компонентів.

Аналіз наукових праць та нормативних документів дозволяє виділити чотири основні компоненти безпечного освітнього середовища:

- *Фізична безпека* – включає безпечність приміщень, обладнання, територій закладу освіти, забезпечення протипожежної безпеки, санітарно-гігієнічних норм, організацію харчування, медичне обслуговування тощо. За дослідженнями Петренка О. В., "фізична безпека є базовим компонентом, без якого неможливе забезпечення інших аспектів безпечного освітнього середовища" [3, с. 117].

- *Психологічна безпека* – передбачає створення комфортного психологічного клімату, запобігання психологічному насильству, булінгу, підтримку психічного здоров'я всіх учасників освітнього процесу. Дослідниця Марухіна І. В. зазначає, що "психологічна безпека є ключовою умовою ефективного навчання та розвитку особистості" [4, с. 78].

- *Соціальна безпека* – охоплює систему взаємовідносин між учасниками освітнього процесу, наявність чітких правил поведінки, механізмів запобігання та вирішення конфліктів, протидію дискримінації. Коваленко Д. В. підкреслює, що "соціальна безпека формується через побудову здорових соціальних взаємодій та розвиток соціальних компетентностей" [5, с. 42].

- *Інформаційна безпека* – включає захист від негативного інформаційного впливу, медіаграмотність, безпечне використання цифрових технологій, захист персональних даних. В умовах діджиталізації освіти, як зазначає Шевченко А. М., "інформаційна безпека стає одним із пріоритетних напрямів забезпечення безпечного освітнього середовища" [6, с. 55].

Забезпечення фізичної безпеки в закладах освіти потребує системного підходу та включає наступні стратегії: регулярний моніторинг стану приміщень та обладнання; впровадження сучасних систем безпеки; підготовка учасників освітнього процесу до дій у надзвичайних ситуаціях.

Психологічна безпека є важливим компонентом освітнього середовища, що потребує реалізації наступних стратегій: створення психологічно комфортного клімату; впровадження

системи психологічної підтримки; розвиток соціально-емоційних компетентностей.

Соціальна безпека в освітньому середовищі забезпечується через: створення та впровадження чітких правил поведінки; впровадження програм протидії булінгу.

В умовах діджиталізації освіти, інформаційна безпека набуває особливого значення та потребує реалізації наступних стратегій: розвиток медіаграмотності; забезпечення безпечного цифрового простору; розробка та впровадження політики безпечного використання цифрових технологій.

Для забезпечення сталості та розвитку безпечного освітнього середовища необхідно впровадити систему моніторингу, що включає: регулярну оцінку показників безпеки; зворотній зв'язок від учасників освітнього процесу; внесення коректив до стратегій та планів.

Висновки. Безпечне освітнє середовище є комплексним явищем, що включає фізичну, психологічну, соціальну та інформаційну безпеку. Створення такого середовища потребує системного підходу, залучення всіх учасників освітнього процесу та впровадження ефективних стратегій за кожним компонентом.

В умовах сучасних викликів, зокрема пандемії, діджиталізації освіти та військових дій в Україні, особливої уваги потребують стратегії психологічної та інформаційної безпеки. Важливим є розвиток стресостійкості, критичного мислення, медіаграмотності та цифрової культури.

Ефективне впровадження безпечного освітнього середовища можливе за умови комплексної оцінки поточного стану, розробки стратегічного плану дій, залучення всіх учасників освітнього процесу та систематичного моніторингу. Безпечне освітнє середовище є не лише умовою якісної освіти, але й основою формування здорової, психологічно стійкої та соціально адаптованої особистості.

Список використаних джерел

1. Бикова В. О. Безпечне освітнє середовище: сутність та структура. Педагогіка формування творчої особистості у вищій і загальноосвітній школах. 2021. № 75. С. 24-29.
2. Закон України "Про освіту" від 05.09.2017 № 2145-VIII. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/2145-19>.
3. Петренко О. В. Фізична безпека в закладах освіти: виклики та рішення. Вісник Київського національного університету імені Тараса Шевченка. 2022. № 2(16). С. 115-121.
4. Марухіна І. В. Психологічна безпека освітнього середовища: теорія і практика. Київ: Академвидав, 2021. 256 с.
5. Коваленко Д. В. Соціальна безпека в освітньому просторі: механізми забезпечення. Проблеми сучасної психології. 2023. Вип. 1(23). С. 38-47.
6. Шевченко А. М. Інформаційна безпека в умовах діджиталізації освіти. Інформаційні технології і засоби навчання. 2022. Т. 87, № 1. С. 48-61.
7. Міністерство освіти і науки України. Про стан забезпечення фізичної безпеки в закладах освіти України. Аналітична довідка. Київ, 2023. 45 с.

ДУБІНА А. А.,

студент,

Лисичанський гірничо-індустріальний фаховий коледж

Науковий керівник: ШМАНОВ Ю. І.,

викладач,

Лисичанський гірничо-індустріальний фаховий коледж

bezdenznychmarina90@gmail.com

ФІЗИЧНИЙ РОЗВИТОК ОСОБИСТОСТІ В УМОВАХ СЬОГОДЕННЯ

Анотація. У тезах розглядається питання, пов'язане із дистанційним навчанням фізичної культури та фізичного виховання в фаховому коледжі в умовах воєнного стану. Доведено, що рух є природною частиною життя, це натхнення і шлях до щасливого життя.

Ключові слова: Фізична культура, фізичне виховання, фізичні вправи, фізична активність, фізичний розвиток, спорт.

В умовах сьогодення велике значення має фізичний розвиток особистості.

Фізичний розвиток — це процес зміни форм і функцій організму під впливом різноманітних факторів, серед яких особливо важливими є умови життя, харчування, фізична активність та заняття спортом. Фізичний розвиток є важливим показником загального стану здоров'я людини. В Україні, як і в багатьох країнах світу, питання здоров'я молоді стає одним із пріоритетів національної політики. Особливо важливим є розвиток фізичної культури та спорту серед студентської молоді.

Сьогоднішні умови диктують нові вимоги до організації фізичної активності. Більшість людей працює в офісах або дистанційно, що зменшує рівень рухової активності. Малорухливий спосіб життя призводить до розвитку хронічних захворювань, порушення постави, ожиріння та психоемоційного виснаження. У зв'язку з цим фізичне виховання набуває нового значення: воно має бути не лише частиною шкільної чи вузівської програми, а й елементом щоденного життя кожної людини.

Серед актуальних засобів фізичного розвитку — фітнес, заняття спортом, активний відпочинок, йога, танці, прогулянки на свіжому повітрі, участь у марафонах, флешмобах. Інтернет і соціальні мережі сприяють поширенню знань про здоровий спосіб життя, популяризації онлайн-тренувань та викликів із фізичної активності.

Особливу увагу слід приділяти фізичному вихованню молоді, адже саме в юному віці формуються життєві звички. Необхідно забезпечити належні умови для занять фізичною культурою в закладах освіти, удосконалювати державні програми здоров'я, підтримувати спортивні ініціативи.

В умовах воєнного стану країни важливо не лише забезпечити фізичну підготовку молоді, але й підтримати її моральний і психологічний стан. Спортивні заходи в умовах війни стають важливою частиною підтримки духу молоді. Багато студентів, через обставини війни, змушені знаходитися в різних регіонах країни чи навіть за її межами. У таких умовах організація спортивних змагань у дистанційному форматі набуває особливої актуальності.

У нашому закладі освіти були організовані спортивні конкурси серед студентів, де кожен учасник мав змогу продемонструвати свої фізичні здібності навіть у домашніх умовах.

Змагання з фізичної підготовки, склалися з п'яти основних вправ:

"Велосипед" — 15 разів.

"Стрибок на чотири стопи" — для юнаків 10 стрибків.

"Стрибок на три стопи" — для дівчат 10 стрибків.

"Відтискання від підлоги" — для юнаків 20 разів.

"Супермен" — для дівчат 15 разів.

Метою цих змагань було не лише зміцнення здоров'я молоді, а й залучення студентів до систематичних занять фізичною культурою і спортом. Змагання стали важливим інструментом для популяризації здорового способу життя, що сприяє формуванню гармонійного фізичного та психологічного розвитку молоді.

Особливо важливою є роль фізичного розвитку в психологічному становленні особистості. Регулярні заняття фізичними вправами допомагають не тільки зміцнити здоров'я, але й покращити настрій, знизити рівень стресу та депресії, а також сприяють розвитку позитивного ставлення до себе та до навколишнього світу. Фізична активність формує у молодих людей важливі якості, такі як витривалість, рішучість, дисциплінованість, що є необхідними для досягнення успіхів у житті.

Основи фізичного виховання особистості закладаються на етапах шкільної та професійної освіти. Однак не менш важливою є роль самоосвіти та самовдосконалення, які сприяють розвитку фізичних і моральних якостей упродовж всього життя людини. Вивчення основ правильного харчування, організація режиму дня, розвиток звичок до здорового способу життя є надзвичайно важливими для кожної людини.

В умовах сучасної реальності, особливо в часи важких обставин, як війна, підтримка фізичного розвитку є необхідною умовою для збереження здоров'я та моральної стійкості молоді. Спортивні змагання, як форма підтримки фізичної активності, можуть допомогти студентам не тільки покращити свою фізичну форму, але й зміцнити дух і зберегти впевненість у власних силах. На всіх етапах життя важливо пам'ятати про значення фізичних вправ і спорту, як інструменту

для збереження здоров'я та досягнення гармонії в житті.

Список використаних джерел

1. Безверхня Г. В. Педагогіка фізичного виховання. Умань, 2013. 72 с.
2. Тулайдан В. Г., Тулайдан Ю. Т. Практикум з теорії і методики фізичного виховання. Львів, «Фест-Прінт», 2017. 179 с.
3. Шепеленко Т. В., Буц А. М., Бодренкова І. О. Фізичне виховання у формуванні здорового способу життя: навч. посібник. Харків: УкрДУЗТ, 2018. 125 с.

ДУДКО С. Г.,
заступник директора Полтавської академії неперервної освіти
ім. М. В. Остроградського,
кандидат педагогічних наук,
dudko@pano.pl.ua

ЗДОРОВ'ЯРОЗВИВАЛЬНЕ СЕРЕДОВИЩЕ ЯК ОСВІТНІЙ ПРОСТІР ЗАКЛАДУ ЗАГАЛЬНОЇ СЕРЕДНЬОЇ ОСВІТИ

Анотація. Проведено обґрунтування досліджень вітчизняних учених щодо освітнього та здоров'язбережувального освітнього середовища загальноосвітнього закладу. Охарактеризовано здоров'ярозвивальне освітнє середовище ЗЗСО як новітній простір формування здоров'язбережувальної компетентності учнів, учителів, усіх учасників освітнього процесу; обґрунтовано напрями і засоби концептуального моделювання новітнього здоров'ярозвивального середовища ЗЗСО.

Ключові слова: здоров'язбережувальне освітнє середовище, новітній простір, здоров'язбережувальна компетентність учнів, заклад освіти, здоров'ярозвивальне освітнє середовище.

Актуальність проблеми формування та розвитку здоров'ярозвивального освітнього середовища (ЗРОС) закладу загальної середньої освіти не викликає нині сумнівів. Це пов'язано з тим, що воно сприяє впровадженню здоров'язбережувальної освіти як процесу взаємодії суб'єктів освітнього процесу, результатом якого є засвоєння знань, умінь, навичок, системи цінностей і збереження здоров'я його учасників [1], а також із тим, що значну частину здоров'я свого життя (від дошкільного віку до юності) учні проводять в освітньому середовищі.

У науковій літературі розглядаються різні аспекти формування та розвитку здоров'язбережувального освітнього середовища сучасної молоді: антропологічні, філософські, соціальні, педагогічні, психологічні, психофізіологічні та ін. Загальні питання формування та розвитку здоров'язбережувального освітнього середовища учнівської та студентської молоді розкривають учені: Т. Бережна, Н. Бишевець, М. Братко, Г. Васянович, В. Іваненко, О. Кабацька, І. Карлішук, Г. Мешко, В. Мірошник, Л. Рибалко та інші; водночас аспектам здоров'ярозвивального освітнього середовища поки що належної уваги не надано.

Останнім часом багатьох учених цікавить розвиток інноваційної діяльності в освіті; формування інноваційного освітнього середовища; підвищення якості освіти на інноваційній основі; використання в освітньому процесі інноваційних технологій; застосування сучасних здоров'язбережувальних технологій у закладах освіти; створення інноваційного освітнього середовища в процесі професійної підготовки майбутніх фахівців; формування інноваційного середовища післядипломної педагогічної освіти та ін. У подібних контекстах проблему досліджують С. Васильєва, Т. Гриб, І. Зрибнєва, О. Радченко, І. Самохвалова та ін. Учені А. Апішева, І. Мельник, Г. Мешко, О. Обозова, О. Соцька та інші розглядають питання психологічної безпеки учнів та студентів в освітньому середовищі; проблеми діагностики психологічної безпеки освітнього середовища; принципи забезпечення психологічної безпеки в здоров'язбережувальному освітньому середовищі; ролі закладу освіти, педагогічних працівників, викладачів, вчителів у формуванні безпечного освітнього середовища; основні завдання педагогів зі створення психологічно безпечного здоров'язбережувального середовища закладів освіти; проблематику управління процесом формування здоров'язбережувального освітнього середовища.

Педагогічна категорія «освітнє середовище» в науці не має чіткого й однозначного тлумачення; в більшості сучасних досліджень це поняття трактується з позицій взаємодії особистості з довкіллям, представленої сукупністю різних умов: соціальних, культурних, а також спеціально організованих психолого-педагогічних [6].

Зазвичай, визначення цього складного явища не дають його повної сутнісної характеристики; у тому чи іншому тлумаченні поняття вчені виділяють одну або декілька істотніших, з їхньої точки зору, ознак освітнього середовища.

Якість освітнього середовища визначається його здатністю забезпечувати всім суб'єктам освітнього процесу можливості для задоволення освітніх потреб, особистісного розвитку, саморозвитку [2]. Л. Зеленська зі співавторами розуміють під освітнім середовищем сукупність умов та обставин, що впливають на функціональне й просторове об'єднання суб'єктів освітнього процесу, між якими встановлюються тісні різнопланові групові взаємозв'язки й реалізуються особистісні, навчально-професійні та професійні потреби, інтереси й здібності [7].

О. Соцька зі співавторами тлумачать освітнє середовище як спеціально створене предметне й соціокультурне оточення учня/студента, яке містить різні види умов і засобів здобуття освіти, способи забезпечення продуктивної діяльності; воно є складною системою, яка поєднує інтелектуальні, культурні, методичні, організаційні, технічні ресурси й становить сукупність матеріальних, просторово-предметних і міжособистісних відносин [8].

На підставі вивчення здоров'язбережувальної проблематики О. Мехед, О. Язловецька, слідом за В. Вітюк, доходять висновку: освітнє середовище, що базується на принципах збереження і розвитку здоров'я вихованців та стимулювання позитивних процесів фізичного, інтелектуального, психічного, духовного розвитку дитини, отримало назву «здоров'язбережувальне», а показниками його якості в системі освіти є динаміка здоров'я учнів, рівень навченості та вихованості [3; 9].

Уперше поняття «здоров'язбережувальне освітнє середовище» як шкільне середовище, що забезпечує здоров'я, було обґрунтоване на першій конференції ЄМШСЗ («Школа сприяння здоров'ю – внесок у справу освіти, охорони здоров'я та демократії»), що проходила 1-5 травня 1997 р. у Салоніках – Халкідіках, Греція [1]. Надалі це поняття розкривається вченими з різних галузей науки залежно від поставлених ними цілей та завдань дослідження.

Аналіз психолого-педагогічної літератури виявив: здоров'язбережувальне освітнє середовище учнів ЗЗСО – складне явище, тому серед учених не існує спільної точки зору в трактуванні цього поняття, розумінні його структури, функцій, методів, етапів формування (побудови), критеріїв оцінки та основних показників ефективності функціонування [4]. У загальному розумінні здоров'язбережувальне освітнє середовище ЗЗСО тлумачиться через дотримання санітарно-гігієнічних норм, повітряного та світлового режимів, тощо у всіх сферах організації життєдіяльності дитини в освітньому закладі. Одним із завдань ЗЗСО вважають забезпечення кваліфікованої турботи про зміцнення і збереження фізичного і психічного здоров'я дітей, а також актуальними – завдання навчити дітей турбуватися про власне здоров'я; щоб дитина могла піклуватись про своє здоров'я, фізичний розвиток, потрібно виробити в неї свідоме ставлення до життя як до найвищого дару природи, пріоритету здоров'я як найважливішої людської цінності і здорового способу життя як чинника збереження та зміцнення її здоров'я [4; 5].

Л. Рибалко під здоров'язбережувальним освітнім середовищем розуміє сукупність об'єктивних зовнішніх умов освітнього процесу з його матеріальним і навчальним забезпеченням, чинників та соціальних об'єктів, що забезпечують формування, зміцнення та збереження здоров'я молодого покоління [10].

На цій підставі розуміємо, що ЗЗСО зі здоров'язбережувальним середовищем – це спеціально змодельована педагогічна система, у якій існують: постійна діагностика стану здоров'я учнів; методики забезпечення психолого-медико-соціального супроводу учнів на кожному віковому етапі; установка на формування здорового способу життя дітей; ефективна корекційна й реабілітаційна робота; методики включення учнів у здоров'язбережувальну діяльність, а також комплексна програма розвитку провідних видів здоров'я дітей.

Ретроспективно-порівняльний аналіз представлених вище визначень здоров'язбережувального освітнього середовища та інших наукових позицій доводить, що вчені при розкритті цієї дефініції закладають у неї різні критерії (підстави). Проте багато хто з них

вважає, що створення освітнього середовища ЗЗСО неможливе без забезпечення умов для формування здоров'язбережувальної компетентності учнів і вчителів відповідно вимог здоров'язбережувальної освіти (Н. Карюк; В. Кутасевич; О. Мехед; Г. Мешко;) та ін.

Зазначене свідчить про необхідність істотного оновлення розуміння здоров'ярозвивальних чинників та ознак освітнього середовища ЗЗСО, до яких відносимо на підставі раніше обраних міжнародних і вітчизняних освітніх документів: новітність освітніх середовищ як одну з цілей сталого розвитку суспільства; природовідповідність, світоглядну зорієнтованість на культуру здоров'я; життєстверджувальність; комфортність; безпечність; інклюзивність з універсальним дизайном; відсутність ризиків; налаштованість на доброзичливе ставлення до дітей і батьків.

Основна роль у здоров'ярозвивальній діяльності ЗЗСО відводиться належній організації освітнього процесу, в рамках якого кожен педпрацівник має працювати за моделлю ЗРОС, найбільш значимими компонентами якої є: створення комфортних умов (розклад уроків, перерв, режимні моменти); використання оздоровчих методик, які регулюють рухову активність, прийомів реабілітації розумової і фізичної працездатності. Важливим є також урахування тісного взаємозв'язку педагогів та управлінської команди закладу з учнями, батьками, медичними працівниками, практичними психологами, соціальними педагогами, всіма тими, хто приймає участь у збереженні і зміцненні здоров'я дітей.

Отже, процес трансформації здоров'язбережувального середовища ЗЗСО у ЗРОС розуміємо як комплекс змін традиційної системи, спрямованих на підвищення ефективності діяльності щодо збереження і зміцнення життєздатності учнів і педагогів, в бік удосконалення їхньої внутрішньої картини здоров'я на засадах культури здоров'я і здорового способу життя, коли в ході моделювання простору враховують закономірності розвитку і саморозвитку людини; суб'єктивні та об'єктивні чинники, що сприяють або перешкоджають збереженню здоров'я; самоосвіту, самоорганізацію і самоконтроль при збереженні здоров'я; самовдосконалення, самокорекцію і самоорганізація вчинків і дій під впливом суспільства, розвитку науки, культури; усвідомлення власних здібностей і можливостей, переваг і недоліків своєї діяльності зі здоров'язбереження. При цьому освітній процес має бути здоров'язбережувальним, здоров'яформувальним, здоров'язміцнювальним, спрямованим на розвиток цілісної здоров'язбережувальної компетентності здобувачів освіти [4].

Список використаних джерел

1. Бережна Т. І. Здоров'язбережувальні педагогічні технології – важлива складова здоров'язбережувального середовища загальноосвітнього навчального закладу. Наукові записки Ніжинського державного університету імені М. Гоголя. Сер. : Психолого-педагогічні науки. Ніжинськ : НПУ, 2014. № 2. С. 35–39.
2. Братко М. Структура освітнього середовища вищого навчального закладу. Наукові записки Державного педагогічного університету ім. В. Винниченка. Серія : Педагогічні науки. Київ, 2015. Вип. 135. С 67–72.
3. Вітюк В. В. Підготовка педагогів до створення здоров'язбережувального освітнього середовища у системі післядипломної освіти. Формування інноваційного здоров'язбережувального освітнього середовища: досвід проектування і реалізації : матеріали круглого столу ; упор. Н. А. Поліщук. Луцьк : ВІППО, 2018. С. 8–12.
4. Дудко С. Г. Теоретичні аспекти здоров'язбережувальної діяльності в умовах освітнього закладу. Науковий часопис Національного педагогічного університету імені М. П. Драгоманова. Серія 5: Педагогічні науки: реалії та перспективи. Київ : Вид-во НПУ імені М. П. Драгоманова. 2022. № 88. С. 86–99. DOI: <https://doi.org/10.31392/NPU-nc.series5.2022.89.11>
5. Дудко С. Г. Професійні компетентності педагогічних працівників у формуванні здоров'язбережувальної та здоров'ярозвиваючої компетентностей учнів. Педагогічні науки: теорія та практика. 2022 б. № 1 (41). С. 135–141. DOI: <https://doi.org/10.26661/2786-5622-2022-1-20>
6. Єфремова М. М. Сучасні підходи у формуванні здоров'язбережувального освітнього середовища в процесі фізичного виховання учнів основної школи. Інноваційна педагогіка. 2019. Вип. 16. Т. 2. С. 59–62.
7. Зеленська Л. Д., Попова О. В., Шарапова О. В. Створення освітнього середовища в закладах вищої освіти зі специфічними умовами навчання для ефективного формування правової культури майбутніх поліціантів. Інноваційна педагогіка. 2020. Вип. 24. Т. 1. С. 173–179.

8. Рибалко Л. М. Формування здоров'язбережувального освітнього середовища засобами фізичної культури. Сучасні проблеми фізичного виховання і спорту різних груп населення : матеріали XX Міжнародної науково-практичної конференції молодих учених. Суми : Сум. ДПУ імені А. С. Макаренка, 2020. С. 87–91.

9. Соцька О. П., Борисюк І. Ю., Дімідова Н. Ю. Проблеми діагностики психологічної безпеки освітнього середовища. Інноваційна педагогіка. 2021. Вип. 35. С. 175–180.

10. Мехед О. Б., Рябченко С. В., Тюпіна Н. В. Створення здоров'язбережувального освітнього середовища у контексті інклюзивного навчання. Вісник Національного університету «Чернігівський колегіум» імені Т. Г. Шевченка. Серія : Педагогічні науки. Гол. ред. М. О. Носко. Чернігів : НУЧК. 2020. № 7 (163). С. 96–100.

ЖИЗНОМІРСЬКА О. Я.,

доцент кафедри педагогіки і психології та інклюзивної освіти,

Тернопільський обласний комунальний інститут

післядипломної педагогічної освіти,

кандидат психологічних наук,

o.zhyznomirska @ippo.edu.te.ua

МЕНТАЛЬНЕ ЗДОРОВ'Я ОСОБИСТОСТІ: ПРАКТИЧНИЙ АСПЕКТ САМОРЕАЛІЗАЦІЇ

Анотація. *Ментальне здоров'я особистості – це запорука успіху в професійному житті та формування позитивного мислення у різних вимірах. Проаналізовано сучасний аспект психічного здоров'я особистості; окреслено основні практики емоційної стійкості людини; зазначено про зв'язок ментального здоров'я із сформованими харчовими навичками; актуалізовано цінність власного здоров'я та вмінь його зміцнювати, берегти, турбуватися.*

Ключові слова: *ментальне здоров'я, самореалізація, самоствердження, харчування, відчуття власного «Я», самодостатність.*

У сучасних умовах навчання та війни є ключовим чинником забезпечення належного рівня свого здоров'я, оскільки основним ресурсом розвитку сучасного суспільства є особистості, які здатні до пошуку нових здоров'язбережувальних технологій, вмінь подбати про власне «Я», особистісні ресурси, здійснювати профілактичні заходи щодо зміцнення свого психоемоційного стану. Досвід показує, що коли особистість почувається здоровою, то вона може з легкістю здійснювати професійну діяльність, мати цікаві ідеї, креативні пропозиції щодо покращення свого рівня та етапів розвитку навчання молоді й активно підтримувати комунікацію з різними спільнотами.

У науковому форматі вчені здійснювали дослідження щодо психічного здоров'я людини, зокрема О. Зеленська, Л. Карамушка, О. Креденцер, Н. Клименко, В. Івкін, В. Лагодзінська, К. Терещенко.

Так, ментальне здоров'я – це стан психічного благополуччя, в якому людина може реалізовувати свій потенціал, справлятися зі звичайними життєвими стресами, працювати продуктивно і робити внесок у життя суспільства. У більш широкому значенні, ментальне здоров'я – це не просто відсутність психічних розладів і недуг, а й наявність позитивних якостей, таких як здатність до емоційної стійкості, міжособистісна взаємодія, самосвідомість та здатність до співпереживання [5; 6].

Звертаємо вашу увагу на основні практики для зміцнення емоційної стійкості особистості. Саме для зміцнення емоційної стійкості, врівноваженості, збалансованості можна використовувати різні техніки, які допомагають покращити керування своїми емоціями та зміцнити психічне здоров'я.

1. *Медитація та майндфулнес.* Регулярна практика медитації допомагає заспокоїти розум, покращити концентрацію та знизити рівень стресу. Майндфулнес вчить нас відчувати теперішній момент, що допомагає знайти спокій, ясність, чіткість мислення.

2. *Ведення щоденника.* Запис своїх думок і почуттів допомагає зрозуміти та керувати емоціями, усвідомити та переосмислити проблеми і конфлікти.

3. *Фізична активність.* Регулярні вправи не тільки підтримують фізичне здоров'я, але й сприяють виробленню ендорфінів, що покращує настрій та знижує стрес.

4. *Розвиток навичок спілкування.* Вміння ефективно спілкуватися допомагає покращити міжособистісні стосунки та знижує ймовірність конфліктів і непорозумінь.

5. *Практика вдячності.* Щоденне вираження подяки за щось добре в житті покращує настрій і сприйняття світу.

6. *Техніки релаксації та дихальні вправи.* Регулярна релаксація та усвідомлене дихання допомагають знизити рівень стресу і покращити емоційний стан.

7. *Встановлення реалістичних цілей.* Робота над досяжними цілями і святкування маленьких успіхів зміцнюють впевненість у собі та почуття контролю над своїм життям.

8. *Розвиток емпатії та соціальна підтримка.* Розуміння і співчуття до інших, а також наявність підтримуючого соціального кола сприяють емоційній стійкості.

9. *Вміння долати негативні емоції.* Визнавати, приймати та конструктивно аналізувати негативні емоції, такі як гнів, смуток чи страх.

10. *Професійна допомога за потреби.* Звернення до психолога може стати важливим кроком у покращенні емоційного стану та розвитку психоемоційної стійкості.

Вважаємо, що дбати про своє ментальне здоров'я треба ще навчати дітей з молодшого шкільного віку, коли школяр має усвідомлювати свою причетність до власного «Я», а також цілісно розуміти основні потреби, прагнення здорової людини. Сучасний педагог створює сприятливі умови для розвитку, навчання, спілкування та адекватної поведінки особистості в соціумі, щоб вона зуміла засвоїти правильні норми, правила, принципи власного життєздійсення.

Як акцентує наша колега Борисюк З. В., що для особистості школяра важливе місце займає освітнє середовище, де вона займає більше свого часу в школі, а також пропонує заходи щодо реалізації створення безпечного та здорового освітнього середовища:

1. формування в учасників освітнього процесу гігієнічних навичок та засад здорового способу життя, зокрема звичок здорового харчування, фізичної активності, безпечної комунікації;

2. створення сучасного, розвивального, безпечного, комфортного та інклюзивного освітнього середовища, яке сприяє збереженню та зміцненню здоров'я, захисту від небезпек підвищенню рухової активності дітей;

3. забезпечення відповідності змісту повної загальної середньої освіти та методик навчання сучасним потребам дитини у збереженні та зміцненні здоров'я, захисті від небезпек, підвищенні рухової активності, безпечній комунікації;

4. запобігання вживанню учнями, іншими учасниками освітнього процесу тютюну, алкоголю, наркотичних засобів, інших речовин із психоактивною дією, унеможливлення їх розповсюдження та вживання в закладі освіти та на прилеглих до нього територіях;

5. створення для учасників освітнього процесу можливості користуватися сучасною матеріально-технічною базою для забезпечення здоров'язбережувального компонента навчання, рухової активності, безпечних та нешкідливих умов;

6. удосконалення системи організації харчування в закладах освіти, яка має забезпечити формування культури здорового, збалансованого споживання їжі та питної води, а також модернізації обладнання для їдалень (харчоблоків) закладів освіти;

7. удосконалення механізму надання медичних послуг дітям шкільного віку;

8. здійснення моніторингу процесів реалізації соціального і здоров'язбережувального компонентів навчання, запобігання насильству та булінгу, забезпечення здорового харчування в закладі освіти;

9. створення умов для активної участі громадськості у проведенні заходів з навчання учасників освітнього процесу навичкам здорового та безпечного способу життя, запобігання насильству та булінгу;

10. проведення ефективних інформаційних кампаній для учасників освітнього процесу, спрямованих на популяризацію здорового та безпечного способу життя, вакцинації, профілактики інфекційних та неінфекційних захворювань, протидію поширенню серед дітей та підлітків звичок, небезпечних для фізичного або психічного здоров'я [7]. Наші співавтори Петровський О. М., Борисюк З. В. зосереджують увагу не лише на ментальному здоров'ї школяра, але і на якісному харчуванні особистості в шкільних умовах сьогодення.

Так, безпечне харчування школярів – одна з умов створення безпечного, здоров'язберігаючого середовища в закладах загальної середньої освіти. Безпека харчування – це систематичний регульований процес, адже забезпечення належної якості та безпечності харчування дітей є необхідною умовою до збереження здоров'я нації в довгостроковій перспективі відповідно до вектору розвитку українського суспільства загалом, у формуванні культури здорового харчування, як наскрізної компетенції Нової української школи зокрема [8].

Таким чином, ментальне здоров'я особистості школяра та дорослого є важливою цінністю, оскільки сучасні виклики спонукають бути резильєнтними, емоційно стійкими в складних ситуаціях, а також вольовими, сильними, сміливими та відчайдушними у різних соціальних взаємодіях.

Список використаних джерел

1. Аніловська Г. Я., Марушко Н. С., Стоколоса Т. М. Інформаційні системи і технології у фінансах: навч. посіб. Львів : Магнолія 2006, 2015. 312 с.
2. Веб-ресурс НУШ: Нова українська школа. Як прищепити дитині звички здорового харчування: поради фахівців. URL: <https://nus.org.ua/news/yak-pryshhepyty-dytyni-zvychky-zdorovogo-harchuvannya-porady-fahivtsiv/>
3. Збірник рецептур страв для харчування дітей в закладах освіти, дитячих закладах оздоровлення та відпочинку та закладах соціального захисту. URL: <https://znaimo.gov.ua/Contents/ContentItems/4rm07tk52aq6a092gzvs0bz6n0>
4. Ментальне здоров'я: виклики та перспективи сьогодення» (12 грудня 2023 року). За загальною редакцією проф. Бойчука Ю. Д.: збірник наукових праць. Харків, ХНПУ імені Г. С. Сковороди, 2024. 119 с.
5. Психологія здоров'я людини. За ред. І. Я. Коцана. Луцьк: РВВ «Вежа». Волинський національний університет ім. Лесі Українки, 2011. 430 с.
6. Технології забезпечення психічного здоров'я та благополуччя освітнього персоналу в умовах війни та післявоєнного відновлення. Монографія. Л. М. Карамушка, О. В. Креденцер, К. В. Терещенко. За ред. Л. М. Карамушки. Київ: Інститут психології імені Г.С. Костюка НАПН України, 2024. 288 с.
7. Формула здорового способу життя. Упорядник: З.В. Борисюк. Тернопіль: ТОКІППО, 2021. 76 с.
8. Якісне харчування школярів – невід'ємна складова здорового способу життя як основа для формування здорового суспільства – інформаційно-методичний посібник для закладів загальної середньої освіти, підготовлений з метою впровадження «Комплексної програми реалізації в Тернопільській області Стратегії реформування системи шкільного харчування на 2024-2027 роки» / Редколегія: О. М. Петровський, В. С. Мисик, Т. В. Магера. Тернопіль: ФОП Осадца Ю.В., 2024. 127 с.
9. Яцків Я. С., Маліцький Б. А., Бублик С. Г. Трансформація наукової системи України протягом 90-х років ХХ століття: період переходу до ринку. *Наука та інновації*. 2016. Т. 12, № 6. С. 6–14.

КОЛЕСНИКОВА І. М.,

викладач,

Лисичанський гірничо-індустріальний фаховий коледж,

м. Лисичанськ, Луганська область,

ik0865113@gmail.com

РОЛЬ НАВЧАЛЬНИХ ЗАКЛАДІВ У ПРОТИДІЇ ТА ПРОФІЛАКТИЦІ ЕКСТРЕМІЗМУ СЕРЕД СТУДЕНТІВ

Анотація. Протидія та профілактика екстремізму серед студентів є найважливішою сферою спільної діяльності органів державної влади, політичних партій, громадських організацій, закладів освіти.

Ключові слова: екстремізм; молодіжний екстремізм; радикальний екстремізм; екстремістські прояви.

Сучасна студентська молодь фокусує у собі найбільш гострі проблеми суспільного життя. Сьогодні сформувалася тривожна тенденція вербування молодих людей для участі у військових конфліктах за терористичних організацій. Зростає ризик їх залучення до насильницьких дій правих та лівих екстремістських організацій.

Першою проблемною областю є необхідність мінімізації наслідків кризи ідентичності. Прояви екстремізму різноманітні, але вони радикальним чином компенсують складність та суперечливість сучасного стану суспільства. У умовах глибоких трансформацій спостерігається розмивання уявлень про справедливий суспільний устрій, закономірності економічних процесів та політичних перетворень. Поширення екстремізму значною мірою є реакцією на цю кризу. Маніпулюючи інтересами молодих людей, екстремісти намагаються дати прості і, здавалося б, очевидні відповіді на складні питання.

Друга проблемна область пов'язана з економічними передумовами поширення екстремізму. Сучасний екстремізм активно використовує економічні проблеми та кризи у своїх цілях. Глибокі соціально-економічні зміни та рухливість ринку праці часто ведуть до того, що молоді люди втрачають почуття перспективи, не бачать можливостей для власної соціальної мобільності та професійного розвитку. Це веде до підвищення напруженості, яка завжди використовувалася екстремістами як детонатор у проведенні своїх акцій. Соціальне розчарування студентської молоді є живильним середовищем для екстремістів, що пропонують, нехай і ілюзорні, але прості та швидкі способи досягнення значущих для молоді людини цілей. Сучасний навчальний заклад повинен створювати можливості для підвищення економічної грамотності молодих людей та їх повноцінної самореалізації. Найважливішим напрямом роботи має стати індивідуалізація навчального процесу, учбове проєктування, підтримка інноваційних стартапів.

Третьою проблемною галуззю є загрози, пов'язані з розмиванням цінності людського життя. Розмивання цінності людського життя є суттєвою передумовою поширення екстремізму, що ґрунтується на пріоритеті своїх сумнівних ідей над життям конкретних людей. Ця тенденція створює умови для вербування потенційних терористів у молодіжному середовищі. Виникає парадоксальна ситуація: молодій людині пропонується сенс її життя в обмін на саме це життя. Протидія екстремізму повинна включати системні заходи, спрямовані на реабілітацію цінності людини, її гідності та права на життя.

Четверта проблемна область формується внаслідок розвитку цифрових медіа. Сучасні суспільства дедалі більше трансформуються у напрямі мережевого індивідуалізму, що створює нові ризики та загрози. У цих умовах молодіжний екстремізм отримує ефектні та ефективні інструменти «несиметричної дії». Боротьба за умов сучасної молоді відбувається у мережевому просторі. Протидія екстремізму має бути заснована не на спробах блокування мережевих комунікацій, а на ефективному просуванні сучасних навчальних закладів у мережеве інтерактивне медіа-середовище, в якому студенти могли б проявити свою активність у різноманітних формах соціального проєктування, волонтерства та благодійної діяльності.

П'ята проблемна сфера пов'язана з необхідністю профілактики етно-націоналістичного екстремізму.

Шоста проблемна сфера пов'язана з релігійним екстремізмом. Між релігійні відносини та релігійна нетерпимість є сферою, яка активно використовується як джерело поширення екстремізму. Екстремізм трактує релігійні переконання у дусі нетерпимості та насильства. В умовах глобалізації загроза релігійного екстремізму значно зростає, оскільки відбувається зіткнення місіонерів різних релігій, виникають еклектичні вчення, розмиваються релігійні конфесії. Однією з відповідей на невдалу взаємодію з іншою культурою є релігійний фундаменталізм.

Сьома проблемна область пов'язана зі збоями у соціалізації молодих людей та виявом нетерпимості до осіб з іншим соціальним статусом. Радикальний екстремізм орієнтується саме на тих молодих людей, які переживають особистісну кризу, перебувають у пошуку відповідей на питання соціалізації.

В навчальних закладах необхідна реалізація комплексу заходів, спрямованих на вирішення наступних основних завдань:

- підвищення політичної та соціально-економічної грамотності молоді, створення

науково обґрунтованого та прийнятного образу майбутнього;

- розвиток людського та соціального капіталу, який є основою успішного професійного розвитку випускників;
- формування умінь молодих людей протидіяти маніпулятивним технологіям;
- підвищення ролі електронного освітнього середовища та використання соціальних мереж з метою виховної роботи, залучення студентів до конструктивної громадянської активності;
- формування миролюбності та віротерпимості, норм поведінки, що відображають здатність до розуміння складності сучасного світу.
- удосконалення заходів адресної роботи зі студентами, у тому числі такими, що мають вразливе соціальне становище чи нестійкі психічні стани.

Вирішення цих та інших завдань сприятиме створенню умов та факторів, сприяють зниженню загрози поширення екстремізму.

Список використаних джерел

2. Іванов Ю. Ф. Кримінологія : навч. посіб. / Ю. Ф. Іванов, О. М. Джужа. К. : Вид. ПАЛИВОДА А. В., 2006. 264 с.

3. Тодосієнко А. О. Профілактика екстремізму в молодіжному середовищі: науковий вісник Національної академії внутрішніх справ, № 3, 2015. 52-57с.

КОРМАН М. М.

*доцент кафедри психології і педагогіки та інклюзивної освіти,
Тернопільський обласний комунальний
інститут післядипломної педагогічної освіти,
кандидат історичних наук,
m.korman@ippo.edu.te.ua*

ОСНОВНІ АСПЕКТИ СТВОРЕННЯ БЕЗПЕЧНОГО ТА ЗДОРОВОГО ОСВІТНЬОГО СЕРЕДОВИЩА

***Анотація.** У тезах розглядаються основні аспекти створення безпечного освітнього середовища; наголошується важлива роль середовища для розвитку особистості, підвищенню якості освіти та зміцненню довіри між усіма учасниками освітнього процесу.*

***Ключові слова:** безпечне освітнє середовище, фізична безпека, психологічна безпека, соціальна безпека, інформаційна безпека.*

Створення безпечного та здорового освітнього середовища є ключовим завданням сучасної педагогіки, що спрямоване на забезпечення фізичного, психологічного та соціального благополуччя всіх учасників освітнього процесу. Це середовище має сприяти гармонійному розвитку особистості, забезпечуючи комфортні умови для ефективного навчання та взаємодії.

Основними аспектами безпечного та здорового освітнього середовища є фізична безпека, психологічна, соціальна та інформаційна.

Фізична безпека передбачає створення умов, які мінімізують ризики для здоров'я та життя учасників освітнього процесу. Це включає відповідність будівель та приміщень санітарно-гігієнічним нормам, наявність систем оповіщення про надзвичайні ситуації, облаштування укриттів, особливо актуальних в умовах воєнного стану. Забезпечення фізичної безпеки також включає регулярне проведення інструктажів з техніки безпеки та евакуаційних тренувань [3].

Психологічна безпека спрямована на створення атмосфери довіри, взаємоповаги та підтримки в освітньому закладі. Це передбачає запобігання конфліктам, булінгу, кібербулінгу та іншим формам насильства. Важливим аспектом є формування культури спілкування, що базується на толерантності та емпатії. Педагогічні працівники повинні бути підготовлені до виявлення та вирішення психологічних проблем учнів, надаючи необхідну підтримку та консультації [1].

Соціальна безпека включає інтеграцію всіх учасників освітнього процесу в єдину спільноту, де кожен відчуває свою значущість та приналежність. Це досягається через залучення учнів до колективних проєктів, підтримку їхніх ініціатив, створення умов для самореалізації та розвитку лідерських якостей. Важливим є також встановлення партнерських відносин між

педагогами, учнями та батьками.

В умовах цифровізації освіти особливого значення набуває інформаційна безпека. Це передбачає захист учасників освітнього процесу від негативного впливу недостовірної або агресивної інформації, навчання критичному мисленню та безпечному використанню інформаційно-комунікаційних технологій. Освітні заклади повинні впроваджувати політики щодо безпечного користування інтернетом та забезпечувати контроль за контентом, доступним для учнів [1].

Використання інноваційних технологій сприяє підвищенню ефективності заходів із забезпечення безпеки в освітньому середовищі. Це включає впровадження дистанційного та змішаного навчання, використання цифрових платформ для комунікації та навчання, а також застосування сучасних методів управління ризиками. Інноваційні підходи дозволяють адаптувати освітній процес до змінних умов та забезпечувати безперервність навчання навіть у кризових ситуаціях [2].

Створення безпечного та здорового освітнього середовища є багатогранним процесом, що вимагає комплексного підходу та співпраці всіх учасників освітнього процесу. Забезпечення фізичної, психологічної, соціальної та інформаційної безпеки сприяє формуванню сприятливих умов для розвитку особистості, підвищенню якості освіти та зміцненню довіри між усіма учасниками освітнього процесу.

Список використаних джерел

1. Безпечне освітнє середовище закладу освіти. Режим доступу: rogy.school.org.ua
2. Нагайчук О. В., Зоря М. В., Кучинський С. А. Інноваційні підходи до створення безпечного освітнього середовища для здобувачів вищої освіти в Україні під час війни. Режим доступу: pedagogical-academy.com
3. Фасолько Т. С., Олійник Г. І., Горшкова Г. В. Створення безпечного та здорового освітнього середовища в закладах дошкільної освіти. *Педагогічна Академія: наукові записки*. Режим доступу: pedagogical-academy.com

КОРНІЄНКО Л. В.,

*директор Навчально-методичного центру
психологічної служби Управління освіти і науки
Білоцерківської міської ради*

КОРНІЄНКО Н. М.,

методист НМЦ ПС УОН БМР

АНОСОВА А. В.,

*практичний психолог НМЦ ПС УОН БМР,
кандидат педагогічних наук
mental.zd2024@gmail.com*

РЕЗУЛЬТАТИ ДОСЛІДЖЕННЯ ВЗАЄМОЗВ'ЯЗКУ РІВНЯ РОЗВИТКУ ЕМОЦІЙНОГО ІНТЕЛЕКТУ ТА АКАДЕМІЧНОЇ УСПІШНОСТІ УЧНІВ 10-Х КЛАСІВ ЗАКЛАДІВ ЗАГАЛЬНОЇ СЕРЕДНЬОЇ ОСВІТИ БІЛОЦЕРКІВСЬКОЇ МІСЬКОЇ ТЕРИТОРІАЛЬНОЇ ГРОМАДИ

Анотація. У статті представлено результати дослідження рівня розвитку емоційного інтелекту учнів 10-х класів шкіл Білоцерківської міської територіальної громади та його взаємозв'язку з академічною успішністю цих учнів. Наведено аналіз дослідження за шкалами «Розуміння емоцій», «Управління емоціями», «Міжособистісний емоційний інтелект», «Внутрішньоособистісний емоційний інтелект» та співставлення рівня розвитку загального емоційного інтелекту респондентів з їхніми навчальними результатами.

Ключові слова: емоційний інтелект, розуміння емоцій, управління емоціями, міжособистісний емоційний інтелект, внутрішньоособистісний емоційний інтелект, академічна успішність, учні 10-х класів.

Емоційна сфера суттєво впливає на процес регуляції навчально-пізнавальної діяльності людини, забезпечує її загальним емоційним фоном, а також об'єднує окремі навчальні дії

спільністю значущості та смислу.

Емоційний інтелект відіграє важливу роль у навчанні школярів, оскільки він дозволяє їм ефективніше взаємодіяти як з навчальним матеріалом, так і з іншими людьми. Наприклад, замість того щоб відчувати страх перед помилкою або провалом, учень із високим рівнем емоційного інтелекту здатний сприймати виклики як можливості для зростання та вдосконалення.

Крім того, емоційний інтелект тісно пов'язаний з розвитком самосвідомості, що є важливим фактором для ефективного навчання. Учень, який розуміє свої емоції та вміє ними керувати, здатен краще зосереджуватись на навчальних завданнях, що допомагає йому уникати розсіювання уваги та покращує загальну продуктивність.

Важливим аспектом емоційного інтелекту є також уміння правильно сприймати і реагувати на емоції інших людей. У шкільному колективі це відіграє особливу роль, адже вміння налагоджувати стосунки з однолітками та вчителями безпосередньо впливає на атмосферу в класі та рівень комфортності учня у шкільному середовищі.

Не менш важливий емоційний інтелект при необхідності адаптуватися до змінних умов освітнього процесу. Учні, які можуть залишатися спокійними та врівноваженими під час переходу від традиційного до дистанційного навчання, легше адаптуються до нових форматів уроків та швидше опановують необхідні навички для успішного навчання в онлайн-середовищі.

Тож, зважаючи на актуальність теми та на виконання плану роботи Управління освіти і науки Білоцерківської міської ради на 2025 рік працівники Навчально-методичного центру психологічної служби та практичні психологи закладів загальної середньої освіти громади у лютому-березні поточного року вивчили питання взаємозв'язку рівня розвитку емоційного інтелекту та академічної успішності учнів 10-х класів закладів загальної середньої освіти Білоцерківської міської територіальної громади.

Мета дослідження – визначити взаємозв'язок між рівнем розвитку емоційного інтелекту та академічною успішністю учнів 10-х класів закладів загальної середньої освіти Білоцерківської міської територіальної громади. Дослідження спрямоване на аналіз рівня сформованості емоційного інтелекту учнів, виявлення його зв'язку з когнітивними здібностями та особистісними характеристиками, а також оцінку впливу цього чинника на навчальні досягнення школярів.

Для дослідження було використано опитувальник «ЕмІн» (Д. Люсін). Кількість опитаних респондентів – 292 учні 10-х класів (дівчат – 172, хлопців – 120).

Нижче представлено ключові результати дослідження за шкалами «Розуміння емоцій», «Управління емоціями», «Міжособистісний емоційний інтелект», «Внутрішньоособистісний емоційний інтелект».

Здатність **розуміти емоції** означає, що людина здатна розпізнавати емоцію (встановлювати факт існування емоційного переживання у себе або у іншого); може ідентифікувати емоцію; розуміє причини, що викликали цю емоцію, і наслідки, до яких вона призведе. У таблиці 1 представлені результати за шкалою «Розуміння емоцій».

Таблиця 1

Розподіл учнів за рівнями розуміння емоцій (у %)

Респонденти	Рівень розвитку за шкалою "Розуміння емоцій"		
	Низький	Середній	Високий
Дівчата	44%	17%	39%
Хлопці	50%	22%	29%

Аналіз даних таблиці вказує на певні гендерні відмінності, зокрема:

4. серед дівчат 44% мають низький рівень розуміння емоцій, 17% – середній, а 39% – високий рівень;

5. у хлопців 50% демонструють низький рівень, 22% – середній і лише 29% мають високий рівень розуміння емоцій.

Тобто загалом дівчата краще розпізнають емоційні стани, як власні, так і інших людей, порівняно з хлопцями. Це може бути пов'язано з різними особливостями соціалізації, виховання та психологічних механізмів емоційної обробки.

Здатність **до управління емоціями** означає, що людина може контролювати інтенсивність емоцій, насамперед, регулювати надмірно сильні емоції; здатна контролювати зовнішні прояви

емоцій; може, у разі необхідності, довільно викликати ту чи іншу емоцію (Табл. 2).

Таблиця 2

Розподіл учнів за рівнями здатності до управління емоціями (у %)

Респонденти	Рівень розвитку за шкалою “Управління емоціями”		
	Низький	Середній	Високий
Дівчата	41%	22%	38%
Хлопці	31%	24%	45%

За шкалою “Управління емоціями” бачимо іншу тенденцію:

- низький рівень управління емоціями спостерігається у 41% дівчат і 31% хлопців. Це означає, що значна частина дівчат має труднощі з регуляцією своїх емоцій у складних ситуаціях, тоді як серед хлопців цей показник є нижчим;

- середній рівень демонструють 22% дівчат і 24% хлопців;

- високий рівень управління емоціями мають 38% дівчат і 45% хлопців, що свідчить про те, що хлопці в цілому краще справляються з контролем своїх емоцій та адаптацією до стресових ситуацій.

Загалом, отримані результати демонструють, що хлопці мають вищий рівень розвитку навичок управління емоціями у порівнянні з дівчатами.

Міжособистісний емоційний інтелект – це здатність розуміти емоції, наміри, мотивацію та поведінку інших людей, а також ефективно взаємодіяти з ними і є ключовим для розвитку соціальних навичок, комунікації та лідерства; складається з розуміння чужих емоцій та вміння на них впливати, керувати ними (Табл. 3).

Таблиця 3

Розподіл учнів за рівнями міжособистісного емоційного інтелекту (у %)

Респонденти	Рівень розвитку за шкалою “Міжособистісний емоційний інтелект”		
	Низький	Середній	Високий
Дівчата	35%	19%	46%
Хлопці	54%	23%	23%

За отриманими даними, 46% дівчат мають високий рівень розвитку міжособистісного інтелекту, у той час як лише 23% хлопців можуть похвалитися цим же рівнем. Це свідчить про те, що дівчата, в загальному, краще розуміють емоції та мотиви інших людей, а також ефективніше взаємодіють з ними. Високий відсоток дівчат, які володіють високим рівнем міжособистісного інтелекту, може вказувати на те, що вони мають кращі соціальні навички та відображати їхню більшу готовність звертатися по допомогу та підтримку, що є важливим аспектом соціальної взаємодії і може сприяти розвитку їхніх лідерських якостей. Такі відмінності можуть впливати на відносини між учнями, їхню готовність до співпраці та командної роботи. Це важливий аспект, який варто враховувати в освітньому процесі у школах.

Внутрішньоособистісний емоційний інтелект – це здатність людини усвідомлювати власні емоції, мотиви, бажання, поведінкові патерни та є ключовим для саморефлексії, саморегуляції й особистісного розвитку; складається з розуміння власних емоцій та вміння керувати ними (Табл. 4).

Таблиця 4

Розподіл учнів за рівнями внутрішньоособистісного емоційного інтелекту (у %)

Респонденти	Рівень розвитку за шкалою «Внутрішньоособистісний емоційний інтелект»		
	Низький	Середній	Високий
Дівчата	49%	16%	35%
Хлопці	35%	18%	48%

Аналіз даних таблиці вказує на певні відмінності між дівчатами та хлопцями у їхній здатності усвідомлювати та регулювати власні емоції.

Так, 48% хлопців мають високий рівень розвитку внутрішньоособистісного інтелекту, що є значно вищим показником у порівнянні з 35% дівчат. Це свідчить про те, що хлопці, в цілому, краще усвідомлюють свої емоції та можуть ефективніше ними управляти. Високий рівень

внутрішньоособистісного інтелекту у хлопців може вказувати на їхню здатність до кращої саморефлексії та саморегуляції, що є важливими аспектами для особистісного розвитку. Дівчата, в свою чергу, можуть потребувати більше підтримки у розвитку цих навичок.

При цьому показники середнього рівня розвитку внутрішньоособистісного інтелекту є порівняно схожими: 16% дівчат і 18% хлопців. Цей аспект вказує на те, що обидві групи мають схожі можливості у формуванні навичок саморегуляції та усвідомлення власних емоцій середнього рівня.

Отже, дані таблиці підкреслюють важливість створення підтримуючого середовища для обох статей, щоб допомогти їм розвивати свої навички саморефлексії та саморегуляції.

Загальний емоційний інтелект визначається як здатність особи усвідомлювати, розуміти та регулювати свої власні емоції, а також розуміти і впливати на емоції інших. Загальний емоційний інтелект є важливим чинником, що впливає на міжособистісні стосунки, комунікацію та здатність до вирішення конфліктів (Табл. 5).

Таблиця 5

Розподіл учнів за рівнями розвитку загального емоційного інтелекту (у %)

<i>Респонденти</i>	<i>Рівень розвитку загального емоційного інтелекту</i>		
	<i>Низький</i>	<i>Середній</i>	<i>Високий</i>
Дівчата	35%	37%	28%
Хлопці	30%	36%	34%

З даних таблиці видно, що 28% дівчат мають високий рівень загального емоційного інтелекту, порівняно з 34% хлопців. Це свідчить про те, що хлопці в цілому мають трохи вищий рівень емоційного інтелекту, ніж дівчата, хоча різниця не є великою. 35% дівчат і 30% хлопців мають низький рівень емоційного інтелекту. Хоча дівчата мають трохи вищий відсоток у цій категорії, обидві групи демонструють значну частку учнів, які можуть стикатися з труднощами у розумінні та управлінні своїми емоціями.

Загалом, отримані дані свідчать про те, що хлопці мають певну перевагу щодо високого рівня загального емоційного інтелекту, але дівчата демонструють подібні результати у середньому та низькому рівнях. Це може свідчити про необхідність розвитку емоційного інтелекту серед обох статей, з особливим акцентом на підтримку тих, хто має низький рівень. Розвиток емоційного інтелекту може позитивно вплинути на соціальні взаємодії, комунікацію та загальний особистісний розвиток учнів.

Оскільки метою даного дослідження було знайти і дослідити взаємозв'язок між рівнем розвитку емоційного інтелекту та академічною успішністю учнів, отримані дані психологічного діагностування емоційного інтелекту було співставлено з навчальними результатами цих саме респондентів у поточному навчальному році. За даними електронних журналів рівні академічної успішності учнів 10 класів розподілилися наступним чином (Табл. 6).

Таблиця 6

Розподіл респондентів за рівнями академічної успішності

<i>Рівні академічної успішності</i>	<i>Дівчата</i>	<i>Хлопці</i>	<i>Загальний результат</i>
Високий (10-12 балів)	33% (56)	12% (14)	24% (70)
Достатній (7-9 балів)	63% (109)	71% (85)	66% (194)
Середній (4-6 балів)	4% (7)	18% (21)	10% (28)

Загалом високий рівень академічної успішності мають 24% (70 учнів). Найбільша частка учнів потрапляє до категорії достатнього рівня – 66% (194 учні). Дівчата мають 63% (109 осіб), хлопці – 71% (85 осіб), що свідчить про відносну рівномірність у цій групі. Серед хлопців відносно більше учнів із середнім рівнем – 18% (21 учень), тоді як серед дівчат лише 4% (7 осіб).

Для визначення **взаємозв'язку між емоційним інтелектом та академічною успішністю** десятикласників було співставлено відповідні показники, що представлено у таблицях 7 і 8.

Аналіз зведених даних таблиць 7 і 8 демонструє, що учні з високою академічною успішністю загалом мають вищий рівень емоційного інтелекту, ніж учні із середнім рівнем. Дівчата з високою успішністю краще розвинені у міжособистісному емоційному інтелекті, а хлопці – у загальному. Серед учнів із середньою успішністю загальний рівень емоційного

інтелекту помітно нижчий, особливо серед дівчат. Високий рівень емоційного інтелекту частіше зустрічається у більш успішних учнів, що може свідчити про зв'язок між академічною успішністю та здатністю розуміти емоції.

Таблиця 7

Розподіл співвідношення учнів з високим рівнем академічної успішності та їхніми показниками за емоційним інтелектом

<i>Міжособистісний емоційний інтелект</i>			
<i>Респонденти</i>	<i>Низький рівень</i>	<i>Середній рівень</i>	<i>Високий рівень</i>
Дівчата	29%	20%	52%
Хлопці	36%	21%	43%
<i>Загальний емоційний інтелект</i>			
<i>Респонденти</i>	<i>Низький рівень</i>	<i>Середній рівень</i>	<i>Високий рівень</i>
Дівчата	30%	29%	41%
Хлопці	20%	21%	58%

Таблиця 8

Розподіл співвідношення учнів з середнім рівнем академічної успішності та їхніми показниками за емоційним інтелектом

<i>Міжособистісний емоційний інтелект</i>			
<i>Респонденти</i>	<i>Низький рівень</i>	<i>Середній рівень</i>	<i>Високий рівень</i>
Дівчата	57%		43%
Хлопці	53%	29%	19%
<i>Загальний емоційний інтелект</i>			
<i>Респонденти</i>	<i>Низький рівень</i>	<i>Середній рівень</i>	<i>Високий рівень</i>
Дівчата	57%	14%	29%
Хлопці	33%	33%	34%

Висновки та рекомендації. Відповідно до мети дослідження було проаналізовано рівень емоційного інтелекту учнів у закладах освіти та співвіднесено з академічною успішністю респондентів. В цілому підтверджено важливість розвитку емоційного інтелекту для академічного успіху, психологічного благополуччя та соціальної адаптації учнів. Виявлено, що рівень емоційного інтелекту суттєво впливає на міжособистісну взаємодію, здатність контролювати емоції, вирішувати конфлікти та розвивати навички саморегуляції.

Основні висновки дослідження дозволяють говорити про значення емоційного інтелекту в освітньому процесі, адже учні з високим рівнем емоційного інтелекту демонструють кращі академічні результати, мають вищу мотивацію до навчання та менше схильні до конфліктів. Також підтверджено потребу у розвитку емоційної компетентності старшокласників, оскільки середній рівень емоційного інтелекту виявився недостатнім в учнів багатьох шкіл. Це може бути реалізовано через:

- інтеграцію заходів з розвитку емоційного інтелекту у навчальні дисципліни – впровадження елементів емоційної грамотності у різні предмети, щоб учні могли практикувати навички емоційного самоконтролю, співпереживання у різних контекстах;
- підготовку педагогів, наприклад, організацію тренінгів для вчителів з методик виховання емоційної компетентності, що допоможе ефективніше взаємодіяти з учнями та створювати сприятливе освітнє середовище;
- роботу з батьками через проведення семінарів та лекцій для них про важливість емоційного інтелекту, способи його розвитку у дітей та створення підтримувального середовища в сім'ї.

Висновки дослідження можуть бути використані для розробки та впровадження програм з розвитку емоційного інтелекту, спеціальних курсів та тренінгів для учнів, спрямованих на розвиток навичок саморегуляції, емпатії та емоційної стійкості.

Список використаних джерел

1. Девід С. Емоційна спритність; пер. з англ. Київ : Наш Формат, 2018. 312 с.

2. Гоулман Д. Емоційний інтелект / пер. з англ. Харків : Клуб сімейного дозвілля, 2016. 480 с.
3. Нова українська школа: теорія і практика формування емоційного інтелекту в учнів початкової школи: навч.-метод. посібник. Київ : МОН України, 2020. 96 с.
4. Розвиток емоційного інтелекту в закладі загальної середньої освіти: метод. посіб. Київ : Освіта України, 2021. 112 с.
5. Розвиток емоційного інтелекту учнів початкових класів: метод. посіб. Львів : Світ, 2019. 88 с.
6. Соціально-емоційне та етичне навчання в школі: метод. посіб. Київ : Літера ЛТД, 2021. 104 с.

КОШЕЛЕВА Н. Г.

*доцент кафедри психології Горлівського інституту іноземних мов
ДВНЗ «Донбаський державний педагогічний університет» (м. Дніпро)
кандидат педагогічних наук, доцент
cosheleva.natali@ukr.net*

ЦЕНТРИ ПСИХОЛОГІЧНОЇ СТІЙКОСТІ ЯК ОСЕРЕДКИ ПСИХОСОЦІАЛЬНОЇ ПІДТРИМКИ УЧАСНИКІВ ОСВІТНЬОГО ПРОЦЕСУ У ПЕРЕМІЩЕНИХ ЗВО

***Анотація.** У роботі розглянуто актуальне завдання створення Центрів психологічної стійкості у внутрішньо переміщених ЗВО. Проаналізовано основні життєві і психологічні проблеми, з якими стикаються студенти і викладачі в умовах довготривалої війни, визначено важливість надання їм психосоціальної підтримки у внутрішньому середовищі освітнього закладу. Подано досвід роботи Центру психологічної стійкості при кафедрі психології Горлівського інституту іноземних мов (м. Дніпро), що є двічі переміщеним вишем. Наведено приклади заходів психологічної підтримки учасників освітнього процесу, спрямованих на збереження та зміцнення їхнього психічного здоров'я, які проводяться Центром на регулярній основі.*

***Ключові слова:** Центр психологічної стійкості, психосоціальна підтримка, психологічна допомога, внутрішньо переміщені ЗВО, учасники освітнього процесу.*

Довготривала російська агресія проти України завдала і продовжує завдавати значних збитків добробуту нашої країни та величезної шкоди життю і фізичному та психічному здоров'ю наших громадян. У цьому контексті хотілося б особливо відмітити колективи внутрішньо переміщених закладів вищої освіти, які попри все продовжують функціонувати у дуже складних умовах, коли часто викладачі і студенти є позбавленими власних домівок, психологічно виснаженими, територіально роз'єднаними, а на викладачів лягає не тільки обов'язок здійснювати освітній процес, але й виконувати величезний обсяг організаційних функцій, які в стаціонарних умовах зазвичай виконуються допоміжним персоналом. Робота в умовах онлайн вимагає від викладачів досить високого рівня володіння сучасними інформаційними технологіями та дуже значного обсягу методичної і організаційної роботи. Для студентів складнощі засвоєння змісту освітніх програм пов'язані, в першу чергу, з тим, наскільки в них розвинені навички самоменеджменту, зокрема самоорганізації, особистої дисципліни та управління часом. Усе це відбувається на тлі складних емоційних станів, пов'язаних з травматичним досвідом, проживанням втрат (що у кожного відбувається по-різному, але у всіх важко), та із хронічним стресом, який супроводжує життя всіх українців через довготривалу війну. Тривога, страх, невідомість і невизначеність, безпорадність, безсилля, втрата почуття контролю над життям та звичних життєвих опор, втома і виснаженість – це деякі з тих станів, в яких живуть наші громадяни. У колективах внутрішньо переміщених ЗВО до всього цього додаються проблеми, пов'язані з переїздом, складнощами адаптації на новому місці, сімейними, побутовими та матеріальними труднощами.

Саме тому так важливо надавати психосоціальну підтримку всім учасникам освітнього процесу внутрішньо переміщених ЗВО, оскільки всі вони мають травматичний досвід і потребують на психосоціальну допомогу і створення психологічно комфортного середовища в

закладі освіти. Як зазначено в [1, с. 5], «психосоціальна допомога спрямована на психологічну підтримку в складних і кризових ситуаціях, які викликають психологічний дискомфорт та емоційну нестабільність; на сприяння ефективній адаптації до соціального середовища, до мінливих соціальних умов... це діяльність, спрямована на відновлення втраченої психосоціальної рівноваги, на пошук ресурсів особистості та соціального середовища для подолання труднощів у складній життєвій ситуації». У цьому контексті вважається доцільним створення центрів психологічної стійкості в усіх внутрішньо переміщених ЗВО, де може бути надана психологічна підтримка і допомога студентам і викладачам. Це допоможе всім учасникам освітнього процесу покращити свої навички життєстійкості та адаптивності, емоційні стани, знайти дружнє коло для спілкування і змінювати поведінкові патерни на більш конструктивні.

У Горлівському інституті іноземних мов (м. Дніпро), що є двічі переміщеним вишем, на постійній основі працює Центр психологічної стійкості [2]. Центр психологічної стійкості при кафедрі психології інституту створено для забезпечення та підтримки освітнього середовища, безпечного для життя і здоров'я усіх учасників освітнього процесу, що дає можливість задовільнити їх інтереси та потреби. Центр психологічної стійкості Горлівського інституту іноземних мов (м. Дніпро) працює за підтримки Проекту Еразмус+ «Boosting University Psychological Resilience and Wellbeing in (Post-) War Ukrainian Nation».

Основною метою Центру є створення психологічних умов для соціального та інтелектуального розвитку здобувачів освіти, охорони психічного здоров'я, надання психологічної та соціально-педагогічної підтримки всім учасникам освітнього процесу, надання першої психологічної допомоги в кризових обставинах життя. Центр психологічної підтримки надає послуги: індивідуального та групового консультування студентів, викладачів, кураторів академічних груп та інших учасників освітнього процесу; психодіагностики та психокорекції; надання просвітницької інформації про психологічне здоров'я та психологічну допомогу; соціально-психологічної підтримки студентів та викладачів, що є дуже актуальним у ці непрості часи. Діяльність Центру забезпечують науково-педагогічні працівники кафедри психології, що діють на волонтерських засадах, і штатний психолог інституту.

На базі Центру регулярно проводяться різноманітні заходи психологічної підтримки учасників освітнього процесу, спрямовані на збереження та зміцнення їхнього психічного здоров'я.

Так, двічі на рік Центром та кафедрою психології проводяться тижні психології, під час яких викладачі кафедри психології і студенти-магістри психологічних спеціальностей факультету соціальної та мовної комунікації проводять різноманітні вебінари і майстер-класи, які допомагають учасникам знаходити додаткові особистісні ресурси у виснажливих ситуаціях; знати, як підтримати іншу людину в стані горювання або в надзвичайній кризовій ситуації; засвоїти новітні дієві психологічні техніки самодопомоги.

Постійно діє протягом кількох років проект «Тепла середа» – платформа для відкритого спілкування, саморефлексії та обговорення актуальних психологічних тем, яка щотижня збирає студентів і співробітників Горлівського інституту іноземних мов та всіх охочих. Тематика заходів «тепліх серед» дуже широка й різноманітна: «Що робить мене щасливим?», «Звільнення від напруги: практики екологічного вираження емоцій», «Чому іноді важко розуміти одне одного», «Мої бажання – можливості – дії: як усе встигати», «Дослідження ставлення до власного успіху», «Є контакт: як ми створюємо, утримуємо та перериваємо спілкування з іншими людьми», «Стратегії життя: як розпізнати аб'юзера», «Трансформація емоцій» та ін. Спікерами зустрічей є викладачі кафедри психології, запрошені фахівці-практики, студенти випускних курсів інституту. Щоразу теми, запропоновані для обговорення, викликають живий відгук учасників, дружній діалог, стимулюють цінні усвідомлення, окреслюють важливі психологічні проблеми і шляхи їх вирішення.

Низка зустрічей була присвячена опануванню курсу «Самодопомога Плюс», спрямованого на закріплення навичок управління стресом, який провела одна зі студенток інституту, що є фасилітаторкою програми ВООЗ «Self-Help Plus (SH+)». Теми курсу: «Заземлення», «Відчепляємося з гачка», «Діючи згідно з цінностями», «Проявляємо доброту», «Створюємо простір» – це п'ять структурованих занять для тих, хто хоче впоратись чи відновитись після стресу або складних життєвих ситуацій. У сучасних умовах ці навички є дуже важливим і дієвим

інструментом для того, щоб навчитись краще справлятися з несприятливими обставинами, підвищити власну резильєнтність.

Протягом двох місяців тривала робота «Арт-терапевтичної майстерні», у межах якої з використанням технологій арт-терапії, були опрацьовані такі актуальні теми, як пошук ресурсів, життєвої сили, зовнішніх та внутрішніх опор, розвиток саморозуміння і самоприйняття, побудова позитивної Я-концепції, підтримка життєвого балансу в різних сферах, забезпечення благополуччя і комфорту у спілкуванні, розвиток навичок емоційної стабілізації, покращення самооцінки і самоповаги, самоцінності, що дало учасникам важливі усвідомлення, теплу підтримуючу атмосферу, приємні емоції та ресурс.

Також на базі Центру психологічної стійкості функціонує волонтерська онлайн-група підтримки дружин та матерів військовослужбовців, створена для взаємопідтримки жінок у безпечному просторі. Учасниці можуть спілкуватись на теми, пов'язані із тим, що рідна людина на фронті; вчитись підтримувати себе і свого рідного військового; працювати над покращенням власного емоційного стану, відновленням ресурсів та оволодівати психологічними інструментами самодопомоги для кращого самопочуття.

Таким чином, центри психологічної стійкості є діючими осередками психосоціальної підтримки учасників освітнього процесу у внутрішньо переміщених ЗВО. Їхня робота дає можливість студентам і викладачам долати стреси і травматичний досвід воєнного часу через дружнє спілкування, потужний потенціал психоедукації та наповнення ресурсом. Тому розвиток відповідних служб та обмін досвідом можуть бути важливим джерелом психологічної допомоги всім, хто потребує цього у складних обставинах сьогодення.

Список використаних джерел

- Психосоціальна підтримка учасників освітнього процесу: навч.-метод. посіб. / Андрєєнкова В.Л. та ін. Київ: ТОВ «Агентство «Україна», 2023. 126 с.
- Центр психологічної підтримки. Горлівський інститут іноземних мов: вебсайт. URL: https://edu.forlan.org.ua/?page_id=55142 (дата звернення: 15.04.2025).

ЛЕСЬКІВ-БОНДАРЧУК Г. В.,

керівник фізичного виховання,

Кременецький лісотехнічний фаховий коледж,

Ani4ka2888@gmail.com

ВПЛИВ РУХОВОЇ АКТИВНОСТІ НА ЗДОРОВ'Я ЛЮДЕЙ ЛІТНЬОГО ВІКУ.

Анотація. *Зміни, що відбулися останнім часом у соціально-економічному житті українського суспільства, призвели до несприятливої медико-демографічної ситуації, що викликає в соціумі обґрунтоване занепокоєння, оскільки збільшується захворюваність, зростає інвалідизація та соціальне навантаження на людей літнього віку. Пандемія COVID-2019 забрала значну кількість життів людей цієї категорії, а також знизила рівень їхнього здоров'я. З початком повномасштабної війни спостерігається нестача робочої сили, тому люди третього віку мають продовжувати працювати, щоб підтримувати економіку країни. Отож для збереження фізичної працездатності та здоров'я людей цієї категорії, підвищення якості їх життя велике значення має рухова активність.*

Ключові слова: *люди третього віку, старіння, рухова активність, фізичні вправи, здоров'я.*

За останнє сторіччя тривалість життя населення у всіх країнах світу послідовно підвищується, що викликає низку соціальних проблем, пов'язаних з адаптацією літніх людей у суспільстві. Так, як процес старіння населення є однією із найбільш значущих соціальних трансформацій ХХІ століття. Це має неабиякий вплив практично на всі сектори суспільства. До 2050 року кожна шоста людина в світі буде старшою 65 років (16 % населення) порівняно з кожним 11-м в 2019 році (9 % населення), згідно «Світових демографічних перспектив: переглянуте видання 2019 року» [12].

Що до України, то з 1991 р в почався процес депопуляції. На відміну від провідних країн Європи та світу, специфіка української депопуляції полягає в тому, що негативний природний

приріст пов'язаний не тільки з наднизькою народжуваністю, а й неухильно зростає рівень смертності [11].

Такі факти підтверджують проблему старіння населення України та необхідність ґрунтовних застережливих дій зі сторони держави на всіх рівнях.

Старіння є генетично запрограмованим процесом, що супроводжується віковими змінами в організмі. Але завдяки руховій активності у літньому віці ці процеси можна трішки сповільнити (спеціальна рухова активність стимулює роботу внутрішніх органів, покращує кровообіг, процеси обміну речовин і розумову діяльність).

Для літніх людей, заняття оздоровчою руховою активністю, сприяють координаційних рухових умінь і навичок, та за допомогою основних рухів, таких, як ходьби, бігу, стрибків, метання, лазіння, формуються прикладні уміння і навички, необхідні у повсякденному житті [1].

Основним засобом оздоровчого напрямку фізичної культури є фізичні вправи, а саме: гімнастичні, прикладного характеру, швидкісно-силові, силові, дихальні, на розслаблення, у рівновазі тощо.

Низка дослідників зазначають, що фізична культура є одним з головних методів адаптації літніх людей у сучасному суспільстві, яка є не лише формою соціальної активності, а й умовою збереження фізичного та психічного здоров'я, функціональних можливостей, а в кінцевому результаті, що не аби як важливо, сприяє соціальній адаптації. Зокрема низька рухова активність пов'язана зі збільшенням остеопорозу, гіпертонічної хвороби, коронарної недостатності, дегенеративного артриту й діабету. У процесі старіння пригнічуються функції всього тіла, що також збільшує ризик багатьох хронічних захворювань у старшого покоління [3].

За умови раціонально підібраних видів рухової активності, її особливостей та інтенсивності можна попередити виникнення низки захворювань, доводять дослідження закордонних науковців.

Зокрема позитивний вплив правильно підібраної рухової активності виражається у: зниженні ризику виникнення серцево-судинних захворювань; профілактиці появи деяких типів ракових захворювань; профілактиці діабету другого типу; профілактиці остеоартриту; профілактиці остеопорозу; зниженні кров'яного тиску; зниженні ризику повторного серцевого нападу; зниженні больових відчуттів при артритах; підвищенні емоційного стану; покращенні настрою та самопочуття; контролю ваги; покращення сну; попередження травматизму; зниженню ризику появи психічних розладів; попередження асоціальної поведінки тощо [9].

На думку низки фахівців, оздоровчо-рекреаційна рухова активність є одним із найоптимальніших способів покращити здоров'я осіб літнього віку [11].

Варто зазначити, що є низка навчально-методичних та науково-популярних рекомендацій для активізації людей літнього віку до систематичних занять руховою активністю. Проте проблема сприяння і пропаганди рухової активності в нашій державі ще не досить розвинена.

Одним з провідних напрямків суспільної і державної роботи різних країн світу є питання підтримки здоров'я громадян. У Міжнародній декларації прав людини [6] викладені загальні права людей похилого віку, у рекомендації ВООЗ «Глобальні рекомендації з фізичної активності для здоров'я» включені рекомендації з фізичної активності для людей літнього віку, в яких йдеться про те, що вони повинні займатися не менше 150 хв. на тиждень фізичною культурою з помірною інтенсивністю [4].

В Україні також, було прийнято законодавчі акти, щодо людей літнього віку. Проте проблема сприяння і пропаганди рухової активності в нашій державі ще потребує опрацювання.

У Законі України «Про фізичну культуру та спорт» [5] і Національні стратегії з оздоровчої рухової активності в Україні на період до 2025 року «Рухова активність – здоровий спосіб життя – здорова нація» [8], люди літнього віку також, мають долучатися до рухової активності. Але недолік реалізація цих документів є орієнтованість переважно на популяризацію змагальних видів фізичної активності серед дітей та молоді. На сучасному етапі населення України масштабно залучене до рухової активності, але це не стосується літніх людей, яким ця активність вкрай необхідна [2].

Ми погоджуємось з думкою Н. В. Медведовської та Д. Д. Дячук, що підвищення тривалості здорового та працездатного життя можуть стати надійним підґрунтям й опорою для забезпечення економічного розвитку [7].

Список використаних джерел

1. Андрєєва О. В. Теоретико-методологічні засади рекреаційної діяльності різних груп населення : автореф. дис. ... д-ра наук з фіз. виховання і спорту : 24.00.02 / О. В. Андрєєва. Київ, 2014. 44 с.
2. Андрєєва О., Гакман А. Залучення осіб похилого віку до оздоровчої рухової активності // Молодіж. наук. вісн. Східноєвроп. нац. ун-ту ім. Лесі Українки. Серія: Фізичне виховання і спорт. 2019. № 33. С. 34–39.
3. Гакман А. В., Балацька Л. В., Лясота Т. І. Вплив рекреаційно-оздоровчої діяльності на уповільнення старіння організму // Вісник Кам'янець-Подільського нац. ун-ту ім. Івана Огієнка. Серія: Фізичне виховання, спорт і здоров'я людини. 2016. № 9. С. 91–97.
4. Глобальні рекомендації щодо фізичної активності для здоров'я [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <https://apps.who.int/iris/bitstream/handle/10665/44399/9789241599979-ukr.pdf?sequence=25&isAllowed=y>.
5. Закон України «Про фізичну культуру і спорт» [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/3808-12>.
6. Загальна декларація прав людини [Електронний ресурс] // Верховна Рада України. – Режим доступу: https://zakon.rada.gov.ua/cgi-bin/laws/main.cgi?nreg=995_015#Text.
7. Медведовська Н. В., Дячук Д. Д. Стан здоров'я дорослого населення України, діяльність та ресурсне забезпечення закладів охорони здоров'я в регіональному аспекті // Здоров'я нації. – 2012. – № 1(21). – С. 30–38.
8. Національна стратегія з оздоровчої рухової активності в Україні на період до 2025 року «Рухова активність – здоровий спосіб життя – здорова нація» [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/42/2016#Text>.
9. Boulton E. R., Horne M., Todd C. Multiple influences on participating in physical activity in older age: Developing a social ecological approach // Health Expect. – 2018. – Vol. 21, № 1. – P. 239–248. – DOI: <https://doi.org/10.1111/hex.12608>.
10. U. S. Department of Health and Human Services. Bone health and osteoporosis: a report of the Surgeon General. – Rockville, MD : U.S. Department of Health and Human Services, Office of the Surgeon General, 2004. – Режим доступу: http://www.surgeongeneral.gov/library/bonehealth/Executive_Summary.html.
11. World Health Organization (WHO). What is active ageing? [Електронний ресурс]. – [updated 2020; cited 2019 June 8]. – Режим доступу: http://www.who.int/ageing/active_ageing/en/index.html.
12. World Population Prospects. The 2012 revision [Електронний ресурс]. – [updated 2020; cited 2019 Oct 5]. – Режим доступу: <http://esa.un.org/wpp/Documentation/publications.htm>.

ЛОТОЦЬКИЙ В. В.,

здобувач освітньо-професійної програми «Управління персоналом»

Західноукраїнського національного університету

volodymyr.lototskyi1@gmail.com

Науковий керівник: ІЛІЯШ І. Д.,

доцент кафедри менеджменту, публічного управління та персоналу

Західноукраїнського національного університету

кандидат географічних наук, доцент,

ОСНОВНІ СТРАТЕГІЇ ВИРІШЕННЯ КОНФЛІКТІВ У ПЕДАГОГІЧНОМУ КОЛЕКТИВІ

Анотація Педагогічний конфлікт можна охарактеризувати як зіткнення інтересів, поглядів, ціннісних орієнтацій або очікувань між учасниками освітнього процесу, що виникає в межах професійної взаємодії. Такі конфлікти можуть мати як конструктивні, так і руйнівні наслідки для колективу. Важливо своєчасно ідентифікувати ознаки конфлікту на початковому етапі, оперативно реагувати на суперечності та знаходити взаємоприйнятні рішення, що сприятиме зниженню рівня напруги та попередженню негативного впливу на психологічний клімат у колективі.

Ключові слова: Педагогічний колектив, конфлікт, методи вирішення конфлікту

Конфлікти часто є невід'ємною частиною взаємовідносин у педагогічному колективі. До конфліктів можуть призводити розбіжності у поглядах на організацію навчального та виховного процесів, особистісні відмінності між членами колективу, зумовлені різним характером, темпераментом чи системою цінностей, відсутність чіткої організаційної структури та суперечності в розподілі обов'язків, труднощі у досягненні спільних цілей через різні методичні підходи, а також нерівномірний розподіл педагогічного навантаження, відсутність прозорості в оцінюванні роботи чи підтримки з боку адміністрації. Часто конфліктні ситуації загострюються через нестачу навичок ефективної комунікації [2].

Наслідки таких конфліктів можуть мати серйозний вплив на функціонування колективу, а саме: призводити до зниження якості освітнього процесу, погіршення морально-психологічного клімату, зменшення рівня взаємної підтримки та співпраці. У деяких випадках конфлікти можуть викликати психоемоційне виснаження, психосоматичні розлади, посилити текучість кадрів та знизити мотивацію до професійної діяльності [4].

Тому важливо вміти вчасно розпізнавати конфліктні ситуації, оперативно реагувати на суперечності та шукати компромісні рішення. Раціональне управління конфліктами дозволяє не лише зберегти позитивну атмосферу в колективі, але й використати конфлікт як поштовх до професійного зростання і вдосконалення спільної діяльності.

У науковій літературі виокремлюють кілька типів конфліктів, класифікованих за різними критеріями [3; 9].

Залежно від кількості учасників конфлікти поділяються на міжособистісні, які виникають унаслідок особистісних відмінностей, суперечностей у інтересах, індивідуальних установах або через взаємну антипатію між членами колективу, міжгрупові, що виникають між різними структурними або соціальними групами, наприклад, між адміністрацією та педагогічним персоналом та внутрішньоособистісні, що характеризуються конфліктом внутрішніх мотивацій особистості, зокрема у ситуації, коли педагог відчуває розбіжність між власними ціннісними орієнтирами та вимогами професійного середовища.

За типом взаємодії виділяють конструктивні конфлікти, які сприяють генерації нових ідей, удосконаленню колективної діяльності, розвитку співпраці та саморефлексії та деструктивні конфлікти, що мають негативний вплив на міжособистісні відносини, погіршують морально-психологічний клімат та можуть призводити до емоційного вигорання працівників.

За ступенем прояву конфлікти бувають приховані, які не виявляються відкрито, однак поступово накопичуються, створюючи напруженість у взаєминах та відкриті, що проявляються у формі словесних суперечок, відкритого протистояння або конфронтацій, тощо.

Важливим є своєчасне виявлення потенційного конфлікту та вибір адекватної стратегії його подолання, що дозволяє мінімізувати деструктивні наслідки й активізувати конструктивні ресурси взаємодії. Ефективне управління конфліктами у педагогічному середовищі є необхідною умовою для підтримання позитивного психологічного клімату, забезпечення злагодженої взаємодії між учасниками освітнього процесу та підвищення загальної ефективності роботи колективу. Конфлікт, за умови належного управління, може виступати не лише як джерело напруги, але й як чинник розвитку, оновлення організаційних процесів і професійного зростання [5, 8].

У сучасній психології однією з найбільш визнаних моделей поведінки особистості в ситуації конфлікту є концепція Томаса-Кілмена, яка виокремлює п'ять основних стратегій вирішення конфліктів у педагогічному середовищі: уникнення, пристосування, суперництво, компроміс і співробітництво [1; 7; 10].

Уникнення конфлікту (*avoidance*) – стратегія, яка передбачає свідоме ігнорування конфліктної ситуації, якщо вона не становить суттєвої загрози або не потребує негайного вирішення. Такий підхід може бути доцільним у разі незначних суперечностей або коли є сподівання, що конфлікт втратить актуальність з часом. Проте систематичне уникання конфліктів загрожує накопиченням напруги та загостренням міжособистісних протиріч.

Пристосування (*accommodation*) – стратегія, за якої один із учасників конфлікту жертвує власними інтересами заради збереження гармонії у колективі. Вона є ефективною у випадках, коли збереження стосунків важливіше за предмет суперечки. Однак постійне застосування цієї стратегії з боку однієї особи може призвести до внутрішнього дискомфорту, професійного

вигорання та зниження мотивації.

Суперництво (*competition*) – стратегія, що передбачає домінування однієї сторони та реалізацію її інтересів без урахування позиції опонента. Застосовується у ситуаціях, коли необхідно швидко прийняти рішення або дотриматися чітких норм і правил. Водночас надмірне використання цієї стратегії може викликати спротив, зростання напруги та погіршення мікроклімату.

Компроміс (*compromise*) – стратегія взаємних поступок, що дозволяє досягти часткового задоволення потреб обох сторін. Такий підхід знижує емоційну напругу та зберігає робочі взаємини, хоча не завжди забезпечує глибоке вирішення конфліктної ситуації, оскільки часто є лише тимчасовим виходом.

Співробітництво (*collaboration*) – стратегія, орієнтована на спільне розв’язання проблеми шляхом відкритої взаємодії та врахування інтересів усіх сторін. Це найбільш ефективний, але й найбільш ресурсозатратний підхід, який сприяє встановленню довіри, підвищенню рівня взаєморозуміння та розвитку колективної культури. Успішне застосування цієї стратегії потребує високого рівня емоційної компетентності та готовності до діалогу.

У моделі Томаса-Кілмена стратегія співробітництва вважається найбільш конструктивною, оскільки зазвичай сприяє досягненню взаємоприйнятного рішення, яке задовольняє інтереси всіх сторін конфлікту. Водночас ця стратегія є однією з найскладніших у практичній реалізації, оскільки потребує значних часових ресурсів, високого рівня комунікативної культури та відповідної підготовки учасників.

Отже, конфлікти в педагогічному середовищі є невід’ємною частиною професійної взаємодії та можуть мати як конструктивний, так і деструктивний вплив. Замість того щоб уникати конфліктних ситуацій, доцільніше оволодіти навичками їх ефективного врегулювання, розглядаючи конфлікти як потенційні ресурси для професійного вдосконалення та підвищення якості освітньої діяльності. Застосування різноманітних стратегій розв’язання конфліктів сприяє більш гнучкому та результативному реагуванню на проблемні ситуації. При цьому важливо, щоб педагогічний працівник аналізував конкретні обставини кожного конфлікту та обирав оптимальний підхід, зважаючи на освітні цілі й емоційний добробут усіх учасників освітнього процесу.

Список використаних джерел

1. Бондарчук Д. П., Проскурка Н. М. Вплив емоційного інтелекту на вибір стратегії поведінки в конфлікті. *Вісник Національного авіаційного університету. Серія: Педагогіка. Психологія*: зб. наук. пр. – К. : Національний авіаційний університет, 2022. Вип. 2(21). С. 90–96.
2. Волкова Н. П. Конфлікти у педагогічному колективі закладу вищої освіти: причини виникнення та шляхи запобігання. *Вісник Університету імені Альфреда Нобеля. Серія: Педагогіка і психологія*, 2019. № 1, С. 113–124.
3. Горбачова Н. І. Конфлікт як засіб досягнення мети спілкування. *Вісник Львівського університету. Серія іноземні мови*. 2016. Вип. 23, С. 57–63.
4. Гузенко І. М., Кожевников В. М. Особливості реагування на конфлікт у педагогічному колективі. *Військова освіта*, 2014. № 1(29), С. 77–84.
5. Смеляненко Л. М., Петюх В. М., Торгова Л. В., Гриненко А. М. Конфліктологія : навч. посібник. Київ : КНЕУ, 2003. 315 с. URL : <https://buklib.net/books/21919/> (дата звернення: 15.04.2025).
6. Смелянова Г. І. Управління конфліктом як чинник розвитку організації. *Вісник Одеського національного університету. Психологія*. 2016. 21 (2 (40)).
7. Карамушка Л. М., Снігур Ю. С. Психологія вибору копінг-стратегії керівниками освітніх організацій : монографія. К.: Інститут психології імені Г. С. Костюка НАПН України, 2024. 188 с.
8. Карамушка Л.М., Дзюба Т.М. Психологія управління конфліктами в організації (на матеріалі діяльності освітніх організацій): Монографія. – К. – Полтава, 2009. – 268 с. URL : <http://psychology-naes-ua.institute/read/2866/> (дата звернення: 12.04.2025).
9. Климентьева, О. С. Класифікація професійних конфліктів у діяльності працівників органів внутрішніх справ. *Теорія та методика навчання та виховання*. 2018. Вип.39, С. 90-97.
10. Ляшин Я. Є. Копінг як вихід із ситуації конфлікту. *Збірник наукових праць*

МАГЕРА Т. В.,

*методист, в.о. заступника директора
з науково-педагогічної та виховної роботи,
Тернопільський обласний комунальний інститут
післядипломної педагогічної освіти,
t.mahera@ippo.edu.te.ua*

ПАРТНЕРСЬКА ВЗАЄМОДІЯ ГРОМАДИ ТА ШКОЛИ ЯК ВАЖЛИВА УМОВА ДЛЯ СТВОРЕННЯ БЕЗПЕЧНОГО ОСВІТНЬОГО СЕРЕДОВИЩА

Анотація. У статті висвітлено питання партнерської взаємодії громади та школи для створення безпечного освітнього середовища, окреслено основні напрямки співпраці, запропоновано шляхи вирішення проблеми.

Ключові слова: партнерська взаємодія, громада, школа, учасники освітнього процесу, безпечне освітнє середовище.

Партнерська взаємодія громади та школи є важливою умовою створення безпечного освітнього середовища. Партнерство є системою взаємовідносин, що організовується на простих, але надзвичайно важливих принципах: взаємоповазі та рівноправності всіх учасників освітнього процесу; довірливих стосунках та спільній наполегливій праці; позитивному та доброзичливому ставленні одне до одного; порозумінні та ефективній комунікації задля досягнення спільної мети; забезпеченні права вільного вибору; горизонтальній моделі співпраці (всі учасники освітнього процесу мають бути рівноправними); соціальному партнерстві (добровільності визнання власних обов'язків та обов'язковості їх виконання) [4].

Проблеми щодо партнерської взаємодії та створення безпечного освітнього середовища визначено нормативно-правовими документами, досліджено науковцями та практиками. Зокрема, В. Г. Кремень, професор, доктор педагогічних наук, зазначає, що освіта в умовах війни повинна стати не лише джерелом знань, але й простором безпеки, стабільності та психологічної підтримки. Це вимагає від нас переосмислення всієї освітньої парадигми та створення нових підходів до організації освітнього процесу [3]. Науковці Л. Іщенко та Т. Журавко зауважують, що в сучасних умовах сьогодення освітнє середовище закладу освіти не є ізольованим від зовнішніх і внутрішніх факторів, їх впливу, які можуть мати як позитивний результат, так і містити загрози, небезпеки та ризики, які можуть сприяти деструктивним змінам у ньому [2]. Г. Васянович досліджував поняття «безпечне освітнє середовище» та загальну характеристику завдань педагогів з метою формування безпечного освітнього середовища у вищому навчальному закладі [1]. Національною стратегією розбудови безпечного і здорового освітнього середовища у Новій українській школі, схваленою Указом Президента України від 25 травня 2020 року №195/2020 визначено завдання та підходи у формуванні безпечного і освітнього середовища для органів державної влади та органів місцевого самоврядування, закладів освіти, охорони здоров'я, соціального захисту, учасників освітнього процесу, громадськості. У Стратегії зазначено, що головною вимогою в організації освітнього процесу під час війни є питання безпеки закладів освіти, забезпечення рівних, належних і безпечних умов здобуття освіти та організації безпечного освітнього середовища [5]. Дослідження та розробки в цій галузі постійно тривають, з'являються нові публікації та методики, адже проблема партнерської взаємодії з метою створення безпечного освітнього середовища є багатогранною та потребує комплексного підходу.

В умовах воєнного стану партнерська взаємодія громади та школи для створення безпечного освітнього середовища є одним із першочергових завдань, виконання якого має реалізувати право на безпечні та нешкідливі умови праці та навчання, забезпечення прав учасників освітнього процесу на особистісний розвиток, освіту та самоосвіту. Звісно, в умовах правового режиму воєнного стану, першочерговим завданням є фізична безпека учасників освітнього процесу, оскільки безпечне освітнє середовище є фундаментальною умовою для ефективного навчання та всебічного розвитку як учнів, так і педагогів. Збереження фізичної

безпеки включає в себе цілий комплекс заходів, починаючи від облаштування укриттів і систем оповіщення до навчання правилам поведінки в надзвичайних ситуаціях та психологічної підтримки. Не менш важливим є питання благоустрою шкільної території. У цьому напрямі можна запропонувати спільні проєкти з облаштування безпечних ігрових майданчиків, спортивних зон, освітлення території. Лише коли учасники освітнього процесу почуваються захищеними, можна говорити про якісне навчання та виховання.

Доцільно зазначити, що безпека не обмежується лише територією школи. Безпечне середовище включає фізичну, психологічну та соціальну складові, які тісно пов'язані з життям дитини у закладі, у якому вона навчається, поза школою, в громаді, де проживає. Активна участь громади сприяє зростанню довіри до школи та підвищує рівень підтримки освітніх ініціатив. Партнерська взаємодія громади та школи формує відчуття спільної відповідальності за безпеку дітей, що спонукає до більш активних та узгоджених дій. Для створення безпечного освітнього середовища надзвичайно важливим є проведення спільних профілактичних заходів, лекцій, тренінгів з питань безпеки дорожнього руху, попередження злочинності та насильства; залучення фахівців та організація навчальних евакуацій і тренінгів з надання першої медичної допомоги; співпраця із представниками поліції, медичних служб, психологів, юристів та інших компетентних органів та організацій; використання різних форматів (лекції, інтерактивні тренінги, практичні заняття, рольові ігри, відеоматеріали) допоможе зробити навчання більш цікавим та ефективним для різних вікових груп. Важливо, щоб такі заходи мали системний та регулярний характер, щоб знання та навички закріплювалися та оновлювалися.

Реалізація цих заходів сприятиме підвищенню рівня обізнаності учасників освітнього процесу з питань безпеки, формуванню у них відповідальної поведінки, розвитку практичних навичок та створенню безпечного та сприятливого освітнього середовища. Забезпечення учасників освітнього процесу інформаційними матеріалами, пам'ятками, буклетами, посиланнями на корисні ресурси допоможе їм закріпити отримані знання та мати змогу звернутися до відповідних служб у разі потреби.

Одним із викликів сьогодення є психологічна безпека освітнього середовища, яка визначається як сукупність умов, які сприяють гармонійному розвитку особистості, мінімізують рівень конфліктності та забезпечують емоційний комфорт усіх учасників освітнього процесу [6]. Сьогодні ми спостерігаємо психологічний вплив війни на всіх учасників освітнього процесу. Це посттравматичний стресовий розлад, підвищений рівень тривожності та депресії, складнощі з концентрацією уваги та засвоєнням матеріалу, емоційне виснаження учасників освітнього процесу. Саме тому формування безпечного освітнього середовища в умовах війни вимагає системного підходу, що охоплює як фізичні аспекти безпеки, так і психологічне благополуччя всіх учасників освітнього процесу. З метою надання консультативної допомоги учням, батькам та педагогам важливо залучати психологів та соціальних працівників із громади, організовувати служби порозуміння та медіації, залучати представників громади для вирішення конфліктних ситуацій.

Партнерська взаємодія школи і громади – це й спільне дозвілля: спортивні турніри між командами учнів, батьків та представників громади; культурні фестивалі, концерти, виставки за участю шкільних та місцевих творчих колективів; спільні екскурсії до місцевих історичних чи природних пам'яток; тематичні зустрічі з цікавими людьми, представниками різних професій; волонтерські акції та проєкти за участю вчителів, учнів, батьків та членів громади. Спільне дозвілля відіграє важливу роль у зміцненні соціальних зв'язків, налагодженні комунікації між різними поколіннями та представниками різних соціальних груп у громаді, обміні досвідом та знаннями, підвищенні довіри та взаєморозумінні, залученні батьків до життя школи, створенні позитивної атмосфери. До форми партнерської взаємодії належать: спільні ради та комітети з питань безпеки, проведення круглих столів, семінарів, тренінгів; організація волонтерських рухів та ініціатив; реалізація спільних проєктів та програм; залучення представників громади до шкільних заходів; інформаційні кампанії та публікації в місцевих ЗМІ; створення онлайн-платформ для комунікації та обміну інформацією.

Отже, успішна партнерська взаємодія громади та школи є важливою умовою для створення безпечного освітнього середовища, оскільки позитивно впливає на імідж школи, допомагає розвивати вміння працювати в команді, формувати лідерські якості та соціальну відповідальність.

Лише спільними зусиллями можна створити простір, у якому кожен учасник освітнього процесу буде почувати себе захищено та зможе повністю реалізувати свій потенціал.

Список використаних джерел

1. Васянович Г. Роль педагога у формуванні безпечного освітнього середовища у вищому навчальному закладі. Вісник Національної академії Державної прикордонної служби України, 2017. Випуск 4. URL: <https://sci.ldubgd.edu.ua/bitstream/123456789/6794/1/%D1%80%D0%BE%D0%BB%D1%8C%20%D0%BF%D0%B5%D0%B4%D0%B0%D0%B3%D0%BE%D0%B3%D0%B0.pdf> (дата звернення: 12.04.2025 р.).
2. Іщенко Л., Журавко Т. Безпечне освітнє середовище закладу дошкільної освіти в умовах сьогодення. URL: <http://perspectives.pp.ua/index.php/vp/article/view/7403/7445> (дата звернення: 14.04.2025 р.).
3. Кремень В.. Трансформація освіти в умовах війни: виклики та перспективи. Педагогічна газета, 2022. 3(4), с. 2-5.
4. Педагогіка партнерства заради успіху дітей. URL: <https://naurok.com.ua/stattya-pedagogika-partnerstva-zaradi-uspihu-ditey-135705.html> (дата звернення: 15.04. 2025 р.).
5. Про Національну стратегію розбудови безпечного і здорового освітнього середовища у новій українській школі: Указ Президента України від 25 травня 2020 року № 195/2020. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/195/2020#Text> (дата звернення: 15.04.2025 р.).
6. Формування безпечного освітнього простору закладу освіти в діяльності працівників психологічної служби / авт. кол.: В. В. Байдик, Ю. П. Гопкало, І. О. Корнієнко, Н.В. Лунченко, Ю. А. Луценко, Р. А. Мороз, М. В. Саврасов, І. І. Ткачук; за наук. ред. Н. В. Лунченко, І. І. Ткачук. Київ : УНМЦ практичної психології і соціальної роботи, 2023. с.102-110.

МОЧУК О. Б.,

*методист центру інформатики, інформаційно-комунікаційних
технологій і дистанційної освіти
Тернопільський обласний комунальний інститут
післядипломної педагогічної освіти,
o.mochuk@ippo.edu.te.ua*

ЕНЕРГОЕФЕКТИВНІСТЬ ОСВІТНЬОГО ЗАКЛАДУ В УМОВАХ СЬОГОДЕННЯ: ВІД ІДЕЇ ДО РЕАЛІЗАЦІЇ

Енергоефективність — це здатність використовувати мінімально можливу кількість енергії для досягнення бажаного результату або виконання певних завдань. Вона передбачає оптимізацію процесів зменшеного споживання ресурсів без втрати якості та продуктивності.

Значення енергоефективності полягає в зниженні витрат, зменшенні впливу на довкілля і підвищенні економічної стійкості — зокрема, у сферах житлово-комунального господарства, транспорту, промисловості і освіти.

У контексті освітніх закладів це означає застосування технологій і практик, що дозволяють зменшити споживання електроенергії, тепла та води при збереженні якісної роботи навчального процесу.

Проблема енергоефективності освітнього закладу в епоху цифрових засобів навчання полягає у комплексі економічних, організаційних та технологічних заходів, спрямованих на підвищення ефективності використання енергії. Цифрові засоби навчання, такі як комп'ютери, проектори та інтерактивні дошки, споживають енергію, що може збільшувати рахунки за електроенергію та впливати на навколишнє середовище.

Цифрові засоби навчання значно впливають на енергоспоживання у школах, оскільки вони потребують постійного електропостачання. Це включає використання комп'ютерів, планшетів, проекторів, інтерактивних дошок і мережевого обладнання, що збільшує споживання електроенергії. З одного боку, цифрові технології покращують якість навчання та доступ до інформації, але з іншого — можуть спричиняти додаткове навантаження на енергосистему.

Ключові впливи:

- Зростання енергоспоживання через постійну роботу техніки та інтернет-з'єднання.
- Збитки від залишених у режимі очікування пристроїв (так званий «електронний «слінг»»).

- Потреба у енергоефективному обладнанні і режимах його роботи.

Щоб зменшити негативний вплив, важливо впроваджувати енергозберігаючі технології, автоматизацію вимикання та обов'язкове навчання учнів і викладачів правильному використанню техніки.

Ось кілька варіантів застосування в освітніх закладах різноманітних енергозберігаючих технологій, щоб зменшити споживання енергії і зробити навчальні заклади більш екологічними.:

- LED-освітлення — використовують енергоефективні лампи замість традиційних.
- Автоматичне освітлення — системи з датчиками руху або світла знижують або вимикають освітлення, коли в приміщеннях немає людей.
- Теплові насоси та сучасні системи опалення — ефективніші і з меншими витратами на тепло.
- Використання сонячних панелей — зменшує залежність від централізованого електропостачання.
- Ізоляція будівель — зменшує витрати на опалення і кондиціонування.
- Інтелектуальні системи управління енергоспоживанням — автоматизують контроль за споживанням електроенергії, води та тепла.
- Енергозберігаючі мультимедійні засоби —, наприклад, енергоефективні проектори з режимами економії.

Ці технології допомагають зменшити витрати, знизити вплив на довкілля і привчати учнів до еко-свідомої поведінки.

Навчити дітей енергоефективності в школі — це важливий аспект формування відповідального ставлення до навколишнього середовища. Ось кілька ефективних підходів:

- Проведення уроків та інтеграція теми у навчальні програми: пояснювати принципи збереження енергії, важливість енергоефективності для довкілля та економії ресурсів.
- Практичні заняття і проекти: організовувати конкурси, вікторини, дослідження або екологічні акції, що дозволяють учням застосувати знання на практиці.
- Створення енергозберігаючих правил у школі: залучати дітей до контролю за вимиканням освітлення, техніки поза навчальним часом, використанням природного світла.
- Навчання через гру та мультимедіа: використовувати освітні ігри, відео та інтерактивні програми, щоб зробити тему цікавою та доступною.
- Залучення батьків та громади: організовувати інформаційні заходи для сімей, щоб і вдома підтримувати принципи енергоефективності.
- Створення шкільних екологічних команд: щоб учні самі брали участь у еко-проектів і поширювали знання серед однолітків.

Такий всебічний підхід сприяє формуванню у дітей відповідальної поведінки щодо ресурсів і розвитку звички економії енергії.

Ось кілька конкретних уроків та активностей для навчання дітей енергоефективності у школі:

1. Енергетична вікторина. Мета: ознайомити учнів із базовими поняттями енергетики та збереження енергії. Як: провести гру з питаннями про енергозбереження, наприклад, «Що зменшує споживання електроенергії?», «Які прилади споживають найбільше?».

2. Практичний урок «Вимикай і зберігай». Мета: привчати дітей до вимикання непотрібної техніки та освітлення. Як: разом з учнями перевірити класи і кабінети, зробити список того, що слід вимкнути, і створити графік контролю.

3. Створення енергозбережної кампанії. Мета: залучити учнів до популяризації енергоефективності. Як: організувати плакати, листівки, презентації або відеоролики, які закликають дотримуватися правил економії енергії, і поширювати їх у школі та на заходах.

4. Екологічний проект «Енергозбережний будинок». Мета: дослідити, як можна зробити будівлю більш енергоефективною. Як: групи учнів створюють модель або презентацію з ідеями щодо покращення ізоляції, сучасних технологій або використання сонячної енергії.

5. Використання мультимедійних ресурсів. Мета: зробити тему цікавою та доступною. Як перегляд відео або анімацій на тему енергетики і енергозбереження, після чого обговорення та ідеї щодо застосування у школі.

6. Так для учнів 5 класу можемо запропонувати STEAM-проект «Енергоефективна школа», на якому вони досліджуватимуть проблему енергоефективності освітнього закладу, розглядаючи шляхи її вирішення шляхом оптимізації енергоспоживання та впровадження енергозберігаючих технологій.

Ці активності допомагають зробити навчання інтерактивним і практичним, сприяючи розвитку відповідального ставлення до ресурсів у дітей.

На сьогоднішній день у освітніх закладах можна впроваджувати такі сучасні альтернативні джерела енергії:

- Сонячні панелі (сонячні батареї) — забезпечують школу електроенергією за рахунок сонячної енергії.
- Вітрові турбіни — використовують вітер для генерації електрики, особливо у вітряних районах.
- Гідроелектростанції малі та мікро- — використовують рух води в місцевих річках або потоках.
- Біогазові установки — переробляють органічні відходи у газ, який можна використовувати для обігріву або електропостачання.
- Геотермальні системи — використовують тепло з підземних шарів для опалення приміщень.
- АйРеЧ (вітро- і сонячні гібриди) — поєднують кілька джерел та підвищують стабільність енергопостачання.

Ці джерела допомагають знизити залежність від традиційної енергії, скоротити витрати і сприяють стійкому розвитку навчальних закладів.

Пропонуємо перелік заходів, які може впровадити людина для покращення власного побуту, які можна розділити на чотири напрями: заощадження ресурсів: води, газу, тепла тощо; утеплення приміщень; встановлення приладів обліку, що дозволить платити лише за спожиті ресурси; перехід на більш сучасні, енергозберігаючі та альтернативні джерела енергії та системи комунікацій. Наприклад, заміна газового котла твердопаливним за допомогою програми державного кредитування, і встановлення вітрогенераторів.

Основні етапи впровадження заходів та технологій, спрямованих на зменшення енергоспоживання в освітніх закладах з метою економії ресурсів, підвищення комфорту та сталого розвитку:

1. Аналіз ситуації: вивчення текущего енергоспоживання, визначення джерел витрат та потенційних ділянок для покращення.
2. Розробка концепції та плану дій: визначення цілей, ресурсів, обох етапів впровадження і розподіл відповідальності.
3. Пошук фінансування та інноваційних рішень: використання державних програм, субсидій, з боку громади або благодійних проєктів.
4. Технічна реалізація: впровадження ефективних систем утеплення, встановлення енергоощадних обладнань, установка автоматичних систем керування освітленням.
5. Освітня та мотиваційна робота: навчання працівників та учнів енергозбереженню, створення правил та мотиваційних програм.
6. Моніторинг та коригування: постійне відстеження стану та споживання енергії, аналіз результатів і корекція механізмів.

Отже перехід від ідеї до реальної практики — це комплексна робота, яка вимагає системного підходу, активної участі всіх учасників освітнього процесу і підкріплена сучасними технологіями. Це забезпечує не лише економію коштів, але й виховання відповідального ставлення до ресурсів у молодого покоління.

Список використаних джерел

1. Михальчук А. Ю. Енергозбереження в закладах освіти: сучасні технології та практика. Київ: Український інститут розвитку освіти. 2020.

2. Державна програма «Енергоефективність та сталий розвиток» // Міністерство енергетики України. 2022.
3. Зінченко В. М. Енергоефективність у сучасних будівлях: теорія та практика. Харків: ХНУ ім. Каразіна. 2019.
4. Юрченко І. В., та ін. *Енергетичний аудит у закладах освіти: методика та приклади*. Енергетика та ресурсозбереження, 2021. №4, с. 45-54.
5. Проект «Зелена школа». 2023. www.green-school.org.ua,
6. Гусева Л. О. Технології енергозбереження в будівлях та їх застосування в освітніх закладах. Екологія та енергетика. 2020. №3, с. 78-84.
7. Міжнародний досвід впровадження енергоефективних проектів у школах // Світовий банк. 2021.

МОШАРЕНКОВА Т. В.,

*молодший науковий співробітник Наукового центру Повітряних Сил,
Харківський національний університет Повітряних Сил імені Івана Кожедуба,
tatvladsm@gmail.com*

МОШАРЕНКОВ В. В.,

*доцент кафедри університету
Харківський національний університет Повітряних Сил імені Івана Кожедуба
кандидат технічних наук, доцент, mosharenkov@googlemail.com*

ВИХОВНА СПЕЦИФІКА КОЗАЦЬКОГО ЖИТТЄВОГО УКЛАДУ – ПРАОБРАЗУ СУЧАСНОГО УКЛАДУ ЖИТТЯ МАЙБУТНІХ ОФІЦЕРІВ СИЛ ОБОРОНИ УКРАЇНИ

Анотація. На основі аналізу та узагальнення історичних, етнографічних, соціально-педагогічних наукових студій щодо організації життєдіяльності українського воїнства у контексті процесу еволюції унікального історичного явища – козацтва визначено особливості і передумови формування його виховної специфіки, сутність якої полягає в набутті воїнами знань, умінь, навичок і здатностей, необхідних для діяльності у військово-професійному середовищі. Встановлено взаємозалежність формування світогляду воїнів, як могутнього внутрішнього фактору розвитку особистості, направлено на активізацію можливостей і самореалізації у професійній, соціальній, культурній, духовній сферах, від стану та умов їх життєвого укладу.

Підкреслено актуальність впровадження автентичних рис козацького укладу життя, його історико-культурних традицій у процес формування сучасного укладу життя майбутніх офіцерів Сил оборони України.

Ключові слова: військово-професійне середовище, виховна специфіка, навчально-професійна діяльність, уклад життя майбутніх офіцерів.

Неодмінною умовою існування людини є її приналежність до певної соціальної групи, відмінності й особливий статус якої обумовлюється правилами, звичаями і порядком життя, сформованими відповідно до нормативно-правових аспектів, національно-культурних особливостей та із виконання її представниками спеціальних функцій і завдань. У такий спосіб визначаються і відмінні особливості соціальної групи військовослужбовців, представниками якої є майбутні офіцери – особистості, що самостверджуються, самореалізуються в навчально-виховному просторі вищих військових навчальних закладах (ВВНЗ), мають здатність до ефективної саморегуляції своєї діяльності і вчинків [1, с. 57].

Одним із важливих компонентів, який визначає специфіку навчально-професійної діяльності майбутніх офіцерів і суттєво впливає на результативність та підвищення бойового потенціалу Сил оборони України загалом, є уклад життя («уклад – порядок, що установлений або склався (у житті, побуті, родині, установі тощо)» [3], «уклад – тип, форма господарства певної суспільно-господарчої формації») [4]. Адже він виконує соціально-педагогічну, виховну, психологічну функції відповідно до вимог й умов військово-професійної діяльності у військових підрозділах, щоденно впливаючи на становлення міжособистісних стосунків військовослужбовців, формування їх ціннісних орієнтацій, професійної зрілості, відповідального ставлення й активності у самореалізації в професії офіцера.

Аналізуючи наукову літературу з обраної теми, було виявлено, що проблема вивчення особливостей укладу життя військовослужбовців під час повсякденної діяльності та під час виконання бойових завдань, його виховного впливу на підготовку вмотивованого і відповідального офіцера-лідера не була предметом окремого дослідження. Це підтверджує і відсутність певного концептуального і термінологічного визначення самого поняття «уклад життя військовослужбовців», його структури та базових складових. Однак усвідомлення значущості військово-професійної освіти з огляду на актуальні в сучасних умовах потреби українського суспільства у безпеці, забезпеченні територіальної цілісності і недоторканості країни, зумовлює необхідність вивчення його виховної специфіки у процесі військово-професійної освіти.

Оскільки уклад життя формується і розвивається за певних специфічних умов матеріального і духовного виробництва, поряд із загально соціальними властивостями, він має історичний характер та ґрунтується на національно-культурних підвалинах українського народу. Тому, цілком логічно, що для вирішення зазначеного питання ми зосередилися на вивченні його витоків, що лежать у історичній площині розвитку та становлення як українського війська, так і суспільства взагалі. Бо пізнання будь-яких сучасних процесів неможливе без відтворення минулого, яке здійснюється через осмислення, диференціювання та опрацювання історичних джерел.

Історико-культурологічний аналіз феномену козацького виховного середовища та його раціонального підходу до формування життєвого порядку, який визначався через національну ідею та внутрішню громадянську мотивацію, дав можливість провести паралелі з минулим і з сучасним, дослідити започаткування й специфіку праобразу наявної моделі життєвого устрою українських оборонців й їх родин та виокремити наступне:

- першоосновою організації життєвого порядку були козацькі закони (Конституція П. Орлика, клятва козаків, клятва старшини, звичаєве право козацької держави періоду 1461 тощо) і тісно зв'язана з ними правова культура;

- підхід до організації життя козака визначався певними засобами соціальних норм, серед яких: ідеали, зразки, орієнтири зібрані з національних історико-культурних традицій, спадкоємності поколінь, єдності суспільних і родинних вимог. Особливу роль відігравали релігійні утвердження [6, с. 11];

- на формування укладу життя козацтва як своєрідної військової організації, беззаперечно впливав спосіб життя людини – її зв'язок з природою (довкіллям). Необхідність пристосування до життя в умовах Степу, кочовий спосіб життя зі спрощеним побутом, на меті якого не було накопичення матеріальних цінностей і осілості, визначали культурно-побутові традиції життєвого укладу, трудові навички, зокрема, риболовля, полювання, бортництво та найголовніше, з огляду на основне призначення, – збройне протистояння нападам ворогів [5, с. 142–145]. Чим і пояснюється гостра необхідність постійного фізичного і духовного самовдосконалення воїна, яке здебільшого відбувалося на лоні природи й тісно пов'язувало його з рідною країною, виховуючи любов до Батьківщини.

Узагальнюючи зазначені тези, ми можемо зробити висновок, що уклад життя сформованої соціальної верстви українських оборонців був прямо пов'язаний з формуванням ціннісних орієнтацій як самої особистості, так і народу, нації в цілому. Тому, педагогічну цінність мав лише добре організований життєвий устрій, сформований на стійких, історично утворених, укорінених у свідомість військових формах діяльності.

Водночас, проведений аналіз вказує на те, що уклад життя є цілісним і складним суспільним явищем, який має свій історичний шлях розвитку та виконує об'єднавчу функцію у соціальні групи, в залежності від роду діяльності або функціональних обов'язків, в яких вони перебувають в тісних міжособистісних контактах. Життєвий уклад, на нашу думку, можна порівняти з певним живим організмом, що підпорядковується законам людського життя та з часом зазнає соціальних і культурних змін під впливом суспільно-політичних обставин, які зумовлюють його національну специфіку. Це пояснює вживання термінів, які відображають як життєвий уклад певної нації, скажімо «український уклад життя», так і окремих соціальних груп, як от «козацький уклад життя» [2, с. 115–116].

Зараз, понад столітню давнину відбувається відродження козацької минувшини,

формується суспільний запит на козацькі форми самоорганізації, козацьку героїку, козацькі військові традиції. Започатковані в цей період принципи виховання є невід’ємною складовою сучасної професійної військової освіти, основою цінностей та якостей, що формують особистість офіцера-лідера, здатного брати на себе відповідальність за життя свого народу та долю своєї країни. Адже сучасні воїни – нащадки козаків, чий досвід та знання через спільну історичну пам’ять допомагає не просто відчувати зв’язок із попередніми поколіннями, а і вдосконалювати високий рівень у процесі оволодіння військовою спеціальністю.

Список використаних джерел

1. Капінус О.С. Методологія, теорія і методика формування професійної суб’єктності майбутніх офіцерів Збройних сил України : монографія / О.С. Капінус. Житомир : Вид. О.О. Євенок, 2020. 600 с.
2. Мошаренкова Т.В. Сутнісна характеристика козацького укладу життя в контексті формування світогляду захисника Батьківщини / Збірник наукових праць Національної академії Державної прикордонної служби України. Серія: педагогічні науки . Хмельницький: Видавництво НАДПСУ, 2024. No 2(37). С. 106–127. URL: <https://periodica.nadpsu.edu.ua/index.php/pedzbirnyk/article/view/1726/1566>
3. Словник української мови [в 11 т.]/ АН Української РСР, Ін-т мовознав. ім. О.О. Потебні; редкол. І.К. Білодід (голова) та ін. Київ: Наук. думка, 1970–1980.Т.10: Т–Ф/ред. тому А.А. Бурячок, Г.М. Гнатюк. 1979. С. 416 URL: <http://surl.li/parmf>
4. Сучасний українсько-англійський юридичний словник: Близько 30000 термінів і стійких словосполучень/ Укладачі І.І. Борисенко, Л.М. Саєнко, Н. М. Конончук, Т.І. Конончук. Наук. редактор акад. В.Г. Гончаренко. Київ: Юрінкомінтер, 2007. С. 632. URL: <http://surl.li/pasxt>
5. Стельмахович М.Г. Українська родинна педагогіка: навч. посібник. К.: ICDO, 1996. 288 с.
6. Стефанюк С.К. Правові основи козацької педагогіки: етика та соціально-правові норми: навчальний посібник. Харків, 2008. 198 с.

НАМЛІЄВА Н. В.,

*доцент кафедри управління та адміністрування,
Мелітопольського державного педагогічного університету
ім. Богдана Хмельницького,
кандидат економічних наук,
nnamlieva5@gmail.com*

ПІДВИЩЕННЯ ЕФЕКТИВНОСТІ КОМУНІКАЦІЙ В ЗАКЛАДІ ВИЩОЇ ОСВІТИ

Анотація. Щоб отримати високі кінцеві результати в освітянській царині, керівник закладу вищої освіти завжди організовує процес управління відповідним чином. В сучасних умовах господарювання оцінка ефективності діяльності стає чи не однією з головних проблем для менеджменту закладу вищої освіти. Сучасні інноваційні підходи до оцінювання показників ефективності комунікаційної діяльності вищих навчальних закладів є трендовим концептом процесу управління й зорієнтовані на ринок, що потребує комунікації та швидкої адаптації до вимог високодинамічного зовнішнього середовища.

Ключові слова: комунікації, комунікаційна активність, заклад освіти, підвищення ефективності комунікацій

Більш, ніж 30 років в Україні роль комунікації в суспільстві має тенденцію до зростання. Комунікація стала чи не одним із трендових компонентів процесу управління, що є провайдером у створенні особистісного комунікативного комфорту як для члена колективу, так і установи вищої освіти.

Саме тому вагомого значення набуває роль комунікацій в закладах вищої освіти та підвищення ефективності. Але, перш, як перейдемо до дослідження питання підвищення ефективності комунікацій в закладі вищої освіти – підійдемо до авторського визначення даної дефініції. Опираючись на дослідження О. Сакалюк – саме тому, що обмін інформацією входить до всіх видів управлінської діяльності, комунікацію називають процесом, який поєднує частини

організації в єдине ціле [1]. А саме, в своїй науковій праці «Організація ефективної комунікації в сучасних закладах освіти» дослідниця дає детальні характеристики:

- 1) комунікація є однією з основних умов існування і розвитку організації;
- 2) комунікація здійснює взаємодію із зовнішнім середовищем, визначаючи рівень і якість прийняття управлінських рішень;
- 3) комунікації характеризують стан внутрішнього середовища організації шляхом забезпечення функціонування і взаємодії особистостей, структури, цілей, технології та завдань організації;
- 4) комунікація створює неформальну структуру в процесі функціонування організації і сприяє зближенню з нею формальної структури [1].

Ми поділяємо думку О. Сакалюк, основними критеріями стійкого розвитку є підвищення ефективності діяльності всього закладу освіти, його структурних підрозділів та окремих членів колективу багато в чому залежить від надійності комунікацій.

Комунікаційна активність є найбільш вагомим чинником сталого розвитку як окремих територій, так і структурованих підприємств та організацій.

Погоджуємось із науковими розвідками І. Грищенко [2], стверджуємо, що конкуренція сучасного ринкового середовища підвищує вимоги до управління закладів вищої освіти на основі оцінки ефективності діяльності суб'єктів ринку. Сучасна парадигма управління закладів вищої освіти, яка зорієнтована на ринок, потребує комунікації та швидкої адаптації до вимог високодинамічного зовнішнього середовища. Дослідженням проблем сутності, природи, оцінки комунікаційної діяльності, в т.ч. і у сфері вищої освіти, займались провідні закордонні та вітчизняні вчені: Г. Армстронг, В.О. Бахарєв, Н.В. Василенко, Ф. Котлер [2].

За твердженнями Ф. Котлера [10], з розвитком суспільних відносин, науково-технічного прогресу, глобалізаційних процесів об'єктивно звужуються можливості управляти продуктом чи ринком виключно технологічними та економічними важелями. Тому в сучасних умовах комунікаційний аспект маркетингової діяльності виходить на перший план [10].

Сьогодні недостатньо мати у закладі вищої освіти якісні освітні послуги. Для формування контингенту студентів, збільшення обсягів фінансових надходжень та забезпечення розвитку, потрібно донести до свідомості споживачів вигоди від використання таких послуг, саме конкретного навчального закладу. Комунікації дозволяють зробити послуги освітнього закладу привабливими для цільової аудиторії, шляхом передачі повідомлень роботодавцям, абітурієнтам, їх батькам, всьому суспільству [4].

Також варто взяти до уваги твердження визначного науковця про типові комунікаційні завдання, з якими має справу заклад вищої освіти, які американський маркетинголог узагальнив таким чином: підтримувати або зміцнювати імідж навчального закладу; вибудувати лояльність та підтримку випускників; привабити донорів; надавати інформацію щодо пропозиції навчального закладу; залучити потенційних студентів, заохотити їх до подання вступних заяв та до вступу у навчальний заклад; виправити некоректну або неповну інформацію про навчальний заклад [10].

Головними складовими підвищення ефективності комунікацій в закладі вищої освіти в руслі сучасних тенденцій, повинна охоплювати процес оволодіння ним інноваційними технологіями навчання, спеціальними знаннями, вміннями для повноцінного здійснення ним науково-педагогічної діяльності; навичками прийомів комунікативної компетентності до змісту та структури професійної діяльності; підвищення індивідуального потенціалу та креативних можливостей. Це вимагає змін у процесі фахової підготовки викладачів та наукових співробітників в цілому та інноваційної парадигми формування їхньої комунікативної компетентності у відповідності із сучасними вимогами суспільства, зокрема.

Отже, виходячи з проблематики стверджуємо, що сучасна парадигма управління закладом вищої освіти, яка зорієнтована на ринок, потребує комунікації та швидкої адаптації до вимог високодинамічного зовнішнього середовища, адже динамічне, суперечливе, складне і багатогранне ХХІ століття є століттям комунікації. Глобалізаційні процеси, що супроводжуються зростанням інтенсивності обсягів інформаційних потоків, актуалізували роль комунікації і комунікаційних аспектів як стратегічного ресурсу та системоутворювального фактору в розвитку національної правової системи, ефективного механізму взаємодії і конструктивного діалогу держави і громадськості [4]. Під впливом трансформацій культурних комунікацій в умовах розвитку національної правової системи підвищується роль комунікативної компетентності

здобувачів вищої освіти як невід'ємної, центральної складової готовності до професійної діяльності.

Список використаних джерел:

1. Сакалюк О.О. Організація ефективної комунікації в сучасних закладах освіти. «Наука і освіта». №6. 2014. С. 198-206.
2. Грищенко І.М. Ефективність комунікаційної діяльності вищих навчальних закладів. Вісник Хмельницького національного університету. Т2. №4. 2013. С. 204-218.
3. Котлер Ф. Стратегічний маркетинг для навчальних закладів / Ф. Колер, Карен Ф.А. Фокс; [пер. з англ.]. К.: УАМ, вид. Хімджест, 2011. 580 с.
4. Часнікова О.В. Компетентнісний підхід в освіті як основа її реформування. *Народна освіта. Електронне наукове фахове видання*. Випуск №3(24), 2014 р. URL: https://www.narodnaosvita.kiev.ua/?page_id=2607.

ПОДЛЕСНА І. І.,

*методист кафедри змісту і методик навчальних предметів
Тернопільський обласний комунальний інститут
післядипломної педагогічної освіти
ivannapodlesna8@gmail.com*

ОРГАНІЗАЦІЯ ЕКОЛОГІЧНО БЕЗПЕЧНОГО ОСВІТНЬОГО СЕРЕДОВИЩА В КОНТЕКСТІ ВИВЧЕННЯ ТЕХНОЛОГІЙ ЗДОБУВАЧАМИ ОСВІТИ ЗЗСО

***Анотація.** Досліджено шляхи створення екологічно безпечного освітнього середовища у ЗЗСО. Наголошено на значенні практичної екоактивності та міжпредметної інтеграції. Акцентовано увагу на формуванні екологічної свідомості учнів через впровадження інноваційних підходів, таких як STEM-орієнтоване навчання, проєктна діяльність, інтеграція природничих наук та використання екологічно безпечних матеріалів. Зазначено значення участі школярів у практичних екоініціативах та реалізації міжпредметних проєктів, що сприяє розвитку відповідального ставлення до довкілля, формуванню стійких екологічних навичок і підвищенню якості освітнього процесу.*

***Ключові слова:** екологічна безпека, технологічна освіта, STEM-освіта, проєктне навчання, екологічна свідомість, безпечне освітнє середовище.*

Створення та підтримка екологічно безпечного освітнього простору є актуальною складовою сучасної освітньої стратегії, зокрема в умовах зміни клімату, виснаження та забруднення навколишнього середовища. Формування екологічної свідомості здобувачів освіти як на заняттях, так і в позаурочній діяльності передбачає використання таких технологій, матеріалів та застосування виробничих процесів, які є важливою умовою для збереження природних ресурсів і підвищення якості життя. Водночас постає питання про створення безпечного освітнього середовища, «в якому наявні безпечні умови навчання та праці, комфортна міжособистісна взаємодія, що сприяє емоційному благополуччю учнів, педагогів і батьків, відсутні будь-які прояви насильства та є достатні ресурси для їх запобігання, а також дотримання прав і норм фізичної, психологічної, інформаційної та соціальної безпеки кожного учасника навчально-виховного процесу» [7].

Отримуючи освіту в умовах Нової української школи, учні мають можливість формувати практичні навички екологічно відповідальної поведінки. Завдяки технологічній освіті вони оволодівають методами раціонального використання природних ресурсів, що сприяє створенню здорового довкілля.

У програмах трудового навчання наскрізно простежуються екологічні проблеми: використання екологічно безпечних матеріалів у проєктно-технологічній діяльності, аналіз впливу технологій на довкілля, впровадження концепції кругової економіки в навчальні проєкти тощо.

Завдяки STEM-орієнтованому підходу в навчанні предмета здобувачі освіти не тільки отримують знання з різних наук, а й застосовують їх у реальних умовах для вирішення екологічних проблем. Такий підхід включає інтеграцію знань із різних предметних галузей,

сприяє створенню проєктів для вирішення складних екологічних проблем, формує екологічну свідомість здобувачів освіти, що є важливим кроком до їхньої активної участі в збереженні навколишнього середовища.

Сучасні технології є ефективним інструментом розробки й впровадження рішень для збереження природних ресурсів. Учні можуть проєктувати та тестувати пристрої для очищення води, моніторингу забруднення повітря або створення систем управління відходами. До прикладу, деякі школи в Україні вже реалізують ініціативи, зокрема, створюють проєкти з використанням сонячних батарей для забезпечення шкільного освітлення; розробляють «розумні» сади, завдяки яким школярі моніторять стан рослин і навколишнього середовища за допомогою датчиків.

Відповідно до Державного стандарту базової середньої освіти, затвердженого постановою Кабінету Міністрів України від 30 вересня 2020 р. № 898, метою технологічної освіти є реалізація творчого потенціалу учнів, розвиток здатності змінювати навколишнє природне середовище без завдання шкоди, а також використання сучасних технологій для задоволення потреб суспільства та збереження екологічного балансу [2]. Безперечно, впроваджуючи технологічний підхід у навчання, вчителю відводиться важлива роль у формуванні як ключових, так і предметних компетентностей учнів, набуття досвіду впровадження екологічно орієнтованих рішень у своїй професійній діяльності.

Методичні підходи до організації екологічно гармонійного середовища в закладах загальної середньої освіти передбачають застосування різноманітних методів і стратегій.

На думку Тетяни Засекої, «проєктно-орієнтоване навчання надає можливість працювати над реальними проєктами, спрямованими на вирішення екологічних проблем, зокрема створення моделей енергозберігаючих систем та систем переробки відходів» [3].

Завдяки інтеграції природничих наук і технологій відбувається застосування знань із фізики (для розрахунку енергетичної ефективності); біології (для дослідження впливу забруднень на екосистеми); хімії (для розробки екологічно безпечних матеріалів), що дозволяє учням створювати практичні проєкти, які надають реальні рішення для збереження довкілля.

Науковиці Галина Корицька, Уляна Долга обґрунтовують різні типи екологічних проєктів, які можуть бути реалізовані в навчальному процесі [8]. На нашу думку, створення інтегрованих проєктів, у межах яких здобувачі освіти досліджують екологічні проблеми шляхом поєднання знань із різних дисциплін, сприяє формуванню глибокого розуміння таких зв'язків, розвитку критичного мислення, проведення різноманітних заходів, акцій тощо.

До прикладу:

- участь у заходах, спрямованих на збереження екологічних ресурсів, таких, як «День без паперу» або «Зелена зона»;
- організація сортування сміття в навчальних закладах та виготовлення виробів із вторинної сировини під час уроків технологій;
- проведення екологічних акцій зі збору макулатури, батарейок, пластикових кришечок тощо;
- організація шкільних садів або «зелених класів», де учні можуть висаджувати рослини, доглядати за ними та вивчати важливість збереження біорізноманіття;
- проведення тематичних уроків, майстер-класів чи лекцій із залученням експертів з екології, які висвітлюють проблеми забруднення довкілля та шляхи їх подолання.

Актуальним залишається проведення акцій зі збору вторинної сировини для переробки (макулатура, пластикові пляшки); створення екологічних зон, висадка дерев; очищення місцевих територій тощо. “Залучення учнів до практичних екоініціатив, зокрема переробки відходів, озеленення шкільної території та впровадження енергозберігаючих технологій, сприяє формуванню екологічної свідомості.... Така діяльність розвиває відповідальне ставлення до природи та формує стійкі екологічні навички в учнів” [6].

На нашу думку, впровадження екологічно орієнтованих технологій у школах сприяє розвитку екологічної культури, збереженню природних ресурсів та підвищенню якості освітнього процесу. В умовах воєнного стану це має важливе значення для підтримки громад, розвитку стійкості учнів до стресових ситуацій і формування згуртованості шляхом спільних

природозахисних ініціатив. Для подальших досліджень і практичних кроків в освітніх закладах варто впроваджувати міжпредметні екологічні проєкти, використовувати сучасні технології для моніторингу стану довкілля, аналізу ефективності вже реалізованих програм, що сприятиме подальшому розвитку екологічної культури здобувачів освіти, розширенню можливостей для практичного застосування екологічних знань у шкільному середовищі.

Список використаних джерел

1. Борисенко І.В. Сучасні підходи до екологічного виховання в школах. 2022. [Електронний ресурс]. — Режим доступу: (дата звернення: 20.02.2025).
2. Державний стандарт базової середньої освіти: затв. постановою Кабінету Міністрів України від 30 вересня 2020 р. № 898. [Електронний ресурс]. URL : <https://zakon.rada.gov.ua/> (дата звернення: 20.02.2025).
3. Засєкіна Т. М. Інтеграція в шкільній природничій освіті: теорія і практика: монографія. Київ : Педагогічна думка, 2020. 400 с.
4. Мельничук Л.О. Екологічна освіта в контексті сталого розвитку. 2021.
5. Санковська І. Роль вчителя Нової української школи на шляху формування екологічних цінностей // Науковий журнал "Педагогічні науки". 2023. С. 4. URL : <https://surl.li/wwtacu/>
6. Сидоренко І. В. Проєктний підхід в екологічному вихованні школярів // Науковий вісник. 2022. № 5 (32). С. 120–130.
7. Створення безпечного освітнього середовища. [Електронний ресурс]. URL : <https://surl.li/hkwhgv> (дата звернення: 16.04.2025).
8. Корицька Г.Р., Долга У.І. Формування екологічної компетентності здобувачів освіти у процесі інтеграції освітніх галузей засобами інноваційних технологій // Матеріали конференції «Екологічні та інноваційні технології в освітньому процесі» (м. Тернопіль, 06-07 черв., 2024) / ред. кол.: В.М. Черняк (відп. ред.) та ін. Тернопіль : Вид. центр ТОКІППО, 2024. 317 с. С. 205-209.

POTIKHA N. Ya.

*Head of the Department of Postgraduate and Doctoral Education,
Associate Professor of the Functional and Laboratory Diagnostics Department
I. Horbachevsky Ternopil National Medical University
of the Ministry of Health of Ukraine
PhD, MD, Associate Professor
potikha@tdmu.edu.ua*

STRATEGIES FOR DOCTORS OF PHILOSOPHY TRAINING IN WAR CONDITIONS

Annotation. Approaches to the organization of Doctor of Philosophy training have changed in the conditions of war caused by the russian federation. I. Horbachevsky Ternopil National Medical University of the Ministry of Health of Ukraine has organized the training of Doctors of Philosophy in the specialties 222 «Medicine», 228 «Pediatrics», 226 «Pharmacy, Industrial Pharmacy», 221 «Dentistry», 223 «Nursing» of the field of knowledge 22 «Healthcare» and in the specialty 091 «Biology and Biochemistry» of the field of knowledge 09 «Biology» in mixed (face-to-face) or distance forms in the conditions of the war. Full-time postgraduate students study in a mixed format: lectures in a distance format, practical classes in face-to-face format. The training of full-time (evening) and part-time postgraduate students is carried out using synchronous and asynchronous distance education platforms using the resources of the Distance Education System Moodle (DES Moodle) (asynchronous learning system) and online using Microsoft Teams Software (synchronous learning).

Key words. doctors of philosophy training, war conditions, synchronous and asynchronous distance education platforms.

The training of Doctors of Philosophy involves obtaining the third (educational and scientific) level of higher education. The training of specialists at the third level of higher education is carried out according to Educational and Scientific programs (ESP). Program competencies and program learning outcomes are prescribed in the ESP. ESP are developed using advanced world experience and approved by the University. In particular, the ONP defines the integral competence of a Doctor of Philosophy as

the ability of a person to solve complex problems in the field of professional and research and innovation activities. It involves a deep understanding of existing and the creation of new holistic knowledge and professional practice, conducting independent original scientific research and implementing pedagogical, professional, research and innovation activities in the field of Medicine [1].

The training of postgraduate students is carried out on the basis of competency-based, systematic, student-centered approaches and principles of academic freedom. There is an opportunity for the student to form an individual educational trajectory. Postgraduate education is problem-oriented, with the acquisition of competencies sufficient to produce new ideas, solve complex problems in the professional field, acquire skills for scientific and pedagogical work in higher education, conduct independent scientific research using the resource base of the University and partners. Postgraduate students study the methodology of scientific work and acquire skills in presenting results using native and foreign languages.

The training of Doctors of Philosophy is the basis for professional activity and is important for self-realization and further career. The training of Doctors of Philosophy is based on the study of ethics and methodology of scientific research, principles of evidence based medicine, study of modern methods of scientific research in medicine and related specialties in accordance with the direction of the scientific project. It includes studying a specialty in the field of scientific research, developing language competencies and communication skills, mastering the technology of presenting the results of scientific research and other competencies that are necessary for conducting original scientific research, implementing scientific results in medicine and other sectors of society.

Approaches to the organization of Doctor of Philosophy training have changed in the conditions of war caused by the Russian Federation. The issue of full-fledged training of postgraduate students in these conditions is relevant. At the same time, the necessary competencies and program learning outcomes must be acquired. Therefore, there was a need to combine direct and indirect forms of interaction of all participants in the educational process. These changes are due to certain logistical and technical problems, communication difficulties in the «scientific supervisor – postgraduate student» groups and in the community of postgraduate students, active participation of postgraduate students in the volunteer movement, involvement of postgraduate students in the performance of official duties, including in healthcare institutions outside the city where the educational institution is located. There is also a real threat to the life and health of all educational process participants, especially during periods of aggravation of the military situation in the country [2].

I. Horbachevsky Ternopil National Medical University of the Ministry of Health of Ukraine (TNMU) has organized the training of Doctors of Philosophy in the specialties 222 «Medicine», 228 «Pediatrics», 226 «Pharmacy, Industrial Pharmacy», 221 «Dentistry», 223 «Nursing» of the field of knowledge 22 «Healthcare» and in the specialty 091 «Biology and Biochemistry» of the field of knowledge 09 «Biology» in mixed (face-to-face) or distance forms in the conditions of the war. Full-time postgraduate students study in a mixed format: lectures in a distance format, practical classes in face-to-face format. The training of full-time (evening) and part-time postgraduate students is carried out using synchronous and asynchronous distance education platforms using the resources of the Distance Education System Moodle (DES Moodle) (asynchronous learning system) and online using Microsoft Teams Software (synchronous learning).

Microsoft Teams is a modern corporate platform. It provides training for students based on the principles of a synchronous learning system and provides extensive opportunities for using interactive learning tools and conducting video conferences. The platform allows the teacher and postgraduate students to participate in the learning process simultaneously and has a high-level conversational interface and file sharing. The teacher communicates with postgraduate students in real time, conduct a seminar or practical session, can give a lecture with a presentation, survey the students to determine their level of knowledge and skills [1].

Asynchronous learning platforms do not require simultaneous communication between the teacher and students. Postgraduate students independently choose the time for preparation for classes. TNMU uses Distance Education System Moodle (DES Moodle). DES Moodle has all the necessary educational and methodological content developed in accordance with the ONP: materials for preparing to practical (seminar) classes, video materials for preparing to classes, methodological instructions for preparing to classes, materials for preparing to lectures, lecture presentations, video lectures, tasks for

daily test control etc. Educational and methodological materials are periodically updated taking into account new achievements of science and technology in this field and are available for use at any time of the day. The wide educational and methodological content allows the postgraduate student to prepare for classes in a quality manner and teacher to switch from full-time to forced distance learning. This is especially relevant in conditions of war. Daily knowledge control is carried out by testing on the Moodle platform. Semester knowledge control in disciplines is carried out using the Moodle (testing, written part of the exam) and the Microsoft Teams System (meeting mode, oral part of the exam).

The components of distance learning for PhD students are also include: receiving consultations from a territorially remote teacher, the possibility of remote interaction with the scientific supervisor and teachers through telephone messengers, electronic correspondence tools, the Microsoft Teams platform, independent work with electronic educational materials in 24-hour access mode, viewing lectures or presentations with video support on the video hosting You Tube etc.

In the conditions of war the possibilities of completing the scientific component of the ONP have also been preserved. Postgraduate students perform scientific research in certified laboratories, conduct retrospective studies of archival materials of healthcare institutions. The university vivarium is actively working. TNMU has a practice of trainings, seminars, master classes, for students in a distance format: «Academic integrity», «Soft-skills», «National standards of bibliographic description», «Working with scientific and metric databases», «Author profiles of scientists», «Telemedicine in the training of specialists in the field of Health Care», «Psychological support in conditions of war», «Correlation regression analysis in medical statistics» etc.

Flexible adaptation of the Doctors of Philosophy educational process organization in conditions of war through a partial transition to a mixed learning format using synchronous and asynchronous models of educational interaction, contributes to the successful implementation of the postgraduate students rights to education in such circumstances, the achievement of integral learning outcomes. In such conditions, the use of innovative information technologies is intensified, the role of the teacher and scientific supervisor is reevaluated. Distance learning is considered as an effective addition to existing traditional forms of education as an element of the educational environment especially during the period of war.

List of references

1. Rasheed R. A., Kamsin A., Abdullah N. A. Challenges in the online component of blended learning: a systematic review. *Computers and Education*. 2020. Vol. 144. P. 103791.
2. Su, B. Enhancement of Online Education to the Teaching Paradigm: Taking Academic Medical Post-graduate Cultivation as an Example. *Frontiers in Medicine*. 2022. 9, 807469. DOI 10.3389/fmed.2022.807469.

ПРОСІНА О. В.,

директор Центру післядипломної освіти
ДЗВО «Університет менеджменту освіти» НАПН України,
канд. пед. наук, доцент,
prosina.olga.v@gmail.com

ЗАСТОСУНОК “ВИВЧАЮ – НЕ ЧЕКАЮ” ЯК ІНСТРУМЕНТ ФОРМУВАННЯ КЛЮЧОВИХ КОМПЕТЕНТНОСТЕЙ УЧНІВ ПОЧАТКОВОЇ ШКОЛИ В УМОВАХ НОВОЇ УКРАЇНСЬКОЇ ШКОЛИ

Анотація. У тезах розглядається мобільний застосунок «Вивчаю — не чекаю» як EdTech-рішення нового покоління, адаптоване до потреб учнів початкової школи в кризовому контексті. Аналізується його потенціал у розвитку ключових компетентностей, зокрема читачької, математичної, цифрової, громадянської та здатності до навчання впродовж життя. Зазначено переваги інструменту у контексті реформ Нової української школи та стійкої освіти.

Ключові слова: цифрова освіта, НУШ, мобільні додатки, ключові компетентності, початкова школа, освітні втрати.

Вступ. Виклики, пов'язані з повномасштабною війною в Україні, призвели до порушення освітнього процесу, особливо у початковій ланці освіти. У цьому контексті актуальності

набувають цифрові інструменти, здатні забезпечити безперервність навчання і підтримати розвиток ключових компетентностей учнів початкової школи. Одним із таких рішень є мобільний застосунок «Вивчаю — не чекаю» (Can't Wait to Learn)[1], створений за перевіреною досвідом методикою від міжнародної організації War Child — організації, що допомагає дітям війни здобувати освіту з 1993 року, співрозробники ГО «Освіторія», МОН України.

Застосунок є частиною глобальної ініціативи, яка впроваджується у країнах, що переживають конфлікти, з метою забезпечення доступу до якісної освіти для дітей у кризових умовах. В Україні «Вивчаю — не чекаю» адаптовано до вимог Державного стандарту початкової освіти та концепції Нової української школи (НУШ) [2]. Його головна інноваційність полягає у поєднанні адаптивного цифрового контенту з ігровими механіками, що дозволяє підтримувати мотивацію учнів, незалежно від їхнього соціального чи географічного контексту.

Відповідно до Концепції НУШ, ключові компетентності визначено як «динамічне поєднання знань, умінь, навичок, способів мислення, поглядів, цінностей та інших особистісних якостей» [3]. Застосунок сприяє розвитку таких компетентностей:

- Читання з розумінням і математична грамотність, що реалізуються через адаптовані навчальні ігри;
- Цифрова компетентність, завдяки використанню планшетів і смартфонів як навчального середовища;
- Уміння вчитися впродовж життя – через механізми саморефлексії, доступність матеріалу і можливість повертатися до пройденого;
- Громадянська відповідальність, що реалізується через сюжети й персонажів, які формують моральні орієнтири, емпатію, відповідальність.

Практичне застосування. Під час реалізації проєкту в Україні застосунок використовувався у школах, дитячих просторах, на платформі дистанційного навчання. Впровадження застосунку сприяло розвитку педагогічної компетентності вчителів, які пройшли спеціальне навчання, зокрема у форматі EdTech-вебінарів та сертифікаційних програм, орієнтованих на цифрову трансформацію освіти.

Мобільний застосунок «Вивчаю – не чекаю» не лише сприяє розвитку базових академічних навичок, але й виконує важливу функцію підвищення внутрішньої мотивації учнів та їхньої психоемоційної підтримки. Використання ігрових механік, сюжетно-рольових елементів і системи заохочення допомагає дітям зберігати інтерес до навчання навіть у складних соціальних умовах. Саме гейміфікація, адаптивність контенту та можливість самостійного прогресування сприяють формуванню у дітей початкової школи таких важливих якостей, як навчальна автономія, впевненість у власних силах і позитивне ставлення до навчання.

У кризовому контексті застосування цифрових рішень набуває особливої актуальності, оскільки вони не лише забезпечують доступ до освітніх ресурсів, а й підтримують психоемоційний добробут учнів, допомагають зменшити тривожність, сприяють стабілізації освітнього процесу. Завдяки вбудованим механізмам позитивного зворотного зв'язку, індивідуалізації траєкторій навчання та гнучкості використання, застосунок «Вивчаю – не чекаю» забезпечує ефективну інтеграцію навчальної і підтримувальної функцій освіти в умовах нестабільності.

Крім того, наявність вбудованого кабінету вчителя дає можливість педагогам більш ефективно відстежувати прогрес учнів, планувати індивідуалізовані маршрути навчання та оперативно реагувати на освітні потреби кожної дитини. Таким чином, цифрові інструменти не лише компенсують освітні втрати, а й стають важливим чинником розвитку стійкої мотивації, рефлексії та саморегуляції в учнів початкової школи.

Водночас практичний досвід використання застосунку свідчить, що, попри його значні переваги, вчителі-практики відзначають окремі технічні труднощі, які потребують подальшого вдосконалення. Зокрема, у деяких випадках фіксується нестабільність роботи програми: можливе аварійне завершення роботи застосунку на комп'ютерах або уповільнене завантаження окремих модулів. Урахування цих аспектів є важливим для подальшого розвитку і забезпечення максимальної доступності та надійності цифрового ресурсу для всіх користувачів.

Подальший розвиток подібних EdTech-рішень має враховувати не лише академічний, а й

емоційний вимір навчання, забезпечуючи цілісне формування особистості дитини в умовах цифрового суспільства.

Висновки. Мобільний застосунок «Вивчаю — не чекаю» є яскравим прикладом інтеграції EdTech-рішень у систему початкової освіти, що відповідає принципам Нової української школи. Його ефективність підтверджується позитивною динамікою розвитку ключових компетентностей учнів і зниженням рівня освітніх втрат у кризовий період. Подальше масштабування і підтримка таких рішень має стати пріоритетом освітньої політики держави у сфері цифрової трансформації.

Список використаних джерел:

1. Вивчаю – не чекаю / Застосунок для учнів 1-4 класу. (б. д.). Вивчаю – не чекаю - Застосунок для учнів та учениць 1-4 класу, з яким весело і цікаво навчатися. <https://primary.org.ua/>
2. Кабінет Міністрів України. *Про затвердження Державного стандарту початкової освіти: постанова від 21 лютого 2018 р. № 87* [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <https://dniokh.gov.ua/wp-content/uploads/2018/04/3.-постанова-КМУ-від-21.02.2018-№-87-Державний-стандарт-початкової-школи.pdf> Міністерство освіти і науки України.
3. *Концепція Нової української школи* [Електронний ресурс]. – Київ, 2020. – 36 с. – Режим доступу: <https://mon.gov.ua/static-objects/mon/sites/1/zagalna%20serednya/nova-ukrainska-shkola-compressed.pdf>

СОПІГА В. Б.,

*доцент кафедри сфери обслуговування, технологій та охорони праці,
Тернопільський національний педагогічний університет
імені Володимира Гнатюка,
кандидат педагогічних наук,
victorsopiga@gmail.com*

ГАВРИЩАК Г. Р.,

*доцент, в.о. зав. кафедри сфери обслуговування, технологій та охорони праці,
Тернопільський національний педагогічний університет
імені Володимира Гнатюка,
кандидат педагогічних наук,
ggavrishak@gmail.com*

ПРОБЛЕМИ ШКІДЛИВОСТІ ШУМУ НА УРОКАХ ТЕХНОЛОГІЙ У ЗАКЛАДАХ СЕРЕДНЬОЇ ОСВІТИ

Анотація. У роботі висвітлено питання шкідливості шуму на уроках технологій. Проаналізовано наукові праці щодо дослідження шкідливості шуму у навчальних та виробничих приміщеннях. Розкрито шляхи зменшення шкідливого шуму у навчальних майстернях.

Ключові слова: технології, шкідливість шуму, навчальні майстерні.

Серед численних факторів природного та технічного походження, які впливають на людину в процесі її діяльності є шум. Його негативний вплив особливо впливає на нервово-психічний стан людини. У людей, що перебувають у середовищі з високим рівнем шуму, спостерігається більше випадків нервово-психічних захворювань порівняно з тими, хто не піддається цьому фактору. Під час практичних занять з технологій у навчальних майстернях учні також можуть зазнати шкідливого впливу шуму, що негативно впливає на нервову, або серцево-судинну систему. Це може спричинити симптоми перевтоми, зниження концентрації уваги, підвищення нервової збудливості, зменшення швидкості мислення, а також зниження працездатності та ефективності роботи.

Дослідженням впливу шуму на організм людини займалися М. Кулик, С.Кривко, С. Нікітенко, Т. Таїрова, А. Биковський, О. Хоронжевський [1; 2:3] та ін. Але проблема залишається актуальною, оскільки дотримання вимог охорони праці на уроках технологій має першочергове значення.

Ми спробуємо розкрити питання зменшення шкідливості шуму під час практичних робіт у навчальних майстернях на уроках технологій.

Для мінімізації рівня шуму та запобігання його проникненню в ізольовані приміщення при

проектуванні перекриттів, стін і перегородок використовують матеріали та конструкції, що забезпечують необхідну звукоізоляцію. Крім того, застосовують звукопоглинальні покриття для стель і стін або спеціальні штучні звукопоглиначі тощо.

Згідно з дослідженнями вчених, для виробничих приміщень використовують звукопоглинальні облицювання, що складаються з пористих волокнистих матеріалів, таких як мата чи м'які плити, які з боку приміщення покриті перфорованими екранами. Ці екрани захищають звукопоглинаючий матеріал від механічних пошкоджень і додають естетичний вигляд. Товщина звукопоглинального матеріалу варіюється від 50 до 100 мм. Для зниження рівня шуму, особливо в низькочастотному діапазоні, облицювання встановлюють на відстані 100-150 мм від поверхні стін, створюючи замкнутий повітряний проміжок між стелею або стіною та облицюванням [1]. Вважаємо, що доцільно також навчальні майстерні ізолювати від шуму аналогічним способом.

При вивченні проблеми шкідливості шуму, варто звернути увагу на наукові праці О. Хоронжевського. У його публікаціях представлені результати лабораторних досліджень, що стосуються негативного впливу факторів зовнішнього середовища під час навчання роботи на верстатах. Зокрема, зазначено, що в процесі навчання учень піддається впливу таких шкідливих факторів, як шум і вібрація. Автор провів вимірювання інфразвуку та рівня шумового навантаження на токарних, фрезерних та свердлильних верстатах за допомогою шумоміра. Отримані результати показали, що рівень шкідливого шуму при роботі на цих верстатах перевищує допустимі норми [3].

Для досягнення максимальної ефективності віброшумопоглинання доцільно використовувати сучасні полімерні та пластичні матеріали, які сприяють зниженню рівня зовнішнього шуму в навчальних та виробничих приміщеннях.

Отже, в навчальних майстернях учні піддаються ризику негативного впливу шуму. Для зменшення рівня шуму слід застосовувати звукопоглинальне облицювання стін і перегородок, яке складається з пористих волокнистих матеріалів, що захищають звукопоглинаючі елементи від механічних пошкоджень і надають естетичний вигляд. У навчальних майстернях педагогам та учням також потрібно використовувати індивідуальні засоби захисту слуху, наприклад, беруші, а технологічне обладнання устаткувати звукоізолюючими екранами.

Список використаних джерел

1. Кулик М. І., Нікітенко С. О. Оцінка шумового оточення робочої зони в житловому приміщенні. *Сучасні проблеми екологічного контролю та аудиту: зб. тез доповідей I Міжнародної інтернет-конференції (м. Харків, 24 лютого 2021 року)*. Харків: ХНУ імені В. Н. Каразіна, 2021. С.36–38.
2. Таїрова Т., Кривко С., Биковський А. Сучасні технічні рішення зниження негативного впливу шуму на здоров'я молоді. *Гуманітарний Вісник ДВНЗ «Переяслав-Хмельницький державний педагогічний університет імені Григорія Сковороди»*: збірник наукових праць. Переяслав-Хмельницький, 2014. Вип. 34. С. 153–160.
3. Хоронжевський О. Навчально-методичне забезпечення формування основ гігієнічної культури в процесі трудового навчання в основній школі. *Нова педагогічна думка*. 2013. № 3. С. 141–144.

СТРИВУС Н. Б.,

*методист, в. о. завідувача відділу організаційно-методичної та інформаційно-видавничої діяльності,
Тернопільський обласний комунальний інститут
післядипломної педагогічної освіти,
n.stryivus@ippo.edu.te.ua*

ФОРМУВАННЯ КОМПЕТЕНТНОСТЕЙ ЦИФРОВОЇ БЕЗПЕКИ УЧАСНИКІВ ОСВІТНЬОГО ПРОЦЕСУ

Анотація. У статті охарактеризовано зміст поняття компетентностей цифрової безпеки, обґрунтовано їх важливість у контексті цифровізації освіти. Висвітлено основні інноваційні підходи, методи та умови формування відповідних компетентностей серед учасників

освітнього процесу. Проаналізовано виклики та ризики в цифровому середовищі, визначено засоби їх нейтралізації, а також запропоновано педагогічні стратегії для забезпечення безпечної цифрової грамотності учасників освітнього процесу [1; 3; 4].

Ключові слова: цифрова безпека, компетентності, цифрова грамотність, учасники освітнього процесу, кібербезпека, педагогічні стратегії.

У сучасному інформаційному суспільстві цифрові технології є невід'ємною частиною освітнього процесу, відкриваючи перед учасниками навчання нові можливості для отримання знань, спілкування та професійного розвитку. Водночас стрімке зростання цифрової активності супроводжується зростанням кіберзагроз, які можуть мати серйозні наслідки як для окремих користувачів, так і для освітніх установ загалом [3; 5]. Кібербулінг, витік персональних даних, фішингові атаки, маніпуляції в інформаційному просторі та недостатній рівень цифрової гігієни – усе це ставить під загрозу безпеку учасників освітнього процесу [1; 5], знижуючи рівень довіри до цифрового середовища та перешкоджаючи ефективному використанню його потенціалу.

Цифрова безпека є важливою складовою інформаційної культури сучасного суспільства та освітнього процесу [7; 4]. У зв'язку зі зростанням цифровізації освіти, використанням онлайн-ресурсів, дистанційного навчання та штучного інтелекту, виникає необхідність формування компетентностей цифрової безпеки серед учнів, вчителів, студентів і викладачів [6; 8].

Актуальність дослідження обумовлена необхідністю розроблення та впровадження ефективних механізмів формування цифрової безпеки у здобувачів освіти та педагогів [1; 3]. Сучасні підходи до освіти передбачають не лише розвиток технічних навичок користування цифровими ресурсами, а й формування критичного мислення, інформаційної грамотності та відповідальної поведінки в кіберпросторі [7; 8]. В умовах війни в Україні питання цифрової безпеки потребує ще більшої уваги, оскільки інформаційний простір використовується як засіб ведення гібридної війни, а кібератаки та дезінформаційні кампанії стають частиною загроз національній безпеці [6; 9].

Новизна дослідження полягає у комплексному підході до формування компетентностей цифрової безпеки серед учасників освітнього процесу з урахуванням сучасних викликів і технологічних змін. Аналіз існуючих освітніх програм, розроблення ефективних методичних підходів та інтеграція найкращих практик дозволяють створити дієву систему підготовки освітян та здобувачів освіти до безпечної взаємодії у цифровому середовищі.

Таким чином, дослідження спрямоване на обґрунтування теоретичних і практичних засад формування компетентностей цифрової безпеки в освітньому середовищі, що є необхідною умовою забезпечення безпечного та ефективного використання цифрових технологій у навчальному процесі.

Проблему формування компетентностей цифрової безпеки в освітньому процесі досліджують українські вчені, які працюють у сфері цифровізації освіти та безпеки. Серед них можна відзначити таких науковців: В. Биков – досліджує цифрові технології в освіті, їхню інтеграцію в навчальний процес і безпеку використання ІКТ в освітньому середовищі [2]. О. Базелюк, І. Власенко, С. Карплюк – вивчають загальні аспекти цифрової трансформації освіти та її виклики для безпеки учасників освітнього процесу [1]. О. Спірін [7], С. Іванова, Н. Франчук [3], А. Кільченко [5] – аналізують складові цифрової компетентності науково-педагогічних працівників, що також включає питання безпеки у цифровому середовищі. Інститут цифровізації освіти НАПН України – активно займається проблематикою цифрових технологій у навчальному процесі, включаючи питання кібербезпеки та цифрової компетентності освітян [4].

Обґрунтування теоретичних і практичних засад формування компетентностей цифрової безпеки в освітньому середовищі.

У сучасному світі, де цифрові технології проникають у всі сфери життя, питання цифрової безпеки стає все більш актуальним. Освітній процес не є винятком, адже учні, вчителі, студенти, викладачі та адміністрації навчальних закладів постійно використовують цифрові ресурси. Формування компетентностей цифрової безпеки серед учасників освітнього процесу є важливим кроком до забезпечення безпечного та ефективного навчання. Адже активна цифровізація суспільства суттєво змінює освітнє середовище. Учасники освітнього процесу зазнають нових викликів: недостатній рівень цифрової грамотності; поширення кібербулінгу; зростання ризиків

фішингу, шкідливого ПЗ та витоків персональних даних; недостатня увага до формування компетентностей цифрової безпеки у навчальних програмах, рівень цифрової гігієни – усе це ставить під загрозу безпеку учасників освітнього процесу, знижуючи рівень довіри до цифрового середовища та перешкоджаючи ефективному використанню його потенціалу зростанням кіберзагроз, які можуть мати серйозні наслідки як для окремих користувачів, так і для освітніх установ загалом. Відтак, забезпечення цифрової безпеки стає не лише технологічним, а й освітнім завданням. Компетентності цифрової безпеки сьогодні мають ключове значення для формування відповідальної особистості, здатної критично мислити, захищати свої дані й уникати загроз у сучасному інформаційному середовищі.

Компетентності цифрової безпеки включають знання, навички та звички, необхідні для захисту особистих даних, інформаційних систем та цифрових ресурсів від загроз [7; 8]. Це також включає розуміння етичних та правових аспектів використання цифрових технологій. Сьогодні безсумнівно можна стверджувати, що цифрова компетентність є складовою професійної компетентності будь-якого учасника освітнього процесу [3; 6].

Основними аспектами цифрової безпеки в освіті є:

1. Захист персональних даних: учасники освітнього процесу повинні знати, як захищати свої персональні дані від несанкціонованого доступу [8].

2. Кібербезпека: розуміння основних принципів кібербезпеки, таких як використання надійних паролів, двофакторна аутентифікація та оновлення програмного забезпечення [7].

3. Етичне використання цифрових ресурсів: учасники освітнього процесу повинні дотримуватися етичних норм при використанні цифрових ресурсів, включаючи повагу до авторських прав та уникнення кібербулінгу [8; 10]. У цьому зв'язку значну роль відіграють заклади освіти задля формування компетентностей цифрової безпеки учасників освітнього процесу. Для цього потрібно створювати умови, включаючи: розробку та впровадження політики цифрової безпеки; забезпечення доступу до сучасних цифрових ресурсів та інструментів; підтримку ініціатив, спрямованих на підвищення обізнаності з питань цифрової безпеки.

Якщо узагальнити теоретичні засади цифрової безпеки в освітньому процесі, то перш за все необхідно орієнтуватися на концепцію цифрової грамотності та на модель компетентностей цифрової безпеки, що включають такі складові: ***технічну безпеку*** (захист пристроїв, антивірусні програми, резервне копіювання даних); ***персональну безпеку*** (захист персональних даних, уникнення шахрайства та кібератак); ***соціальну безпеку*** (поведінка в соцмережах, уникнення кібербулінгу); ***юридичну грамотність*** (знання авторського права, відповідальність за онлайн-діяльність).

Щодо практичних аспектів, то задля формування компетентностей цифрової безпеки здобувачів освіти педагоги повинні використовувати сучасні технології навчання через застосування цифрових ресурсів (відео, інтерактивні платформи) для вивчення тем цифрової безпеки; використання соціальних мереж або блогів для обговорення тем, пов'язаних із цифровою безпекою. Застосовувати методологічні підходи: навчання через практичні кейси, створення освітніх ініціатив із безпеки через проєкти; використовувати інтерактивні методи навчання: освітні ігри, тренінги, симуляції ситуацій кіберзагроз; запровадити у закладах освіти курс «Основи цифрової безпеки» як обов'язкову дисципліну. Формувати критичне мислення (навчання учнів аналізувати інформацію, розпізнавати маніпуляції та фейки, розвивати навички оцінки достовірності джерел інформації). Інтегрувати питання цифрової безпеки у навчальні предмети (не лише інформатики, а й гуманітарні науки). Інтеграція навчання цифрової безпеки в предмети, які не пов'язані з інформатикою, може бути ефективним способом формування компетентностей у цій галузі. Наприклад, на уроках історії та громадянської освіти можна застосовувати гейміфікацію при аналізі історичних прикладів кібербезпеки, зокрема обговорення історичних подій, пов'язаних із захистом інформації (шифрування під час Другої світової війни, діяльність Алана Тюрінга) [10]; вивчення історії розвитку кібербезпеки та її впливу на суспільство [6]; ***порівняння історичних та сучасних загроз***: методи шпигунства в минулому та сучасних кіберзагроз (наприклад, фішинг, шахрайство); творчі завдання: створення діалогів або сценаріїв, де герої стикаються з кіберзагрозами та знаходять способи їх подолання, створення проєктів на тему «Історія захисту інформації» або «Еволюція кіберзагроз» [10].

Наприклад, інтеграцію в літературу можна здійснювати за допомогою **аналізу**

літературних творів через призму цифрової безпеки: обговорення тем приватності, конфіденційності та маніпуляції інформацією в літературних творах (до прикладу, «1984» Джорджа Орвелла, «Фаренгейт 451» Рея Бредбері) [10]; порівняння літературних антиутопій із сучасними кіберзагрозами; за допомогою творчих завдань, таких як написання есе або оповідань на тему цифрової безпеки, використовуючи літературні прийоми, створення діалогів або сценаріїв, де герої стикаються з кіберзагрозами та знаходять способи їх подолання; організовуючи дискусії та дебати на тему етичних аспектів цифрової безпеки, використовуючи літературні твори як основу для аргументів;

обговорення, як література може допомогти зрозуміти важливість захисту персональних даних.

Інтеграція навчання цифрової безпеки в історію та літературу дозволяє не лише розширити знання учнів у цій галузі, але й розвинути критичне мислення, творчість та здатність застосовувати знання в реальному житті. Це робить навчання більш цікавим і актуальним для сучасного світу.

Яка ж роль навчальних закладів у формуванні компетентностей цифрової безпеки?

Вважаємо, що навчальні заклади повинні створювати умови для формування компетентностей цифрової безпеки, включаючи:

- Розробку та впровадження політики цифрової безпеки (створення методичних рекомендацій для учасників освітнього процесу щодо безпечної роботи в мережі Інтернет; впровадження політики безпечного використання пристроїв та онлайн-платформ).

- Забезпечення доступу до сучасних цифрових ресурсів та інструментів.

- Підтримку ініціатив, спрямованих на підвищення обізнаності з питань цифрової безпеки (важливою умовою є педагогічна взаємодія, партнерство із ІТ-компаніями, кібербезпековими та громадськими організаціями, організація семінарів та майстер-класів від експертів з цифрової безпеки; систематичне проходження курсів підвищення кваліфікації з основ кібербезпеки, цифрової грамотності тощо).

Таким чином, можна окреслити педагогічні стратегії формування компетентностей цифрової безпеки учасників освітнього процесу:

1. Інтеграція тем цифрової безпеки в освітні програми

Необхідно розробити навчальні модулі або теми, присвячені основам кібербезпеки, починаючи з початкової школи.

2. Використання інтерактивних форм навчання

Ігрові технології, симуляції кіберінцидентів, квести та проєктна діяльність сприяють кращому засвоєнню практичних навичок.

3. Підвищення цифрової грамотності педагогів

Організація тренінгів, семінарів та курсів підвищення кваліфікації для вчителів забезпечить їхню готовність інтегрувати цифрову безпеку у свою професійну діяльність.

4. Формування культури цифрової безпеки в освітньому середовищі

Необхідно створювати інформаційні кампанії, шкільні правила безпечної поведінки у мережі та залучати батьків до освітніх ініціатив.

5. Використання цифрових платформ для розвитку компетентностей

Рекомендовано застосовувати спеціалізовані платформи та ресурси, що навчають цифровій безпеці через реальні сценарії та практичні завдання.

Отже, формування компетентностей цифрової безпеки серед учасників освітнього процесу є важливим елементом сучасної освіти, а в освітньому середовищі є необхідною умовою для безпечного та ефективного використання цифрових технологій. Це не лише забезпечує безпеку цифрового середовища, але й сприяє розвитку критичного мислення, відповідальності та етичної поведінки в цифровому світі. Навчальні заклади, викладачі, вчителі та учні повинні співпрацювати для досягнення цієї мети, що дозволить створити безпечне та ефективне освітнє середовище. А це потребує системного підходу, що включає розробку навчальних програм, інтеграцію цифрової безпеки в освітній процес, впровадження сучасних методик навчання та активну співпрацю з експертами галузі. У свою чергу, комплексне впровадження сприятиме захисту даних учасників освітнього процесу, підвищенню їх рівня цифрової грамотності та створенню безпечного цифрового середовища в освіті.

Список використаних джерел

1. Базелюк О. В., Власенко І. В., Карплюк С. І. Цифровізація освіти: виклики та безпека // Наукові записки. Серія: Педагогіка. 2022. №3. С. 45–51.
2. Биков В. Ю. Моделі організаційних систем відкритої освіти / В. Ю. Биков. К. : Атіка, 2008. 688 с.
3. Іванова С. М., Франчук Н. В. Формування цифрової культури вчителя в умовах дистанційного навчання // Педагогічна освіта: теорія і практика. 2021. Вип. 31. С. 128–135.
4. Інститут цифровізації освіти НАПН України. URL: <https://iitlt.gov.ua>
5. Кільченко А. І. Компетентності цифрової безпеки у професійній діяльності педагога // Інформаційні технології в освіті. 2022. № 50. С. 101–108.
6. Міністерство цифрової трансформації України. Цифрограм 2.0: національний тест на цифрову грамотність. URL: <https://osvita.diia.gov.ua/digigram>
7. Спірін О. М. Цифрова компетентність педагогічних працівників: теоретичні основи // Інформаційні технології і засоби навчання. 2020. №1(75). С. 13–25. DOI: 10.33407/itlt.v75i1.3246
8. European Commission. DigComp 2.2: The Digital Competence Framework for Citizens with new examples of knowledge, skills and attitudes. 2022. JRC128415. URL: <https://joint-research-centre.ec.europa.eu>
9. UNESCO. Guidelines on the inclusion of digital citizenship education in school curricula. 2021. URL: <https://unesdoc.unesco.org>
10. Orwell G. 1984 / George Orwell. London : Penguin Books, 2000. 336 p.

ШЕПЕЛЬ Н. Г.,

викладач вищої категорії,

*Відокремлений структурний підрозділ «Техніко-економічний фаховий коледж
Дніпровського державного технічного університету»*

кандидат економічних наук, доцент

natali_greg@ukr.net

РОЛЬ ОСВІТИ У ФОРМУВАННІ ДУХОВНО-МОРАЛЬНИХ ЦІННОСТЕЙ МОЛОДІ УКРАЇНИ

Анотація. *Стаття розглядає роль освіти у формуванні духовно-моральних цінностей молоді в умовах сучасних соціокультурних змін. Зокрема, акцентується на важливості освіти як інструменту розвитку не лише інтелектуальних, але й морально-етичних орієнтирів молодих людей. Аналізуються різні аспекти освітнього процесу: від традиційної навчальної діяльності до неформальної освіти та використання сучасних технологій. Окремо розглядається вплив педагогів як наставників на формування духовно-моральних цінностей у молоді та підкреслюється, що освіта має важливу роль у розвитку критичного мислення, громадянської відповідальності та соціальної активності, що є необхідним для гармонійного розвитку сучасного суспільства.*

Ключові слова: *освіта, життєві цінності, моральні орієнтири, критичне мислення, соціальна активність.*

Освіта завжди була фундаментальною ланкою у розвитку суспільства. Вона не лише забезпечує молодь необхідними знаннями, а й формує морально-етичні орієнтири, впливаючи на спосіб мислення, поведінку та життєві принципи людини. Сучасний світ характеризується швидкими змінами, глобалізацією та інформаційними викликами, що ставить перед освітою завдання не лише передачі знань, а й виховання критично мислячих, соціально відповідальних громадян.

Перш за все, освіта є потужним інструментом самореалізації людини. Вона допомагає молоді розкрити свої таланти, розвинути креативність і здобути навички, необхідні для успішної адаптації у динамічному світі. Завдяки формуванню умінь аналізувати інформацію, приймати обґрунтовані рішення та вирішувати складні завдання, освітній процес сприяє формуванню особистісної автономії та впевненості у власних силах. Саме тому виховання цінностей, таких як відповідальність, наполегливість та прагнення до знань, має вирішальне значення для подальшого

професійного та особистісного розвитку молоді.

Крім того, систематичне навчання сприяє розвитку логічного мислення, умінню критично оцінювати інформацію та приймати рішення, що є необхідним у сучасному світі, насиченому різноманітними інформаційними потоками. Таким чином, освітній процес стає основою для формування життєвих принципів, на яких базується особистість.

Освіта також виконує важливу роль у вихованні етичних норм та цінностей. Викладачі, виховуючи молоде покоління, передають не тільки академічні знання, а й моральні установки, що допомагають формувати повагу до себе та інших. За словами дослідників, моральне виховання через освіту сприяє формуванню свідомих та відповідальних громадян, які розуміють свою роль у суспільстві та важливість дотримання етичних принципів.

Особливу увагу у сучасних освітніх закладах приділяють вивченню прав людини, принципів демократії та соціальної справедливості. Ці знання стають основою для розвитку толерантності та взаємоповаги, що є надзвичайно важливими в умовах культурного та етнічного різноманіття сучасного суспільства. Закон України "Про освіту" встановлює нормативну базу, яка регламентує ці процеси, забезпечуючи рівний доступ до знань та виховання високих моральних стандартів [2].

Окрім традиційної школи та університетів, неформальна освіта займає все більшу роль у житті молоді. Участь у волонтерських проєктах, громадських ініціативах, культурних заходах та обмінних програмах дозволяє здобувати не тільки практичний досвід, а й розвивати такі цінності, як співпраця, емпатія та соціальна відповідальність. Неформальна освіта сприяє створенню умов для особистісного зростання, оскільки молоді люди вчаться вирішувати реальні проблеми, взаємодіяти у команді та брати на себе ініціативу у соціально значущих питаннях.

Досвід участі у різноманітних заходах допомагає молоді зрозуміти, що знання набувають практичного значення лише тоді, коли вони спрямовані на покращення якості життя як окремої людини, так і суспільства в цілому. Таким чином, неформальна освіта стає незамінним інструментом у формуванні життєвих цінностей, адже вона відкриває нові можливості для пізнання світу та самовдосконалення.

Сучасні технології кардинально змінили підхід до навчання. Використання цифрових ресурсів, онлайн-курсів, інтерактивних платформ дозволяє молоді отримувати доступ до знань з будь-якої точки світу. Проте це відкриває і нові виклики: надмірна інформаційна насиченість може призводити до плутанини, якщо молодь не володіє навичками критичного мислення. Освітня система повинна враховувати ці аспекти, інтегруючи в навчальний процес елементи цифрової грамотності, аналізу інформації та медіа освіти [1]. Таким чином, використання сучасних технологій сприяє не тільки підвищенню рівня знань, але й формуванню нових ціннісних орієнтирів, необхідних у цифрову епоху.

Важливо відзначити, що технологічний прогрес створює умови для більш індивідуалізованого підходу до кожного здобувача, що дозволяє краще враховувати його особистісні потреби та інтереси. Це позитивно впливає на мотивацію до навчання та сприяє розвитку креативності, що є невід'ємною складовою сучасного освітнього процесу.

Викладач – це не лише носій знань, а й людина, яка є прикладом для наслідування. Його поведінка, ставлення до учнів, етичні принципи та життєва позиція мають значний вплив на формування ціннісних орієнтирів молоді. Викладач створює атмосферу довіри та взаємоповаги, що сприяє розвитку особистості та формуванню відповідальності перед суспільством. Власний приклад педагогів стимулює молодь до самовдосконалення, розвитку критичного мислення та самостійного прийняття рішень.

Крім того, сучасна освіта потребує від викладачів постійного вдосконалення та адаптації до нових викликів. Використання інноваційних методик навчання, інтерактивних технологій та активних форм роботи сприяє не лише підвищенню якості знань, але й розвитку моральних якостей у здобувачів. Таким чином, роль педагога виявляється ключовою у процесі формування духовно-моральних цінностей молоді.

Підсумовуючи вищевикладене, можна зробити висновок, що освіта є основоположним чинником у формуванні духовно-моральних цінностей молоді. Вона не лише забезпечує здобуття знань, але й формує моральні орієнтири, сприяє розвитку критичного мислення, громадянської відповідальності та соціальної активності. Поєднання традиційної та неформальної освіти,

інтеграція сучасних технологій та роль педагога як наставника створюють умови для гармонійного розвитку особистості.

Розвиток освітньої системи має бути спрямований на створення умов для самостійного мислення, творчості та взаємодії між учасниками навчального процесу. Це дозволить не лише ефективно вирішувати сучасні виклики, але й сприятиме формуванню нової генерації відповідальних громадян, які зможуть внести свій вклад у розвиток суспільства та підтримку високих моральних стандартів.

Таким чином, освіта є ключовим фактором у формуванні духовно-моральних цінностей молоді, яка сприяє не лише інтелектуальному зростанню, а й вихованню високих етичних норм, необхідних для стабільного та гармонійного розвитку сучасного суспільства.

Список використаних джерел

1. Державний стандарт освіти України. URL: <https://mon.gov.ua>
2. Закон України "Про освіту" URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/2145-19>

ШПАК М. М.,

завідувач кафедри педагогіки і методики початкової та дошкільної освіти,

Тернопільський національний педагогічний університет

імені Володимира Гнатюка,

доктор психологічних наук, професор,

shpakmariia@gmail.com

КВАЧУК О. І.,

здобувачка другого (магістерського) рівня вищої освіти

спеціальності 012 Дошкільна освіта,

Тернопільський національний педагогічний університет

імені Володимира Гнатюка,

kvachuchka@gmail.com

ПСИХОЛОГІЧНА ХАРАКТЕРИСТИКА СТИЛІВ ПЕДАГОГІЧНОГО СПІЛКУВАННЯ ВИХОВАТЕЛЯ З ДІТЬМИ ДОШКІЛЬНОГО ВІКУ

Анотація. У статті здійснено психологічну характеристику стилів педагогічного спілкування вихователя з дітьми дошкільного віку. Охарактеризовано традиційні стилі педагогічного спілкування. Обґрунтовано вплив педагогічного спілкування на розвиток та формування особистості дошкільника. Визначено необхідність використання вихователем закладу дошкільної освіти демократичного стилю педагогічного спілкування як важливого соціально-психологічного чинника особистісного розвитку дитини дошкільного віку.

Ключові слова: стиль педагогічного спілкування, вихователь, заклад дошкільної освіти, діти дошкільного віку, авторитарний стиль спілкування, демократичний стиль спілкування, ліберальний стиль спілкування.

Сьогодні дошкільна освіта переживає низку змін, відбувається її модернізація, що також впливає і на встановлення високих вимог до професійної компетентності вихователя закладу дошкільної освіти. Це знайшло висвітлення у нормативно-правових документах (Законі України «Про дошкільну освіту» [4], «Державній національній програмі «Освіта» Україна XXI століття», Базовому компоненті дошкільної освіти [1] та ін.).

Необхідною умовою розвитку здібностей та формування особистості дітей дошкільного віку, розкриття їх творчого потенціалу є наявність розвивального освітнього середовища. Ефективність організації такого середовища залежить від особистості вихователя, його педагогічних здібностей та стилю педагогічного спілкування (О. Кононко, В. Котирло, С. Кулачківська та ін.).

Педагогічне спілкування – це комунікативна взаємодія педагога з дитиною, спрямована на її пізнавальний та особистісний розвиток. Відомо, що під стилем педагогічного спілкування розуміють індивідуально-типологічні особливості соціально-психологічної взаємодії педагога та дітей. Стиль педагогічного спілкування відображає емоційне ставлення педагога до дітей, характер міжособистісних стосунків, способи взаємодії з дітьми відповідно до їх вікових та

індивідуальних особливостей.

У психолого-педагогічній літературі найчастіше виокремлюють три основні стилі педагогічного спілкування: авторитарний, демократичний та ліберальний [2; 3].

Для авторитарного стилю педагогічного спілкування характерна суворя дисципліна, надмірна вимогливість до дітей та контроль. Вихователь здебільшого використовує такі засоби взаємодії з дітьми, як наказ, вказівки, зауваження, критичну оцінку. Він виступає насамперед у ролі контролера і вважає, що діти мають беззаперечно підпорядковуватися його владі та авторитету. Авторитарний вихователь завжди демонструє дитині, хто головний. За такого стилю спілкування у вихованців формується почуття незахищеності, страху, тривожності, невпевненості.

Демократичний стиль ґрунтується на глибокій повазі, довірі й позитивному ставленні вихователя до дітей. Педагог прагне залучити усіх дітей до активної участі в спільній діяльності. Основними засобами взаємодії вихователя з дітьми є заохочення, порада, інформування, підтримка, емпатійне розуміння, що розвиває у дітей дошкільного віку упевненість у собі, ініціативність. Вони виявляють довіру та прихильне ставлення до вихователя, відчують радість від спілкування та перебування разом з ним. Демократичний стиль передбачає дотримання педагогом принципу «дитиноцентризму». Усі конфліктні педагогічні ситуації вирішуються через діалогічність спілкування. З усвідомленням відповідальності, підвищенням зацікавленості, розвивається здатність дитини самостійно і творчо працювати, що забезпечує успішний результат діяльності й закладає надійний фундамент розвитку особистості дитини.

Ліберальний стиль спілкування вихователя з дітьми ще називають потуральним, оскільки у вихователя немає стійкої педагогічної позиції. Вона виявляється у неутручанні, низькому рівні вимог до дітей. Для педагогів, які дотримуються ліберального стилю спілкування, характерне прагнення уникнути конфліктних ситуацій з оточуючими, зокрема й зі своїми вихованцями. Замість чітких інструкцій і порад вони віддають перевагу проханням і вмовлянням дітей. Демонструючи свою поступливість перед дитиною, іноді виконують за неї певну частину завдань. Свою волю дитина диктує за допомогою крику, плачу, шантажу. Щоб уникнути конфронтації з дитиною, вихователь виявляє пасивність і незацікавленість, нечіткість педагогічних суджень, через це виховний процес стає некерованим.

Таким чином, теоретичний аналіз стилів педагогічного спілкування та їх психологічна характеристика свідчать, що найбільш оптимальним у взаємодії з дітьми дошкільного віку є демократичний стиль педагогічного спілкування. Сучасні заклади дошкільної освіти мають розвиватися на демократичних засадах, а вихователі повинні дотримуватися гуманістичних цінностей у педагогічній діяльності, пріоритетності підходу до дитини як активного суб'єкта освітнього процесу. Це передбачає створення у закладах дошкільної освіти сприятливих психолого-педагогічних умов для гармонійного становлення, всебічного розвитку та формування особистості дитини дошкільного віку.

Список використаних джерел

1. Базовий компонент дошкільної освіти (Державний стандарт дошкільної освіти) нова редакція» / Наказ Міністерства освіти і науки України від 12.01.2021 р. №33 URL: https://mon.gov.ua/static-objects/mon/sites/1/rizne/2021/12.01/Pro_novu_redaktsiyu%20Bazovoho%20komponenta%20doshkil_poyi%20osvity.pdf (дата звернення: 11.04.2025)
2. Гарькавець С. О., Волченко Л. П. Спілкування в педагогічному процесі : навч. посіб. Житомир : ТОВ «Видавничий дім “Бук-Друк”», 2021. 100 с.
3. Комунікація і спілкування в XXI столітті: збірник наукових робіт учасників Всеукраїнського круглого столу: «Комунікація і спілкування у XXI столітті» (22 лютого 2022 р., Інститут соціальної та політичної психології Національної академії педагогічних наук України, лабораторія психології спілкування) / за наук. ред. Г. М. Бевз, І. В. Петренко, В. І. Юрченко. *Вісник педагогіки і психології*. Київ. 2022. Вип. 29. 103 с. URL: https://www.psyh.kiev.ua/images/Збірник-КС_22.02._%28ІСПП_-_4%29.pdf (дата звернення: 15.04.2025)
4. Про дошкільну освіту: Закон України від 06.06.2024 р. № 3788-IX. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/3788-20#Text> (дата звернення: 14.04.2025)

СТВОРЕННЯ БЕЗПЕЧНОГО ТА ЗДОРОВОГО ОСВІТНЬОГО СЕРЕДОВИЩА У ЗВО В УМОВАХ СЬОГОДЕННЯ

***Анотація.** Розглянуті питання визначення найбільш ефективних підходів для формування безпечного освітнього середовища в умовах воєнного стану в Україні. Базовим чинником функціональності освітнього середовища в умовах сьогодення є його безпечність, яка передбачає фізичну, психічну, інформаційну та соціальну стабільність кожного учасника освітнього процесу.*

***Ключові слова:** освітнє середовище, безпека, психологічна стійкість.*

Умови війни висувають низку актуальних завдань для освітньої галузі України. Серед них варто виокремити такі, як гарантування рівного доступу до освітніх ресурсів, забезпечення безпеки різного типу для всієї освітньої інфраструктури, надання психологічної підтримки й організація ефективної психолого-педагогічної взаємодії. Під час військових дій та ще тривалий час після їх закінчення заклади освіти в Україні працюватимуть у нових для себе вимогах до безпечного та здорового освітнього середовища.

Створення безпечного та здорового освітнього середовища в ЗВО є багатогранним завданням, яке вимагає комплексного підходу. Проте актуальними залишається питання визначення найбільш ефективних підходів для формування такого середовища в умовах воєнного стану в Україні. Базовим чинником функціональності освітнього середовища сьогодні є його безпечність, яка передбачає фізичну, психічну, інформаційну та соціальну стабільність кожного учасника освітнього процесу.

Безпечний фізичний простір для перебування здобувачів та науково-педагогічних працівників є першочерговим. Так, у закладах освіти мають бути створені відповідні умови та проведені попередні заходи з підготовки всіх учасників освітнього процесу, а саме:

1. Ознайомлення з місцем розташування укриттів фонду захисних споруд цивільного захисту, правилами поведінки під час переміщення до укриття та перебування в ньому.
2. Пояснення дій, що передбачені планом реагування на надзвичайні ситуації або інструкції закладу освіти.
3. Обговорення необхідних речей, які учасники освітнього процесу повинні взяти із собою в укриття.
4. Розподіл учасників освітнього процесу в укриттях з урахуванням місткості та розташування.
5. Встановлення показників напрямку руху до укриттів для швидкого та безпечного переміщення [3].

Під час переміщення в укриття необхідно враховувати наявність здобувачів з особливими освітніми потребами – попередньо провести з ними навчання і бесіди, передбачити швидке і спокійне переміщення в укриття, спеціальні місця для них.

Безпечне освітнє середовище передбачає готовність закладу змінювати спосіб організації освітнього процесу. В час війни та у післявоєнний період заклад освіти має бути готовим до швидкого переходу до дистанційного або змішаного навчання. Очевидно, що така готовність стане запорукою успішності роботи ЗВО. Однією з передумов безпечного освітнього середовища є наявність чітких процедур реагування/поведінки, знання цих процедур усіма учасниками освітнього процесу.

Інформаційна безпека перш за все передбачає протидію дезінформації. Дезінформація – це завідома неправдива чи маніпулятивна інформація, у якої завжди на меті – нашкодити й робити це системно. Якщо якась інформація у вас викликає сумнів, запитайте себе: до чого мене підштовхує ця інформація, кому вона може бути вигідна, до чого вона може призвести в довгостроковій перспективі?

Нам треба прийняти факт, що світ змінився й інформація зараз є зброєю, яка атакує й буде

атакувати нас, навіть у мирний час, бо ми постійно перед екранами, а об'єми інформації постійно збільшуються. Дослідження стійкості до інформаційних впливів показують, що розуміння загрози й звідки вона може йти – це перший щит. Тому важливо прийняти реальність і пам'ятати, що пропаганда не спить і може чекати на нас абсолютно в усіх сферах життя. Важливо максимально часто ставити питання й необов'язково одразу давати собі відповіді на них. Це такий внутрішній діалог, направлений на те, щоби змусити мозок осмислити інформацію з іншого боку й обійти наші когнітивні викривлення. А ключовою порадою є взяти собі за звичку читати профільні організації, які досліджують дезінформацію та інформаційний простір. Важливою навичкою сьогодення є також критичне мислення, вміння шукати інформацію та розуміння, що є дезінформацією, а що – правдою [2].

Питання психологічної безпеки освітнього середовища є значущим та актуальним, як і раніше, вимагає пильної уваги фахівців, зокрема і працівників психологічної служби у закладах ЗВО.

Робота у напрямі створення психологічної безпеки освітнього середовища має ґрунтуватися на гуманістично-орієнтованих технологіях та нормах особистісного розвитку. В основі таких технологій лежить якість процесу взаємодії, що призводить до зниження нервово-психічної напруги, підвищує здатність до саморегуляції, єдності «Я», тобто сприяє підвищенню психічного здоров'я. Якість процесу взаємодії забезпечується, передусім, діалогічним спілкуванням, головним атрибутом якого є ставлення рівноправності співрозмовників та взаємне особисте визнання, що виключає маніпуляцію та авторитаризм, що передбачає взаємний розвиток учасників, а також відмову від психологічного насильства. Основними методично-організаційними умовами здійснення психотехнологій супроводу учасників освітнього процесу визначаються такі:

1. Проведення системи психологічних занять та тренінгів з усіма учасниками освітнього середовища закладу вищої освіти.
2. Створення програм психологічного супроводу для учасників освітнього процесу, що має включати групові дискусії та вправи з питань безпечної психологічної взаємодії, ненасильницької комунікації, наслідків психологічного насильства для особистісного зростання.
3. Психологічна безпека має бути конкретизована в системі заходів, що її забезпечують, та профілактиці загроз, що її порушують.
4. Переглянути антибулінгові політики, що особливо актуально для закладів, у яких навчаються здобувачі освіти з числа внутрішньо переміщених осіб.
5. Практикувати опитування серед здобувачів освіти щодо відчуття психологічного комфорту у закладі (стосується в тому числі онлайн-ового середовища закладу, якщо освітній процес відбувається виключно дистанційно).
6. Розробити адаптаційні заходи для здобувачів першого року навчання на початку навчального року [1].

Отже, адаптація освітнього середовища до навчання в умовах війни відрізняється низкою особливостей, до яких можна віднести складність, етапність, тривалість, індивідуальність та обов'язковість. Її ускладнює низка проблем: складність використання дистанційних освітніх технологій, зміна співвідношення видів навчальної діяльності, втрата мотивації до навчальної діяльності, відсутність кваліфікованих фахівців в психологічних службах. Попереду – довгі місяці виснажливої боротьби та роботи, тому дуже важливо пристосуватися до нових реалій та продовжувати навчатися.

Список використаних джерел

1. Бондарчук О. І. Психологічна безпека освітнього середовища: сутність та умови створення. Спецкурс для слухачів очно-дистанційної форми навчання в системі післядипломної педагогічної освіти. Київ. 2018. 24 с.
2. Компетентнісний підхід у сучасній освіті: світовий досвід та українські перспективи (Бібліотека з освітньої політики) / За заг. ред. О. В. Овчарук. К.: «К.І.С.», 2018. 112 с.
3. Цюман Т. П., Бойчук Н. І. Кодекс безпечного освітнього середовища: метод. посіб. Т. П. К. 2018. 56 с.

КОРОТЮК З. М.,
*в. о. завідувачка навчально-методичного центру
психологічної служби і соціальної роботи,
Тернопільський обласний комунальний інститут
післядипломної педагогічної освіти,
z.korotyuk@ippo.edu.te.ua*
ЯРМОЛИЦЬКА С.О.,
*методист навчально-методичного центру
психологічної служби і соціальної роботи,
Тернопільський обласний комунальний інститут
післядипломної педагогічної освіти,
s.yarmolytska@ippo.edu.te.ua*

БЕЗПЕЧНЕ ОСВІТНЄ СЕРЕДОВИЩЕ - ПРОСТІР БЕЗКОНФЛІКТНОЇ І НЕНАСИЛЬНИЦЬКОЇ ВЗАЄМОДІЇ УЧАСНИКІВ ОСВІТНЬОГО ПРОЦЕСУ

***Анотація.** Безпечне освітнє середовище – це більше, ніж архітектурний простір, це середовище, яке гарантує, що діти почуваються в безпеці, розуміють світ, відчують себе наповненими силами, зрозумілими та вільними для активного та гнучкого навчання. Сучасна школа має на меті не лише сприяти інтелектуальному розвитку дітей, але й забезпечувати їх безпеку, створюючи умови для формування довіри, підтримки, емоційної стабільності.*

***Ключові слова:** освітнє середовище, безпечне освітнє середовище, кодекс безпечного середовища, конфлікт, ненасильницьке спілкування, психологічний супровід.*

Одним з пріоритетів Нової української школи – це «створення соціально безпечного простору шляхом формування в учнів уміння правильно поводитися в небезпечних та критичних ситуаціях загрози життю, честі та гідності особистості, булінгу, мобінгу, надавати допомогу собі та іншим» [7]. Адже кожна людина потребує безпеки. В ситуаціях, коли задоволення цієї потреби викликає певні труднощі, зокрема ті, які руйнують звичні поведінкові стереотипи, сталий ритм життя (війна, катастрофи, епідемії, соціально-економічні зміни тощо), виникає питання виживання організму при будь-яких умовах. Діти завжди почуваються безпечно, коли простір, у якому вони перебувають, не несе для них загрози, є комфортним для їх життєдіяльності, «облаштований відповідно до віку, має чіткі та зрозумілі кордони, норми та правила комунікації, коли в ньому є ритуали, які всіх об'єднують, коли плачуть довірчі, дружні відносини та взаємну підтримку» [8, с.33]. Серед освітніх несприятливих чинників, що впливають на життєдіяльність дитини, можна виділити складні ситуації у міжособистісному спілкуванні (конфлікти з батьками, друзями, вчителями, непорозуміння з оточуючими тощо), прояви психологічного та емоційного насильства (ігнорування, приниження, погрози тощо), дії негативних факторів, пов'язаних з процесом навчання [9, с.8]. Тому організація безпечного освітнього простору у школі – одне з найважливіших завдань для директорів, особливо в умовах збройних конфліктів, в умовах війни.

У 2015 році ООН розробила Декларацію про безпеку шкіл, яку станом на 2022 рік підписало 109 країн. Україна стала сотою країною, що підтримала положення цього документа, в основі якого міститься «низка зобов'язань для попередження і реагування на напади та використання закладів освіти у військових цілях у період збройного конфлікту» [3]. Важливим акцентом в Декларації є не тільки відновлення освітньої інфраструктури, але й забезпечення психологічної реабілітації учнів, батьків і вчителів, сприяння проведенню тренінгів з безпеки та охорони здоров'я тощо. Як результат, 4 серпня 2021р. Кабінет Міністрів затвердив план щодо реалізації Декларації про безпеку шкіл і, таким чином, створив умови для «забезпечення права на освіту та формування безпечного освітнього середовища у період збройного конфлікту на сході України» [3]. Серед пунктів плану пріоритетним є впровадження в освітню політику чутливих до конфлікту інструментів: їх інтеграція до змісту освіти та навчання цим змінам вчителів. Цей документ залишається значущим і в сьогоденних політичних реаліях.

Враховуючи Закон України «Про освіту», концептуальні засади реформування школи і на основі аналізу сучасного стану освітнього середовища та забезпечення охорони життя і здоров'я учасників освітнього процесу, Указом Президента України від 25 травня 2020 р. № 195/2020 було розроблено «Національну стратегію розбудови безпечного і здорового освітнього середовища у

новій українській школі» (далі Стратегія) [4; 6]. Національна стратегія містить в собі відомості про те, якими компетенціями повинні володіти усі учасники освітнього процесу, а також ті особи, які «працюють із дітьми шкільного віку, забезпечують їх навчання, виховання та розвиток», щоб сприяти створенню комфортних безпечних умов для кращого фізичного, інтелектуального, соціального та емоційного розвитку учнів, їх потенціалу [6]. Серед них важливе місце займає: створення і підтримка здорових та безпечних умов життя і діяльності людини у будь-яких умовах; засвоєння знань, вмінь і навичок для захисту від існуючих ризиків середовища; формування індивідуальних характеристик поведінки та звичок, необхідних для життєдіяльності; створення моделей безпечної та ненасильницької міжособистісної взаємодії з однолітками та дорослими у різних сферах суспільного життя; усвідомлення власної відповідальності за своє здоров'я та життя [6].

«Безпечне (здорове) освітнє середовище - сукупність умов у закладі освіти, що унеможливають заподіяння учасникам освітнього процесу фізичної, майнової та/або моральної шкоди, ..., шляхом фізичного та/або психологічного насильства, експлуатації, дискримінації за будь-якою ознакою, приниження честі, гідності, ділової репутації (зокрема шляхом булінг (цькування), поширення неправдивих відомостей тощо), ..., у тому числі з використанням кіберпростору, а також унеможливають вживання на території закладу освіти алкогольних напоїв, тютюнових виробів, наркотичних засобів, психотропних речовин» [4; 6].

У Кодексі «Безпечного освітнього середовища» пропонується інше трактування «безпечне освітнє середовище – це стан освітнього середовища, в якому: наявні безпечні умови навчання та праці, комфортна міжособистісна взаємодія, що сприяє емоційному благополуччю учнів, педагогів і батьків, відсутні будь-які прояви насильства та є достатні ресурси для їх запобігання, а також дотримано прав і норм фізичної, психологічної, інформаційної та соціальної безпеки кожного учасника навчально-виховного процесу» [9, с.10].

Говорячи про безпеку особистості в освітньому закладі, маємо на увазі збереження стабільності її самопочуття і повсякденного життя, емоційну стабільність, комфорт, підтримку, упевненість у благополуччі, відсутність загроз, утисків, соціальних конфліктів. У Стратегії зазначено, що формування безпечного і здорового освітнього середовища вимагає вирішення питань, в першу чергу, пов'язаних із насильством та булінгом (цькуванням), недостатньою готовністю педагогічних працівників запобігати та протидіяти насильству та булінгу (цькуванню) серед учасників освітнього процесу, «несистемним підходом до формування культури здорового та безпечного способу життя у суспільстві...» [6]. А в планах заходів з реалізації Національної стратегії розбудови безпечного і здорового освітнього середовища у Новій українській школі, як і в самій Стратегії, та в методичних рекомендаціях «Пріоритетні напрями роботи психологічної служби в системі освіти України у 2024/2025 навчальному році» акцентується увага на здійсненні ефективного психологічного забезпечення освітнього процесу - «створення в закладі освіти умов, які сприяють охороні психічного здоров'я учнів та педагогів, надання їм психологічної та соціально-педагогічної підтримки», і психологічного супроводу його учасників, враховуючи антибулінгові підходи, адаптаційні заходи, чіткі процедури реагування та поведінки у надзвичайних та ризикованих ситуаціях, впровадження у систему освіти технології вирішення конфліктів шляхом співробітництва та ненасильницького спілкування, партнерство з батьками, емоційний стан педагогів [1; 6; 8]. Тому важливе місце у створенні безпечного освітнього простору належить психологічним факторам:

1. Якість міжособистісних відносин (довіра, доброзичливість, схвалення, толерантність, агресивність, конфліктність, ворожість).
2. Захищеність в освітньому середовищі (відсутності насильства у всіх його видах, формах для всіх учасників освітнього простору).
3. Комфортність в освітньому середовищі (оцінка емоцій, почуттів, станів у процесі взаємодії дорослих і дітей в освітньому просторі закладу).
4. Задоволеність освітнім середовищем – задоволення базових потреб дитини у: допомозі та підтримці; збереженні та підвищенні її самооцінки; пізнанні та діяльності; розвитку здібностей і можливостей [9, с.10].

Отже, дитина перебуває в безпеці тоді, коли: відчуває себе захищеною та знаходиться у стані спокою; має уважну та турботливу дорослу людину поруч; не має об'єктивних і

суб'єктивних загроз – не потрібно захищатись; контролює власне життя — знає до кого може звернутися по допомогу, розуміє, що відбуватиметься; здатна розрізняти власні емоції та відтворювати події, що відбувалися з нею раніше [8, с.4].

Безпечний освітній простір стосується не лише учня, але й педагога, який повинен забезпечити захист і підтримку дитині, а для цього теж повинен відчувати комфорт. Вчитель – це приклад стійкості, стабільності і спокою в сьогоденних умовах. Він не лише турбується про власний психоемоційний стан, але уміє розпізнавати потреби дитини, враховує в навчанні вікові й індивідуальні особливості дитини та її психологічний стан, вміє взаємодіяти з дитиною «на рівних», допомагає виявити небезпечні ситуації та належно реагувати на них [8; 9]. Адже часті міжособистісні непорозуміння, невіршені конфлікти провокують агресію, булінг, насильство в шкільному середовищі, призводять до високої емоційної напруги, розвитку почуття незадоволеності, зниження бажання вчитися, викладати, йти до закладу освіти, негативно впливають на міжособистісні стосунки, соціально-психологічний клімат у шкільному колективі тощо., стають загрозою для ментального здоров'я особистості [5].

Сучасна освіта спрямована на створення безпечного середовища та унеможливлення насильства, що передбачає: наявність безпечних умов навчання та праці, вміння учня вступити в діалог з іншою людиною, налагодити успішну комунікацію, відсутність будь-яких проявів насильства та наявність достатніх ресурсів для їх запобігання, вміння вирішити та вийти з конфлікту, формування спільних цінностей, дотримання прав і норм фізичної, психологічної, інформаційної та соціальної безпеки кожного учасника освітнього процесу [7; 8; 9]. Кожна дитина і дорослий повинен мати не лише уявлення про негативне явище, що становить для їх життя загрозою, але й про те, як мінімізувати ці ризики та небезпеки, і в результаті, створити умови для внутрішньої безпеки та безпеки референтного довкілля. А це стає можливим лише завдяки спільній цілеспрямованій діяльності педагогів, учнів і батьків через розробку та впровадження Кодексу безпечного освітнього середовища, впровадження в закладі освіти політики нульової толерантності до будь-яких проявів насильства, забезпечення психологічної підтримки постраждалих від жорстокого ставлення, розробку алгоритму дій і механізму звернення до відповідальних осіб та структурних підрозділів у випадках ризиків та загроз [8; 9]. Також важливим кроком у побудові безпечного освітнього простору та попередження конфліктності є запровадження в освітній процес ненасильницьких методів врегулювання конфлікту/суперечностей: відновного підходу, відновних практик, зокрема посередництва, медіації через створення в закладах освіти Служб порозуміння [2].

Отже, питання безпеки освітнього простору набуває особливого значення в умовах війни, в першу чергу, це стосується безпеки фізичного простору закладу освіти: наявність укриттів, обладнання приміщень запасними виходами, вогнегасниками тощо. Але не менш важливе значення і для учнів, і для вчителів, батьків, має безпека, що базується на психологічних факторах: атмосфера взаємоповаги, довіри, взаємодопомоги, відсутність конфліктів, насильства, що є необхідною умовою збереження і зміцнення здоров'я учасників освітнього процесу, їх безпека та благополуччя і є важливим кроком до побудови мирного безпечного освітнього середовища.

Список використаних джерел

1. Безпечне освітнє середовище: нові виміри безпеки. URL: <https://sqe.gov.ua/bezpechne-osvitnie-seredovishhe-novi-vim/>
2. Впровадження відновного підходу, посередництва, медіації та практики функціонування служб порозуміння в закладах освіти/Андрєєнкова В. Л., Байдик В. В., Войцях Т. В. та ін. Київ: ТОВ «Агентство «Україна»», 2023. 186 с.
3. Декларація про безпеку шкіл. URL: <https://mon.gov.ua/ministerstvo-2/diyalnist/mizhnarodna-spivpratsya-2/deklaratsiya-pro-bezpeku-shkil>
4. Закон України № 2145-VIII «Про освіту». URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/2145-19#Text>
5. Качмар О., Крицак О. Попередження і вирішення конфліктів у молодшому шкільному віці. URL: <http://surl.li/xvawuy> Національна стратегія розбудови безпечного і здорового освітнього середовища у новій українській школі. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/195/2020#Text>
6. Попова О.Г. Безпечне освітнє середовище. URL: <https://naurok.com.ua/dopovid->

[bezpechne-osvitne-seredovische-461843.html](https://drive.google.com/file/d/1P_wQZrb5Xg-DffThCu4gct8UslJzoe_B/view)

7. Пріоритетні напрями роботи психологічної служби в системі освіти України у 2024/2025 навчальному році. Методичні рекомендації. URL: https://drive.google.com/file/d/1P_wQZrb5Xg-DffThCu4gct8UslJzoe_B/view

8. Сміливі навчати: практичний poradnik для педагогічних працівників закладів загальної середньої освіти / уклад. Аносова А. В., Петушкова Л. А. Київ: Навчай для України, 2023. 56 с. URL: <https://osvita.ua/doc/files/news/888/88814/smilyvi-navchaty-2-web.pdf>

9. Цюман Т. П., Бойчук Н. І. Кодекс безпечного освітнього середовища: метод. посіб. / за заг. ред. Цюман Т. П. – К. : 2018. – 56 с. URL: <https://mon.gov.ua/static-objects/mon/sites/1/zagalna%20serednya/protidia-bulingu/21kbos.pdf>:

СЕКЦІЯ 7. ПОСТАТІ ТА ПОДІЇ В КОНТЕКСТІ РОЗВИТКУ ОСВІТИ УКРАЇНИ Й ЗА КОРДОНОМ

БОРИСЮК З. В.,

методист центру виховної роботи, захисту прав
дитини та громадянської освіти,
Тернопільський обласний комунальний інститут
післядипломної педагогічної освіти,
z.goshko@ippo.edu.te.ua

ПЕДАГОГІЧНІ ПОГЛЯДИ ЯНУША КОРЧАКА ЩОДО ФОРМУВАННЯ ЗДОРОВОЇ ОСОБИСТОСТІ

Анотація. Доповідь присвячена педагогічним поглядам Януша Корчака на формування здорової особистості дитини. Розглядається його концепція виховання, заснована на повазі до дитини, розвитку її самостійності та відповідальності, а також створенні сприятливого середовища для фізичного, психічного та морального зростання. Особлива увага приділяється ідеям Корчака про права дитини, емоційне благополуччя та значення гуманних виховних методів. У доповіді аналізуються основні принципи його педагогіки та їх актуальність у сучасній освіті.

Ключові слова: Януш Корчак, виховання, права дитини, педагогіка, здорова особистість.

Здоров'я підростаючого покоління – невід'ємна складова частина системи загальнолюдських цінностей будь-якої держави, а важливим елементом збереження й покращення стану здоров'я дітей є відповідність процесу навчання та виховання сучасним вимогам до здоров'язберігаючих технологій [1].

Серед відомих європейських педагогів ХХ століття, які безкорисливо працею та своїм здоров'ям і життям довели суспільству безмежну любов до дітей, котрі залишилися без батьків, був лікар, письменник і вихователь дітей-сиріт Януш Корчак. Міжнародною організацією ЮНЕСКО Януша Корчака визнано одним із найвидатніших педагогів ХХ століття [2]. Його педагогічні ідеї досліджувались у Великобританії, Німеччині, Польщі, Україні, Швейцарії, Японії та інших країнах. Так, наприклад, у Польщі науковцями (Я. Бінчицька, С. Волошин, А. Левін, М.Фальковська та ін.) розглянуто різні аспекти педагогічної й літературної спадщини, просвітницької діяльності Януша Корчака. Педагогами України (Е. Вільчковський, А. Вільчковська, С. Денисюк, Т. Забута, В. Кушнір, В. Пасічник та ін.) узагальнено провідні ідеї концепції формування особистості в педагогічній системі Я. Корчака [2]. Також значну увагу приділено дослідженню періоду перебування польського педагога в Україні. Однак питання формування здорової особистості, з погляду педагогічних ідей Януша Корчака, не мали системного висвітлення. В особі Януша Корчака (1878-1942) – справжнє ім'я – Генрік Гольдшміт – поєдналися три іпостасі. По-перше, це дитячий лікар за професією, який від народження дитини має вплив на неї й допомагає їй рости та правильно розвиватися. По-друге, це вихователь за покликанням, справжній учитель, який терпляче витримує всю несвідомість вчинків,

недисциплінованість, усе різноманіття характерів і всі пустощі своїх вихованців заради того, щоб виростити справжніх людей. По-третє, це журналіст і письменник, слово якого стає все могутнішим знаряддям мрії, можливості побачити світ. Це вже був вибір життєвого шляху – і від органічного поєднання цих трьох іпостасей у своїй повсякденній діяльності, від справи всього свого життя Я. Корчак не відречеться вже ніколи [5]. Усвідомлений вибір діяльності – вираз ставлення молодого людини до покинутої, занедбаної, осиротілої дитини й прагнення полегшити її життя. Він одним із перших намагається поставити себе на місце дитини, яка не лише обділена долею, а й перебуває в зневазі дорослих, багаторазово показавши насправді, що сприймає хворих дітей за собі рівних і ладен розділити їхні страждання. Паралельно з роботою в лікарні він пише дитячі книжки. Водночас він лікує дітей багатіїв, беручи з них великі гонорари для безкоштовного лікування незаможних. Випадково потрапивши до дитячого притулку, який згодом педагог за власні кошти та за власним проєктом відреставрував і в якому став директором, Януш Корчак вступає на шлях педагога-реформатора, створюючи педагогіку любові. Основа такої педагогіки – кардинальне перетворення дитячого виховання. Він висував принцип безкорисливості, коли метою виховання стає благо самої дитини. Суть його системи – довгий процес проникнення й розвитку в дитині потреби до самопізнання, самоконтролю та волі до самовдосконалення [6].

Педагог переконується в необхідності формування соціальної програми та створення педагогічної системи, яка б визнавала й поважала права дитини, постійно дбала про них, забезпечувала відповідні умови для їхнього фізичного та розумового розвитку. Він знав про дітей усе, й уважав, що дитина – це не коли-небудь й не завтра, а вже зараз – людина. Недарма його перша лекція в Державному інституті спеціальної педагогіки «Серце дитини» залишила слід у душах багатьох слухачів, показавши у рентгенкабінеті стан серця заляканої викладачем дитини [11]. У період перебування педагога в Києві (1915-1918 рр.) як військового лікаря Януш Корчак паралельно працює консультантом у трьох будинках сиріт для українських і польських дітей та водночас, як зазначає Е. Вільчковський, створює свій найвідоміший твір – «Як любити дітей» (1918 р.), перекладений на російську мову й виданий у Москві, на жаль. Так, літературна спадщина Я. Корчака складає понад 20 книжок і близько 1000 статей у польських та закордонних виданнях. Він регулярно читав лекції для дорослих і відвідував передачі на різну тематику для дітей та молоді на польському радіо [9].

У педагогічній системі Я. Корчака фізичне виховання було одним зі складників загальної системи всебічного виховання. Характерна риса цієї системи – відсутність примусу до вихованців, їх опертя на свободу й засади, які діти самі свідомо сприймали. Майже щодня педагог проводив антропометричні обстеження дітей для об'єктивної оцінки їхнього фізичного розвитку. Вимірювання маси та довжини тіла вихованців були предметом систематичного обговорення на нарадах вихователів будинку сиріт. Основну увагу при цьому зосереджували на з'ясуванні причин різних відхилень у фізичному розвитку, які, на його думку, залежали від стану здоров'я дитини, а також від її стосунків із ровесниками, вихователями, учителями та від успіхів у навчанні й особистому житті. Особливою характеристикою організації оздоровчого виховання дітей, за Я. Корчаком, були профілактика психічних і фізичних захворювань; формування вмінь та навичок збереження й зміцнення власного здоров'я; систематичні медичні обстеження дітей; свідоме визначення вихованцями потреби в здоровому способі життя (відмовлення від тютюнопаління й уживання алкогольних напоїв); вимогливе ставлення до раціону харчування дітей. Фізичні вправи, рухливі та спортивні ігри, ранкова гімнастика, туристичні походи – невід'ємна складова частина щоденного життя дітей із метою їхнього всебічного розвитку. Велике значення для загартування дітей і зміцнення їхнього здоров'я мали прогулянки пішки на свіжому повітрі. Щороку його вихованці виїжджали до літнього табору. Це давало їм можливість активно відпочивати, брати участь у туристських походах, навчатися плавання, щоденно грати в рухливі та спортивні ігри [3]. О. Левін, польський педагог і дослідник спадщини Януша Корчака, писав: «Діяльність та творчість Януша Корчака дає конкретну відповідь на питання: як належить розуміти широке поняття опіки над дітьми і що потрібно для цього робити щоб забезпечити їхні фізичні й психічні потреби, а також їхнє здоров'я і добре самопочуття». Винятково важливого значення в освітньому процесі Я. Корчак надавав професійноособистісним якостям учителя. У своїй діяльності польський педагог намагався досягти високого професіоналізму. Саме на основі

власного педагогічного досвіду гуманіст обґрунтував основи педагогічної етики, яка сформувалася на основі положень щодо загального ставлення педагога до дитини. У своїх творах педагог неодноразово звертався до питання щодо ролі та завдань вихователя в процесі формування особистості, побудови стосунків учителя й учня, виховання в учнів потреби в здоров'ї [3].

У педагогічній спадщині Я. Корчака можна знайти різнобічну програму оновлення людини, на засадах якої він намагався розв'язати проблему перебудови суспільного життя. У тогочасних умовах він не мав можливості розгорнути виховну діяльність у широких масштабах. Глибоко розуміючи значення роботи на ґрунті виховання знедолених дітей, він усі свої сили й любов, набуті знання та досвід віддавав опікунській педагогіці та саме там він зумів досягнути неперевершених результатів. Отже, провідною ідеєю педагогічної діяльності Я. Корчака була персоналістична орієнтація. Він створив унікальну педагогічну концепцію, у центрі якої – дитина з її правами [10]. Провідна ідея корчаківської суб'єкт-суб'єктної педагогіки – створення такої виховної атмосфери, яка б сприяла розвитку особистості в найкращому для неї напрямі.

Список використаних джерел

1. Вільчковський Е. Януш Корчак про фізичне виховання дітей та молоді /Е. Вільчковський, А. Вільчковська, В. Пасічник // Фізичне виховання, спорт і культура здоров'я у сучасному суспільстві. – 2012. – № 3 (19). – С. 13-16.
2. Головка М. Проблема педагогічного супроводу дитинства в педагогіці Я. Корчака / М. Головка, О. Міхеєва // Історико-педагогічний альманах. – 2012. – Вип. 1. – С. 41-43.
3. Єрмакова Т. С. В. О. Сухомлинський про збереження і зміцнення здоров'я старшокласників / Т. С. Єрмакова // Теорія та методика навчання та виховання. – 2008. – Вип. 21. – С. 35-39.
4. Кочнов В. Ф. Януш Корчак: книга для учителя / В. Ф. Кочнов. – М. : Просвещение, 1991. – С. 10-12.
5. Efron S. Janusz Korczak — Legacy of a practitioner-research / S. Efron // Journal of teacher education. – 2005. – Vol. 56. – P. 145-156.
6. Hatt B. E. Pedagogical love in the transactional curriculum / B. E. Hatt // Journal of Curriculum Studies. – 2005. – Vol. 37(6). – P. 671-688.
7. Korczak J. Prawidła życia / J. Korczak. – Warszawa, 1958. – P. 35-37.
8. Korczak J. Pesymizm dzieci. Pisma wybrane (red. A. Lewin) / J. Korczak. – Warszawa, 1978. – Vol. 3. – Pp. 29-39.
9. Lewin A. Myśl pedagogiczna / A. Lewin // Tryptyk pedagogiczny. – 1986. – P. 12-15.
10. Lewowicki T. Janusz Korczak, Prospects: the quarterly review of comparative education / T. Lewowicki // UNESCO: International Bureau of Education. – Paris, 1994. – Vol. XXIV (1/2). – P. 37-48.
11. Olczak-Ronikier Joanna. Korczak, Próba biografii / Joanna Olczak-Ronikier. – Warszawa, W.A.B., 2011. – P. 68-70.

БУНЯК С. М.,

*методист центру виховної роботи, захисту прав дитини,
та громадянської освіти,*

*Тернопільський обласний комунальний інститут
післядипломної педагогічної освіти
s.poliak@ippo.edu.te.ua*

ДОСВІД ЯНУША КОРЧАКА У ФОРМУВАННІ ГРОМАДЯНСЬКОЇ ІДЕНТИЧНОСТІ ЗДОБУВАЧІВ ОСВІТИ У РЕАЛІЯХ УКРАЇНСЬКОГО СЬОГОДЕННЯ

Анотація. У статті досліджується педагогічний досвід Януша Корчака та його актуальність у процесі формування громадянської ідентичності здобувачів освіти в Україні. Аналізуються ключові педагогічні ідеї Корчака, зокрема повага до дитини як особистості, демократичний стиль виховання, розвиток почуття відповідальності та громадянської свідомості. Розглядається, як його підходи можуть бути інтегровані в сучасну українську освіту в умовах війни та суспільних трансформацій. Акцентовується увага на значенні морального

вибору, активної громадянської позиції та емпатії у вихованні молодого покоління. Визначаються шляхи адаптації спадщини Корчака до українських реалій з метою зміцнення демократичних цінностей, соціальної згуртованості та національної свідомості молоді.

Ключові слова: Януш Корчак, громадянська ідентичність, освіта, демократичне виховання, моральний вибір, національна свідомість.

Вступ. Януш Корчак, видатний педагог, лікар і письменник, залишив унікальний спадок, що актуальний для багатьох поколінь освітян. Його підходи до виховання базуються на гуманізмі, повазі до дитини та прагненні до формування гармонійної особистості. У сучасному українському суспільстві, яке переживає виклики війни, соціальних змін і становлення національної ідентичності, досвід Корчака стає особливо важливим для освітян. Його ідеї можуть слугувати основою для виховання громадянської відповідальності та формування стійкої ідентичності здобувачів освіти.

Основна частина. Януш Корчак (справжнє ім'я – Генрик Гольдшміт) народився 22 липня 1878 або 1879 року у Варшаві в єврейській родині, яка прийняла польську культуру. Закінчив медичний факультет Варшавського університету. Після закінчення навчання Я. Корчак розпочав працю як лікар-педіатр. Перед Першою світовою війною він удосконалював свою кваліфікацію в клініках Берліна, Парижа й Лондона. Під час Першої світової війни Корчак служив у Києві (1915–1918 рр.), де займався організацією сиротинців для українських та польських дітей. У Києві він написав свою головну працю — "Як любити дітей", яка стала основою його педагогічної філософії.

Його діяльність припала на складний період політичних катаклізмів у Європі, що супроводжувалися соціальними проблемами: безробіттям, голодом і сирітством. Завдяки своїй роботі в сиротинцях він накопичив багатий досвід, який поєднував у собі медичні знання та педагогічну практику.

Як педагог-практик, який щоденно працював у будинку сиріт, Я. Корчак мав можливість систематично спостерігати за психофізичним розвитком своїх вихованців. Вимірювання та реєстрація цих даних протягом багатьох років давала йому великий статистичний матеріал для узагальнення й порівняння, визначення висновків і педагогічних рекомендацій, які стосувалися підвищення ефективності виховного процесу [2, с. 24].

Януш Корчак був новатором у підході до виховання дітей. Основу його педагогіки становили [1, с. 15]:

- Повага до дитини. Він підкреслював важливість сприйняття дитини як повноправного члена суспільства, чії права і гідність мають бути захищені.
- Індивідуальний підхід. Корчак вивчав психофізичний розвиток кожної дитини, використовуючи антропометричні дослідження для об'єктивної оцінки її стану.
- Самоврядування. У сиротинцях Корчак запровадив дитячі ради та "дитячі суди", які сприяли розвитку у дітей почуття відповідальності та демократичної культури.
- Ідеї Корчака мають значення для сучасної української освіти, зокрема в контексті формування громадянської ідентичності. Його підхід допомагає у таких аспектах:
- Самоврядування та активна участь. В умовах реформування освіти в Україні принципи самоврядування сприяють формуванню лідерських якостей і відповідальності учнів. Януш Корчак вважав, що формування громадянської ідентичності у дітей повинно базуватися на залученні їх до самостійного управління спільнотою. У своїх сиротинцях він запровадив систему дитячого самоврядування, яка включала збори вихованців, дитячі ради та товариські суди. Ці інституції давали дітям змогу брати участь у прийнятті рішень, висловлювати свої думки, обговорювати важливі питання життя спільноти та вирішувати конфлікти [5-7]. Особливо значущими були товариські суди, у яких діти самі розглядали випадки порушень правил, обговорювали причини поведінки та визначали міру відповідальності. Такий підхід не лише розвивав у вихованців почуття справедливості, відповідальності й поваги до прав інших, але й допомагав формувати демократичну культуру, яка є основою громадянської ідентичності.
- Емпатія та толерантність. Його методики допомагають виховувати в учнів здатність до

розуміння інших, що є важливим у багатокультурному українському суспільстві. Тут доцільно навести спогади однієї із вихованок Я. Корчака. А ось уривок із розповіді Сари Кремер, батька якої вбили під час Першої світової: *«У ті часи говорити про померлих було нечуваним. Пам'ятаю, як одного разу Януш Корчак запитав мене про тата. Я розповіла йому все, що знала. Діти запрошували своїх батьків до школи, щоб ті поговорили з викладачами. Я не могла цього робити: мені було сумно, оскільки я відчувала себе покинутою. Я розповіла про це Корчаку, він поклав руку мені на плече — як завжди, з любов'ю, — і мені відразу стало краще. Відтоді я відчувала його присутність, це було чимось неймовірним. Корчак сказав: «Моя донечко, я чудово розумію тебе і твої почуття. Відтепер ти можеш називати мене батьком. А Стефа буде ходити і спілкуватися з твоїми вчителями»»*[4].

- Повага до прав дитини. У сучасній системі освіти України важливим є виховання дітей у дусі демократії та прав людини, чого активно навчав Корчак. Так, наприклад, ще однією частиною дитячого самоврядування у сиротинці була щотижнева газета *Mały Przegląd* («Малий огляд»), яку видавали самі ж діти для дітей. Корчак заохочував писати для газети всіх вихованців будинку, але нікого не примушував.

Його ідеї також надихали видатного українського педагога Василя Сухомлинського, який відзначав важливість підходів Корчака для виховання дітей. У книзі “Серце віддаю дітям” він писав: *“Життя Януша Корчака, його подвиг дивовижної моральної сили й чистота стали для мене натхненням. Я зрозумів: щоб стати справжнім вихователем дітей, треба віддати їм своє серце”* [3, с. 89].

Сухомлинський також реалізував у своїй практиці ідею активної участі дітей у житті спільноти. У його школі в Павлиші впроваджувалися форми самоврядування, подібні до корчаківських, де учні брали участь у прийнятті рішень, розв'язанні конфліктів і розробці правил поведінки. Ці підходи сприяли розвитку демократичного мислення, почуття відповідальності й співпраці.

Висновок. Досвід Януша Корчака є безцінним прикладом для педагогів у всьому світі. У реаліях сучасної України його підходи до виховання, що ґрунтуються на гуманізмі, повазі до дитини та розвитку громадянської відповідальності, можуть бути інтегровані в освітній процес. Вони сприяють вихованню активних, свідомих і відповідальних громадян, що здатні брати участь у розбудові демократичного суспільства. Творчість і спадок Корчака залишаються актуальними і надихають освітян у їхній щоденній праці.

Список використаних джерел

1. Драч Г. Педагогіка Януша Корчака: уроки для сучасності. *Освіта і виховання*, 2020, № 3, с. 14-19.
2. Павленко Л. Формування громадянської ідентичності учнів у школі. *Методичний журнал "Освіта України"*, 2022, № 7, с. 23-30.
3. Сухомлинський В. Серце віддаю дітям. Київ: Радянська школа, 1969. 231 с.
4. Кануннікова О. Дитяча республіка Януша Корчака. Нова Польща: інтернет-ресурс. URL: <https://novapolshcha.pl/article/dityacha-respublika-yanusha-korchaka/> (дата звернення: 16.02.2025).
5. Korczak J. O szkole na wsi / Korczak J. // Szkoła i życie. Warszawa, 1926.
6. Korczak J. Pesymizm dzieci. Pisma wybrane (red. A. Lewin) / Korczak J. T. 3. Warszawa, 1978.
7. Korczak J. Prawidła życia / Korczak J. Warszawa, 1958.

МАЛИК В. М.,

викладач кафедри української та іноземних мов,
Вінницький національний аграрний університет,
доктор філософії з педагогіки,
valentyana51malyk@gmail.com

ДО ПИТАННЯ ОРГАНІЗАЦІЇ ВИЩОЇ ОСВІТИ У ВЕЛИКІЙ БРИТАНІЇ

Анотація. У сучасних умовах система ступеневої вищої освіти є важливим напрямом оптимізації підготовки фахівців нового покоління, найбільш повного задоволення освітніх потреб

особистості та суспільства, диференціації професійної підготовки, а також входження нашої країни у світовий освітній простір, що і обумовлює актуальність обраної теми дослідження. Велике значення знань у сучасному світі, з одного боку, і зростаючі вимоги до тих, хто здобуває вищу освіту, з іншого боку, підвищують її відповідальність та значущість для суспільства. Крім того, досвід організації вищої освіти у Великобританії може бути корисним для побудови професійної освіти в Україні.

Ключові слова: реформа освіти, вища освіта, професійна підготовка, освітній простір, модульне навчання.

Зростання та розвиток стали основними характеристиками, властивими вищій освіті у 1980-х та 1990-х роках. З 1980 по 1995 кількість студентів закладів вищої освіти у всьому світі збільшилася на 31 мільйон осіб з 51 до 82 мільйонів.

З початку 1980-х років у системі вищої освіти Великобританії спостерігається збільшення кількості студентів. Загальна кількість абітурієнтів, які бажають здобути вищу освіту, 1994 року становила 1,7 мільйона осіб. З 1979 року кількість студентів, які навчаються за очною формою, збільшилася з 12 до 30%.

Реформа освіти розпочалася у Великій Британії з прийняттям Закону про освіту 1988 року. Її реалізація була зумовлена стурбованістю правлячих кіл, зниженням конкурентоспроможності країни порівняно з іншими західними країнами. Реформа освіти пов'язана з недостатнім освітнім потенціалом населення. Автори реформи наголошують: *«Освіта — це не лише передача знань, а й наділення силою — моральною та духовною силою. Освіта повинна передавати з покоління в покоління такі загальнолюдські цінності, як справедливість, повага до всіх людей, почуття обов'язку в колективі, у суспільстві, турбота про ближнього, культурну спадщину нації та людства»* [4].

У травні 1997 року, з приходом до влади лейбористського уряду Т. Блеєра, прем'єр-міністр в одному зі своїх перших виступів заявив: *«Існує три головні національні пріоритети: освіта, освіта, освіта»* [4]. Важливими завданнями у цій галузі були не лише вдосконалення обов'язкової та професійної освіти, а також реформа фінансування університетської системи. Актуальність поставлених завдань зумовлена змінами характеру соціальної політики європейських держав за останні роки. Англійська версія реформ називалася переходом від «welfare» до «workfare», тобто від турботи держави про добробут громадянина до піклування про те, щоб громадянин мав роботу та забезпечував свій власний добробут. У таких умовах зростає значущість професійної освіти. Зростає також турбота держави про зазначені аспекти освіти.

Освітні інновації були ініційовані на основі національного суверенітету відповідно до традиційних англійських концепцій освіти. Підтвердженням цього є успішна реалізація проекту програми LINGUA у 1988 році урядами Великобританії та Німеччини.

Ще 1974 року Міністерство освіти і науки Великобританії підкреслювало, що *«у жодному разі освіта не має бути компонентом економіки»* (Резолюція Міністерства освіти від 20.08.1974), нині освіту й навчання розглядаються як *«важливий компонент європейського співробітництва»* (Комісія Ради з освіти від 28.05.19) [4].

Національна рада з професійних кваліфікацій (NCVQ) Великобританії представила нову структуру професійних кваліфікацій в Англії, Уельсі та Північній Ірландії. За її основу було взято національні стандарти, що визначають навички, вміння, знання та компетенції працівників, які вимагаються роботодавцем відповідно до потреб сучасної економіки, політики та суспільних відносин.

До сучасних тенденцій варто віднести, насамперед, швидке та стійке зростання чисельності студентів, покращена міжнародна мобільність, високі витрати на вищу освіту та її зростаюча вартість — пояснюють великий потенціал вищої освіти. Особливості профільної підготовки визначають гнучку реакцію на зміни у структурі системи освіти та суспільного життя. При цьому підготовка фахівців з будь-якого напрямку здійснюється у тісній співпраці з усіма секторами професійної освіти: університетами, інститутами та коледжами.

Цей чинник суттєво підвищує престиж закладів вищої освіти. Зазначені тенденції призводять до відносної уніфікації навчальних планів та програм на рівні змісту освіти. Такий підхід повністю відповідає сучасній стратегії — як європейській, так і національній — щодо

досягнення високого рівня підготовки фахівців у всіх галузях. На етапі розвитку Співдружності постало питання розробки єдиної стратегії у системі професійної підготовки різних категорій фахівців.

Освіта загалом є сферою, що перебуває у постійному розвитку, а традиції освіти у Великій Британії мають вплив на світове товариство. Британські освітні системи принципово різняться за своєю організацією, змістом та перспективами. Національний уряд не бажає змінювати ідентичність конкретних систем освіти.

З одного боку, вони повинні залишатися максимально постійними, оскільки духовне становлення людини, людства в цілому не повинно мати різких стрибків, тим більше суттєвих розривів у єдиному ланцюжку знань, що гальмує прогрес освітньої політики суспільства загалом.

По-друге, ці системи повинні бути максимально революційними, які відчують і сприймають новітні наукові відкриття, оскільки інакше вони просто не зможуть виконувати свою функцію духовного та інтелектуального рушія подальшого розвитку людства.

Аналіз програм та інновацій найбільш відомих університетів Великобританії показує, що вони в основному спрямовані на організацію підготовки фахівців з професії, підвищення якості їх навчання та наголошують на співпраці, а не на гармонізацію та стандартизацію [3].

Освіта відіграє важливу роль у суспільстві. Рада з освіти Великобританії та уряд у своїх рекомендаціях надали пріоритет співпраці з освітніми установами. Його директиви були спрямовані на впровадження єдиної системи визнання професійних кваліфікацій, що ґрунтується на пріоритетах гармонійної побудови навчальних програм. Досліджуючи розвиток та становлення цієї сфери громадської діяльності, можна з упевненістю сказати, що тільки в 70-х роках ХХ століття у Великій Британії почали відбуватися перші перетворення, які зараз виявляються як соціальні зміни на загальному ринку праці.

Генрі Джейн у своїй доповіді «Державна освітня політика» на семінарі заявив про початок створення та впровадження конкретних, чітких освітніх орієнтирів, які стали б поштовхом до розвитку професійної освіти, а також відзначив прогалини та недоліки у цій сфері, які потребують дослідження та пошуку шляхів її вдосконалення. У рішенні міністрів освіти на засіданні Ради освіти такі основні положення, що реалізовувались в освітній політиці суспільства, були проголошені в Програмі для сектору освіти:

- Підвищення рівня науково-технічного забезпечення освіти та підготовки кадрів нації з урахуванням усіх рівнів освіти: шкільної, вищої та професійної, як для громадян країни, так і для іноземців.

- Встановлення постійних зв'язків та забезпечення відповідності кваліфікацій європейській системі освіти.

- Збір та накопичення документації та статистичних матеріалів з питань освіти.

- Співробітництво у сфері вищої освіти.

- Вивчення іноземних мов.

- Демократизація освіти, запровадження рівних вимог до вільного доступу до всіх видів освіти [4].

Підсумовуючи вищесказане, доцільно визначити напрямок розвитку освіти у Великобританії. Безперервний професійний розвиток як світова тенденція сформувалося у другій половині ХХ століття, а точніше на початку 1970-х років.

У цей час посилилася тенденція міжнародного співробітництва у сфері професійної освіти. Насамперед йдеться про широку діяльність ООН, ЮНЕСКО та Міжнародної організації праці, які ухвалили важливі документи з питань професійно-технічного навчання різних категорій населення. Реформа національної системи освіти Великобританії ґрунтувалася на загальних засадах теоретичної, а відтак і практичної розробки концепції безперервної професійної освіти.

Концепцію безперервної освіти вперше було розглянуто на міжнародному рівні – на конференції ЮНЕСКО у 1965 році. Її обґрунтував всесвітньо відомий теоретик П. Ленгранд. Запропонована концепція безперервної освіти ґрунтувалася на загальновизнаних ідеях гуманізму.

У Великобританії модульна система була вперше введена на початку ХІХ століття, і протягом сторіччя вільний вибір студентами навчальних предметів став загальним правилом у британських університетах [2].

Така програма навчання містить послідовні блоки: інформаційний, контрольно-інформаційний (перевірка вивченого), коригувально-інформаційний (у разі неправильної відповіді передбачається додаткове навчання), проблемний (вирішення завдань на основі отриманих знань) та перевірконо-коригувальний. Блокове та модульне навчання виникло внаслідок розвитку ідей програмування в освіті [1].

Перший блок навчальної програми в університетах Великобританії складається з обов'язкових курсів, у залежності від кожної обраної спеціалізації.

Другий блок – факультативні курси, які можуть бути як загальними, так і спеціалізованими. У рамках програми студент має можливість обирати курси із запропонованих дисциплін. Система поділу предметів на обов'язкові та факультативні вперше з'явилася у німецьких університетах.

Факультативні предмети діляться на предмети з обмеженим вибором і предмети з вільним вибором. Вони можуть бути включені в програми будь-якого курсу, але, як правило, найбільш інтенсивно (до 70%) вивчаються в основному курсі.

Третій блок складається із факультативних курсів. Головна відмінність у тому, що факультативні курси, на відміну факультативів, є кредитними. Велику гнучкість у створенні індивідуальних програм забезпечує можливість вибору не лише окремих курсів, а й окремих їх частин. Останнє стало можливим завдяки використанню модульного принципу, що полягає в тому, що курс ділиться на елементи у вигляді дискретних відносно самостійних частин (модулів).

Суть дидактичного процесу, заснованого на модульній технології, у тому, що зміст навчання структурується в автономні організаційно-методичні блоки (модулі). Зміст та обсяг модулів, у свою чергу, варіюються залежно від профілю та рівня підготовки студентів, а також цілей навчання. Такий підхід дозволяє створити умови для вибору індивідуальної траєкторії руху упродовж всього курсу навчання.

Модульне навчання, загальні принципи якого було сформульовано наприкінці 1960-х років у США, швидко поширилося у системах освіти Європи та Америки. Наприкінці XX століття модульне навчання є одним із найбільш цілісних системних підходів до процесу навчання, надаючи надзвичайно ефективну технологію реалізації процесу викладання.

Засновником модульного навчання є американський дослідник Дж. Рассел. У своїй роботі «Модульне навчання» (1974) автор визначає модуль як освітній пакет, що включає концептуальну одиницю навчального матеріалу та пропонувані навчальні дії. Той, хто навчається, проходячи в індивідуальному темпі, повністю засвоює навчальний матеріал.

Нові підходи до організації освітнього процесу – це потреба часу. У зв'язку з цим вивчення структури вищої освіти у Великій Британії є актуальним. Різноманітність програм, вільний вибір основних дисциплін та теми досліджень у рамках програми має місце практично на всіх сучасних факультетах Великобританії. Можливість реалізації індивідуальних навчальних планів забезпечується модульно-блоковою системою побудови програм.

Таким чином, варто зробити висновки про те, що для ефективної реалізації ступеневої вищої освіти потрібно вирішити цілий комплекс завдань. Насамперед необхідно розробити чітко кодифікований та актуалізований перелік кваліфікацій фахівців з вищою освітою та перелік спеціальностей, які б дозволили чітко розмежувати мету та зміст підготовки фахівців у закладах вищої освіти відповідно до вимог державного розвитку України у третьому тисячолітті. Важливо також прискорити розробку комплексів державних стандартів вищої освіти, а саме тих, що встановлюють методично стратифіковані параметри вимог до змісту, обсягу та рівня освіти на трьох рівнях: держави, суспільства та конкретного закладу вищої освіти.

Список використаних джерел

1. Вища освіта у Великій Британії. URL: <https://surli.cc/cxdplh>
2. Навчання у Великій Британії. URL: <https://surl.li/rgnnhl>
3. Освіта у Великій Британії. URL: <https://surl.li/riypbv>
4. Сучасна освітня система у Великій Британії. URL: <https://osvita.ua/school/method/1024/>

СЛЮСАРЕНКО Н. В.,
професор кафедри педагогіки, психології
й освітнього менеджменту імені проф. Є. Петухова,
Херсонський державний університет,
доктор педагогічних наук, професор,
ninaslusarenko@gmail.com

КУЗЬМЕНКО В. В.,
професор кафедри педагогіки й менеджменту освіти,
КВНЗ «Херсонська академія неперервної освіти»,
доктор педагогічних наук, професор,
kuzmenkovasiliy@gmail.com

ПОСТАТЬ АКАДЕМІКА Д. О. ТХОРЖЕВСЬКОГО: ДО 95-РІЧЧЯ ВІД ДНЯ НАРОДЖЕННЯ

Анотація. *Статтю присвячено життєдіяльності академіка Дмитра Олександровича Тхоржевського. Акцентовано на значному внеску вченого в розвиток трудового навчання та виховання, підготовку фахівців технологічної освіти тощо. Звернуто увагу на його наукову школу, яка і нині продовжує активно розвиватися та здійснює вагомий внесок у вітчизняну освіту та науку.*

Ключові слова: *Дмитро Олександрович Тхоржевський, політехнічна освіта, технологічна освіта, підготовка вчителів трудового навчання, наукова школа.*

Дмитро Олександрович Тхоржевський (1930-2002 рр.) – видатний український учений відомий не лише в нашій країні, а й далеко за її межами.

Упродовж тривалого часу він здійснював професійну діяльність у Київському державному педагогічному інституті імені А. М. Горького, що нині має статус Українського державного університету імені Михайла Драгоманова. Свою трудову діяльність він розпочав на посаді майстра трудового навчання, згодом обіймав посади асистента, доцента та професора. У період з 1977 до 2000 року очолював кафедру трудового навчання і креслення, яка з часом була трансформована в кафедру методики викладання трудового навчання та креслення [1; 7].

В ті часи на кафедрі реалізовувалися науково-дослідні роботи за замовленням низки провідних наукових установ держави. Крім того, на базі кафедри здійснювалося підвищення кваліфікації науково-педагогічних працівників кафедр трудового навчання всіх закладів вищої педагогічної освіти країни.

У 1995 році за сприяння, а надалі під керівництвом Дмитра Олександровича в нашій країні було започатковано видавництво фахового журналу «Трудова підготовка в закладах освіти». Обіймаючи посаду головного редактора, він доклав значних зусиль для того, щоб журнал став змістовним і корисним джерелом професійної інформації як для вчителів трудового навчання, так і для науковців, які досліджують проблематику технологічної освіти.

Академік Дмитро Олександрович Тхоржевський багато років здійснював керівництво Науково-методичною комісією з трудового навчання Міністерства освіти і науки України. За його ініціативи була створена лабораторія з вивчення проблем трудового виховання та виробничого навчання при Педагогічному товаристві України. Результатом її діяльності стало підготовлення 10 збірників, у яких було систематизовано та представлено досвід практичної підготовки вчителів трудового навчання.

Науковий доробок вченого налічує більше 350 публікацій, до яких входять понад 50 книжкових видань, зокрема 11 монографій [1; 4-7].

Підручники, авторами або співавторами яких є Дмитро Олександрович, і досі використовуються у процесі підготовки майбутніх учителів трудового навчання в педагогічних закладах вищої освіти України та зарубіжних держав.

У науковому доробку вченого представлені навчальні посібники з трудового навчання, а також наукові статті, в яких аналізуються проблеми трудового виховання, професійного становлення молодого покоління, підготовки вчителів трудового навчання та окреслюються шляхи їх вирішення. Серед найвагоміших праць варто виокремити такі: «Дидактика трудового навчання», «Система трудового навчання», «Методика трудового і професійного навчання та

викладання загальнотехнічних дисциплін», «Методика трудового та професійного навчання» [8].

Визначне місце у творчому доробку науковця займають методичні розробки, більшість з яких було опубліковано на сторінках фахового журналу *«Трудова підготовка в закладах освіти»*. У цих матеріалах подано практичні рекомендації щодо організації трудового навчання учнів, спрямовані на підвищення ефективності засвоєння ними знань, формування вмінь і набуття необхідних навичок [5].

У своїх наукових працях Дмитро Олександрович порушував питання необхідності політехнічної освіти, акцентував увагу на важливості якісної підготовки педагогічних кадрів з трудового навчання, окреслював шляхи удосконалення системи трудової підготовки учнів, обґрунтовував її змістове наповнення та умови реалізації в освітньому процесі.

Зокрема, він був переконаний, що основне завдання політехнічної освіти – це усвідомлення випускниками загальноосвітніх шкіл важливості вибору професії і одночасно бути «готовими змінити її або підвищувати свою кваліфікацію під впливом науково-технічного прогресу» [11, с. 66, 67]. Науковець підсумовував, що політехнічне навчання має стати обов'язковим для всієї молоді.

Наукова робота вченого «Практичні заняття в навчальних майстернях як засіб політехнічного навчання», в якій у другому розділі розкривається методика реалізації принципу політехнічного навчання під час проведення практичних занять у майстернях, стала однією з перших в Україні основоположних робіт в цьому напрямку [5].

Науковий доробок вченого налічує, зокрема, й чимало праць, в яких висвітлено питання організації якісної підготовки вчителів трудового навчання. Особливу вагу мають монографії під редакцією Дмитра Олександровича, як-от: *«Актуальні проблеми підготовки вчителя загальнотехнічних дисциплін»* та *«Удосконалення підготовки вчителя загальнотехнічних дисциплін»*, а також його наукові статті, надруковані у журналі *«Трудова підготовка в закладах освіти»* (*«Концепція педагогічної освіти та підготовки вчителя трудового навчання»*, *«Про навчальний план з підготовки вчителя трудового навчання»*, *«Про підготовку вчителів трудового навчання»*, *«Про ступеневу підготовку вчителя трудового навчання»*, *«Яким бути вчителю трудового навчання»* та ін.). У них розглядаються шляхи вдосконалення фахової підготовки вчителів загальнотехнічних дисциплін і трудового навчання, а також актуальні проблеми, що пов'язані з цією темою.

Так, автори монографії *«Удосконалення підготовки вчителя загальнотехнічних дисциплін»* підкреслюють, що при вивченні студентами системи трудового навчання важливо застосовувати міжпредметний підхід. На їхню думку, це зумовлено тим, що це питання «не є виключно прирєгативною спецкурсу «Система трудового виховання школярів», а повинно наскрізно розкриватися, активно інтегруючись у викладання різних дисциплін, як-от: методики викладання, педагогіка, історія педагогіки, психологія тощо [2, с. 185].

У підручнику *«Методика трудового та професійного навчання»* виділено умови ефективного трудового виховання учнів, до яких науковець відносить: посильність праці, усвідомлення її значущості, творчий характер, суспільно корисну спрямованість і колективність. При цьому посильність праці аналізується автором в двох аспектах: розумовому та фізичному, що зумовлено тим, що лише ті завдання, які враховують обидва ці аспекти, «стимулюють їх до застосування набутих знань і вмінь, до творчих пошуків, спонукають до подолання труднощів, сприяють гартуванню волі» [11, с. 127].

Згідно з думкою Д. Тхоржевського, реалізація основних функцій трудового навчання можливе лише за умов, що були зазначені вище. А до таких функцій він відносить: ознайомлення учнів з основами виробничої діяльності; ознайомлення учнів з різноматт'ям людської праці; формування особистісних якостей, що відповідають вимогам суспільства; індивідуальний підхід до кожного здобувача освіти з метою сприяння розвитку здібностей [там само, с. 30-32].

Учений наполягає і доводить, що вказані вище функції можуть бути успішно реалізовані під час викладання трудового навчання в школі, що зумовлено специфічним змістом цього предмету, і саме це дозволяє досягти поставлених цілей: сформувати у здобувачів чітке уявлення про навколишнє середовище та сучасне виробництво, допомогти в професійному самовизначенні, підготувати до майбутньої практичної діяльності, розвинути відповідні особистісні якості, а також забезпечити індивідуальний підхід у розвитку творчого потенціалу, необхідного для

успішної професійної виробничої діяльності [11, с. 33]. Отже, Д. Тхоржевський наголошував на тому, що трудове навчання відіграє важливу роль у психологічній та практичній підготовці учнів до трудової діяльності, сприяючи їх свідомому та правильному вибору майбутньої професії.

Одночасно він акцентував на тому, що «цей шкільний предмет дуже багато втратив за останні роки. Це пов'язано з багатьма аспектами, серед яких занедбання шкільних майстерень, відсутність матеріально-технічного оснащення, руйнування системи міжшкільних навчально-виробничих комбінатів, вплив найдосвідченіших педагогічних кадрів» [11, с. 185]. Зазначене сталося через те, що в сучасному суспільстві спостерігається зміна трудової орієнтації та девальвація поняття доброчесної праці [10].

У зв'язку з цим науковець звертається до пошуку шляхів вирішення існуючої проблеми, пропонуючи орієнтуватися на національні традиції трудового виховання. Підсумком цієї роботи став висновок ученого, згідно з яким «можливості трудового навчання в прилученні школярів до надбань національної культури є широкими і своєрідними, бо воно є тим рідкісним предметом, який перекидає місток між матеріальною і духовною культурою суспільства» [3, с. 186]. Це також стало основою для його робіт (у співавторстві): «Виховання національної свідомості в школярів», «Прилучення учнів до національної культури у процесі трудового навчання», «Теоретичні засади виховання національної самосвідомості» та ін.

Д. Тхоржевський у своїх наукових працях наголошував, що «кожна людина повинна відчувати духовний комфорт, «вписатись» у реалії життя, відчувати себе органічною складовою суспільства і навколишнього середовища» [9, с. 29]. Він також зазначав: «Найбільш просто та надійно досягти цього в наших умовах – пізнати і сприйняти себе як частину своєї нації» [там само].

На сьогодні можна з упевненістю зазначити, що наукова справа Дмитра Олександровича знайшла свій подальший розвиток у науковій діяльності його учнів, серед яких можна назвати докторів та кандидатів наук, багато тисяч колишніх студентів. До їх числа належать відомі вітчизняні вчені, доктори педагогічних наук, професори В. Борисов, А. Вихрущ, В. Кузьменко, В. Сидоренко, В. Стешенко та ін.

Учні Дмитра Олександровича Тхоржевського вже створили власні наукові школи, представники яких досліджують актуальні проблеми, зокрема безпосередньо або опосередковано пов'язані з трудовою підготовкою молодого покоління. Деякі школи представлені кількома поколіннями.

Наприклад, доктор педагогічних наук, професор В. Кузьменко під керівництвом Дмитра Олександровича свого часу захистив кандидатську дисертацію на тему: «Дидактичні умови формування трудових умінь і навичок у студентів факультетів підготовки вчителів загальнотехнічних дисциплін» (1981 р.). Нині він очолює свою наукову школу, яка вже має кілька поколінь. Так, під керівництвом В. Кузьменка захищено 6 докторських та 19 кандидатських дисертацій. А під керівництвом його учениць, докторів педагогічних наук, професорів І. Жорової, В. Примакової та Н. Слюсаренко захищено відповідно 9, 2 та 24 дисертації на здобуття наукових ступенів кандидата та доктора наук. Своєю чергою під керівництвом наукової доньки Н. Слюсаренко, а саме доктора педагогічних наук, доцента Ю. Кузьменко – 4 дисертації. Дослідження наукової школи тривають. Це стосується й інших «гілок» наукової школи академіка Д. Тхоржевського, які, наслідуючи вченого, продовжують розвиватися, здійснюють вагомий внесок у вітчизняну освіту та науку.

Список використаних джерел

1. Березівська Л. Д. Тхоржевський Дмитро Олександрович (1930–2002). Українська педагогіка в персоналіях : навч. посіб. для студентів вищ. навч. закл. : у 2 кн. / за ред. О. В. Сухомлинської. Київ, 2005. Кн. 2 : XX століття. С. 531–537. URL: <https://lib.iitta.gov.ua/712351/> (дата звернення: 13.02.2024).
2. Бобилева Я. В. Особливості підготовки вчителя трудового навчання в працях Д. О. Тхоржевського. *Вісник Чернігівського державного педагогічного університету імені Т. Г. Шевченка*: збірник наукових праць. Чернігів, 2009. Вип. 67. С. 184–189. (Серія: Педагогічні науки).
3. Гедвілло О. І., Блах В. С. Д. О. Тхоржевський – фундатор трудового навчання на

Україні. *Педагогічні науки: збірник наукових праць*. Херсон, 2005. Вип. 40. С. 183-186.

4. Кузьменко В. В., Слюсаренко Н. В. Внесок Д.О.Тхоржевського у розвиток трудової підготовки молоді України. *Науковий часопис Національного педагогічного університету імені М.П. Драгоманова. Серія 5. Педагогічні науки: реалії та перспективи*. Випуск 52 : збірник наукових праць. К. : Вид-во НПУ імені М.П. Драгоманова, 2015. С. 126-133.

5. Кузьменко В. В., Слюсаренко Н. В., Тхоржевська Т. Д. Життя віддане праці. Пам'яті академіка Д.О.Тхоржевського (1930 – 2002 рр.). Херсон: КВНЗ «Херсонська академія неперервної освіти», 2014. 51 с.

6. Кузьменко В. В., Слюсаренко Н. В. Постать Д. О. Тхоржевського у дослідницькому полі України другої половини ХХ – початку ХХІ ст. *Актуальні проблеми сучасних історико-педагогічних досліджень шкільної освіти*: збірник тез і анотованих матеріалів XIV Всеукраїнської історико-педагогічної науково-практичної конференції (14 листопада 2014 року, м. Київ). К. : Інститут педагогіки НАПН України, 2014. С. 88-89.

7. Слюсаренко Н. В. Вітчизняні педагоги другої половини ХХ століття про трудову підготовку підростаючого покоління: монографія. Херсон: КВНЗ «Херсонська академія неперервної освіти», 2014. 195 с.

8. Слюсаренко Н. В., Кузьменко В. В., Кузьменко Ю. В. Д.О. Тхоржевський – фундатор трудової підготовки молоді на Україні. *Таврійський вісник освіти*. 2012. № 1. С. 5-11.

9. Тхоржевський Д. О. Виховання національної самосвідомості учнів – невідкладне завдання загальноосвітньої школи. *Шлях освіти*. 2003. № 2. С. 28-30.

10. Тхоржевський Д. О., Захарченко Р. О. Виховання національної свідомості в школярів. К. : Україна-Віта, 1996. 168 с.

11. Тхоржевський Д. О. Методика трудового та професійного навчання : підручник : в 3 ч. К. : ДІНІТ, 2000. Ч. І : Теорія трудового навчання. 248 с.

СТРЕБНА О. В.,

завідувач кафедри теорії й методики дошкільної,
початкової освіти та мовних комунікацій,
КВНЗ «Херсонська академія неперервної освіти»,
кандидат педагогічних наук, доцент,
ostrebna@gmail.com

ПЕДАГОГІКА ДИТИНОЦЕНТРИЗМУ ЯНУША КОРЧАКА

Анотація. Стаття присвячена дослідженню педагогічної концепції дитиноцентризму Януша Корчака та її значенню для розвитку сучасних освітніх підходів. У центрі розвідки – фундаментальна праця «Право дитини на повагу», де автор розкриває проблему ієрархічного сприйняття дітей у соціумі й обґрунтовує необхідність гармонійного, рівноправного діалогу між дітьми та дорослими. У статті висвітлено основні засади виховної системи Корчака, зокрема визнання гідності дитячої особистості, забезпечення права на автономію та переосмислення класичних виховних стратегій.

Ключові слова: взаємодія дитини і дорослих, дитиноцентризм, право дитини на повагу, дитина як суб'єкт виховання, рівноправ'я у процесі виховання.

Сучасні трансформації виховних систем, орієнтовані на індивідуалізацію навчання та визнання прав дитини, підкреслюють актуальність дослідження педагогіки дитиноцентризму Януша Корчака. Його концепція, заснована на повазі до особистості дитини як повноправного суб'єкта виховного процесу, співзвучна міжнародним стандартам, зокрема Конвенції ООН про права дитини, та водночас містить унікальний гуманістичний підхід до їх реалізації. У контексті реформування української освіти, яка поєднує національні традиції з європейськими цінностями, ідеї відомого педагога стають орієнтиром для створення емпатійного й діалогічного освітнього середовища.

Важливим є й те, що його педагогічна спадщина має глибокий зв'язок з Україною, де він не лише працював, а й розвивав свої погляди, які отримали європейське та світове визнання. Під час Першої світової війни, служачи у дивізійному польовому госпіталі (Я. Корчак вступив на

медичний факультет Варшавського університету в 1898 році, а навесні 1905 року здобув диплом лікаря), він перебував у Тернополі на Західній Україні, а пізніше в Києві – з липня 1917 року до червня 1918 року [3, с. 486 – 487]. Перебуваючи в Україні, Я. Корчак, окрім виконання обов'язків військового медика, також займався теоретичними й практичними питаннями педагогіки, зокрема діяльністю в київському дитячому притулку.

Цей практичний досвід, поєднаний із його теоретичними напрацюваннями, закладає підґрунтя для аналізу й осмислення багатогранного впливу педагогічних концепцій Я. Корчака на сучасну епоху, що вимагає комплексного підходу до вивчення його спадщини. Підхід має увібрати в себе вивчення діяльності видатного педагога в Товаристві «Допомоги сиротам», що займалося створенням інтернату для єврейських дітей «Дім Сиріт», в інтернаті для польських дітей «Наш Дім» – «прогресивних сирітських притулків, заснованих за принципом комун», у літніх дитячих таборах [2]. Крім того, необхідно провести аналіз невичерпного потенціалу його «педагогічних праць, змістовних лекцій, а також публічних виступів, виголошених у Вільному польському університеті та на Вищих єврейських педагогічних курсах» [2]. Слід також розглянути його творчий внесок у тижневик «Mały Przegląd» («Малий огляд»), а також «блискучі радіоефіри на Польському радіо, де під псевдонімом «Старий Доктор» він майстерно поєднував життєву мудрість із тонким гумором» [2]. Не менш важливим є ознайомлення з його літературно-художньою спадщиною, що охоплює оповідання, повісті й драматургічні твори, а також із завершальною працею «Pamiętnik» («Щоденник»), яку він писав до останніх днів свого життя і яка побачила світ у Варшаві 1958 року, вже після смерті цього видатного педагога-мислителя. Тільки завдяки комплексному підходу можна повною мірою досягнути багатогранності діяльності Януша Корчака, одного з найвизначніших педагогів XX століття, яка розкрилася протягом усього його життя. Проте аналіз окремих ключових подій, явищ і творів дає змогу всебічно оцінити міцний фундамент педагогіки дитиноцентризму Я. Корчака та визначити аксіологічні принципи, які слугували її підґрунтям і втіленням у життя. До таких визначних явищ, безумовно, належить його педагогічно-публіцистична праця «Prawo dziecka do szacunku» («Право дитини на повагу»).

Мета статті полягає в дослідженні основних теоретичних положень розвідки Я. Корчака «Право дитини на повагу», що лягли в основу педагогіки дитиноцентризму.

Праця Януша Корчака «Право дитини на повагу» (*Prawo dziecka do szacunku*), опублікована у 1929 році, є однією з найважливіших у його педагогічній спадщині. Вона не лише узагальнює багаторічний досвід педагога у вихованні дітей, а й виступає своєрідним маніфестом дитиноцентризму – концепції, що визнає дитину повноправною особистістю з її унікальними потребами, думками та почуттями.

У праці педагог виокремлює три основоположні складові права дитини на повагу, які формують її концептуальну основу. По-перше, він акцентує на необхідності визнання глибини дитячих емоцій – страху, радості, суму чи протесту, – наголошуючи, що ці переживання є не менш вагомими, ніж почуття дорослих, і потребують серйозного ставлення у виховному процесі. Так, Я. Корчак зазначає, що «пошану й подив викликає велике, те, що займає більше місця. Малий – звичайний, нецікавий. Малі люди, малі потреби, радощі і смутки» [1, с. 27], підкреслюючи, як суспільство применшує значущість дитячих переживань, віддаючи перевагу «більшому» за формальними ознаками. Таким чином, Я. Корчак закладає підґрунтя для переосмислення ставлення до дитини, утверджуючи її емоційний світ як невід'ємну складову гуманістичного виховання.

По-друге, автор обстоює ідею дитячої автономії, стверджуючи, що діти мають право на власні судження, вибір і навіть помилки, відкидаючи примусове нав'язування дорослих норм і стандартів. Він закликає поважати індивідуальність дитини та її природний розвиток. Цю думку ілюструють його слова: «... про дитину радяться й виносять постанови. Але хто наївно запитає про думку й згоду, що ж дитина може сказати, відчувати?» [1, с. 29]. Я. Корчак також критикує ієрархічну модель соціуму, де, як він зазначає, «їй звільняють від піклування про репутацію» [1, с. 32], а дорослі вирішують усе за дитину, ігноруючи її суб'єктність. Він одним із перших підкреслив, що соціальна структура ґрунтується на принципі «менший – старший», де перевага беззаперечно надається тому, хто «більший» за віком і формальним життєвим досвідом» [2], розкриваючи, як ця система обмежує дитячу автономію.

Педагог наголошує на фундаментальній проблемі педагогічної практики того часу, а саме

знеціненні суб'єктності дитини та її перетворенні на пасивний об'єкт виховного впливу, ілюструючи це словами, що «ми знаємо шлях до успіху, даємо вказівки та поради. Розвиваємо позитивні якості, притлумлюємо вади. Ми керуємо, виправляємо, привчаємо. Дитина – ніщо, все лише ми» [1, с. 29]. Я. Корчак підкреслює, що дорослі, впевнені у власній непогрішності та монополії на знання, ігнорують індивідуальність дитини, її природні потреби й потенціал до самостійного розвитку. Такий підхід, за його оцінкою, не лише обмежує свободу особистості, а й суперечить гуманістичним принципам виховання, які передбачають діалог, співчуття, розуміння та взаємну повагу. Ця думка лежить в основі концепції дитиноцентризму, адже вона закликає переосмислити роль педагога – від авторитарного наставника до партнера, який визнає дитину рівноправним учасником взаємодії та розвитку. У сучасній педагогічній науці погляди педагога узгоджуються з ідеями про необхідність створення інклюзивного, емпатійного, особистісно орієнтованого середовища, де пріоритетом є не контроль, а підтримка внутрішнього потенціалу дитини.

По-третє, Я. Корчак звертає увагу на важливість поваги до темпів дитячого зростання, засуджуючи прагнення дорослих прискорити цей процес і відстоюючи право дитини на гру, фантазії та поступове освоєння світу. Розглядаючи проблему надмірної опіки дорослих, він зазначає, що «не знає, скільки та й що їсти, скільки й коли пити, не знає меж утоми. Отже, треба стати на сторожі дієти, сну й відпочинку» [1, с. 32], підкреслюючи, що такий контроль часто ігнорує природні потреби дитини, позбавляючи її можливості самостійно пізнавати власний організм і навчатися відповідальності за себе. Водночас наголошує, що «існують начебто два життя: одне серйозне, шанобливе, інше – яке поблажливо толерує, воно має меншу вартість» [1, с. 40], указуючи на знецінення дитячого часу й етапів розвитку в ієрархічній соціальній моделі, що розділяє людей за віком. Традиційно дитина є лише «об'єктом» виховної діяльності з боку старших – батьків, учителів, які ухвалюють за неї рішення, роблять вибір і визначають її життєву стежу. «Право дитини на повагу» стало новаторським текстом, що вперше в педагогіці обґрунтував принципи гідності та прав дитини в освіті, випередивши свою епоху й зберігаючи актуальність для сучасних реформ, орієнтованих на дитиноцентризм.

У праці «Право дитини на повагу» видатний педагог-мислитель формулює ключову ідею, яка закликає подолати розрив між категоріями «діти» та «дорослі», що лише посилює відчуження й ускладнює взаємодію в соціальному середовищі. Він пропонує замінити цю конфронтацію гармонійним співіснуванням, яке можливе лише за умови, що дорослі переосмислять свої підходи, відкинувши авторитарні переконання, зверхність і догматизм, та зроблять крок до розуміння дитячого світу [2]. Педагог наголошує, що «дитина – це розумна істота, вона добре знає власні потреби, труднощі й перешкоди свого життя» [1, с. 42]. На його думку, дорослим необхідно наблизитися до внутрішнього світу дитини, уважно досліджуючи її цінності, емоції та прагнення. Я. Корчак зазначає, що «не деспотичний наказ, накинута дисципліна і недовірливий контроль, а тактовне порозуміння, віра в досвід, співпраця і співжиття» [1, с. 42]. Успішне виховання, за Я. Корчаком, можливе лише через справжню співпрацю між дітьми й наставниками, без якої взаємодія стає поверхневою та обтяжливою для обох сторін.

Отже, ідеї Януша Корчака щодо права дитини на повагу залишаються актуальними й сьогодні, формуючи основу сучасної педагогіки дитиноцентризму. Він переконливо доводив, що дитина є рівноправною особистістю, яка має право на визнання своїх почуттів, автономію у прийнятті рішень та гармонійний розвиток у власному темпі. Виховання, побудоване на співпраці, довірі й взаємоповазі, сприяє не лише становленню щасливої та самостійної особистості, а й гармонізації суспільних відносин загалом.

Педагогічна концепція дитиноцентризму Я. Корчака, заснована на принципах поваги, гідності та безумовної любові до дитини, зберігає свою значущість як теоретичний і практичний фундамент для сучасних трансформацій у сфері освіти. Запропонована ним система цінностей наголошує на необхідності сприйняття дитини як автономної особистості, чії унікальні потреби та права потребують визнання й підтримки: «Люби свою дитину будь-якою – не талановитою, не успішною, дорослою... Спілкуючись із нею – радій, оскільки дитина – це свято, яке поки що з тобою» [4]. Така думка відображає основні аспекти його світогляду, підкреслюючи важливість безумовного прийняття дитини в усій її індивідуальності та осмислення спілкування з нею як цінного й неповторного досвіду. Саме через призму такої любові та позитивного емоційного

зв'язку Я. Корчак вбачав можливість формування цілісної, гармонійної особистості. Таким чином, його спадщина виходить за межі суто теоретичного внеску, слугуючи практичним орієнтиром для розвитку дитиноцентричної педагогіки у контексті викликів ХХІ століття.

Список використаних джерел:

1. Корчак Януш. *Право дитини на повагу* / упоряд. І. Ковальчук; пер. з пол. І. Ковальчук, Б. Матіяш, Р. Свято. Київ: Дух і Літера, 2012. 382 с. URL: <https://archive.org/details/Pravonapovagu/mode/1up> (дата звернення: 23.03.2025).
2. Педагогічна діяльність педагога-гуманіста Януша Корчака. URL: <https://surl.li/nraqzs> (дата звернення: 22.03.2025).
3. Центральний державний історичний архів України. Ф. 2234. Оп. 1. Спр. 72. Арк. 1–2.
4. Люби свою дитину будь якою: 10 заповідей для батьків від Януша Корчака. URL: https://zatyshok.net.ua/4405/?utm_source=chatgpt.com (дата звернення: 17.03.2025).

ТКАЧ О. В.,

заступник директора з виховної роботи,

ВСП «Нікопольський фаховий коледж

Українського державного університету науки і технологій»,

викладач-методист,

o.v.tkach@nmt.org.ua

РОЛЬ ЖІНОК У ФОРМУВАННІ НАЦІОНАЛЬНОЇ ПЕДАГОГІКИ УКРАЇНИ: СОФІЯ РУСОВА.

Анотація. *Софія Федорівна Русова – одна з найвідоміших українських педагогінь, яка зробила значний внесок у розбудову національної педагогіки. Її літературно-просвітницька діяльність співпала з періодом активного жіночого руху в Україні на зламі ХІХ-ХХ століть. А державна та громадська діяльність Русової С.Ф., як засновниці вітчизняної дошкільної педагогіки, вписала вагомий сторінку в історію становлення першої незалежної української держави.*

Ключові слова: *літературно-просвітницька діяльність, жіночий рух, педагогіка, дошкільне виховання, національно-визвольна боротьба.*

Активізм жінок у другій половині ХІХ – на початку ХХ століття був прямим чином пов'язаний з літературною та просвітницькою діяльністю. Шляхом заснування різних типів освітніх закладів та культурних установ, видавництва книжок, часописів та окремих публікацій у жінок був вплив на процеси емансипації та переміни, викликані модернізацією в економічних та у суспільних відносинах. Вони своєю активною діяльністю надавали національно-визвольний характер трансформаційним процесам у громадському середовищі, впливали на свідомість патріотично налаштованих українців.

Цей жіночий рух співпав із соціально-культурними змінами в Україні і спричинив народження великої кількості українських діячок у сфері літератури, культури, публіцистики, педагогічного слова тощо. Їх творчість була співзвучна з «естетикою модернізму». Світогляд емансиповано налаштованих жінок мав відображення в текстах, транслуючи в них досвід своїх авторок, їх духовний та естетичний світ. «Творчість стає для митців не лише психологічною потребою, а й спробою подолати маргінальне становище в патріархальному світі, самореалізуватись, заявити про власні потреби та запропонувати своє бачення дискусійних питань того часу» [3, с.17].

Із розвідок Г. Груць, М. Крупки, О. Мальцевої, О. Ходюк, Л. Потапюк, Г. Морараш та інших дослідників відомо, що освітня та літературно-просвітницька діяльність свідомих українок вилилася у просвітительський рух, що тісно переплітався з національно-визвольною боротьбою прогресивної частини українського народу. «Пануючою ідеєю життя була національно-патріотична ідея про національну, етнічну, історичну і духовну єдність народу. І це в значній мірі визначило просвітительський характер світогляду української інтелігенції...» [1, с. 8].

Просвітительство стає провідною діяльністю жінок. Проявляється ця тенденція в літературній та педагогічній творчості українок. Саме тому у творах різних жанрів, як художніх,

так і публіцистичних, авторки обирають в якості своїх героїнь вчительок, які стикаються з різними проблемами освіти у своїй професійній діяльності. Особливо це проявляється у русифікації навчального процесу, злиденне існування вчителів на селі, «некомпетентність і нахабність інспекторів» [5, с.155], що активно виноситься на публічний загаль у літературних та публіцистичних творах для обговорення.

Фундамент у жіночий рух по всій Україні було закладено відданою працею і самобутньою творчістю видатних українок, яких Софія Русова у своїй однойменній книзі назвала «нашими визначними жінками» [4]. Яскравим прикладом «визначної жінки» була сама С. Русова, про яку йтиметься у цій роботі.

Софія Федорівна Русова (1856-1940) – педагогиня та громадська діячка, літературознавиця та письменниця, вихователька та одна з організаторок жіночого руху в Україні. Її дівоче прізвище Ліндфорс, яке вона отримала від батька-шведа, а початкову освіту – від матері французького походження. Не маючи українського коріння в родах своїх батьків, Софія Федорівна стала палкою прихильницею української культури, прагнучи дерусифікації українських шкіл та забезпечення їх українськими підручниками. Її життя містить чимало фактів літературно-просвітницької діяльності заради національного відродження України.

Розпочала свій професійний шлях Софія дуже рано, у віці 15 років, започаткувавши разом зі старшою сестрою Марією перший у Києві дитячий україномовний садочок. Відомо, що серед вихованок її садочка були діти знаного культурного діяча Михайла Старицького. Завдяки цим зв'язкам, юна Софія знайомиться зі своїм майбутнім чоловіком – Олександром Русовим. Поряд з ним у С. Русової починається новий етап служіння українському народу та справі всього свого життя – створенню національної системи освіти в Україні.

Довге і вкрай продуктивне життя діячки сповнене великою кількістю подій, здобутків та напрацювань. Але в цій роботі зупинимось на літературно-просвітницькій складовій її багатой та безмежно цінної творчої спадщини. Криючись від переслідування влади, Русови проводять підпільно свою роботу: готують до друку книжки українською мовою, зокрема двотомний «Кобзар» Т. Г Шевченка (1876 р.); переховують їх у себе і передають до таємних читалень. Перші роки подружнього життя Софія Федорівна – в першу чергу, соратниця свого чоловіка і сподвижниця підпільної народницької справи.

Молоду матір п'ять разів піддають нетривалим, але виснажливим арештам у період між 1880 та 1905 роками. Одного разу – разом із сином та чоловіком, до того ж – у період очікування народження наступної дитини. Всі ці події не тільки не «відбивають охоту» діячки продовжувати свою справу, але й підсилюють її впевненість у вірно обраному шляху боротьби за національну систему освіти в Україні.

Літературно-публіцистична, науково-педагогічна та громадсько-культурна робота є основними напрямками всієї просвітницької діяльності Русової. Перші її твори друкуються у Петербурзі, куди подружжя Русових переїхало з Полтави, ховаючись від переслідування місцевого негласного надзору. Це підручники «Початкова географія» та «Буквар» (1906 р.); також їй вдається організувати друк збірки «Кобзаря» Т.Г. Шевченка без цензури за сприяння її слухачок з Бестужівських курсів, де Русова викладала курс з української літератури. Згодом, в журналі «Русская школа» виходить її стаття «Хроніка національної школи» (1907 р.), якою започатковується серія публікацій з аналізом «проблем національної школи» та критикою на «шовіністичну русифікаторську політику царату в галузі народної освіти», показуючи, «як багатовікове гноблення, централізація і русифікація освіти особливо відбилася на національній гідності, самосвідомості і психології народів» [2, с.13].

Після повернення до України Софія Русова з 1910 року включається в активну викладацьку та громадську справу в стінах Комерційного інституту міста Києва, де входить до колегії вчителів закладу. В цей час вона з великим натхненням долучається до видавництва нового педагогічного журналу «Світло», співредакторкою якого вона стала разом з С. Черкасенко. У цей період Софії Федорівні вдається неодноразово бувати за кордоном, де вона знайомиться з досвідом дошкільного виховання в країнах Європи, з результатами якого виступає спочатку перед членами Фребелівського товариства, а пізніше – перед студентами Київського Фребелівського педагогічного інституту (нині – Київський педагогічний університет ім. М. Драгоманова). Критичний аналіз існуючої системи освіти в підросійській Україні, порівняння її з досвідом

зарубіжних країн та власна педагогічна практика стають основою для цілої низки наукових та публіцистичних статей в журналі «Світло». Майже за п'ять років існування журналу (з 1910 р. по 1914 р.) С. Русова написала більше ста робіт, найбільш значущими серед них є «Лесгафт і його педагогічні ідеї», «Ідейні підвалини школи», «Нова школа», «Думки М. Драгоманова про освіту», «До сучасного становища народного вчителя», «Дитячий садок на національному ґрунті» та інші [2, с.3].

Під час визвольних змагань українського народу 1917-1921 рр. Софія Федорівна долучається до народження Української Народної Республіки у складі Центральної Ради в якості голови відділу дошкільного виховання в Міністерстві освіти України. У цей період з під її пера вийшло з півтора десятка наукових праць та навчальних підручників, серед яких виділяються «Націоналізація школи», «Нова школа», «У дитячому садку», «Позашкільна освіта та засоби її проведення», «Початкова географія», «Методика початкової географії», «Початковий підручник з французької мови» та інші. Діячка продовжує працювати над розвитком національної системи освіти; започатковує різні педагогічні видання, зокрема журнал «Вільна українська школа»; друкує книгу «Дошкільне виховання», яка і сьогодні є актуальною в педагогічній роботі вихователів дитячих садків.

В наслідок погіршення політичної ситуації в країні і тиску з боку більшовицької влади, С. Русова змушена емігрувати за кордон спочатку до Львова, потім до Відня і, врешті-решт, опиняється у Празі. Тут вона провела решту свого життя, продовжуючи невтомну працю над реалізацією своєї основної ідеї – розбудови національної системи освіти, в основу якої закладається навчання і виховання з урахуванням національних особливостей і традицій. Поєднуючи педагогічну практику в дитячому притулку для дітей емігрантів з науковою діяльністю, Софія Русова публікує в Празі свої праці, які стали основою для виховної роботи з молодшими школярами та дошкільнятами не лише в українських школах і дитячих садочках, але й в інших національних закладах освіти різних країн: «Колись і тепер», «Єдина діяльна (трудова) школа», «Нова школа соціального виховання», «Теорія і практика дошкільного виховання», «Роль жінки в дошкільному вихованні», «Дидактика», «Нові методи дошкільного виховання», «Теорія педагогіки на основі психології», «Сучасні течії в новій педагогіці», «Історія педагогіки», «Соціальна педагогіка» та інші [2, с.5].

Значне місце у сфері літературно-просвітницької спадщини С. Русової посідає література, зміст якої пронизаний українськими фольклорними та народними традиціями, що здійснює позитивний виховний вплив на формування особистості маленьких українців, прививає їм загальнолюдські та національні цінності: «Дитячі малюнки», «Весна і діти», «Казки Божени Немцової» та інші. Своїми науково-методичними та літературно-педагогічними здобутками Софія Русова фактично створила цілісну концепцію дошкільного виховання як основи національної системи виховання підростаючого покоління в незалежній державі Україна.

У 1934 році до півсторічного ювілею Українського Жіночого Конгресу, вона створює збірку літературних характеристик-силуетів під назвою «Наші визначні жінки», в якому дає характеристику майже двом десяткам відомих українок: Н. Кобринській, О. Єфименко, О. Кисилевській, Л. Українки, Г. Журбі, Л. Яновській, М. Вовчок, У. Кравченко та іншим. За словами авторки, «жінка внесла в загальний культурний наш поступ багато чого..., українка стає громадянкою, що свідомо ставиться до справедливого й несправедливого ладу народного життя; вона стає енергійним борцем за кращу долю свого народу» [4, с. 3].

Повертаючись до пройденого життєвого та професійного шляху Софією Федорівною Русовою, хочеться завершити словами самої героїні цієї публікації, знайдені в її книзі «Наші визначні жінки»: «Та не один лише шлях веде народ до визволення і не одною політичною боротьбою досягається воно. Є ще шлях освіти - народ конає в неволі, поки він темний. І за освіту вхопились наші жінки» [4, с.5].

Список використаних джерел

1. Груць Г. М. С. Русова і просвітительський рух в Україні : автореф. дис... канд. пед. Наук : 13.00.01 /Терноп. держ. пед. ун-т ім. В. Гнатюка. Тернопіль, 1999. 20 с.
2. Коваленко Є. І. Життя, віддане Україні! Софія Русова – педагог, державний діяч, просвітитель: до 155-річчя від дня народження: біобібліогр. показч. / упоряд.: А. М. Доркену, Т. В. Лога ; наук. ред.: П. І. Рогова, А. М. Доркену. Київ, 2010. 175 с.

3. Крупка М. А. Емансипаційні тенденції в українській жіночій прозі кінця XIX – початку XX століть : автореф. дис. ... канд. філол. наук: спец. 10.01.01 / Нац. пед. ун-т ім. М. П. Драгоманова. Київ, 2004. 24 с.
4. Русова С. Наші визначні жінки. Вінніпег, 1945. 140 с. URL : <http://irbis-nbuv.gov.ua/ulib/item/UKR0005224>
5. Ходюк О. Українська жіноча література кінця XIX – початку XX століття та тема жінки у творчості Галини Комарівни. *Літературознавчі обрії. Праці молодих учених*. 2010. Вип. 17. С. 153-159.

ТОЛСТОВА Т. І.,

студентка 3 курсу,

Навчально-науковий інститут економіки та управління

Факультет економіки, інформаційних технологій та сфери обслуговування

Вінницький національний аграрний університет

fewbhe@gmail.com

Науковий керівник: **МАЛИК В. М.,**

викладач кафедри української та іноземних мов,

Вінницький національний аграрний університет,

доктор філософії з педагогіки,

valentyna51malyk@gmail.com

ОСОБЛИВОСТІ ОСВІТНЬОГО ПРОЦЕСУ В УНІВЕРСИТЕТІ В УМОВАХ ВІЙНИ

Анотація. *Війна значно вплинула на освітній процес в українських університетах, змусивши адаптувати його до нових умов. У дослідженні аналізуються особливості навчання під час воєнного стану, зокрема перехід на дистанційну та змішану форми, коригування навчальних програм, забезпечення психологічної підтримки студентів і викладачів, а також виклики академічної мобільності. Особливу увагу приділяється стійкості освітньої системи, впровадженню інноваційних підходів і ролі університетів у підтримці студентів, які зазнали наслідків війни.*

Ключові слова: *вища освіта, навчання в умовах війни, дистанційне та змішане навчання, психологічна підтримка, стійкість освітньої системи*

Війна в Україні спричинила значну дестабілізацію в різних аспектах суспільного життя. Однією з найбільш уразливих сфер стала освіта, яка і без того ще не повністю відновилася від наслідків глобальної пандемії. Нова реальність змусила навчальні заклади оперативно пристосовуватися, забезпечуючи безпеку, стабільність та доступ до знань навіть у найскладніших умовах. Аналіз впливу війни на освітню систему є надзвичайно важливим, адже від цього залежить культурний розвиток, інтелектуальне майбутнє країни та нових поколінь[1].

Найбільша кількість пошкоджених і зруйнованих закладів освіти зафіксована в Донецькій області. Значних утрат також зазнали Харківська, Херсонська, Дніпропетровська та Запорізька області (табл.1). Освіта входить до числа найбільш постраждалих сфер за обсягом завданих збитків. Станом на серпень 2023 року прямі втрати оцінено в 9,7 мільярда доларів. Найсерйозніші руйнування й пошкодження закладів освіти спостерігаються у Харківській, Донецькій, Чернігівській, Запорізькій і Київській областях [1].

Охарактеризуємо збитки, завдані освітній інфраструктурі більш детально. Міністерство освіти і науки України регулярно публікує оновлену інформацію про стан навчальних закладів через інтерактивну мапу на офіційних платформах. За останніми даними, від самого початку повномасштабних бойових дій було пошкоджено 3793 заклади освіти, серед яких 365 повністю зруйновано внаслідок бомбардувань та обстрілів [1].

Сьогодні в Україні надзвичайно актуальним стало питання забезпечення якісного та ефективного освітнього процесу на всіх рівнях закладів освіти. Повномасштабне вторгнення російської федерації на територію нашої країни змусило тисячі студентів перейти з очного навчання на дистанційну форму здобуття освіти. Враховуючи попередній досвід дистанційного навчання в період пандемії COVID-19, значна кількість освітян і здобувачів освіти вже

пристосувалися до використання різноманітних онлайн-платформ для отримання знань. Найвідчутніших змін зазнали регіони Сходу та Півдня України, де близько 40% учнів і студентів були змушені залишити свої домівки, виїхавши або за кордон, або до інших регіонів країни [2].

Таблиця 1.

Порівняльний аналіз кількості пошкоджених і зруйнованих закладів освіти в Україні [2].

Область	Пошкодження	Зруйновано	Область	Пошкоджено	Зруйновано
Вінницька	4	0	Миколаївська	246	33
Волинська	0	0	Одеська	81	0
Дніпропетровська	283	9	Полтавська	17	0
Донецька	770	160	Рівненська	2	0
Житомирська	126	1	Сумська	130	8
Закарпатська	0	0	Тернопільська	1	0
Запорізька	212	14	Харківська	579	51
Івано-Франківська	0	0	Херсонська	296	51
Київська	198	13	Хмельницька	5	0
Кіровоградська	9	0	Черкаська	11	0
Луганська	182	23	Чернівецька	0	0
Львівська	8	0	Чернігівська	144	2

За умов постійної загрози для життя освітян та здобувачів освіти, у першому півріччі 2022–2023 навчального року окремим закладам освіти не вдалося повністю відновити очний формат навчання до рівня, який існував на початку бойових дій. Лише близько 60% закладів вищої освіти в нашій країні продовжують працювати очно, тоді як решта використовує дистанційний або змішаний формати, активно поєднуючи дистанційне навчання з елементами очної освіти. На півдні та сході України, зокрема в Херсонській, Харківській, Запорізькій областях, а також на тимчасово окупованих територіях цих регіонів, включаючи Донецьк і Луганськ, навчання здебільшого проходить у дистанційному форматі. Такий підхід спрямований на забезпечення безпеки студентів через військові дії, адже саме ці області є прифронтовими зонами [2].

Процес навчання знаходиться під постійним контролем адміністрацій вищих навчальних закладів, які ретельно виконують усі вимоги Міністерства освіти і науки України, щоб гарантувати високу якість освіти. З початку війни і донині, навіть у період активної фази бойових дій, суттєвих змін у складі викладачів не зафіксовано. Керівники навчальних закладів запевняють, що педагоги докладають максимальних зусиль для підтримання якісного освітнього процесу та чітко дотримуються всіх розпоряджень Міністерства освіти й науки України. Навантаження викладачів у цих умовах не зменшилося і в умовах війни залишилося незмінним. Майже всім, хто продовжує працювати в Україні, було збережено пільги, передбачені для роботи на окупованих територіях та в зонах, де тривають бойові дії.

На прикладі Херсонського державного аграрно-економічного університету, який із самого

початку повномасштабного вторгнення тимчасово переміщено до міста Кропивницький, можна побачити організацію належного навчального процесу. Для адміністрації та студентів було надано приміщення, що дозволило забезпечити безперервність освітнього процесу [2].

Адміністрація університету постійно контролює питання безпеки студентів, особливо тих, хто перебуває на лінії зіткнення або на тимчасово окупованих територіях. Щодня збирається інформація про їхній психологічний і фізичний стан, обов'язково перевіряється наявність відеозв'язку під час онлайн-занять. Також забезпечуються всі важливі процеси для тих, хто знаходиться на деокупованих територіях. Сьогодні наш університет продовжує стабільно виконувати свою місію, надаючи здобувачам якісні освітні послуги навіть у складних обставинах. Робота в умовах воєнного часу відзначається особливою взаємодією між викладачами та студентами під час лекцій і практичних занять. Викладачі приділяють увагу психологічному та емоційному стану здобувачів, намагаються уникати їх перевантаження навчальними завданнями, водночас мотивуючи до участі в науково-дослідницькій діяльності. Особливі труднощі виникають у роботі зі студентами, які залишилися в окупованих регіонах. Вони часто не можуть брати участь у заняттях очно, а іноді мають обмежений доступ до інтернету. Незважаючи на це, університет докладає максимальних зусиль для підтримання зв'язку з такими студентами, турбуючись про їхній психологічний стан і безпеку в межах можливого [2].

Надання освітніх послуг в умовах війни та організація дистанційного навчання вимагають ретельного підходу та врахування специфічних обставин. Пропоную кілька ключових рекомендацій, які можуть бути корисними при підготовці та проведенні занять:

1. **Забезпечення доступності освіти.** У період війни доступ до навчання може бути суттєво ускладненим. Варто розробляти стратегії і знаходити ресурси для охоплення всіх студентів, незалежно від їхнього місця перебування чи ситуацій, у яких вони опинилися.

2. **Питання безпеки та конфіденційності.** Під час дистанційного навчання варто особливу увагу звертати на захист даних. Рекомендується використовувати шифрування, створювати механізми захисту від несанкціонованого доступу, а також забезпечувати збереження конфіденційності персональної інформації здобувачів освіти.

3. **Гнучкість у навчанні.** Враховуючи постійну нестабільність і можливість надзвичайних ситуацій, навчальні програми слід адаптувати таким чином, щоб учні та студенти могли займатися у зручному для них темпі. Гнучкий розклад та структура занять сприятимуть ефективнішому засвоєнню матеріалу в складних умовах.

4. **Психологічна підтримка.** У складні часи стрес і емоційні труднощі можуть значно впливати на здатність до навчання. Важливо забезпечити учням та студентам доступ до професійних психологів або організувати підтримуючі групи, які допоможуть справлятися з викликами.

5. **Стимулювання громадської взаємодії.** Для підтримки соціальних зв'язків необхідно створювати платформи для спілкування, такі як форуми, віртуальні групи чи інші спільноти. Це сприятиме обміну досвідом і зміцненню взаємодії між студентами, викладачами та адміністрацією.

6. **Розробка резервних планів.** Вкрай важливо мати чіткі сценарії дій на випадок непередбачуваних подій, таких як загострення воєнної ситуації. Швидка реакція на кризи забезпечить безперервність освітнього процесу.

Виконання цих рекомендацій дозволить зберегти якість освітніх послуг навіть за складних умов та забезпечить підтримку всіх учасників навчального процесу [3].

На тлі стресу, спричиненого повномасштабним вторгненням Росії на територію України, значна кількість школярів та студентів вищих навчальних закладів зіткнулися з серйозними психічними травмами та емоційним навантаженням. Це негативно позначилося на їхній нервовій системі, і багато хто з них відмовлявся продовжувати навчання навіть у форматі онлайн. Таку реакцію можна зрозуміти, оскільки дитяча психіка виявилася не готовою до настільки різких і болісних змін, зокрема до вимушеного переїзду з рідного середовища у невідомі умови. Близько 40% учнів та студентів, які змогли залишити окуповані території або пережили період повної окупації, повернулися до повноцінного навчання лише завдяки підтримці психологів, педагогів, викладачів, волонтерів та близьких. Після аналізу ситуації освітяни дійшли висновку, що основними перешкодами для продовження навчального процесу стали повітряні тривоги, перебої

в електропостачанні, слабе або відсутнє інтернет-з'єднання, а також панічні напади, викликані новинами. Крім того, серед причин, чому діти не могли навчатися, батьки молодших школярів (67%) найчастіше згадували хвороби. Що стосується учнів середньої і старшої школи, батьки також відзначали перевантаження (7%), нестабільний емоційний стан (6%) та брак мотивації. Попри всі труднощі, педагогам вдалося встановити контакт зі школярами й надати їм необхідну допомогу та підтримку, що поступово сприяло відновленню навчального процесу [3].

Підсумовуючи розглянуті аспекти та враховуючи актуальність теми, можна зробити висновок, що компенсувати втрати навчального часу, спричинені пропущеними заняттями, зазвичай намагаються через надання учням навчальних матеріалів. Це можуть бути презентації, відеуроки чи організація аналогічних занять у форматі онлайн, а також завдання для самостійного опрацювання. Рідше застосовуються групові або індивідуальні консультації, додаткові заняття чи діяльність наукових гуртків. Водночас ці підходи також мають позитивний вплив на рівень знань учнів і студентів. Однак оцінити частоту використання таких заходів доволі непросто. Значна частина педагогів підкреслює нестачу умов і ресурсів для їх впровадження. На ефективність навчання вплинули такі чинники, як зміна формату навчання з очного на дистанційне чи змішане, нестабільність в організації освітнього процесу через повітряні тривоги, відключення електроенергії та перебої з інтернет-зв'язком. Ці проблеми суттєво позначилися на досягненнях учнів. Проте, навіть у складних і небезпечних реаліях, освітній процес продовжується на всіх рівнях. У зв'язку з цим постає потреба у його постійному моніторингу та пошуку можливостей для покращення.

Список використаних джерел

1. Адаптація освітнього процесу до викликів сьогодення в умовах військових дій в Україні. URL: https://cuesc.org.ua/images/informlist/%D0%9C%D0%B0%D0%BA%D0%B5%D1%82%20advanced_training_UDU.pdf
2. Освіта в умовах війни: виклики та перспективи для України. URL: <https://iaa.org.ua/articles/education-in-times-of-war-challenges-and-prospects-for-ukraine/>
3. Особливості освітнього процесу в умовах повномасштабних бойових дій. URL: file:///C:/Users/Amin/Downloads/ukrpedjur_3_2023-14-23.pdf

ЧОРНА М. І,

*методист відділу організаційно-методичної
та інформаційно-видавничої діяльності,
Тернопільський обласний комунальний інститут
післядипломної педагогічної освіти,
m.chorna27@ippo.edu.te.ua*

ПРОСВІТНИЦЬКА ДІЯЛЬНІСТЬ ІВАННИ БЛАЖКЕВИЧ У КОНТЕКСТІ ЖІНОЧОЇ ЕМАНСИПАЦІЇ ТА ОСВІТНЬОГО ПОСТУПУ

***Анотація.** У статті досліджено просвітницьку діяльність Івонни Блажкевич як складову українського руху за емансипацію жінок та розвиток національної освіти. Проаналізовано її внесок у формування національної свідомості, залучення жінок до культурно-освітнього процесу, підтримку жіночого самовираження у воєнну та післявоєнну добу. Визначено зв'язок її діяльності з основними тенденціями освітнього поступу на західноукраїнських землях у першій половині ХХ століття. Обґрунтовано, що в цей період ключову роль відігравала орієнтація на консолідацію та реалізацію національних прагнень українства.*

***Ключові слова:** Іванна Блажкевич, жіноча емансипація, освітній поступ, просвітництво, національне шкільництво, Східна Галичина.*

Проблема жіночої емансипації та роль жінки в суспільстві займає важливе місце в історії українського національного та освітнього поступу. Особливо виразно це проявилось в діяльності українок Східної Галичини під час Першої світової війни. Цей період став для них викликом і водночас можливістю особистісного, громадського та суспільно-політичного емансипації. Під тиском обставин, перед жіноцтвом постали важливі питання ідентичності: бути діяльними в

громадському житті краю чи обмежуватися родинними, господарськими обов'язками? І це цілком закономірно, адже чоловіки пішли воювати, залишивши місце їхньої праці. При цьому багато українок вступили до лав війська на рівні з чоловіками, деякі навіть здобули військове звання [1]. Інші присвятили себе просвітницькій праці, допомагаючи зберегти українство в умовах війни та соціальних потрясінь – організовували допомогу пораненим і біженцям, підтримували діяльність місцевих читань і культурних товариств, займалися культурно-освітньою діяльністю. До такої кагорти самовідданих жінок належить Іванна Блажкевич – уродженка Тернопільщини, відома письменниця, педагог і громадсько-просвітницька діячка. Усе її свідоме життя було пронизане боротьбою «за краще завтра», за свободу і незалежність українського народу» [2]. Її життєвий шлях є яскравим прикладом інтеграції жінки в національно-культурне будівництво на зламі імперських режимів і формування незалежного українського світогляду.

Об'єктом дослідження є навчально-виховні процеси, які відбувалися у школах Східної Галичини досліджуваного періоду та їх вплив на розвиток освіти в регіоні.

Предмет дослідження – просвітницька діяльність І. Блажкевич у Східній Галичині.

Мета дослідження – дослідити просвітницьку діяльність Іванни Блажкевич, з'ясувати її роль у розвитку шкільництва окресленої території.

Незважаючи на значний науковий інтерес до означеного питання, досліджувана тематика ще не стала об'єктом комплексного вивчення науковцями, тому заслуговує на ґрунтовне наукове пізнання й об'єктивне вивчення.

Джерельна база наукової проблеми представлена одним описом фонду Р-3205 «Блажкевич Іванна Омелянівна (1866-1977) – письменниця», який зберігається у Державному архіві Тернопільської області [11; 13]. Слід відзначити також скрупульозну працю дослідників М. Бармака та М. Чорної над зібранням і узагальненням багатої за змістом епістолярної спадщини І. Блажкевич. М. Романишин, авторка статті «Огляд фонду Блажкевич Іванни Омелянівни (1866 –1977)» висвітлює структуру особового фонду письменниці та громадської діячки» [2]. До педагогів, які у своїх наукових розробках розглядали аспекти, пов'язані із системою морального виховання учнів у школах Східної Галичини, що є дотичним до дослідження, слід віднести Б. Ступарика, який досліджував розвиток системи національного шкільництва Східної Галичини кінця ХІХ – початку ХХ ст. [16].

Новизна даної розвідки полягає в тому, що більшість матеріалів подано на основі унікальних матеріалів епістолярної спадщини Іванни Блажкевич, її виступів, спогадів; зібрано та узагальнено матеріали статей, спогадів про І. Блажкевич відомих громадсько-політичних та культурних діячів, представників української діаспори, які співпрацювали із І. Блажкевич; ґрунтовно використано матеріали Денисівського краєзнавчого музею Козівського району Тернопільської області, Особових фондів І. Блажкевич, що знаходяться в Державному архіві Тернопільської області та Львівській науковій бібліотеці імені В. Стефаника.

Громадсько-політична й культурно-освітня діяльність Іванни Блажкевич була основою утвердження національної свідомості, свободи особистості і нації, боротьби за реалізацію національних прагнень українського народу. Народилася Іванна Омелянівна 8 жовтня 1886 року в селі Денисів Козівського району на Тернопільщині у змішаній родині – польки Марії Сильвестрівни Щепановської та народного вчителя й громадського діяча Омеляна Григоровича Бородієвича [5, с. 2]. Будучи все своє життя в епіцентрі ідейної боротьби, проявила себе практично у всіх сферах суспільно-політичного та національно-культурного життя Східної Галичини.

Формуванню її прогресивного світогляду сприяла педагогічна, організаційно-пропагандистська робота, адже вона працювала як керівник «Жіночої громади», була в головній управі як кооперативний референт жіночої організації «Союз Українок», в управі радикальної партії РСУП, активним членом «Сільського господаря», заступником голови осередку українського педагогічного товариства «Рідна школа», українського крайового товариства «Охорони дітей і опіки над молоддю», директором «Подільського Союзу «Кооператив», що значно вплинуло на кристалізацію її поглядів, озброїло знаннями, націлило на патріотичну діяльність, посилило відчуття самоідентифікації. Під час будь-якої зміни порядків Іванна Блажкевич, оцінюючи нову суспільно-політичну ситуацію, брала до уваги, по-перше, ставлення влади до школи і населення у Східній Галичині, по-друге, безпрецедентний рівень та частоту актів

насилюства, які чинили як окупаційні війська, так і місцеве населення. Рухаючись у напрямку вище зазначених аспектів для того, щоб зрозуміти мотивацію вчинків громадської діячки, еволюцію її суспільно-політичних поглядів вважаємо за потрібне звернутися до тих чинників, що спричинили формування її світоглядної і громадської позиції. У цьому ракурсі, припускаємо, що їхня систематизація надасть можливість цілісно охарактеризувати та проаналізувати просвітницьку діяльність Іванни Омелянівни, з'ясувати її роль та місце в національно-культурному житті досліджуваного періоду.

Про становище жінок, які мали дітей знаходимо відомості в її щоденнику: «Здається мені, що сама ні трохи не лякалася б стрілянини. Вб'ють то вб'ють, раз вмирати треба. Але погляну на діточок і аж уста закусую з розпуки... Порівнюю своє положення з положенням жовнів на фронті. І виходить що положення жінки з дітьми в бойовій полосі багато гірше, чим жовніра в окопах. Бо ж жовнір сам один. Туга за домом притихла. Він машинально виконує прикази, дбає тільки про себе. Не журиться завтрашнім днем, бо се завдання старшини. А подумати про жінку з діточками на фронті... Про ту її величезну відповідальність не тільки за себе, за своє життя, але за життя і здоров'я полишених виключно її опіці дрібних дітей. Вічно б'єшся думками: що робити? Втікати на загибель, чи тут на місці загибелі ждати?» [5, с. 34].

Зауважимо, що шлях самоосвіти став для Іванни й важливим засобом загартування характеру, перевірки можливостей її особи. Власна думка щодо становища шкільної освіти та виховання української молоді на території Східної Галичини формувалася у І. Блажкевич упродовж тривалого періоду, оскільки вона поєднувала педагогічну діяльність з громадськополітичною. У 1904 р. у с. Денисів організувала жіночий відділ «Кружок українських дівчат», який активно діяв під її безпосереднім керівництвом упродовж 1905-1911 рр. [13, арк. 9]. Вагомими досягненнями гуртка стала організація курсів куховарства, систематичне проведення лекцій гігієни для усіх верст населення з метою ліквідації неписьменності на селі [12, с. 246].

Попри плідну, змістовну працю Іванни у с. Денисів Іванна Омелянівна з чоловіком Іваном змушені через сімейні труднощі, воєнні лихоліття Першої світової війни, змінювати місце проживання, що визначало сферу її діяльності. Відтак упродовж 1912-1914 рр. І. Блажкевич вчителює у місцевій школі с. Суботів. Пізніше, у 1918-1920 рр. працює директором школи у Залукві, неподалік Галича, де організувала, відповідно до потреб часу, дитячий притулок для сиріт [13, арк. 9]. Відзначимо, що незважаючи на усі труднощі як внутрішнього, так і зовнішнього характеру, Іванна зуміла зберегти бажання здобути кваліфіковану педагогічну освіту. Відтак керуючись професійним прикладом чоловіка, у 1920 р. вона здала екстерном екзамени у Львівську учительську семінарію, зважаючи на її особисті педагогічні здібності усі результати були відмінні [13, арк. 9]. Після нетривалої праці (1.09.1920 р.-30.08.1922 р.) у «Рідній школі» ім. М. Шашкевича в м. Станіславі (тепер Івано-Франківськ), що була відкрита у контексті закону про обов'язкову безкоштовну освіту від 7.02.1919 р., І. Блажкевич повертається у родинне с. Денисів. Зазначимо, що закон був прийнятий у складних умовах українсько-польської війни і тому мало чим відрізнявся від закону 1869 р., прийнятого австро-угорською владою [16, с. 120]. Продовжити педагогічну діяльність у місцевій державній школі Іванна не має можливості, відповідне рішення викликане через «тавро нелояльності» [13, арк. 9]. Однак Іванну це не зупинило і вона розпочала активну діяльність в руслі розвитку освітньо-просвітницького руху: підготувала шкільний плебісцит, наполегливо боролася за право викладання української мови у школі. Як заступник голови товариства «Рідна школа» часто брала участь у різноманітних віче, де особливо гостро актуалізувала право на українську мову, порушувала проблеми шкільництва та пропонувала альтернативні шляхи їх вирішень. Зокрема низку позитивних відгуків викликав її виступ у с. Купчинці Тернопільського повіту на тему: «Кожна хата хай стане рідною школою, в якій учителькою – свідомою мамою» [15, с. 23]. Влітку 1929 р. після численних клопотань до владних структур домоглася дозволу на організацію дитячих закладів. Результатом стала організація першого дитячого садку (15.07 – 8. 09.1929 р.), загальна кількість дітей становила 48 осіб. Важливе значення Іванна надавала відбору вихователів, за її словами поширеним явищем було те, що «уникаючи праці на ланках буряків, ішли виховательками, при цьому не маючи до того ні відповідної кваліфікації, педагогічних здібностей, ні бажання, ні любові до дітей...» [12, с. 8]. Упродовж 1937-1950 рр. І. Блажкевич наполегливо працювала над організацією дошкільних

закладів у Тернопільському повіті, це питання стало одним із головних в її діяльності, а відтак розглядала проблему в усій її складності та багатогранності [4, с. 9].

Гостру критику зі сторони Іванни викликала освітня реформа від 2 січня 1932 р., вона зазначала: «у вищі школи українській молоді вступ був дуже утруднений. Вистачало 20 заяв від батьків польських дітей і вже школа ставала польською україністичною, де тільки фізкультура і малювання викладалися українською мовою» [9]. Ця проблема особливо торкнулася Іванни й свої переживання письменниця висловила у вірші «У чужій школі», де устами дитини писала, що «рідну мову забуваю, бо мене не вчать...», «слова доброго не м. Київ, 7-8 травня 2015 р. | 17 чую від чужих людей» і мрію повернутись до рідної школи і «зажити немов у раю» [13, арк. 126].

Упродовж усього періоду національної історії українська періодика була важливим чинником релігійно-морального виховання, відтак і національнокультурного піднесення українства. Іванна це усвідомлювала, і як позаштатний кореспондент «Вчительської газети», журналу «Жіночий Голос», які користувалися великою популярністю у Східній Галичині, систематично на шпальтах цих часописів повідомляла про теоретичні заходи щодо піднесення рівня освіти у Східній Галичині, наближення навчальних закладів до реальних потреб життя й суспільства. Ідея навчання і національного виховання була головною й визначальною у педагогічній концепції І. Блажкевич. В основу її практичної діяльності лягли наукові засади Й.Г. Песталоцці, Ф. Фебеля, теорії С. Русової, М. Монтессорі та ін. тощо. За словами ж самої Іванни, шлях до «ясних брам» лежить через освіту народу, через «розбудову національного життя, а починати треба з найменшого покоління, і процес цей безперервний» [5, с. 2].

Таким чином, Іванна Блажкевич послідовно відстоювала ідею національної освіти для дівчат. Вона підтримувала думку, що емансипація – не лише соціальний феномен, а й інтелектуальна потреба, без якої неможливе повноцінне національне відродження. Як педагог і популяризатор народної освіти, Іванна Блажкевич активно долучалася до діяльності «Просвіти», жіночих товариств та кооперативного руху. Вона організовувала школи, гуртки самоосвіти, читальні, публічні лекції. Її діяльність сприяла не лише зростанню грамотності серед селянства, а й формуванню національної свідомості, особливо серед жінок. Як педагог-практик глибоко усвідомлювала, що школа й виховання мають функціонувати у повній відповідності з особливостями й потребами нації, відповідати потребам часу та запитам людей. Її педагогічні погляди, ідеї співзвучні з із сьогодинішніми концептуальними положеннями національної системи освіти, громадянського виховання підростаючого покоління тощо. Педагогічна концепція базувалася на поєднанні патріотизму, гуманізму та любові до народної культури. Вона створювала літературні твори для дітей, які виховували гідність, любов до рідної мови та народу. Саме тому, прикладімо зусиль для реалізації її позиції: «Доложимо, отже, старань, щоб в спадщині прийдешнім поколінням лишити більше освіти і знання, ніж нам їх лишили діди» [10, с. 8].

Іванна Блажкевич бачила в жінці не лише берегиню домашнього вогнища, але й рівноправну учасницю суспільного та культурного життя. В її працях постійно звучала ідея про необхідність відкриття перед жінками нових горизонтів — професійних, інтелектуальних, духовних. Вона підтримувала навчання дівчат у гімназіях, університетах, участь у кооперативах та громадських організаціях.

Отже, її діяльність формувала модель емансипованої української жінки – свідомої, освіченої, здатної до лідерства та громадянської відповідальності. Іванна Блажкевич була не лише письменницею і педагогинею, але й носієм нової жіночої ідентичності в українському суспільстві. Її просвітницька діяльність сприяла розширенню ролі жінки в освітньому процесі, формуванню національної свідомості та розвитку громадянського суспільства. У контексті сучасних викликів у сфері гендерної рівності та освіти, її спадщина залишається актуальною і потребує подальших досліджень.

Список використаних літератури

1. Блажкевич І. Важна справа / Іванна Блажкевич // Жіночий голос. – 1937. – Ч. 6. – С. 9–10.
2. Блажкевич І. Дитячий садок – важливий резерв для збільшення сільськогосподарського виробництва / Іванна Блажкевич // Денисівський краєзнавчий музей Тернопільської області. Машинопис. – 15 квітня 1965. – 2 с.

3. Блажкевич І. Діточий садок на селі в часі літніх робіт / Іванна Блажкевич. – Львів, 1930. – 69 с.
4. Блажкевич І. Діточі садочки / Іванна Блажкевич // Жіночий Голос. – 1938. – Ч. 10. – С. 2.
5. Блажкевич І. Спогади (дитячі роки) / Іванна Блажкевич // Денисівський краєзнавчий музей Тернопільської області. Рукопис.
6. Блажкевич І. Спогади (1.10.1939 р.) / Іванна Блажкевич // Денисівський краєзнавчий музей Тернопільської області. Рукопис.
7. Блажкевич І. «Учітєся, брати мої» / Іванна Блажкевич // Жіночий голос. – 1938. – Ч. 19. – С. 8.
8. Блажкевич І. Як закладати дитячі садки / Іванна Блажкевич // Жіноча Доля. – 1927. – Ч. 6. – С. 9–10. 18 | Перспективи розвитку сучасної науки
9. Бородієвич І. [Блажкевич І]. Денисів / Іванна Бородієвич [Іванна Блажкевич] // Шляхами золотого Поділля: Регіональний історико – мемуарний збірник у 3 т.: Т. II. – Філадельфія, Па, 1970. – С. 239–259.
10. Державний архів Тернопільської області (далі – ДАТО).Ф. Р- 3205. Оп. 1. Спр. 2, арк. 1–23.
11. ДАТО, Оп. 1. Спр. 2, арк. 1–138.
12. Рутило І. Дитячий садок на селі в часі літніх робіт. – Тернопіль, 2010. – 67 с.
13. Ступарик Б. Шкільництво Галичини (1772–1939 рр.) / Богдан Ступарик. – Івано-Франківськ, 1994. – 143 с.

ШВЕД Г. В.,

*викладач кафедри теорії й методики
дошкільної, початкової освіти та мовних комунікацій*

*Комунальний вищий навчальний заклад
«Херсонська академія неперервної освіти»*

sone4ko86@ukr.net

ІДЕЇ ЯНУША КОРЧАКА У ВИХОВНИХ ПРАКТИКАХ ЗАКЛАДІВ ДОШКІЛЬНОЇ ОСВІТИ УКРАЇНИ

Анотація. Публікація розкриває зміст педагогічних ідей Януша Корчака, які співзвучні з сучасними виховними практиками дошкільної галузі. Проаналізовано основні принципи гуманістичного підходу, зокрема повагу до дитини, розвиток її самостійності та права на повагу, на сьогоднішній день та можливість бути собою. Акцентовано увагу на актуальності педагогічних ідей Корчака в контексті реформування національної освіти.

Ключові слова: виховні практики, заклад дошкільної освіти, Януш Корчак, права дітей.

Проблема організації сучасного освітнього середовища та використання європейських виховних практик у системі дошкільної освіти України стає все більш актуальним у контексті реформування початкової ланки освіти. Це пов'язано зі змінами, які відбулися у підходах до навчання та виховання дітей початкової ланки освіти як наслідок прийняття Концепції Нової української школи. Підтвердженням є орієнтація педагогів на здійснення всебічного розвитку дітей дошкільного віку у різних видах діяльності з метою сформувати життєву компетентність. На сьогодні одним із важливих аспектів дошкільної освіти України є орієнтація педагога на побудову освітньої взаємодії в основі якої – інтереси дитини. Ці трансформації відповідають рекомендаціям Європейської Комісії щодо високоякісних систем дошкільної освіти та догляду. Для того, щоб дитина стала активним учасником освітнього процесу, вона повинна мати можливість самостійно обирати види діяльності, впливати на хід навчання та брати участь у прийнятті рішень. А орієнтація на інтереси дитини вказує на освітню взаємодію, яка враховує індивідуальні особливості кожної конкретної дитини, її потреби, інтереси, а також є цікавим, стимулюючим та зорієнтованим на всебічний розвиток. Так, планування освітнього простору за допомогою різних виховних практик є важливим аспектом для забезпечення всебічного розвитку дітей.

Метою статті є визначення ідей Януша Корчака в імплементації європейських освітніх

практик в освітній процес закладів дошкільної освіти України.

Питання застосування різноманітних виховних практик, у тому числі європейських, висвітлювали у своїх дослідженнях науковці, які працюють над дослідженням концепцій та технологій, спрямованих на покращення освітнього процесу в закладах дошкільної освіти. Серед українських дослідників виділяємо напрацювання О. Байер, Н. Гавриш, К. Крутій, Т. Піроженко. Окремі аспекти організації освітньої взаємодії з дітьми дошкільного віку на основі ігрових підходів висвітлює О. Рома.

Ідея солідарної відповідальності дорослих за розвиток дитини, яку покладено в основу Базового компонента дошкільної освіти України (державного стандарту дошкільної освіти), суголосна з цінностями, на яких базуються освітні державні стандарти різних країн Європи. Так, умови, що забезпечують самоцінність дитинства є не тільки важливою складовою Державного стандарту дошкільної освіти України, а й базуються на ідеях гуманної педагогіки та природовідповідності, згідно яких розвиток дитини повинен відбуватися з урахуванням її природи і потреб [5].

Серед надбань педагогічної практики, заснованої на гуманістичних поглядах, слід звернути увагу на погляди польського педагога Януша Корчака. Гуманістичний підхід Корчака ґрунтується на повазі до дитинства, гідності та прав дитини. Він вважав, що кожна дитина є самостійною особистістю, яка має право на свободу вибору, самовизначення та участь у прийнятті рішень, що стосуються її життя. Вагомий внесок видатного польського діяча в організацію освітнього процесу закладів дошкільної освіти підтверджується визначеними ним нормами поведінки педагогів під час спілкування з дитиною дошкільного віку. Серед яких виділяємо: гуманістичне ставлення до дітей із дотриманням їх прав, організація взаємодії на засадах педагогіки партнерства, всебічне вивчення дитини з метою виявлення та застосування педагогічних рішень, повага до особистості дитини, визнання самоцінності дитячого життя [1].

Досліджуючи педагогічну спадщину Януша Корчака переконуємося у співзвучності його підходів з виховними традиціями українського суспільства, в основі яких гуманне ставлення до дитини. Тож, варто звернути увагу на основні педагогічні ідеї, які сьогодні є актуальними в організації взаємодії педагога і дитини. Польський гуманіст сформулював три основні права на основі яких слід будувати освітній процес, а саме: право дитини на сьогоднішній день; право бути собою; право на повагу [4, с. 5]. Так, в основі оновленої редакції Базового компонента дошкільної освіти наголошено на особистісно-зорієнтованому підході у ставленні дорослих до дітей, що визначається наявністю поваги, любові та турботи до дітей, створенню ситуації успіху в різних видах діяльності, надання психосоціальної підтримки для підтримки оптимального психічного напруження під час занять або у вільний час, оформлення освітнього середовища групової кімнати, яке активізує, розвиває, наповнює позитивними емоціями, мотивує до співпраці й дружніх стосунків між дітьми та дорослими [5].

Центральним поняттям дошкільної педагогіки прийнято вважати поняття «освітнє середовище», яке згідно Базового компонента дошкільної освіти України, трактується як соціальне та просторово-предметне оточення, в якому формується та розвивається особистість дитини дошкільного віку [2, с. 188]. Так, освітнє середовище групових кімнат українських закладів дошкільної освіти організовано шляхом облаштування різних осередків діяльності, які передбачають умови для набуття дитиною дошкільної зрілості як результату дошкільної освіти.

Серед відомих європейських виховних практик, які рекомендовано для імплементації в освітній процес закладів дошкільної освіти України виділяють різноманітні виховні практики. Так, з метою створення відчуття емоційної безпеки, піклування один про одного, забарвленого спілкування, позитивної атмосфери, почуття справедливості і відчуття поваги до дитини виділяють такі виховні практики як ранкова зустріч, куточок приналежності, екран настрою, правила групи, куточок усамітнення та відпочинку.

Право дитини на сьогоднішній день – перше право, сформульоване Янушем Корчаком, реалізацію якого пов'язуємо із запровадженням проведення ранкової зустрічі. Ранкова зустріч – одна із щоденних практик, яка передбачає взаємодію педагога й дітей один з одним з метою привітання, обміном інформацією (обговоренням відповідної теми), груповим заняттям (спільною діяльністю) та щоденними новинами [3; 5]. Дану виховну практику використовують з метою організації відчуття піклування один про одного, емоційної безпеки, розвитку навичок

соціалізації, отримання почуття радості від зустрічі і спілкування у тісному колі кожного дня. Також слід звернути увагу на систематичність у проведенні ранкової зустрічі (кожного ранку у відповідній зоні групової кімнати), що може стати своєрідним інструментом для створення передбачуваності та структурованості в організації освітнього процесу в закладі дошкільної освіти.

Право дитини бути собою – друге право, визначене педагогом-гуманістом, відповідає застосуванню такої виховної практики як екран настрою. Як показує досвід, вихователі не завжди приділяють належну увагу визначенню емоційного стану кожної дитини або ж тримають у пріоритеті тільки позитивні емоції, що є помилковим. Екран настрою – практика, що заснована на вмінні визначати та обговорювати почуття і емоції учасників освітнього процесу, за потреби – надати емоційну підтримку [5]. Застосовуючи дану практику знайомимо дітей з різними емоціями, які мають право бути виявленими у різних життєвих ситуаціях.

Реалізацію третього права – права на повагу, вбачаємо у облаштуванні освітнього простору групових приміщень закладів дошкільної освіти куточками усамітнення та відпочинку. Такі куточки – це спеціально організовані осередки у групі, що мають на меті надати можливість дитині побути наодинці з собою, відпочити, виплеснути негативні емоції або заспокоїтися тощо [5]. У зв'язку зі змінами настрою, проявами ознак та симптомів стресу з різних причин, а також недостатньою сформованістю емоційно-вольової сфери такий комфортний простір дозволяє підтримати оптимальний психічний стан дитини, вплинути на створення позитивного клімату у колективі дітей, надати змогу адаптуватися до нових умов, що пов'язані з перебуванням у закладі дошкільної освіти, появою нових вихователів тощо. Оскільки, загальновідомо, що діти дошкільного віку малі, слабкі, наївні, залежні від різних впливів та не здатні керувати своїми емоціями, тому можемо спостерігати демонстрацію гніву, злості, смутку. Тож, запроваджуючи дану практику, ми звертаємо увагу дітей на різні психологічні стани й на можливості виявити повагу й розуміння до дитини у відповідному стані, надаючи можливість усамітнитися, а за потреби надати психосоціальну підтримку.

Отже, здійснене дослідження щодо визначення ідей Януша Корчака в імплементації європейських виховних практик в освітній процес закладів дошкільної освіти України, дозволяє стверджувати, що гуманістично спрямовані ідеї Януша Корчака на сьогодні знайшли своє відображення застосуванні схарактеризованих практик та підкреслюють орієнтацію педагога на особистість дитини, визнання абсолютної самоцінності дитинства, відмову від авторитарності під час організації освітнього процесу, що є підтвердженням освітніх трансформацій у сучасній галузі дошкільної освіти України.

Список використаних джерел

1. Денисюк С.В. Проблема формування особистості у педагогічній спадщині педагога-гуманіста Януша Корчака (1878-1942 рр.): дис... канд. пед. наук: 13.00.01/ Ін-т педагогіки і психології проф. освіти АПН України. Київ, 2000. 256 с.
2. Державний стандарт дошкільної освіти: особливості впровадження / Упоряд.: О.Г. Косенчук, І.М. Новик, О.А. Венгловська, Л.В. Куземко. Харків: «Ранок», 2021. 240 с.
3. Доброго ранку! Ми раді, що ви тут! Посібник для педагогів про проведення ранкових зустрічей. Всеукраїнський фонд «Крок за кроком», 2016. 52 с.
4. Польський педагог-гуманіст Януш Корчак (1878 - 1942): до 125-річчя від народження. URL: http://dnrb.gov.ua/wpcontent/uploads/2016/01/index_11_4.pdf (дата звернення: 20.03.2025).
5. Щодо методичних рекомендацій до оновленого Базового компонента дошкільної освіти: лист Міністерства освіти і науки України від 16 березня 2021 року № 1/9-148. URL: <https://ezavdnz.mcfrr.ua/npd-doc?npmid=94&npid=61019> (дата звернення: 15.03.2025).

ЗМІСТ

СЕКЦІЯ 1. АКТУАЛЬНІ ПРОБЛЕМИ ПІДГОТОВКИ ТА СТАЛОГО РОЗВИТКУ ПЕДАГОГА, АДАПТАЦІЙ ЙОГО ДО РЕАЛІЙ СЬОГОДЕННЯ

<i>Алексеева О. І.</i> БЕЗБАР'ЄРНОСТЬ ЯК СОЦІАЛЬНО-ПЕДАГОГІЧНА КАТЕГОРІЯ В СИСТЕМІ СУЧАСНОЇ ОСВІТИ	3
<i>Базилевська О. О., Макарова Н. М.</i> ТЕОРЕТИЧНІ ЗАСАДИ ПРОБЛЕМИ ФОРМУВАННЯ ГОТОВНОСТІ МАЙБУТНЬОГО ПЕДАГОГА ДО РОБОТИ З ДІТЬМИ З ООП	4
<i>Вітенко І. М.</i> РОЛЬ STEM-ЛАБОРАТОРІЇ В РОЗВИТКУ ІНФОРМАЦІЙНО-ЦИФРОВОЇ ПРОФЕСІЙНОЇ КОМПЕТЕНТНОСТІ ВЧИТЕЛЯ	6
<i>Волотовська Н. В.</i> ФОРМУВАННЯ ЗДОРОВ'ЯЗБЕРІГАЛЬНОЇ КОМПЕТЕНТНОСТІ ОСВІТЯН – ТЕОРІЯ ТА ПРАКТИКА.....	9
<i>Гамолін П. В.</i> СКЛАДОВІ ПРОФЕСІЙНОГО ІМІДЖУ ВИКЛАДАЧА-ХУДОЖНИКА.....	11
<i>Ганушкевич Р. В., Дудченко В. С.</i> ПСИХОЛОГІЧНІ ОСБЛИВОСТІ ІНКЛЮЗИВНОЇ ПЕДАГОГІКИ В УМОВАХ ВІЙНИ	13
<i>Ілліщук Л. В.</i> ВПЛИВ ОСВІТНІХ РИЗИКІВ НА ЯКІСТЬ ПРОФЕСІЙНОЇ ПІДГОТОВКИ МАЙБУТНІХ ФАХІВЦІВ У ЗАКЛАДАХ ВИЩОЇ ОСВІТИ.....	16
<i>Кавецький В. Є.</i> ОСОБЛИВОСТІ ПІДГОТОВКИ ПЕДАГОГІВ ДО РЕАЛІЗАЦІЇ ЗАВДАНЬ ІНКЛЮЗИВНОЇ ОСВІТИ В УМОВАХ НОВИХ СУСПІЛЬНИХ ВИКЛИКІВ.....	19
<i>Кацедан О. С.</i> ПІДГОТОВКА МАЙБУТНІХ УЧИТЕЛІВ УКРАЇНСЬКОЇ МОВИ І ЛІТЕРАТУРИ ДО ПРОФЕСІЙНОЇ ДІЯЛЬНОСТІ.....	22
<i>Кітура Г. Я., Прокоп І. А., Єлагіна Н. І.</i> АКТУАЛЬНІСТЬ МЕДИЧНОГО ПЕРЕКЛАДУ В КОНТЕКСТІ ВИВЧЕННЯ АНГЛІЙСЬКОЇ МЕДИЧНОЇ ТА СТОМАТОЛОГІЧНОЇ ТЕРМІНОЛОГІЇ	24
<i>Корицька Г. Р.</i> ОСВІТНІЙ ХАКАТОН ЯК ІНСТРУМЕНТ РОЗВИТКУ ПРОФЕСІЙНИХ КОМПЕТЕНТНОСТЕЙ ПЕДАГОГА (ЗА ПОВІСТЮ ГАЛИНИ ГУЗОВСЬКОЇ-КОРИЦЬКОЇ «НА СЬОМОМУ НЕБІ ВІД ЩАСТЯ»).....	25
<i>Куковська О. А.</i> СТАЛИЙ РОЗВИТОК ПЕДАГОГА: ВИКЛИКИ ПІДГОТОВКИ ТА АДАПТАЦІЇ ДО РЕАЛІЙ СЬОГОДЕННЯ".....	27
<i>Курач М. С.</i> ДЕКОРАТИВНО-УЖИТКОВЕ МИСТЕЦТВО В ОСВІТІ: ВИХОВНІ АСПЕКТИ В КОНТЕКСТІ СТАЛОГО РОЗВИТКУ	30
<i>Лебедик Л. В.</i> АКТУАЛЬНІ ПРОБЛЕМИ ПІДГОТОВКИ МАЙБУТНІХ ПЕДАГОГІВ ЗАКЛАДІВ ПОЗАШКІЛЬНОЇ ОСВІТИ.....	32
<i>Матвієнко В. М.</i> СУЧАСНІ ВИКЛИКИ ПРОФЕСІЙНОГО СТАНОВЛЕННЯ ПЕДАГОГА: ШЛЯХИ ТРАНСФОРМАЦІЇ ОСВІТНЬОЇ ПІДГОТОВКИ.....	35
<i>Миколів З. П.</i> STEM-ОСВІТА ЯК ПРОСТІР ДЛЯ ПЕДАГОГІЧНОГО САМОВИРАЖЕННЯ ТА ІННОВАЦІЙ.....	37
<i>Мотуз Т. В.</i> ФОРМУВАННЯ ПРОФЕСІОНАЛА НОВОЇ ГЕНЕРАЦІЇ В УМОВАХ РЕАЛІЗАЦІЇ ОПП «ЗАГАЛЬНА ПЕДАГОГІКА».....	39
<i>Мохун С. В., Горошкевич О. О.</i> АСТРОНОМІЯ ЗА МЕЖАМИ ПІДРУЧНИКА: НЕСТАНДАРТНІ ЗАДАЧІ ЯК ІНСТРУМЕНТ ЗАЦІКАВЛЕННЯ.....	40
<i>Піковець Н. В.</i> СУБ'ЄКТИВНЕ БЛАГОПОЛУЧЧЯ І БЕЗПЕКА ЯК АКТУАЛЬНІ ВИМІРИ ПРОФЕСІЙНОЇ РЕЛІЗАЦІЇ.....	43
<i>Пригодій А. В., Доля А. М.</i> РОЛЬ НЕФОРМАЛЬНОЇ ОСВІТИ В СИСТЕМІ ПІДГОТОВКИ МАЙБУТНІХ ПЕДАГОГІВ ПРОФЕСІЙНОГО НАВЧАННЯ.....	44
<i>Решітник Ю. В., Ільніцька К. С.</i> РЕАЛІЗАЦІЯ ЦІЛЕЙ СТАЛОГО РОЗВИТКУ НА ЗАНЯТТЯХ З ФІЗИКИ.....	47
<i>Сачук Н. О.</i> ЗАСТОСУВАННЯ ЕФЕКТИВНИХ ТЕХНОЛОГІЙ ДЛЯ ФОРМУВАННЯ У ЗДОБУВАЧІВ ОСВІТИ КРИТИЧНОГО МИСЛЕННЯ НА ЗАНЯТТЯХ ІСТОРІЇ.....	50

<i>Сіткарь В. І., Сіткарь Н. С., Сіткарь Т. В.</i> ЗМІНИ В УКРАЇНСЬКІЙ ОСВІТІ, ЩО ДЕТЕРМІНУЮТЬ ЇЇ УСПІШНІСТЬ ТА ТРАНСФОРМАЦІЇ В УМОВАХ СЬОГОДЕННЯ.....	51
<i>Слободенюк О. О.</i> НЕПЕРЕРВНА ОСВІТА ЯК СТРАТЕГІЯ ПОДОЛАННЯ ПРОФЕСІЙНИХ ТРУДНОЩІВ І СПРІЯННЯ УСПІШНІЙ АДАПТАЦІЇ ПЕДАГОГА.....	55
<i>Стрельников В. Ю.</i> СКЛАДНИКИ СТАЛОГО РОЗВИТКУ ПЕДАГОГА В ЗАКЛАДІ НЕПЕРЕРВНОЇ ОСВІТИ.....	57
<i>Фаряцьєв І. Ю., Фаряцьєва Л. В.</i> ДОЦІЛЬНІСТЬ ВИКОРИСТАННЯ ГЕНЕРАТИВНОГО ШТУЧНОГО ІНТЕЛЕКТУ НАДАВАЧАМ ОСВІТНІХ ПОСЛУГ У ПРОЦЕСІ ВИКОНАННЯ ПОВСЯКДЕННИХ ПРОФЕСІЙНИХ ЗАВДАНЬ.....	60
<i>Khvalyboha T. I., Fedchyshyn N. O., Khvalyboha D. V.</i> PREPARING EDUCATORS FOR THE CHALLENGES OF GLOBALIZATION IN MEDICAL EDUCATION IN SOUTH KOREA.....	62
<i>Яковичин Р. Я., Sochacki Piotr.</i> ІСТОРИЧНІ ПАРАЛЕЛІ ДОСЛІДЖЕННЯ ПЕДАГОГІЧНОГО ДОСВІДУ ПІДГОТОВКИ ВЧИТЕЛІВ У ГАЛИЧИНІ.....	64
<i>N. I. Yelahina, N. O. Fedchyshyn</i> APPROACHES TO STUDYING MEDICAL TERMINOLOGY BY STUDENTS OF HIGHER MEDICAL EDUCATION INSTITUTIONS.....	66

СЕКЦІЯ 2. ВІТЧИЗНЯНИЙ ТА МІЖНАРОДНИЙ ДОСВІД РОЗВИТКУ АНДРАГОГІКИ, ІНТЕГРУВАННЯ ЙОГО В СИСТЕМУ СУЧАСНОЇ ОСВІТИ УКРАЇНИ

<i>Вдовіна О. О., Баранецька М. А.</i> АНДРАГОГІКА В УМОВАХ ЦИФРОВОЇ ТРАНСФОРМАЦІЇ: ВИКЛИКИ ТА МОЖЛИВОСТІ ДЛЯ УКРАЇНСЬКОЇ ОСВІТИ	68
<i>Valeriy Yednak, Halyna Yednak, Roman Hutsul</i> KIDS' ATHLETICS AS A MEANS OF A COMPETENT APPROACH	70
<i>Зареченна Н. М.</i> АНДРАГОГІКА ВИКЛАДАННЯ ІНОЗЕМНОЇ МОВИ.....	73
<i>Khvalyboha D. V., Khvalyboha T. I.</i> MEDICAL EDUCATION IN ISRAEL AS A MODEL OF INTEGRATING INTERNATIONAL EXPERIENCE INTO ADULT PROFESSIONAL TRAINING: LESSONS FOR UKRAINE.....	75

СЕКЦІЯ 3. ІННОВАЦІЙНІ ПРАКТИКИ ВИКЛАДАННЯ В ЗАКЛАДАХ ОСВІТИ У КОНТЕКСТІ НУШ

<i>Ачкан В. В., Шевчук А. Т.</i> ОСОБЛИВОСТІ СИСТЕМИ МАТЕМАТИЧНОЇ ОСВІТИ У ПОЛЬЩІ.....	77
<i>Васильченко Л. В., Шацька Н. М.</i> STEM/STEAM-ТЕХНОЛОГІЇ – НЕОБХІДНІСТЬ СУЧАСНОЇ ОСВІТИ	78
<i>Вовк С. Б.</i> ІННОВАЦІЙНІ ПІДХОДИ ДО ВИКЛАДАННЯ ТЕХНОЛОГІЙ У КОНТЕКСТІ НОВОЇ УКРАЇНСЬКОЇ ШКОЛИ.....	81
<i>Городецька О. В.</i> ГЕЙМІФІКАЦІЯ В ОСВІТНЬОМУ ПРОЦЕСІ ЯК ЗАСІБ РОЗВИТКУ ЗДОБУВАЧІВ ОСВІТИ	83
<i>Давидченко І. Д.</i> ІННОВАЦІЙНІ ПРАКТИКИ ВИКЛАДАННЯ ФІЛОЛОГІЧНИХ ОСВІТНІХ КОМПОНЕНТІВ В ЗАКЛАДАХ ВИЩОЇ ОСВІТИ У КОНТЕКСТІ НУШ.....	85
<i>Донік С. О.</i> ЗАСТОСУВАННЯ ІННОВАЦІЙНИХ ТЕХНОЛОГІЙ НА УРОКАХ УКРАЇНСЬКОЇ МОВИ В КОНТЕКСТІ НУШ	88
<i>Кириленко В. В., Кириленко Н. М., Крижановський А. І.</i> ЦИФРОВІ ТЕХНОЛОГІЇ ОРГАНІЗАЦІЇ ОСВІТНЬОГО ПРОЦЕСУ ДЛЯ ДІТЕЙ ІЗ ОСОБЛИВИМИ ПОТРЕБАМИ.....	90
<i>Колодійчук О. Я.</i> ОСОБЛИВОСТІ ВИКОРИСТАННЯ ЕЛЕМЕНТІВ STEM-ОСВІТИ У ВИКЛАДАННІ НАВЧАЛЬНОГО ПРЕДМЕТА «ТЕХНОЛОГІЇ»	93
<i>Коненко Л. Б., Іваночко О. В.</i> ВИКОРИСТАННЯ ІННОВАЦІЙНИХ ТЕХНОЛОГІЙ НА УРОКАХ В ПОЧАТКОВІЙ ШКОЛІ.....	96

Коршевніук Т. В. НОВІ АКЦЕНТИ У ЗМІСТІ БАЗОВОЇ СЕРЕДНЬОЇ ПРИРОДНИЧОЇ ОСВІТИ.....	98
Лихолат С. Є. РОЗВИТОК STEM-ОСВІТИ В УКРАЇНІ ТА ЗА КОРДОНОМ.....	100
Лукачевич А. Ф. ІНТЕГРАЦІЯ ЗНАНЬ З ПРИРОДНИЧИХ НАУК, ТЕХНОЛОГІЙ, ІНЖИНІРИНГУ ТА МАТЕМАТИКИ ДЛЯ РОЗВ'ЯЗАННЯ ПРАКТИЧНИХ ЗАВДАНЬ У ТЕХНОЛОГІЧНОМУ ОСВІТНЬОМУ ПРОСТОРІ НУШ.....	102
Луцишин Р. О. СПЕЦИФІКА ПІДГОТОВКИ МАЙБУТНІХ ФАХІВЦІВ ЦИФРОВИХ ТЕХНОЛОГІЙ ДО ЗАСТОСУВАННЯ АДАПТИВНИХ У НАВЧАННІ СТУДЕНТІВ ЗАКЛАДІВ ФАХОВОЇ ПЕРЕДВИЩОЇ ОСВІТИ.....	107
Мар'яш М. Д. СХЕМИ ВІЗУАЛІЗАЦІЇ ЛОГІЧНИХ ЗВ'ЯЗКІВ (СВЛЗ) ЯК ДІЯЛЬНІСНИЙ КОМПОНЕНТ ПРЕДМЕТНИХ КОМПЕТЕНТНОСТЕЙ ПРИ ВИВЧЕННІ ФІЗИКИ В ЗАГАЛЬНООСВІТНІЙ ШКОЛІ.....	109
Мацюк В. М., Рапінда Р. В. КОМП'ЮТЕРНЕ МОДЕЛЮВАННЯ У ФІЗИЦІ ЯК ІНСТРУМЕНТ НАВЧАННЯ: УКРАЇНСЬКИЙ ТА СВІТОВИЙ ДОСВІД.....	111
Мельникова Р. М. ВИКОРИСТАННЯ ІННОВАЦІЙНИХ МЕТОДІВ НАВЧАННЯ НА УРОКАХ УКРАЇНСЬКОЇ ЛІТЕРАТУРИ (НА МАТЕРІАЛІ КАЗКИ І. ФРАНКА «ФАРБОВАНИЙ ЛИС»)	114
Миськів Н. М. ІННОВАЦІЙНІ ТЕХНОЛОГІЇ НА УРОКАХ МАТЕМАТИКИ НУШ	117
Мокряк С. О. РЕАЛІЗАЦІЯ ДІЯЛЬНІСНОГО ПІДХОДУ В ШКІЛЬНОМУ КУРСІ АСТРОНОМІЇ ПІД ЧАС ВИВЧЕННЯ ТЕМИ «МІСЯЦЬ – ПРИРОДНИЙ СУПУТНИК ЗЕМЛІ».....	119
Онищук Л. З. КРЕАТИВНІСТЬ МИСЛЕННЯ У ФОКУСІ МОНІТОРИНГОВОГО ДОСЛІДЖЕННЯ PISA-2022.....	120
Савчук О. В., Бортнюк Т. Ю. КОМІКСИ ЯК ІНСТРУМЕНТ ПІДВИЩЕННЯ ЕФЕКТИВНОСТІ НАВЧАННЯ У ПОЧАТКОВІЙ ШКОЛІ.....	123
Седеревічене А. О. ПОЛІФУНКЦІОНАЛЬНИЙ УРОК В НАУКОВО ПЕДАГОГІЧНОМУ ПРОЄКТІ "ІНТЕЛЕКТ УКРАЇНИ".....	126
Сіній В. В. ФОРМУВАННЯ КАР'ЄРНОЇ СПРЯМОВАНOSTІ УЧНІВ У МОДЕЛЬНИХ НАВЧАЛЬНИХ ПРОГРАМАХ МІЖГАЛУЗЕВОГО ІНТЕГРОВАНОГО КУРСУ STEM ДЛЯ ГІМНАЗІЇ.....	129
Тупота В. П. ВИКОРИСТАННЯ ІМЕРСИВНИХ ТЕХНОЛОГІЙ ПІД ЧАС ВИВЧЕННЯ ПРИРОДНИЧИХ НАУК.....	132
Уруський А. В., Туранов Ю. О., Соколов Ю. В. ПІДГОТОВКА МАЙБУТНІХ УЧИТЕЛІВ ДО РОБОТИ НА ЛАЗЕРНОМУ ВЕРСТАТІ.....	133
Фастов І.В. ВПЛИВ ДИСТАНЦІЙНОГО НАВЧАННЯ НА ФОРМУВАННЯ САМООСВІТНЬОЇ КОМПЕТЕНТНОСТІ УЧНІВ СТАРШОЇ ШКОЛИ.....	136

СЕКЦІЯ 4. НАУКОВІ ТА МЕТОДИЧНІ ПРОБЛЕМИ ПРОВАДЖЕННЯ ОСВІТНЬОГО ПРОЦЕСУ

Аксьонова В. І. ОНТОЛОГІЧНІ ТА АКСІОЛОГІЧНІ ЗАСАДИ ТОЛЕРАНТНОСТІ У ПРОФЕСІЙНОЇ ДІЯЛЬНОСТІ ПРАЦІВНИКА НАЦІОНАЛЬНОЇ ПОЛІЦІЇ УКРАЇНИ У ОСВІТНЬОМУ ПРОСТОРІ ПРАВОВОЇ ДЕРЖАВИ.....	138
Алатиренко М. А. ДО ПРОБЛЕМИ ОСВІТНІХ ВТРАТ І ЗАБЕЗПЕЧЕННЯ ОСВІТНЬОГО ПРОЦЕСУ НУШ (ГПД) В УМОВАХ ВІЙНИ.....	140
Базилевська О. О., Підгайна А. О. СУТНІСТЬ І СКЛАДОВІ ПРЕДМЕТНО-МЕТОДИЧНОЇ КОМПЕТЕНТНОСТІ ВЧИТЕЛІВ ПОЧАТКОВИХ КЛАСІВ ЯК НАУКОВА ПРОБЛЕМА.....	142
Беньковська Н. Б. ПРОБЛЕМНІ ПИТАННЯ У РОЗВИТКУ ІНШОМОВНОЇ ПІДГОТОВКИ КУРСАНТІВ.....	143
Брик Р. С. НАУКОВО-МЕТОДИЧНІ ЗАСАДИ ВПРОВАДЖЕННЯ МЕДІАОСВІТИ В	

ОСВІТНІЙ ПРОЦЕС.....	145
<i>Бобак М. І.</i> DISCUSSION TECHNIQUE AS EFFECTIVE INTERACTIVE TECHNOLOGY IN MASTERING FOREIGN LANGUAGE COMMUNICATIVE COMPETENCE.....	147
<i>Бочар І. Й., Бабай О. Д.</i> ФОРМУВАННЯ ПРОФЕСІЙНИХ КОМПЕТЕНТНОСТЕЙ СТУДЕНТІВ З ОСНОВ ОХОРОНИ ПРАЦІ.....	149
<i>Величко Я. І., Лещенко І. О.</i> ГНУЧКІСТЬ ФОРМУВАННЯ ІНДИВІДУАЛЬНИХ ОСВІТНІХ ТРАЄКТОРІЙ У СИСТЕМІ ВИЩОЇ ОСВІТИ.....	151
<i>Величко Я. І., Терьохіна Д. С.</i> ГНУЧКЕ УПРАВЛІННЯ ВИЩОЮ ОСВІТОЮ: НАУКОВІ ТА МЕТОДИЧНІ ЗАСАДИ ВПРОВАДЖЕННЯ.....	153
<i>Галатюк М. Ю., Галатюк Ю. М.</i> УМІННЯ САМОСТІЙНО ЗДОБУВАТИ ЗНАННЯ – КЛЮЧОВА КОМПЕТЕНТНІСТЬ УЧНІА.....	155
<i>Гуревич Р. С., Опушко Н. Р.</i> ІНТЕГРАТИВНІ ТЕНДЕНЦІЇ У ФОРМУВАННІ ЗМІСТУ НАВЧАЛЬНОГО МАТЕРІАЛУ.....	157
<i>Демкова В. О., Кузьминський О. В.</i> ВИКОРИСТАННЯ КОНТУРНИХ КАРТ З АСТРОНОМІЇ В НАВЧАЛЬНОМУ ПРОЦЕСІ.....	159
<i>Ізюмченко Л. В., Пікож А. Г.</i> МЕТОДИЧНІ ВИКЛИКИ ТА ОСВІТНІ МОЖЛИВОСТІ STEAM-ПРОЄКТУ «ЯК ОБРАТИ ЯКІСНИЙ ХАРЧОВИЙ ПРОДУКТ».....	162
<i>Karasiowa O. V.</i> THE WAYS TO REDUCE STUDENTS' ANXIETY AND ENHANCE LEARNING WHEN SPEAKING ENGLISH.....	165
<i>Кудінов М. В.</i> ДИДАКТИЧНІ ІГРИ З МАТЕМАТИКИ У ПОЗАКЛАСНІЙ РОБОТІ ЗІ СТУДЕНТАМИ.....	167
<i>Лазаренко О. М.</i> ВИКЛАДАННЯ УКРАЇНСЬКОЇ МОВИ ЯК УСПАДКОВАНОЇ В НІМЕЧЧИНІ: ФОРМУВАННЯ НОВОЇ ЛІНГВОДИДАКТИЧНОЇ ТРАДИЦІЇ.....	169
<i>Олійник О. Й.</i> ДОСЯГНЕННЯ ТА ВИКЛИКИ ОСВІТНЬОГО ПРОЦЕСУ В УМОВАХ ВІЙНИ КРІЗЬ ПРИЗМУ НМТ-2024 УЧНІВ/СТУДЕНТІВ ЗАКЛАДІВ ПРОФЕСІЙНОЇ (ПРОФЕСІЙНО-ТЕХНІЧНОЇ) ОСВІТИ.....	171
<i>Онук Л. Л.</i> ІНТРОДУКЦІЯ РОСЛИН ЯК МЕТОД ЗБЕРЕЖЕННЯ РІДКІСНИХ ВИДІВ.....	174
<i>Оршанський Л. В.</i> НАЦІОНАЛЬНА ПОЛІТИКА «ОСВІТА ДЛЯ ЖИТТЯ» ТА МІСЦЕ В НІЙ ТЕХНОЛОГІЧНОЇ ОСВІТНЬОЇ ГАЛУЗІ.....	176
<i>Охота Ю. В.</i> ОСОБЛИВОСТІ ЗАСТОСУВАННЯ МЕТОДУ ПРОЄКТІВ У ВИЩІЙ ШКОЛІ.....	178
<i>Павликівська Б. М., Кочерга З. Р.</i> ВПРОВАДЖЕННЯ ІННОВАЦІЙНИХ ПІДХОДІВ ПРИ ВИКЛАДАННІ У ВИЩІЙ ШКОЛІ.....	180
<i>Пасько А. Я.</i> ПОКРАЩЕННЯ ПУБЛІКАЦІЙНОЇ АКТИВНОСТІ СЕРЕД УНІВЕРСИТЕТСЬКОЇ СПІЛЬНОТИ.....	183
<i>Пашинський А. В.</i> РОЛЬ ІННОВАЦІЙНИХ ТЕХНОЛОГІЙ У ФОРМУВАННІ НАВИЧКИ ВИЖИВАННЯ МАЙБУТНІХ ОФІЦЕРІВ.....	184
<i>Пітік Т. С.</i> НЕСТАНДАРТНІ УРОКИ ФІЗИКИ ЯК ЗАСІБ ФОРМУВАННЯ МОТИВАЦІЇ ДО НАВЧАННЯ ТА РОЗВИТКУ КРИТИЧНОГО МИСЛЕННЯ УЧНІВ.....	186
<i>Похилько В. І.</i> ВПРОВАДЖЕННЯ СУЧАСНИХ ОСВІТНІХ НОВАЦІЙ ТА ЇХ ВПЛИВ НА ЯКІСТЬ ОСВІТИ ТА КОНКУРЕНТОСПРОМОЖНІСТЬ ВИПУСКНИКІВ.....	188
<i>Починок Ю. М.</i> ЦИФРОВІ ТЕХНОЛОГІЇ В ОСВІТІ: ДОСЯГНЕННЯ, ВИКЛИКИ, ПЕРСПЕКТИВИ.....	190
<i>Привроцька І. Б.</i> АНАЛІЗ РЕЗУЛЬТАТІВ СКЛАДАННЯ ІСПИТУ КРОК-1 З ДИСЦИПЛІНИ «МЕДИЧНА БІОЛОГІЯ» СТУДЕНТАМИ ТЕРНОПІЛЬСЬКОГО НАЦІОНАЛЬНОГО МЕДИЧНОГО УНІВЕРСИТЕТУ ІМЕНІ І.Я. ГОБАЧЕВСЬКОГО МІНІСТЕРСТВА ОХОРОНИ ЗДОРОВ'Я УКРАЇНИ.....	191
<i>Просянкін Д. І.</i> ЗАСТОСУВАННЯ ТЕХНОЛОГІЇ ПРОБЛЕМНОГО НАВЧАННЯ ДЛЯ АКТИВІЗАЦІЇ ПІЗНАВАЛЬНОЇ ДІЯЛЬНОСТІ УЧНІВ НА УРОКАХ ФІЗИКИ.....	193
<i>Процик Н. І., Цицюра І. І.</i> ПРИНЦИП НАСТУПНОСТІ У НАВЧАННІ МАТЕМАТИКИ В 5 КЛАСІ.....	195

Сасенко О. В. МОДЕРНІЗАЦІЯ МЕТОДИК НАВЧАННЯ - ВИМОГА СУЧАСНОГО ОСВІТНЬОГО ПРОЦЕСУ.....	197
Сокол М. О., Омер Мерт Денізджі ВІД ДІАЛОГУ ДО ДІЙ: РОЛЬ СПІВПРАЦІ В МІЖКУЛЬТУРНІЙ КОМУНІКАЦІЇ.....	199
Химинець В. В. ФОРМУВАННЯ ОСОБИСТОСТІ, ГУМАНІЗМ, ІННОВАЦІЙНІСТЬ, ФАХОВІСТЬ УЧИТЕЛІВ – ОСНОВА ЕФЕКТИВНОСТІ НУШ.....	200
Шарапанюк А. Л. ФОРМУВАННЯ НАУКОВОГО СТИЛЮ МИСЛЕННЯ УЧНІВ ЗАКЛАДІВ ЗАГАЛЬНОЇ СЕРЕДНЬОЇ ОСВІТИ НА УРОКАХ ФІЗИКИ.....	204

СЕКЦІЯ 5. ЦИФРОВІ ТЕХНОЛОГІЇ В ОСВІТІ: ВІД ТЕОРІЇ ДО ПРАКТИКИ

Бабенко А. Ю. ОСОБЛИВОСТІ ВИКОРИСТАННЯ ЦИФРОВИХ ТЕХНОЛОГІЙ У ПРОФЕСІЙНІЙ ОСВІТІ: ВІД ТЕОРІЇ ДО ПРАКТИКИ.....	207
Бабовал Н. Р. Мацюк С. О. МЕДІАГРАМОТНІСТЬ ЯК СКЛАДОВА ІНФОРМАЦІЙНО-ЦИФРОВОЇ КОМПЕТЕНТНОСТІ ПЕДАГОГА. ПЕДАГОГІЧНІ ТА ДИДАКТИЧНІ АСПЕКТИ МЕДІАГРАМОТНОСТІ.....	210
Барабаш О. М. ВИКОРИСТАННЯ ЦИФРОВИХ ОСВІТНІХ РЕСУРСІВ В УМОВАХ ОНЛАЙН НАВЧАННЯ.....	212
Барладин В. І. ЗАГАЛЬНА ХАРАКТЕРИСТИКА КОМПЕТЕНТІСНОЇ МОДЕЛІ МАЙБУТНІХ ПЕДАГОГІВ ПРОФЕСІЙНОГО НАВЧАННЯ В УМОВАХ ЦИФРОВІЗАЦІЇ ..	213
Батаєва Я. В., Безденєжних М. І. DIGITAL FLASH CARDS AS A TOOL OF MODERN EDUCATION.....	215
Білокура Н. І. ОСВІТНІЙ ВЕБРЕСУРС ВИКЛАДАЧА. БЛОГ «МОВНИЙ СВІТ».....	216
Вечерік-Дриженко В. Л. ІНТЕЛЕКТУАЛЬНІ ТЕХНОЛОГІЇ В ОСВІТІ: НОВІ ГОРИЗОНТИ ТА ВИКЛИКИ.....	219
Вітович Т. Б., Вітович Л. М. ВПЛИВ ЦИФРОВІЗАЦІЇ НА ОСВІТНЮ ДІЯЛЬНІСТЬ ПІД ЧАС ВИВЧЕННЯ АНГЛІЙСЬКОЇ МОВИ ЗА ПРОФЕСІЙНИМ СПРЯМУВАННЯМ.....	223
Гайда В. Я. STEM-ОСВІТА ТА ЇЇ РОЛЬ У ПІДГОТОВЦІ УЧНІВ ДО ВИКЛИКІВ ХХІ СТОЛІТТЯ.....	225
Грушко Р. С. ПІДГОТОВКА МАЙБУТНІХ УЧИТЕЛІВ ІНФОРМАТИКИ ДО ФОРМУВАННЯ ЦИФРОВОЇ КОМПЕТЕНТНОСТІ УЧНІВ: ВИКЛИКИ ТА ПЕРСПЕКТИВИ.....	227
Дністрянська О. М. РОБОТОТЕХНІКА ЯК ІНСТРУМЕНТ РОЗВИТКУ КРЕАТИВНОСТІ ТА ІННОВАЦІЙ У ЗДОБУВАЧІВ ОСВІТИ.....	231
Донець Н. В. LABQUEST 2 ЗАСІБ ДІАГНОСТИКИ РІВНЯ STEM-КОМПЕТЕНТНОСТІ УЧНІВ.....	233
Качура Т. М. НЕСТАНДАРТНІ, АЛЕ ЕФЕКТИВНІ ПІДХОДИ ДО ВИКОРИСТАННЯ ЦИФРОВИХ ІНСТРУМЕНТІВ GOOGLE.....	235
Кащєєв І. В., Сухорський Г. Й. ЕЛЕКТРОННЕ НАВЧАННЯ: ПЕРЕВАГИ ТА ВИКЛИКИ.....	237
Лещук Г. В. ВИВЧЕННЯ ФРАНЦУЗЬКОЇ МОВИ В ЕПОХУ ЦИФРОВИХ ТЕХНОЛОГІЙ: ЯК ІННОВАЦІЇ ЗМІНЮЮТЬ ПІДХІД ДО МОВНОЇ ОСВІТИ.....	238
Лохвицька М. Ф. ВИКОРИСТАННЯ СУЧАСНИХ ЦИФРОВИХ ТЕХНОЛОГІЙ У НАВЧАННІ ХІМІЇ (з досвіду роботи).....	240
Мацюк Г. Р., Мацюк С. О. ЦИФРОВІ ТЕХНОЛОГІЇ В ЗАКЛАДАХ ВИЩОЇ ОСВІТИ: ВИКЛИКИ ТА ПЕРСПЕКТИВИ	242
Мохун С. В., Кульчицький Р. В. ПРАКТИЧНІ АСПЕКТИ ФОРМУВАННЯ ЦИФРОВОЇ КОМПЕТЕНТНОСТІ МАЙБУТНІХ УЧИТЕЛІВ АСТРОНОМІЇ.....	244
Олексюк О. Р. ВИКОРИСТАННЯ МІНІКОМП'ЮТЕРА MICRO:ВІТ ДЛЯ РОЗВИТКУ STEM-КОМПЕТЕНТНОСТЕЙ УЧНІВСТВА.....	247

Петрик О. О. РОЗВИТОК ЦИФРОВОЇ КОМПЕТЕНТНОСТІ ПЕДАГОГА: ВИМОГА ЧАСУ.	249
Підтинний Т. В., Полупан С. М. ВПРОВАДЖЕННЯ ЦИФРОВОЇ ГРАМОТНОСТІ В ОСВІТНІЙ ПРОЦЕС.....	251
Пісковенко А. О. ІНСТРУМЕНТИ РОЗВИТКУ ІНФОРМАЦІЙНО-КОМУНІКАЦІЙНОЇ КОМПЕТЕНТНОСТІ ЗДОБУВАЧІВ ВИЩОЇ ОСВІТИ.....	252
Присяжнюк О. В., Резіна О. В., Шлянчак С. О. ЦИФРОВІЗАЦІЯ ОСВІТИ: ЄВРОПЕЙСЬКИЙ ДОСВІД ДЛЯ УКРАЇНИ.....	255
Рапінда Н. М. МІЖДИСЦИПЛІНАРНІ ПРОЄКТИ З ФІЗИКИ У ЦИФРОВОМУ ОСВІТНЬОМУ СЕРЕДОВИЩІ.....	257
Рева С. В. ІНТЕГРАЦІЯ ЦИФРОВИХ ТЕХНОЛОГІЙ В ОСВІТУ: ШЛЯХ ВІД КОНЦЕПЦІЇ ДО РЕАЛІЗАЦІЇ	260
Рудень В. Б. ФОРМУВАННЯ ЦИФРОВОЇ КОМПЕТЕНТНОСТІ ДОШКІЛЬНИКА В КОНТЕКСТІ ОСВІТНЬОГО НАПРЯМКУ «ДИТИНА У СЕНСОРНО-ПІЗНАВАЛЬНОМУ ПРОСТОРІ. КОМП'ЮТЕРНА ГРАМОТА».....	262
Рябець С. І., Михайлова О. О. ОСНОВНІ НАПРЯМИ ЗАСТОСУВАННЯ НЕЙРОМЕРЕЖ ДЛЯ ПРОЄКТНОЇ ДІЯЛЬНОСТІ З ТЕХНОЛОГІЙ.....	264
Самофалова С. Г. ЦИФРОВІ ТЕХНОЛОГІЇ В ОСВІТІ: ВІД ТЕОРІЇ ДО ПРАКТИКИ.....	267
Смолярська О. З. ВИКОРИСТАННЯ ІКТ НА УРОКАХ ТЕХНОЛОГІЙ ТА ТРУДОВОГО НАВЧАННЯ ЯК СПОСІБ ПІДВИЩЕННЯ МОТИВАЦІЇ ТА ЗАЦІКАВЛЕНOSTІ УЧНІВ.....	269
Сюсюкан Ю. М. ОСОБЛИВОСТІ ВИКОРИСТАННЯ ШТУЧНОГО ІНТЕЛЕКТУ ПІД ЧАС ДИСТАНЦІЙНОГО ВИКДАДАННЯ ФІЗИКИ.....	271
Фамілярська Л. Л. ШТУЧНИЙ ІНТЕЛЕКТ ЯК ІНСТРУМЕНТ РОЗВИТКУ ПРОФЕСІЙНОЇ КОМПЕТЕНТНОСТІ ВЧИТЕЛЯ ПОЧАТКОВИХ КЛАСІВ.....	275
Федонюк М. А., Федонюк В. В. ОСОБЛИВОСТІ ЗАСТОСУВАННЯ МЕТОДІВ ІКТ У ОСВІТНЬОМУ ЕКОЛОГІЧНОМУ ПРОЦЕСІ.....	278
Хоружий В. В., Георгієва Н. Д. ЦИФРОВІ ТЕХНОЛОГІЇ В ОСВІТІ.....	280
Шельпяков В. Ю. ЦИФРОВА ІДЕНТИФІКАЦІЯ ОБ'ЄКТІВ УПРАВЛІННЯ В «MATLAB»...	282
Шишко І. М., Бган Т. С. ВИКОРИСТАННЯ ЦИФРОВИХ ТЕХНОЛОГІЙ НА УРОКАХ МАТЕМАТИКИ В ЗАКЛАДАХ ЗАГАЛЬНОЇ СЕРЕДНЬОЇ ОСВІТИ.....	285
Штогрин Л. А ЦИФРОВІ ТЕХНОЛОГІЇ В ОСВІТІ: ВІД ТЕОРІЇ ДО ПРАКТИКИ.....	287
Яценюк С. Я. РОЛЬ ЦИФРОВИХ ТЕХНОЛОГІЙ У ПІДГОТОВЦІ ФАХІВЦІВ З ПРАВА...	291
Яциків У. М. СУЧАСНІ ВИКЛИКИ ТА ПЕРСПЕКТИВИ ОСВІТНЬОГО ПРОЦЕСУ В УМОВАХ ЦИФРОВОЇ ТРАНСФОРМАЦІЇ.....	292

СЕКЦІЯ 6. АСПЕКТИ ОРГАНІЗАЦІЇ, СТВОРЕННЯ БЕЗПЕЧНОГО ТА ЗДОРОВОГО ОСВІТНЬОГО СЕРЕДОВИЩА

Абдульвапова Д. Л., Житнік Т. С., Негрій О. І. ФОРМУВАННЯ ЕМОЦІЙНОГО ІНТЕЛЕКТУ В ДОШКІЛЬНОМУ ВІЦІ	293
Біляковська О. О. БЕЗПЕЧНЕ ТА ДОСТУПНЕ ОСВІТНЄ СЕРЕДОВИЩЕ: ПІДХОДИ ТА ОРГАНІЗАЦІЯ.....	295
Бочарова Н. А., Богдан В. Р., Строколист Д. Є. ІНТЕЛЕКТУАЛЬНЕ ЛІДЕРСТВО ЧЕРЕЗ ДОБРОЧЕСНІСТЬ: НОВА ОСВІТНЯ ПАРАДИГМА.....	297
Вакулик І. І. КОНЦЕПТИ В КОМУНІКАЦІЙНОМУ ПРОСТОРІ: ФОРМУВАННЯ, ВПЛИВ ТА РОЛЬ В ОСВІТНЬОМУ ПРОЦЕСІ.....	299
Денисенко О. Г. БЕЗПЕЧНЕ ОСВІТНЄ СЕРЕДОВИЩЕ: КЛЮЧОВІ КОМПОНЕНТИ ТА СТРАТЕГІЇ СТВОРЕННЯ.....	300
Дубіна А. А., Шманов Ю. І. ФІЗИЧНИЙ РОЗВИТОК ОСОБИСТОСТІ В УМОВАХ СЬОГОДЕННЯ.....	302
Дудко С. Г. ЗДОРОВ'ЯРОЗВИВАЛЬНЕ СЕРЕДОВИЩЕ ЯК ОСВІТНІЙ ПРОСТІР	

ЗАКЛАДУ ЗАГАЛЬНОЇ СЕРЕДНЬОЇ ОСВІТИ.....	304
Жизномірська О. Я. МЕНТАЛЬНЕ ЗДОРОВ'Я ОСОБИСТОСТІ: ПРАКТИЧНИЙ АСПЕКТ САМОРЕАЛІЗАЦІЇ.....	307
Колеснікова І. М. РОЛЬ НАВЧАЛЬНИХ ЗАКЛАДІВ У ПРОТИДІЇ ТА ПРОФІЛАКТИЦІ ЕКСТРЕМІЗМУ СЕРЕД СТУДЕНТІВ.....	309
Корман М. М. ОСНОВНІ АСПЕКТИ СТВОРЕННЯ БЕЗПЕЧНОГО ТА ЗДОРОВОГО ОСВІТНЬОГО СЕРЕДОВИЩА.....	311
Корнієнко Л. В., Корнієнко Н. М., Аносова А. В. РЕЗУЛЬТАТИ ДОСЛІДЖЕННЯ ВЗАЄМОЗВ'ЯЗКУ РІВНЯ РОЗВИТКУ ЕМОЦІЙНОГО ІНТЕЛЕКТУ ТА АКАДЕМІЧНОЇ УСПІШНОСТІ УЧНІВ 10-Х КЛАСІВ ЗАКЛАДІВ ЗАГАЛЬНОЇ СЕРЕДНЬОЇ ОСВІТИ БІЛОЦЕРКІВСЬКОЇ МІСЬКОЇ ТЕРИТОРІАЛЬНОЇ ГРОМАДИ.....	312
Кошелева Н. Г. ЦЕНТРИ ПСИХОЛОГІЧНОЇ СТІЙКОСТІ ЯК ОСЕРЕДКИ ПСИХОСОЦІАЛЬНОЇ ПІДТРИМКИ УЧАСНИКІВ ОСВІТНЬОГО ПРОЦЕСУ У ПЕРЕМІЩЕНИХ ЗВО.....	317
Леськів-Бондарчук Г. В. ВПЛИВ РУХОВОЇ АКТИВНОСТІ НА ЗДОРОВ'Я ЛЮДЕЙ ЛІТНЬОГО ВІКУ.....	319
Лотоцький В. В., Ілляш І. Д. ОСНОВНІ СТРАТЕГІЇ ВИРІШЕННЯ КОНФЛІКТІВ У ПЕДАГОГІЧНОМУ КОЛЕКТИВІ.....	321
Магера Т. В. ПАРТНЕРСЬКА ВЗАЄМОДІЯ ГРОМАДИ ТА ШКОЛИ ЯК ВАЖЛИВА УМОВА ДЛЯ СТВОРЕННЯ БЕЗПЕЧНОГО ОСВІТНЬОГО СЕРЕДОВИЩА.....	324
Мочук О. Б. ЕНЕРГОЕФЕКТИВНІСТЬ ОСВІТНЬОГО ЗАКЛАДУ В УМОВАХ СЬОГОДЕННЯ: ВІД ІДЕЇ ДО РЕАЛІЗАЦІЇ.....	326
Мошаренкова Т. В., Мошаренков В. В. ВИХОВНА СПЕЦИФІКА КОЗАЦЬКОГО ЖИТТЄВОГО УКЛАДУ-ПРАОБРАЗУ СУЧАСНОГО УКЛАДУ ЖИТТЯ МАЙБУТНІХ ОФІЦЕРІВ СІЛ ОБОРОНИ УКРАЇНИ	329
Намлієва Н. В. ПІДВИЩЕННЯ ЕФЕКТИВНОСТІ КОМУНІКАЦІЙ В ЗАКЛАДІ ВИЩОЇ ОСВІТИ.....	331
Петришин Л. Й. ЗАСАДИ ПРЕВЕНТИВНОЇ РОБОТИ СОЦІАЛЬНОГО ПЕДАГОГА ЗЗСО.....	
Подлесна І І. ОРГАНІЗАЦІЯ ЕКОЛОГІЧНО БЕЗПЕЧНОГО ОСВІТНЬОГО СЕРЕДОВИЩА В КОНТЕКСТІ ВИВЧЕННЯ ТЕХНОЛОГІЙ ЗДОБУВАЧАМИ ОСВІТИ ЗЗСО.....	333
Potikha N. Ya STRATEGIES FOR DOCTORS OF PHILOSOPHY TRAINING IN WAR CONDITIONS.....	335
Просіна О. В. «ВИКОРИСТАННЯ МОБІЛЬНОГО ЗАСТОСУНКУ “ВИВЧАЮ — НЕ ЧЕКАЮ” ЯК ІННОВАЦІЙНОГО ІНСТРУМЕНТУ ФОРМУВАННЯ КЛЮЧОВИХ КОМПЕТЕНТНОСТЕЙ УЧНІВ ПОЧАТКОВОЇ ШКОЛИ В УМОВАХ НОВОЇ УКРАЇНСЬКОЇ ШКОЛИ».....	337
Сопіга В. Б., Гаврищак Г. Р. ПРОБЛЕМИ ШКІДЛИВОСТІ ШУМУ НА УРОКАХ ТЕХНОЛОГІЙ У ЗАКЛАДАХ СЕРЕДНЬОЇ ОСВІТИ.....	339
Стрийвус Н. Б. ФОРМУВАННЯ КОМПЕТЕНТНОСТЕЙ ЦИФРОВОЇ БЕЗПЕКИ УЧАСНИКІВ ОСВІТНЬОГО ПРОЦЕСУ.....	340
Шепель Н. Г. РОЛЬ ОСВІТИ У ФОРМУВАННІ ДУХОВНО-МОРАЛЬНИХ ЦІННОСТЕЙ УКРАЇНСЬКОЇ МОЛОДІ.....	344
Шпак М. М., Квачук О. І. ПСИХОЛОГІЧНА ХАРАКТЕРИСТИКА СТИЛІВ ПЕДАГОГІЧНОГО СПІЛКУВАННЯ ВИХОВАТЕЛЯ З ДІТЬМИ ДОШКІЛЬНОГО ВІКУ.....	346
Щепова Д. Р. СТВОРЕННЯ БЕЗПЕЧНОГО ТА ЗДОРОВОГО ОСВІТНЬОГО СЕРЕДОВИЩА У ЗВО В УМОВАХ СЬОГОДЕННЯ.....	348
Коротюк З. М., Ярмолицька С. О. БЕЗПЕЧНЕ ОСВІТНЄ СЕРЕДОВИЩЕ – ПРОСТІР БЕЗКОНФЛІКТНОЇ І НЕНАСИЛЬНИЦЬКОЇ ВЗАЄМОДІЇ УЧАСНИКІВ ОСВІТНЬОГО ПРОЦЕСУ.....	350

СЕКЦІЯ 7. ПОСТАТІ ТА ПОДІЇ В КОНТЕКСТІ РОЗВИТКУ ОСВІТИ УКРАЇНИ Й ЗА КОРДОНОМ

<i>Борисюк З. В.</i> ПЕДАГОГІЧНІ ПОГЛЯДИ ЯНУША КОРЧАКА ЩОДО ФОРМУВАННЯ ЗДОРОВОЇ ОСОБИСТОСТІ.....	353
<i>Буняк С. М.</i> ДОСВІД ЯНУША КОРЧАКА У ФОРМУВАННІ ГРОМАДЯНСЬКОЇ ІДЕНТИЧНОСТІ ЗДОБУВАЧІВ ОСВІТИ У РЕАЛІЯХ УКРАЇНСЬКОГО СЬОГОДЕННЯ.....	355
<i>Малик В. М.</i> ДО ПИТАННЯ ОРГАНІЗАЦІЇ ВИЩОЇ ОСВІТИ У ВЕЛИКІЙ БРИТАНІЇ.....	357
<i>Слюсаренко Н. В., Кузьменко В. В.</i> ПОСТАТЬ АКАДЕМІКА Д. О. ТХОРЖЕВСЬКОГО: ДО 95-РІЧЧЯ ВІД ДНЯ НАРОДЖЕННЯ.....	361
<i>Стребна О. В.</i> ПЕДАГОГІКА ДИТИНОЦЕНТРИЗМУ ЯНУША КОРЧАКА.....	364
<i>Ткач О. В.</i> РОЛЬ ЖІНОК У ФОРМУВАННІ НАЦІОНАЛЬНОЇ ПЕДАГОГІКИ УКРАЇНИ: СОФІЯ РУСОВА.....	367
<i>Толстова Т. І., Малик В. М.</i> ОСОБЛИВОСТІ ОСВІТНЬОГО ПРОЦЕСУ В УНІВЕРСИТЕТІ В УМОВАХ ВІЙНИ.....	370
<i>Чорна М. І.</i> ПРОСВІТНИЦЬКА ДІЯЛЬНІСТЬ ІВАННИ БЛАЖКЕВИЧ У КОНТЕКСТІ ЖІНОЧОЇ ЕМАНСИПАЦІЇ ТА ОСВІТНЬОГО ПОСТУПУ.....	373
<i>Швед Г. В.</i> ІДЕЇ ЯНУША КОРЧАКА У ВИХОВНИХ ПРАКТИКАХ ЗАКЛАДІВ ДОШКІЛЬНОЇ ОСВІТИ УКРАЇНИ.....	377